

Besenyő János

A nyugat-szaharai válság

Egy magyar békefenntartó szemével

Besenyő János

A nyugat-szaharai válság

Egy magyar békefenntartó szemével

Pécs, 2012

Besenyő János:

A nyugat-szaharai válság – Egy magyar békefenntartó szemével

Szakmai lektor:

Dr. Botz László, főiskolai magántanár

Dr. Suha György, habilitált főiskolai tanár, Afrika-szakértő, Wekerle Sándor Üzleti Főiskola

Dr. Tarrósy István, PhD, egyetemi adjunktus, Afrika-kutató, PTE BTK Politikai Tanulmányok
Tanszék

Borító, design és tördelés: IDResearch Kft.

Nyomda: Molnár Nyomda, Pécs

Kiadta: IDResearch Kft./Publikon Kiadó

ISBN 978-615-5001-56-7

© Besenyő János, 2012

© IDResearch Kft./Publikon Kiadó, 2012

A kötet szerzői jogi védelem alatt áll, a kiadványt vagy egyes részeit felhasználni, másolni, sokszorosítani, továbbadni kizárólag a kiadó engedélyével lehet.

Tartalomjegyzék

Előszó	7
Bevezető	9
Földrajzi tulajdonságok, élővilág	15
Gazdaság	23
Társadalom	35
A terület korai történelme és az európai gyarmatosítás	45
A Spanyol-Szahara	63
Az önállósodási küzdelem kezdete	77
Az ENSZ korai tevékenysége Nyugat-Szaharában	89
A hágai Nemzetközi Bíróság döntése és a „Zöld Menet”	101
A szaharai területek megszállása és a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság kikiáltása	115
Békekötés Mauritánia és a Polisario között	129
A marokkói megszállás és az azt követő események	143
Az ENSZ ismételt bekapcsolódása a terület sorsának rendezésébe	159
MINURSO	171
A MINURSO felépítése	195
A táborok szervezetének felépítése	219
Élet a menekülttáborokban	243

Jegyzetek	273
Felhasznált források	309
Fontosabb évszámok	319
Idegen szavak, kifejezések	335
Index	341

Előszó

Az afrikai kontinens politikai folyamataival kérdéseivel foglalkozó kutatók, szakemberek számára mindig fontos visszajelzés, ha a hazai felsőoktatás rendszerében készülő elemező munkák, diplomadolgozatok, szakdolgozatok, doktori tézisek valóban olyan kérdéseket tekintenek át, amelyek aktuálisak és használhatóak a tudományos szférában dolgozók vagy a gazdasági, politikai döntéshozók számára.

Különös elégedettséget jelent ez akkor, ha a disszertáció tanszéki könyvtárban porosodó utóélet helyett tudományos szakkönyv, szélesebb érdeklődésre számot tartó népszerűsítő olvasmány, szakirodalmi hivatkozásként használható írás formájában juthat el az olvasóhoz.

Szakmai bírálóként volt szerencsém Besenyő János eredeti, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen megvédett értekezését figyelemmel kísérni. Már a tézisek előkészítő fázisában felmerült a javaslat, hogy hasznos volna a hasznosítható és valóban felhasználható ismereteket könyv formájában is megjelentetni – elsősorban azok számára, akik békefenntartóként afrikai missziókban vehetnek majd részt. Az elképzelésből – a nemzetközi ügyek iránt elkötelezett Publikon Kiadó nagyszerű szakmai segítségével – valóság lett.

A szerző ugyanakkor nem elégedett meg a szak(tan)könyv-profil által adott keretekkel, így a Tisztelt Olvasó lényegesen szélesebb, a régió biztonságpolitikai folyamatait kontextusában vizsgáló, igényes, olvasmányos írást tart most a kezében.

Miért fontos nekünk a térség? Milyen tanulságokkal szolgál a nyugat-szaharai konfliktus a békefenntartás, a globális nemzetközi együttműködés számára? Hol helyezhető el a magyar érdek ebben az erősen tagolt, színes viszonyrendszerben?

A kérdések megfogalmazása mindig könnyű, de a szerző – az eredményes védelem óta, Besenyő János PhD – szakmai hitelességgel, a szakirodalom alapos és meggyőző ismeretével kalauzol bennünket a nyugat-szaharai térségben, válaszokat adva a felvetésekre. Hitelessége saját tapasztalatain, a könyvhöz készült előzetes interjúkon nyugszik. Álláspontja tényeken alapul, tézisei meggyőzőek és a térséggel fennálló bilaterális kapcsolataink szerénysége ellenére nagyban járulnak hozzá Afrika magyarországi megismeréséhez.

A könyv bepillantást enged a békefenntartói tevékenység kulisszái mögé, feltárja a nagypolitikai összefüggéseket és egy harcedzett katona bátorságával közvetett módon még javaslatokat is megfogalmaz a magyar afrikanisztika jövője számára.

Kétség nélkül kijelenthető, hogy a magyar békefenntartói tapasztalatok megszerzésében a nyugat-szaharai konfliktus ideális tanulási terep lehetett. Oszlassuk

el azonban a félreértést: a térség nem volt könnyű helyszín, emberi, szakmai megpróbáltatások nélküli művelet a magyar katonák és rendőrök számára.

Besenyő János barátom könyve tudományos igénnyel, a katonai és civil szempontok együttes figyelembevételével, testközeli tapasztalatok tudományos transzformációjával tárja fel a nemzetközi közösséggel a térségi jelenlét eszközeivel a jövőben is ápolható, fenntartható katonai, politikai kapcsolatok potenciálját.

Az olvasó szíves figyelmébe ajánlom.

Dr. habil. Suha György főiskolai tanár

A Magyarországon Akkreditált Tiszteletbeli Konzuli Testület elnöke

Bevezető

„Idejöttök úgy, hogy semmit sem tudtok rólunk, nem ismeritek a történelmünket, a kultúránkat, nem tudjátok, mi fáj nekünk, miért sírunk vagy nevetünk. Hogy akarjátok megoldani az évtizedek óta meglévő problémáinkat? Hisz, előbb vagy utóbb elmentek, de nekünk itt kell élnünk vagy meghalnunk.”

egy szaharávi férfi a tindufi menekülttáborból

A Magyar Honvédség a rendszerváltás idején, illetve az azt követő időszakban egyre több felkérést kapott az Egyesült Nemzetek Szervezetétől különböző afrikai békefenntartó műveletekben való részvételekre. Hazánk első ilyen missziója angolai volt, amelyet hamarosan követte a mozambiki. Ekkor még csak „klasszikus” békefenntartói feladatokat láttunk el a nemzetközi közösség nagy megelégedésére. E missziók viszonylag gyorsan több más művelettel folytatódtak Kam bodzsában, Libériában, Tádzsikisztánban, Hegyi-Karabahban, Cipruson, Ruandában és Grúziában. Katonáink nem csak a műveleti területen, hanem a nemzetközi törzsekben és parancsnokságokon is kimagasló teljesítményt nyújtottak, hatékonyan érvényesítették a magyar érdekeket. Részben ennek volt köszönhető, hogy az ENSZ New York-i parancsnokságára a békeműveleti osztályra iránytiszteket delegálhattunk, akik nemzetközi szinten láthattak bele a békefenntartásba.¹ Ugyan csak erre az időszakra tehető a Magyar Honvédség békefenntartó rendszerének létrehozása, kialakítása (Békekiképző Központ létrehozása, felkészítő tanfolyamok először külföldön majd itthon) is. A magyar katonák és rendőrök jó híre, az általuk nyújtott teljesítmény, pedig újabb és újabb lehetőségeket hozott a békefenntartás területén. Ennek következtében kérték fel a Magyar Köztársaságot, hogy egy kontingenssel vegyen részt a nyugat-szaharai békefenntartó műveletben. A felkérést 1994-ben kaptuk meg és már a következő évben egy rendőri (13 fő) kontingens kezdte meg a tevékenységét a MINURSO szervezetén belül.² Habár a rendőri egységet pár éven belül kivonták a műveleti területről, a 2000-ben érkező kis létszámú katonai kontingens a mai napig a misszió szervezeti részeként funkcionál.³ Sőt, kimagasló teljesítményük elismeréseként a missziót három éven keresztül (2002.08.09. és 2005.08.10. között) magyar tábornok, Száraz György vezérőrnagy irányította, akinek a munkáját nem csak az ENSZ, hanem a szembenálló felek

is nagyra értékelték. A Magyar Köztársaság, miután csatlakozott a NATO szervezetéhez, illetve az Európai Unióhoz, az új igényeknek megfelelően átalakította a békefenntartás struktúráját. Ez azt jelentette, hogy az ENSZ műveletekből szinte teljesen kivonultunk, csökkent a klasszikus békefenntartó műveletekben részt vevő fegyvertelen megfigyelők létszáma, azonban megnövekedett a szövetségi kötelezettségeinkből fakadó feladataink száma (balkáni, iraki és afganisztáni műveletekben való részvétel).

Az afrikai kontinensről szinte teljesen kivonultak a magyar katonák és rendőrök, csak a Nyugat-Szaharában szolgáló kis létszámú katonai kontingens maradt meg. Ebben az időben Afrika olyan szinten leértékelődött a Magyar Köztársaság számára, hogy a stratégiai terveinkben sem szerepelt a kontinenssel kapcsolatos diplomáciai, politikai, gazdasági vagy bármilyen más tevékenység, az afrikai képviselveiteink nagy részét pedig felszámoltuk, ezzel is jelezve a megváltozott prioritásokat. Az időközben bekövetkezett átszervezések következtében azok a nagy tapasztalattal rendelkező tisztek és főtisztek, akik a kontinensen teljesítettek korábban szolgálatot, és az ENSZ keretein belül rálátással rendelkeztek az afrikai békefenntartás rendszerére, működésre, idő előtt elhagyták a Magyar Honvédséget. Az általuk megszerzett tudást, információkat senki sem dolgozta fel, így azok valójában elvesztek. A szervezetet elhagyók egy része polgári alkalmazottként képes volt elhelyezkedni az ENSZ és az EBESZ különböző szervezeteinél, misszióiban, sokszor vezető beosztásban, ám a velük való hivatalos kapcsolattartásról, esetleges információcseréről senki sem gondoskodott. Az átszervezések során a békefenntartással foglalkozó intézményi rendszer (MH BEKK, MH MIK, békefenntartási és válságkezelési osztály, stb.) részben megszűnt, részben pedig átalakult és ilyen módon is sok tapasztalt szakember áramlott ki a rendszerből. A korábban összegyűjtött dokumentációk, jelentések, térképek és egyéb anyagok feldolgozása nem történt meg, azok többségét megsemmisítették. Amikor a Magyar Honvédség nyugat-szaharai tevékenységével kapcsolatosan irattári kutatásokat végeztem, megdöbbenve tapasztaltam, hogy a misszióval kapcsolatosan keletkezett iratok jelentős része bezúzásra került, szinte csak véletlen folytán kerültek elő anyagok, sokszor magánkézből.

Persze ez a folyamat nem csak a Magyar Honvédségnél vagy a Rendőrségnél volt megfigyelhető, hanem a „civil” társadalomban is. Mivel a magyar külpolitika látványos érdektelenséget mutatott az afrikai kontinens ügyeivel kapcsolatban, azok a szervezetek, amelyek korábban jelentős érdekeltséggel bírtak a földrész országaiban, lassan elhagyták azt és más számukra kedvezőbb (a Magyar Köztársaság által támogatottabb) területeken próbáltak érvényesülni. Ekkor számolták fel a Gödöllői Tudományegyetem Trópusi Tanszékét is, amely az ELTE mellett akkoriban a hazai afrikai kutatók tudományos fellelvára volt. Az afrikai országokkal korábban meglévő kapcsolatrendszerek és adatbázisok szinte teljesen megszűntek. Ezt felismerve a Külügyminisztérium munkatársai megpróbáltak egy olyan adat-

bázist létrehozni, amelyben szerepeltek volna azok az afrikaiak, akik Magyarországon végeztek vagy korábban gyümölcsöző gazdasági és egyéb kapcsolatokat építettek ki hazánkkal. Az adatbázis azonban a korábban említett problémák miatt nem valósulhatott meg, így a korábban meglévő kapcsolatok és információk jelentős része végleg elveszett a számunkra.

A változó biztonságpolitikai és gazdasági környezet transzformációinak hatására azonban az afrikai kontinens ismét felértékelődött mind az USA, a NATO, illetve az EU számára is, sőt, „új” szereplők (Kína, India, Oroszország, Japán és Brazília)⁴ jelentek meg a térségben, emiatt hazánk is egyre nagyobb szerepet vállal újfent. Különösen felértékelődött Észak-Afrika és a Maghreb régió, nem csak a migráció, a kábítószer- és fegyvercsempészet, vagy a különböző militáns iszlám szervezetek jelenléte miatt, hanem az ott lévő gazdasági potenciál, a gazdaságosan kitermelhető nyersanyagkincs (kőolaj, földgáz, különböző ásványi anyagok, halászat, stb.) miatt is. A NATO oldaláról pedig biztonságpolitikai szempontokból növekedett meg a terület értéke, hisz a Maghreb régió országai nem csak a NATO PfP programjában, vagy a Mediterrán Dialógusban játszanak fontos szerepet, de részt vesznek az al-Kaida észak-afrikai csoportjai elleni küzdelemben is.

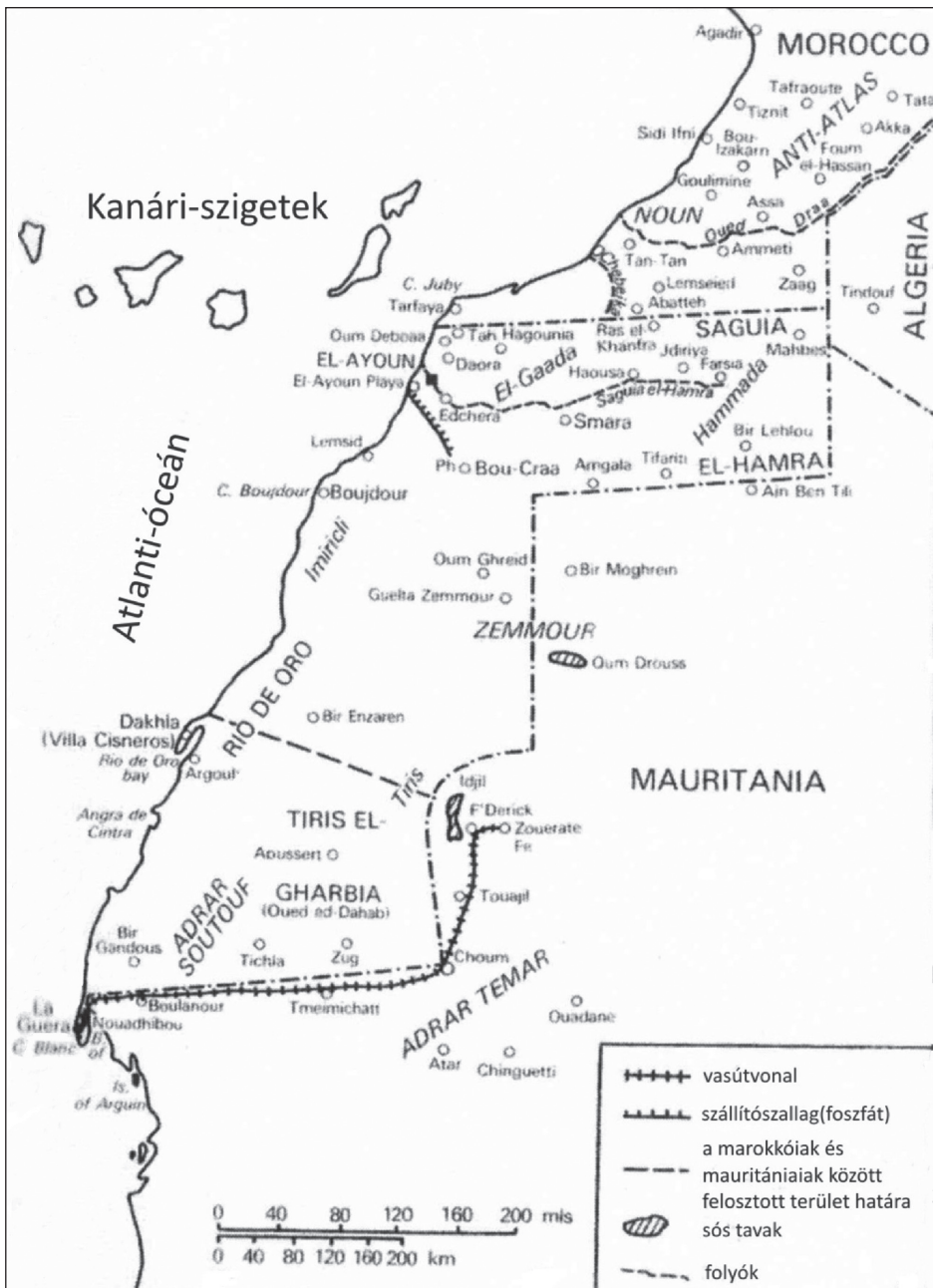
Az erősödő magyar érdekeltséget jelzi az a tény is, hogy 2005-ben személyemben logisztikai tanácsadót küldtek az Afrikai Unió szudáni missziójába, Darfurba, majd pedig további két törzstisztet a Kongói Demokratikus Köztársaságba, később pedig egy tiszthelyettest az EU NAVFOR misszióba, illetve két tisztet és két tiszthelyettest az EU szómáliai kiképző missziójába. Mialatt Darfurban szolgáltam, a MOL jelentős koncessziós területet vásárolt Dél-Szudánban, de több más magyar gazdasági társulás is nyitott afrikai országokban irodát, vagy kezdtek vállalkozásokba a kontinensen. Emellett magyar segélyszervezetek (így például: Baptista Szeretetszolgálat, ADRA, AHU) is egyre nagyobb részt vállalnak az afrikai humanitárius missziókban, nem csupán anyagi támogatással, de humanitárius munkások kiküldésével is. A hazai közéletben is megindult egy pozitív folyamat Afrikával kapcsolatosan, amelyet jelez az egyre több afrikai gazdasági és kulturális program hazánkban, illetve az afrikai témákban megjelenő könyvek, folyóiratok és tanulmányok. A politikusok, gazdasági és egyéb szakemberek egyre nagyobb információéhségét felismerve egyre több szervezet foglalkozik afrikai témákkal, kutatásokkal. A Pécsi Tudományegyetem például létrehozott egy olyan Afrika Kutatóközpontot, amelyet egyre inkább nemzetközi szinten is ismernek, elismernek. A Külügyminisztérium felkérésére ők szervezték meg a különböző magyar kormányzati szervek Afrikával, fejlesztéspolitikával és a globális kérdésekkel foglalkozó munkatársai, valamint Afrika-szakértők, diplomaták, civil szervezeti képviselők részvételével azt a konferenciát, ahol a Magyar Köztársaság Afrika Stratégiájának kidolgozásáról döntöttek.⁵ Több egyetemen és főiskolán afrikai témákkal foglalkozó kurzusokat indítottak, illetve egyre több hallgató dolgoz ki diplomamunkájában Afrikával kapcsolatos kérdéseket.

Sajnálatos módon a korábban megszerzett tudásanyagot, információkat nem sikerült rendszerezni, azokat feldolgozni, így azok elvesztek. Nemcsak a „civil” életben, hanem a Magyar Honvédségnél is. Afrikában 1990 és 2000 között 12 különböző műveletben vettek részt magyar katonák, illetve rendőrök, azonban egyik műveletről sem született komolyabb értékelés, tanulmány. Néhány cikk készült, azonban többségük tudományos értékkel nem rendelkezett. A hiányosságot felismerve a magyar katonai vezetés a Művelet Irányító Központon (MIK) belül létrehozott egy tapasztalat-feldolgozó osztályt („Lessons Learned”), az azonban ilyen anyagot még nem készített.

Jómagam három nemzetközi békefenntartó műveletben vettem részt (Nyugat-Szahara, Szudán-Darfur, és Afganisztán), de mind a három felkészítés során azzal kellett szembesülnöm, hogy elégtelen információkkal rendelkezünk az adott területek történelméről, kultúrájáról, a konfliktusok kirobbanásának okairól, az egymással szembenálló felekről. Ezeket a hiányokat a helyszínen kellett pótolnom, jobb esetben következmények nélkül, de volt olyan is hogy emiatt veszélybe kerültem. Amikor hazaérkeztem Nyugat-Szaharából, nem elégedtem meg az ott szerzett tudással, hanem azt igyekeztem rendszerezni, és további kutatásokat folytattam az afrikai kontinenssel kapcsolatosan. Vendégelőadóként több egyetemen és főiskolán, illetve nemzetközi katonai megfigyelői tanfolyamokon órákat tartottam. Az elmúlt években afrikai témákkal kapcsolatosan több könyvem, tanulmányom és cikkem jelent meg mértékadó sajtóorgániumokban. A Magyar Honvédség állományában, különböző beosztásaimban tovább mélyíthettem a békefenntartással kapcsolatos tudásomat, illetve meggyőződésemmé vált, hogy azt rendszerezve hozzáférhetővé kell tenni mindazok számára, akik afrikai műveletekben, jelen esetben Nyugat-Szaharában képviselik a Magyar Köztársaságot, vagy akár „csak civilként” érdekli őket a régió. Ebben a könyvben erre tettem kísérletet, és remélem, minél több ember számára tudok majd használható információt szolgáltatni Nyugat-Szaharáról. Írásomban igyekeztem csak a tényeket bemutatni, anélkül, hogy elköteleztem volna magamat bármelyik fél oldalán is. Éppen ezért bizonyos kérdésekben szándékosan nem foglaltam állást (bár van véleményem), és a konklúziók levonását is meghagyom az olvasóknak.

Az arab neveknél és helységneveknél az angol átírást alkalmazom, mivel a tudományos életben ez terjedt el, míg a közkeletű neveknél azonban megadom a magyar köztudatban használatos kifejezést is.

Ábra 1.

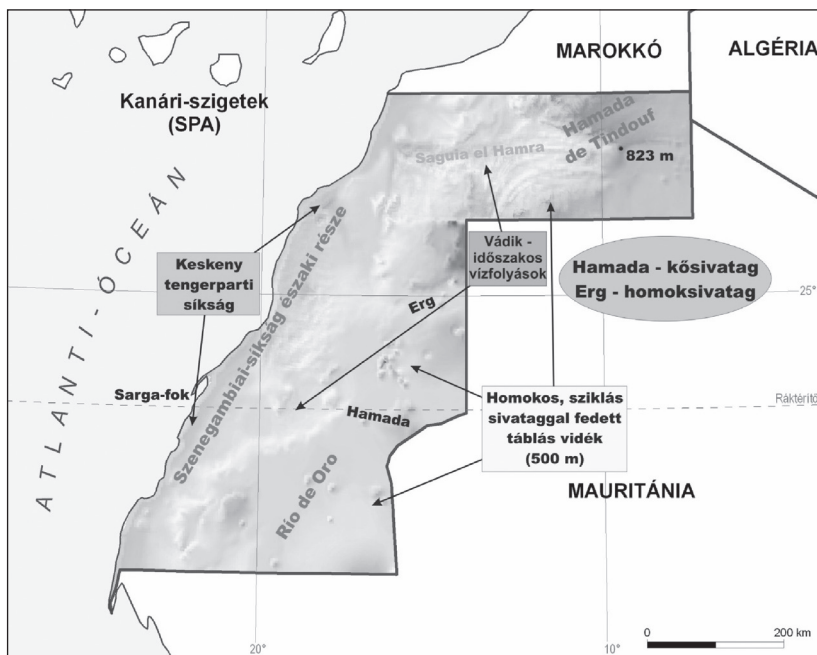

Forrás: Tony Hodges: Western Sahara. The Roots of a Desert War

Földrajzi tulajdonságok, élővilág

A terület Észak-Afrikában, az Atlanti-óceán partján helyezkedik el. Északról Marokkó, keletről Algéria (42 kilométernyi közös határral), míg keletről és délről Mauritánia határolja. Területe 266000 km².¹ Mint a legtöbb afrikai ország esetében, a határokat itt is a gyarmatosító hatalmak jelölték ki különféle szerződések ratifikálásával, melyeket a Spanyolország és Franciaország között 1900, 1904 és 1912-ben megkötött egyezmények szabályozták, illetve alakították ki.² A marokkói Atlasz-hegység (4165 m), a guineai Fouta Dzsallon (1538) és az algériai Ahoggar (2918 m) által határolt terület többnyire alacsony fekvésű, sík, homokos és erősen kőves vidék néhány alacsony hegygel a déli és az északkeleti részeken. Ezek a hegyek azonban ritkán érik el a 400 méteres magasságot.³ Legalacsonyabb pontja a tengerszint alatt 55 méterrel fekvő Sebjet Tah, a legmagasabb egy 721 méteres hegy, amelynek nincs is hivatalos neve. Nyugat-Sahara három fő régióra osztható fel:

Ábra 2.

Forrás: MINURSO

Az északkeleti zóna az Atlasz láncolataitól a Zemmour-hegység láncolatáig tartó köves, sziklás sivatag (hamada), ahol kisebb-nagyobb, többnyire vulkáni eredetű hegyláncok és egyedülálló sziklaképződmények láthatók. Ez a terület vízben rendkívül szegény, alig néhány elszórt kút található rajta.⁴ A kutak mélysége változó, pl. Zug nevű településen csak 12 méterre kellett leásni, hogy vizet találjanak, Tifaritiban már 15 méterre, míg a spanyolok által Dakhlában fúrt „Hassi Franco” néven ismert kútból 425 méter mélyről szivattyúzták fel a vizet.⁵ A viszonylagos vízhiány ellenére a területen mégis több növény és állatfaj él. A terület legjellemzőbb növénye a nagy tuskékkal rendelkező akácia cserje (Acacia), amely a néhány kaktuszféle mellett szinte az egyedül „öshonos” növény a sivatagban. A növényből a helyiek tannint vonnak ki, cserző- és festékanyagot állítanak elő, fáját pedig, keménysége miatt, sokoldalúan használják fel. A sivatagban él még a szenegáli akáciának (Acacia senegal) nevezett növény is, amelyből csapolás útján nyernek gumiarábikumot.

Az állatokat elég nehéz észrevenni, mert többnyire hajnalban vagy késő éjszaka mozognak. A katonai megfigyelők csak a nyomokat láthatják, vagy a marokkói katonák és a beduinok elbeszéléseiből szereznek róluk információkat. Az itteni állatfajták közül több szerepel a Vörös Könyvben, mely a szigorúan védett állatok listáját tartalmazza, ennek ellenére a marokkói katonák és a külföldről érkező tehetős turisták (pl. szaúd-arábiaiak, jemeniek) minden lelkiismeret-furdalás nélkül vadásszák őket.⁶ Mehaires és Tifariti környékén, járőrözés közben, találkoztunk szaúd-arábiai vadászokkal, akiket Polisario fegyveresek kísérték antilop vadászatra. Ugyanis ezen a vidéken még néhány antilop és addax is található, bár a háború alatt igen megritkult az állományuk. Az addax az egyik olyan antilopfajta, amely szinte teljes egészében alkalmazkodott a sivatag szélsőséges éghajlati viszonyaihoz. Az elfogyasztott növényekből nyeri a szükséges folyadékot, így igen ritkán iszik vizet. Az állat átlagos súlya megközelítően 135 kg, a húsa pedig a helyiek szerint igen finom, és mivel mind a nőstény, mind a hím szarvat hord, a külföldi vadászok szemében a trófeájuk is igen vonzó zsákmány. Többnyire gyors dzsipekkel üldözik az állatokat, majd az elfáradt addaxot kilövik. Mivel az állat méreténél fogva nem fél az embertől, elejtésük viszonylag könnyű (a borjaikat féltő nőstények azonban sokszor meg is támadják a vadászokat). A vadászatok következményeként a nyugat-szaharai területek (beleértve Mauritániát is) addax-állományát alig 50 körülire becsülik.⁷ Az egyik járőrünknek azonban olyan szerencséje volt, hogy Motilani környékén egy néhány fős antilop csordát láthattak, amire az egyik beduin hívta fel a figyelmüket. Néha struccot is lehet látni az emberek által kevésbé háborgatott területeken, sőt Bir Moghreiban és Zueratban alkalmanként struccot is lehet vásárolni a piaci árusoktól.

A második zónát a helyiek a „folyók területének” hívják, ugyanis itt vannak a vidék időszakos folyói. Északon a Draa-völgy, nyugaton a Jat folyó völgye határolja a területet. Ezekben a völgyekben a rövid ideig tartó őszi esős időszakban össze-

gyűlik ugyan a víz, de a rendkívül magas hőmérséklet miatt igen gyorsan el is párolog, ezért sohasem éri el az óceánt.⁸ Persze ez nem zavarja a nomádokat, akik a kiszáradt folyómedrekben ideiglenes kutakat ásna, ahol jó ideig találnak még elegendő vizet maguknak és állataiknak. Ebben a „folyó zónában” található a Saguiat el-Hamra, azaz a „Vörös folyó”, amelynek jelentőségét az is jelzi, hogy maga a régió is a folyóról kapta a nevét.⁹ A folyópartokon és Smara környékén a növényzet már legeltetésre is alkalmas, az itt élők árpa és más gabonafélék termesztésével is foglalkoznak. Ebben a zónában található a Laayoune mellett időszakosan fellelhető tó (daya), amihez hasonló a Teli melletti, illetve a Guelta Zemmournál lévő. Természetesen a Szaharában található sós tavak is összegyűjtik a ritkán eső csapadékot, de a magas só tartalom miatt ezek vize sosem lesz ivable. Errefelé az élővilág már valamivel változatosabb, mint a hamadasnak nevezett sziklás területeken, és itt már több kisebb-nagyobb oázis is található. Az oázis mérete a néhány száz négyzetmétertől akár egy kisebb falu területének nagyságáig terjed. A Szaharában élők közel 75%-a lakik oázisban, ahol többnyire pálmaféléket (datolya és doum palma), zöldségeket és többféle gabonát termelnek. A 10–15 méter magasságúra megnövő doum palma (*Hyphaene thebaica*) eredetileg Egyiptom, Szudán, Kenya és Tanzánia területén őshonos, de az arab kereskedők közvetítésével a szaharai oázisok jelentős részében is meghonosodott. A palma alma nagyságú, narancsszínű gyümölcsének íze hasonlít a gyömbérkenyéréhez, így a helyiek kenyérpótló növényként is használják. A gyümölcs kemény magjából gombokat, a növény rostjaiból matracot és egyéb felszerelési tárgyakat készítenek. A datolyapálmát pedig alighanem mindenki ismeri; a sivatag legfontosabb haszonnövényének számít, mivel minden része felhasználható. A fa az arabok között a mai napig a hosszú életet szimbolizálja (akár 150 évet is élhet), a gyümölcséből, annak fogyasztása mellett, szirupot, ecetet és alkoholt állítanak elő. A fa leveleiből bútorokat, kosarakat és más használati eszközöket készítenek, a fa megcsapolásából származó édeskés fánedvet pedig egyfajta üdítőitalként is fogyasztják. Főleg erre a vidékre, de a Szahara többi részére is jellemző, hogy egy-egy kisebb területen akár órákon át is eshet eső, de pár száz méterre ennek már nyoma sincs. Az eső után gyorsan kivirul a sivatag, és általunk nem ismert virágok tömege bújik elő a földből, hogy aztán rövid virágzás után a következő esőig ismét eltűnjön. Ezt a klímát ugyanis csak az ún. „efemer növények” képesek elviselni. Ezek olyan rövid vegetációs idejű, virágos növények (keresztesek és szegfűfélék), amelyeknek a magvai több évig is csíráképesek maradnak a sivatag homokjában, hogy aztán egy kiadós zápor hatására életre keljenek. Az egyik járőrözésünk során Bir-Moghreinbe kellett mennünk, ahol a helyi kormányzóval beszéltünk meg egy találkozót. Akkor ugyanis elég feszült, puccsközei helyzet alakult ki a szomszédos Mauritániában, így a parancsnokság feladatul szabtta, minél több információt próbáljunk megszerezni, hogy valós képet kaphassunk. Hajnalban indultunk, a nagy távolság és a várható magas hőmérséklet miatt. Alig hagytuk el Mehairést ránc szakadt az ég és hatalmas zápor kezdődött.

Az egész esemény alig 40 percig tartott és meg is feledkeztünk volna róla, ha visszafelé jövet nem látjuk, hogy több helyen is „kivirágzott” a sivatag. Hihetetlen látvány volt kilométereken keresztül szemlélni, hogy a kietlen pusztaság hogyan változott át virágoskertté. Az itteni folyóvölgyekben többször felfedezhetők a sivatagi tyúk (houbara) névre hallgató, a mi fácánunkkal közel azonos méretű, barna-fehér foltokkal tarkított, igen ízletes húsú madarak, amelyek az itt élő kisemlősöket és gyíkokat fogyasztják. A terület rovarvilága is igen változatos, az orrszarvú bogártól a szkarabeuszig többféle faj található, amelyek az itt élő kisemlősök és gyíkok táplálékául szolgálnak.

Komoly veszélyforrásnak tekinthető a sivatag egész területén a skorpió (Scorpionida) és a szarvasvipera (Cerastes cerastes), ezektől nem árt óvakodni. A Szaharában a skorpióknak több mint 30 fajtája ismert, azonban a katonai megfigyelők többnyire csak a fekete skorpióval (3-8 cm hosszúságú) és a szinte teljesen átlátszó üveges skorpióval (3-5 cm hosszúságú) találkozhatnak. A két fajta közül a fekete a veszélyesebb, marása akár halált, de többnyire bénulást okozhat. Marása ellen a táborokban ellenszérum található amelyet, a csípést követően a lehető leggyorsabban be kell adni. Pár nappal a Mehaires táborba érkezésem előtt egy Polisario katonát mart meg a skorpió, de mivel a tábor közelében történt az eset, és az ellenszérumot viszonylag gyorsan megkapta, nem történt komolyabb baja. Sokkal veszélyesebbek a kígyók. Nyugat-Szaharában 13 féle kígyót ismernek az ott élők, amelyek szinte mind mérgezőek. A veszélyesebbek közé tartozik a saharáviak által „Naja haje” néven ismert fekete színű kígyó, vagy az északnyugati területeken élő „nyülevő,” de szintén arra él a marokkói vipera (Vipera lebetina) és a fekete farkú vipera (Cerastes vipera) is. Azonban az a kígyó, amitől leginkább félnek a saharáviak, a „lefsa” néven ismert szarvasvipera (Cerastes c.). Ez a kígyófajta akár a másfél méteres hosszúságot is elérheti, és a harapása után bénulás, szívgörcs, majd azonnali halál következik be. Éppen ezért már az első napokban elmondták nekünk, hogy semmilyen üregbe ne nyúlunk bele; bárhova is megyünk, hordjunk bakancsot, és ébredés után mindig ellenőrizzük a ruhánkat, bakancsunk belsejét (A smarai szektorparancsnok például egyszer a szobájában talált egy szarvasviperát). A táborokban a vipera marása elleni szérum ugyan csak megtalálható, de persze volt olyan eset is, amikor kiderült, hogy a szérum szavatossági ideje már jó pár hónapja lejárt. Ezt sokáig nem vettük komolyan, de történt egy eset, ami rávilágított arra, hogy mennyire fontos lehet az ellenszérum. Az egyik este napnyugta után a Mehairesben szolgáló összes békefenntartó összegyűlt a tábor hátulsó részében található tűzhelynél, ahol kedélyes hússütögetéssel ünnepeltük meg három társunk születésnapját. Egy misszió során az ilyen együttlétek sokkal többet jelentenek a katonáknak, mint otthon, hisz ezeken a helyeken nélkülözni kénytelenek az igazi családjukat, amelyet – jól, rosszul – a katonai közösség igyekszik pótolni. Már eléggé éhes volt mindenki, így egyre közelebb jöttek a tűzhelyhez, ahol kedélyes beszélgetés alakult ki, míg a rostonsült tevehúst várták.

Aztán egyszer csak megjelent a tábor enyhén kiszámíthatatlan macskája, valamit cipelve a szájában, majd megállt az egyik francia őrnagy lábánál és elengedte a szájában lévő tárgyat, ami azonnal életre kelt és hangos sziszegéssel próbált eltűnni a tömegben. Rögtön kitört a pánik, és mindannyian szétfutottunk a szélrózsa minden irányába. Biztonságos távolságból figyeltük mi fog történni, de a kígyó nem tudott elmenekülni, mivel a macska időről-időre visszarángatta a tűzhely mellé. Tudtuk, ha besurran a sátrak alá, akkor még gondokat okozhat, így elhatároztuk, hogy megszabadulunk tőle. Az akkor már igen dühös kígyó azonban nem akarta elhagyni a táborát, és belemart annak az orosz békefenntartónak a bakancsába, aki egy hosszabb póznával próbálta a kerítés felé terelgetni. A katona megijedt és dühében rávágott a kígyóra, aki továbbra is csapkodott felé. Erre a botokat és fejszét ragadtunk, amikkel végül agyonvertük a viperát. Ha az orosz békefenntartón nem bakancs, hanem sportcipő, esetleg szandál vagy papucs lett volna, valószínűleg nem élte volna túl a kígyóval való találkozást. Az eset után az egészségügyi tiszt ellenőrizte a hűtőben lévő szérumot, amelyről kiderült, hogy régen lejárt. Szó szerint kivert bennünket a víz, és másnap az első dolgunk volt új szérumot kérni a misszió parancsnokságán lévő egészségügyi csoporttól. Persze nem csak a kígyók lehetnek veszélyesek, például, egy járőrút során az egyik kútban találtunk egy nagyobb varánuszt, aminek a hossza megközelítőleg 1 méter volt. Az egyik maláj kollégánk kitalálta, hogy fogjuk el, mert a húsa nagyon finom, a zsírájától pedig megszépül a bőre és a szexuális vonzerejét is növeli. Eleinte senki sem akart neki segíteni, de aztán győzött a közösségi szellem és egy kötélből hurkot csináltunk, amit sikerült az állat egyik lábára ráhúzni. Ekkor kiemeltük az állatot, amely dühösen sziszegett ránk és megpróbált szabadulni a béklyóból. Amikor áteltünk nagy nehezen a kút kávéján, kiszabadult és dühödten támadt ránk. Annyira határozottan támadott, hogy szégyenszemre a kocsiába menekültünk és onnan néztük, ahogyan nagy peckesen eltávozik. Salek a velünk lévő Polisario összekötőtiszt elmesélte, hogy ez a fajta varánusz szinte mindent megesz, patkányokat, gyíkokat, skorpiókat, de még a nagyobb mérges kígyókat is képes legyűrni és elfogyasztani. Mivel a dögöket is előszeretettel fogyasztja, a harapása az emberre is igen veszélyes, mert a seb könnyen elfertőződik, ezért a nomádok, ha csak tehetik, messzire elkerülik ezt a fajtát. Persze ez nem vigasztalta a maláj békefenntartót, aki végig dühöngte a táborig tartó visszautat. Igaz, szerintünk a varánusz zsírja sem segített volna a bőrét széppé tenni, a szexuális vonzerő meg nem is annyira fontos ott, ahol heteken keresztül egyetlen nőt sem lát az ember.

Bár a folyómenti területek jobb feltételeket (táplálék, búvóhely, stb.) kínálnak az állatfajok számára, a marokkóiak által épített falrendszer lehetetlenné teszi a nagyobb állatok mozgását. Ennek ellenére a Marokkó által elfoglalt területeken is láttak már antilopokat, sakált, hiénát és más, nagyobb emlősöket is.

A harmadik zóna a Rio de Oronak nevezett terület.¹⁰ Ez egy rendkívül sík, homokdűnékkel tarkított vidék. A talaj azonban összetételénél fogva képtelen a

Kép 1. Akáciák a sivatagban

vizet megfogni, illetve tárolni, így a víz az altalajban gyűlik össze, és az ilyen helyeken van lehetőség kutak ásására.¹¹ Dakhla alatt azonban egy hatalmas földalatti tavat találtak 1963-ban a spanyol geológusok, de a mai napig nem fértek hozzá az ott található vízkészlethez.¹²

A vidék rendkívüli egyhangúságát egyedül a Dakhlai-félsziget (a néhai Villa Cisneros) és La Guerra töri meg. Az itt található sivatag Nyugat-Szahara (1100 km) és Mauritánia (754 km) partvidékét foglalja magában. A megközelítőleg 40 km hosszú Dakhlai-félsziget egyik oldalán egy nagyon jó adottságú, homokos partszakasz található, míg a másik oldalt magas sziklák határolják. Az öbölben található a Herne nevű kis sziklás sziget, amellyel kapcsolatosan több történész azt feltételezi, hogy megegyezik a Hanno által az V. században írt „Periplus” című műben szereplő Cerne szigetével.¹³ A partvidéket sokáig a lakott világ végének tekintették és rendkívül sok legenda, hihetetlen történet kapcsolódott hozzá. Bár a tengerészek, ha csak lehetett elkerülték a veszélyessége miatt (gyakori köd, rossz látási viszonyok, viszonylag alacsony vízmélység), ennek ellenére minden évben több hajó is elsüllyedt a partoknál. Több helyen a mai napig is látni hajóroncsokat, amelyek folyamatosan szaporodnak a helyi viszonyokat rosszul értékelő marokkói vagy más nemzetiségű halászok hajóival.

Igaz, errefelé nincs sok csapadék, azonban az óceán felől érkező párák levegő hatására többféle növény és állatfajta is kedvező életfeltételeket talál magának, és

itt telelnek át az Európából érkező vándormadarak is.¹⁴ Madármegfigyeléssel foglalkozó szervezetek szerint Nyugat-Szahara területén 209 fajta madár fordul elő, amelyek többsége vándorló, és csak az őszi-téli időszakban tartózkodik a partvidéken. A vonuló énekes madarak mellett több ragadozó madár, többnyire sólyomfélék élnek a nehezebben megközelíthető helyeken, a fészekrablások miatt azonban a számuk az utóbbi időben jelentősen csökkent. Ugyancsak ezen a partvidéken található a kipusztulásra ítélt barátfókanak (*Monachus monachus*) utolsó telep-helyei. A marokkóiak a terület ismert, a fókák élőhelyéül szolgáló helyeit részleges védelem alá vonták (Cape Blanc félsziget és a Dakhlai Nemzeti Park), így azok viszonylag biztonságos körülmények között élnek. A laayounei halászok mesélték, hogy a partvidéken és Tarfaya környékén partközelségben többször láttak már fókát, és egyszer egy a hálójukba is gabalyodott. Elmondásuk szerint teknőst is többször fogtak, sőt amikor magam is lent jártam a dakhlai ENSZ táborban, láttam egy teknőst az öbölben. A terület egyetlen mérgező állata az algériai csörgőkígyó (*Coluber algeris*), amely azonban elég rejtőzködő életmódot folytat, így viszonylag ritkán látható. Az itt élő állatok közül még említésre méltó az aranyaskál (*Canis aureus*), a sivatagi róka (*Fennecus zerda*), a sivatagi macska (*Felis margarita*), a ratel (*Mellivora capensis*) és a foltos hiéna (*Hyaena hyaena*). A partvidéken néha megfordulnak antilopok is, és 1999-ben gepárdot láttak Dakhla közelében. A ragadozó valószínűleg Mauritánia területéről tévedt át, mivel a nyugat-szaharai sivatagban a nyolcvanas évek eleje óta nem észlelték a jelenlétüket. A part környékén néhány kisebb települést kivéve nem laknak emberek, az itteniek többsége halászzattal és tevetartással foglalkozik, de létszámukat duzzasztja az a majd 160000 marokkói halász, akik ideiglenes jelleggel a nyári és kora őszi időszakban a part menti vizeken dolgoznak.¹⁵

Bár egyik zónához sem soroltam, a területen van egy másik speciális sivatagi környezet, a sós tavak vidéke, amiket a helyiek csak sebchas vagy chott néven ismernek, és a helyi nomádok egy része a nekik szükséges sót innen szerzi be. Ilyen található Bir Lahlou környékén és a meharesi járőrözési útvonalon, Mauritániában. Ezeken a helyeken állandó és ideiglenes sós tavak vannak, ami miatt a föld sótartalma sokkal nagyobb, mint a sivatag más területein. A sós tavaknak azonban nincs közvetlen összeköttetése az óceánnal, a bennük lévő víz az esőzések alatt és más földalatti forrásokból kerül oda. Az itt élő növények, alkalmazkodva a helyi feltételekhez, megtanulták elviselni a víz időszakonként változó sótartalmát, amely az esőzések után csökken, a száraz időszakokban pedig nő. A vízben alig néhány algafajta él, ezek táplálékul szolgálnak az erre átvonuló madaraknak (flamingó, fehérfejű kacsa, stb.). Csak ezen a vidéken található meg a jerboa egyik speciális változata, a négyujjú jerboa; ugróegérféle, amely még a Szaharában is igen ritka.¹⁶

A Szahara éghajlata kontinentális, hideg, száraz telekkel, míg a nyár rendkívül meleg, a hőmérséklet gyakran meghaladja az 50 fokot is árnyékban, de több helyen a békefenntartók akár 60-63 fokot is kénytelenek voltak elviselni.¹⁷ Az óceán közel-

sége miatt viszonylag nagy a páratartalom, ezért az idő gyakran párás és ködös, bár ahogy távolodunk a kontinens belseje felé, úgy lesz egyre alacsonyabb a páratartalom. Az évi átlag csapadék alig éri el a 45 millimétert még az óceán partján fekvő Dakhlánban is.¹⁸ Részben emiatt az 1970-es években több évig tartó szárazság sújtotta a területet, amelyben a nomádok jelentős része elveszítette az állatállományát és a városokban kényszerült letelepedni.¹⁹ A helyieket azonban nem csak a szárazság, de az esős időszakban gyakran előforduló áradások is sújtják. 1944. szeptember 4-5-én az esőzések nyomán Daora és El-Aaiun között létrejött egy 12 km átmérőjű tó, amelynek a mélysége több helyen elérte az 5 métert (!). A gyorsan emelkedő víz körbezárt egy nomád tábornokot, ahonnan az embereket a hadsereg katonái gumicsónakokon mentették ki, de az állatállományuk odaveszett. Az áradás során az Izarguien törzs évtizedekkel korábban épített erődítménye és a spanyol katonai állomás teljesen megsemmisült. 1957-ben, amikor az esős időszakot követően kilépett a medréről a Saguiet-el-Hamra folyó, az áradás 14 ember halálát okozta és több száz állatot sodort magával, a Tan-Tan felé tartó utat pedig teljesen elmosta. 1965-ben Smarában a helyiek az évek óta kiszáradt Wadi Selouan vízzel teli medrében úszkáltak.²⁰

A szaharáviak négy részre osztják fel az évet. Az első időszak a „lekhrif” néven ismert két őszi hónap, amely egyben az esős időszak is, majd utána következik a három hónapig tartó leghűvösebb időszak az „ista,” majd a „tifiski”, ami egy 2-3 hónapig tartó viszonylag jól elviselhető meleg időszak, és végül a 4-5 hónapon keresztül tartó igazi meleg, száraz időszak a „lesaif”.

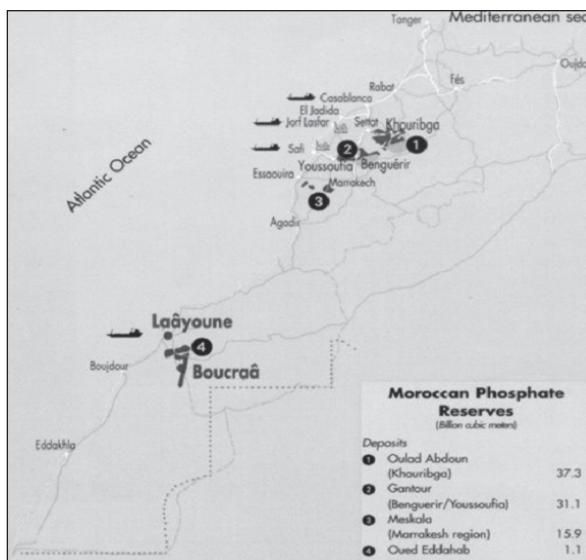
A Szahara teljes területén gondot okoz a szél, amely magával sodorja a finom homokszemcséket, és ez irritálhatja a bőrt, illetve szemgyulladást okozhat. A helyiek éppen ezért állandóan kendővel takarják el a fejüket és az arcukat. A szelek közül a legkellemetlenebb az „irifi” nevű szélvihar, amely már az erejéből adódóan is homokvihart kavart. Ezt, az általában észak-kelet felől érkező szelet hívják az európaiak harmattannak vagy sirokkónak. Az irifi a telet kivéve minden időszakban előfordulhat, rendkívül száraz, forró, és homokkal teríti be mindent, így a látási viszonyok jelentősen korlátozódnak, alig 1-2 méterre csökken le a látótávolság. A szeles idő néhány órától akár napokon keresztül is tarthat, amikor a hőmérséklet viszonylag gyorsan felemelkedik 40 fok köré, majd a vihar során tartósan ott is marad, a páratartalom pedig alig 10%-os. A finom homok szinte mindenhová behatol, bármennyire is igyekezzünk elzárni az útját. Az irifi nem csak a békefenntartók ellensége, a helyiek sem igazán szeretik. A szaharáviak a korábban Villa Crisneros néven ismert Dakhla városát a mai napig is csak „Villa Neurosos” néven emlegetik, a homok és szélviharok gyakorisága miatt. Sőt, meséltek olyan esetet is, amikor az 1960-as években az irifiből kialakult tornádó házakat semmisített meg, ami során több ember is sérüléseket szenvedett.

Gazdaság

Afrika északnyugati sarkán természetes foszfátlelőhelyek találhatók, amelyeket még az 1960-as években fedeztek fel a spanyolok, de valójában a marokkói kormány kezdte meg az értékes ásványok kibányászását. A bányákban a világ egyik legjobb minőségű, kb. 80%-os tisztaságú foszfátja található. Kiaknázása jelentős hasznot hoz Marokkónak, amely már az itteni bányák megszerzése előtt is a világ egyik első foszfátkitermelő és -értékesítő országa volt. 2002-ben az USA után a legtöbb foszfátot (22 millió tonna) itt termelték ki.¹

A következő térképen a marokkói és szaharai foszfátbányákat láthatjuk:

Ábra 3.

Forrás: Philip A. Szczesniak; The Mineral Industries of Morocco and Western Sahara, 2002.

A Nyugat-Szaharában lévő bányák azért is fontosak a marokkóiaknak, mivel a bányától a kikötőig vezető futószalag-rendszer rendkívül gazdaságossá teszi a szállítást. Pl. a Marokkóban lévő Khourigba bányától a foszfátot vasúton kell a kikötőkbe szállítani, ezért a kitermelése drágább, mint a szaharai bányákban található foszfáté.² A marokkói és a szaharai bányák felügyeletét az OCP (Office Cherifien

des Phosphates) látja el, amely a bányák működtetésétől a piackutatásig és értékesítésig mindent elvégez. A bánya tulajdonjogának közel 35%-a azonban még mindig spanyol cégek kezében van.³ Ugyan a legtöbb elemző véleménye szerint Marokkó elsődlegesen a foszfátlelőhelyek miatt szállta meg Nyugat-Szaharát, de ez az állítás nem valós.⁴ Marokkó ugyanis 1975-ben már a világ egyik legjelentősebb foszfát kitermelője és exportőre volt, ezenkívül még több évtizedre elegendő tartalékokkal rendelkezett a mezőgazdaság számára annyira fontos nyersanyagból.⁵ Egy szóval a Nyugat-Szaharában található foszfát – bármennyire is nagyobb tisztaságú, mint a marokkói – nem jelentett komoly indokot a terület megszállására, sőt a bányák őrzése és működtetése a harcok kirobbanása után sokkal többbe került, mint az azokból származó jövedelem. Ezekhez jött az a kellemetlen tény is, hogy az 1970-es években a világ foszfátpiaci összeomlott, ami szintén negatívan érintette a marokkói gazdaságot. Habár a Berm (a marokkói hadsereg által a saharávi fegyveresek ellen emelt erőrendszer, ahol a marokkóiak 120-140 000 katonát állomásoztatnak) befejezése után a bánya és a szállítószalag elleni támadások teljesen megszűntek, a saharai bányák 1986 és 1996 között csak veszteséget termeltek. Utána azonban megindult egy lassú fejlődés és mára a bányák már hasznot hoznak a megszállóknak. Az Európában működő „Western Sahara Resource Watch” szervezet kimutatásai szerint Nyugat-Szaharában évente 1,5-3 millió tonna foszfátot termelnek ki a marokkóiak, amelyből 80-150 millió USD bevételük származik. Ez az összeg csak folyamatosan emelkedik, mivel a foszfát világpiaci ára és a foszfát iránti kereslet az elmúlt években jelentősen megnövekedett.⁶ Ebből is látszik, bár mára a foszfát kitermelése tisztos profitot jelent Marokkó számára, Nyugat-Szahara megszállása nem gazdasági, hanem legitimációs kérdés volt II. Hasszán számára, aki a királyi legitimációját akarta helyre állítani az „ősi marokkói földek” visszaszerzésével. Ez a „Zöld Menet” megszervezésével és lebonyolításával maradéktalanul sikerült, illetve 1975 óta a nyugat-szaharai kérdés a nemzeti identitás egyik központi elemévé vált.⁷

Nyugat-Szahara a legújabb kutatások alapján ásványkincsekben, főleg vasércben, urániumban, titánban, földgázban és kőolajban rendkívül gazdag.⁸ Továbbá egyes geológusok véleménye szerint jelentős mennyiségű vanádium készletek találhatók a sivatagban.⁹ A spanyolok már az 1960-as években találtak kőolajat, de annak kitermelése akkor még nem volt megoldható.¹⁰ Az elmúlt évek során a part menti vizeken több amerikai és francia társaság – Kerr-McGee és a TotalFinaElf – kutatott olaj után, és előzetes eredményeik szerint gazdag olajlelőhelyek vannak a nyugat-szaharai partvidéken.¹¹ Ezt megerősíti az a tény is, hogy a szomszédos Mauritániában szintén találtak (igaz, nem annyit, amit előzetesen becsültek) jelentős méretű kőolajmezőt. 2001-ben a marokkóiak megkezdték a kutatásokat a szárazföldön és a part menti vizekben egyaránt a lehetséges kőolaj- és földgázmezők után, majd szerződést kötöttek a Total és a Kerr-McGee cégekkel. Az olaj kitermelése azonban a Polisario és több más szervezet tiltakozása miatt még nem kezdőd-

hetett meg. A Polisario 2001 elején sikeres kampányt indított a marokkói kormányzat ellen, hogy megakadályozza a megszállt területeken lévő olajkincs kitermelését. A szaharaiak az ügyet egészen az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé vitték, amely hivatalos állásfoglalást kért a Világszervezet jogi igazgatóságától. 2002. február 5-én Hans Corell az ENSZ jogi képviselője közzétette a szervezet hivatalos válszát, amely a Polisariónak kedvezett.¹²

A társaságok azóta várják a végleges területrendezést, utána tervezik csak az olaj kitermelését. Több norvég emberjogi szervezet lobbizásának következményeként és egyéb gazdasági okokra hivatkozva a norvég Skagen Vest társaság, amely a Kerr-McGee társaságban jelentős anyagi érdekeltséggel bír, inkább eladta az általa birtokolt részvényeket (2003), mivel még áttételesen sem kívánta támogatni a szaharai olaj kiaknázására tett marokkói erőfeszítéseket. A társaság az általa birtokolt 100000 részvénnyel a cég legnagyobb norvég részvénytulajdonosa volt. Természetesen ez nem rendítette meg túlságosan a Kerr-McGee társaságot, amelynek alkalmazottai továbbra is itt dolgoznak, noha nemzetközi törvény tiltja a természeti források kiaknázását más országok által megszállt területeken.¹³ Egy biztos: a norvég Norwegian Support Committee for Western Sahara (NSCWS) minden céget, amely olajkutatást vagy kitermelést próbál folytatni, gazdasági bojkottal és egyéb, célravezető politikai eszköz (beleértve a negatív sajtókampányt is!) alkalmazásával fenyegetett meg. A szervezet például komoly erkölcsi és gazdasági károkat is okozott a norvég TGS-NOPEC olajkutató cégnek, amely a Kerr-McGee társaság alkalmazásában több kutatófúrást végzett a nyugat-szaharai partoknál. A cégről több mint száz újságcikk, rádió, televíziós riport és adás készült, s ez elég negatív PR-t jelentett. A helyzetet bonyolítja, hogy a Polisario az olajkitermelés jogát 2005-ben feljárnította az angol-ausztráliai kötődésű Fusion Oil&Gas konzorciumnak,¹⁴ így igazán csak a terület sorsának végleges rendezése után derülhet ki, hogy ki lesz a győztese az olaj kitermeléséért folytatott versenynek.¹⁵

A part menti vizek emellett a világ egyik halban leggazdagabb területei, és a halászati jog ugyancsak vita tárgyát képezi a szembenálló felek között.¹⁶ Toby Shelley szerint a marokkói halászat közel 1 milliárdos éves bevételének több mint kétharmada a nyugat-szaharai vizekből származik.¹⁷ A Polisario gerillái több alkalommal foglaltak el az engedélyük nélkül halászó spanyol és marokkói hajókat. Amikor 2002 decemberében a spanyol partoknál elsüllyedt egy olajszállító tanker, az óceán szennyezettsége miatt a spanyol halászok jelentős része munka nélkül maradt. Mind a marokkói kormány, mind a Polisario feljárnította a halászoknak, hogy térítésmentesen, korlátlanul halászhatnak a part menti vizeken. Egyébként a marokkóiaknak szintén komoly jövedelmet hoz a tengeri halászat, illetve a halfeldolgozás.¹⁸

A halászat a szaharai partok mellett mindig a megélhetés egyik módja volt, bár a halászok inkább csak a part menti vizeken halásztak.¹⁹ A helyiek az általuk épített kisméretű hajókkal (dories) többnyire két-három napos időszakra hagyták el a partot, hogy rákokat, kagylókat és halakat (szardínia, makréla, tonhal, delfin, stb.)

fogjanak. Emellett algákat, moszatokat és tengeri szivacsot is gyűjtöttek étkezési és egyéb célokra. A helyiek valójában csak a tavaszi és nyári időszakban merészkedtek ki az óceánra, a viharosabb téli időszakban inkább más foglalkozás után néztek.²⁰

A halászat 1914-ig ténylegesen a spanyol, francia és portugál hajósok joga volt, majd miután a spanyolok megalapították az első halfeldolgozó üzemet, a helyi halászoktól is átvették a napi zsákmányt, akik aztán a jobb megélhetés reményében egyre távolabb jártak halászni. Az igazi fellendülés 1927-ben kezdődött, amikor a spanyolok hajójavitó és -építő üzemet hoztak létre, ahol többnyire helybéli munkások készítették a 16-24 méter hosszúságú haláshajókat. Ezeken a hajókon még nem volt a halak élve tartására alkalmas tároló, így, bár a halak feldolgozását azonnal, már a fedélzeten megkezdték, a haláshajók hosszabb utak megtételére nem vállalkoztak. Nyugat-Szahara megszállásáig a helyiek nem fejlesztették a halászatot, megelégedtek a spanyolok által nyújtott lehetőségekkel. Az 1960-as évek elején azonban egyre több idegen haláshajó érkezett a területre (norvég, olasz, dán, francia stb.), amelyeket a spanyolok ideig-óráig, de távol tudtak tartani az általuk már évszázadok óta halászott területekről.

A változás akkor következett be, amikor Marokkó elfoglalta ezeket a területeket, és felfedezték, hogy ezek a világ egyik halban leggazdagabb vizei. Az első időkben a marokkói halászok is csak kisebb, 8-10 méter hosszúságú, motor nélküli kishajókkal (korb) halásztak. A hajón általában 12 halász dolgozott, akik legfeljebb 2-3 napos utakat tettek meg, és többnyire kisebb méretű vonó-kerítőhálókat és horogcsapdákat használtak. Az 1970-es évek végére a hajók többségét 25 lóerős motorokkal szerelték fel, ami nagyban könnyítette a halászok tevékenységét.²¹ A kishajók közel 75%-a az Atlanti-óceán partvidékén, míg a maradék 25% a Földközi-tenger partvidékén található. A kishajók száma a nyolcvanas években nőtt számottevően, amikor a saharai partoknál olyan területeket találtak, ahol a poliphalászat (*Octopus vulgaris*) igen jól jövedelmez. A halászok csapdaként funkcionáló, betonnal rögzített műanyag edényeket helyeznek le a tengerfenékre, és átlagosan 2-3 naponta ellenőrzik azokat. A parttól 100 méternyire, de akár 30 kilométerre is raknak le ilyen csapdákat (néhány métertől akár 20 méternyi mélységig is). Van olyan hajó, amelynek a legénysége heti rendszerességgel csaknem 3000 csapdát ellenőriz, és bár a poliphalászat inkább időszakos tevékenység, mégis igen jól jövedelmez. Ugyanezek a halászok használnak rák (homár) csapdákat, és a vonuló halrajok útvonalán sikerrel alkalmazzák a több kilométer hosszúságú horogcsapdákat is. Emellett a szivacs- és algafélék gyűjtését is ők végzik, majd megszártva a helyi piacokon, vagy mint az agar-agar nevű algát, élelmiszeripari cégeknél értékesítik.²²

Egyszer lehetőséget kaptunk páran, akik Laayoune-ban szolgáltunk a miszsió parancsnokságán, hogy elkísérhessük az egyik, a környéken dolgozó haláshajót. Hajnali két órára kellett kiérnünk a kikötőben, ahol bemutattak bennünket a kapitánynak, aki nyugodtan lehetett volna Rejtő Jenő híres Pizskos Fred kapitányának a helyi reinkarnációja is... A hosszú szakállas, rendkívül koszos és bűdös

gallabiját viselő Ahmed addig szóba sem akart velünk állni, amíg ki nem fizettük a megalkudott összeget, majd ezután ismertette velünk a tudnivalókat. Nem eresztette bő lére a mondókáját, közölte velünk, hogy két fontos dolgot jegyezzünk meg, a kapitánynak mindig igaza van, és ha mégsem, akkor az első pont lép érvénybe. Egészen addig úgy gondoltam, hogy ez csak a házasságban a férj és a feleség, illetve a munkahelyen a főnök és beosztott között van így, de úgy látszik ilyen módon is hatnak egymásra a különböző kultúrák. Az elmélkedést gyorsan félbeszakította a kapitány némineműleg udvariatlan bökődése, amellyel diszkréten kívánta jelezni, hogy indulnunk kellene. A legénység a kapitányhoz hasonló alakokból állt, láthatólag összeszokott társaság volt, a folyamatos munka mellett, főként rajtunk, a tapasztalatlanságunkon szórakoztak. Egymás közt arabul beszéltek, de ha azt akarták, hogy értsük a velünk szemben megfogalmazott kritikákat, akkor angolul is képesek voltak megnyilvánulni. A csoportban lévő francia békefenntartó fogadásokat kötött, hogy mennyi ideig bírja a vén teknő, és hogy egyáltalán visszajutunk-e a kikötőbe vagy úsznunk kell majd. Nagy örömeinkre a hajó rácáfolt a kinézetére és minden gond nélkül visszavitt minket a kikötőbe. Körülbelül egy órát mehettünk, amikor elérkeztünk az első helyre, ahol bóják jelezték a csapdák helyét. A legénység elkezdte kiszedni a leeresztett edényeket, amelyekből hamarosan előkerültek az első polipok, amelyeket egy kis erőszak alkalmazásával kilakoltattak, majd átraktak a tároló edényekbe.²³ Innentől kezdve monotonná vált a munka, amely órákon keresztül folyt. Vendégként igyekeztünk olyan helyre csoportosulni, ahol nem voltunk láb alatt, de még így is kaptunk egy-egy kellemetlen beszélést. Miután elegendő zsákmány jött össze, visszatértünk a kikötőbe, ahol találkoztunk több más visszatérő halászhajó legénységével is, sőt vásárolhattunk a kikötőben működő nem hivatalos piacon is. Még egy darabig beszélgettünk a halászokkal, majd visszatértünk a szállásunkra, ahol mindenki az ízlésének megfelelően készíthette el az aznapi zsákmányt.

A halászat volumene miatt fontos beszélni még az állami halászfloottáról, mivel a nyugat-szaharai bevételek jelentős részét ők termelik meg.

A marokkói állami halászflootta négyfajta hajótípussal rendelkezik:

1. Kisebb méretű halászhajók (doires, korb, stb.), amelyek főleg a víz felszíne közelében tartózkodó halrajokat keresik, a szardínia, szardella és makréla csapatoikat. A hajókon 15-25 fős legénység dolgozik, az általuk használt kerítő-vonóháló hossza kb. 250-400 méter, a mélysége 40-50 méternyi. A hajók általában délután és éjszaka járnak halászni, és reggelre, kora délelőttre be is fejezik a munkát. A marokkóiaknak 1927-ben még csak 27 ilyen típusú hajója járta a vizeket Tanger és El Jadida között. A második világháború után azonban Safi, Essaouira és Agadir körzetében halban gazdag területeket találtak, így a halászflootta állománya rövid idő múlva már 180 hajót számlált. A helyi vizek lassan kimerültek, így Nyugat-Szahara elfoglalása jól jött a marokkói halászoknak, akik áttették a székhelyüket Tan-Tan és Laayoune (El-Aaiun) kikötőibe.

A flotta 1975-ig folyamatosan növekedett, ekkor 269 halászhajót számláltak, viszont 1997-ben csak 323 hasonló típusú hajót tartottak nyilván, mivel akkor a kormány csökkenteni akarta az ilyen típusú hajók számát, és inkább a korszerűek rendszerbe állítását támogatta. A kisméretű halászhajókból álló flotta életkora megközelítően 40 év, és mivel az ilyen hajókat építő üzemek megszűntek, felújítási és karbantartási munkákon kívül másfajta tevékenységet nem végeznek rajtuk.

2. A második típusba azok a korszerűbb motoros kishajók tartoznak, amelyek fenékhálókkal dolgoznak a part menti vizeken. A hajókon 10-15 fős legénység teljesít szolgálatot, általában hajnali két óra körül hagyják el a kikötőt és késő délután érkeznek vissza. Ezen hajók között már olyan is van, amely akár egy héten át is a nyílt vízen tartózkodhat, és a kifogott halat speciális hűtőkamrákban tárolják. Az ilyen hajók azonban csak a homokos tengerfenéken tudnak halászni, a sziklás részeken nem, és csak naponta kétszer képesek a hálókat kivetni, mivel egy hálókivetés és -bevonás kb. 3-5 órát vesz igénybe. A marokkói halászflojtában jelenleg 331 ilyen típusú hajó található, amelyeknek közel 80%-a szaharai vizeken dolgozik.
3. A harmadik csoportba azok a 8-10 méter hosszúságú, motoros kishajók tartoznak, amelyek átlagosan háromnapos időszakokat töltenek a nyílt óceánon. A hajók építését az 1930-as években kezdték meg, és úgy alakították ki, hogy alkalmasak legyenek a parttól távolabb vonuló halrajok befogására. A 13-14 fős legénységgel rendelkező hajókon a speciális követelmények miatt hűtőkamrák találhatóak, így a napi zsákmány frissen tartása megoldott. A marokkói halászflojtában jelenleg 920 ilyen típusú hajó található, amelyeknek 96%-a dolgozik az Atlanti-óceán partvidékén (főleg a szaharai partoknál).
4. A negyedik (vegyes) kategóriába azok a hajók tartoznak, amelyek mind a kerítő-vonó, mind a fenékhálókat használják. Az ilyen típusú hajókból jelenleg 56 teljesít szolgálatot a marokkói halászflojtában.

Az állami halászflojtát hivatalosan csak 1972-ben hozták létre, amikor Las Palmas kikötőjében négy nagy halászhajót állomásoztattak. Miután a néhai Spanyol-Szaharát Marokkóhoz csatolták, és a halban gazdag partvidék a kezükbe került, a kormány elkészítette első tervét a halászati lehetőségek kiaknázására. Ez a program a halászhajók vásárlását hosszú lejáratú, kedvezményes kamatú hitelekkel támogatta, ugyanakkor az idegen hajóknak megtiltotta a part menti vizeken 120 kilométeres sávban a halászatot.²⁴ A halászat 1981-ben már a marokkói gazdaság egyik vezető iparága volt, ezért külön halászati minisztériumot hoztak létre, és jóváhagyták a szaharai területeken az új kikötők és halfeldolgozó üzemek létrehozását is.²⁵ A marokkói halászflojtta 1972 és 1986 között többnyire idegen kikötőkben (Las Palmas, Abidjan és Dakar), majd később az újjáépített agadíri, tan-tani és a laayouni kikötőkben állomásozott. A flotta zsákmányának nagy részét szaha-

Kép 2. Halászhajók a laayounei kikötőben

rai területeken fogják (87%). Ezek a hajók már többnyire korszerűek, halradarral, hűtőkapacitással és egyéb más technikai felszereléssel is jól ellátottak, s ez igen megkönnyíti a folyamatos halászatot.

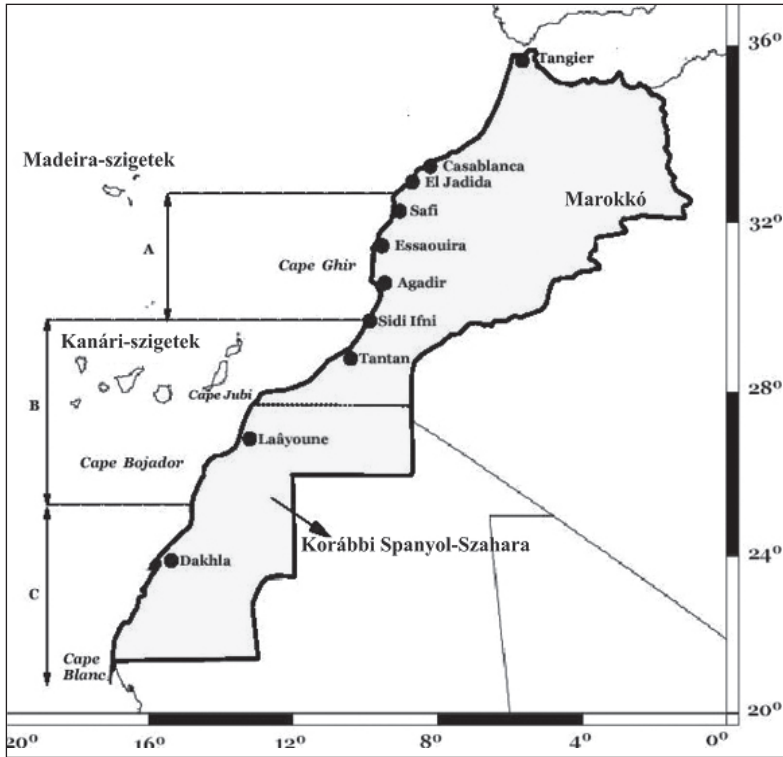
A halászok zsákmányának nagy részét a kisebb méretű, úgynevezett tömeghalak (szardínia, szardella, makréla) alkotják. 1950-ben még csak 110800 tonnát fogtak ki a marokkói halászok, majd később ez elérte az évi 485500 tonna mennyiséget. A kisméretű halak 85%-át a szardínia (*Sardinia pilchardus*) teszi ki, a második legtöbbet fogott halféle a makréla. A makrélafogás 90%-át a közönséges makréla (*Scomber japonicus*) alkotja, míg az atlanti makréla (*Scomber scombrus*) száma, mivel annak élőhelye délebbre található, elenyésző. A kifogott tonhal mennyisége is jelentősen emelkedett, míg ez a hatvanas években évente alig 4100 tonnát tett ki, ez az arány a kilencvenes évekre elérte az évi 14000 tonnát. A halászok a különböző polipfajtákból évi 24000 tonnányit fognak ki.²⁶ Emellett további 12000 tonnányi kisebb-nagyobb rákot (langusztá, srímp) és kagylót (fekete kagyló, osztriga) zsákmányolnak és értékesítenek. A jobb laayouni szállodákban és éttermekben szinte minden fajta halból rendelhetünk, amit a vizekben fognak, de sokszor a halászok kint a parton is sütnék-főznek, akikhez alkalmanként csatlakozni is lehet, jelképes anyagi hozzájárulásért.

Természetesen nem csak a marokkói halászok halásznak az itteni vizeken, ugyanis mind az Európai Unió, mind pedig más országok erőteljes nyomást gya-

korolnak a marokkói kormányra a halászati jogok engedélyezéséért.²⁷ A halászati jogok gyakorlása igencsak kényes kérdés, és többször vezetett már összetűzéshez a marokkói hatóságok és az idegen nemzetiségű hajók között. Az idegen halászok a magasabb technikai fejlettségű hajóik és felszerelései jóvoltából több zsákmányt képesek ejteni, mint a helyiek. Ez igen szembetűnő, főleg ha megnézzük az 1990-es évet, amikor pl. a marokkói halászok 402200 tonnányi halat fogtak ki, míg az idegenek 998400 tonnát. Ez csak a hivatalos adat, és a „divatos” orvhalászatról még nem is beszéltünk.²⁸ A spanyol halászok által kifogott halmennyiség (255000 tonna) a marokkói zsákmány 65%-át tette ki. Épp ezért a marokkóiak többször is korlátozták, illetve megtiltották a spanyol halászhajóknak a helyi vizeken való halászatot, a tilalmat megszegő hajókat pedig erőszakkal a helyi kikötőkbe kényszerítették, ahol azután elkobozták azokat.²⁹ A spanyol halászokkal szemben nem csak a marokkóiak léptek fel, de a Polisario fegyveresei sem kímélték őket, akik több esetben is támadásokat hajtottak végre a nyugat-szaharai partoknál ellenük. 1978-ban például nyolc halászt ejtettek fogságba, akiket csak azután engedtek szabadon, hogy Javier Rupérez az országot kormányzó demokratikus párt képviselőjeként – Union del Centro Democratico – a Polisario negyedik kongresszusán személyesen megjelent és a szervezetet a szaharávik törvényes képviselőjének ismerte el.³⁰ A másik komoly problémát a terület túlzott lehalászása jelenti, amelyben a marokkóiak ugyanolyan bűnösök, mint a külföldi halászok. 2005-ben derült ki, hogy a Nyugat-Szaharát megszálló marokkói csapatok több tábornoka egyfajta hitbizományként kezelte a szaharai partokat és a megengedettnél több halászati engedélyt adtak ki, ami miatt egy kisebb gazdasági válság alakult ki.³¹ Persze a halászat kérdése alkalmanként adu lehet a politikai játszmákban. Az Európai Unió Spanyolország és Franciaország révén érdekelt a nyugat-szaharai konfliktusban, és mint ilyen, igyekszik aktív szerepet játszani a rendezésben. Az Uniónak hivatalosan Nyugat-Szaharával kapcsolatosan nincs külpolitikája, néhány csoport szerint az előbb említett államok érdekeit nem kívánja megsérteni.³² Azonban az Európai Parlamentben működik egy kisebb csoport, akik rendszeresen lobbiznak Nyugat-Szahara függetlenné válásáért. Ez a csoport támogatta 2003-ban a Baker-tervet és kiállt a megvalósításáért, de az európai államok többsége nem támogatta őket Marokkóval szemben, mivel a halászflokták a nyugat-szaharai partoknál tevékenykedtek. Amikor pedig 2006-ban létrejött a több jogvédő szervezet által keményen bírált marokkói-európai halászati megállapodás, mindenki tudta, hogy az EU egyetlen fórumon sem fog a szaharávik jogaiért Marokkóval szembeállni. Sokan úgy gondolják, hogy a 2006-os EU-marokkói halászati szerződés ratifikálása egyfajta jel volt a nemzetközi közösség felé, hogy az Európai Unió elismerte és elfogadta a megszállás tényét.³³

A következő térképen a Marokkóhoz tartozó halászati területek és a kikötők láthatók:

Ábra 4.

Forrás: http://www.seaaroundus.org/report/datasets/Morocco_Baddy1.pdf

A kormány a halászat mellett a tengeri szállítást és ezzel a kikötőket is elkezdte fejleszteni, részben a szenegáli kormánnyal kötött megállapodások alapján. A két ország vezetője, VI. Mohamed király és Abdoulaye Wade szenegáli elnök a 2002 februárjában Párizsban megtartott francia-afrikai csúcstalálkozaton megállapodtak egy új tengeri szállítmányozó társaság létrehozatalában is. Figyelembe véve, hogy Szenegál és a térségben a Polisario támogatójának számító Mauritánia között komoly nemzetiségi ellentétek vannak, amelyek már többször torkollottak fegyveres összecsapásokba, a marokkóiak értelemszerűen Szenegált támogatják mind gazdasági, mind politikai téren.³⁴ Az együttműködést az is mutatja, hogy az Air Afrique – szenegáli légitársaság – csődbejutása után a marokkóiak támogatásával jött létre az új nemzeti légitársaság, az Air Senegal. A társaság többségi tulajdonosa a Royal Air Maroc (51%), a marokkói nemzeti légitársaság. A közös tervek között szerepel még egy Dakarból Marokkóba vezető autópálya is, amelynek jelentős része az elfoglalt szaharai területeken keresztül húzódna. Mára Szenegál

Kép 3. Alkalmi halpiac a laayounei kikötőben

a marokkói kormány legelkötelezettebb szövetségese az afrikai kontinensen, ami azért is fontos Marokkó számára, mert az afrikai országok jelentős része elismerte a Polisario által létre hozott nyugat-szaharai kormányt (SADR).³⁵

Úgy tűnhet, hogy a szeles és kietlen sivatagban nem sok érték van, ennek ellenére, a marokkói kormány és a németországi Kassel város egyeteme egy közös programot dolgozott ki, amely a szélenergia hasznosításával foglalkozik. A projektben résztvevő tudósok megállapították, hogy Nyugat-Szahara a világ legszelesebb területe. Mivel a viszonylag kis létszámú lakosság nagyobb része a kevés városban él, a terület népsűrűsége igen alacsony, így nem lenne akadálya a szél-erőművek létrehozásának, nem úgy, mint például Európában, ahol a nagyobb népsűrűség problémákat okoz. A program a „szaharai szél” nevet kapta. A kutatásban a Kassel egyetemét képviselő Gregor Czisch szerint a szélenergia a jövő nemzedék lehetséges energiaforrása, és a Szaharában megtermelhető energia sokkal olcsóbban állítható elő, mint amennyiért a németek jelenleg hozzájutnak. Összehasonlításként: a szaharai szél-erőművek által előállítandó energia költsége kilowattontként alig 4,5 eurocent, míg a német piac legolcsóbb lehetősége 6,5 eurocent.³⁶ A programban résztvevő marokkói tudós, Khalid Benhamou szerint a majd 2000 km-es partvonalon kb. 2,4 megawattnyi energia termelhető ki négyzetkilométerenként, így az évi átlagos termelés több lehet, mint 1000 terrawatt, ami az Európai Unió éves fogyasztásának mintegy fele. A programot Tarfayában kezdenék, de

csak a szaharai területek sorsának végső rendezése után építenének szélérőműveket Nyugat-Szaharában.³⁷ Egy másik, érdekesnek tűnő, jókora hasznot hozó gazdasági forrás a Tarfaya városkától kb. 250 kilométerre hosszan elnyúló homokdűnék sora. Az itt található nagyon finom szemcséjű homokért a spanyol kormány komoly pénzeket fizet, mivel ezzel borítják a Kanári-szigeteken lévő összes strandot. A homokot szállító hajók Laayoune kikötőjéből hetente többször is útra kelnek, hogy a Szaharában bőségesen található és az itt élők számára értéket nem jelentő homokból eladjanak a turistákból élő cégeknek.³⁸ A terület mezőgazdasága minimális, alig 5% a megművelhető földterület, illetve oázis, ahol többnyire gyümölcsöket – datolya – és valamennyi zöldséget termelnek. A terület további 19%-a alkalmas legeltetéses állattenyésztésre, ahol tevéket, juhokat, kecskéket tartanak, főleg a nomádok.³⁹ A lakosság másik része kézművességgel és háziiparral is foglalkozik. A sivatagban található féldrágakövekből és ősmaradványokból szép ékszereket készítenek, amit főként a turisták körében értékesítenek. Az ezüstművességnek, a bőr megmunkálásnak és a szőnyegkészítésnek is komoly hagyományai vannak. Az életszínvonal az elfoglalt területeken ugyan jóval alatta van a marokkói átlagnak, de még így is magasabb a Polisario által ellenőrzött területen élőkénél. Mostanában a turizmus is fejlődésnek indult, azonban az ország rendezetlen státusza miatt csak a Marokkó által elfoglalt részen beszélhetünk szervezett turizmusról, bár néhány kalandvagyó az ún. „szabad területekre” is átruccan.⁴⁰ Laayoune egyik legérdekesebb figurája az osztrák és magyar gyökerekkel is rendelkező világpolgár, Geronimo, aki saját utazási irodát működtet, amely a Kanári-szigetéről szállít kalandvagyó turistákat, akik testközelből élvezhetik az általa szervezett félnapos vagy egész napos sivatagi túráikat. Geronimo több alkalommal hívta meg a magyar békefenntartókat a turistákkal közös rendezvényekre, ahol egyfajta helyi „specialitásként,” mint bátor békefenntartókat mutogatott bennünket. Ez oda vezetett, hogy némely turista egyfajta kíváncsiságműsorként tekintett a közös étkezésünkre. Volt olyan idősebb német hölgy, aki azt kérte, hogy megtapogathassa az egyik magyar katona karizmát, egy másik hölgy a fegyverére volt kíváncsi, amivel a „gonosz lázadók” ellen küzd. Mikor megtudta, hogy mi csak fegyvernélküli békefenntartók vagyunk, kissé elszontyolodott, de végül kárpótolta magát egy kis karizom nyomorgatással ő is. Egy ilyen rendezvényen találkoztunk Magyarországról érkezett turistákkal is, akik őszintén meglepődtek azon, mit keresnek magyar katonák a világnak ebben az eldugott szegletében, de gyorsan levetkőzték kezdeti megilletődésüket, majd egy barátságos beszélgetés során a magukkal hozott dugi barackpálinkából megkínáltak bennünket.

A külföldi befektetők közül a francia és spanyol cégek vannak főként jelen. Az ENSZ állásfoglalása értelmében a marokkóiak nem építhetnének utakat, nem aknázhathaták ki a terület gazdasági kincseit, amíg az ország sorsa el nem dől.⁴¹ Ezt azonban figyelmen kívül hagyták, például a mauritániai határhoz közeli Guerguerat körzetében a hadsereg bevonásával autópályát építettek,⁴² illetve a régióban 6 halász-

falut hoztak létre, és a területi költségvetésben további 6 létrehozására elegendő összeget hagytak jóvá.⁴³ A halban igen gazdag vizeken ugyanis a halászati szezonban megközelítően 140000 marokkói halász dolgozik ideiglenes jelleggel, akik, mivel Marokkóban nem tudnak megélni, a nyugat-szaharai partokon dolgoznak a halászati szezon idején.⁴⁴ A kormány a meglévő, és teljes kapacitásukat kihasználó halfeldolgozók mellett – Layoune és Dakhla – még további újabb üzemek létrehozását is tervezi.⁴⁵ Az ENSZ Környezetvédelmi Programja (UNEP) 2008-ban olyan szatellit felvételeket hozott nyilvánosságra, amiket 1987 és 2007 között készítettek a Bou-Craai bányákról, ahol látható, hogy a marokkóiak a bánya méretét – ezzel a kitermelés volumenét is! – megháromszorozták az elmúlt 10 év során.

A fenti adatokból világosan látszik, hogy Marokkó Nyugat-Szahara megszerzésével komoly gazdasági lehetőségekhez jutott, és részben ezért, részben pedig politikai okokból – nacionalizmus, berber szeparatista törekvések – nem kívánja a terület feletti ellenőrzési jogokat átadni az őslakosoknak. Így a helyi lakosok a legjobb esetben is csak a Marokkón belüli részleges autonómiára számíthatnak, mivel a marokkói hadsereg önként gyaníthatóan sohasem fog távozni Nyugat-Szaharából.

Társadalom

A szaharáviak társadalmi szerkezete a többi, Szaharában élő nomád, illetve részlegesen letelepült népcsoportokéhoz hasonló. A társadalom legalapvetőbb egysége a család. A vérrokon kapcsolatban lévő családok alkotják a törzset (fakhd vagy cabila), vezetőjének kiemelt jogai vannak a törzs életének megszervezésében és irányításában.¹ A vezetői poszt (sejk) többnyire örökletes, apáról fiúra száll, míg a családok, illetve a törzs tagjai származásuk vagy foglalkozásuk szerint több osztályba sorolhatóak. Egyik osztályból átkerülni a másikba, ha ritkán is, de egyéni tehetség alapján lehetséges, viszont a különböző osztályokból származó férfi és nő közötti házasság szinte teljesen elképzelhetetlen.²

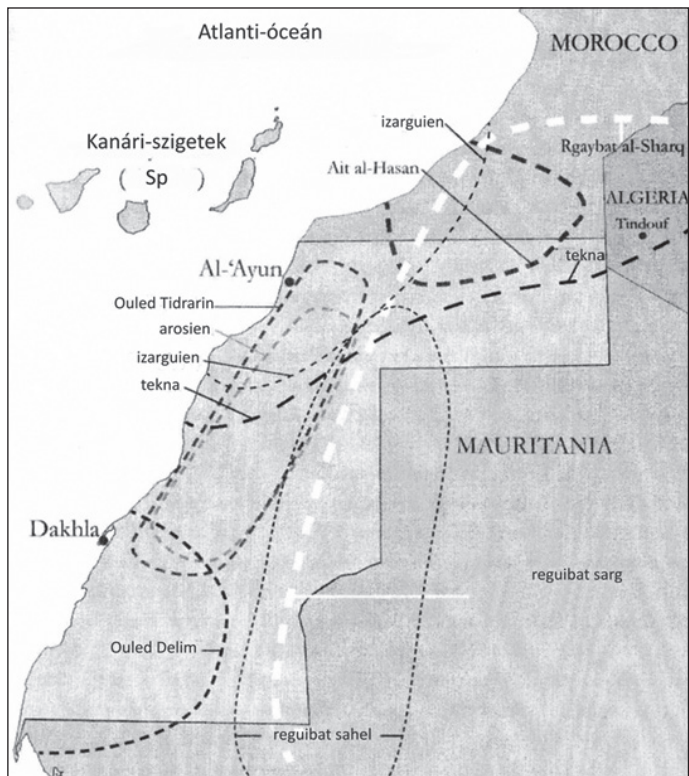
A helyiek több mint húsz nagyobb törzset alkotnak, ezek három fő csoportra oszlanak: az ouled delim, a reguibat és a tekna törzsekre. Mellettük azonban más, kisebb-nagyobb, alkalmanként egymással szövetségre lépő vagy velük éppen háborúban álló törzsek is voltak. Esetenként a törzsek között laza kapcsolatok szerveződtek, de a saját területén mindegyik komoly autonómiával rendelkezett, ezért írhatta róluk egy spanyol történetíró azt, hogy az életstílusukat a teljes anarchia jellemzi. Alexander Scott volt az első külföldi, aki először számolt be a területen élő nomádokról, társadalmi életükről, és ő volt az, aki név szerint említett néhány törzset: reguibat, taoubalt, mejjat, izarguien, ouled delim, arousien, ouled tidrarin, skarna, stb.³

Ahogy a gyarmatosító országok figyelmét felkeltette a még szabad és ezért elfoglalásra váró terület, úgy érkeztek egyre többen, akik megpróbálták azt feltérképezni és előnyös kereskedelmi megállapodásokat kötni az ott élőkkel. Így történt, hogy 1850-ben Leopold Panet és Faidherbe ezredes a francia hadseregtől már a francia kormány megbízásából utaztak a térségbe, hogy felmérjék a helyi törzsek erőviszonyait, és Franciaország érdekeinek megfelelően szívélyes kapcsolatokat ápoljanak a tekintélyesebb törzsi vezetőkkel.⁴ Néhány évvel később Joachim Gatelle utazta be a tekna törzsszövetség által lakott vidéket, és igen részletes útleírást készített, amelyet később a franciák is hasznosítottak. A spanyolok inkább a part menti törzsekkel (ouled delim, ouled bou sba, aít moussa és az imraguen) igyekeztek szívélyes viszonyt folytatni, és néhányukkal még hivatalos megállapodást, szerződéseket is kötöttek. Az 1800-as évek végén a francia Camille Douls beutazta a nyugat-szaharai sivatag nagy részét, és más törzsekkel is találkozott (a tadzsakant, a mehdouf és az ouled sidi Mohamed). Az író 1887-ben egy tidrarin karaván utasaként maga is átélte az ouled delim törzsbeliek támadását,

akik a pásztorkodás és rabszolgakereskedelem mellett karavánok kifosztásában is jeleskedtek.⁵

A nagyobb szaharái törzsek elhelyezkedése a következő térképen látható:

Ábra 5.

Forrás: Stephen Zunes, Jacob Mundy (2010): Western Sahara, war, nationalism, and conflict irresolution. 97. o.

A szaharái törzsek természetesen nem mind arab származásúak, hiszen a terület megszálló arab törzsek keveredtek az itt élő berber törzsekkel.⁶ Persze az is előfordul, hogy viszonylag tiszta vérű berber törzsek maradtak fenn, mint például a reguibat törzsszövetség nagy része, akik a területet az arab hódítás előtt uralmuk alatt tartó sanhaja berberektől származnak.⁷ Később azonban ők is fogadtak be arab származású csoportokat, de mind nyelvükben, mind kultúrájukban a mai napig is a berber hagyományok rendkívül erősek.⁸ A tiszta arab vérű törzsek közé tartoznak a makuil törzs (beni hassan törzs) leszármazottjai és a XIII. században a mai Jemen területéről érkező törzsek, mint például az ouled delim, az ouled arousien és az ouled bou sba. Az arab származású törzsek igen büszkéek gyökereikre és tiszta arab vérségükre. Az ouled delim törzs tagjai például egészen a beni hassan törzs

feltételezett alapítójának egyik fiáig, Delimig vezetik vissza családfájukat.⁹ Nyugat-Szahara területén ők alkotják a legnépesebb arab származású törzset, és elmondásuk szerint a Száhel területén ők a legtisztább vérű arabok. A reguibat törzs például azt a Sidahmed Erguibit tekinti ősenek, aki 1503-ban érkezett Nyugat-Szaharába. A törzs két nagyobb csoportra oszlik – a keleti/sarg és a nyugati/sahel csoportokra –, amelyek további frakciókból (fahed) állnak, amelyeket pedig a családok (ahel) alkotnak. A reguibat törzsszövetséget a spanyol hódítók az általuk elfoglalt területek legnagyobb és legerősebb törzsének tartották. Ezt bizonyítja, hogy 1950-ben Spanyol-Szahara területén összesen 31855 teve volt, amiből 14300 a reguibat törzs tulajdonát képezte, ami majdnem annyi volt, mint az összes többi törzsé együttvéve. A reguibatok az ouled delim törzsszel ellentétben nem képeztek zárt társadalmat, soraikba olyan törzseket és népcsoportokat is befogadtak, akik csatlakozni kívántak hozzájuk.¹⁰

A törzsek és a különböző szövetségek területenként szerveződtek, ezért többnyire a mai napig is a saharai törzsek egy adott körzeten belül élnek, illetve vándorolnak az állataikkal. A tisztavérű arab törzsek élőhelyét a „fehérek földjének”, azaz „Trab el Beidan” nevezték, bár ez a terület még további régiókra tagozódott.¹¹ A leghíresebb régió a „Sahel” volt, amit a spanyolok később elfoglaltak. A spanyol hódítók a terület nevéből adódóan a lakosokat ahel el-Sahel, azaz a Sahel embereiként emlegették.¹² A saharáviak nemcsak területileg, hanem foglalkozás szerint is tagozódtak. Voltak olyan törzsek, amelyek főleg katonáskodással foglalkoztak, és fegyveres segítségükért a kisebb törzsek egyfajta adót (debiha) fizettek. Ezek a törzsek a karavánok fegyveres kíséretét is ellátták, bár alkalmanként, ha a rivális törzs kapta meg a megbízást, megtámadták és próbálták kifosztani az őket nem alkalmazó kereskedőket. Ezeket a törzseket a „fegyverek emberei” (ahel mdaafa) néven emlegették.¹³ Ebbe a kategóriába az alábbi törzsek tartoztak: a reguibat sarg, a reguibat sahel, az izarguien, az ait lahsen, az arosien, az oulad delim, a yagout, az ait musa oulad Ali, az azouafit, az ait usa és az oulad bou sbaa törzsek.

Az alávetett vagy adófizetésre kényszerített törzseket azonos néven (znaga, vagy lahma) nevezték, és bár nem voltak rabszolgák, majdnem azonos szerepet tölthettek be, mint a helóták a spártai katonai államban. Az erősebb törzsek sokszor akár gyakorlatozás címén is megtámadták és kirabolták a znaga törzseket, hogy harckésztségüket fenntartsák, és a fegyverforgatást gyakorolják. A znaga szó egyébként a szanhadzsa berberektől ered, és az arabok előtti vezető berber réteget jelölte.¹⁴ A szó jelentése a XV-XVI. századra kicsit átalakult, és a spanyolok ezt a kifejezést használták a nem arab, hanem a berber származású nomádokra, akik nem vették át a hasszanidzsa nyelvjárást, hanem megtartották saját anyanyelvüket.¹⁵ Később a kifejezés elveszítette etnikai tartalmát, és már csak az adófizető és rabszolgasorba taszított törzsekkel kapcsolatban használták.¹⁶ A znaga státuszban lévők hivatalosan nem hordhattak fegyvert a rangban felettük álló törzsek tagjainak jelenlétében, a saját sátrukban nem ülhetek középre, a vendégeik elé. Ez

igen komoly sértést jelent a szaharai népek között. Az alárendelt törzsek a védelemért állatokkal és sokszor kényszermunkával (horma) fizettek.¹⁷ A znagák közé többnyire a part mentén élő kisebb törzsek tartoztak, a foicat, az imeraguen, a le menasir, a meyat, a lamiar, az oulad bou aita, az oulad abdeluahed és az ouled tidrarin törzsek. Ezek a törzsek főként halászattal foglalkoztak, ami a szaharái törzsek között lenézett tevékenységnek számított. Azonban a spanyolok megérkezése után, ezek a törzsek gyakran profitáltak a régi törzsi rendszer átalakulásából, mivel korábbi uraik a spanyoloktól függtek hozzájuk hasonlóan. Ilyen törzs volt az ouled tidrarin, amely részben a Kanári-szigeteken élőkkel ápolott kereskedelmi kapcsolatokból, részben pedig a halászatból jelentős bevételre tett szert, így bekeverült az erősebb törzsek közé. Az 1950-ben végrehajtott számlálások során kiderült, hogy a törzs az őket korábban uraló ouled delim törzs 3200 tevéjével szemben 5173 tevét birtokolt. A gazdasági fellendülés a törzsek létszámában is megmutatkozott, hiszen az 1974-es spanyol népszámláláskor az ouled tidrarin törzs létszáma 4842 főre nőtt, amely majd nem elérte az ouled delim törzs 5364 fős létszámát. Ebből a példából is látható, hogy a terület gyarmatosítása bizony változásokat hozott az ott élő törzsek életében.¹⁸

Néhány törzset, amelyeknek a tagjai egész életükben a Koránt tanulmányozták, és vallási oktatóként tevékenykedtek, „zuaias” néven ismertek. A törzs tagjait „a könyv embereinek” (ahel lectub) nevezték. A spanyolok morabitos, míg a franciák marabu néven ismerték őket. Persze nem csak tanítással, de kereskedéssel és valamilyen szinten földműveléssel is foglalkoztak. Ezeket a törzseket általános tisztelet és megbecsülés övezte, bár néha az erősebb törzsek megpróbálták őket függőségbe kényszeríteni. Ez történt az ouled tidrarin törzs tagjaival is, akik a XVIII. század folyamán több évnyi elkeseredett harc után lettek az ouled delim törzs alárendelt adófizetői, így kikerültek a vallási törzsek csoportjából, és znagává váltak.¹⁹ A „zuaias” törzsek közé az ahel berical²⁰ és a tendega tartozik, de a part menti törzsek között is találhatók a csoportba tartozók, mint a kenta vagy a terquez is. Több törzs, hogy elkerülje az adófizetői státuszt, igyekezett arab származást bizonyítani, ezért többen manipulálták a családfájukat, hogy a megtisztelő „chorfa” státuszba (a prófétától származóak) kerülhessenek.²¹ A chorfa törzsek közé az alábbi törzsek tartoznak: a reguibat sarg, a reguibat sahel, az arosien, az oulad bou sbaa, az ahel sejk ma el adzsnin, a filala és a toubalt törzsek. Az arab származású törzsek (a beni hasszán törzs leszármazottjai) szabad harcosi státuszban voltak, amely a tradicionálisan fegyverhasználó szaharái társadalomban a legmagasabb szintet jelentette. Bár az idők folyamán valamelyest ők is keveredtek a berber törzsekkel, mégis tisztavérű arab törzsekként tartják őket nyilván. Ezek a törzsek a következők: az oulad delim, a tekna, az escarna, az oulad gailan, az oulad lab és a chenagla törzsek.

A tekna törzs tagjai főleg Dél-Marokkóban, az Anti-Atlasz hegységtől a Saguia el Hamraig terjedő területen élnek. A lemtula (berber) törzs és a makuilok leszármazottjainak vallják magukat,²² a makuil ősök miatt azonban a tisztavérű arabok

A tekna szövetség tagjai, bár főleg pásztorkodással, lótenyésztéssel és katonáskodással (ait oussa) foglalkoztak, mégis volt olyan törzsük, amely mint kereskedő nép volt ismert.²⁹ Az azouafit törzs tagjai az egész Szaharában híresek voltak, mint kereskedők és karavánvezetők, akik bejárták Essaouira (El-Kouz), Timbuktu, Walata, Taoudenni, Chenguitti és Fekete-Afrika országainak nagy részét (többek között Szenegált, Elefántcsontpartot, Gabont). A kereskedők gyermekeiket alapos oktatás után egyfajta képviselőként idegen országokba és városokba telepítették, ahol azok a helyi ismeretek megszerzése után a gazdasági élet megszervezésében vettek részt. Főleg lovakkal, dohánnyal, gyapjúval kereskedtek, de ők bonyolították le a tichit és oualata (szudáni törzsek) kereskedők arany és rabszolga eladásait vagy cserekereskedelmét is. Néhányan ebből a csoportból futárszolgálati feladatokat vállaltak a marokkói szultánnak és más kisebb-nagyobb helyi vezetőnek is. Mivel, mint kereskedők háborítatlanul jutottak el Algériába és a Török Birodalom más részeibe is, a gondjukra bízott küldemények az esetek többségében eljutottak a címzetthez. Erről a tevékenységükről a korabeli arab történelmi források is beszámolnak, mint a Tarik el Fettach és a Tarikh al Sudan.³⁰

Persze nem egyedüli kereskedő népként uralták a sivatagot, mert a velük rokonságban lévő ait lahsen törzs komoly riválisként veszélyeztette érdekeiket. Ez a törzs a saját maga által tenyésztett és a más törzsektől felvásárolt állatokat értékesítette a spanyoloknál és a franciáknál.³¹ A kereskedő törzsek sorát gyarapította az ouled bou sba is, a törzs tagjai teát, lőfegyvereket és lőport szállítottak Marokkóból, és cserélték el Mauritánia területén.³² A kounta törzsbeliek pedig a pásztorkodás mellett a só kereskedelmét monopolizálták a szaharai területek nagy részén, de emellett a franciák közülük toborozták a félelmetes hírű és katonai segéderőként is szerepet játszó arab csendőröket.³³ A tagant törzs tagjai többnyire földműveléssel foglalkoztak, az általuk termelt árpát és kölest Atarban vagy Saint-Louisban (francia erődök Mauritánia területén) sóra, datolyára és tevékre cserélték el. A legbékésebb foglalkozást űzők a szaharáviak közül az imraguen törzs tagjai, akik évszázadok óta kizárólag halászatból élnek.³⁴ A törzs tagjai az D'Arguin nemzeti parkban (Mauritánia) élnek, ahol a part menti vizeken halásznak. A törzs mintegy kétszáz családból áll, négy halászfaluban él. A nemzeti park a világörökségi listán van, ezért többször szóba került a halászok esetleges elköltöztetése. Mivel rendkívül zárt közösségben élnek és a halászaton kívül máshoz nem értenek, a környezetvédelem területén működő WWF (World Wildlife Fund) és a FIBA (Foundation for the Banc D'Arguin) szervezetek a mauritániai kormány segítségével programot dolgoztak ki a hagyományos halászat és törzsi életforma megőrzésére. Az előzőekben felsorolt törzsek természetesen csak viszonylag szűk metszetet jelentenek, a társadalom összetételét illetően. Nyugat-Szahara területén megközelítően százhusz kisebb-nagyobb, egymással rokonságban lévő, de azért elkülönült törzs található. A törzsek vezetői mellett, akik végrehajtó hatalomként működtek, a Dzsemma nevű tanácskozó testület tevékenykedett a törzsekből delegált tagokkal.³⁵ Ez a tanács

később a Polisario létrejöttével szinte maradéktalanul felszámolódott. Háborús időszakokban a helyi törzsek haditanácsot hoztak létre a külső veszély elhárítására. Ha azonban belső konfliktusok osztották meg a közösséget (mint például a reguibat és tadjakent törzsek közötti több mint 30 évig tartó háború³⁶ vagy a kutak használatából adódó nézeteltérések), létrehozták a negyvenek tanácsát (ait arbain).³⁷ Ezt a szervezetet egyetlen szomszédos országban sem ismerték vagy alkalmazták az elmúlt időszakokban. Persze a tanácsnak szinte mindig volt dolga, mert a törzsek szívesen rendezték el fegyverrel a vitáikat, illetve az erősebb törzsek előszeretettel fosztották ki a kisebb és gyengébb törzseket.³⁸

Az angol felfedező, Alexander Scott 1810-ben éppen akkor tartózkodott a területen, amikor a mejjat és az izerguine törzsek sikertelenül próbálták megvédeni a területeiket az ouled delim harcosoktól.³⁹ Leopold Panet pedig éppen a reguibat törzsekről írta, hogy lételemük az állandó háborúskodás. Így történhetett meg az is, hogy két egymással háborúban álló törzs közösen összefogva kirabolta a közelükben élő ouled bou sbaa törzset.⁴⁰

A törzsi szervezetben három olyan kategória található, amelynek a tagjai bár a törzsben élnek, attól mégis különállóak, akik a szakmájukat apáról-fiúra hagyományozták. Ezek a csoportok együtt éltek a törzsekkel, velük vándoroltak, de a munkájuknál fogva alacsonyabb rendűnek tekintették őket. Ezek a kovácsok (maallim/mealmin), a zenészek (iggaven) és a rabszolgák (abid vagy haratin). A kovácsok, akik a különböző fegyvereket és felszereléseket (főzőedény, nyergek a tevékre, ékszerek a nőknek, stb.) készítették, kis számban, de minden törzsben megtalálhatóak voltak. Egyes vélemények szerint ők a muzulmán hitre áttért zsidók leszármazottai voltak, ami érthetővé teszi kirekesztettségüket. A zenészeket azért fizették, hogy a törzsek dicsőségét megörökítsék, de a Spanyol-Szaharában csak nagyon kevesen voltak közülük, valamivel többen éltek Mauritániában mivel az ottani kisebb emírségek több munkalehetőséget biztosítottak számukra. Az utolsó csoport a rabszolgáké, akik maguk is több csoportra oszthatóak. Az egyikbe tartoznak a fekete rabszolgák (abid), akiket a tulajdonosuk személyes tárgyának tekintettek, a másikba a már felszabadított korábbi rabszolgák (haratin), akik maguk is a törzs tagjaivá váltak, de továbbra is a volt gazdájuk családjával éltek együtt. A rabszolgák nem a törzs tulajdonában, hanem a törzs tagjainak személyes tulajdonában álltak, bármikor örökölhettek, eladhatóak vagy éppen felszabadíthatóak voltak. További csoportot alkottak azok a rabszolgák (nama), akik rabszolga szülöktől, de már a törzsben születtek, és azok a rabszolgák (terbia), akiket vagy vásároltak, vagy különböző portyákon ejtettek foglyul. Azok a gyerekek, akik szaharávi apától és fekete rabnőtől születtek csak akkor számítottak szabadembernek, ha az apa elismerte sajátjaként őket, így ők is a törzs tagjai közé számítottak. A rabszolgaság intézménye igen erős volt, így a spanyolok meg sem próbálták azt felszámolni, sőt több esetben is védelmezték azt. Előfordult például, hogy a spanyol hatóságok juttatták vissza egy-egy törzsfő szökött rabszolgáit,

vagy küldtek katonákat utánuk. Az 1974-es népszámlálás során a rabszolgákat a spanyolok „adoptált személyek és szegény rokonok” névvel jelölték, akiknek a száma 3018 fő volt, amely az össznépesség (73497 fő) 4,1 %-a volt! Sajnálatos módon a szomszédos Mauritániában a mai napig találhatunk olyan jeleket, amik a rabszolgaság intézményének meglétét bizonyítják.⁴¹

A szaharáviak között létezett egy másik sajátos tisztség, amit a mai fogalmaink szerint nagykövetnek nevezünk (kafir). Ő olyan, a törzsek által kiküldött és felhatalmazással bíró személy volt, aki azokat hivatalosan képviselte a szomszédos törzseknél. Érdekes, hogy a nyugat-szaharai törzsek asszonyai a környező országok szokásaival ellentétben, többfajta módon vesznek részt a munkában, pl. Mauritániában elképzelhetetlen, hogy egy nő fejje meg az állatokat, míg a szaharáviak közt ez női munkának számít. A szaharávi nőknek a társadalomban betöltött szerepe mindig is különbözött a más beduin törzsekben szokásostól. Például, az öröklés és a válás területén azonos jogokkal rendelkeznek a férfiakkal, sőt a házasságkötés után megtartják a lánykori nevüket. A törzsek ügyeiben nyíltan is és a háttérben is jelentős szerepet játszottak már a spanyolok megérkezése idején is.⁴² Napjainkra pedig a nők egyre komolyabb szerepet töltenek be a társadalomban, főleg azért, mert a menekülttáborokban élő férfiak száma elenyésző, mivel a férfiaknak több mint 80%-a folyamatosan harcolt a marokkói csapatok ellen. Ebből következik az is, hogy nekik több olyan feladatot is el kell látniuk, amit azelőtt csak férfiak végezhettek el.⁴³

A mai napig fontos értéket képvisel a helyiek rendszerében a teve, amelynek birtoklása egyfajta értékmérőt is jelent a társadalomban.⁴⁴ Annak ellenére, hogy a nomád életmódot folytatók száma jelentősen lecsökkent, még mindig vannak olyan szaharáviak akik több száz állatból álló csordával rendelkeznek. Egy teve ára megközelítőleg 10-12000 dirham (1000-1200 USD), és még ma is előfordul, hogy a házassági szerződés megkötésekor a mennyasszonyért kialakított „vételárat” tevén fizetik ki.⁴⁵

A szaharáviak büszkéek a származásukra, és bár még számon tartják, melyik törzsből származnak, mára a törzsi kötelékek jelentősen fellazultak, főleg a városokban élők között, illetve a megváltozott életviszonyok miatt. Ez annak köszönhető, hogy az évszázadokon át nomád életmódot folytató őslakosok többségét a marokkóiak a városokban való letelepedésre kényszerítették. Talán párhuzamot vonhatnánk köztük és a hazai cigány kisebbség között, akik ugyan már nem a régi életmódjuk és törvényeik szerint élnek, de a többségi társadalom által elfogadott törvények és értéknormák még mindig nem befolyásolják őket eléggé, azaz a régi törvényeiket már nem alkalmazzák, az új szabályokkal még csak most ismerkednek. Jóllehet, a szaharáviak nagy része letelepedett a városokban, azonban ott biztos munka hiányában csak a segélyezettek számát gyarapítják. Amíg a helyiek pásztorokodással és kereskedelemmel foglalkoztak, addig minimális volt a társadalom által eltartott munkaképes férfiak aránya, mára azonban a városban élő férfiak jelen-

Kép 4. Szaharávi nő Kediak Leglag vidékén

tős része munkanélkülivé vált. A tartós munkanélküliség viszonylag rövid időn belül létrehoz egy olyan helyzetet, amelyben a munkanélküliség elfogadottá válik, a munkavégzés és a régi életmód pedig leértékelődik. Ebből következik az, hogy a segélyből élők még kiszolgáltatottabbá válnak (gazdasági és politikai kiszolgáltatottság), mivel már állami gondoskodás nélkül képtelenek megélni.

A szaharáviak az arab nyelvnek a hasszanija dialektusát beszélik,⁴⁶ de a terület megszállása óta többnyire a marokkói arab dialektust is használják.⁴⁷ Szintén széles körben beszélik a volt gyarmatosítók nyelvét, a spanyolt is, de az állami oktatásnak köszönhetően az utóbbi időben a francia nyelvet beszélők száma is jelentősen gyarapodott.⁴⁸

A lakosság nagy része a muzulmán vallás szunnita ágazatához tartozik, de néhány síita és keresztény (többnyire katolikus) is található közöttük. Egyébként nagyfokú vallási tolerancia jellemzi a szaharáviakat mind a közösségen belül, mind azon kívül. A marokkói megszállás alatt élők becsült népessége 90000 fő, de kb. 125000 menekült él az algériai menekülttáborokban (Tinduf),⁴⁹ és további 30-40000 külföldön, egyéb országokban. A Polisario képviselői úgy gondolják, ha kikiáltanák a független államukat és minden szaharávi hazatérne, akár 750000 lakosa lehetne országuknak.⁵⁰

A terület korai történelme és az európai gyarmatosítás

A történelem előtti időkben a Szahara klímája még viszonylag elviselhető életkörülményeket biztosított az ott élő és többnyire legeltetési állattartással foglalkozó negroid és berber törzseknek (Kr.e. 5000 – Kr.e. 2500 közötti időszak). Az akkor itt élő emberek után csak sziklarajzok és néhány szépen faragott, vésett szikla maradt (Smara, Bir Lahlou, stb.). A napjainkban is látható rajzokon, a sziklákon elefántokat, zsiráfokat, bivalyokat, rinocéroszt és negroid típusú embereket láthatunk.¹ A terület elsivatagosodása már az időszámítás előtti 3. évezredben jelentősen előrehaladt, és megkezdődött a negroid törzsek délre tartó vándorlása, amely a Kr.u. első századig tartott. Ekkor a negroid bafur² és szarakollé törzsek helyére a sanhaja törzsszövetség (a lemtuna, a gudula és a massufa berber törzsek) tagjai érkeztek, és a korabeli egyiptomi hírforrások szerint ezek „iberomauritanian” típusú, azaz fehér bőrű és világos hajú emberek voltak.³

Kr.e. 1000 körül föníciai és karthágói telepések gyarmatosították a mai Marokkó atlanti-óceáni partvidékét, ahonnan a Szenegálból érkező aranyszállítmányokat és a kereskedést ellenőrizték.⁴ A kereskedők a Kr.e. III. századra eljutottak Cape Jubyig, később pedig egészen a Guineai-öbölíig. A karthágóiak különböző árut, főleg sót szállítottak a nyugat-szudáni országokba egészen a Niger-folyóig, és onnan rabszolgákat, aranyat, drágaköveket és datolyát hoztak. A kereskedelem azonban főleg a puszták nomád törzseinek soraiból kikerült közvetítőkkel folyt. Némiképp ismeret a karthágóiak ugyan szereztek ezekről a területekről, ezeket azonban (kereskedelmi érdekekből) megtartották maguknak, ennek ellenére maradtak bizonyos információk arról, hogy Nyugat-Szahara nem volt ismeretlen vidék előttük.⁵

A Kr.e. 603. évben II. Néko egyiptomi fáraó föníciai tengerészekből álló expedíciót indított el a Szezei-öbölből azzal a feladattal, hogy szelje át a Vörös-tengert, hajózzanak végig Afrika partjai mentén, kerüljék meg azt, és „Herkules Oszlopain” (Gibraltár) keresztül, a Földközi-tengeren át térjenek vissza Egyiptomba. A föníciaiak utazása három évig tartott és sikerrel végződött. Habár az expedícióról készített jelentés nem maradt fenn, Hérodotosz említést tett róla, bár maga kételkedett annak sikerében. A második tengeri expedíciót a karthágóiak küldték, Hamilkár fiának, Hannónnak a vezetésével, ő azonban az ellenkező irányba haladt: Karthágóból Gibraltáron keresztül a nyugati partvidékre, a Kr.e. VI. században vagy az V. század elején. Az expedíció időpontját nem tudjuk pontosan. Egyes kutatók szerint 570-ben, mások szerint 520-ban vagy 470-ben volt. Az expedíció során a karthágóiak Észak-Afrika partjain több kereskedelmi állomást is létrehoz-

tak. Az egyik közülük Kerne városa volt, Nyugat-Szahara területén alapították.⁶ Az expedíció történetét maga Hannón írta meg pun nyelven, de leírása csak görög átiratban maradt fenn.⁷

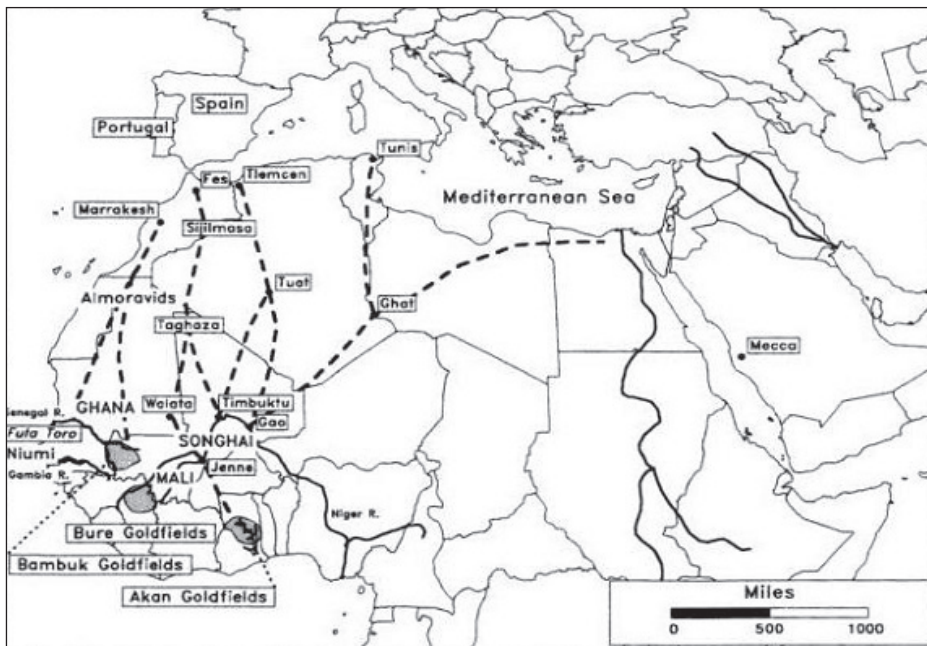
A területen a Kr.e. II. századra tehető a római birodalom térnyerése és a teve háziasítása is. A birodalom különösebben nem befolyásolta a helyi törzsek életét, bár a kereskedelem fellendült ebben az időszakban.⁸ A rómaiak is több expedíciót küldtek a saharai területekre, azonban ezekről csak azt tudjuk, hogy elindultak, de azt nem, hogy eredménnyel jártak-e.⁹ A II. század derekán a római szolgálatban lévő görög hadtörténész, Polübiosz felderítette és leírta a jelenlegi Mauritánia, valamint Afrika északi partvidékét. A rómaiak már viszonylag pontos térképeket is készítettek a nyugat-szaharai területről, bár Plinius az általa írt földrajzi műben összetévesztette a Niger-folyót a Draa-folyóval (ez a folyó Marokkótól délre található, és határként funkcionált a marokkói és a nyugat-szaharai nomádok területei között).¹⁰

A térség életében komoly változást az Okba ben Nafi, a damaszkuszi Omajáddinasztiából származó katonai vezető által vezetett arab törzsek megjelenése hozott, amelyek 647-ben már elérték a Maghreb térséget, majd a 680-as években az Atlanti-óceánt.¹¹ Okba többször vezetett katonai expedíciót a területre, többnyire rabszolgák után kutatva, és 681-ben már a Draa-folyó völgyét is elérte. Utóda, Musza ben Nuszair, akit 705-ben neveztek ki kormányzónak, 711-ben leverte a berberек egyik seregét, és ennek köszönhetően kereskedői viszonylag háborítatlanul használhatták a területen található kereskedelmi útvonalakat.¹² Mivel az arab vezetők látták a berberек komoly ellenállását, igyekeztek az itt élőkkel kereskedelmi és kulturális kapcsolatokat is kiépíteni.¹³ Ami nem ment harccal, azt elérték ezzel a módszerrel, ráadásul viszonylag rövid idő múlva a berber törzsek jelentős része még az iszlám vallást is felvette.¹⁴

Így történt, hogy 755-ben a zenata berber törzsszövetség legnagyobb csoportja, a miknassa törzs csatlakozott az iszlám kharijite ágazatához.¹⁵ Ez a törzs alapította meg Sijilmassa városát, amely több mint két évszázadon át nemcsak kereskedelmi, de muzulmán szellemi központként is működött.¹⁶ A területen élő berberекnek azonban nemcsak az arab hódítókkal, hanem a ghánai Szoninke Birodalommal is harcolniuk kellett.¹⁷ Ez a birodalom ellenőrizte ugyanis a délről érkező kereskedelmi utakat, illetve a nyugat-afrikai területekről érkező arany kereskedelmét is. Mivel a sanhaják veszélyeztették kereskedelmi érdekeit, a szoninke király 990-ben megostromolta és elfoglalta Aoudaghost városát. A két nép között még majd száz éven keresztül folyt a küzdelem, amely később a Szoninke Birodalom bukásához vezetett.¹⁸

A fontosabb kereskedelmi útvonalak a következő térképen láthatók:

Ábra 7.

Donald R. Wright (2010): *The World and a Very Small Place in Africa*, 32. o.

Ekkortájt történt, hogy a sanhaják egyik törzse, a gudula meghívott egy híres vallási tanítót, Abdallah ben Jaszint abból a célból, hogy az iszlámot tanítsa nekik.¹⁹ A törzs vezetője, Jahja ben Ibrahim el-Gadali 1036-ban elzarándokolt az új vallás tanítójával Mekkába, ahol bizonytságot nyert arról, hogy egész törzsének fel kell vennie az iszlámot.²⁰ A törzs egy részének megtérése után (sokan elutasították az új tanokat) Jaszin a lemtuna törzs területére ment, ahol rövid időn belül szintén nagyszámú követőt gyűjtött maga köré, akiket a helyiek „al-murabitun”, azaz almoravidák névvel illeltek. A tanító rövid időn belül a sanhaja szövetség vezetője lett, és helyettesének a kiváló katonai képességekkel megáldott lemtuna vezetőt, Jahja ben Omárt nevezte ki.²¹ 1039-ben Abdallah ben Jaszin az almoravidák vezetője szent háborút hirdetett a zenata törzsszövetség ellen, majd kemény harcok árán elfoglalta Aoudaghost és Sijilmassa városait.²² Ez azt jelentette, hogy az egész nyugat-szaharai és afrikai terület az új szövetségesek irányítása alá került.²³ A győzelem után azonban felszínre kerültek a régi ellentétek, és 1056-ban a gudula törzsbeli törbe csalták, majd megölték a lemtuna törzsbeli katonai vezetőt. Yahja testvére, Abubakr ben Omár vette át a bátyja helyét, majd a lázadás leverése után folytatódtek a katonai műveletek, amelynek eredményeként már 1059-ben elérték

az Atlanti-óceán partjait, majd később az Atlasz-hegységet is. Ugyanebben az évben ben Jaszint a berghwata törzs harcosai egy rajtaütés során megölték, így Abubakr vette át az újonnan formálódó birodalom irányítását is. A Nyugat-Szahara területén élő berber, főleg sanhaja törzsek Abubakr ben Omár vezetésével 1062 és 1076 között háborút viseltek a ghánai királyság ellen, amelyben első lépésként anyagilag támogatták a királysággal szövetséges, azaz vazallusi alávetettségben lévő kis muszlim államok lázadását, majd miután a lázadók lekötötték a ghánai sereg nagyobbik részét, ők is támadást indítottak, majd legyőzték a ghánaiakat.²⁴ Ebben az időben alapították meg a mai Marakesh városát is, ami az újonnan formálódó birodalom fővárosa lett.²⁵ 1082-ben az almoravidák elfoglalták Algírt, majd 1094-ben a mai Spanyolország területének nagy részét is. A sikeres csaták ellenére az almoravidák meggyengültek, majd 1125-ben mikor kitört az almohádok által vezetett lázadás, a birodalom rövid időn belül széthullott.²⁶

A sanhaják így egy időre ismét függetlenedtek az araboktól, és a korábban velük ellenséges viszonyban lévő zenata törzsekkel együtt még sokáig harcoltak függetlenségük megtartásáért. Az ő ellenállásuk miatt ezért csak 1270 körül került sor az első harcokra az iszlámot képviselő arabok (banu hilál és szoleim törzsek) és a nyugat-szaharai törzsek közt.²⁷ A két arab törzset az egyiptomi Fatimida kalifa üldözte el a Nílus deltavidékéről, az általuk okozott problémák miatt. Ezek a törzsek végül Líbiában és Tunéziában telepedtek le, s bár Nyugat-Szahara területén nem volt tartós a jelenlétük, az itteni törzsekkel többször is összecsaptak, illetve karavánjaik áthaladtak a vidéken.²⁸ Róluk írta a híres arab író, ben Khaldún, hogy „olyanok, mint egy nagy csapat sáskahad, amely mindent elpusztít, ami az útjába kerül.”²⁹

Ekkor történt, hogy a marokkói szultán elűldözte a Jemenből érkező makuil törzset az általa ellenőrzött területekről.³⁰ A törzs valójában Hasszán ben Aqil hat fia által létrehozott szövetség volt, akik csatlakoztak a Banu Hilal törzshöz, amikor azok Észak-Afrika megszállására indultak. Egy ideig a mai Marokkó területén éltek, majd a Draa folyótól délre eső vidékre vándoroltak, ahol a következő évszázadok alatt keveredtek a helyi berber törzsekkel,³¹ létrehozva egy új etnikai csoportot (szaharáviak), akik később eljutottak a mai Mauritánia határáig.³² A Zammur, Tiris és Adrar területén élő sanhaja csoportok azonban harcot kezdtek a betolakodók ellen, ami évszázadokon keresztül tartott. Az arabok végül a Shurbubba háborúban, 1674-ben Tin Jifdad mellett végleg legyőzték a sanhajákat.³³

Az európaiak először 1309-ben a Kanári-szigeteken jelentek meg, amit a guanche lakosság ellenállása miatt csak 1401-re tudtak elfoglalni.³⁴ Nem sokkal később, 1346-ban Jaime Ferrer elhajózott Boujdournál, azonban többé nem tért vissza a felfedező útról.³⁵ Mivel a spanyolok szinte teljesen kiirtották a Kanári-szigetek őslakosait, a földek megművelésére nem állt a rendelkezésükre elegendő munkaerő, így rabszolgavadász expedíciókat indítottak a saharai partokra. Az első portyát 1405-ben valahol Boujdour partvidékén hajtották végre, ahol egy teljes karavánt fosztottak ki, a foglyul ejtett saharáviakat pedig jó áron rabszol-

gának adták el.³⁶ Az első kaland sikerén felbuzdulva a spanyolok majd további két évszázadon keresztül folytatták az „entradas” néven nevezett rabszolgavadász túráikat. Persze azt nem lehetett hivatalosan kijelenteni, hogy csak rabszolgára van szükség, így a keresztény hittérítés álarca mögé rejtették valós szándékaikat.³⁷ Az első, európaiak által létrehozott települést a portugálok alapították Ceutában (1415), majd ezek után elkezdték feltérképezni a környező területeket, és 1433-1434-ben a Gil Eanes és Alfonso Goncalves Baldaya vezette expedíció eljutott a mai Nyugat-Szahara tengerparti vidékére, Cape Bojadorig.³⁸ A következő expedíció során, amit Goncalves és Nuno Tristao vezettek, a portugálok 12 nomádot foglyul ejtettek, akik közül csak néhányan beszéltek arabul, mivel berber származásúak voltak. Az 1440-es évi expedíció során még több rabszolgát és aranyport szereztek a nyugat-szaharai területeken. A portugálok a rabszolgákat a spanyoloknak adták el.³⁹ Ekkora már egyfajta versengés alakult ki a spanyolok és portugálok között a rabszolgavadászlat terén. 1445-ben a partvidéket szisztematikusan feltérképező portugálok létrehozták a térségben első kereskedelmi állomásukat D’Arguin szigetén, Cape Blanc-tól kissé délre.⁴⁰ A portugál történetíró, Gomes Eannes de Azurara egyik könyvében leírta Joao Fernandes expedícióját. A portugál utazó valahol Dakhla környékén szállt partra 1445-ben, és részletes jelentést készített a királyi udvar számára. Jelentésében kitért arra, hogy az itt élő nomádok szinte semmiben nem hasonlítanak a Marokkó területén élőkre, még a nyelvük is más, egyedül a vallásuk közös, mert ők is Mohamedet tartják profétájuknak.⁴¹

A portugálok közben rájöttek arra, hogy egyszerűbb a rabszolgákat olcsón megvásárolni a saharai törzsektől, mint kockázatos rajtaütéseket szervezni, így kereskedelmi kapcsolatot létesítettek több part menti törzsszel is, akik fekete rabszolgákat és aranyat adtak el nekik.⁴² A fekete rabszolgákat Ouadana városából szállították D’Arguin szigetére, ami alig 6 napos utat jelentett. A rabszolgakereskedelmet innen bonyolították még vagy 200 éven keresztül a portugálok, és évente több ezer rabszolgát szállítottak el a szigetről.⁴³ A szigetet 1666-ban az angolok szállták meg, majd tőlük a franciák foglalták el 1667-ben, végül pedig a hollandok kezére került, akik 1685 és 1721 között birtokolták. A hollandok itt vásárolták fel a Mauritániából származó akác gyantát (gumiarábikum), amit az afrikai Portendickben felállított textilüzemeikben használtak fel. Ezt a fajta akácot a mai napig is csapolják a nomádok, és textilfestésre, illetve megkeményedett változatát ékszerkészítésre használják. Bár a hollandok 1685-ben elfoglalták a D’Arguin szigetet, de később át kellett engedniük a franciáknak, így teljesen eltűntek erről a területről (Hágai Szerződés, 1727).⁴⁴

A XV. század végére VI. Sixtus pápa döntésének értelmében Spanyolország kapta meg az ellenőrzési jogot Cape Bojadortól egészen Agadírig, beleértve a Kanári-szigeteket is (Toledói Szerződés, 1480).⁴⁵ Ebben az időszakban Diego Garcia de Herrera, a Kanári-szigetek kormányzója egy erődöt (Santa Cruz de Mar Pequena) és állandó kolóniákat létesített (Ifni), de csak a tengerparti övezetben,

ugyanis a spanyolok nem kockáztatták meg a tartós letelepedést, bár ekkor már több expedíciót is vezettek a belső szaharai területekre.⁴⁶ Herrera az 1476-ban létrehozott erődöt valójában egy, az elfogott rabszolgák „tárolására” alkalmas helynek építtette, mivel Fuerteventura és Lanzarote szigetek teljes bennszülött lakosságát kiirtották. Ebből az erődből szervezték meg a portyákat, és innen szállították a Kanári-szigetekre az elfogott rabszolgákat.⁴⁷

A rabszolgavadászok sikereinek hatását jelzi, hogy a helyi törzsek két éven belül megtámadták az erődöt, és a helyőrséget csak a kormányzó által frissen küldött 700 főnyi felmentő csapat mentette meg a lemészárlástól. Mivel a rabszolgavadászat rendkívül jövedelmező volt, és a korona teljes bevételének ötödét ebből a forrásból szerezte, a portyázások folytatódtak. Egy rabszolgavadász, Juan Camacho 1491-ben csak maga negyvenhat akcióban vett részt, melyek – elmondása szerint – sikeresek voltak. Mégis 1485-ben, amikor Herrera kormányzó meghalt, az erődöt kiürítették, és azt a helyi törzsek azonnal le is rombolták. A spanyol uralkodóknak azonban továbbra is szüksége volt a rabszolgákból származó jövedelemre, így az erődöt újjáépítették, és kereskedelmi központként üzemeltették tovább. 1550 októberében a spanyol király Alonso Fernandes de Lugo andalúziai kapitányt Afrika kapitányának nevezte ki, és utasítást adott neki új erődök létesítésére. A kapitány három új erődöt épített, Taghaost, San Miguel de Saca és Cape Bojador erődöket. San Miguel de Saca erődjét még a befejezése előtti egyik éjszakán megtámadták a helyi nomádok, akik több mint 300 spanyol katonát mészároltak le, és Lugo életét is csak az ait bou tata törzsből származó tolmácsa mentette meg. A fokozódó intenzitású rabszolgavadász akciók annyira feldühítették a helyi törzseket, hogy szent háborút, dzsihádot hirdettek. A támadó beduinok 1517-ben elfoglalták és lerombolták Santa Cruz erődjét, az ellenállókat legyilkolták, a túlélőket pedig – stílusosan – rabszolgának adták el. A helybeliek által szervezett akciókban az arabok megtámadták a spanyol és más nemzetiségű rabszolgaszállító hajókat, majd a Kanári-szigeteken lévő településeket. Az általuk elraboltakat ők is rabszolgapiacra küldték, de már megváltozott szerepben, rabszolgaként. A spanyolok ennek hatására hivatalosan megtiltották az akciókat, remélve, hogy ezután a szaharaiak is befejezik kalóz akcióikat. Ennek ellenére a busás jövedelemmel kecsegtető, engedély nélküli rabszolgavadász expedíciók 1593-ig folytatódtak.⁴⁸ A kieső jövedelmeket azonban pótolni kellett valamivel, így nagyon jól jött az a felfedezés, hogy a szaharai partok menti vizek halban igen gazdagok.⁴⁹ A spanyolok több halászati megállapodást írtak alá a part menti törzsekkel, akik garantálták a szabad halászatot, illetve nem támadták meg a parton felépített halszáritó telepeket.⁵⁰ A spanyolok azonban nem kívántak más európaiakkal osztozkodni a területen, így amikor 1764-ben a skót George Glas létrehozott egy kereskedelmi telepet Fuerteventura szigetével átellenben, a spanyolok bebörtönözték, és a Hilsborough névre keresztelt állomást felgyújtották. A skót kereskedőt akkor fogták el, amikor az hajót vásárolni és új matrózokat toborozni ment Lanzarote szigetére. Bár a kereskedő egy évig tartó

Kép 5. Tevék itatása a mauritániai határ közelében

bebörtönöztetéséből az angol kormány közbenjárására kiszabadult, a kereskedelmi állomás még épségben maradt épületeit a nomádok addigra elpusztították.⁵¹

1727-ben a spanyolok és a marokkói szultán, Sidi Mohamed ben Abdallah aláírták a Marakeshi Szerződést. A kalózkodó helyi törzsekkel azonban sem a spanyol, sem a Marokkói Királyság nem tudott mit kezdeni, amit az 1767. május 28-án keltezett közös halászati szerződésük is bizonyít. A szerződés kizárólagos halászati jogokat biztosít a spanyolok számára a Santa Cruztól (Ifni) az északi határig terjedő part menti vizeken. A szerződés 18. cikkelye azonban jelzi a két állam meglévő problémáit is a térségben:

„Ő Császári Fensége visszautasítja, hogy megfontolás tárgyává tegye Ő Katolikus Fenségének kívánságát, mely szerint a Nun-folyótól délre kereskedelmi állomást hozna létre, mivel nem vállalhatja a felelősséget az ott bekövetkezendő balesetekért és szerencsétlenségekért, mivel fennhatósága nem terjed ki arra a területre.”⁵²

Ezt a szerződést többször is módosították az elkövetkezendő években, de ez a cikkely folyamatosan benne maradt.⁵³ Azt tudni kell, hogy egészen a 20. századig Marokkó nem egyetlen nemzeti állam, hanem több egymástól is független terület, fejedelemség volt. A területen élő törzsek felett az uralkodónak sokszor semmilyen hatalma nem volt, így azok saját törvényeik szerint élhettek. A marokkói vezetés (makhzen) irányítása alatt álló területet ekkor „bilad el-makhzen” néven nevezték. Ide tartoztak azok városok és az oázisok nagyobb része is, ahol a marokkóiak

hivatalokat építettek ki, és a szultán képviselői (kaid) irányították a területet. Azonban voltak olyan területek, amit akkor csak „bilad es-siba” néven ismertek, ami a menekültek, azaz a disszidensek földjét jelentette.⁵⁴ Ezek közé a területek közé tartozott a kabilok által lakott Rif-hegység, az Atlasz-hegység berber települései és Nyugat-Szahara északi része is. Bár a marokkói szultánok hivatalosan megfogalmazták a területek feletti uralmukat, a hatalmuk és katonai erejük csak arra volt elég, hogy a fontosabb kereskedelmi állomásokat és városokat uralmuk alatt tartsák. Volt olyan időszak, amikor több évtizeden, sőt egy századon keresztül sem tudott a szultán irányítani egy adott területet. Ennek ellenére voltak olyan törzsek, amelyek adott helyzetben fontosnak tartották a marokkói uralkodóval fenntartott kapcsolatot, így szövetségre (bayaa) léptek vele, a törzs vezetőjét pedig a szultán uralkodói okirattal (dahir) képviselőjévé nevezte ki.⁵⁵ A szaharai törzsek közül néhány ugyancsak szövetséget kötött a szultánnal, de voltak olyan törzsek is, amelyek az ő uralma alól menekültek a Szaharába, mint az arosien, az ait lahsen vagy az ouled bou sbaa. A reguibat törzsek, amelyek a szaharávi népesség majd 60%-át alkotják, azonban sohasem írtak alá semmiféle olyan okiratot, amely valaha is jogalapot adott volna arra, hogy a szultán felettük uralkodjon.⁵⁶ Nemcsak a spanyol, de a francia diplomáciának is több problémát okozott az a tény, hogy a marokkói szultán semmilyen befolyással nem rendelkezett a szaharávi törzsek fölött, mert így a mauritániai emír közbenjárására volt szükség a nyugat-szaharai partoknál hajótörést szenvedett francia tengerészek kiváltásához. Az emír ugyanis jó kapcsolatokat ápolt a „negyvenek tanácsával”, így sikeresen közvetíthetett a tárgyaló felek közt.⁵⁷ A hajótörést szenvedett tengerészek közé tartozott Robert Adams, aki Cape Noun és Tarfaja között szenvedett hajótörést 1810-ben. A tengerészt foglyul ejtői rabszolgaként egy toubalt törzsbeli harcosnak adták el, aki öt éven keresztül volt a gazdája. Amikor az Atlasz-hegységbe utazott a gazdájával, Adams megszökött, és egy, a környéken tartózkodó, hivatalos küldetésben járó angol diplomata segítette haza.⁵⁸ Ekkor Spanyolország vezetői részben a kalózációk felszámolásáért, részben pedig hogy biztosítsák a Kanári-szigetek védelmét, elhatározták a nyugat-szaharai partvidék elfoglalását. Ezért az ország vezetői 1884 decemberében bejelentették, hogy megszállják az akkor még senki sem által gyarmatosított területet Cape-Blanc és Cape Bojador között, ami nem ütközött komoly ellenállásba a többi európai ország részéről, pedig az 1800-as években egymással versengve igyekeztek minél több gyarmatot szerezni a fekete kontinensen. Azonban az erejét veszített Spanyolorzágnak még mindig volt egyfajta respektje, sőt a franciák örömmel fogadták a meggyengült spanyolokat Észak-Afrikában, mivel azok nem voltak képesek komolyan veszélyeztetni az érdekeiket, de a helyi törzsek ellen szövetségesként jól jöttek. A britek hasonló okokból úgy gondolták, hogy a spanyolokkal képesek lesznek egyensúlyozni az egyre erőteljesebbé váló észak-afrikai francia jelenlétet, amely már a britek gibraltári pozícióit veszélyeztette.⁵⁹ Afrikában ekkor Ceuta, Melilla, a Kanári-szigetek, és Egyenlítői-Guinea – Fernando Poo/Bioko sziget és Rio Muni – tartoztak spanyol fennha-

tóság alá. A spanyolok 1860-ban szerezték meg Ifnit, amelyet korábban Santa Cruz de Mar Pequena néven már birtokoltak és Dél-Marokkó egy részét.⁶⁰ Mivel az afrikai kontinens nagy részét már megszállták más európai országok, a spanyolok minden lehetőséget megragadtak az észak-afrikai gyarmatosításra, amellyel úgy gondolták, újra pozícionálhatják magukat mint nagyhatalmat. 1876-ban ezért Francisco Coello ezredes vezetésével létrehozták a Madridi Földrajzi Társaságot (Sociedad Geografica de Madrid – SGM), amely a kormány számára biztosított információkat Észak-Afrikáról. Coello katonai mérnökként és térképészként maga is bejárta a terület nagy részét, sőt 1844-ben a franciákkal közösen Algériába vezetett expedíciót. Az SGM állami támogatással működött, és mint ilyen több kutató expedíciót, kutatást finanszírozott, tudományos konferenciákat szervezett, sőt egy tudományos lapot, a „Revista de Geografia Colonial y Mercantil” is kiadtak.⁶¹ Egy évvel később megalapították az „Asociacion Espanola para la Exploracion del Africa” társaságot, amely a nyugat-afrikai partok által kínált gazdasági lehetőségeket (főleg a halászatot) kívánta kiaknázni.⁶² Persze nem minden kísérlet járt sikerrel. Például az 1881-ben alapított „Compania de las Pesqueras Canario-Africanas” társaság nem volt képes megfelelő hasznot termelni a befektetőknek, így azok megszüntették. A „Compania Transatlantica” társaság nem csak hogy hasznot hozott a tulajdonosainak, de kormányzati támogatással, még expedíciókat is szervezett. A másik állami támogatással bíró szervezetet a spanyolok az akkor már jól működő angol-skót érdekeltsgű Mackenzie Társaság (North West African Trading Co. – Cape Juby) mintájára 1884. március 30-án hozták létre. Az állami szerepvállalást a társaság neve – a Spanyol-Afrikai Kereskedelmi Társaság/Compania Comercial Hispano-Africana – is jól jelezte.⁶³ A társaságban több olyan személy vett részt, akik az 1874-ben helyreállított királyságban a politikai vagy a gazdasági csúcsvezetésben foglaltak helyet. Tervük szerint a hatalmát veszített és már csak a maga birodalmi árnyékaként létező Spanyol Királyságnak új gyarmatokat kell alapítania, főleg a más európai országok által még el nem foglalt afrikai területeken. A tervet maga a király, XII. Alfonz is támogatta és 3000 pezetát adományozott a társaságnak, amely rövid időn belül 37000 pezetát gyűjtött össze, ami két expedíció költségeit fedezte. Az expedíciók költségeihez jelentékenyen hozzájárult a „Compania Transatlantica” társaság és több egyéni befektető is, akik állami garanciát kaptak Antonio Canovas del Castillo miniszterelnöktől a befektetésük megtérülésére.⁶⁴ A miniszterelnök azért sietett mihamarabb megindítani az expedíciókat, hogy a Berliini Konferencián résztvevő országokat kész helyzet elé állítsa, kvázi szentesítse velük a már ekkorra elfoglalt új gyarmatok létét. Emellett a nyugat-szaharai partvidék elfoglalásával szerette volna a Kanári-szigeteket is megoltalmazni a franciáktól és a britektől, akik már korábban szemet vetettek azokra. Mivel a Cape Blanc és Cape Bojador közötti terület más európai ország figyelmét nem keltette fel, a spanyolok gyarmatosítási törekvéseit az 1885. február 26-án megtartott berlini konferencia résztvevői egyhangúlag elfogadták, bár a terület határainak véglegesítése csak 1912-ben fejeződött be.⁶⁵

A spanyolok egyik expedíciója Manuel Iradier, Amado Ossorio és Bernabe Jimenes vezetésével az egyenlítői Guinea területére, a másik pedig Emilio Bonelli Hernando vezetésével Nyugat-Szaharába indult. A kolónia alapításának tervét még a királyhű, konzervatív miniszterelnök, Canovas del Castilo hagyta jóvá, azonban időközben a kormány lemondott, így már csak az új kormány külügyminisztere adhatott utasítást a hadseregnek az eddig még meg nem szállt szaharai partok elfoglalására. Az Emilio Bonelli Hernandó kapitány által vezetett spanyol egység elfoglalta Dakhlát (Villa Cisneros), ahol egy, a „La Factoria” néven elhíresült erődöt építettek, és postaszolgálatot állítottak fel. Az erődben ekkor még csak 25 katona teljesített szolgálatot egy kapitány parancsnoksága alatt, akit háromhavonta váltottak le, amikor a Kanári-szigetéről küldött ellátmányt szállító hajó megérkezett. Az első katonai parancsnok Bonelli lett, aki több mint hat évig élt Marokkóban, így folyékonyan beszélt arabul, és a helyi törzsek képviselőivel jó kapcsolatot tudott kialakítani. A kapitány javaslatot tett a kormánynak arra, hogy alapítsanak ki még további állomásokat a partvidéken (Angra de Cintra, Cape Blanc és Rio de Oro).⁶⁶ A kormány, hogy biztosítsa a szaharai partok és az újonnan létrehozott település védelmét, a Kanári-szigetekre komoly flottaerősítést küldött azzal a parancssal, hogy pacifikálják Nyugat-Afrika partvidékét.

A spanyol kormány által kiküldött Alvarez Perez és Julio Cervera által vezetett misszió már 1886 áprilisában 250 km-re hatolt be a szárazföld belsejébe, elérte Idyil és Adrar területét, majd szerződést kötött a területet uraló Ahmed ould Mohamed ould El-Aidda sejjkel. A sejjkel kötött egyezményt (Cervera Szerződés) a spanyolok biztosíthatták volna a mai Mauritánia nagy része feletti fennhatóságukat, azonban a spanyol kormányzat nem tette hivatalossá azt, illetve később a franciák helyi terjeszkedése ellen nem tiltakozott. Így a franciákkal megkötött 1900-as határszerződés a spanyol gyarmat déli határait újrarajzolta és felosztotta az addig spanyol ellenőrzés alatt álló Capee Blanc félszigetet.⁶⁷ A spanyol kormányzat az expedíció után kinevezte a terület első kormányzóját és megkezdte a gyarmati közigazgatás lassú kialakítását.⁶⁸ A hódítók a partmentén több kisebb erődöt építettek, amelyek egyben kereskedelmi állomásokként is működtek, ahonnan a spanyolok ellenőrizhették a Szenegálból a Mediterránium felé tartó karavánutakat, biztosították a biztonságos kikötőket a spanyol halászoknak és a Guineába tartó kereskedelmi hajók számára.⁶⁹

1886 júliusában egy arabul tökéletesen beszélő spanyol segítségével több olyan törzsi képviselőt sikerült találni, akik hajlandók voltak a spanyol fennhatóságot elismerő szerződés aláírására.⁷⁰ Annak ellenére, hogy a képviselők aláírták a szerződést, az általuk képviselt törzsek fegyvert fogtak a bevonuló spanyol csapatok ellen. A szaharái törzsek többször szerveztek felkelést a spanyol megszálló hatalom ellen, és 1887-ben megtámadták Villa Cisneros erődjét, majd 1892-ben ismét az erődöt támadták, 1894-ben, pedig az öbölben horgonyzó Tres de Mayo és a Las Marias nevű hajókat gyújtották fel.⁷¹ Az összes eredmény, amit a spanyolok

elkönyvelhettek, az mindössze egyetlen szerződés volt, amit a szaharái törzsek nevében Ould Laroussi, az ouled delim egyik törzsének vezetője írt alá. A törzsi vezető ugyanis rájött arra, hogy egyszerűbb a spanyolokkal kereskedni, mint harcolni, már csak azért is mert azok az első években főként a kereskedelmi kapcsolatok kiépítésére törekedtek. Persze a szerződés betartását más törzsek már nem gondolták komolyan, így a csatározások folytatódtak.⁷² A még a spanyoloktól független szaharái törzsek 1899-ben Daora helysénél csatát vívtak a marokkói szultán csapataival, amivel megakadályozták a marokkóiak térnyerését a szaharai területeken.⁷³ A spanyolok közben biztosítani kívánták a már megszerzett jogaikat a franciákkal és más európai államokkal szemben, ezért megállapodtak a marokkói és mauritániai területeket birtokló franciákkal az addig vitatott határkérdésekben.⁷⁴ A tárgyalások eredményeként 1900. június 27-én ratifikálták az első francia és spanyol határszerződést,⁷⁵ amit 1904. október 3-án, majd később az 1912. november 27-én aláírt titkos megállapodások egészítettek ki.⁷⁶ Ezek a szerződések rögzítették a határokat, amelyet az akkori államok is elfogadtak, a mai Marokkó kivételével. A határok helyét 1954-ben egy újabb szerződéssel ismét rögzítették. A sikeres francia és spanyol diplomáciai együttműködés ellenére a spanyolok csak a tengerparti sávokban tudtak eredményesen tevékenykedni, ellenben a franciák térnyerése a szaharai területeken sokkal gyorsabb és látványosabb volt.

Mivel a marokkói uralkodó több fórumon is magának követelte a korábbi spanyol gyarmatokat érdemes kicsit közelebbről megvizsgálni, mennyire valós ez az állítás. Az észak-afrikai területekkel 1880 és 1934 között foglalkozó korabeli spanyol írók egyértelműen állítják, hogy a marokkói szultánátus déli határai sosem terjedtek túl a Draa-folyó völgyén, ami a Tarfaya zónában található. A spanyol felfedező, Emilio Bonelli a Madridi Földrajzi Társaság által szervezett konferencián azt állította, hogy „a spanyolok által elfoglalt szaharai területek északon Agadírig, a Marokkói Birodalom határáig terjednek.” 1887-ben amikor a spanyolok már több expedíciót is vezettek a szárazföld belsejébe és megismerték az ott élő törzseket, Bonelli tanulmányt írt róluk, amelyben így fogalmazott: „a spanyol területeken élő törzsek semmilyen felsőbbiséget nem ismernek és teljesen függetlenek minden hatalomtól. A területen élők fanatikus muzulmánok, a társadalmuk nem ismer el semmilyen kormányzatot, a nomád törzsek csak az egymás közötti csatározásokra szervezik meg magukat.” Bonelli tanulmánya volt egyébként az első, amely a szaharái törzsekkel kapcsolatos információkat rendszerezte, sőt az egyfajta szociológiai, antropológiai kutatási eredményként is használható.

A következő térképen a spanyol-francia megállapodásokban rögzített határok láthatók:

Ábra 8.

Forrás: Besenyő János (2009): Western Sahara, 51. o.

1914-ben Enrique d'Almonte, aki maga is többször járt Spanyol-Szahara területén, és azokon a területeken, amelyeken a marokkói szultántól független törzsek éltek, azt javasolta az oda utazóknak, hogy arab tolmácsot az északi, marokkói területekről vigyenek magukkal, hogy az ne játszasson össze a karavánvezetővel, és ne árulhassák el az európaiakat a helyieknek. Véleménye szerint a marokkóiak, és a szaharai törzsek között minimális kapcsolat van, nem bíznak meg egymásban és semmire sem becsülik egymást, így a törzsek területén való biztonságos áthaladáshoz a marokkói tolmács alkalmazása elengedhetetlen. 1926-ban Antonio Jaen szintén a Draa-folyót jelöli meg Marokkó és Nyugat-Szahara közötti határként, majd hat évvel később José Guillermo Sanchez az állította, hogy a szaharai törzsek tisztelik a marokkói szultánt, de csak azért mert az a próféta leszármazottja, nem pedig azért mert bármi módon is függenének tőle. Ő is megerősíti Bonelli majd 50 évvel korábbi állítását, hogy a szaharai törzsek mindig is egyfajta „állati” függetlenségben éltek,

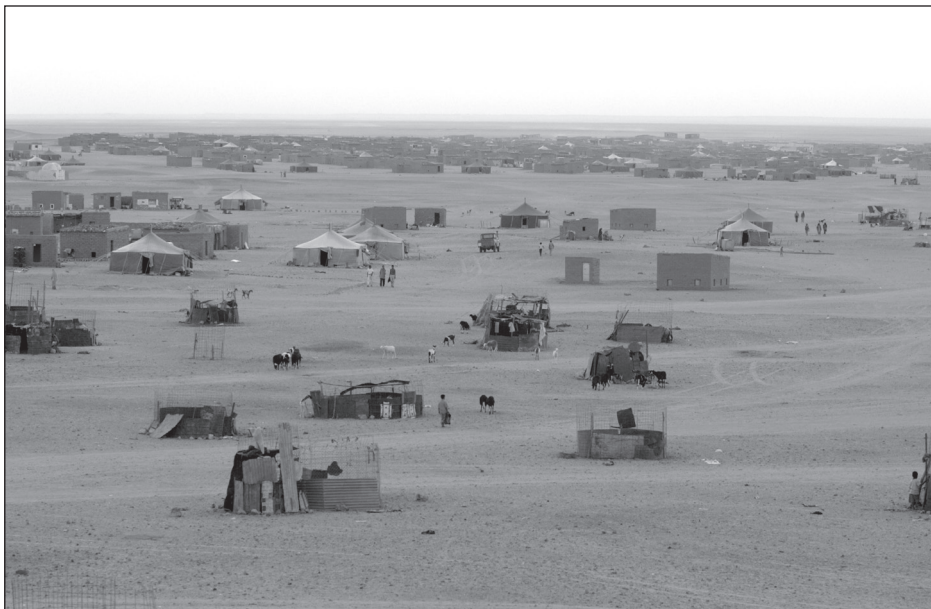
központi vezetés nélkül.⁷⁷ A spanyol írók mindannyian megerősítették a szaharáviak és a marokkóiak közötti jelentős különbségeket, egymás iránt való ellenségeségüket. Mindezek nem támasztják alá azt a marokkói állítást, hogy az itt élő törzsek a marokkói szultánok alárendeltjei lettek volna, bár voltak olyan törzsek, akik egyéni érdekeikből, rövid időre akár a marokkói felsőbbiséget is elismerték.

Ilyen személy volt egy mauritániai származású vallási vezető Ma El-Ajnin smarai sejk aki, a franciák látványos észak-afrikai térnyerése miatt, 1905-ben a marokkói uralkodó segítségét kérte, hogy megállíthassa őket. A Ma El-Ajnin (a szemek vize) ragadványnéven ismert népszerű vallási és katonai vezető nem tartozott egyik szaharávi törzshöz sem. A szaharávi törzsek későbbi szent embere Hodh városában, a Niger folyó partja közelében született 1830-31 körül, Mohammed Musztafa Ould Seikh Mohammed Fadel néven.⁷⁸ A családja Tafilalet városából (dél-kelet Marokkó) származott és a XVII. században költöztek Hodhba. Apja, Mohammed Fadel Ould Mamin a város egyik legbecsültebb vallási vezetője (marabu) volt, aki itt alapította meg a szufizmus (muzulmán vallási irányzat) kadirija irányzatát. Ma El-Ajnin mint kereskedő 1859-ben telepedett át Észak-nyugat Szaharába, a tadjakent törzs által alig pár éve alapított Tinduf város közelében. Amikor a területre érkezett, akkorra már túl volt a mekkai zarándoklatán, így az itt élők között, akik sohasem jutottak el Mekkába, komoly tekintélyt szerzett magának.⁷⁹ Mivel korábban Marakeshben folytatott tanulmányokat és a családja révén jó kapcsolatokat ápolt az Alavita uralkodócsalád tagjaival, az sem meglepő, hogy 1887-ben az akkori marokkói uralkodó hivatalos képviselőjének jelölte az őt ekkor már szentként tisztelő szaharai nomádok közé.⁸⁰ Amikor az általa alapított várost, Smarát kezdték építeni, az akkori szultán, Moulay Abdelaziz még építőipari szakembereket és építőanyagot is küldött az építkezés meggyorsítására (fagerendákat és más, a területen nem található anyagokat).⁸¹ A sejk azonban aggódott a franciák térhódítása miatt, akik 1899-ben elfogadtak egy tervet, amelynek készítője javasolta egy francia védnökségi terület létrehozását Szenegáltól a Draa folyóig. A terv szellemében a franciák már 1903-ra elfoglalták teljes Algériát és Tunéziát. Tunéziában az ellenálló arab harcosok utolsó menedékét, Brakna megerődített városát 1903 végén a korzikai származású és francia szolgálatban lévő tiszt, Xavier Coppolani elfoglalta, így északon nem maradt számottevő erő, amely ellenállhatott volna a franciák gyarmatosítási törekvéseinek.⁸² Igaz a francia parancsnokot és néhány katonáját nem sokkal később a Sidi Seghir Ould Moulay Zein által vezetett nomád csapat lemészárolta Tidjikda faluban, amikor azok átutazóban megszálltak a helyi karavánpihenőben.⁸³ A franciák feltételezése szerint a rajtaütést Ma El-Ajnin rendelte el. Az orgyilkosság persze csak ideiglenesen hátráltatta a franciákat, akik rövidesen új parancsnokot neveztek ki a gyarmati csapataik élére. Ugyanebben az időben kezdték meghódítani a francia csapatok az eddig független kis sivatagi államot, Adrart (1909. január 9.). A franciák az ellenálló törzseket (ouled delim, reguibat, aroussiyine törzsek) több csatában is megverték, amelyek, miután elveszítették vezetőiket és harcosaik jelentős részét, behódoltak.⁸⁴ Ezért pró-

bálta meg Ma El-Ajnin sejk ellensúlyozni a franciák térnyerését azzal, hogy 1898-ban a még spanyolok fennhatósága alá tartozó területen egy új várost alapított, a mai Smarát. A város Tindouf és Adrar között, a forgalmas karavánút közelében helyezkedett el, és az itt lévő, legeltetésre jó területek és kutak csak növelték az értékét. A munkások a város fő épületeit 1902-re teljesen befejezték, és Ma El-Ajnin végleg ide helyezte főhadiszállását. Érdekes módon a sejk nem látta annyira veszélyesnek a spanyolokat, akik csak az általuk megerősített három fontos várost ellenőrizték igazán, Villa Cisnerost (Dakhla), La Guerrát és Cape Juby kikötőjét (Tarfaya), majd később Sidi Ifnit. Ugyan eleinte a sejk fegyveresei támadásokat hajtottak végre Villa Cisneros ellen, sőt Cervera karavánját is megtámadták, amikor az Idyilbe tartott, de aztán Ma El-Ajnin figyelme a sokkal agresszívebb franciák felé fordult.⁸⁵ Ezért a sejk portyázó katonái a spanyol járőröket békén hagyták, sőt, a kisebb spanyol katonai posztokkal még cserekereskedelmet is folytattak, ahol teáért, cukorért, lisztért és más termékekért a saját terményeikkel (állatbőrök, vágóállatok, datolya stb.) fizettek. Mivel a spanyolok nekik nem jelentettek komoly fenyegetést, a helyi törzsek vezetői inkább a francia erők elleni támadásokra koncentráltak.⁸⁶ A franciák még 1902-ben expedíciót indítottak a Szaharába, amely a mai Nyugat-Szahara és Mauritánia területét térképezte fel, és információkat gyűjtött a rövidesen támadásba lendülő francia csapatoknak (Blanchet expedíció). Az expedíció egyik tagja, Jouinot-Gambetta hadnagy, jelentésében már ekkor figyelmeztette a francia hadvezetést a sejk veszélyességére: „Az itt élők között él Ma El-Ajnin, más néven Mohamed Fadel, aki igazán fanatikus muszlim, és akinek az elképzelése szerint a hitük győzedelmeskedni fog, és általa le fogják győzni a földjüket elfoglaló hitetleneket.”⁸⁷

Smara, az új város rövidesen a szaharai nomádok szellemi központja lett, ahonnan megkezdtek a franciák elleni fegyveres felkelés szervezését. A sejk elképzelése szerint marokkói támogatással összefoghatták volna a széthúzó törzseket, majd szent háborút (dzsihád) hirdettek volna a hitetlenek ellen.⁸⁸ A marokkói uralgó, ugyan először támogatást ígért a felkeléshez, azonban később megegyezett a franciákkal, és ekkor az általa elárult sejk megtámadta Marokkót. Szaharái és mauritániai törzsekből álló csapatai elfoglalták Marakesht, de 1910. június 23-án Fez előtt vereséget szenvedtek a Moinier tábornok által vezetett csapatoktól.⁸⁹ A sejk néhány hónapon belül meghalt, azonban fiai, El-Hiba,⁹⁰ Mohammed Laghdaf és Merebbi Rebbu tovább folytatták a harcot, ők azonban korántsem voltak olyan tehetséges hadvezérek és szellemi vezetők, mint az apjuk.⁹¹ A sejk megbecsültségét az is mutatja, hogy leszármazottai önálló törzsként részeivé váltak a Nyugat-Szaharában élőknek, és helyet kaptak a negyvenek tanácsában, majd a Dzsemmában is.⁹² A továbbra is harcoló nyugat-szaharai törzsek a franciák elleni harc háttérbázisaként a spanyol uralom alatt lévő Saguia El Hamra területét használták.⁹³

Mivel a spanyolokat érzékenyen érintette a franciák arra irányuló törekvése, hogy Nyugat-Afrika területén összefüggő gyarmatbirodalmat hozzanak létre,

Kép 6. Menekülttábor, Tinduf

különösebben nem léptek föl a szaharáviak ellen. Sőt, bizonyítékok vannak arra, hogy 1919-ben még havi jövedelmet is folyósítottak Laghdaf számára, hogy a spanyol érdekeltségeiket ne támadja meg. Az is meglepő, hogy a keresztények ellen totális háborút hirdető mozgalom a fegyvereinek jelentős részét német a hamburgi Woerman és a barcelonai Torres társaságoktól szerezte be.⁹⁴ Ezt a francia hadvezetés is jól tudta, ezért a hadsereg egységei a lázadó törzsek üldözése ürügyén többször is behatoltak Saguia El Hamra területére. Egy ilyen támadás során 1913-ban Mouret szenegáli lövész, kounta és oulad ghailan törzsbeli arab csendőrökből álló egysége több mint nyolcszáz kilométeres erőltetett menet után elfoglalta, majd lerombolta Smarát a Ma El-Ajnin sejk által alapított könyvtárral együtt.⁹⁵ A könyvtárban több ezer régi, értékes kéziratot őriztek, amelyek jelentős része megsemmisült. A menetet a franciák a mai napig is katonai bravúrként emlegetik, mivel az alezredes február 9-én indult el egységével Atar helyőrségből, és március elsején már Smarában volt. A várost elhagyó francia csapatokat Laghdaf megpróbálta csatára kényszeríteni és ezért maga után csalta őket Leburat környékére. A franciáknak azt a hamis információt juttatta el, hogy alig 250 fegyverese van, így ők biztos számíthattak a győzelemre, de valójában majd 1200 harcosa volt, főleg a reguibat sarg és sahel törzsszövetségből. A szaharáviak március 10-én a Tagliat (Oued Tagliat) völgyben letáborozott franciák hátvédjét megtámadták, majd törbe csalták a segítségükre küldött egységeket is, végül teljesen bekerítették Mouret csapatait. A rajtaütés csak részben járt sikerrel, ugyanis a csata után a 400 főnyi francia egy-

ség vesztesége mindössze két tiszt, (Merello hadnagy és Verhardt százados) és 28 katona volt, bár Mouretnek több mint 200 katonája sebesült meg. Végül a franciák visszavonultak Mauritánia irányába, de a szaharáviak sem tudták kihasználni kétes győzelmüket, mivel közel 100 embert veszítettek, és az elkedvetlenedett sivatagi harcosok nem vállalkoztak a franciák további üldözésére.⁹⁶ A vesztes csata után Mouret (legalábbis az emlékiratai szerint), bár legyőzhette volna a Laghdaf által vezetett beduinokat, 1913 március 28-án mégis visszavonulást rendelt el az Atar városában lévő francia helyőrségbe, ahol egysége eredetileg állomásozott.

Egyébként a franciák tagadják a könyvtár felgyújtásának tényét. A verziójuk szerint Mouret katonái csak aláaknázták a fontosabb épületeket, hogy bizonyítsák a helyi lakosoknak eltörlésüket, de nem robbantottak fel semmit. Azonban egy sajnálatos baleset miatt (villámcsapás) a könyvtár egy része tényleg kigyulladt, de a könyveket kimenekítették, majd később egy részük valahogyan marokkói tulajdonba került. 1930-ban két francia utazó járt a városban, illetve a francia gyarmati hadsereg repülőgépei fotókat készítettek Smaráról, hogy bebizonyítsák a világnak, elődeik nem semmisítették meg a várost.⁹⁷ A képeket egy marokkói újság is leközölte, ennek ellenére a sejk leszármazottai a könyvtár sorsáról semmilyen biztos információval nem rendelkeznek egészen a mai napig.

Az első világháború alatt a területen nem folytak komoly harcok, egy apróbb tengeri összecsapástól eltekintve, amelyben két német cirkáló csapott össze az angol flotta egyik hadihajójával Dakhla közelében. Természetesen a német vezetés a Szaharában is megpróbált francia csapatokat lekötni, így El-Hiba számára fegyvereket és más felszereléseket szállítottak. A németek által küldött UC20 tengeralattjáró 1916. október 15-én ért a szaharai partok közelébe, ahol Edgar Probst, a korábban Fezben állomásozó konzul 600 korszerű fegyvert és a török szultán levelét adta át a szaharáviaknak. A visszavezető úton azonban a spanyolok Tarfaya környékén a német követet elfogták, majd a Kanári-szigetekre deportálták.⁹⁸ Mivel a franciák és a spanyolok nem álltak háborúban, a spanyol hatóságok megpróbálták az uralmuk alatt lévő terület viszonyait konszolidálni.

Az 1904-ben kinevezett spanyol kormányzó, Francisco Bens Argandona jó kapcsolatokat épített ki az ouled delim, ouled bou sbaa és arosien törzsekkel. A törzsek tagjait a kubai háborús veterán azzal nyűgözte le, hogy katonai kíséret nélkül, mindössze néhány szaharávi kíséreléssel utazta be a szaharai vidéket. Ez akkor még nem volt veszélytelen, mivel a spanyol katonák sosem távolodtak el a villa crisnerosi erődtől, a helyiek harciassága miatt. Így talán nem meglepő, hogy a dakhlai öblöt csak 1907-ben tudták teljesen felfedezni. Bens mint a kubai háború veteránja érkezett Spanyol-Szaharába, ahol hamarosan megtapasztalta, hogy „ez a gyarmatnak nevezett terület nem más, mint egy erőd és egy zászló, távol és elhagyatva Madridtól.”⁹⁹ Amikor Bens megérkezett a gyarmaton 31 katona szolgált, akik csak az erődöt voltak képesek megvédelmezni. Bens nem csak jó katona, de tökéletes diplomata is volt, aki a meglévő szűkös erőforrásait mesterien használta fel, hogy meg-

nyerje Spanyolországnak a gyarmat lakóit. Az 1904 és 1925 közötti kormányzósága alatt egyfajta élő legendává vált a sivatagi törzsek között, aki elnyerte a katonái hűségét és kölcsönös bizalmon alapuló kapcsolatot épített ki a hódítók és a szaharáviak között. Például megtanulta az arab nyelv hasszanija változatát, sokszor csak egyedül látogatta meg a törzseket, akik a bátorságát csodálva, elnevezték őt Nasrani sejknek.

A szaharáviakkal való barátságát azonban a franciák nem nézték jó szemmel, és amikor találkozott El-Hiba sejkkel, aki a franciák elleni felkelés egyik vezető személyisége volt, hivatalos jegyzékben tiltakoztak a két állam közötti szerződések megsértése miatt. Kormányzósága 22 éve alatt alapította meg a Mackenzie féle Észak-Afrika Társaság volt telephelyén a konklávé második települését, Cape Jubyt (1916. június 29.).¹⁰⁰ A következő település, amit vezetésével a spanyolok elfoglaltak és megerősítettek, a Cape Blanc félszigeten található La Guerra város volt (1919. november 27.). Annak ellenére, hogy a spanyol kormányzat hivatalosan megtiltotta a település elfoglalását, az éjszaka leple alatt 3 tisztjével és a 66. gyalogezred alig kétszázakasnyi katonájával gond nélkül megszállták a várost. Az addig a franciáktól és a helyi nomádok támadásától tartó madridi vezetők természetesen a saját sikerükként könyvelték el a teljes hadműveletet, mindenesetre az új város megszerzése ellensúlyozta a közelben lévő francia város, Port Etienne kereskedelmi befolyását.¹⁰¹ A szaharai területeken ekkor 703 spanyol katona szolgált, ebből Villa Cisnerosban 121 fő, La Guerrában 159 fő és Tarfayában 423 fő. Tarfayában az ott lévő repülőtér és a franciák közelsége miatt állomásozott megemelt létszámú kontingens, a repülőtérén pedig 1928-tól kezdve 6 katonai repülőgép teljesített állandó szolgálatot (Henkel típusú gépek). Közben az új francia kormányzó, Gaden tábornok új terveket készített a területen élő nomádok pacifikálására. Azonban csak később, az 1925. évi treyfyiai csata után, ahol a franciák a felkelő törzsek csapatait teljesen megsemmisítették, kezdett el konszolidálódni a helyzet Mauritániában és Nyugat-Szahara egyes részein. Ennek ellenére a rajtaütések folytatódtak, és a szaharai helyzet odáig fajult, hogy 1934-ben Franciaország megfenyegette Spanyolországot, amennyiben nem tudja megfékezni a francia ellenes nomád csoportokat, úgy azok ellen a spanyol területeken is fellépnek, ha pedig ez sem vezet eredményre, akkor megszállják a spanyolok által korábban megszállt területeket is.¹⁰² A spanyolok és franciák szerződésben is rögzítették a megszállt területekkel kapcsolatos politikájukat, amelyben Spanyolország kezességet vállalt a sivatagi területek mielőbbi pacifikálására. Rövidesen megnövelték a katonai járőrök számát, és határozottabban felléptek a különböző fegyveres csoportok ellen. A helyzet azonban csak lassan változott, így a franciák Trinquet ezredes vezetésével elfoglalták a stratégiai helyen lévő Tinduf városát,¹⁰³ ami egy stratégiai szempontból fontos pont volt, majd néhány éven belül Algériához csatolták.¹⁰⁴ Tinduf a mai napig kényes kérdés Marokkó és Algéria között, hiszen korábban az Spanyol-Szahara része volt, amit Marokkó történelmi jogaira hivatkozva magának követel a mai napig is.¹⁰⁵

Ekkorra a szaharai törzsek ellenállása kifulladásig tartott, és amikor még ugyanebben az évben levertek az ait ba amrane törzs lázadását (1934. március 4.), a nomádok véglegesen felhagytak a francia területeken való portyázásokkal.¹⁰⁶ A törzseket vezető Merebbi Rebbu, hogy elkerülje a franciák általi halálbüntetést, a spanyoloknak adta meg magát, akik megkímélték az életét.¹⁰⁷

A spanyolok 1934. május 1-jén Galo Bullon kapitány és Carlos de la Gandara hadnagy vezetésével a saját, szaharai katonáikból álló tevék osztagukat küldték Daorába. A város megszállása után a spanyolok az alig védett Smarát is elfoglalták, ahol állandó helyőrséget hoztak létre.¹⁰⁸ Ennek ellenére is csak 1936-ra tudták teljesen elfoglalni a nyugat-szaharai területeket, majd helyőrségeket (Zug, Tichla stb.) telepítettek oda, és elnevezték a területet Spanyol-Szaharának.¹⁰⁹ Habár a terület neve egyre több térképen tűnt fel, a spanyolok semmit sem profitáltak a gyarmatukból, amelyet így jellemezett az egyik spanyol író: „Mi is az értéke? Mi az értéke ennek a 300000 négyzetkilométernek, ahol csak alig százezer ember él... ahol nincs mezőgazdaság, bányászat, csak egy sivatag alig élhető éghajlattal... Rio de Oro egészségi helyzete katasztrofális, az állandó homokviharak... egy kétségbe vonhatatlan előnye van, amiben mindenki egyetért, a halászat, ami a legjobb az egész világon”¹¹⁰

A Spanyol-Szahara

A terület elfoglalásának hatására a helyi törzsek többször is fellázadtak a spanyol uralom ellen.¹ A legkomolyabb megmozdulás 1938-ban történt, amit azonban a spanyol légió és a gyarmatosítók szolgálatában álló bennszülött egységek rendkívül határozottan és gyorsan levertek. Valójában a spanyolok csak a városokat tartották szilárdan kézben, és a törzsi területeket megerősített járőrökkel igyekeztek ellenőrizni.² A következő térképen a Spanyol-Szahara területe látható:

Ábra 9.

Forrás: John Mercer (1976): Spanish Sahara

Ebben az időben a Szaharában a spanyol hadsereg ereje a következőkből állt:

527	főtiszt és tiszt
246	tiszthelyettes
12713	katona és rendőr
Mindösszesen: 13486 fő	

A terület feletti ellenőrzés főként a spanyol légió egységei, a bennszülöttekből létrehozott Ifni lövészek (Tiradores de Ifni), a helyi rendőrség (Policia Territorial),³ illetve nomád lovas egységek (Tropas de Nomadas) feladata volt.⁴ A spanyol légiót a francia idegenlégió mintájára 1920-ban alapította meg az akkori spanyol király, XII. Alfonz. A légió első parancsnokának Millan Astray alezredest nevezték ki, aki már ebben az évben elkezdte az első zászlóalj (bandera) felállítását Ceutában. Az elkövetkezendő években az alakulat katonái a spanyolok 1976-os kivonulásáig minden helyi csatában részt vettek. Az alakulat légénységi állományába a szaharái törzsekből is toboroztak katonákat, de arányuk alig néhány százalékos volt csupán.⁵ Az egységek kiképzése és felszereltsége igen jó volt, hadrendjében a tevés osztagok mellett a francia AMX-30 vagy AML-90 típusú közepes kategóriájú harckocsikkal és Heinkel 111 vadászrepülőkkal felszerelt egységek is szerepeltek. A légió harmadik ezrede (Tercio) El-Aaiunban, míg a negyedik ezrede Villa Cisnerosban állomásozott. A Tiradores-egységeket Marokkóban (Ifni) állították fel, tisztjeik spanyolok és marokkóiak voltak, de a szaharai konfliktus idejére, a helyiek megbízhatatlansága miatt, már a tisztek 98%-a spanyol volt. A légénységi állomány zömét marokkóiak alkották, bár közel 40%-át a város környéki szaharái törzsekből toborozták. Az alakulaton belül szállító, híradó, ellátó és egészségügyi egységek tevékenykedtek. Az egység katonái eleinte könnyűfegyverzettel rendelkeztek, de később tüzér egységet is létrehoztak, amelyet 50, 60, 81 és 120 mm-es ütegekkel szereltek fel. A nomád tevés (mehariste) egységeket 1926-ban kezdték el hivatalosan megszervezni, jóllehet a spanyolok már előtte is alkalmaztak felderítési és egyéb más katonai feladatokra szaharai nomádokat.⁶ A helyi katonai vezetők 1926. július 27-én állították fel a „Cabo Juby” egységet, amit 1928. október 10-én átszerveztek egy gyalogos és egy tevés osztagra.⁷ Később a gyalogos egységet lovakkal szerelték fel a hatékonyság növelése érdekében. A nomád egység létszáma 1930-ban 30 európaiból (ebből 6 fő tiszt) és 198 szaharáiból állt, akik 62 lóval és 183 tevével rendelkeztek. 1937-ben az egyik osztag Tan-Tan (Sagua el-Hamra), a másik pedig Villa Cisneros városában állomásozott (Capitan de Gandara). A spanyol polgárháború után a spanyolok megerősítették a nomád csapatokat, és új egységeket is létrehoztak, így két egység Tan-Tan, egy egység Smara és egy egység Villa Cisneros városában állomásozott. A nomád egységek egymástól és a reguláris hadsereg állományától is függetlenek voltak, az irányításukat külön kormány megbízott végezte.⁸ A nomádok feladata volt a határok és a törzsi területek ellenőrzése, információk szolgáltatása és gyűjtése a helyőrségek számára, rendőri, karha-

talmi tevékenység folytatása és a lázongó szaharáviak féken tartása. A nomád egység (század) szervezeti felépítése az alábbiak szerint valósult meg:

- 25 európai katona (többnyire tisztek és tiszthelyettesek),
- 140, a helyi törzsekből toborzott tiszthelyettes és katona,
- 146 hátasteve,
- 37 teve, szállítási feladatokra,
- 2 géppuska,
- 1 kis kaliberű, szétszerelhető löveg,
- 1 hordozható rádió adó-vevő készülék.

A hetvenes évek elejére az egységeket, egy kivételével (amely továbbra is tevékel járőrözött) modernizálták, Land Rover terepjárókkal és Pegazo típusú teherautókkal szerelték fel. Nagyon kevesen tudják, de a spanyol polgárháború idején Franco alakulataiban több szaharávi katona is szolgált, ennek ellenére a történészek többnyire csak a marokkói katonákat említik meg (Franco katonáinak 14%-a muzulmán volt a háború ideje alatt).⁹ A polgárháború egyébként csak annyiban érintette a szaharai területeket, hogy 1937 márciusában a Villa Cisneros-i börtönben fogva tartott kommunisták egy lefizetett őr segítségével fegyvert szereztek és kitörték a börtönből. Mivel a város elfoglalására nem volt komoly esélyük, egy zsákmányolt halászhajóval szinte azonnal elhagyták a kikötőt.¹⁰

1934 után Spanyol-Szahara több szempontból is egy hatalmas katonai táborra hasonlított, mivel egyfajta börtönként és katonai kiképző terepként szolgált a jelentős afrikai tapasztalattal bíró spanyol hadsereg számára, főleg Marokkó függetlenné válása után. Így a korábban északon állomásozó alakulatok (köztük a Cabrerizas néven ismert híres büntetőzászlóalj is) a délen található szaharai területekre diszlokáltak. Tomas Barrbulo, aki újságíróként maga is El-Aaiunban élt 1968 és 1976 között, így írt erről az időszakról: „A katonai felszín igen jól elleplezte azt a tényt, hogy a Szaharát börtönként használták. 1897-ben Barcelonából anarchistákat száműztek ide, 1932-ben azokat, akik részt vettek a Sanjurjadában, 1936-ban a baloldali aktivistákat a Kanári-szigetéről, de a lista folytatható még...”¹¹ Francisco Bens már 1911-ben javasolta, hogy használják a területet egyfajta börtönként, mivel szerinte, amíg az afrikai vasútvonal meg nem épül, addig csak a halászatból és terület börtönként való hasznosításából származhat bármilyen haszna az anyaországnak. Javaslatát a spanyol kormányzat elfogadta és az általa 1931. október 2-án szentesített Védelmi Törvény már tartalmazta azokat a szabályokat, amelyek lehetőséget biztosítottak azon személyek tengerentúli száműzésére és bebörtönzésére, akik veszélyeztették a fennálló rendszer biztonságát. A törvény nevesítette Villa Crisnérost, mint olyan települést, ahová ezeket a száműzötteket szállították, és ahol meghatározott ideig kötelesek voltak tartózkodni. 1931 és 1936 között három nagyobb hullámban szállítottak politikai száműzötteket a területre. Az első csoport tagjai 1932 januárjában érkeztek meg, főként olyan anarchisták és bányá-

szok, akik Katalóniában egy sikertelen felkelés részesei voltak. Többségük csak rövid ideig maradt Villa Crisnerosban, mivel 1932 augusztusában egy sikertelen puccskísérlet (Sanjurjada) zajlott le Madridban, és az abban részt vettek küldték az anarchisták helyére. A 161 magas rangú katona és polgári személy hamarosan meg is kezdte a büntetését, amelyről több spanyol napilap is beszámolt. Az utolsó csoportban az a 38 kanári-szigeteki köztársaságpárti politikus volt, akik ellenezték a második köztársaság elleni júliusi felkelést. Később a politikai elítélteket a hadsereg büntető zászlóaljába küldték, hogy ott szolgálják le a büntetésüket. Az alakulatnál szolgálók életkörülményeit 1962-ben egy a spanyol Információs Minisztériumban szolgáló tisztviselő így írta le: „A büntetőegységben szolgálók életkörülményei szinte pokoliak... az alakulat egy náci vezetése alatt áll, aki büszkén viseli a hitleri vaskeresztet az egyenruháján. A katonák napi 13 órát menetelnek, folyamatosan dolgoznak, és alig van néhány perc idejük az evésre. Tilos beszélni, dohányozni vagy levelet kapni. A csupasz padlón alszanak, mindenféle matrac nélkül. A testi fenytés mindennapos. Úgy kényszerítik őket menetelni, hogy a hátukon homokkal teli zsákok vannak, amelyeket drótokkal erősítenek a hátukhoz.”¹²

Erre az időre tehető Cabo Juby (Tarfaya) fénykora is, amit a katonai és civil repüléstörténelem aranylapjai örökítettek meg. Az itt szolgáló katonáknak a hely inkább hírhedt, mint híres volt, ugyanis a spanyol hadsereg büntető-fegyelmező századot működtetett a városban. A helyőrségben 1918 és 1936 között kettős hasznosítású katonai és polgári repülőter üzemelt. Habár a spanyol és francia állam között a területen egyfajta vetélkedés folyt, ez mégsem gátolta őket abban, hogy a Cabo Juby repülőteret együtt építsék ki és használják.¹³ A franciák ide telepítették a Casablanca és Dakar között működő polgári légi postaszolgálatukat is (Compagnie Generale Aeropostate), amit 1927-28 között a híres francia író, Antoine de Saint-Exupéry irányított. Az író itt írta meg a „Courrier, azaz a szállító” novelláját, amit a „Him navire d’argent” folyóirat és a francia Gallimard jelentettek meg. Ez a novella hozta meg Saint-Exupéry számára az első írói sikert. Az író 1929-ben kinevezték az argentin légiposta vezetőjének, ezért elhagyta a várost, de később is szívesen emlékezett meg az itt eltöltött tizennyolc hónapjáról.¹⁴

A szaharái törzsek ekkor viszonylagosan békében éltek, a spanyolok pedig elkezdtek a terület közigazgatási átszervezését, bár komoly érdeklődést még továbbra sem mutattak szaharai gyarmatuk iránt.¹⁵ Ekkor ugyanis még senki sem tudott a területen lévő foszfát és vasérc lelőhelyekről. A spanyolok egyedül a halászatból húztak komolyabb jövedelmet, ennek ellenére a gyarmat csak veszteséget termelt a spanyol kormánynak.¹⁶ Mindezt jól mutatja, hogy 1958-ban a területről 523 tonna halat és egyéb terméket exportáltak 958 ezer peseta értékben, míg az import ennek legalább a hússzorosa, 21,4 millió peseta volt.¹⁷ A halászatot egy állami alapítású cég, az IPASA felügyelte, amely hűtőházat épített, és korszerűsítette a kikötőket. A halászat mellett még tengeri hínárt gyűjtő és feldolgozó részleget is működtetett a cég, azonban a bevételeiket ez sem növelte jelen-

tösen. Annak érdekében, hogy a halászflootta számára új bázisokat teremtsenek, 1938-ban Antonio del Oro százados vezetésével a spanyol kormányzó katonákat küldött, akik a Saguia el-Hamra völgyben, az óceántól alig 30 km-re megalapították a mai Laayoune városát. Az új település az itt talált kutakról (ayoun) kapta a nevét (El-Aaiun), amit csak a marokkói megszállás után változtattak meg.¹⁸ A spanyolok El-Aaiunt választották közigazgatási központul, ahol a Saguia el-Hamra és a Rio de Oro kormányzója rezidenciát tartott fenn. A fejlődés azonban minimális volt, mivel a területen még mindig csak olyan kis lélekszámú települések voltak, mint Smara, La Guera, Dakhla és néhány kisebb katonai erőd, mint Tichla és Zug.¹⁹ A nomád törzsek ekkora elfogadták a spanyolok jelenlétét, sőt örültek annak, mivel azok távol tartották a franciákat a területtől, így az évtizedekig tartó fegyveres összeütközések megszűntek, a törékeny béke pedig bizonyos fokig prosperitást hozott a törzseknek. Ezt fogalmazta meg Julio Caro Baroja spanyol antropológus, a szaharávi törzsek kutatója: „A nomádok tudják, hogy értékeljük a nekik biztosított békét... az összes beszélgetés során, amit velem folytattak, egyértelműen megfogalmazták, hogy a tartós béke milyen pozitív változást hozott az életükbe.”²⁰ A spanyolok a törzsek számára meghagyták a saját törvényeiket, nem próbálták meg erőszakkal elvenni a fegyvereiket, nem törölték el a rabszolgaság intézményét és nem koboztak el szállító állatokat a spanyol katonai egységek számára. Megerősítették a területen a katonai jelenlétet, gyakran ellenőrizték a stratégiai utakat, de mindezt úgy, hogy meghagyták a nomád törzsek szabadságát, akik továbbra is kedvükre vándorolhattak. Ezért cserébe a Spanyol-Szaharában élő törzsek nem kérdőjelezték meg többet a spanyol uralmat. Ebben az időben a területen több tudományos expedíció folytatott kutatásokat, főként szociológiai és antropológiai aspektusból, de földrajzi, botanikai és zoológiai területen is születtek szép eredmények.

A területet a második világháború nem érintette, azonban a náci hadvezetés számolt azzal a lehetőséggel, hogy Spanyol-Szahara területét bázisként, illetve a logisztikai utánpótlás megszervezéséhez használhatnák az esetlegesen Afrikában szervezett katonai műveletekben (egy másik spanyol gyarmaton, Spanyol-Guineában a németek tengeralattjáró-támaszpontot is működtettek).²¹ Mivel a Franco által vezetett rendszer nemcsak szimpatizált a harmadik birodalommal, hanem maga is fasisztoid vonásokkal bírt, a németek bíztak a spanyolok hallgatólagos támogatásában, de annak hiányában készek voltak akár a terület katonai megszállására is. Ezt bizonyítja, hogy a Berlini Katonai Akadémián az 1942-43. tanév anyagában szerepelt a Spanyol-Szahara katonai földrajza is. (Spanisch-West-Sahara, Rio de Oro mit Spanisch Sahara und Spanisch-Süd-Marokko, Generalstab des Heeres, Abteilung für Kriegskarten und Vermessungswesen, Berlin 1942.)

A viszonylag konszolidált helyzet a világháború után változott meg, amikor 1946-ban Ifnit és Nyugat-Szaharát egyesítették Spanyol Nyugat-Afrika néven, és újabb forrongások törtek ki a területen.²² Az ötvenes évek első felében a helyiek részt vettek a marokkói felszabadító hadsereg (Jaich at-Tahrir) harcai-

ban, ezért a marokkóiak segítséget ígértek a függetlenségi harcukhoz.²³ 1956 áprilisában, Marokkó függetlenné válása után a marokkói egységek a szaharávi törzsekkel közösen harcoltak a Spanyol-Szahara területén állomásozó spanyol csapatok ellen.²⁴ A spanyolok szemében a terület ekkorra már felértékelődött, ugyanis az 1940-es években Francisco Hernandez Pacheco és Manuel Alia Medina több geológiai célú kutatást hajtott végre Spanyol-Szaharában, majd 1947-ben Manuel Alia Medina felfedezte az El-Aaiuntól kb. 100 kilométerre lévő Uad Bou Craa környékén az első foszfátmezőt.²⁵ A területet 1950-ben meglátogató Franco figyelmét felkeltette a felfedezés, és utasítására a spanyol Geológiai Intézet kutatócsoportot küldött ki, amely megerősítette a geológus véleményét.²⁶ A tudósok szerint egy nagyobb méretű és közel 85%-os tisztaságú foszfátmező található a Spanyol-Szahara alatt. Az extraprofittal kecsegtető foszfát kitermelését az akkor komoly gazdasági problémákkal küszködő spanyolok nem akarták átengedni a marokkóiak vagy más nemzet számára. Így Medina felfedezése komoly fordulópontot jelentett Nyugat-Szahara történelmében. A spanyol kormányzat ekkor megállapodott az ADARO nevezetű céggel, hogy készítsék el a terület részletes geológiai térképét. A munka 1952-ben kezdődött és egészen 1962-ig tartott, amikor is a spanyol Nemzeti Ipari Intézet (Instituto Nacional de Industria – INI) létrehozta a Szaharai Nemzeti Bányászati Társaságot (Empresa Nacional Minera del Sahara – ENMINSA), amely megkezdte a Bou Craa-i bánya művelését. A következő évtizedben az ENMINSA egy másik állami céggel, az Ibérico de Sondeoossal közösen több olajmezőt is felfedezett Spanyol-Szahara területén, de azok kitermelését a logisztikai háttér elégtelensége miatt a spanyol kormányzat nem vállalta.²⁷ Ettől függetlenül tervezték az olajkincs kitermelését, amit egy 1959 márciusában kiadott törvény is bizonyít, sőt, egy év múlva 108 részre osztották fel Spanyol-Szaharát, ahol több (főként spanyol) cégnek adtak kutatási jogot. 1966-ban a CEPESA (Compania Espanola de Petroleos SA) a GULF (Gulf Oil International) segítségével a part menti vizeken végzett kutatásokat, amelyek nyomán több olajmezőt is felfedeztek, azonban az alacsony olajárak miatt nem látták rentábilisnak a kitermelést.²⁸ Az olajjal ellentétben a foszfát kitermelése sokkal jobb eredményekkel kecsegtett. Az ENMINSA 1969-ig működőképpé tette a Bou Craa-i bányát, amit az INI által létrehozott Fosfatos de Bu Craá (FOCBUCRAA) társaság kezdett üzemeltetni. Ekkor épült meg a 98 kilométer hosszúságú szállítószalag is, amely a bányából kitermelt foszfátot szállította a sivatagon keresztül az Atlanti-óceán partján lévő kikötőbe. A 98 millió USD értékű szállítószalag jelenleg a leghosszabb a világon. 1975-ben a bánya 2706 embert alkalmazott, akikből 954 szaharávi volt. A bánya akkor kezdett igazán jól működni és profitot termelni, amikor a marokkói csapatok megszállták Nyugat-Szaharát

A marokkóiak akkor még hivatalosan nem álltak harcban a spanyolokkal, sőt, igyekeztek szívélyes kapcsolatokat ápolni velük, mivel időt akartak nyerni az újonnan alakult állam belső rendjének megszilárdítására.²⁹ Persze az értékes, ásvány-

Kép 7. Hajóroncs a dakhlai öbölben, Cerne közelében

kincsekben gazdag szaharai területek és a part menti spanyol városok (Ifni, Ceuta és Mellila) felkeltették a frissen függetlenné vált ország vezetőinek figyelmét. Ezért az akkor még a királyi hadsereg (Forces Armées Royales –FAR) vezérkari főnökéként tevékenykedő későbbi uralkodó, II. Hasszán információkkal és fegyverzetrel támogatta a spanyol gyarmatot támadó irreguláris egységeket.³⁰ Az egyik ilyen csoport a Felszabadítási Hadseregből Ben Hamou Mesfioui vezetésével kivált berber (Imazighen) gerillákból állt, akik 1956-ban indítottak gerilla háborút a spanyolok ellen Észak-Marokkóban. Persze több más csoport is működött, akik sokszor önállóan, de közösen is hajtottak végre támadásokat a spanyolok ellen. A marokkói és szaharávi csapatok (főleg a tekna és reguibat törzsbeliek) támadásának fő célja Ifni városa volt, amiről a marokkói szultán még 1860-ban hivatalosan is lemondott Spanyolország javára. A várost a marokkóiak 1957 októbere és 1958 júniusa között ugyan többször is megtámadták, de elfoglalni nem tudták.³¹ 1957. november 23-án a marokkóiak elvágták a telefonvezetékeket, megtámadták a repülőtérrel, a fegyverraktárral és a város több pontját is. A várost 3 gyalogos zászlóalj, 3 tüzér üteg és a szaharai rendőrség egysége védte (1500 spanyol katona és 500 fő szaharávi rendőr). Mivel a város lakóiban nem bíztak, azokat lefegyverezték, és szigorú rendeletekkel a házaikban tartották őket. A támadók tüzésége órákon keresztül lőtte

a várost, majd kb. 1200, automata fegyverekkel felszerelt lázadó rohamozta meg a védállásokat. A spanyolok 55 katonát veszítettek, 128 fő megsérült, 7 fő eltűnt. A támadók is komoly veszteségeket szenvedtek, és az elkövetkező hetekben komolyabb támadást nem is kíséreltek meg a város ellen, de a sivatagban lévő kisebb spanyol őrhelyeket szisztematikusan felszámolták (Tamucha, Mesti, T'zelata de Sbuia, Tiliuin, Sidi Inno, Tabelcut).³² Tiliuin erődjét egy szakasz Tiradores katona és egy szakasz szaharái védte a helyi beduinok segítségével, de november 25-ére olyan súlyos veszteségeket szenvedtek, hogy felmentő csapatot kellett küldeni a segítségükre. A csapatot a légió katonái és ejtőernyősök alkották egy 81 mm-es lövegekkel rendelkező üteggel. Bár az őrhelyet felszabadították, annyi halottjuk és sebesültjük volt, hogy el kellett hagyniuk az erődöt, és vissza kellett vonulniuk Ifnibe. A többi őrhelyen is hasonló esetek történtek, mivel a spanyolok nem voltak hajlandók harc nélkül feladni állásaikat.³³ Ennek ellenére december 9-ére minden őrhelyet elveszítettek, és az összes egység beszorult Ifnibe, amit a marokkói csapatok teljesen körülfartak. A spanyolok az ostromzárat csak 1958 júniusára számolták fel, amikor a támadó csapatok visszavonultak. Természetesen nemcsak Ifni környékén voltak harcok, hanem a teljes Spanyol-Szahara területén is.³⁴ A spanyolok az 1958-as eseményeket a mai napig is „elfeledett háború” néven emlegetik.³⁵

A marokkói hadsereg ugyan továbbra sem kockáztatta a spanyolokkal történő összeütközést, de a király figyelmét egyre inkább felkeltette Nyugat-Szahara. 1957-ben a Spanyol-Szahara területén élő néhány törzs vezetője ugyanis Rabatba utazott, hogy üdvözlje V. Mohamedet, gratuláljanak a száműzetésből való visszatértehez és Marokkó függetlenné válásához. A találkozón a törzsi vezetők a király tanácsát és támogatását kérték a terület felszabadításához, de egyben ki is jelentették, a segítségért cserébe nem fogadhatnak neki hűséget. Ezt egy írásos petíció is megerősítette, amelyben a franciák elűzéséhez kértek segítséget Tinduf, Um Lashar, Bir Um Grein, Efdeyrek, Chum és Nouadhibou területéről. A spanyolokkal kapcsolatosan a következőt tartalmazta az irat: “Habár a spanyolok elfoglalták a földünk egy részét, nem kívánunk velük háborúzni, inkább az ait arbain közvetítésével, tárgyalással akarjuk a távozásukat elérni. Most azt akarjuk, hogy a franciák távozzanak, aztán semmi gondunk nem lesz azzal, hogy a spanyolokkal egyezséget kössünk.”³⁶ Mohamed kifejezte abbéli a szándékát, hogy támogatni kívánja a törzseket, de azt maga is tudta, hogy a területen jelentős erővel rendelkező franciákkal szemben esélye sem lenne. Így, bár biztatta őket, valós segítséget nem adott, illetve írásos megállapodást sem kötött a szaharáikkal. Ugyanakkor a törzsek küldöttei találkoztak Ben Hamou Mesfiouival, aki a Rif harcosokból álló Felszabadítási Hadsereg vezetője volt. A csoportot még 1953-ban hozták létre több más fegyveres szervezettel együtt, hogy elűzzék a franciákat és visszasegítsék a trónjára V. Mohamedet. Bár ezek a csoportok egymástól függetlenek voltak, de gyakran együttműködtek és szervezetségük miatt nem csak a franciák vagy a spanyolok számára jelentettek reális veszélyt, de a mindenkori marokkói uralko-

dóra is. Amikor V. Mohamed visszatért, az ország nagy részét ezek a csoportok tartották ellenőrzésük alatt, nem pedig a király francia segítséggel létre hozott hadserege. Később a hadsereg egységei és a gerillák között ugyan fegyveres összeütközések is lezajlottak egy-egy terület birtoklásáért, de a király örömmel vette, ha a különböző fegyveres csoportok, a franciák vagy a spanyol egységek ellen harcoltak. Ehhez nem csak biztatást, de fegyvert és valamennyi pénzt is biztosított. Ben Hamou ennek tudatában lépett kapcsolatba a szaharáviakkal, hogy segítsék a gyarmatosítók elleni harcban. Azok először csak a franciák ellen voltak hajlandók harcba szállni, a spanyolokkal továbbra is tárgyalni kívántak. Az első közös akciójukat az algériai határvidéken található francia katonai őrhelyek ellen indították, majd a Mauritániában található egységek ellen, de Spanyol-Szaharában (amit menedékként használtak) egyetlen támadást sem hajtottak végre. Talán ezért is hitték a spanyolok, hogy a felszabadítási hadsereg hasznos lehet a francia hegemonia megtörésében és semmilyen veszélyt nem jelent rájuk. Erre rácaffoltak az Ifni ellen indított támadások, de a spanyolok még ekkor sem feltételezték, hogy a gerillák Spanyol-Szahara ellen is akciókat indítanak. Ez azonban megváltozott, amikor a gerillák a Tarfayai körzetben és Spanyol-Szaharában is támadásokat kezdeményeztek a kisebb spanyol egységek ellen. Létrehozták a Saharai Felszabadítási Hadsereget (Saharawi Liberation Army – SLA), amely főként tekna és reguibat törzsbeli-ekből állt, de az irányítását Marokkóból végezték. Erről a spanyol katonai felderítés is tudott, de ekkor még nem voltak abban a helyzetben, hogy eredményesebben lépjenek fel a gerillák ellen, akik hónapokon keresztül folyamatosan zaklatták a kis spanyol helyőrségeket és veszélyeztették azok utánpótlását.

A gerillák egyik csoportja például megtámadta az őrizetlen Cape Bojador-i világítótornyot, ahonnan hét spanyol munkást hurcoltak el, miután a berendezést teljes egészében megsemmisítették.³⁷ Nem sokkal ezután Arbaa el-Mesti közelében egy menetoszlopot támadtak meg, de a túlerő láttán visszavonultak. 1958. január 12-13-án a felkelők egységei megtámadták El-Aaiunt. A várost a spanyol légió 13. zászlóalja védte, s bár a támadók létszámfölényben voltak, a várost nem sikerült elfoglalniuk. A győzelmükön felbuzdult spanyolok üldözőbe vették a támadókat, de a város környéki homokdűnék között azok törbe csalták őket. A spanyol egység (1. század) parancsnoka, Jauregui százados, rögtön a támadás kezdetekor halálos lövést kapott. Bár a század nagy részének sikerült visszavonulnia, a 3. szakaszt elvágták a főerőktől. A szakasz több órán keresztül harcolva elveszítette állománynak felét, végül Francisco Fadrique őrmester és Juan Maderal Oleaga légionárius egy géppuskával fedezték az életben maradottak sikeres visszavonulását, de ők maguk elesetek. A támadás alatt a spanyolok vesztesége 37 halott és 50 sebesült volt. A szakasz visszavonulását fedező és értük életüket feláldozó két légionárius posztumusz megkapta a San Fernando katonai érdemrendet.³⁸

A harcok következményeként a spanyolok kiszorultak a tengerparti sávra, majd a lázadók által ugyancsak fenyegetett franciákkal közös hadműveletet terveztek a

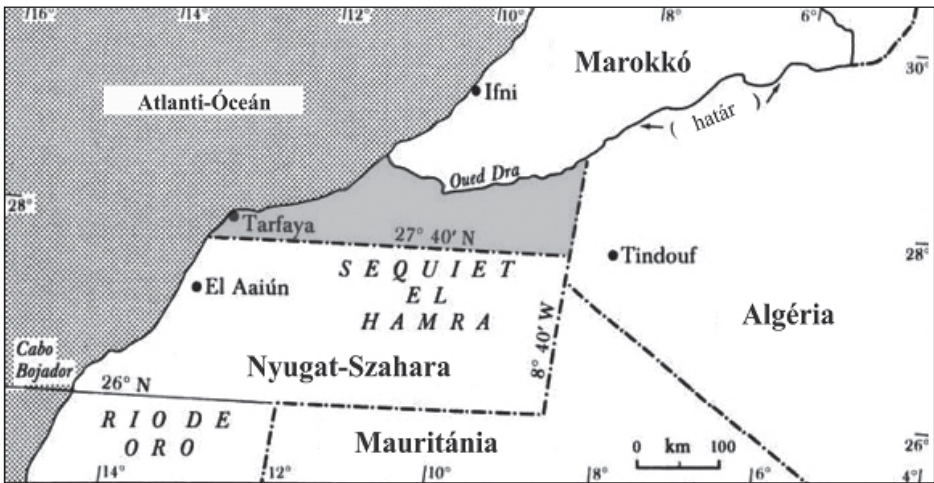
nyugat-szaharai törzsek ellen.³⁹ 1958. február 10-én megkezdődött a közös francia-spanyol hadművelet (franciául Ecouvillon, spanyolul Ouragan vagy Teide hadművelet), amely során a szövetséges csapatok rendkívül gyorsan és néhol igen brutalisan számolták fel a helyi törzsek ellenállását.⁴⁰

A közös haderő 9000 spanyol és 5000 francia katonát számlált, akiket 60 spanyol és 51 francia repülőgépből álló légiflotta is segített. A spanyol egységeket Lopez Valencia tábornok, a Kanári-szigeteken állomásozó csapatok parancsnoka, míg a franciákat és a mauritániai csapatokat Bourgund tábornok vezette. A szövetségesek által bevetett csapatok felszerelésében és moráljában jelentős különbségek voltak. A francia csapatokat jól felszerelték és a sivatagi harcok sikeres megvívásához megfelelő fegyverzettel rendelkeztek (ők próbálták ki a lázadók ellen az akkor még új felfedezésnek számító napalmot is). Ezzel szemben a spanyolok felszerelése elavult (a kézfegyverek többsége az 1940-es évekből származott, nem voltak páncélozott eszközeik, a Junker-52, a Henkel-111, illetve a Messerschmitt Bf-109 típusú repülőgépek pedig még a spanyol polgárháború idejéből származtak), a logisztikai ellátásuk pedig egyenesen katasztrofális volt. A szövetségesek ennek ellenére sikeresen hajtották végre a közös katonai műveletet.⁴¹ A spanyol főerők El Aaiun és Villa Bens (Tarfaya) városából, míg a franciák Tindoufból (Algéria) és a Trinquet erődből (Mauritánia) indultak el a terület visszafoglalására.⁴²

A lázadók Tan-Tan és a Sagiet el Hamra folyó völgyében gyűjtötték össze csapataikat, ahol a barlangokban és a folyóparton építettek ki harcállásokat. A szövetséges erők vadászgépei azonban lebombázták a területet, a szaharáviak több mint 150 főt és fegyverzetük nagy részét elveszítették a légi támadás alatt. 1958. február 10. és 20. között a spanyol gépesített erők (a légio 4., 9. és a 13. zászlóalja, a Santiago páncélos ezred, egy lövész zászlóalj és egy tüzér egység) elfoglalták az Edchera hágót, majd Tafurdát és Smara városokat. Február 21-én, pedig a spanyol és francia csapatok Awsard és Bir Aznaran között felszámoltak egy másik, kb. 300 főnyi egységet. Ezek után már csak Agadir környékén maradt számottevő erő, ahol a lázadók kb. 12000 fős kontingense táborozott. A helyiek nagy része azonban a túlerőt látva hazatért. A hadművelet eredményeitől megijedt marokkóiak nem szállítottak sem élelmiszert, sem pedig fegyvereket a felkelőknek, majd meg is egyeztek a spanyolokkal. A szövetséges csapatok teljes vesztesége a hadművelet ideje alatt nyolc spanyol és hét francia halott, továbbá néhány sebesült volt.⁴³ A marokkóiak semlegességükért cserébe megkapták a szaharai terület északi sávjához tartozó, a főleg szaharáviak által lakott Tarfaya körzetét (Cintrai Egyezmény, 1958. április 1.).⁴⁴

A spanyolok által átadott területek a következő térképen láthatók:

Ábra 10.

Forrás: Ian Brownlie, Ian R. Burns (1979): African Boundaries, 150. o.

A háborúskodás következtében több száz szaharávi veszítette el az életét, az állatállomány jelentős része szintén elpusztult és további több száz gerilla kényszerült elmenekülni a környező országok területére Spanyol-Szaharából. Az 1957-58-as események már előre vetítették a későbbi marokkói kétkulacsos politikát Nyugat-Szaharával kapcsolatosan. Egyfelől a marokkóiak a Szaharai Felszabadítási Hadsereget hasznosnak, a spanyol gyarmat destabilizálójának tekintették, másfelől örültek a vereségüknek, hiszen az nagymértékben gyengítette a törzsek fegyveres erejét, akik így kevésbé voltak képesek ellenállni a marokkóiak támadásának. A vereség után a gerillák arra kaptak utasítást, hogy a már Marokkóba található Agadír városa felé vonuljanak vissza, ahol azonban a marokkói hadsereg tagjai lefegyverezték, letartóztatták, majd megkínózták a szaharávi származású felkelőket.⁴⁵ Az pedig, hogy a veszett háborút követően Marokkó még meg is szerezte a korábban mindig Nyugat-Szaharához tartozó Tarfayai körzetet, már jelzés lehetett az őslakosok számára, hogy Spanyolországot és Marokkót is csak a saját érdekeik vezéreltik és nem a szaharávik jóléte.

A hadjáratot követő időkben viszonylagos béke uralkodott a területen, csak 1961 márciusában történt egy kisebb incidens, amikor az Union Oil and Company amerikai, kanadai, francia és spanyol nemzetiségű kutatóit elrabolták. Az olaj után kutató cég embereit a túszejtők váltságdíj fejében később szabadon bocsátották.⁴⁶ Erre az időszakra tehető egy újabb gazdasági fellendülés is, mivel 1958. január 10-én Spanyol-Szahara megkapta mindazokat a jogokat, amelyekkel a Kanári-szigetek bírtak, azaz spanyol provincia (megye) lett hivatalosan is.⁴⁷ Ez nemcsak azt jelentette, hogy

megnövekedett a gyarmatokon szolgáló civilek, katonák és családjaik létszáma, hanem azt is hogy a terület egyfajta vámmentes övezetté vált, ahova a Kanári-szigetéről korlátozás nélkül lehetett különböző termékeket behozni. Nagyon sok szaharái kezdett kereskedni a Spanyolországból és a Kanári-szigetéről származó árukkal (dohánytermékek, rádiók, stb.), amelyekkel nemcsak a helyi piacokat, de a környező államokat is képesek voltak ellátni. A kereskedők hamarosan a gyarmat új elitjévé váltak. A könnyű pénzkereset miatt sok szaharái felhagyott a korábbi nomád életmódjával és betelepült az olyan városokba, mint El-Aaiun, Villa Crisneros, Awsard, Smara, és La-Guera. Szintén sok szaharái kapott alkalmazást a hadsereg egységeinél, illetve a helyi karhatalom soraiban, a gyarmati adminisztrációnál, később pedig a foszfátbányákban. Az 1974-es spanyol népszámlálás adatai szerint a szaharáiak 60%-a élt az előbb említett városokban, főként El-Aaiunban, ahol a gyarmat lakosságának 38%-a koncentrált.⁴⁸ A városokba való betelepülést és a nomád életmód fokozatos eltűnését segítette az 1960-as években, több esetben is előforduló, hosszan tartó szárazság is. Mivel a nomádok túllegeltették az általuk használt területeket és nem volt elegendő csapadék a növényzet megújulásához, az állatállományt képtelenek voltak fenntartani és megélhetés hiányába maguk is a városokba költöztek. Ez a változás az 1974-es spanyol népszámlálás adataiból is világosan látható, hogy az ott nyilvántartásba került 38 336 szaharái férfi közül csak 7488 fő (19,5%) foglalkozott pásztorkodással. Azaz a gazdaságilag aktív lakosoknak csak az ötöde élt nomádként, a többiek pedig a városokban, vagy azok környékén éltek. A férfiak közül 6058 fő (15%) dolgozott különböző építési – út és infrastruktúra – munkákban, 954 fő (2,5%) a bányákban, 956 fő (2,5%) foglalkozott kereskedelemmel, 703 fő (1,8%) gépjárművezetéssel és 1338 fő (3,5%) katonaként vagy rendőrként szolgált a spanyol hadsereg különböző egységeiben.⁴⁹ Ezek az arányok később még inkább eltolódtak a városokba költöző szaharáiak javára, mivel egyre többen hagytak fel a nomád életmóddal a marokkói megszállás utáni időszakban.

A spanyolok bár korábban nem kívántak beavatkozni a helyi törzsek életébe (sőt, azoktól amennyire lehetett, igyekeztek elkülönülni), de a megnövekedett létszámú városokban, majd az egész gyarmaton a közigazgatást is a saját elképzeléseik szerint építették ki. A közigazgatást az 1961 áprilisában elfogadott törvény szabályozta. Eszerint Spanyol-Szahara legmagasabb szintű vezetője a kormányzó, aki a szaharai provincia lakóinak képviselője és az összes államigazgatási szervezett és annak alkalmazottai felettese volt. A kormányzót közvetlenül a spanyol kormányzat nevezte ki, aki egyben a Szaharai Katonai Szektor vezérkari főnökeként is szolgált.⁵⁰ Ezért mind a polgári, mind pedig a katonai hatalom az ő kezében összpontosult. A kormányzó közvetlen irányítása alatt tevékenykedett a polgári adminisztrációt irányító helyettese, akihez olyan területek tartoztak, mint a pénzügy, infrastruktúra, egészségügy, bányászat, oktatás, stb. Ha a kormányzó valamilyen okból kifolyólag nem tartózkodott a területen ő vette át a feladatkörét. A kormányzó köz-

vetlen alárendeltségébe tartozott a Belügyi Szolgálat, ami a közrend fenntartásáért és a belbiztonságért felelt. A Szolgálat koordinálta a területen működő három rendőri szervezet (a helyi rendőri erők, a kormányzati rendőrség és a katonai rendőrség) tevékenységét. A Szolgálat alárendeltségébe tartozott még a Központi Nyilvántartó Iroda és a szaharáviak nyilvántartását végző Regisztrációs Iroda. Spanyol-Szahara területét három közigazgatási egységre osztották fel, amelyeket a kormányzó külön megbízottjai irányítottak: az Északi Régióra, El-Aaiun központtal, az Észak-keleti Régió, Smara központtal és a Déli Régió Villa Crisneros központtal. Ezek a megbízottak önálló tevékenységet nem igazán folytattak, a kormányzó által megszabott feladatokat hajtották végre, illetve a központi utasításokat váltották „aprópénzre” helyi szinten. A kormánytól való közvetlen függőséget jól jelzi, hogy ezekbe a pozíciókba az őslakosok közül senki sem kerülhetett be. A provinciában két politikai szervezet működött, a Cabildo és a Dzsemma. A Cabildo egyfajta regionális kormányzati szervként működött, amely a régió oktatási, sport, mezőgazdasági, egészségügyi kérdéseivel foglalkozott, amelyhez a spanyolok biztosítottak egy korlátozott költségvetést. Az El-Aaiunban működő tanácsot egy elnök és 13 tanácsos alkotta, akiket a városi tanácsok, a helyi önkormányzatok és a nomád frakciók választottak. A tanács tagjai közé értelemszerűen a spanyolok által támogatott személyek kerülhettek. A Dzsemmát 1967-ben hozták létre, hogy eleget tegyenek az ENSZ követelményeinek és egyfajta demokratikus látszatot adjanak a még mindig gyarmatként kezelt területnek. A Dzsemmának 102 képviselője volt: a Cabildo elnöke, El-Aaiun és Villa Crisneros polgármesterei, ezen kívül a városi tanácsok még 1-1 képviselőt választhattak, illetve 40 sejk, 40 fő a gazdag családok soraiból, 16 fő pedig a különböző érdekvédelmi szervezetekből. Az eredmény a spanyolok számára tökéletesen megbízható szervezet lett, amely az összetétele miatt sem került konfliktusba velük, inkább egyfajta tanácsadói testületként szolgált, mindenféle valós hatalom nélkül.⁵¹

Hivatalosan a szaharáviak az érdekeiket a közigazgatás alsóbb szintjein képviselhették, a városi tanácsokban, a kisebb települések helyi önkormányzataiban és a nomád frakciókban. A területen csak két városi tanács (ayuntamientos) működött El-Aaiun és Villa Crisneros városokban, amelyeket a spanyolokhoz hű helyi sejkek irányítottak, akik a madridi parlamentben, a Cortesben is helyet kaptak, mint az őslakosok képviselői (procurador). El-Aaiunban 12 fős, Villa Crisnerosban 8 fős tanács működött. A tanács tagok életkora 23 év felett kellett, hogy legyen, a tanács vezetője pedig 25 év felett. A tanács tagok a vezető törzsek és családok fejei voltak, akik a befolyásuk és a spanyolokhoz való lojalitásuk okán kerültek a szervezetbe.⁵² A kisebb települések önkormányzatában, mint például Smara, csak egy kijelölt helyi vezető és négy tanács tag (választott szóvivő) képviselte a helyiek érdekeit. Ezek a képviselők nagymértékben függtek a spanyoloktól, akik a törzsi vezetők befolyásának ellensúlyozására használták fel őket. A nomád frakciókat a spanyol vezetés mesterségesen hozta létre, feladatuk a nomád életmódot folytató

törzsek képviselte volt. A képviselők választását a spanyolok szintén jelentős mértékben befolyásolták, így azok hasonló státuszt és jogokat kaptak, mint a helyi polgármesterek. A spanyolok úgy gondolták, hogy az új közigazgatási rendszerrel és a demokrácia látszatával képesek lesznek Spanyol-Szaharát valamilyen módon megtartani, de nem vették észre, hogy a gyarmatosítók ideje leáldozott. A második világháborút követő években változások következtek be a gyarmattartó államok politikájában, majd a 1955. április 19-én kezdődő bandungi konferencia hatására ezek az országok sorra adták meg az önrendelkezési jogot volt gyarmataiknak.⁵³ A gyarmatok mielőbbi felszámolását és önállóvá válását támogatta az ENSZ által elfogadott 1514. számú határozat, a „Gyarmati Deklaráció” is.⁵⁴ A határozat elfogadása a volt gyarmattartó államok részéről szintén komoly lépést jelentett a gyarmati rendszer felszámolásában, így a következő tíz évben szinte teljesen átalakult Afrika politikai térképe.

1962-ben már a Spanyol-Szaharát körbeölelő három ország, Marokkó, Algéria és Mauritánia is függetlenné vált, 1965-ben pedig már 38 önálló állam létezett a kontinens területén. Részben ezért, részben a fokozódó diplomáciai nyomásra a spanyol kormányzat vezetőiben felmerült az a lehetőség, hogy a területen élők gyakorolhatnák önrendelkezési jogaikat.

Az önállósodási küzdelem kezdete

A hatvanas évek elejére már felértékelődött a Nyugat-Szahara, ugyanis 1947-ben felfedezték az első foszfátbányát, majd később, a sikeres kutatások után elkezdték a kitermelést is. A spanyolok más ásványkincsek után is kutatni kezdtek, ezért a terület megtartása egyre fontosabbá vált. Közben a nomádok egy része letelepedett, ugyanakkor elkezdődött egy lassú kivándorlási folyamat is. A szaharáviak megpróbálták kialakítani saját politikai szervezeteiket, így 1967-ben létrehozták a Szaharai Felszabadítási Mozgalmat (Harakat Tahrir sagaia el-Hamra wa Oued Ed-Dahab),¹ amelynek első vezetője Mohamed Sidi Ibrahim Bassiri lett.² Bassiri a reguibat törzsből, Tan-Tan városából származott, majd később Casablancában, állami ösztöndíjjal tanult. Ezután lehetősége nyílt a kairói, majd a damaszkuszi egyetemen diplomát szerezni, ahol a pánarab eszméket hirdető baathisták hatása alá került. Miután megkapta diplomáját, újságíróként dolgozott Casablancában az „El Assase és az „Al Chomoa” lapoknál, de a „szaharávi” álnéven megjelent publikációi miatt hamarosan el kellett hagynia a várost. Ekkor visszaköltözött a Marokkó által megszállt Tan-Tan városába, ahol hamarosan megtapasztalhatta az új hatalom elnyomását, ami miatt ő is és a szaharáviak többsége is egyfajta nosztalgiaival gondolt a korábbi gyarmatosítókra. Ezek a szaharáviak hamarosan létrehozták a saját szervezetüket, amelyek Nyugat-Szahara függetlenségért küzdöttek.³ Ezt persze a marokkóiak nem nézték jó szemmel és többségüket hosszabb-rövidebb időre bebörtönözték, de a szaharáviak nem hódoltak be rögtön. 1964-ben, amikor Marokkó létrehozta a Szaharai és Mauritániai Ügyek Minisztériumát, a Tarfaya körzetben élő szaharáviak azonnal tiltakozásba, majd tüntetések szervezésébe kezdtek, amit azonban a marokkóiak gyorsan felszámoltak. A tiltakozók közül több mint negyvenet börtönöztek be. Mivel Bassiri nem akart a sorsukra jutni, a családja segítségével Nyugat-Szaharába, Smarába szökött, ahol tanárként helyezkedett el. Bassiri nem csak arab nyelvet tanított, de maga köré gyűjtötte a függetlenségi párti szaharávi fiatalokat is, és vallási befolyását felhasználva létrehozta a Szaharai Felszabadítási Mozgalmat, majd megkezdte a spanyolok elleni szervezkedést. 1970 márciusára a szervezet már majdnem 5000 taggal rendelkezett, így a spanyol katonai elhárítás rövid időn belül felfigyelt a tevékenységére, és 1970 júniusában jelentést készített a kormányzó számára.⁴ A jelentésben figyelmeztették az új szervezet veszélyességére, amelyben több, a spanyol légióban, a helyi rendőrségben és a nomád csapatoknál szolgáló szaharávi is tevékeny szerepet vállalt. A szervezet először békés úton akart küzdeni céljaiért, a szaharai területek függetlenségéért.⁵

1970 júniusában nyílt levelet írtak Spanyol-Szahara kormányzójának, amelyben kijelentették, hogy küzdenek a függetlenségért, de annak elérését a spanyolokkal való tárgyalásokkal kívánják elérni. A szervezet célja ugyanis a tárgyalás és nem a fegyveres küzdelem volt. Először autonómiát kértek a spanyoloktól, majd társult államként kívántak működni és csak 10-15 év elteltével (ha kialakultak volna a megfelelő keretek) váltak volna független állammá úgy, hogy Spanyolország érdekei nem sérültek volna. A spanyolok nem válaszoltak, sőt, a szervezet felszámolására készültek, amikor a szaharáviak 1970. június 17-én hatalmas tüntetéssorozatot szerveztek az ellen tiltakozva, hogy a Szaharából hivatalosan is spanyol tartományt akartak létrehozni. A megmozdulás voltaképpen egy ellentüntetés volt, amit a spanyolokhoz hű sejkék által bejelentett, az „anyaországgal” szimpatizáló rendezvény ellen szerveztek. Az El-Aaiuni Zemla kerületben tartott két tüntetés hamarosan összemosódott, a résztvevők között indulatos szópárbaj kezdődött, majd a spanyolokhoz hű törzsi vezetőket és a rendfenntartó légiosokat kövel dobálták meg. Erre a spanyol katonákat vezető tiszt tűzparancsot adott, aminek eredményeként több mint tizenkét halottat és több száz sebesültet számoltak össze a szervezet tagjai.⁶ A mozgalom több tagját, köztük tizenhat katonát bebörtönözték, vagy a Kanári-szigetekre deportálták, a vezetőjük pedig a letartóztatása után egyszerűen eltűnt, és soha többé nem került elő. A spanyolok állítása szerint Bassirit június 27-én Marokkóba szállították, miután kiengedték a börtönből. Ennek ellentmond az a tény, hogy több spanyol katona, sőt az akkori kormányzó Pérez de Lerma is azt állították, hogy Bassirit a Spanyol Légión katonái végezték ki, majd El-Aaiunon kívül a sivatagban eltemették.⁷ A helybéliek jelentős része ekkor arra az álláspontra jutott, hogy békés eszközökkel nem lehet célt érni, így egyre többen támogatták egy fegyveres felkelés tervét.⁸

1973. május 10-én létrehozták a Polisariot (Frente Popular para la Liberacion de Saguia El-Hamra y Rio de Oro), amelynek célja Nyugat-Szahara fegyveres harccal történő teljes felszabadítása lett.⁹ A szervezet első vezetője El-Váli Musztafa Szajed volt.¹⁰ El Váli 1947 tavaszán Bir Um Gerin településen született, majd életének első tíz évében a nomád családjával vándorolt Spanyol-Szaharában. Az 1957-58-as harcokat követően Tan-Tan városa mellett található sáttortáborban telepedtek le. Hamarosan megkezdte az iskolát, ahol több olyan Spanyol-Szaharából származó fiattal is barátságot kötött, akik később a Polisario létrehozásában is részt vettek. 1963-ban Marakeshben, az Ibn Juszuf alapítványi iskolában folytatta a tanulmányait, de két év múlva kicsapták mivel összetűzésbe keveredett a marokkói igazgatóval a szaharávi diákok juttatásaival kapcsolatosan. Ezután Tarudannt városában folytatta a tanulmányait és 1970-ben Rabatban szerzett diplomát. Már Rabatban kialakult az a szaharávi diákokból álló kör, amely a függetlenség elérését tekintette a céljának és nem a Marokkóhoz való csatlakozást. 1972-ben El Váli visszatért Tan-Tanba, ahol a zemlai események után spanyol ellenes tüntetést szervezett több diákkal közösen, amit a marokkói rendfenntartó erők feloszlattak. El-Válit és több

diák társát is összeverték, majd bebörtönözték. Szabadon bocsátása után átszökött Spanyol-Szaharába, ahol Bassiri rokonával, Brahim Ghalival El-Aaiunban, hamarosan megalapították a Polisariot.¹¹ Az új szervezet az első akcióját tíz nappal később, május 20-án hajtotta végre, amikor tagjai megtámadták az El-Khangában lévő spanyol katonai ellenőrző pontot.¹² A támadás magán viselte az amatőrizmus szinte minden jegyét, azonban mégis jó példát adott a későbbi rajtaütések megszervezéséhez. Az elszigetelt támaszponton a nomád csapatok tizenkét katonája teljesített szolgálatot, akik közül néhányan járőrbe indultak, amikor elfogtak két, a bázis környékén lapuló fiataalt. A járőrök letartóztatták és bezárták őket a fogdába, nem is sejtve, hogy az egyik foglyuk maga El-Váli. Az egység parancsnoka jelentette a legközelebbi spanyol helyőrségnek az esetet, de a rabokat elszállítani nem tudták az időközben bekövetkezett rajtaütés miatt. A meglepett katonáknak nem volt idejük fegyvert használni, így a támadók kiszabadították társaikat, és a zsákmányolt fegyverekkel gyorsan elvonultak. A spanyolok által kiküldött járőr tagjai már csak az összekötözött nomádokat találták a támaszponton.¹³ Hamarosan több más támadást is végrehajtottak olyan kisebb katonai állomáshelyek ellen, mint Mahbas, Echderia, Bir Lehmar, Tifariti, Hauza, Amgala vagy Guelta Zemmour, illetve többször megtámadták a Bou Craa-i foszfátbányákat, és az ezeket a kikötővel összekötő foszfátszállító berendezéseket megrongálták. A spanyolok ekkor még sajátjukként tekintettek a Nyugat-Szaharára, így mozgósították a hadsereg egységeit, hogy leszámoljanak az új fegyveres csoporttal. 1974 márciusában megindították a „Barrido” műveletet (Operacion Barrido), amely során a Policia Territorial és a Tropas Nomadas egységei mellett harci helikoptereket is bevetettek a Polisario fegyveresei ellen. Az események hatására az ENSZ 1975 májusában vizsgálóbizottságot küldött ki, és megállapította, hogy a Polisario felszabadítási és nem terrorszervezetként működik.¹⁴ A vizsgálóbizottság jelentése szerint:

„A Frente Polisario habár jelentéktelen mozgalomnak számított a misszió megérkezése előtt, jelenleg a terület domináns politikai szervezete. A bizottság több tömegtüntetést látott Spanyol-Sahara területén, ahol az emberek a szervezet iránti támogatásukat fejezték ki.”¹⁵

Marokkóban az 1965-ben létrehozott Szaharai és Mauritániai Ügyek Minisztériuma¹⁶ még az évben megalapította a „Spanyol Megszállás alatt lévő Szaharai Felszabadítási Frontot” (FLS-Frente de Liberacion del Sahara bajo Dominacion Espanola), amit Moulay Hassan Ben Driss, a király nagybátyjának felügyelete alá helyeztek.¹⁷ Ez a szervezet Ma El-Ajnin unokájának, El-Abadila Ould Sheikh Mohammed Laghdaf vezetésével delegációt küldött az ENSZ 1966 november-decemberében tartott ülészakára, hogy Marokkó érdekében lobbizzanak. A párt saját újságot is létrehozott (Nuestro Sahara), amelynek vezetője a marokkói kormánypárt, az Istiqlalia pártbeli Brika Zaruali volt.¹⁸ A párt akkor szűnt meg, amikor Spanyolország átadta Marokkónak Ifni városát. A Felszabadítás és Egység Frontját (Front for Liberation and Unity - FLU) is marokkói támogatással, többnyire

a marokkói hadseregből kivált katonák részvételével hozták létre, tevékenységéről nem található információ.¹⁹ Még 1972 júniusában alakult meg a MOREHOB mozgalom (Mouvement de Resistence les Hommes Bleus) Marokkóban, amely céljaul Nyugat-Szahara, Ceuta és Melilla felszabadítását tűzte ki.²⁰ A szervezet vezetője egy néhai marokkói rendőr, Bashir Figuigui, illetve az Eduardo Moha néven is ismert szerencselovag volt. A szervezet egyetlen bizonyítható tevékenysége az volt, hogy a külföldi országok nagykövetségeire a spanyolokat elítélő rölapokat juttatott el. Amikor az ENSZ képviselői meglátogatták Nyugat-Szaharát, jelentésük szerint egyetlen olyan emberrel sem találkoztak, aki tagja, szimpatizánsa lett volna a szervezetnek, vagy akárcsak tudott is volna a létezéséről.²¹ Moha először az algériaiaktól akart pénzt kérni a felszabadítási harcokra, de miután az algíri vezetéstől támogatást nem kapott, Rabatba tette át székhelyét, és a későbbiekben a marokkói álláspontot képviselte.²² Figuigui később a marokkóiak által létrehozott AOSARIO (Association des originaires du Sahara anciennement sous domination espagnole) vezetője lett, amit a Polisario ellensúlyozására hoztak létre.²³ A szervezet pár évig működött és fő feladataként a Tinduf menekülttáborban élőknek a Polisariotól való megmentését tűzte ki zászlajára. Komolyabb eredményt nem értek el. A marokkóiak támogatták még az „Augusztus 21 Mozgalmat” (Mouvement du 21 aout) is, amely azonban rövidesen megszűnt, tevékenységéről pedig nincs információ.²⁴

1974-ben spanyol támogatással jött létre a Szaharai Nemzeti Egységpárt (Partido Nacional de Union Saharawi – PUNS), amelyben főként törzsi vezetők és a Dzsemma tagjai kaptak szerepet, vezetőjének Khali Hena Ould Rashidot választották.²⁵ A szervezetet a spanyol titkosszolgálat hozta létre kormányzati utasításra, és a működését is ők finanszírozták. A korábbi spanyol gyarmati tisztviselők több fórumon nyíltan beszéltek arról, hogy a PUNS létrehozása a spanyol stratégia része volt, amellyel Nyugat-Szaharát szerették volna spanyol érdekszférában tartani.²⁶ Pablo Ignacio de Dalmases spanyol újságíró, aki 1974-ben El-Aaiunban a „La Realidad” újság és a „Radio Sahara” igazgatójaként dolgozott, így nyilatkozott erről a kérdésről: „Egyik nap beszéltem Louis Rodriguez de Viguri ezredessel, aki azt állította, hogy a PUNS nem más, mint a spanyolok bábja, amire a vezetői szökése után semmi jó sem vár. Mivel azok a spanyol kormány által, a szervezet működésére adott pénzzel szöktek át a marokkóiakhoz.” A párt egy tizennégy pontos programot fogadott el, amelyben már szó volt az önrendelkezési jog megvalósításáról és a szomszédos államok által felvetett területi követelések teljes elutasításáról is. Ez a formáció azonban a spanyolokkal együttműködve kívánta a céljait elérni, és a fegyveres harc lehetőségét kizártnak tartotta. A szervezet tevékenységének középpontjában a régi társadalom, kultúra és vallás megőrzése volt, ezért képviselői és vezetői a sejkék, a tehetős rétegek és az idősebb generáció tagjai közül kerültek ki. Erejüket mutatja, hogy 1975-ben a Dzsemma tagjainak több, mint 60%-a a Nemzeti Egységpárt soraiból került a testületbe. A párt valódi

Kép 8. Lezuhant repülőgép a Szaharában

társadalmi bázist nem volt képes kiépíteni, ez látható volt akkor, amikor 1975. május 12-én az ENSZ által küldött vizsgálóbizottság Nyugat-Szaharába érkezett. A bizottság tagjai a jelentésükben világosan rámutattak arra, hogy a Szaharai Nemzeti Egységpártot a szaharáviak nem támogatják, annak a befolyása rájuk minimális, mivel az őslakosok inkább a Polisario mellé állnak. Miután a spanyolok kivonultak Nyugat-Szaharából, a szervezet meg is szűnt.²⁷

A Polisario által szervezett rajtaütések nemzetközi visszhangjaként 1973. július 23. és 24. között Agadírban Algéria, Mauritánia és Marokkó részvételével hármas csúcstalálkozót tartottak, melynek eredményeként az alábbi közös közleményt boc-sátották ki: „a három államfő különleges figyelmet szentelt a még spanyol gyarmatosítás alatt lévő Szahara kérdésének. Ismételten kifejezték szilárd ragaszkodásukat az önrendelkezés elvéhez és azt a meggyőződésüket, hogy ennek valóra váltását figyelemmel fogják kísérni. Az önrendelkezésnek olyan keretek között kell megvalósulnia, amely biztosítja a szaharai nép szabad akaratának érvényesülését az ENSZ vonatkozó határozatainak megfelelően.”²⁸

1973. szeptember 21-én Franco tábornok bejelentette, hogy területi autonómiát, majd fokozatosan önrendelkezési jogot is ad a szaharaiaknak.²⁹ Ennek hatására Marokkó erőteljes diplomáciai offenzívába kezdett annak érdekében, hogy igazolják történelmi jogait Nyugat-Szahara területére. Álláspontjuk szerint a helyieknek csak két választása lehet, vagy spanyol uralom alatt maradnak, vagy csatlakoznak a marokkói hazához. Ezt a második változatot támogatta Franciaország is. Amikor

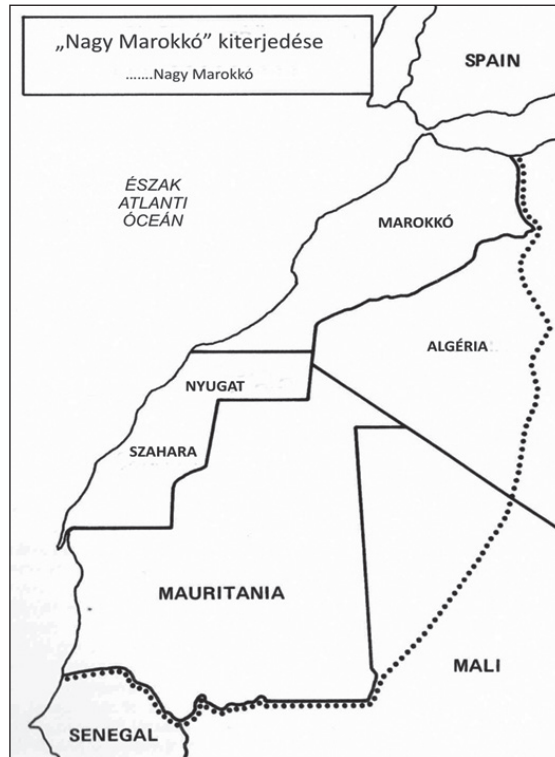
1974. július 4-én a spanyolok nyilvánosságra hozták tervüket a Nyugat-Szaharának adandó autonómiáról, a felháborodott II. Hasszán még aznap üzenetet küldött az ekkor már súlyos beteg Franconak, és óvta minden olyan egyoldalú lépéstől, amely a spanyol közigazgatás alatt álló Szaharára vonatkozik. A király egy másik nyilatkozatában már elvetette az eddig minden fórumon elfogadott népszavazás eredményét, kivéve, ha az a Marokkóhoz való csatlakozást jelentené. Ugyanekkor már fegyveres beavatkozásra is készült, amit jól mutatott az a tény, hogy Ahmed Dlimi ezredest, leghűségesebb katonáinak egyikét nevezte ki a határ menti körzet parancsnokává. Az ezredes rövid időn belül jelentős, 24000 főnyi csapatösszevonást hajtott végre a határ mentén.³⁰

A király a szaharai területekhez való jogát az ún. „Nagy Marokkó” néven elhíresült eszmefuttatásból vezette le.³¹ Ezt a kifejezést először Allal el-Fassi, az Istiqlal párt első számú vezetője használta Marokkó függetlenné válásának napján.³² A kairói száműzetéséből éppen csak hazatért politikus szerint az akkor kivívott szabadság csak részleges, mivel a marokkóiaknak a rég eltűnt almoravida birodalmat kell helyreállítaniuk, amit ő csak Nagy Marokkóként emlegetett. A politikus 1956. március 27-én egy nyilvános gyűlésen már arról beszélt, hogy a teljes Szahara (Tindouf és Atar között) és az algériai területek egy része is Marokkót illeti.³³ A könnyen befolyásolható, nagyrészt írástudatlan tömegek a friss szabadság lázában könnyen fanatizálódtak, és valóban elhitték a politikus által felvázolt víziók megvalósulásának esélyét. Amikor befolyásának ilyen mértékű növekedését látta, El-Fassi étvágya megjött, és a párt által finanszírozott „Al-Alam” napilapban írt cikkében már a teljes algériai Szahara, Mauritánia és Mali északi területeit is ősi marokkói földként említette.³⁴ A marokkói vezetés először nem is foglalkozott az általuk csak komolytalannak és megalapozatlannak ítélt teóriával, azt azonban nem engedhették meg, hogy a központi hatalom mellett bármilyen politikai erő is mozgósíthassa a tömegeket. Mivel az újra függetlenné vált királyság szervezete még csak kialakulóban volt, komoly veszélyt jelenthetett egy olyan rivális párt vagy politikus, aki képes a tömegek befolyásolására. Az uralkodó, V. Mohammed először 1958. február 25-én a Draa folyó völgyében, a M’hamid oázisban lévő piactéren beszélt arról, hogy minden erejét latba veti az elszakadt családok egyesítésére és a szaharai területek visszaszerzésére.³⁵ Mivel a francia és spanyol csapatok épp ebben az időben verték tönkre a Felszabadítási Hadsereg Rio de Oroban tevékenykedő egységeit, elképzelhetetlennek tűnt a katonai erő alkalmazása. Ennek ellenére a cintrai szerződésben a spanyolok mindenféle ellentételezés nélkül adták át Tarfayát és környékét a marokkóiaknak.³⁶ Azok, bár meglepődtek a nem várt gesztuson, rögtön bejelentették, hogy határmódosítási követeléseik vannak a spanyol kormánnyal szemben. Létrehozták a Szaharai és Határügyi Igazgatóságot (Direction des affaires sahariennes et frontalières), amely főként a Nagy Marokkóval kapcsolatos igényeket próbálta megvalósítani, jöllehet el-Fassi álmainak jelentős részével gyorsan le kellett számolniuk.³⁷ Először a Mali északi részére irányuló igényüket adták

fel, amikor az ország elnöke, Modibo Keita 1960 szeptemberében részt vett a Casablancai Csoportnak nevezett politikai-gazdasági csoport létrehozásában.³⁸ Amikor az ENSZ Mauritániát 1960-ban független állammak ismerte el, a marokkóiak területi követelése ott is okafogyottá vált,³⁹ bár a Szaharai és Határügyi Igazgatóság hivatalosan is tiltakozott Mauritánia elismertetése miatt.

A következő térképen látható a politikus által Marokkó számára követelt terület:

Ábra 11.

Forrás: John Damis (1983): Conflict in Northwest Africa, The Western Sahara dispute, 16. o.

Marokkónak Algériával szemben is voltak követelései ugyanis az Alavita uralkodók sosem fogadták el a korábbi gyarmati határokat, amelyek azonosak a mai határokkal. Ennek az az oka, hogy Marokkó és Algéria is francia gyarmat volt és a két ország közötti határokat csak a 19-20. század során alakították ki. A francia gyarmati térképek nemcsak pontatlanok voltak, de a gyarmatosítók bátorították is az algériai kolónia és a marokkói protektorátus szembenállását, amely egyes területek egymástól való elvitatását is jelentette. Az első határszerződést 1845-ben kötötték (Lalla Marnia megállapodás), majd 1901-1902-ben újabb megállapodások következtek a franciák és Marokkó között. Ezután Maurice Varnier Kelet-Marokkó

kormányzója próbálta rendezni a határkérdéseket, amit 1929-ben megkötött marokkói-algériai szerződés szabályozott. A szerződések leginkább Algériának kedveztek és ezt a marokkóiak a mai napig nem voltak képesek elfogadni. Amikor az 1950-es években a franciák vasércet, kőolajat és földgázt találtak az algériai-marokkói határ mentén (Bechar és Tinduf között), elhatározták, hogy a területet nem engedik át Marokkó számára, mivel az akkor már a függetlenség kapujában állt, így a franciák számára elveszett volna egy komoly lehetőség, amely Algéria megtartásával megmaradt.⁴⁰ Érdekessége a történetnek, hogy amikor az algériai háború kirobbant, a franciák a területet felajánlották Marokkó számára, ha nem nyújt segítséget az algériai felkelők számára és kiűzi őket a marokkói bázisaikról. A marokkóiak nem éltek a franciák „gáláns” ajánlatával, hanem továbbra is támogatták a Nemzeti Felszabadítási Frontot (FLN – Front de Liberation National), amelynek a vezetői cserébe ígéretet tettek, hogy a függetlenség megszerzése után tárgyalásokat kezdenek a vitatott határ menti területekről. Amikor Algéria 1962 júliusában elnyerte a függetlenségét az elnök, Ahmed Ben Bella még csak tárgyalni sem volt hajlandó a határok kérdéséről. Az 1961-ben hatalomra jutott II. Hasszán ugyan megörökölte apja országát, de az őt övező tiszteletet már nem. Mivel az ország belső konfliktusokkal küzdött a király ellenséget keresett és ezt meg is találta az algériaiak személyében. 1962 nyarán odáig fajult a helyzet, hogy a marokkói és algériai határőrök, valamint kisebb katonai egységek egyre többször

Kép 9. A Polisario fegyveresei által megsemmisített marokkói páncélozott harcjármű

csaptak össze, amely mind a két oldalon halálos áldozatokkal is járt. A helyzet 1963 szeptemberében eszkalálódott, amikor a marokkói csapatok megtámadták és elfoglalták Tindufot. Az algériai csapatok ellentámadást indítottak, amelynek során egészen Figug városáig hatoltak. Az algériaiak segítséget kaptak az egyiptomi elnöktől, Gamal Abdul Nasszertől, így hamarosan patthelyzet alakult ki. Ekkor az Afrikai Egység Szervezete októberben konferenciát szervezett Maliban, ahol az etiópiai uralkodó, Hailé Szelasszié közvetítésével tárgyalásokat kezdtek a szembenálló felek. Végül megegyeztek, hogy visszatérnek csapataik a korábbi pozícióikban. Habár a marokkói király önmagát nyilvánította a háború győztesének, a rendezés során mégis Algéria került jobb pozícióba, így a „homok háború”⁴¹ után marokkói kormány már csak Nyugat-Szaharával kapcsolatosan tartotta fenn területi igényeit.⁴² Az egy időre jegelt kapcsolatok 1964-re normalizálódtak, majd a lassú közeledés időszaka következett. Algéria és Marokkó 1969 januárjában Ifrane városában megkötöttek egy szolidaritási és együttműködési szerződést, majd 1970-ben újra tárgyalóasztalhoz ültek a határok kérdéséről. 1970 szeptemberében II. Hasszán, Boumedienne algériai elnök és Ould Daddah mauritániai elnök háromoldalú tanácskozást tartottak Nouadhibou városában, ahol Nyugat-Szahara dekolonializálása mellett tettek hitet. Végül a két ország viszonya olyan szívélyessé vált, hogy 1972 júniusában megállapodtak a határok kérdésében, amit szerződésben is rögzítettek.⁴³ 1974-ben ugyan Algéria a nemzetközi fórumokon Nyugat-Szahara függetlenségéért szállt sikra, de a Marokkóval és Mauritániával folyt titkos egyeztetéseken már tudomásul vette a terület felosztását a két ország között. Marokkó ekkor már nem volt hajlandó feladni a Spanyol-Szahara megszerzésére vonatkozó terveit, mivel már csak ez volt képes ideig-óráig féken tartani az ellene egyre inkább fellépő politikai pártokat, szakszervezetet, sőt a saját hadseregét is. 1971 júliusában a marokkói hadsereg egységei sikertelen merényletet követtek el a Skhirat királyi palotában tartózkodó Hasszán ellen, aki ezután 10 magas rangú tisztet kivégeztetett és közel ezer politikust, katonát pedig bebörtönöztetett. A második puccskísérlet során a királyt a saját légierejének tisztjei próbálták meg lelőni, amikor személyes repülőgéppel franciaországi látogatásáról hazafelé tartott 1972 szeptemberében. Ebben a merényletben nemcsak a légierő, de más fegyvernemek magas rendfokozatú tagjai is részt vettek, sőt, maga a védelmi miniszter, Mohammed Oufkir tábornok is csatlakozott.⁴⁴ A sikertelen merénylet után a légierő 200 főtisztjét és tisztjét ítéltek el hosszabb-rövidebb időre, illetve a puccsot szervező 11 tábornokot 1973 januárjában kivégezték. 1973-ban még egy sikertelen merényletet hajtottak végre a király ellen, ami után 16 politikust és katonát végeztek ki, több száz főt pedig tárgyalások nélkül bebörtönöztek.⁴⁵ Már csak ezért is próbálta meg a király az ellene irányuló indulatokat más irányba vezetni erre, pedig a legalkalmasabb az „ősi marokkói területek” visszaszerzésének kérdése volt.

A Dlimi tábornok által korábban végrehajtott marokkói csapatösszevonások ellenére 1974. Augusztus 21-én a spanyol kormány jegyzéket küldött az ENSZ

főtitkárának, amelyben kijelentették az önrendelkezésről szóló népszavazás lebonyolítása iránti készséget.

Nemcsak Marokkó, de Mauritánia is jogot formált Nyugat-Szaharára azzal az indokkal, hogy a mesterségesen létrehozott határok két oldalán ugyanaz a nép él.⁴⁶

„Én nem segíthetek eltépni azokat a kötelékeket, amelyek összekötnek bennünket: azonos neveket viselünk, azonos nyelven beszélünk, ugyanazokat a nemes hagyományokat őrizzük, ugyanazokat a vallási vezetőket és szenteket tiszteljük, ugyanazokon a területen legeltetjük állatainkat, és ugyanazokból a kutakból is itatjuk meg őket. Összefoglalva: mi ugyanannak a sivatagi civilizációnak vagyunk a tagjai, amire annyira büszkék vagyunk. Ezért hívom a Spanyol-Szaharában élő testvéreinket megvalósítani a nagy álmot, a szellemileg és gazdaságilag egységes Mauritániát.”⁴⁷

Ezeket a szavakat az akkor még elnökhelyettes Mokhtar Ould Daddah mondta 1957-ben hat héttel a beiktatása után, bár Mauritániát ekkor már közös konszenzus alapján irányították a franciák és a mauritániaiak, így a terület továbbra is francia protektorátusként, francia elnökkel működött. A frissen megválasztott elnökhelyettes terve szerint a Spanyol-Szaharában lévő hasszanija nyelvet beszélő szaharávi törzsekkel egyesülve létrehozható lett volna egy új, nagy Mauritánia.⁴⁸ A marokkóiak persze tiltakoztak, és a „franciák hűséges kutyakölykeinek” nevezték a mauritániaiakat. Hogy bebizonyítsa állhatatosságát, az új alelnök a Cintrai Egyezményben átadott területeket és Dél-Marokkó egy részét is Mauritániának követelte, mivel az régen a tekna törzsszövetség befolyási területe volt.

Természetesen a félig irreális követelés mögött egy, a Marokkó terjeszkedésével kapcsolatos komoly, valós félelem húzódott meg. Ugyanis ha a marokkóiak elfoglalják az általuk követelt területet, akkor Mauritánia és az ősi ellenség között több mint 1200 km-es közös határ alakult volna ki. A határt Marokkó nem ismerte volna el véglegesnek, így később az addig csak elviekben megfogalmazott területi követeléseit gyakorlatban is megpróbálhatta volna átültetni, s ez Mauritánia számára az önálló államforma megszűnését is hozhatta volna.⁴⁹ Épp ezért Mauritániának a Spanyol-Szahara léte egyfajta status quot biztosított, mivel a spanyol csapatok jelenléte visszatartotta a marokkóiakat az esetleges katonai lépésektől.⁵⁰ Ezért, bár hivatalosan jogot formáltak a szaharai területekre, és a hivatalos fórumokon támadták Spanyolországot, mint gyarmattartó nemzetet, a háttérben mégis jó diplomáciai és gazdasági kapcsolatokat ápoltak velük.⁵¹ Éppen ezért igyekeztek jó kapcsolatot kiépíteni Algériával is, hogy egy katonai konfliktus esetén velük szövetségre lépve képesek legyenek ellenállni a marokkói hadseregnek.⁵² Ould Daddah elnök önálló politikája csak 1974 októberéig tartott, amikor a két ország titkos megállapodást kötött a terület felosztásáról.⁵³

A két ország terveit Algéria elnöke, Bumedien, nem nézte jó szemmel, ezért 1975 nyarától elkezdte támogatni a Polisariot, majd júniusban felszabadítási mozgalomnak ismerte el.⁵⁴ Az algériaiakat Marokkó szerint nem a szívjóság vezette,

hanem komoly gazdasági érdekek, mivel az Atlanti-óceánhoz vezető kijáratot szerettek volna szerezni. Így lehetőségük lett volna egy óceáni halászflootta létrehozására és a Tinduf környékén lévő vasércbányáik kiaknázására.⁵⁵ Ugyanis a város környékén (Gara Jebilet) gazdag vasérc lelőhelyek találhatók, azonban az érc kitermelése szállító kapacitás hiányában ráfizetéses lenne. Abban az esetben viszont, ha az országnak tengeri kikötője (tengeri kijárat) lenne Nyugat-Szahara partvidékén, akkor már megérné a bányákat megnyitni.⁵⁶ Az algériaiak kezén lévő földközi-tengeri kikötőkhöz legalább 1100 kilométernyi vasútvonalat kellene építeni, míg Tarfayáig csak 510 kilométernyi szakaszt. Azonban Tarfaya nem nyugat-szaharai területen, hanem Dél-Marokkóban található! Ha a hosszabb vasútvonalat építenék ki, a vasérc kitermelése évtizedeken belül sem lenne kifizetődő (nem is beszélve a befektetések megtérüléséről), a saharai kikötők lehetséges használatával azonban a bányászat már komoly jövedelmet hozna az országnak.⁵⁷ Ezt az állítást cáfolja, hogy amikor a 2001-es autonómia tervezet elkészült, abban egy olyan javaslat volt, amely Tinduf és a nyugat-szaharai óceánpart között egy speciális folyosót hoznának létre, amely Algériának kedvezne. Ezt az autonómia tervezetet azonban nemcsak a Polisario, de Algériai is visszautasította. Persze azt sem árt tudni, hogy a nyugat-szaharai kikötő jelenlegi állapotukban nem lennének alkalmasak az algériai határvidéken található, ott kitermelt olaj, földgáz és a vasérc fogadására.⁵⁸

Az sem elhanyagolható szempont, hogy Algéria és Marokkó között a mai napig fennálló határviták vannak, illetve a két ország küzd a Maghreb-régió elsőbbségéért, ezért Algéria támogat minden olyan kezdeményezést, amely a Maghreb térségén belül gyengítheti a marokkóiak befolyását.

Az ENSZ korai tevékenysége Nyugat-Szaharában

A nem bizonyított történelmi tényekre alapozott marokkói és mauritániai követelések elismerése és a nyugat-szaharai nép önrendelkezési jogának semmibevétele egyértelműen ellentétes volt az ENSZ közgyűlése által 1960. december 14-én elfogadott 1514.(XV.) számú határozattal („gyarmati deklaráció”).¹

A Világszervezet alapokmánya az 1. cikkely 2. bekezdésében rögzíti az önrendelkezési jog elvének tiszteletben tartását, az igazi eredményt mégis a Közgyűlés XV. ülészakán elfogadott gyarmati deklaráció jelentette. Ez az okmány kimondta a népek egyenlőségét és önrendelkezési joguk érvényesítését akkor is, ha még nem is függetlenek. A nyilatkozat felszólította az érintett országokat a gyarmatosítás minden formájának és minden megnyilatkozásának gyors és feltétel nélküli megszüntetésére. A 2. cikkely pedig kimondta, hogy „minden nép szabadon határozza meg politikai berendezkedését, és szabadon folytathatja gazdasági, társadalmi valamint kulturális fejlesztését.” A nyilatkozat azt is kimondta, hogy „a politikai, gazdasági, társadalmi vagy oktatási területeken fennálló hiányosságok az előkészítés során soha nem tekinthetők ürügyként a függetlenség késleltetésére.”

A spanyolok 1961-ben hivatalosan kijelentették, hogy Nyugat-Szahara Spanyolország tengerentúli tartománya,² majd április 19-én létrehozták a gyarmati tanácsot (Cabildo Provincial), amely hivatalosan a lakosság – spanyolokat és saharáviakat egyaránt – érdekeit képviselte. Ez azonban nem valósult meg, mivel a szervezet a spanyol befolyás fenntartásában volt érdekelt.³ 1961-ben az ENSZ létrehozta azt a dekolonizációs bizottságot, amely 1963 szeptemberétől rendszeresen napirendre tűzte a nyugat-szaharai kérdést,⁴ majd a bizottság 1964. október 16-án közzétette első határozatát, amelyben felszólította Spanyolországot, hogy érvényesítse a saharai területeken az önrendelkezés jogát.⁵ Marokkó az ENSZ szervezetei előtt azt az álláspontot képviselte, hogy feltétlenül adják meg a területnek az önrendelkezési jogot. Ezzel párhuzamosan az Afrikai Egységszervezetben tartott egyeztetésen jelezték, hogy véleményük szerint a saharaiak akkor járnak a legjobban, ha a közös történelmi múlt miatt, a Marokkóhoz való csatlakozást választják. Mauritánia ekkor még a független nyugat-szaharai állam létrehozását támogatta, így többször szembekerült a marokkói diplomácia képviselőivel.⁶ 1965-ben az ENSZ elfogadta a 2072.(XX.) számú határozatot, amelyben felhívják a spanyol kormányzat figyelmét, hogy mihamarabb tegyen meg mindent Ifni és a Spanyol-Szahara függetlenségének biztosításáért.⁷ Az ENSZ Dekolonizációs Bizottság állásfoglalása alapján a szervezet közgyűlése 1966. december 20-án a 2229.(XXI.) számú

határozatában⁸ ismét felszólította Spanyolországot Nyugat-Szahara és Ifni gyarmati függőségének felszámolására.⁹ Ezt a határozatot Spanyolország és Portugália nem fogadták el, így a szervezet egy évvel később megerősítette a saharávi nép önrendelkezési jogát, és meghatározta egy népszavazás kiírását. Válaszul a spanyol kormány több mint 800 sejtet gyűjtött össze, akik 1966. március 21-én egy közös jegyzéket intéztek a Világszervezethez, amelyben arról nyilatkoztak, hogy továbbra is a Spanyol Királyság része kívánnak maradni. A törzsek vezetői ugyanakkor határozottan tiltakoztak az ellen, hogy bármelyik szomszédos ország uralma alá kerüljenek.¹⁰

A helyi spanyol vezetés 1967. május 11-én rendeletet adott ki a Dzsemma nevű népi gyűlés megalakításáról, amelybe a tagok egy részét a hatóságok nevezték ki, másik felét pedig a lakosság választotta.¹¹ Így próbálták a spanyol befolyást a területen megtartani, ennek ellenére az ENSZ 1967 és 1973 között még hat alkalommal – 1971-ben nem hoztak határozatot – ismételte meg korábbi határozatát a területen élők önrendelkezési jogáról és a népszavazás kiírásáról.¹² A szervezet 1972. december 14-i határozatára hivatkozva indokolták a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság létrehozásának jogosságát a Polisario által kiadott 1976. május 20-i memorandumban. A határozat megerősítette az ENSZ különleges felelősségét a népszavazás megszervezésében, illetve a szöveg több alkalommal is használta a „Szahara lakosságának a függetlenséghez való elidegeníthetetlen joga” kifejezést is.¹³ A spanyol hatóságok arra hivatkozva, hogy a lakosság nagy részének nomád életmódja komplikálja a választások megszervezését, a választások kiírását éveken keresztül halogatták. Ez a halogatás a marokkóiaknak és a mauritániaiaknak egyaránt kedvezett, akik a rendelkezésükre álló időt a Dzsemma tagjainak megnyerésére fordították.¹⁴ 1973. szeptember 21-én a spanyol kormány a Dzsemma számára biztosította az alapvető jogokat a törvényhozó hatalom korlátozott gyakorlásához, Franco pedig ígéretet tett arra, hogy a nyugat-szaharaiak szabadon dönthetnek jövőjükéről, amikor maguk is úgy kívánják.¹⁵ 1974 júliusában Spanyolország új nyugat-szaharai alkotmányt jelentett be, amelyben a Dzsemma hatáskörét jelentősen kibővítette, majd alig másfél hónap elteltével bejelentette, hogy a népszavazást 1975 első felében kívánja lebonyolítani.¹⁶ A terv részeként hivatalosan is összeszámlálták a szavazásra jogosultakat, ekkori létszámuk 73497 volt, bár valószínűleg a sivatagban élő nomádok egy részét nem tudták elérni, így azok a listára sem kerülhettek fel. Ezzel a népszámlálással egy kicsit érdemes többet foglalkozni, ugyanis a Polisario, a marokkói kormány és az ENSZ különböző szervezetei is rendszeresen hivatkoznak ennek eredményeire. Az összes törzs, amely akkor Spanyol-Szahara területén élt, belekerült az 1974-ben megtartott népszámlálásba. A népszámlálást végzők a saharáviakat származásuk, földrajzi elhelyezkedésük és a társadalomban betöltött szerepük alapján osztották csoportokba. A csoportokat a következők szerint nevezték: arabok, tekna, chorfa, zuaias és znaga vagy tribus costeras. A törzseket az alábbiak szerint különböztették meg a népszámlálás

alatt: egy betűvel jelöltek minden törzset, attól függően, hogy milyen számban képviseltették magukat a territórium területén. A reguibat volt a legnagyobb törzs (a nyilvántartásba vett szaharáviak több, mint 50%-a ide tartozott), ahol a törzs mindkét csoportja saját különálló betűvel volt megjelölve. Habár a reguibatok egy törzsnek számítanak, a spanyolok két csoportjukat (sarg és sahel) két különálló törzsként kezelték, mivel azok erősen hangsúlyozták egymástól való különbözőségüket. Végeredményül a hét legnagyobb törzset az (A) betűtől kezdődően a (G) betűig bezárólag jelölték meg:

- reguibat sarg (A)
- reguibat sahael (B)
- izarguien (C)
- ait lahsen (D)
- arosien (E)
- oulad delim (F)
- oulad tidrarin (G)

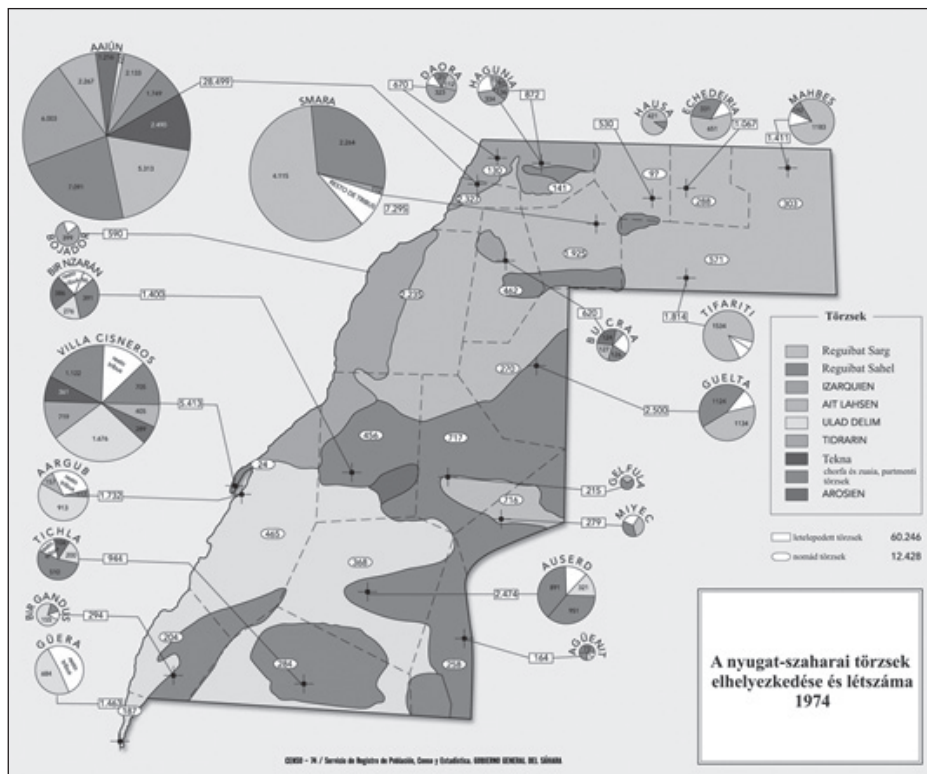
A megmaradt törzseket, amelyek száma több mint 103 volt, területi (földrajzi) elhelyezkedésük alapján osztották csoportokba az alábbiak szerint:¹⁷

- a) Azok a törzsek, amelyek eredetileg a Draa folyótól északra eső területeken éltek, de leszármazottaik időközben a szaharai területekre vándoroltak. Ezeket a törzseket az „Északi Törzsek” (Tribus del Norte) néven (H) betűvel jelezték. Ide tartoztak az alábbi törzsek:
 - yagout, ait musa ould Ali, ould bou Aita, ait ba Amran, escarna és más kisebb törzsek (tribus varias).
- b) A zuaia és a chorfá eredetű törzsek (I), melyek az alábbiak voltak:
 - ahel sejk ma el Ajnin, filala, toubalt, ahel berical-la, tendega és az oulad bou sbaa törzsek.
- c) Az Atlanti-óceán partvidékén élő, többnyire az erősebb törzsek által adófizetésre kötelezett, halászatból és pásztorkodásból élő törzsek (tribus costeras y del Sur), amelyek eredetileg a Szahara déli részéből (Mauritánia, Niger stb.) származtak (J) úgy, mint:
 - foicat, imeraguen, le Menasir, mejjat, idegob és más kisebb-nagyobb partvidéki törzsek.

Így az (A) betűtől a (G) betűig tartó kódok az egyes törzseket jelölték, amelyeket a számlálók tovább osztottak altörzsekre és más családi szerveződésű csoportokra. A családi kötődésű csoportok megkapták a törzsük betűjét és mellé egy további kéttagú számjegyet, ez persze azzal járt, hogy több kis létszámú csoportot is azonos nyilvántartási számon tartottak nyilván. (A H61 kódszámon tizenhét törzs osztozott)¹⁸

A következő térképen követhető nyomon a spanyol népszámlálás idején, a területen élő főbb törzsek elhelyezkedése:

Ábra 12.

Forrás: MINURSO

A népszámlálás eredményei az (A) és a (G) betűvel jelzett törzseknél az alábbiak szerint alakultak:

A - reguibat Sarg	(4 altörzs és 26 csoport)	19625
B - reguibat Sahel	(7 altörzs és 39 csoport)	18374
C – izarguien	(2 altörzs és 10 csoport)	7984
D – ait lahsen	(3 altörzs és 13 csoport)	3540
E – arousien	(2 altörzs és 9 csoport)	2858
F – oulad delim	(5 altörzs és 20 csoport)	5382
G – oulad Tidrarin	(15 csoport)	4842
Összesen:		63120

A H, az I és a J betűvel jelölt kategóriák további kéttagú számmal bővültek, de ezt csak az altörzsekre és nem a kisebb-nagyobb családi kötődésű csoportokra alkalmazták.

H - északi törzsek	(29 törzs)	3374
I - chorfa és zuaia	(6 törzs)	4632
J - partmenti törzsek	(68 törzs)	2362
Összesen:		10363

Ezeknél a törzseknél a csoportokról nincsenek pontos adatok, mivel többségüknek saját neve sem volt, így nem kerülhettek nyilvántartásba.¹⁹

1974-ben, amikor a spanyol hatóságok a népszámlálást végrehajtották, minden általuk elérhető személyt nyilvántartásba vettek. Az így, hivatalosan nyilvántartottak (73 497)²⁰ azonban nem mindenki tartozott a szaharáviak közé, ezért további három kategóriát különböztettek meg.

a) spanyolok	20156
b) szövetségesek	548
c) ideiglenesen a területen tartózkodók	857

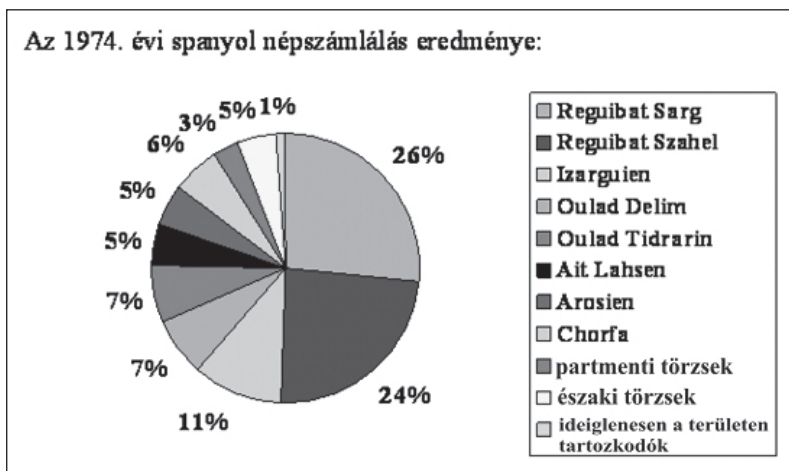
Így a népszámlálás végső eredménye 1974-ben 95058 fő volt.²¹

A spanyolokat a **(Z)** betűvel jelölték, és bár később szerepeltek az ENSZ által elfogadott listán, de csak úgy, mint szavazásra nem jogosultak.

A szövetségesek címszó alatt nyilvántartottak kódja azt az államot jelezte, ahonnan származtak, mint pl. MAU, ARG, MAR, GUI, MAL, SEN (Mauritánia, Algéria, Marokkó, Guinea, Mali és Szenegál). Habár ők szerepeltek az 1974-es összeírásban, az ENSZ által készített listára már nem kerültek fel. Ennek ellenére közülük többen is jelezték részvételi szándékukat a terület jövőjét eldöntendő szavazáson, ezért a tárgyaló felek egyetértettek abban, hogy amennyiben valamelyik törzsi vezető bármelyiküket a saját törzséhez tartózkodóként ismeri el, az teljes jogot kap a szavazásra. Persze a marokkóiak először vitatták ezt a döntést, de később, miután biztosítékot kaptak arra vonatkozóan, hogy csak a spanyolok általi népszámlálásban résztvevőkről van szó és nem a leszármazottaikról, a kedélyek megnyugodtak. A harmadik csoport tagjait, az ideiglenesen Spanyol-Szahara területén tartózkodókat, mivel azok többsége szaharávi származású és a területen éltek, az ENSZ teljes szavazati joggal bíró személyekként vette nyilvántartásba.²² Persze ezt ismét komoly viták előzték meg a népszavazást előkészítő részlegen belül is, és a végső döntést végül is a MINURSO által létrehozott nyilvántartó iroda első vezetőjének, Gabriel Milievnek a tanácsára hozták meg. Az ideiglenesen letelepülteket a (K) betűs kóddal jelölték meg.

A következő ábrán láthatjuk az akkori népszámlálás eredményeit:

Ábra 13.

Forrás: MINURSO

Az 1974-es népszámlálás adatait többen vitatták később arra hivatkozva, hogy a nomád életet élő szaharáviakat nem lehetett pontosan feltérképezni és nyilvántartásba venni. Marokkó azt is állítja, hogy azt a több ezer vagy tízezer szaharávit, aki 1957-58 során menekült Dél-Marokkó területeire, szintén nem számlálhatták meg a spanyolok, de ők ettől még nyugat-szaharaiak maradtak. Ezt az állítást a spanyolok visszautasították, ugyanis 1955 és 1974 között több alkalommal is végeztek népszámlálást, amelyből sok mindenre lehet következtetni. A hivatalos dokumentumok alapján a Spanyol-Szahara lakossága a következők szerint alakult:²³

1955: 24563
 1957: 17525
 1959: 18912
 1960: 18489
 1961: 16929
 1962: 16353
 1963: 33439
 1964: 37356
 1966: 33512
 1967: 45558
 1970: 59777
 1972: 68697
 1974: 73497

Az adatokból egyértelműen láthatók, hogy a gyarmat lakossága majd 30%-kal csökkent 1955 és 1957 között, és ez esetleg alátámaszthatja Marokkó állításait. Azonban a lakosság számának majd a duplájára való növekedése, alapján arra következtethetünk, hogy a menekültek nagy része visszatért Nyugat-Szaharába. Ebben az időszakban a hatalmas szárazság és a spanyol adminisztráció nyomására a nomádok többsége a városokba költözött, ahol sokkal könnyebb volt őket megszámolni, mint kint a sivatagban. Ezért is vádolták a spanyolokat azzal, hogy csak a városokban és az azok közvetlen környezetében élő szaharáviakat vették nyilvántartásba, míg a nomádok nagy részét nem.²⁴ Ezt szintén cáfolták a spanyolok, akik szerint 1975-ben csak 3-4000 szaharávi élt Dél-Marokkóban, további 4-5000 Mauritániában, de a létszámuk semmiképpen sem haladhatta meg a 9000 főt. A marokkói kormány szerint 30-35000 szaharávi élhetett a fennhatóságuk alatt, akik korábban Spanyol-Szaharában éltek. A Polisario szerint ugyanakkor legalább 50000 szaharávi menekült élt a környező országokban, sőt az állították az ENSZ képviselőinek, hogy 1975-ben 750000 szaharávi származott Nyugat-Szaharából.²⁵ Az ENSZ munkatársai által végzett népszámlálás adatai, inkább a spanyolok által állítottakat erősítették meg, így szerintem nincs okunk kételkedni az 1974-es census megbízhatóságával kapcsolatban. Az 1974-es népszámlálás során a spanyolok – mivel az számukra akkor létfontosságú volt – igyekeztek a lehető legalaposabban felmérni a terület lakosságát. Éppen ezért 10 regisztrációs csoportot hoztak létre, akik Land Roverekkel és helikopterekkel hónapokon keresztül, széltében-hosszában bejárták a területet. A kutatás során 60000 kilométert tettek meg, az összes településre, katonai őrhelyre és kereskedelmi állomásra eljutottak és nem volt olyan hely a Spanyol-Szaharába, ahol ne tudtak volna róluk. Így nem nagyon valószínű, hogy olyan nagyszámú nomád lett volna képes elszökni előlük, mint amit a marokkóiak állítanak. Így a népszámlálás végső eredménye 73497 fő, amelyből 35909 fő volt 17 éves – az egy év múlva tartandó választásokon már jogosultak lettek volna szavazni –, vagy annál idősebb. Természetesen ez a lista csak a Spanyol-Szahara területén élőket tartalmazza, függetlenül attól, hogy letelepedett életmódot (60246) vagy nomád életmódot (12428) folytatnak.

Az 1974-es népszámlálás befejezése után M. Fernando de Santiago y Diaz de Mendevil, aki 1973-74 között El-Aaiun kormányzója volt, összehívta a Dzsemmát a népszavazással kapcsolatos teendők megvitatására.²⁶

A törzsi tanács 139 tagja érkezett meg El-Aaiun városába, az alábbi összetételben:

- reguibat törzs, 43 képviselő
- ouled delim törzs, 23 képviselő
- aroussiyine törzs, 11 képviselő
- izerguiyine törzs, 21 képviselő
- ouled tidrarine törzs, 13 képviselő
- ait lahcene törzs, 7 képviselő

- ahel sejk Ma El-Ainin törzs, 5 képviselő
- ait moussa törzs, 2 képviselő
- ahel barik-Allah törzs, 2 képviselő
- filala törzs, 1 képviselő
- toubbalt törzs, 1 képviselő
- tandha törzs, 1 képviselő
- ouled bou sbaa törzs, 1 képviselő
- ouled bou aita törzs, 1 képviselő
- ait ba amrane törzs, 1 képviselő
- skarna törzs, 1 képviselő
- yagout törzs, 1 képviselő
- lafoulkai törzs, 1 képviselő
- imraguen törzs, 1 képviselő
- lemmaur törzs, 1 képviselő
- mejjat törzs, 1 képviselő.

A tanács egyhangúan támogatta a spanyol vezetést, és a terület jövőbeni sorának rendezésével kapcsolatos terveit elfogadta.²⁷ A marokkói vezetés abban reménykedett, hogy a népszavazás következményeként Nyugat-Szahara egyesül a királysággal, azonban a spanyol belpolitikai helyzet változása miatt Spanyolország támogatására nem számíthatott, így szeptember 17-én II. Hasszán király a Hágai Nemzetközi Bíróságra adott be keresetet. Ennek fejében azt is vállalta, hogy nem fogja gátolni a nyugat-szaharai kérdést vizsgáló ENSZ küldöttség munkáját. Így 1974. december 13-án az ENSZ meghozta a 3292.(XXIX.) határozatát a népszavazás elhalasztásáról, egy vizsgálóbizottság kiküldéséről Nyugat-Szaharába és a Hágai Nemzetközi Bíróság véleményének kikéréséről.²⁸ A küldöttség komoly szervezési és előkészítési folyamat után 1975. május 8. és június 9. között látogatott el Nyugat-Szaharába, Madridba és a környező államok fővárosaiba.²⁹ A szaharai területek kormányzója, Gomez de Salazar tábornok a lehetőségét is ki akarta zárni egy, a Polisario melletti szimpátiatüntetésnek, ezért a látogatás előtti razzián mindenkit, aki nem a spanyolok érdekei szerint politizált, eltávolítottak El-Aaiunból. A delegáció fogadásakor a várostól a repülőtérig terjedő úton a spanyolok által támogatott PUNS párt jelképeivel integető helyiek ezrei tömörültek. A kormányzót akkor érte a sokk, amikor a küldöttség vezetőjével, Simon Akéval, Elefántcsontpart ENSZ nagykövetével elindultak a városba vivő úton, és az addig a spanyolokat éltető tömeg eldobálta a PUNS transzparenszeket, majd függetlenséget követelve a Polisariot éltető zászlókat és plakátokat kezdték el lengetni. A következő héten a küldöttség tagjai bárhová is utaztak, a Polisario és szimpatizánsai tömegtüntetéseket szerveztek, míg a spanyolok mellett az egyre erőtlenebbül politizáló PUNS szervezeten kívül senki sem emelt szót.³⁰ A legnagyobb, a Polisario melletti tüntetést május 13-án El-Aaiunban szervezték, ahol még a spanyol újságok sze-

Kép 10. Ma El Ajnin háza Smarában

rint is több mint 15000 tüntető éltette az ellenzéki szervezetet. Az emberek elkötelezettsége igen meglepte nemcsak a spanyol állam képviselőit, hanem még az itt élő, egyszerű spanyolokat is. Így történt, hogy a Polisario melletti szimpátiatüntetésen felháborodott és a szervezetet elítélő spanyolok az európai negyed háztetőiről az „Arriba Espana” és a „Viva la Légion” falangista dalokat énekelték, majd május 15-én több mint 200 spanyol asszony tüntetett a kormányzó hivatala előtt, követelve a „terrorista” szimpatizánsok elhallgattatását.³¹ A spanyol katonai titkosszolgálatot irányító Diego Aguirre így emlékezett vissza a látogatásra: „száz és száz vörös, zöld, fehér és fekete Polisario zászlót lengetett a tömeg, amivel szemben alig néhány spanyol vagy PUNS zászló (kék és sárga) látszott, de azok is hamarosan eltűntek. A Polisario és a támogatói győzelmet arattak a spanyol adminisztráció és a PUNS felett egyaránt. A misszió tagjait szinte elborították a demonstrálók hullámai, akik kiabálása – Ki Spanyolországgal! Teljes függetlenséget! Se Marokkó, Se Mauritánia! Szaharáviak és nem marokkóiak, mauritániaiak vagy algériaiak vagyunk! – nem hagyott kétséget akaratum felől. Talán sosem volt ennyire egyértelmű a nép akarat, amit a területet irányítók akarata ellenében fogalmaztak meg.”³²

A PUNS vezetőit ugyanúgy sokkolták az események, és az addig biztosnak tűnt vezető szerepük elvesztése. Egyedül Villa Cisnerosban (Dakhla) tudták meg-

örizni a vezető szerepüket, ahol a függetlenséget követelőktől elkülönülve, de azonos helyen tüntettek. A bizottság egyedül itt tárgyalt a helyi PUNS vezetőkkel, akik a terület jövőjével kapcsolatosan egymástól is eltérő álláspontot képviseltek. Volt, aki a spanyolok fennhatósága alatt, mások pedig független államban képzeltek el a jövőjüket.³³ A legnagyobb változás a PUNS vezetőjének álláspontjában következett be. Khali Henna Ould Rashid látva, hogy a pártja elveszítette biztos előnyét a helyi politikai életben, és a spanyol szövetségesei sem képviselnek biztos hátteret, azonnal megváltoztatta az addig szilárdan hangoztatott véleményét. Addig ugyanis csak a spanyolokkal együttműködve tudta a terület jövőjét elképzelni, és a Marokkó által támasztott területi követeléseket, finoman, csak örültségnek nevezte. Mégis május 18-án két közeli munkatársával az éj leple alatt elhagyta El-Aaiunt, és felkereste az akkor Casablancában tartózkodó II. Hasszánt. A pártját cserbenhagyó vezér két nap múlva országos sajtótájékoztató keretén belül fogadott hűséget a királynak a szaharáviak nevében, míg a Polisariot veszélyes kommunista szervezetként aposztrofálta.³⁴ Rajta kívül csak El-Aaiun néhai, spanyolok által elűzött polgármestere, Ibrahim el-Leili tett hűségesküt (bayaa) a marokkói királynak. A szaharávi vezetőknek ugyanis minden más megoldás kellemesebbnek tűnt akkor, mint a Marokkóval való egyesülés. Talán éppen ezért a PUNS által előterjesztett javaslatokat az ENSZ által kiküldött vizsgálóbizottság nem tartotta igazán fontosnak, és érdemben nem is foglalkozott azokkal. Aké két kubai és iráni diplomatatársával körbeutazta Nyugat-Szaharát, ahol meggyőződtek arról, hogy a szaharáviak jelentős része nem akar spanyol fennhatóság alatt élni, hanem saját, független államot szeretnének.³⁵

Az egyheti alapos és tényfeltáró vizsgálat után a bizottság által az ENSZ számára készített jelentés így fogalmazott: „a spanyol hatóságok együttműködése lehetővé tette, hogy a küldöttség a területen eltöltött rövid idő ellenére is meglátogasson minden fontosabb központot és tájékozódjon a lakosság álláspontjáról. A küldöttséget minden meglátogatott helyen politikai tömegtüntetés fogadta. Találkozott a szaharai közösség minden rétegének képviselőivel. Mindezek alapján világossá vált a küldöttség előtt, hogy a szaharaiak között a területen belül elsöprő egyetértés van a függetlenség kérdésében.”³⁶

Május 10-én, szinte a látogatással egy időben történt, hogy a spanyol hadseregben szolgálatot teljesítő helyi katonák egy-egy szakasza fellázadt tisztjeik ellen.³⁷ A lázadók egy ellenálló tisztet megöltek, majd a többi 14 spanyol tisztet és katonát börtönbe zárva, fegyverzetükkel együtt csatlakoztak a Polisario fegyvereseihez.³⁸ A katonák a Gourellia-hegységben, Mehaires közelében kitelepülésen vettek részt. A táborozás kezdetétől a légkör igen feszült volt, így a tisztok fokozottan ellenőrizték a katonákat, akiket azonban a tiszthelyettesek egy része is támogattott. A lázadók a szieszta ideje alatt fegyverezték le az éppen pihenő és az ellenálásra kevésbé képes tiszteket. A lázadást követő harmadik napon a spanyol uralom ellen lázadó gerillák megtámadták a Guelta Zemmour-i rendőrőrsöt, majd miu-

tán a rendőrök átálltak hozzájuk, a még ellenálló szaharávi származású parancsnokot elfogták. Erre a spanyol hatóságok a nomád csapatok közel 200 katonáját távolították el a lázadókkal való együttműködés vádjával.³⁹ Ennek ellenére a Polisario tevékenysége a sivatagi területen tovább erősödött. Május 27-én a szervezet fegyveresei Ain Ben Tili környékén rajtaütöttek a helyi rendőrök egységén, és tizennégy rendőrt foglyul ejtettek. Június 14-én, pedig a teljes Guelta Zemouri rendőrőrs állománya átállt a felkelőkhöz, miután azok egy rajtaütés során elfoglalták a rendőrállomás épületét.⁴⁰ Már csak ezen események miatt sem tudták a spanyolok a bizottság elől eltitkolni a valós helyzetet és azt a tényt, hogy a helyiek sem gyarmatként, sem pedig tengerentúli megyeként nem akartak a Spanyol Királyság része maradni. Amikor a bizottság Spanyolországot és a Nyugat-Szaharát környező államokat (Algéria, Marokkó és Mauritánia) is körbeutazta, egységesen azon a véleményen volt, hogy a terület önrendelkezési jogát biztosítani kell.⁴¹ Az átmenetről persze több elképzelés is volt, de a véglegesnek tűnő változatban a bizottság elnöke és a Polisario vezetője, El-Váli Musztafa Szajed a május 29-i találkozójukon egyeztek meg.⁴² A terv szerint a spanyolok előbb a közigazgatást adták volna át egy „nemzeti” tanácsnak, majd csapataikat a területről fokozatosan kivonva átadták volna a terület feletti ellenőrzés jogát a Polisario katonáinak. Az egész folyamatot az ENSZ felügyelte volna, amely egy időre védnökséget vállalt volna a terület felett. Mivel a helyiek szintén egységesen utasították el a marokkói és a mauritániai területi követeléseket is, a bizottság javasolta, hogy a helyiek önállóan dönhessenek további sorsukról. Ezután már csak a Hágai Nemzetközi Bíróság állásfoglalása hiányzott az ENSZ asztaláról.

A Hágai Nemzetközi Bíróság döntése és a „Zöld Menet”

Mivel a marokkóiak számára nem kedvezett az ENSZ által kiküldött vizsgálóbizottság jelentése, hivatalosan is nemzetközi bírósághoz fordultak a nyugat-szaharai területek országukhoz való „visszacsatolásának” ügyében. Ezzel egyidőben persze továbbra is megpróbálták befolyásolni a szaharaiakat.¹ Az általuk 1975 februárjában létrehozott és finanszírozott „Felszabadítás és Egység Front” (Frente de Liberación y de la Unidad – FLU) fegyveres tagjai a szaharai területeken több terrorakciót hajtottak végre spanyol katonák és szaharávi civilek ellen.² Június 8-án egy 46 fős létszámú marokkói egység lépte át Spanyol-Szahara határát, de rövidesen körbekerítették őket a spanyol légió és a szaharávi nomád egységek katonái. A marokkóiak látván az egyenlőtlen esélyeket, harc nélkül megadták magukat. Két nappal később egy másik marokkói csoport megtámadott egy kisebb spanyol erődöt, de mivel azt a spanyolok elkeseredetten védték, a marokkóiak visszavonultak. Június végén két felderítő repülést folytató fegyvertelen spanyol repülőgépet támadtak meg a marokkói légvédelmi egységek, majd nem sokkal később aknákat telepítettek Tah település közelébe, a spanyol határőrök által használt útvonalra. A járőr szolgálatra kiküldött spanyol katonák közül öten vesztették ekkor az életüket. A marokkói támadásokat a spanyolok egyre kevésbé tolerálták és egyre keményebben léptek fel ellenük. Augusztusban Hausa település megtámadásakor a marokkóiak három katonájukat veszítették el a spanyol ellentámadás során.³

Még az ENSZ vizsgálóbizottságának megérkezése előtt megtámadták a Jdiriya faluban lévő katonai ellenőrző pontot, majd két járőröző spanyol katonai repülőgépet vettek tűz alá, egy szaharávi üzletembert pedig agyonlőttek, amikor az bevásárló körútjáról hazafelé tartott. A szervezet nemcsak a spanyolokat, hanem több, Polisarioval szimpatizáló embert is megtámadott, többnyire akkor, amikor azoknak esélyük sem volt a védekezésre. Olyannyira felbátorodtak, hogy nemcsak a spanyolokkal, de a Polisario fegyvereseivel szemben is akciókat kezdeményeztek.⁴ Végül a spanyol hatóságok megelégtették az FLU tevékenységét, és egy megelőző katonai akció szervezésébe fogtak. Egy, a spanyolok által is pénzelt kettős informátor azt a hamis hírt vitte meg az FLU vezetőségének, hogy a Mahbasban lévő spanyol erődöt alig 4-5 katona őrzi, mivel a többiek a Polisario gerillák után kutatnak a hegyekben. A szervezet fegyveresei belesétáltak a mesterien felállított csapdába, ahol a teljes támadó csapatot (44 főt!) a spanyolok foglyul ejtették. Az elfogottaknál talált dokumentumok hitelt érdemlően bizonyították a spanyoloknak, hogy a terrorakciókat a marokkói kormány pénzelte és irányította. A foglyok között egy

marokkói százados és több marokkói tiszthelyettes és katona is volt. A spanyolok hivatalosan is tiltakoztak, de a támadások továbbra is folytatódtak egészen addig, míg egy spanyol járőr Hagounia mellett felszámolt egy több mint 20 fős egységet, ahol az FLU számos vezetőjét is elfogták. Mivel a szervezet elveszítette irányítási képes vezetőinek jó részét, a spanyolok pedig a Kanári-szigetektől átirányított csapatokkal szinte teljesen lezárták a marokkói-szaharai határt, a szervezet már komolyabb akciót nem tudott kivitelezni.⁵ A marokkói vezetés erre csapatösszevonásokat hajtott végre a határkörzetben, amit a spanyol hírszerző források kb. 25 000 főre becsültek.⁶ Ez az akkori marokkói hadsereg állományának negyede volt, ez is jelzi a marokkóiak félelmét egy esetlegesen kirobbanó katonai konfliktustól. A király elszántságát jelezte a 1975. augusztus 20-án megtartott beszéde, amikor kijelentette, hogy: „ez év végére Marokkó felszabadítja a saharai régiót, bármibe is fog az kerülni”⁷

A spanyolok tartva attól, hogy megmaradt befolyásukat is elveszíthetik a területen, még júniusban Emilio Cassinello spanyol diplomata révén titkos tárgyalásokat kezdtek Algírban a Polisario vezetőivel a hatalom békés átadásáról, és javaslatot tettek a PUNS, a Dzsemma és a Polisario egyesítésére.⁸ Bár a PUNS és a Dzsemma több vezetője is tárgyalásokat kezdett a Polisarioval, a szervezetek között a már meglévő bizalmatlanságot nem tudták megszüntetni, így a szervezetek teljes összefogása nem valósulhatott meg. A tárgyalások ideje alatt a Polisario beszüntette a spanyolok elleni támadásokat.⁹ A Polisarioval való titkos tárgyalásokba az akkori spanyol külügyminisztert, Pedro Cortina Y Maurít is bevonták.¹⁰ A tárgyalások során a saharaiak felajánlották, hogy a spanyolok további húsz éven keresztül térítésmentesen használhatják a foszfátbányákat, és megtarthatják a halászati jogok jelentős részét is. Válaszul a spanyolok a szervezetet félhivatalosan is elismerték. Az eddig illegalitásban lévő szervezet és a spanyolok közötti együttműködés azonban végleg megpecsételte az akkora már teljesen jelentéktelenné vált PUNS szervezet sorsát. A volt vezető saharávi párt képviselői végül október 10-én a Dzsemma és a spanyol parlamentben (Cortes) mandátummal bíró saharávi képviselők előtt hivatalosan is csatlakoztak a Polisariohoz.¹¹ A Polisario megpróbálta Mauritániát is a maga oldalára állítani, és felajánlották az akkori elnök, Mokhtar Ould Daddah számára a két terület egyesítésével, az ő vezetése alatt működő szövetségi állam létrehozását.¹² A mauritániai elnök azonban biztos volt abban, hogy a marokkóiakat nem tudja megállítani, és majd a Hágai Nemzetközi Bíróság is az ő területi igényeiket fogja támogatni, ezért inkább a marokkóiakkal való együttműködést választotta. Rövidesen találkozott a marokkói királlyal, és amikor szilárd biztosítékokat kapott az országával szembeni marokkói területi igények visszavonásáról, teljes támogatásáról biztosította II. Hasszánt.¹³ Végül a bíróság döntése előtti héten a marokkói és a mauritániai diplomaták lényegében elfogadtatták a környező államokkal (Algériát kivéve) azt a tényt, hogy Nyugat-Szahara az év végére visszatér a Marokkói Királyság kebelébe. A spanyolok ugyan még mindig diplo-

máciai megoldást próbáltak keresni és október 1-jén bejelentették a Világszervezet képviselőinek, hogy 1976 első felében kívánják megszervezni a referendumot. A korábbi gyarmatosítók még abban reménykedtek, hogy valamilyen úton-módon képesek lesznek fenntartani a befolyásukat a területen, de ennek a realitása egyre inkább csökkent. Ez látható volt az USA viselkedésén is, amely nagyhatalomként mind a spanyoloknak, mind pedig a marokkóiaknak szövetségese volt, így egészen eddig senki mellé sem állt az egyre inkább eldurvuló konfliktusban. Amikor Marokkó kétséget kizárólag kijelentette, hogy Nyugat-Szaharával kapcsolatosan nem annak a függetlenné válása, hanem Marokkóba való beolvasztása a cél, a Ford adminisztráció bonyolult helyzetbe került. A CIA már hetekkel a „Zöld Menet” megkezdése előtt figyelmeztette az akkori amerikai külügyminisztert, Henry Kissingert, hogy: „II. Hasszán eldöntötte, hogy megszállja Nyugat-Szaharát az elkövetkezendő három héten belül”. Az ügynökség azon aggódott, hogy „a konfliktus kiszélesedése a jelenlegi rabati kormány bukását eredményezheti, de Madridot sem kerülné el a politikai krízis.” A CIA kétségei az elnök számára az 1975. október 5-én és 8-án készített napi jelentésekbe is bekerültek.¹⁴ Sokan ezért is gondolják, hogy Kissinger nem csak hogy előzetesen tudott Hasszán inváziójának terveiről, hanem támogatta is azt. Köztudott, hogy október 5-én a külügyminiszter magánlevelet írt a királynak, amelyben arra kérte, hogy kerülje a drasztikus lépések megtételét Spanyol-Szaharával kapcsolatosan. A király válaszát október 14-én kapta meg Kissinger, amelyben arról biztosították, hogy Marokkó nem fogja megtámadni Spanyolországot. Két nappal később, – alig pár órával azután, hogy a Nemzetközi Bíróság elutasította Marokkó igényét Nyugat-Szaharára – pedig Hasszán bejelentette, hogy megkezdí a „Zöld Menetet.”

A Nemzetközi Bírósághoz benyújtandó kérdésekről az ENSZ-en belül 1974 decemberében szavaztak a tagállamok képviselői, azonban Marokkó és Mauritánia már ezt megelőzően, a rabati csúcstalálkozón (1974. október 26-29.) megállapodtak a terület felosztásában, illetve az ENSZ előtt képviselendő közös álláspontjukról.¹⁵ Annak ellenére, hogy Spanyolország javasolta azt, hogy a testület foglaljon állást a dekolonizáció és az önrendelkezés kérdésében is, a bizottság 81 szavazattal, 43 tartózkodással, ellenszavazat nélkül a marokkói és a mauritániai javaslatokat szavazta meg. Az ENSZ az alábbi kérdésekben kérte a bíróság állásfoglalását:¹⁶

- Gazdátlan terület (res nullius) volt-e Nyugat-Szahara a gyarmatosításkor?
- Milyen jogi kapcsolatok fűzték Nyugat-Szaharát Marokkóhoz és Mauritániához?

A Hágai Nemzetközi Bíróság bekérte a vizsgálatokhoz szükséges iratokat, majd 1975. június 25-én megkezdte a tárgyalást. Négy hónappal később, 1975. október 16-án, alig két nappal a nyugat-szaharai ENSZ bizottság jelentésének hivatalos közzététele után, nyilvánosságra hozta álláspontját.¹⁷ A bíróság véleménye szerint a marokkói bizonyítékok a közös történelmi múltból „nem elégségesek annak

bizonyítására, hogy ténylegesen marokkói fennhatóság lett volna a Nyugat-Szaharában.” A bíróság a beterjesztett bizonyítékok alapján bizonyítottak látta, hogy Marokkó soha nem szedett adót a területen, ami a fennhatóság hiányára utal.¹⁸ A marokkói szultán az 1882. és 1886. évi hadjárata során még a Draa folyóig sem jutott el, pedig az még Nyugat-Szaharán kívüli terület volt. Azt pedig, hogy a Nyugat-Szaharában található legnagyobb létszámú törzs, a reguibatok elfogadták volna a szultán fennhatóságát, amint azt a Marokkó által beterjesztett iratok állították, semmi sem bizonyította.¹⁹ Az a tény, hogy Ma El-Ajnin sejk segítséget kért a marokkói uralkodótól a terület felszabadításának érdekében, még nem bizonyító erejű a marokkói fennhatóság elismerésében.

A bíróság azt a lehetséges magyarázatot azonban elfogadta, hogy a marokkóiak uralmat gyakorolhattak Nyugat-Szahara vagy Dél-Marokkó néhány nomád törzse felett, a határ közelében élő kaidok révén.²⁰ Marokkó számára ez a mondat jelentette a hivatkozási alapot Nyugat-Szahara elfoglalásához, annak ellenére, hogy egyetlen nemzetközi szervezet sem ismerte el az ehhez való jogát. A nemzetközi szerződésekkel illetően a bíróság szerint azok „nem tanúsítják Marokkó Nyugat-Szaharára vonatkozó területi fennhatóságának nemzetközi elismerését a spanyol gyarmatosítás időpontjában.” A mauritániaiak keresetét is elutasította a bíróság, mivel Mauritánia területén különböző emirátusok és törzsek voltak ugyan, de erős központi hatalom soha nem alakult ki, azaz „nem volt felismerhető jogi személyi vagy jogi egység jellege”, ezért semmiféle fennhatóságot nem gyakorolhattak Nyugat-Szahara felett. A bíróság véleménye szerint a tényektől függetlenül, ha történelmi jogok illelnék is meg a két országot, területi követeléssel akkor sem élhetnének, mivel a modern nemzetközi jog elsőbbséget biztosít a saharávi nép önrendelkezésének.

A bíróság kétszer szavazott a döntéssel kapcsolatban, először 14:1 majd pedig 15:1 volt a szavazatok aránya.²¹ Így történhetett meg, hogy az ENSZ és a Hágai Nemzetközi Bíróság azonos véleményre jutott.

Az érintett országok szinte azonnal reagáltak a döntésre. Spanyolország kijelentette, hogy tudomásul veszi és elfogadja a határozatot, míg Mauritánia úgy érezte, a bíróság megerősítette jogos követeléseit a saharai területekre. Marokkó azonban csak az ítélet első részét fogadta el, amely a kaidok és néhány saharai nomád törzs közötti esetleges kapcsolatot megállapítja. Az iszlám törvények szerint ez pedig a szuverenitást fejezi ki, azaz a népszavazásra nincs szükség, így Nyugat-Szahara beolvasztható a Marokkói Királyságba.²² A király így fogalmazott: „A bíróság határozata csak egy dolog... a Nyugat-Szaharának nevezett terület mindig is Marokkó szerves része volt”²³ II. Hasszán már a bíróság döntése előtti héten elrendelte a hadsereg egyes alakulatainak mozgósítását, sőt maga és katonai törzse Marakeshbe utazott, ahonnan az 1963-as Algéria elleni háborút irányította. A Rabatban működő amerikai nagykövetség egy nappal később jelentette Washingtonnak, hogy jelentős létszámú csapatösszevonást hajtottak végre a marokkóiak a

határhozatban. Iderendelték például a Marokkói Hadsereg Déli Parancsnokságának teljes harcokosi állományát (35 db T-54 tank).²⁴ Természetesen erről a világ közvéleménye semmit sem tudott, úgy gondolták, hogy a bíróság döntését – ígéretüknek megfelelően – az érdekeltek tiszteletben fogják tartani. Az uralkodó a bírósági döntés napján azt is bejelentette, hogy 350000 fő részvételével békés menetet indít Nyugat-Szahara felé.²⁵ Érdekes módon Marokkó következetesen minden fórumon azt hangoztatja, hogy a Nemzetközi Bíróság megalapozottnak tekintette az igényét Nyugat-Szaharával kapcsolatosan. Érdekes továbbá az is, hogy a bíróság határozatát maga az amerikai külügyminiszter is „félreértette”. 1975. október 17-én Ford elnök és nemzetbiztonsági tanácsadója, Brent Scowroft találkoztak Kissingerrel, aki azt állította a beszélgetés során, hogy: „Hasszán elérte, amit akart, hisz a bíróság döntése neki kedvezett.”²⁶ Ettől függetlenül október 19-én újabb levelet írt a királynak, akit arra kért, hogy kerülje el a válság eszkalálódását, és bízsa a Világszervezet diplomáit arra annak megoldását. Persze a spanyol diplomácia sem tétlenkedett, az ország ENSZ nagykövete, Jaime de Piniés levelet írt a Biztonsági Tanácsnak, amelyben azzal vádolta a marokkói királyt, hogy a „Zöld Menettel” komolyan veszélyezteti a nemzetközi békét és biztonságot. A Biztonsági Tanács két napon belül foglalkozott a nyugat-szaharai helyzettel, és Costa Rica képviselője által javasoltaknak megfelelően egy olyan határozattervezetet készítettek, amely felhívta a marokkói felet, hogy ne tartsák meg a tervezett menetet.²⁷ Ennek ellenére október 22-én a Biztonsági Tanács – az USA és Franciaország nyomására – elfogadta a 377. számú határozatot, amely felhívta a szembenálló feleket, hogy tartózkodjanak az erőszaktól és felkérte a szervezet főtitkárát, hogy kezdjen konzultációt Marokkóval és Spanyolországgal.²⁸ Mivel Spanyolország nem számíthatott az ENSZ hathatós támogatására, kénytelen volt közvetlen tárgyalásokba kezdeni a marokkóiakkal, amellyel elérték, hogy a menet megkezdést a marokkóiak novemberig elhalasztották. Még ezen a napon Kissinger helyettese, Alfred Aherton találkozott II. Hasszánnal Marakeshben, ahol arra a következtetésre jutott, hogy a két ország már valamiféle közös egyezsége arról, hogy a „Zöld Menet” csak szimbolikus lesz, és a Spanyol-Szahara nem kap függetlenséget.²⁹ Október végére azonban úgy tűnt, hogy az algériaiak ellenállása miatt megghiúsul az egyezés, így a marokkóiak folytatták a menet szervezését.

Amikor II. Hasszán bejelentette a „Zöld Menet” akciót, az volt a titkolt célja, hogy előkészítse a nyugat-szaharai terület megszállását. A bejelentést Marokkó egész területén örömmel fogadták, és október végére több mint 600000 fő iratkozott fel a menetben való részvételre.³⁰ Indulási helyként a szervezők a határtól alig 30 kilométerre lévő Tarfayát jelölték meg.³¹ A spanyol kormány, számításba véve Franco közelgő halálát (aki ekkor kapott egy újabb súlyos szívrohamot), szeretne volna a helyzetet véglegesen megoldani, így mikor tudomást szerzett az akcióról, azonnal kérte a Biztonsági Tanács összehívását, hogy megakadályozzák a terület ellen tervezett intervenciót. Az ENSZ azonban csak önmérsékletre szólította fel a

résztvevőket, kérve, hogy kerüljenek el minden egyoldalú lépést vagy más akciót, ami tovább súlyosbítaná a térségben kialakult helyzetet.³²

A Polisario és Dzsemma tagjai hivatalosan is követelték a spanyol hatóságoktól, hogy akár fegyveres erővel is, de akadályozzák meg a terület tervezett invázióját. A Dzsemma vezetője, Khatri Ould Said Ould el-Joumani egy spanyol lapnak nyilatkozva kifejtette, hogy a szaharáviak a végső lehetőségükig küzdeni fognak a marokkóiak ellen. A PUNS akkori vezetője, Dueh Sidna Naucha tárgyalásokat kezdeményezett a spanyolokkal, és felajánlotta a helyi lakosság tevőleges részvételét a marokkóiakkal szembeni harcban, amennyiben a spanyolok fegyvert adnak nekik. A marokkói fenyegetés végleg közös táborba hozta az addig ellenségeskedő feleket, mind a Szaharában élő spanyolok, mind a PUNS és a Polisario képviselői is harcolni akartak a behatolók ellen.³³ November 2-án János Károly trónörökös, akit akkor már ideiglenes államfővé neveztek ki, rövid látogatást tett El-Aaiunban, ahol szemlét tartott a spanyol csapatok felett, és kijelentette, hogy Spanyolország nem fogja magára hagyni az állampolgárait, és teljesíteni fogja kötelezettségeit Nyugat-Szaharában.³⁴ Még ezen a napon a Világszervezet jóváhagyta a 379. számú határozatot, amely az eddigi határozatokhoz képest nem jelentett előrelépést, sőt külső megfigyelők szerint még bátoríthatta is a marokkóiakat.³⁵ Úgy tűnik a spanyolok segítséget kértek az amerikaiaktól, mivel még ezen a napon Kissinger táviratot küldött a rabati vezetésnek, hogy a spanyol kormány attól tart, a „Zöld Menet” megindítása háborúba sodorhatja a két országot. A külügyminiszter nem a menet leállítását kérte a királytól, hanem azt, hogy az ENSZ közvetítését igénybe véve kezdjen tárgyalásokat a spanyolokkal.³⁶ Az amerikaiak ekkor ugyanis még mindig ki akartak maradni a konfliktusból, amelyről úgy gondolták, hogy az ENSZ képes lesz megoldani. A következő napon János Károly és Ahmed Osman marokkói miniszterelnök találkozott Madridban, ahol a további egyeztetésekben állapodtak meg.³⁷ Ugyanezen a napon kezdte meg közvetítő tevékenységét az ENSZ-főtitkár, Kurt Waldheim szóvivője, André Lewin aki a szembeálló feleknek tolmácsolta a főtitkár személyes javaslatát. A javaslat szerint Nyugat-Szaharát ENSZ védnökség alá helyezték volna a terület jövőjéről tartandó népszavazásig. Ez a megoldás azonban nem felelt meg a marokkóiaknak, sőt II. Hasszán szóban jelezte Lewinnek, hogy a spanyolokkal már megállapodott, a „Zöld Menet” csak szimbolikus aktus lesz és semmi más.³⁸ Az ENSZ határozatlanságát bátorításként értelmezve november 5-én a marokkói király agadiri rádióbeszédében kijelentette, hogy már másnap elindítja a Zöld Menetet. Erre válaszul a helyi spanyol kormányzó, Gomez de Salazar tábornok sajtótájékoztatót tartott, ahol nyíltan megfenyegette a menetben résztvevőket, amennyiben átlépik a Spanyol-Szahara határait, fegyveres erővel fog fellépni ellenük. Ezt alátámasztotta az a tény is, hogy a spanyol légió és a spanyolokhoz még hűséges szaharai egységek katonáit a tábornok parancsára azonnalriadókészültségbe helyezték. November 5-én a sürgősen összehívott Biztonsági Tanács üzenetet küldött a marokkói uralkodónak, amelyben helytelenítette a menet megtartá-

sát, és felkérte, hogy azonnal vonja vissza a menetet Nyugat-Szahara területéről. A Tanács továbbá minden, konfliktusban érintett felet felszólított az együttműködésre a korábbi ENSZ határozatok alapján.³⁹ II. Hasszán válasza minden volt, csak nem megnyugtató. A király közölte a Tanács tagjaival egészen addig folytatja a menetet, amíg a spanyolok nem hajlandóak kétoldalú megbeszéléseket kezdeni vele a terület jövőjéről.

A spanyol kormány másnapi közleményében már azt nyilatkozta, hogy „mindenkelőtt békét és nyugalmat akar, de nem mindenáron”. A békemenetnek álcázott agresszió természetesen folytatódott, a menetelők november 6-án átlépték a határt, és 12 kilométerre behatoltak Spanyol-Szahara területére.⁴⁰ Az ENSZ Biztonsági Tanács ismét felszólította II. Hasszánt, hogy állítsa meg a menetet, majd miután választ nem kaptak, elfogadták a 380. sz. határozatot, amely felhívta a marokkói kormányzat figyelmét, hogy „Azonnal vonuljon vissza a Nyugat-Szahara területéről a menet összes résztvevője.”⁴¹ Ezt követően az ENSZ BT 10 éven keresztül nem hozott újabb határozatot Nyugat-Szaharával kapcsolatosan. Habár a határozat keményen fogalmazott a Világszervezet még sem tett semmit, mivel az USA és Franciaország – mint az ENSZ BT állandó tagjai – a határozat elfogadásán kívül minden más lépést blokkoltak. Ekkor már az USA feladta a „semleges szemlélődő” szerepét és minden erejével a marokkóiakat segítette, mivel Kissinger szerint: „Ha Hasszán nem ér el sikereket Nyugat-Szaharával kapcsolatosan, az a trónjába kerülhet. Remélhetőleg az ENSZ képes kezelni a szituációt, de ha mégsem...”⁴² Így senki sem merte megállítani a „békés menetben” résztvevőket. Ekkorra már a sivatagban több mint 40000 ember táborozott, akiket további tízezrek követtek. A menet megszervezése és annak logisztikai biztosítása komoly kihívás elé állította a marokkói vezetést, de nagy erőfeszítések árán sikerült a menet résztvevőinek ellátását megoldani. A Nemzeti Iroda a menet idejére teljes forgalomkorlátozást rendelt el egész Marokkó déli részén, és csak a menetelők számára élelmiszert, vizet és egyéb ellátmányt szállító tehergépjárművek közlekedhettek az utakon. A menet ideje alatt 7813 teherautó és 230 mentőautó (470 orvossal) teljesített szolgálatot. Mivel a hadseregnek (Forces Armées Royales – FAR) nem volt elég autója, a király elrendelte a civil fuvarozó cégeknek, hogy járműveiket a gépjárművezetőjükkel együtt a menet idejére térítésmentesen biztosítsák. Tarfayától már a Marokkói Légierő gépei dobtak le ejtőernyővel ellátmányt a tömeg számára, mivel a spanyol hadsereg jelenléte miatt nem kockáztatták meg a nagyrészt katonai járművekből álló konvoj behatolását Spanyol-Szahara területére. A menet alatt 23000 tonna vizet, 17000 tonna élelmiszert és 2590 tonna üzemanyagot juttattak el a repülőgépek a menet résztvevőinek.⁴³ A marokkói kormány számításai szerint a Zöld Menet finanszírozása 80 millió francia frankjába (8 millió angol font) került az államnak, és ebbe még a járulékos költségeket nem is számították bele. Egyes politikai elemzők szerint a menetet már hónapokkal előtte megszervezték, hiszen néhány nap leforgása alatt lehetetlen lett volna a tömeg ilyen szintű logisztikai ellátása, illetve mozgatása. A menetelők-

nek ugyanis 12,5 %-a állami alkalmazott (43500 fő) volt, és a menet teljes ellátását és biztosítását a hadsereg és a csendőrség (Gendarmie Royale) egységei végezték.⁴⁴ A hivatalos marokkói álláspont szerint az akciót az emberek spontán felháborodása váltotta ki, illetve az évszázadok óta Marokkó részét képező szaharai területek és lakóik iránti aggódásuk. Akárhogy is történt, a király részéről mesteri húzás volt ilyen módon kényszeríteni a spanyolokat a visszavonulásra, akiket katonai erővel esélyük sem lett volna legyőzni (A spanyoloknak ekkor 302000 fős jól felszerelt és kiképzett, míg a marokkóiaknak 61000 fős, de kiképzetlen és gyatra felszereléssel rendelkező hadserege volt.). Ezzel a húzással a király a hazai ellenzékét és a hadsereg egyre elégedetlenebbé váló főtisztjeit is elnémította (1971-72 során két sikertelen puccsot, illetve merényletet követek el a hadsereg egyes vezetői a király ellen),⁴⁵ ugyanis az akkori érzelmileg felfokozott helyzetben életveszélyes lett volna a királlyal szembehelyezkedni.⁴⁶ Voltak ugyan olyan politikusok, akik nem támogatták a szaharáviak elleni akciót – sőt nyilvánosan fel is szólaltak az ellen –, őket azonban gyorsan elhallgattatták.⁴⁷ Az addig kevésbé vallásos király a muzulmánok szemében, mint egy szent háború meghirdetője és vezetője (amir al-muminin), az elszakadt területek újraegyesítője és az igazhitűek vezetője lett.⁴⁸ A menetelőket a király isteni harcosokként (mudzsahedin) aposztrofálta, és a feltüzelt tömeg tagjai ezek után már akár a Koránnal a pusztá kezükben is vállalták volna a küzdelmet a gyarmatosító spanyolokkal szemben az evilági és a paradicsomi ellentételezések fejében.⁴⁹ A király a menetet Mohamed prófétának a medinai száműzetésből Mekkába való visszatéréséhez hasonlította, és az alábbi szavakkal buzdította a menetelőket: „Hadd, legyen Allah szent könyve az egyedüli fegyverünk ebben a harcban”.⁵⁰ Mire a király Tarfayába érkezett, már a teljes marokkói nép mögötte állt, és az őt előtte nem sokra tartó híres marokkói popénekes, Jil Jilala külön éneket írt a róla és a menetről. A dal hetekig a marokkói toplisták élén volt.⁵¹

A Szahara területén élő spanyol civilek és az ott szolgálatot teljesítő katonák úgy érezték, hogy a spanyol kormány elárulta és cserbenhagyta őket. Nemcsak ők, hanem még a Francohoz kötődő tábornokok és főtisztok nagy része is ellenezte Spanyol-Szahara átadását a marokkóiaknak és a mauritániaiaknak.⁵² Sajnálatos módon az a személy, aki útmutatást adhatott volna nekik, az agg Caudillo egy, az október 17-én tartott kormányülésen rosszul lett, majd az elkövetkezendő hét folyamán több szívrohamot is kapott.⁵³ Bár a hívei szilárdan kitartottak politikája mellett, de mivel a halálos ágyán fekvő Franco ekkor már kómában volt, a megegyezést ellenzők elbizonytalanodtak, és nem mertek cselekedni. Igaz, ezekben a napokban fennállt a reális veszélye annak, hogy a hadsereg új államfőt választ a halálkló Franco helyett. Ez azt jelentette volna, hogy a Franco nevével fémjelzett korszak ugyan kisebb korrekciókkal, de fennmaradhatott volna. Az új király és a mellette álló erők felismerve ezt a tényt, határozottan és gyorsan cselekedve esélyt sem adtak a régi rendszer számára. Egyenként egyeztek meg az új rendszerre legveszélyesebbnek tartott vezetőkkel, és oldalukra állították a még el nem kötelezett tábor-

nokok és főtisztek jó részét. Így már a hadsereg sem képviselhetett egységes álláspontot a szaharai területek ügyében.⁵⁴ A királyt támogatták azok a vezető politikusok is, akik már a Franco-időszak alatt jó kapcsolatokat ápoltak a marokkói uralkodóval; Carlos Arias Navarro, a minisztertanács vezetője, Antonio Carro Martinez, az elnöki ügyek minisztere és José Solís Ruiz, a falangista párt egyik vezetője. Ezek a politikusok meggyőzték a fiatal királyt, hogy a katonailag és diplomáciailag meggyengült ország nem bírná elviselni az ellene forduló Marokkó és más arab államok gazdasági bojkottját, az esetleges háborúval pedig komoly veszélynek tennék ki a Marokkóban élő közel 18 000 fős spanyol közösséget is. A marokkóiak a diplomáciai csatornákon keresztül jelezték a spanyoloknak, amennyiben azok a szaharaiak független államát támogatnák, ők azonnal visszakövetelnék Ceuta és Melilla városokat, és akár fegyveres erővel is kikényszerítenék azok visszajuttatását. A király pártján álló katonai vezetők véleménye szerint a hadsereg azonban megosztottsága és akkori állapota miatt képtelen lett volna egy esetleges háború eredményes megvívására. Arias Navarro miniszterelnök és csoportja nemcsak szimpátiából támogatta a marokkóiakkal való megegyezést, hanem azért is, mert tartottak attól, hogy a Polisario mint radikális nacionalista szervezet, a függetlenség elnyerése után bázist biztosítana a spanyolelles Kanári-szigetek Függetlenségéért Mozgalomnak (Canary Islands Independence Movement – CIIM), amely akkor Algírban működött éppen.⁵⁵ Algériában más spanyol ellenes szervezetek aktivistái is menedéket kaptak, pl. a baszk ETA (Euzkadi Ta Askatasuna) tagjai is.⁵⁶ Ezt az álláspontot Federico Gomez de Salazar tábornok és a helyettese, Luis Rodríguez de Viguri y Gil ezredes is vitatták, szerintük Spanyolország megtarthatta volna Nyugat-Szaharában a befolyását, ha megegyeznek a Polisarioval. Egy 1978-ban adott interjúban Salazar tábornok nyilvánosan is sérelmezte, hogy a Madridi Szerződés aláírása előtt senki sem konzultált vele annak ellenére, hogy ő már a spanyol kormány támogatásával tárgyalásokat kezdett a Polisarioval a terület békés átadásáról.⁵⁷ A spanyolok több gesztust is tettek a Polisario vezetői felé, akik ezeket a náluk lévő spanyol foglyok elengedésével és a támadások felfüggesztésével „hálálták meg”⁵⁸. A tábornok szerint az adott helyzetben, amennyiben a marokkói csapatok támadást indítottak volna, negyvennyolc órán belül megsemmisíthették volna őket. A spanyol tisztikar nagy része – főleg az Afrikában szolgáltak – sokáig úgy érezte, hogy Nyugat-Szahara átadásával a király és a politikusok cserbenhagyták, és megalázták őket.⁵⁹

Október 29-én, amikor Francot a katolikus egyház képviselője az utolsó szentségekben részesítette, az akkori marokkói külügyminiszter, Ahmed Laraki titkos tárgyalásokat kezdett a madridi diplomácia képviselőivel. Még azon a napon Laraki és Carro Martinez megállapodtak abban, hogy a spanyolok a szaharai területeken egy 10 kilométeres sávot demilitarizálnak, ahová a menetben résztvevők jelképesen bevonulnak, de negyvennyolc órán belül el is hagyják azt. Így egyik fél sem szenvedett volna presztízavesztést egy esetleges meghátrálás következtében. A hónap

végére Larakihoz csatlakozott Ahmed Dlimi ezredes, aki a Zöld menet logisztikai biztosítását irányította,⁶⁰ Hamdi Ould Mouknass, mauritániai külügyminiszter és több más marokkói és mauritániai diplomata is. Mivel a terület átadásáról szóló tárgyalások az utolsó fázisba érkeztek a spanyol kormánnyal, a marokkói király 1975. november 9-én elrendelte, hogy a menetelők térjenek haza, mert a menet elérte célját.⁶¹ Ekkor közel 350000 marokkói tartózkodott a sivatagban, akiknek a nyugat-szaharai területre való bevonulás lehetősége jelentette a Kánaánt. A király elérte, hogy ezek az emberek visszaforduljanak az akkor még spanyolok uralma alatt lévő területekről. A menetben résztvevők számára a király felajánlotta a később Marokkóhoz kerülő szaharai területen való letelepedést és kedvezményes földhöz jutást, amivel lecsillapította a tömeg kezdeti felháborodását. November 11-én hivatalosan is bejelentették a spanyol, a marokkói és a mauritániai kormányok közötti tárgyalásokat, majd három nappal később megkötötték a madridi hármass egyezményt,⁶² amelyben Nyugat-Szahara területét felosztották Marokkó és Mauritánia között, a spanyolok pedig bejelentették végleges kivonulásukat.⁶³ Mint később kiderült a Madridi Egyezmény garantálta a spanyolok gazdasági érdekeltségeit is, beleértve a halászati jogokat Nyugat-Szahara partjainál és a foszfát kitermelés 35%-ának megtartását.⁶⁴

Még a tárgyalási időszak alatt a spanyol idegenlégió egységei, a spanyol tengerészgyalogos, ejtőernyős és rendőri egységek El-Aaiun városában körbevették a helyiek által lakott negyedeket, majd elkezdtek a fegyverek begyűjtését és a függetlenséget követelők őrizetbe vételét. Az addig spanyol szolgálatban álló helybéli katonákat azonnal lefegyverezték és elbocsátották. A terület kormányzója több, az őslakosokat hátrányosan érintő rendelkezést hozott, például megtiltotta az üzemanyagotöltő állomásoknak, hogy a helyi lakosoknak üzemanyagot adjanak el. A spanyol katonai vezetés azonnal megkezdte elkészíteni a civil lakosság kivonásának tervét (Golondrina-terv), majd megerősítették a foszfátbányák, a fontosabb épületek védelmét, és elkezdtek a sivatagban lévő helyőrségek kiürítését.⁶⁵ A spanyolok november 8-ig több mint tizenkétezer polgári lakost evakuáltak a területről tengeri és légi úton a Kanári-szigetekre. A spanyol kereskedők az árukészletekkel együtt adták el a boltjaikat, az állami iskolák pedig tanárok hiányában véglegesen bezártak.⁶⁶ A spanyolok az állatkerti állatokat is átszállították Almeriába, sőt, még a helyi temetőkből eltemetett hozzátartozóikat is exhumálták, majd a maradványokat átszállították a Kanári-szigetekre, ahol újra eltemették azokat.⁶⁷ Tehát mire a szerződő felek bejelentették a Madridi Egyezmény megkötését, a hadsereg tagjain és a hivatalnokokon kívül más spanyol állampolgár már is nem tartózkodott a néhai Spanyol-Szahara területén. A Madridi Egyezményben foglaltaknak megfelelően a spanyolok jogilag nem adták át a terület adminisztratív irányítását sem a marokkóiaknak, sem pedig a mauritániaiaknak.⁶⁸ Mindössze az szerepelt a dokumentumban hogy a két megszálló ország a Dzsemma együttműködésével ideiglenes adminisztrációt fog működtetni. Ezt az egyezményt azonban az ENSZ hivatalosan sohasem ismerte el törvényesnek.⁶⁹

November 15-én El-Vali, a Polisario vezetője bejelentette, hogy a Madridi Egyezményt semmisnek tekintik, ettől függetlenül II. Hasszán november 25-én bejelentette, hogy a nyugat-szaharai dossziét becsukta, és kinevezte Ahmed Bensoudát a terület kormányzójának El-Aaiunba. A Polisarioval kapcsolatosan a király kijelentette, hogy vezetőik képtelenek a közel 60000 szaharávit összefogni, legfeljebb néhány zsoldossal képesek akciókat szervezni, akik azonban alkalmatlanok a sivatagi harcra, az erre jól kiképzett marokkóiak ellen, ezért a szervezet léte nem jelenthet fenyegetést a marokkói állam számára. Ezt a kijelentését annak tudatában tette, hogy jelentették neki, a spanyol hadseregben alkalmazott kb. 2500 fő helyi katona és rendőr szinte egységesen, fegyvereivel együtt átváltott a Polisario fegyvereseihez.⁷⁰ Mehairesben, az ENSZ táborban az egyik szakács, Mehdi a Territorial Police tagja volt El-Aaiunban, majd a spanyolok kivonulása után társaival együtt a felkelőkhöz csatlakozott. Elmondása szerint a spanyolok cserbenhagyták őket, mert ha nem vonulnak ki, akkor még mindig az ő szolgálatukban állna. Ő és több más, jelenleg a Polisario egységekben szolgálatot teljesítő katona, akik előtte a spanyol légióban, a szaharai nomád csapatoknál vagy a helyi rendőrségnél szolgáltak, most méltányossági nyugdíj kérelmet nyújtottak be a spanyol kormányhoz. A spanyol kormány hajlandó szolgálati nyugdíjat fizetni azoknak, akik legalább 10 év szolgálati jogviszonnyal rendelkeznek bármelyik, általuk létrehozott és irányított fegyveres egységben. A néhány éven keresztül zajló tárgyalások eredményeként a szaharávi „obsitosok” végül 1991-ben megkapták a spanyol kormányzat által meghatározott nyugdíjat, ami bár európai mércével nézve alacsony, de a menekülttáborokban élőknek kisebb vagyont jelent.⁷¹

Az őslakosok katonai képességével kapcsolatosan többen is megfogalmazták a kétségeiket, pl. az amerikai nagykövét a jelentésében a következőket írta: „a Polisario csak kevés gerillával rendelkezik, akik nem képesek tartósan ellenállni a sokkal jobb marokkói csapatoknak, és a légi felderítés könnyen képes lokalizálni a pozíciójukat”. Az International Institute for Strategic Studies állásfoglalása hasonló volt: „Egy gerilla háború a Spanyol-Szahara nyílt sivatagában szinte lehetetlen, mivel a védekező fél (marokkóiak) szinte teljesen képes kontrollálni a támadók mozgását.”⁷² A helyiek képességét bírálók azt azonban nem vették figyelembe, hogy a szaharáviak évszázadok óta a területen éltek, akklimatizálódtak ahhoz, ismerték az összes karavánutat, járható ösvényeket és a víznyerő helyeket, így a sivatag által nyújtott lehetőségeket mesterien kihasználták a marokkói csapatok ellen. Az elemzők szerint a marokkói hadsereg felkészültsége sokkal jobb volt, mint a szaharáviaké, mivel nem csupán a franciák ellen folytattak éveken keresztül tartó felszabadító harcokat, de az ENSZ erők keretében marokkói katonák szolgáltak Kongóban (1960-61), majd részt vettek az Algéria elleni rövid lefolyású határháborúban (1963), illetve harcoltak Szíriában az 1973-as arab-izraeli háború idején. A marokkói hadsereg felszerelése ekkor a térségen belül az egyik legkorszerűbbnek számított, így érthető, hogy mindenki az ő győzelmüket várta.

November közepén megkezdődött a marokkói hadsereg bevonulása Nyugat-Szaharába, a spanyolok pedig bejelentették, hogy néhány hónapon belül megszüntetik a polgári közigazgatást a területen (Egyedül Franco tiltakozhatott volna a marokkói megszállás miatt, de ő november 20-án meghalt.). A bonyodalmakat növelte az a tény is, hogy november 28-án Gueltában a Dzsemma, annak ellenére, hogy a hármas egyezmény a rendezésben fontos szerepet szánt neki, feloszlatta magát.⁷³ A Dzsemma 102 tagjából 67 – a tanács 65%-a! – jelent meg Gueltában, akik feloszlátás mellett döntöttek, így a tanács megszűnésének törvényessége mindenki számára egyértelmű volt.⁷⁴ Ezt még világosabbá tették a saharáviak, amikor december 6-án a Polisario szervezésében sajtótájékoztatót tartottak Algírban. A delegációban a Dzsemma korábbi alelnöke és 56 más képviselője is helyt kapott (hármán közülük a spanyol parlamentnek, a Cortesnek is tagjai voltak). A Dzsemma főtítkára olvasta fel a közös nyilatkozatukat, amelyben kimondták a tanács feloszlátását, és az új, 41 fős Saharai Ideiglenes Nemzeti Tanács létrehozását, illetve kijelentették, hogy a saharáviak törvényes képviselője a Polisario.⁷⁵ A nyilatkozatot a Dzsemma 67 tagja és több törzsi vezető is aláírta. Mivel a Madridi Szerződés a Dzsemmát ismerte el az őslakosok hivatalos képviselőjének, azzal, hogy megszüntették a tanácsot, a saharáviak elvették a lehetőséget Marokktól, hogy az a szervezetet saját céljaira használja fel, és kellemetlen helyzetbe hozták a szerződés többi aláíróját is, mivel: „A felek tiszteletben tartják a nyugat-szaharai népnek a Dzsemmán keresztül kifejezésre jutó véleményét.” (3. cikkely)⁷⁶

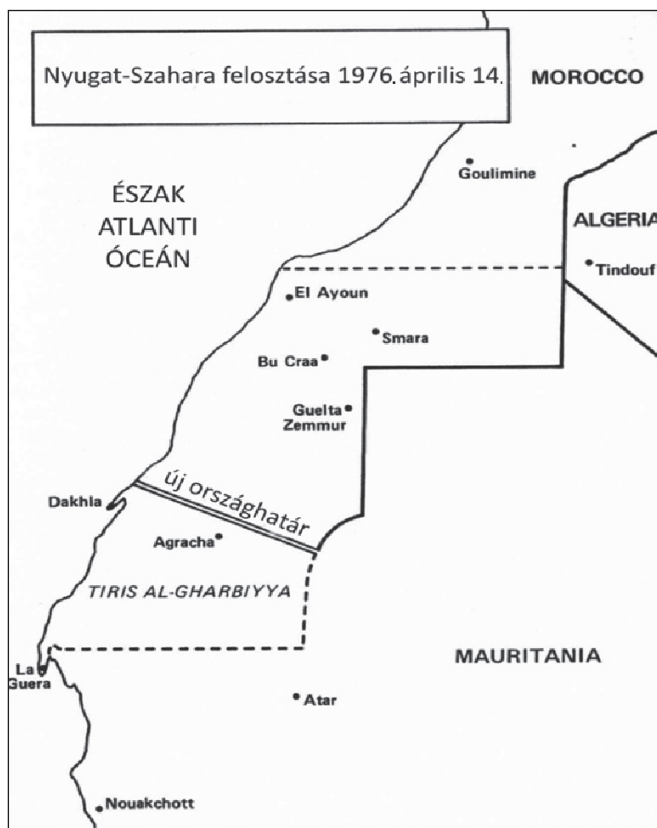
1976. február 28-át követően a spanyolok többször is megpróbálták magukat kivonni a konfliktusból, illetve a mai napig próbálják csökkenteni a felelősségüket, amiért nem adták meg Nyugat-Szahara számára a megígért önrendelkezési jogot. A Madridi Szerződés megkötése óta a konfliktussal kapcsolatos álláspontjuk is ezt jelzi. Hivatalosan a spanyolok semleges álláspontot képviselnek a konfliktusban, de inkább a Polisariot támogatják, bár ezt árnyalja, hogy Spanyolországnak fontos érdeke Marokkó stabilitása, már csak a Gibraltári-szoros felügyelete miatt is.⁷⁷ Spanyolország már csak azért is igyekszik semleges maradni, mivel Algériával és Marokkóval is jó gazdasági kapcsolatokat ápol, sőt a nyugat-szaharai háború befejezése óta Marokkó egyik fő fegyver szállítójává avanszált. Részben ez, részben pedig a spanyol halászok nyugat-szaharai tevékenysége több esetben is összeütközést eredményezett a spanyolok és a saharáviak között. Például amikor 1985-ben az egyik, marokkói zászló alatt hajózó spanyol halászhajót fegyverrel foglalták el a Polisario emberei, a spanyol kormányzat azonnal bezáratta a szervezet madridi irodáját, a Polisario képviselőjét pedig kiutasította az ország területéről.⁷⁸ Habár a különféle spanyol karitatív szervezetek és a volt francoista csoportok⁷⁹ folyamatosan nyomást gyakorolnak a mindenkori spanyol kormányzatra a saharáviak önrendelkezési jogával kapcsolatosan, csak minimálisan képesek hatni a spanyol külpolitikára, amit az érdekek és nem az érzelmek vezetnek. A kapcsolat Marokkóval sem teljesen felhőtlen, mivel azok időről-időre felemlítik Ceuta, Melilla és

néhány sziget (Gomera, Alhucemas és a Petrezselyem-sziget) visszaadásának kérdését. 2002 nyarán a marokkói uralkodó, hogy elterelje a lakosság figyelmét a hazai belpolitikai problémákról, parancsot adott a korábban Marokkóhoz tartozó, de spanyol uralom álló Petrezselyem-sziget elfoglalására. A lakatlan szigetet ugyan elfoglalta néhány marokkói csendőr, de őket meg a spanyol speciális alakulatok néhány órában belül elűzték. Ez az esemény ugyan felszította a Marokkó ellenes érzelmeket Spanyolországban, de a kormányzat már csak kényszerből is, jó kapcsolatokat kell, hogy ápoljon a marokkóiakkal. Ennek az oka a Marokkón keresztül áramló kábítószerek-kereskedelem és illegális migráció kérdése, amely ellen együtt próbál fellépni a két ország. A kábítószerek-csempészet sem egyszerű kérdés, de az elmúlt években az illegális migráció egyre nagyobb gondot okoz Spanyolorzágnak és a többi európai orzágnak is akik, jelentősen függenek a bevándorlók által a mezőgazdaságban és az alul fizetett pozíciókban végzett munkától. Az afrikai országok sokszor pedig a bevándorlók által megkeresett és hazautalt pénzekből tudják működtetni a gazdasági élet jelentős részét. Sajnos egyre többen próbálnak a mind gyakoribbá és véresebbé váló afrikai konfliktusok elől Európába menekülni, ahol már kirakható a „Megtelt” tábla. Mára a vendégmunkásokat már nem csalogatják az európai országok, hanem – bármilyen eszköz igénybevételével – megpróbálják őket távol tartani. Ebben pedig Marokkó és az észak-afrikai országok kormányai jelentős segítséget nyújtanak, különböző megállapodások és egyezmények keretében. Egyszóval Spanyolország nemcsak a saját érdekében, hanem más európai államok érdeke miatt is, kénytelen jó kapcsolatokat fenntartani Marokkóval.

Ilyen körülmények közt történt meg az, hogy 1975. december 10-én az ENSZ két, egymásnak részben ellentmondó határozatot fogadott el.⁸⁰ A 3458/A jelzésű első határozat megismételte a nyugat-szaharai népnek a korábbi határozatokban foglalt önrendelkezési jogát, amely kimondta, hogy Spanyolország és az ENSZ felelősek a terület dekolonizálásában. Felszólította egyben a spanyol kormányt, hogy az ENSZ küldöttség ajánlásainak és a Hágai Nemzetközi Bíróság döntésének megfelelően kezdjen párbeszédet a konfliktusban érintett felekkel, majd adja meg az őslakosoknak az önrendelkezési jogot. Ugyanakkor figyelmeztette a konfliktusban érintetteket, hogy működjenek egymással együtt és tartózkodjanak az egyoldalú lépésektől. Az egész folyamatot az ENSZ kellett, hogy felügyelje, ami azonban soha nem valósult meg.⁸¹ A határozatot 86 szavazattal, 41 tartózkodással, ellenszavazat nélkül hozták meg. A második határozat, amit a 3458/B számon iktattak, tudomásul vette a madridi hármass egyezményt, és kérte az abban résztvevő feleket, hogy tartsák tiszteletben a saharai nép akarátát. Ugyanakkor felkéri a főtítkárt, hogy jelöljön ki képviselőt, aki részt vesz a szabad népválasztás lebonyolításában a Világszervezet képviseletében.⁸² Ez a szavazás már nem volt olyan egyértelmű, mint az előző, ugyanis ezt csak 56 ország szavazta meg, 42 ellene szavazott, 34 pedig tartózkodott. Mire a határozatokat meghozták, addigra a terület nagy részét elfoglalták a marokkóiak.

A térképen látható a marokkói és mauritániai kormányok között felosztott terület:

Ábra 14.

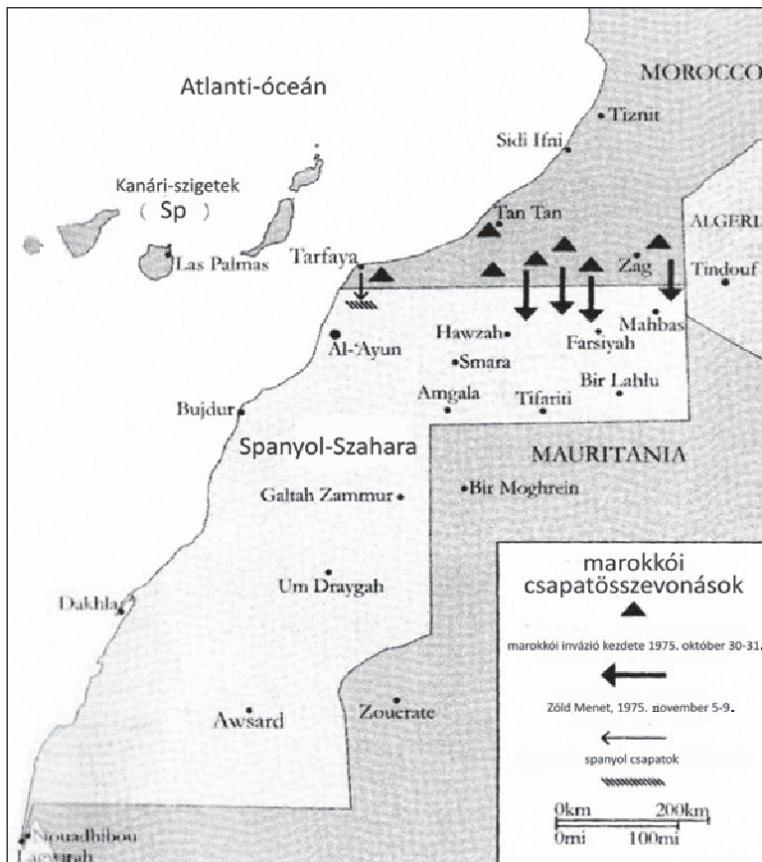

Forrás: John Damis: Conflict in Northwest Africa, The Western Sahara dispute, 77. o.

A szaharai területek megszállása és a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság kikiáltása

A szaharai területek egy részét a marokkói hadsereg 1975. november végére megszállta.¹ A bevonuló csapatok együttműködve a kivonuló spanyol egységekkel, két irányból kezdték meg a terület elfoglalását.

Ábra 15.

Forrás: Stephen Zunes and Jacob Mundy (2010): Western Sahara, war, nationalism, and conflict irresolution, 8. o.

A tengerparton előrenyomuló csapatok célja El-Aaiun és a Bou Craa-i foszfátbányák elfoglalása volt. Az első hivatalos hadijelentés szerint a királyi csapatok 100 kilométerre hatoltak be a nyugat-szaharai területekre, majd november 28-án bevették a második legnagyobb települést, Smarát.² Nem egészen egy hónapon belül 25000 fős kontingens, azaz a marokkói hadsereg harmada tartózkodott az általuk megszállt saharai területeken. Ebből 15000 fő a Saguia El-Hamrai helyőrségekben (Farsia, Jdiriya, Haousa, Smara), 5000 fő El-Aaiunban, míg további 5000 a néhai Spanyol-Szahara déli határainál állomásozott. A csapatok előrenyomulását a lakosság tömeges elvándorlása kísérte. A területen tartózkodott a rabati amerikai nagykövetség egyik munkatársa, aki így írt az eseményekről: „A városok polgári lakossága szinte teljesen eltűnt”, míg maga az amerikai nagykövet a marokkóiak által megszállt El-Aaiun és Smara városokat „virtuális katonai táboroknak” nevezte.³

December 11-én a marokkóiak elfoglalták El-Aaiunt (a Polisario katonái csak néhány helyen álltak ellen, de december 12-én még egy kisebb egységük megtámadta a városban lévő marokkói csapatokat), míg az időközben szintén támadásba lendült mauritániai csapatok La Guerrát, majd Tichlát szállták meg. A spanyol egységek december végéig fokozatosan kiűrtették a várost, december 28-án adták át a repülőteret, majd 1976. január 12-én az utolsó katonájuk is elhagyta a néhai Spanyol-Szahara területét Villa Cisnerosból kivonulva. Ezt követően 150 spanyol hivatalnok maradt még El-Aaiunban végrehajtani és felügyelni a terület közigazgatásának problémamentes átadását. Az utolsó spanyol, Rafael de Veldes Iglesias ezredes, 1976 februárjának végén hagyta el a várost, ezzel a Spanyol Királyság megszűnt tényező lenni a Nyugat-Szaharában.⁴ A spanyol katonai szolgálatból elbocsátott helyi származású katonák, az addig sokuk számára ellenségnek számító Polisariohoz csatlakoztak, és a marokkóiak elleni harcra létrehozták a Saharai Felszabadítási Hadsereget (Ejercito de Liberacion Popular Saharaui).⁵ Ezek a katonák több esetben is fegyvereket kaptak a kivonuló spanyol katonáktól, sőt olyan is előfordult, hogy a spanyolok a közülük verbuválódott felkelőknek adtak át kisebb sivatagi erődítményeket. A gyengén felfegyverzett nyugat-szaharaiak főként védekező harcokat folytattak (és folyamatosan evakuálták a polgári lakosságot),⁶ azonban egy kisebb egységük már december 29-én megtámadta a mauritániai Zuerat városát. A bányaközpontként funkcionáló város a sivatag közepén a fővárostól kb. 400 kilométernyire található. A támadás során kisebb károkat okoztak a bánya berendezéseiben, de a várost nem tudták elfoglalni. Ebben az időszakban a mauritániai hadsereg alig 3000 kiképzett katonával, 2000 csendőrrel és néhány előregeedett vadászgéppel rendelkezett, ezért könnyebb célpontot jelentett az őket folyamatosan gerilla harcmóddal zaklató saharáviak számára.⁷ Ugyancsak a mauritániai katonák védték a híres régi idegenlégiós erődöt, Ain Ben Tili is, amelyet körbevettek a saharávi egységek. A szorult helyzetben lévő védők felmentésére Ould Daddah elnök a marokkói légierőtől kért harci gépeket. Azonban a légierő egységei sem tudták felmenteni az erődöt, sőt, egy Northrop F-5 típusú gépüket a gerillák le is lőtték. Az erődöt végül

január 21-én elfoglalták a Polisario csapatai.⁸ A következő napokban a gerillák csapatát mérték Bir Moghrein és Inal városokra, és bár számottevő kárt okoztak, azokat a mauritániai hadsereg összehangolt ellentámadása miatt elfoglalni nem tudták.

A mauritániaiak francia segítséggel átszervezték a csapataikat, és december harmadik hetében a nyugat-szaharai határnál ellentámadásba mentek át. December 19-én, rövid, de annál véresebb harc után elfoglalták La Guerra városát, és megkezdték a Polisario katonák és a velük szimpatizáló civil lakosság elűldözését a területről.⁹ A támadók a következő napon már Tichlába vonultak be, azonban a Villa Cisneroshoz közeli Argoub kisvárost csak kétheti ostrom után, január 11-én tudták elfoglalni. A várost védő közel kétszáz katona és polgári személy az utolsó töltényig harcolt, a mauritániaiak csak néhány súlyosan sebesült katonát tudtak foglyul ejteni, mivel az ellenállók többsége a harcok alatt életét veszítette. Ettől kezdve a szaharáviaknak már csak egy választása maradt, a menekülés.¹⁰ A menekülők először Nyugat-Szahara Mauritániával határos északi területeire tartottak (Amgala, Guelta Zemmour, Oum Dreiga, Tifariti stb.), majd később az algériai hadsereg segítségével Algériába evakuálták őket.¹¹ A menekültek szállítása mellett az algériaiak fegyverrel, élelmiszerrel, ivóvízzel és gyógyszerekkel támogatták a szaharávi katonákat.¹² Már ebben az időben látszottak az első repedések a marokkói-mauritániai szövetség falán. A marokkóiak ugyanis attól való félelmükben, hogy a mauritániai csapatok nem tudják a kitűzött határidőre elfoglalni Villa Cisnerost, Dlimi ezredes vezetésével bevonultak oda. Annak ellenére, hogy a Madridi Egyezmény szerint a város mauritániai fennhatóság alá került, a marokkóiak helyőrséget telepítettek oda. Habár a városban a mauritániaiak közigazgatási központot hoztak létre, az igazi katonai erőt Marokkó képviselte.¹³

1976. január 27-én a marokkói hadsereg egységei megtámadtak egy „humanitárius tevékenységet” végző algériai konvojt Amgalánál (az első amgalai csata),¹⁴ majd a több napig tartó harc után a súlyos vereséget szenvedett algériai csapatok visszavonultak.¹⁵ Ez a helység igen fontos víznyerő hely a Saguia el-Hamra völgyében, ahol az algériaiak segítségével a Polisario logisztikai bázist hozott létre. A menekülteket erről a helyről látták el élelmiszerrel, gyógyszerekkel, és innen szállították őket tovább, a nagyobb biztonságot jelentő algériai területekre. A váratlanul támadó marokkóiak komoly károkat okoztak az algériaiaknak, és kilencvenkilenc katonájukat fogságba ejtették.¹⁶ A feldühödött algériai katonai vezetés azonnali visszacsapást követelt, és a háború kitörését a két ország között csak Bumedien algériai elnök határozott fellépése akadályozta meg. Ettől kezdve az algériai vezetés ugyan megsokszorozta a felkelőknek nyújtott pénzügyi támogatását, de a további harcoktól következetesen távol tartotta a csapatait.¹⁷ A visszavágás nem sokat késett, ugyanis február 13. és 15. között a második amgalai csata során a Polisario egységei vereséget mértek a marokkói csapatokra.

Erőviszonyok tekintetében a marokkói és mauritániai szövetségesek jobban álltak, bár a francia fegyverekkel felszerelt és francia kiképzők által irányított mau-

ritániai csapatok harcértéke alacsony szintű volt.¹⁸ A gerillák oldalán a szövetségeseikkel szemben alig néhány ezer, a líbiai és algériai hadseregtől származó kézi-fegyverekkel, aknavetőkkel és néhány páncélos és repülőelhárító rakétával felszerelt önkéntes állt.¹⁹ Mivel a sivatagi harcban a marokkói csapatok nem a II. Hasszán által elvártak szerint tevékenykedtek, a harcok mielőbbi lezárását elősegítendő, a Marokkói Légierő február 22-től több alkalommal is bombázta a menekülttáborok területét. A bombázásokat Dlimi ezredes hagyta jóvá, és ő engedélyezte a hagyományos bombáknál hatékonyabb foszfor és napalmbombák használatát is.²⁰ A bombázások katonailag szinte teljesen hatástalanok voltak, mivel áldozataik főleg a gyerekek, a nők és az idős, magatehetetlen emberek közül kerültek ki.²¹

A bombázások egyik szemtanúja a 8-9 év körüli Liman volt, aki több száz másik szaharáival a Guelta Zemmor melletti ideiglenes menekülttáborban tartózkodott. A gyerekek többsége napközben a Polisario által felállított iskolákban tartózkodott, ahol a tanárok spanyolul tanították őket. Az egyik nap egy repülőgép hangját hallották, amire a gyerekek kitódultak a szabadba, hogy láthassák a „madarat”. Liman anyja azonban rákiabált fiára, hogy azonnal jöjjön vissza a sátorba...Ő azt nem értette, miért, és nagyon szerette volna látni a repülőgépet a többi gyerekekkel együtt. Ekkor leszakadt rájuk az ég...Néhány órával a támadás után a menekültek elhagyták Gueltát. Liman sosem felejtette el azt a szaharai éjszakát, a fehérén izzó napalm és foszfor látványát, a felégetett tábor.²²

A marokkói királyi csapatok azonban olyan, a spanyolok által már kipróbált és jól bevált módszereket is alkalmaztak, mint az ivóvizet adó kutak megmérgezése, a nyájak legéppuskázása, a civil lakosság fosztogatása, megkínzása és az esetenkénti kivégzések.²³

Az International Federation of Human Rights munkatársai így írtak a támadásokról:

„A katonák mind a két országból több száz, hanem ezer szaharávit, beleértve gyerekeket és időseket, akik nem voltak hajlandók elismerni a marokkói király főségét (Nyugat-Szahara felett)...Több szaharávi, hogy a megaláztatásuk még teljesebb legyen, kénytelen volt végig nézni a gyermekei meggyilkolását...Nők mesélték el nekünk hogyan kínozták meg őket, és marokkói katonák hogy vágták le a fiatalemberek ujjait, hogy azok képtelenek legyenek harcolni ellenük...El-Aaioun lakosságának 80%-a elmenekült és a védtelen menekülttáborokat bombázták a marokkóiak.”²⁴

Az ilyen és ehhez hasonló események hatására a polgári lakosság tömeges elvándorlása felgyorsult. Először csak 9000 menekült élt a sivatagban kialakított táborokban, majd 1975 végén már 70000 főről van tudomásunk,²⁵ de 1976. február végén már 100000 fő tartózkodott az Algéria területén felállított menekülttáborokban, főleg nők, gyerekek és öregek.²⁶

A spanyolok, bár 1976. február 28-ig kellett volna elhagyniuk a területet, már sokkal előbb kivonultak, sorsukra hagyva a helyieket. Az ENSZ Menekültügyi

Főbiztossága (UNHCR), jóllehet látta a táborokban élők kétségbeejtő helyzetét, nem tudott azonnal reagálni, így felhívásaiban kérte a szaharáviak iránt szánalmat érzők segítségét.²⁷ Az algériai kormány sem volt felkészülve a menekültek ilyen tömegű befogadására és ellátására, ezért a táborokban az egészségügyi helyzet rövid időn belül kritikussá vált.²⁸ A menekülttáborokban lévő valós helyzetről jelentést készítettek egy svájci orvos csoport tagjai, akik a Vöröskereszt támogatásával érkeztek a helyszínre segíteni a menekülteknek.²⁹ A csoport tagjai, így írták le tapasztalataikat: „Úgy érezzük, hogy az algériai kormány és a Vöröskereszt csak korlátozottan képes a menekülteknek segíteni, ezért rendkívül fontosnak tartjuk a mielőbbi nemzetközi összefogást és azonnali segítségnyújtást a menekültek részére. A menekültek száma napról-napra nő az újonnan érkezettek miatt, a tömeg nagy része asszonyokból, gyerekekből és magatehetetlen öregekből áll. A 15 éven aluli gyerekek aránya eléri a 45%-ot, az egy évnél fiatalabbaké pedig a 6-7%-át. A menekültek 14 táborban kerültek elhelyezésre, számuk már meghaladja a 70000 főt. Elhelyezésük komoly problémát okoz, ugyanis 3-4 család osztozik egy sátoron. A fertőzések és egyéb megbetegedések miatt komoly járvány veszélye áll fenn. A tüzelő biztosítása is komoly problémákat okoz, sokszor 200 km-re is el kell menni fát gyűjteni. Az összegyűjtött tüzelőt egyenlően osztják el a menekültek között, de sajnos így sem jut mindenkinek. Az élelmiszer ellátás is komoly gondot jelent, ugyanis egy menekült havi ellátmánya 6 kg liszt vagy búza, 3 kg szárított zöldség, 2 kg cukor, 2 kg tejpor, 3 kg datolya és 1 kg tea. A menekültek rendkívül nehéz körülmények között élnek, sok közöttük a bombázások alatt égési sérüléseket szerzett, traumatizált ember. Ellátásukat 3 orvos és további 15 segéd doktor (diplomás ápoló) és néhány lelkes önkéntes végzi.”

A menekülttáborokban dolgozott a kubai kormány és az Orvosok Határok Nélkül szervezet (Médecins sans Frontiers) által küldött 1-1 orvoscsoport is, akik bár erejüket megfeszítve dolgoztak a menekültek közt kitört járvány megállításán, több mint ezer kisgyermek halálával kellett szembesülniük. Olyan sokan haltak meg, hogy a táborban lévő férfiak képtelen voltak elegendő sírgödröt ásni a testek számára, amiket csak nagy nehézségek árán tudtak eltemetni. Ekkor még a menekültek ellátása ad hoc alapon történt, szervezett ellátásról csak 1977-től beszélhetünk, amikor is a World Food Programme és az UNHCR munkatársai segítségével biztosították a táborlakók ételmezését. Sven Campell, aki a Vöröskereszt képviselőjeként érkezett a táborokba, meglepődve látta, hogy a szaharáviak nem olyanok, mint a többi menekült. Annak ellenére, hogy kevés volt a számukra kiosztható ennivaló, nem látott verekedést, lopást, és korrupciót. Őt és társait is meglepte a szaharáviak szervezettsége, a menekültek közötti szolidaritás és hogy az egymástól annyira eltérő háttérből jövő menekültek mennyire együttműködtek egymással.³⁰

Kurt Waldheim, az ENSZ főtitkára a Világszervezet 1975 decemberében megtartott közgyűlése által adott felhatalmazás alapján különmegbízottat küldött Madridba, Rabatba, Algírba és Nyugat-Szaharába, aki megkezdte a tárgyalásokat az

ENSZ határozatok mielőbbi végrehajtásáról.³¹ A meghatalmazott Olaf Rydbeck svéd ENSZ diplomata volt, aki február 7-én azzal kezdte misszióját, hogy ellátogatott El-Aaiunba, Smarába és Dakhlába. A főtítkárr küldötte nagyon megdöbben a marokkói és mauritániai csapatok által elfoglalt területeken történeken (menekültek bombázása, a gerilla háború kiszélesedése stb.), és a jelentésében egyértelműen megállapította, hogy a látottak alapján véleménye szerint a szabad népszavazást lehetetlen megtartani Nyugat-Szaharában. A főtítkári küldött útja ezzel sikertelenül végződött, így Marokkó folytathatta a „nyugat-szaharai területek visszaszátolását az anyaországhoz.” Ezek után 1976 decemberében hozott 31/45 határozatával³² az ENSZ az Afrikai Egységszervezet számára adta át a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos feladatokat, amit a következő három év során is megerősített a 32/22 (1977),³³ a 33/31 (1978)³⁴ és a 34/37 (1979) határozatokkal.³⁵ A spanyolok kivonulása utáni években az Afrikai Egység Szervezet teljességgel átvette a vezető szerepet a nemzetközi fórumokon a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan. A szervezet nem volt könnyű helyzetben, mivel Marokkó és Mauritánia, Nyugat-Szahara katonai megszállásával egyértelműen megszegte az Afrikai Egységszervezet alapító okiratában fogalmazottakat, hogy a tagországok nem próbálják meg erőszakkal megváltoztatni a gyarmatosítóktól örökölt határokat. Mint a következő évek során kiderült, sokkal hatékonyabban végezték a tevékenységüket, mint az ENSZ, az általuk 1976 és 1984 közötti időszakban elérték alapozták meg a Világszervezet újbóli bekapcsolódását a rendezésbe és az 1991-ben Marokkó és a Polisario között megkötött tűzszünetet.

Február 16-án összehívták a Dzsemmát (az eredeti 102 főből összesen 57 jelent meg a tanácskozási helyszínén, és azok sem mind támogatták a marokkói és mauritániai területi követeléseket) úgy, hogy a felkelők mellé állt tagok megüresedett helyét a Marokkóhoz hűséges képviselőkkel töltötték fel.³⁶ A kiegészített tanács hűségesküt tett II. Hasszánnak, azonban sem az ENSZ, sem a Polisario, de még a spanyolok sem fogadták el az új Dzsemma jogosultságát a szaharáviak képviselőjeként. Ugyanis a valódi Dzsemma 1975 novemberében feloszlatta magát.³⁷ A spanyolok ekkor jegyzéket küldtek az ENSZ főtítkárának, és bejelentették a terület feladását. Válaszul a marokkói lépésre február 27-én Bir Lahlou település közelében, Ait Ben Tiliben egy menekülttábor főterén, pontosan éjfélkor Ould Ziou, a Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács elnöke kikiáltotta a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság létrejöttét.³⁸ Az ünneplő tömeg előtt felhúzták az új állam fekete-fehér-zöld zászlaját (bal oldalon vörös háromszög, a fehér mezőben vörös félholddal és ötágú csillaggal), majd El-Vali, a Polisario vezetője sajtótájékoztatót tartott, ahol kijelentette, hogy a szaharai őslakosok az új állam létrehozásával kifejezték a függetlenség iránti óhajukat, és ezzel az akcióval megkezdődött a dekolonizáció. A Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság létrehozása összhangban van az ENSZ és az Afrikai Egységszervezet alapokmányaival, így kormányzata törvényességéhez kétség sem férhet. Ugyanakkor jelezte, hogy minden lehetséges eszközzel harcolni fognak a marokkói király ellen.

1976. március 5-én Ahmed Baba Miske az algíri Saint-Georges szállodában ismertette az első nyugat-szaharai kormány összetételét, illetve jelezte, hogy megkezdik az új ország alkotmányának kidolgozását. Az első állam, amely elismerte az új országot, Madagaszkár volt, azóta még másik 83 állam követte.³⁹ Annak ellenére, hogy közülük sokan diplomáciai nyomásra megszakították a kapcsolatot a Szaharai Arab Demokratikus Köztársasággal, az még mindig 49 állammal tart fenn hivatalos kapcsolatot.⁴⁰ Az Afrikai Egységszervezet 1976 elején tartott egy megbeszélést, ahol az afrikai államok vezetői ugyan nem ismerték el SADR-t, mint független államot, de minden államnak biztosították azt a jogot, hogy kétoldalú kapcsolatot építsen ki az új országgal, és így elismerje azt. Sőt, a miniszterek tanácsa olyan határozatot szövegezett meg, amelyben a Polisariot mint a nyugat-szaharai nép képviselőjét feltétel nélküli támogatásukról biztosítják. A függetlenség kikiáltása azonban nem sok változást hozott, mivel a marokkói hadsereg folytatta a terület elfoglalását. Az addigra a terület nagy részét elfoglaló szövetségesek pedig 1976. április 14-én hivatalosan is aláírták a terület felosztásáról szóló szerződést, amelyben a két ország közötti új államhatár helyét is feltüntették.⁴¹ Marokkó kapta meg a két legnagyobb várost, El-Aaiunt, Smarát és a foszfátbányákat, így az addig meglévő területeit megközelítőleg 35%-kal növelte meg.⁴² Míg Mauritánia – bár megkapta Villa Cisnerost és egy igen jó halászati adottságokkal rendelkező hosszú partszakaszt – a neki juttatott területen sivatagi homokon kívül mást nem talált.⁴³ Tehát a területet felosztó szerződés egyértelműen a marokkóiaknak kedvezett.

A Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság kikiáltása után az ENSZ főtitkára úgy döntött, hogy újra elküldi Olaf Rydbeck svéd ENSZ diplomatát a lehetséges megegyezés elősegítésére. A főtitkár 1976. március 25-i nyilatkozatában ismertette a delegáció célját, hogy kikérje a marokkói és a mauritániai kormányok véleményét az ENSZ közgyűlés 3458. számú határozatáról. A tervezett látogatás erős ellenérzéseket váltott ki a marokkói közéletben, és amikor március 31-én a svéd diplomata meglátogatta a Tinduf környéki menekülttáborokat, komoly feszültség jött létre az ENSZ és Marokkó között.⁴⁴ 1976. április 4-én Ahmed Laraki marokkói külügyminiszter arról értesítette az ENSZ főtitkárát, hogy különmegbízottja Rabatban a továbbiakban nem jogosult küldetésének folytatására.⁴⁵ Ekkor a mauritániai kormány is közölte, hogy a diplomata látogatása jelenleg időszerűtlen. Ezután a főtitkár maga kezdett tárgyalásokat az érintett államok ENSZ nagyköveteivel, de nem sok eredményt tudott elérni.

A Polisario újra elkezdte a harcokat. A május 20-i offenzívaként ismert támadássorozat május 11-én csúcsosodott ki, amikor összehangolt támadást indítottak El-Aaiun, Smara, Bou Craa, Bir Moghreïn és Chinguetti ellen, illetve megrongálták a foszfátszállító szalagrendszert.⁴⁶ A támadás megindítása előtt a szaharáviak közleményben figyelmeztették a foszfátbányákban és a mauritániai vasércbányákban dolgozó külföldi állampolgárokat: amennyiben nem hagyják el a területet, ellenségként kezelik őket. A mauritániai vasércbányákban ekkor több mint 280

jól képzett francia szakember dolgozott a COMINOR (Comptoir Minier du Nord) alkalmazásában, akiknek a biztonságát a mauritániaiaknak kellett volna szavatolniuk. Az érintettek nem vették komolyan a terrorista fenyegetésként beharangozott figyelmeztetést, így komoly meglepetést okozott, amikor a Polisario egységei 1976. június 8-án a reggeli órákban megtámadták Mauritánia fővárosát, Nouakchottot.⁴⁷ A kb. 600 főből álló katonai egység több mint 1000 kilométert tett meg észrevétlenül az ellenséges terepen, ami komoly terepismeretről és a helyi lakosság támogatásáról tanúskodott. A támadás majd egy órán keresztül tartott, a kiszemelt objektumokat aknavető és géppuskarúkkal árasztották el. A helyi csapatok egy része elmenekült ugyan, azonban a szaharáviak a győzelmet nem tudták kiaknázni, mivel vezetőjük, El-Váli Musztafa Szajed maga is elesett a támadás során.⁴⁸ A támadással egyidejűleg a Polisario az északi területen katonai akciókat hajtott végre Tan-Tan, Jdiria és Guelta Zemmour ellen is. A szaharáviak ekkor már taktikát váltottak, ugyanis rájöttek, hogy a gépesített és korszerű technikával felszerelt marokkói egységek ellen nem tudják a még birtokukban lévő településeket hatékonyan védelmezni, és áttértek az általuk már ismertebb és nagyobb sikereket hozó gerilla hadviselésre.⁴⁹ Mivel mind a dél-marokkói, mind a mauritániai területeken is éltek szaharáviakkal rokon törzsek, szinte minden támadás során számíthattak a helyi lakosság egy részének támogatására. A Polisario néhány száz fős egységei így viszonylag könnyen mozoghattak nemcsak a megszállt, de a velük szembenálló ellenséges államok területein is. A marokkóiak a városokat és a spanyolok által átadott erődöket szilárdan kézben tartották, bár utánpótlási vonalaik állandó támadások alatt álltak.

A két ország közül a gyengébb a belső gazdasági és etnikai feszültségekkel is küszködő Mauritánia volt, ezért a Polisario az általa megszállt területeken nagyobb aktivitást fejtett ki, mint a marokkóin.⁵⁰ A mauritániaiak által elfoglalt területre Ould Daddah elnök 1976. január 15-én a számára megbízható veterán politikus, Hamoud Ould Abdel-Wedoudot nevezte ki kormányzónak.⁵¹ Az új kormányzó megkezdte a terület közigazgatási átszervezését, azt Tiris el-Gharbia néven önálló régióvá formálta Dakhla központtal.⁵² A mauritániaiak az új régiót további négy körzetre osztották fel (Dakhla, Awsard, Tichla és Argoub). Három katonai körzetet alakítottak ki, hogy az elfoglalt területeket szilárdabban az ellenőrzésük alá tudják vonni. Az első körzet parancsnokságát Awsard városban hozták létre, a parancsnoka az a Viah Ould Mayouf ezredes lett, aki a terület megszállását előkészítette és a Polisario elleni harc fő irányítója volt. A második körzet parancsnoksága Zouerat városba települt, a parancsnokának Ahmed Ould Bouceif alezredest nevezték ki, aki Mauritánia északkeleti területeit felügyelte.⁵³ Hozzá tartozott Bir Moghreïn és Ain Ben Tili is. A harmadik körzet parancsnokságát Dakhla központtal hozták létre, vezetésével pedig Ahmed Salem Ould Sidi alezredest bízták meg.⁵⁴

Erre az időszakra befejeződött a szaharai menekültek táborokban történő elhelyezése, így a szaharáviak megkezdheték a két megszálló ország gazdasági intéz-

Kép 11. Polisario katonák egy hadgyakorlaton

ményeinek szisztematikus rombolását. A Polisario a szaharai arab hagyományok szellemében, kiképzettség és megfelelő nehéz fegyverzet hiányában gerilla akciókat (ghazzi) szervezett. Land Roverekkel és könnyű kézfegyverekkel felszerelt egységeik (kataeb, katib) több száz kilométer megtétele után váratlanul jelentek meg, majd a gyorsan kivitelezett támadások után el is tűntek.⁵⁵ Mivel a mauritániai sivatag majd kétszer akkora, mint Franciaország, a helyi hatóságok rendelkezésére álló katonai és rendőrségi erők elégtelenek voltak a terület ellenőrzésére. A felkelők által indított támadások a Bou Craa-i foszfátbányákból kitermelt foszfát elszállítását ellehetetlenítették, a mauritániai vasércbányákat a kikötővel összekötő vasútvonalat pedig folyamatosan megrongálták, ezzel súlyos problémákat okozva a mauritániaiaknak, akiknek fő bevételi forrását a vasérc jelentette.⁵⁶ A mauritániai politikai vezetést a támadások ugyan megdöbbengették, de úgy gondolták, a hadsereg vezetésében gyorsan végrehajtott személycserével még orvosolható a helyzet. Így a vezérkari főnököt azonnal elmozdították beosztásából, és helyére az addig a második katonai körzetet vezető Ahmed Ould Bouceif alezredest nevezték ki. Ekkor fogalmazta meg a mauritániai vezetés az első kritikáit a marokkói hadsereg tevékenységével kapcsolatban is, mivel azt várták, hogy a marokkóiak ellenoffenzívát indítanak a Polisario egységei ellen. Ők azonban védekezésre rendel-

keztek be, és nem üldözték a sivatagba visszavonuló szaharáviaikat. Így történt, hogy a Polisario fegyveresei a marokkóiak által megszállt zónából indítottak támadást a mauritániai Nema és Tisitt települések ellen. A fokozódó támadások miatt a mauritániai hadsereg létszámát 17000 főre növelték (ebből 10000 fő volt a fekete kisebbséghez tartozó tisz, tiszthelyettes és katona, ami később komoly feszültséget hozott létre a hadseregen belül, és több lázadáshoz is vezetett), és korszerűbb fegyvereket vásároltak.⁵⁷ A frissen toborzott katonák kiképzését a francia segítségével létrehozott Atar városi katonai kiképzőközpontban felgyorsították, de számottevő sikereket még ezek után sem értek el.⁵⁸

Algírban 1976. augusztus 26-30. között ebben a sikeres katonai helyzetben tartották meg a Polisario III. kongresszusát, ahol a sajtó képviselői mellett már több hivatalos állami delegáció is képviseltette magát (például Benin, Algéria, Bissau-Guinea és Líbia). A kongresszuson részt vettek a volt Dzsemma tagjai és a PUNS (Szaharai Nemzeti Egységpárt) főtitkárhelyettese is. A tanácskozás alatt elfogadták a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság első alkotmányát, amely a Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács által februárban közzétettek véglegesítését jelentette. Ekkor választották meg a 21 fős Politikai Bizottságot (beleértve a 9 fős Végrehajtó Bizottságot), a Szaharai Nemzeti Tanácsot és a minisztertanács vezetőjének a Polisario új vezetőjét, Mohammed Abdelazizt.⁵⁹ Bár a tanácskozáson résztvevők a katonai harc további folytatásáról döntöttek, elhatározták, diplomáciai offenzívába kezdenek, hogy feltárják a világ előtt a valós helyzetet. Ennek következményeként a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság külügyminisztere, Hakim Brahim még a Szocialista Internacionálé genfi kongresszusán is részt vett, mint megfigyelő. Mivel az új állam számára minden diplomáciai kapcsolat rendkívül fontos volt, így politikai irányultságtól függetlenül, a szélesebb körű elismertetés céljából a lehető legtöbb állammal igyekezett kapcsolatot létesíteni. A SADR képviselői hivatalos küldöttségként vettek részt az Afrikai Egységsszervezet XIII. csúcserkeztetén Port Louisban (Mauritius), ahol 29 afrikai ország szavazott a nyugat-szaharaiak önrendelkezési joga, függetlensége és területi integritása mellett. A szavazás hatására Marokkó bejelentette tevékenységének felfüggesztését a szervezetben. Az algériai segítséggel elindított diplomáciai offenzíva hozott bizonyos sikereket, ugyanis a nyugat-szaharai államot 1977 első felére már 9 afrikai ország (Algéria, Angola, Benin, Burundi, Bissau-Guinea, Madagaszkár, Mozambik, Ruanda és Togo) ismerte el.⁶⁰ A Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság ekkor már úgy tekintette magát, mint egy független állam, amelyet egy idegen hatalom törvénytelenül megszállt, és a kormánya száműzetésben működik. A Polisario vezetői folyamatosan kihangsúlyozták, hogy az Algériában élő szaharávi menekültek csak biztonsági és humanitárius okokból élnek a menekülttáborokban, akik a tűzszünet megkötése óta szabadon mozoghatnak a táborok és a „Felszabadított Területek” között.⁶¹

Természetesen ennek hatására fokozni próbálták a katonai támadások hatékonyságát is, így a felkelők 1977. május 9-én ismételten megtámadták a mauritániai Zueratot. A várost közel 1000 fős helyőrség és egy 60 km hosszú 3-5 méter mély szögesdrót kerítéssel is megerősített árokrendszer védelmezte. A városban közel 250 francia bányász (köztük katonai tanácsadók is) tartózkodott családosan, a SNIM (Société Nationale Industrielle et Minière) vállalat alkalmazottaiként. Bár a biztonságukért felelős szakember többször is javasolta a családok evakuálását, javaslatait elutasították. A támadást a gerillák hajnali 5 órakor összehangolt aknatűzzel kezdték meg. Kb. négy órán keresztül tartott, ezalatt a villamos erőmű, az üzemanyagtartályok és a bánya berendezései súlyos károkat szenvedtek, olyannyira, hogy egy időre a termelést is le kellett állítani. A csatában két francia szakember meghalt, hatot pedig a támadók foglyul ejtettek.⁶² Ezek után a francia személyzet nagy részét és a családtagjaikat (összesen 449 főt) evakuálták.⁶³ A termelés leállítás komoly károkat okozott a mauritániai gazdaságnak. Mauritánia ekkor már csak a Marokkóval megkötött katonai egyezmény (1977. május 13.) által biztosított katonai segítséggel (kb. 10000 jól kiképzett és felszerelt katona állomásozott mauritániai területen)⁶⁴ és a Szaúd-Arábia, Kuvait és az Egyesült Arab Emírátsok pénzügyi támogatásaiból tudta a nyugat-szaharai helyzetből adódó problémáit orvosolni.⁶⁵ A frissen érkezett marokkói segélycsapatok jelenléte ellenére a Polisario egységei ismételten megtámadták Nouakchottot, majd a sikeres támadás után veszteségek nélkül vonultak vissza.

A támadások kiváltották Franciaország tiltakozását, a francia külügyminiszter, Louis de Guiringaud Algériát vádolta a támadások megszervezésével, és a foglyul ejtett franciák átadását követelte. Az algériai vezetés a francia vádakát hivatalos nyilatkozatban utasította el. A franciák ekkor egy 200 fős katonai egységet küldtek a főváros biztosítására, majd november végétől a dakari légi bázisról a „Lamantin-hadművelet” keretén belül Jaguár típusú harci gépeket irányítottak a nagyobb mauritániai települések védelmének megerősítésére.⁶⁶ A kialakult mauritániai helyzet komolyan aggasztotta a franciákat, ugyanis a terület, az ő katonai és gazdasági érdekszférájukba tartozott. Annak ellenére, hogy Mauritánia függetlensége elnyerése után kihangsúlyozta a franciáktól való különállását, mégis ezer szállal kötődtek hajdani gyarmatosítójukhoz. Miután a Polisario egységek az ország fővárosát is megtámadták, az elnök a francia vezetéshez fordult katonai segítségéért.⁶⁷ Rövidesen megkötötték a két ország közötti új katonai segélynyújtási és együttműködési szerződést, majd a franciák tizenöt katonai kiképzőt küldtek az atari katonai akadémiára a mauritániai tisztek kiképzését elősegítendő. Ezek a lépések azonban még inkább felbátorították a gerillákat, akik újabb két francia bányai szakembert ejtettek foglyul. Az akkori francia elnök, Giscard d'Estaing azonnal egy válságstábot hozott létre az elnöki palotában a helyzet mielőbbi megoldására. A válságstában helyet kapott Yvon Bourges, védelmi miniszter, Robert Galley, a fegyveres testületek közötti együttműködési miniszter, Guy Méry tábornok, a francia

hadsereg vezérkari főnöke és Louis de Guiringaud az elnök képviselőjében. A stáb tagjai az Elysée palota alatti harcálláspont termeiben, a hadsereg és a titkosszolgálatok szakértőinek bevonásával azonnal megkezdték a lehetséges tervek kidolgozását. A vezérkari főnök a nagy rizikófaktorra hivatkozva elvetette a francia túsók kommandós akcióval történő kiszabadítását, amit kisebb vita után a többi résztvevő is elfogadott. Ezek után Méry tábornok azt javasolta, hogy kezdjenek tárgyalásokat a túsók szabadon bocsátása érdekében, ezzel egyidejűleg rendeljenek csapatokat Mauritániába a francia érdekek védelmére. A tábornok által felvázolt tervet a jelenlévők elfogadták, és azonnal megkezdték a kivitelezését.⁶⁸

A szenegáli Oukkam repülőtéren állomásozó francia szuperszonikus vadászgépek egy részét készségbe helyezték, mivel azok alig 50 perc alatt elérhették Nouakchott térségét. A bázison települt 1300 francia katonából álló egységet, pedig további 300 fővel megerősítették (köztük több zsoldos szolgált).⁶⁹ November elsején éjszaka a gyorsreagálású erőkből álló egység Michael Forget tábornok vezetésével megérkezett a szenegáli bázisra, majd a tábornok 60 speciális kiképzettségű katonájával néhány napon belül áttelepült Mauritánia (Atar) területére. Az ouakkami bázis vezetését Huret ezredes vette át, aki a „Lamantin-hadművelet” logisztikai biztosításáért is felelt. Forget a megérkezése után azonnal megkezdte a kommunikációs vonalak kiépítését Ouakkam és a mauritániai támaszpontok között. A francia tengerészet által biztosított Breguet-Atlantic gépek közben felderítő járőrözéseket hajtottak végre Mauritánia fölött. Bár ezeket a gépeket eredetileg tengeralattjárók felderítésére használták, képzett legénységükkel a hadművelet fontos elemét képezték. A franciák emellett nagy hatótávolságú Mirage-4 típusú felderítőgépeket is használtak a kevésbé ismert területek feltérképezésére és fotók készítésére. A gépeket az ouakkami bázis kérésének megfelelően a franciaországi Bordeaux városából indították. A felderítések célja az volt, hogy lokalizálják és megfigyeljék a Polisario egységek mozgását, majd tájékoztatást adjanak az ellentámadásra felkészült mauritániai katonai és csendőri egységeknek, illetve a francia vadászgépeknek. A francia tanácsadók még katonai térképeket is készítettek a mauritániai hadsereg egységei számára, mivel azok nem ismerték kellőképpen az általuk megszállt területeket. Kevesen tudják, de a francia titkosszolgálat még tapasztalt zsoldosokat is toborzott a mauritániai katonák támogatására. Ezért is mondhatta Keith Somerville, hogy: „Többé-kevésbé Franciaország működteti a mauritániai fegyveres erőket.” A marokkóiak a hadműveletet segítő további 600 katonát küldtek a mauritániaiak által elfoglalt területekre,⁷⁰ ahol rövidesen 1200 marokkói katona tartózkodott, és még további egységek érkeztek Marokkóból. 1978 januárjában már 2400 katona állomásozott Zouerat-Nouadhibou térségében, 600 katona az akjouji vasércbányáknál és további 2800 fő Tiris el-Gharbia területén. A Marokkói Légierő még három F-5 típusú vadászgépet is telepített Nouadhibou repülőterére, hogy azok a közös hadműveletben részt vehessenek.⁷¹

Úgy tűnt, hogy ilyen erővel a Polisario katonái nem vehetik fel a versenyt, ezért a mauritániai vezetés újraindította a vasúti forgalmat az ekkor már egy hónapja nem üzemelő Nouadhibou–Zouerat vasútvonalon. A szaharáviak azonban már az első szállítmányt megtámadták, és a francia mozdonyvezetőt, a szállítmányt kísérő mauritániai katonákkal együtt foglyul ejtették. A felbőszült franciák november 25-én további négy Jaguár típusú harci repülőgépet irányítottak át touli bázisukról Mauritániába, hogy részt vegyenek a Polisario egységek elleni válaszcsepásokban.⁷² Ez a fajta harci repülőgép sokkal jobb és korszerűbb volt, mint a marokkóiak által használt Northrop F-5 típusú gépek. A francia hadsereg 1971-ben állította hadrendbe ezeket a nagy-hatótávolságú gépeket, amelyek egyenként két 30 mm-es gépágyúval és föld-levegő rakéta elleni zavaró rendszerrel voltak felszerelve. Az ouakkami bázison ekkor már 6 Jaguár, 2 KC-135 F, 2 Breguet-Atlantic és 4 Noratlas típusú gépet állomásoztattak a franciák. A Jaguárokat először december 2-án vetették be a vasútvonalat Boulanour helység mellett megtámadó gerillák ellen, majd december 12-én Zouerat város környékén.⁷³ A támadások következményeként a Polisario felajánlotta a Mauritániában foglyul ejtett franciák szabadon engedését, ennek ellenére a franciák tovább folytatták a támadásokat. Ekkor a Polisario az ENSZ akkori főtitkárával, Kurt Waldheimmel tárgyalásokat kezdett, majd december 23-án feltételek nélkül szabadon bocsátotta a franciákat.⁷⁴ A francia vezetés ugyan folytatni szeretne volna a hadműveletet, azonban a SADR sajtó-kampánya és több emberjogi szervezet tiltakozása miatt végül utasították a vezérkari a csapatok visszavonására. Ettől kezdve, bár továbbra is segítették a mauritániai kormányt, tevőlegesen már nem vettek részt a Polisario elleni harci tevékenységekben.⁷⁵

A francia légitámadásoktól már nem fenyegetett gerillák azonnal felújították a mauritániai célpontok (vasútvonal, bányák, stb.) elleni támadásokat, amelyek elősegítették az ekkor már komoly gazdasági és belpolitikai gondokkal küzdő Mauritánia kilépését a nyugat-szaharai konfliktusból.⁷⁶

Békekötés Mauritánia és a Polisario között

A „Lamantin-hadművelet” ugyan sok kárt okozott a gerilláknak, megállítani mégsem tudta őket, sőt, azok az addigi tapasztalataikra támaszkodva, kisebb csoportokban továbbra is támadták a mauritániai célpontokat.¹ Az 1977–1978-ban ezáltal szinte teljesen megbénították a Zuerat–Nouadhibou közötti vasúti közlekedést, és lehetetlenné tették a mauritániai költségvetés jelentős részét biztosító vasércbányászatot. A COMINOR vállalat tulajdonában lévő 26 vonatból – egyenként 1 millió USD volt az értékük – 9 olyan mértékben megsérült, hogy igen költséges javításuk hónapokig tartott, a mozdonyvezetők egy része pedig az állandó életveszélyre hivatkozva megtagadta a munkavégzést. Például 1977. december 27-én az Inalba tartó vonatot a saharávi gerillák kisiklatták félúton Zuerat és Nouadhibou között, majd pár nappal később Choum városánál támadták meg a szerelvényt, de a vasútállomásokat is gyakran tűz alá vették. Sőt a gerillák az éjszaka leple alatt rendszeresen felszedték a vasútsíneket, amelyeknek a helyre állítása több hetet vett igénybe. Az 1977-es évben a vállalatnak 150 vonatjáratot kellett törölnie, amelyek során 1,6 millió tonna vasércet kellett volna a bányákból elszállítani. A járatok törlése 22 millió dollár bevétel kiesést okozott az országnak, ami az éves vasérc export 18%-át jelentette. A vasércbányák raktáraiban majdnem egy millió tonna vasérc várt Nouadhibou kikötőjébe való elszállításra, amit a vasúti szállítási kapacitás hiányában így a kormány nem tudott értékesíteni. Így a gazdaságának alapját biztosító vasércbányászat szinte megszűnt a gerillák akcióinak következtében.² Mivel az ország gazdasága jelentősen függött a vasérc bányászatától, amely az export bevételek 80%-át termelte ki, illetve a kormány bevételeinek 25%-t adta, a lakosság hamarosan rosszabb életkörülmények közé került. Mauritánia ekkor a világ egyik legszegényebb országa volt, bruttó hazai termékének az értéke 1977-ben alig érte el a 270 USD-t.

Persze, nem csupán a háború következménye volt, hogy gyengélkedett az ország gazdasága. Az 1973-ban kirobbant nemzetközi olajválság is hátrányosan érintette az olajkincsekkel nem rendelkező Mauritániát, amely csak az egyre költségesebb importból volt képes fedezni az ipar és a lakosság ezen energiahorodó kapcsán kimutatható szükségletét. Ezenkívül 1976-óta folyamatosan esett a vasérc ára a nemzetközi piacokon. Mivel a réz világpiaci ára is alacsony volt, az ország Akjoujban lévő rézbányaiban a kitermelés annyira veszteségesé vált, hogy a bányákat 1978 májusában bezárták, ami miatt még több ember veszítette el munkáját.³

Ebben a táblázatban a mauritániai vasérc export akkori helyzetét láthatjuk:

Táblázat 1.

	1974	1975	1976	1977	1978
kitermelés (m.tonna)	11.9	8.6	9.4	7.5	7.1
export (m. tonna)	11.7	8.7	9.7	8.4	6.5
export (m. USD)	123.5	137.6	153.7	127.0	93.4

Forrás: Tony Hodges (1983.): Western Sahara, The roots of a deser war, 258. o.

A következő táblázatban az ország kereskedelmi mérlegének alakulását követhetjük nyomon: (az értékek milliárd USD-ban értendők)⁴

Táblázat 2.

	1973	1974	1975	1976	1977	1978
export	139	200	174	187.8	178.2	163
ebből a vasérc	100	128.2	134.7	150	123.9	100
import	150	241	289	393	384.7	354.3
deficit	11	41	115	205.2	206.5	191.3

Forrás: Tony Hodges (1983.): Western Sahara, The roots of a deser war, 258. o.

Annak ellenére, hogy az országban több olyan terület is található, amely alkalmas a földművelésre, a kezdetleges termelési eszközök használata és az évek óta tartó aszályos időszak miatt Mauritánia élelmiszeripari termékekből is behozatalra szorult (élelmiszer fogyasztásának csak alig 60%-át termelte meg ebben az időszakban). 1970-73 között a kormányzati bevételeknek közel 9%-t kapta a mezőgazdaság, amely 1974-77 között lecsökkent 6%-ra, így képtelenek voltak a főként kézi és állati erőt használó mezőgazdaság gépesítésére, illetve új termelési módok bevezetésére. A szárazság és a kezdetleges földművelési technikák miatt az ország gabona termése 1976 és 1977 között 36000 tonnáról 21000 tonnára csökkent, így az ország több mint 100000 tonna gabonát kellett, hogy importáljon más országokból. 1978-ban pedig tovább csökkent a terméshozam, mindössze 14000 tonna gabona termett.

Annak ellenére, hogy a kormány bevételei jelentősen csökkentek, a katonai kiadásokat 1976-ban közel 50%-kal, majd 1977-ben további 26%-kal emelték, ami a kormány összes kiadásainak közel 30%-át jelentette. A költségek emelkedését valamelyest mérsékelte, hogy Szaúd-Arábia a fegyvervásárlások egy részét átvállalta, és a franciáktól vásárolt fegyverek ellenértékét segélyként biztosította az

ország számára.⁵ Hogy a kormány többletbevételhez jusson, 1976-ban egy új, speciális adófajtát vezettek be, amit találóan csak szolidaritási adónak neveztek el.⁶ Ez azt jelentette, hogy a vállalkozásoknak a bevételük 2%-t, míg a fizetett munkásoknak havonta 3 munkanap bérét kellett befizetnie az államkasszába. Az új adó bevezetése a lakosságnak komoly terhet jelentett, és a mauritániai katonák és a civilek életszínvonala olyan mélyre zuhant, mint előtte még soha, és egyre többen kezdtek nyilvánosan is hangoztatni a kormány és az államfő tevékenységével kapcsolatos aggályait.⁷ A kormány csak újabb marokkói segélycsapatok behívásával tudta a rendet fenntartani, de ezzel a gerillákat megállítani nem lehetett, és a hadsereg vezetőinek bizalma is megrendült az elnök Marokkóval folytatott szövetségesi politizálásában.⁸ Több arab származású mauritániai tiszt úgy érezte, hogy megalázták a nemzeti büszkeségüket, mivel a háború irányítását elvették tőlük a marokkóiak, így ők másodhegedűs szerepbe kényszerültek. Ezek a tisztek nem csak egyre kevésbé akartak harcolni a Polisario fegyveresei ellen, de hamarosan többjük át is állt a szaharávi felkelők táborába. Mauritániában és Tiris el-Gharbiában 1978 februárjában 8000 marokkói katona teljesített szolgálatot, de számuk hamarosan 9000 fő felé emelkedett, amely már a franciák aggodalmát is kiváltotta. A Polisario pedig azzal vádolta meg a mauritániai vezetést, hogy a marokkóiak kezére akarják átjátszani az országot. A kialakult pánikot jól mutatja, hogy a mauritániai politikai vezetés 1978 májusában újra a francia légierő támogatását kérte a fővárost támadás alá vevő gerillák ellen.⁹ A francia külügyminiszter, Louis de Guiringaud az általa összehívott sajtótájékoztatón sietett leszögezni, hogy a francia harcrepülőgépek a mauritániai kormány felkérésére Mauritániában, nem pedig Nyugat-Szaharában hajtottak végre harci cselekményeket. Ennek ellenére a Polisario sajtónyilatkozatában azt állította, hogy a francia gépek Oum Dreyga (Nyugat-Szahara) közelében hajtottak végre támadást, nem a mauritániai területen. Szintén problémát jelentett, hogy egyre több korábban földműveléssel foglalkozó ember kényszerült a nagyobb mauritániai városokba átköltözni, mivel az évek óta tartó aszály miatt képtelenek voltak megélni. A városok létszáma így rövidesen megnőtt, de munkalehetőség hiányában az új lakosokról is az államnak kellett gondoskodnia, ami szintén komoly terheket rótt az ország gazdasági teljesítő képességére. 1965 és 1977 között a Mauritániában élő nomádok közel 50%-a települt át a városokba. 1977 januárjában az ország lakosságának 64%-a volt városlakó, míg 1965-ben csak 35%. Például Nouakchot, amely 1958-ban csupán 500 fős település volt, 1964-ben 12300 lakossal, 1976-ban már 134986 lakossal rendelkezett.¹⁰

Mauritániának nemcsak gazdasági nehézségekkel kellett szembenéznie, hanem a fekete bőrű kisebbség (a volof, a soninke, a peuls és a toucouleuts törzsek) problémájával is.¹¹ Az ország lakosságának 25%-a tartozott ide, többnyire a városokban élő értelmiség, a hadsereg tisztjeinek és katonáinak jó része és a földműveléssel foglalkozók közül kerültek ki.¹² Ez főként annak volt köszönhető, hogy az országot vezető arab elit sem volt egységes, több frakciót alkottak, amelyek gyakran egy-

mással is véres harcot vívtak a hatalomért. Például Nouadhibou, Zuerat és Adrar régiókban főként olyan szaharávi csoportok éltek, akik rokonságba álltak a reguibat, az ouled delim, az ouleed bou sbaa és a ahel berikallah törzsekkel. Ezek a népcsoportok inkább a Polisarioval szimpatizáltak, sőt gyakran segítették rokonaikat a mauritániai kormánycsapatokkal szemben. Amikor 1975-ben az ENSZ delegáció látogatást tett Mauritániában, több olyan demonstrációt láttak, ahol a kormány ellenzéke és a Polisariot támogató csoportok tüntettek a kormány politikája ellen. Sok olyan szaharávi töltött be vezető pozíciót a Polisariion belül, aki korábban Mauritániában élt, mint például Ibrahim Hakim, aki az 1970-es évek elején Mauritánia algériai nagykövetségén töltött be vezető beosztást, majd a SADR külügyminisztere lett 1976-ban. A másik magas posztot elérő mauritániai Ahmed Baba Miske volt, aki az ahel berikallah törzsből származott. 1964-ben New Yorkban Mauritánia képviselőjeként dolgozott a Világszervezetben, majd 1966-ban konfliktusba került Ould Daddah elnökkel és kilenc évre száműzetésbe kényszerült. A párizsi tartózkodása alatt újságírással kereste kenyerét, majd 1975-ben csatlakozott a Polisariohoz, ahol bekerült a felső vezetésbe. Több, Mauritánia északi részein élő szaharávi Madridi Egyezmény megkötése után csatlakozott a Polisario fegyveres csoportjaihoz, akik a mauritániai fegyveres erők ellen harcoltak. Más arab csoportok a régi családi viszályok okán fordultak szembe az uralmon lévő elittel, amely így főként a számukra könnyebben kezelhető feketék közül toborozta a hadsereg jelentős részét. A fekete katonák többsége azonban nem hazafias okokból csatlakozott a hadsereghez, hanem azért, hogy képesek legyenek eltartani a családjukat. Az ország védelmében elnyerhető hősi halál magasztos gondolata egyáltalán nem lelkesítette őket, azt meghagyták a velük gyakran ellenséges arab elit számára. Ennek ellenére az összecsapások áldozatai többnyire mégis közülük kerültek ki. Az arab vezetés elkövette azt a hibát, hogy nem tartották tiszteletben a feketék érzéseit, sőt többségüket még mindig rabszolga státuszba tartozóként kezelték. Az évek során több olyan intézkedést hoztak, amelyek mind korlátozták és sértették a fekete kisebbség érdekeit, akik komoly ellenérzésekkel figyelték a mauritániai vezetés arabizálási törekvéseit, és amikor 1966-ban kötelező lett az arab nyelv használata az állami oktatásban, tömegtüntetéseket robbantottak ki Mauritánia egész területén. Ez a probléma a mai napig sem oldódott meg teljesen, ezért is történhetett meg, hogy 1987-88-ban a hadseregből elbocsátott majd 500 fekete bőrű tiszt lázadást robbantott ki, amelyben mind az arab tisztek, mind pedig a lázadók közül is többen meghaltak. A fekete kisebbség kérdése miatt majdnem háború tört ki a szomszédos Szenegállal is, ezért a hadsereg fekete bőrű tisztjei az akkori helyzetet kihasználva 1978. július 10-én részt vettek az addigi elnök, Mokhtar Ould Daddah megbuktatásában.¹³ A vértelen hatalomátvételt a márciusban frissen kinevezett vezérkari főnök, Mustafa Ould Mohamed Salek szervezte, így ő kapta meg az államfői és a miniszterelnöki posztot is.¹⁴ Egyes vélemények szerint Salek által vezetett puccs, éppen csak megelőzte azokat a marokkó barát tiszteket, akik maguk

is puccsal akarták magukhoz ragadni a hatalmat.¹⁵ Salek 1961-ben kezdte katonai szolgálatát, részt vett Nouakchott 1976. júniusi védelmében, majd a 3. katonai körzet parancsnokának (Atar régió) nevezték ki. Ebben a beosztásában elnyerte a hadsereg vezetőinek bizalmát és többük barátságát is, így a puccs ideje alatt a hadsereg teljes egészét maga mögött tudhatta.¹⁶ A puccsistáknak az ország lakossága miatt sem kellett aggódnia, mivel azok – Ould Daddah szűk körét kivéve – valamennyien változást akartak a mauritániai politikában. Az elnök elmozdítását követő napon több ezer ember masírozott a fővárosban fel s alá, éltetve a hadsereget, és békét követelve. Az emberek változást vártak, elégük volt Ould Daddah 13 évig tartó sokszor despotikus hatalmából és az egy párt rendszerből. Azok a politikai és érdekvédelmi szervezetek, amelyeket a kormányzat korábban felszámolásra ítelt, bejelentették az újra alakulásukat és szintén a támogatásukról biztosították az új vezetést. A gazdasági élet szereplői is örömmel fogadták a változást, hisz az elmúlt recessziós időszak és a háború szinte teljesen tönkretette az ország gazdaságát. A változásoknak Marokkó nem örült, azonban a Polisario július 12-i hatállyal egyoldalú tűzszünetet jelentett be Mauritániával szemben. Mivel Mauritánia területén legalább 8000 marokkói katona állomásozott,¹⁷ az ország új vezetője még rendkívül óvatosan fogalmazott július 14-i rádióbeszédében: „Az új kormány célja a háború mielőbbi befejezése a nép érdekeinek figyelembevételével, a testvéri marokkói királysággal egyetértésben.”¹⁸ Salek 16 főből álló kormánya új gazdaságpolitikát hirdetett meg, a külföldi tőke bevonásával elkezdte a mezőgazdaság fejlesztését, és támogatta a magánkezdeményezések keretén belüli beruházásokat is. Salek bejelentette, hogy az ENSZ határozatoknak megfelelően támogatná az általa megszállt Tirisz El-Gharbija (Rio de Oro mauritániai elnevezése) területén a szabad népszavazás megszervezését.¹⁹ Ugyanakkor felkérte a marokkói kormányt csapatainak kivonására a mauritániai területekről.²⁰ Ennek ellenére a két ország 1979. január 12-13. között tartott megbeszélésein több egyezményt ratifikáltak, megállapodtak egy közös fejlesztési bank, közös tengerhajózási és halászati vállalat létrehozásáról, illetve a bányászati, lakásépítési, közúti és oktatási együttműködés fejlesztéséről. Azonban a mauritániai kormánynak igen szűk mozgás tere volt és nem volt képes egyszerre kielégíteni Marokkó, a Polisario és Algéria igényeit is. II. Hasszán egyértelműen kijelentette, hogy királysága számára elfogadhatatlan, hogy Mauritánia átadja az őslakosoknak Tirisz El-Gharbija területét, amelyből azok egyfajta szaharávi mini államot hozhatnának létre. Ha az ugyanis létrejönne, akkor a Polisario úgy érezné, hogy joga van a Marokkó által megszállt területeket visszakövetelni és a háború így még évekig elhúzódhatna. Algéria és a Polisario pedig nem voltak hajlandóak beérni Nyugat-Szahara egy részével, mivel úgy érezték, megszerezhetik a teljes területet az 1975-ös határokon belül. Az egyre türelmetlenebbé váló Polisario vezetősége felszólította a mauritániai vezetést a hivatalos béketárgyalások megkezdésére. Ekkor azonban Salek még csak úgy akart békét kötni, hogy a rendezési folyamatba bevonja a marokkóiakat is, mivel nem mert ellenükre békét kötni a

Polisarioval. Az új mauritániai kormányzat úgy gondolta, hogy Franciaországot kérné fel egy béke megállapodás tető alá hozására, mivel a franciák kihasználhatnák Marokkóval és Algériával is meglévő történelmi kapcsolataikat, ezért 1978. július 27-én Salek elküldte Ahmed Salem Ould Sidi alezredest Párizsba d’Estaing elnökhöz. A franciák kapva kaptak az alkalmon, hogy befolyásukat növelhessék a régió országaiba, így vállalták a szembenálló felek közötti mediátori szerepet. Ugyan a francia-algériai kapcsolatok ekkor mélyponton voltak, részben a több évig tartó véres polgárháború miatt, részben pedig mivel az algériai kormányzat államosította az ország területén található összes francia olajipari érdekeltséget, amiért a franciák felfüggesztették az algériai olaj importját. De komoly problémát jelentett a Franciaországban élő több százezer fős algériai kisebbség helyzete is, amiről éppen az évben kívántak újratárgyalni a franciák. A kapcsolatok ilyen irányú eldurvulása mind a két országnak sok kárt okozott, így a békétárgyalások ürügyet adtak arra, hogy komolyabb presztízavesztés nélkül a saját kapcsolataikat is rendezhessék. A franciák már a mauritániai puccs kitörésekor egyeztetéseket folytattak az algériai külügyminiszterrel, Abdelaziz Bouteflikával, majd a marokkói uralkodó egyik tanácsadójával, Ahmed Reda Guedirával az esetleges békétárgyalásokról Marokkó, Algéria és a Polisario között. Később a franciák egyeztettek a líbiai Abdal-Salam Jallouddal, sőt az elefántcsontparti elnökkel, Félix Houphouët-Boignyval is, akik mind a támogatásukról biztosították a francia közvetítéssel kezdődő békétárgyalásokon résztvevőket. A franciák végül 1978 augusztusában levelet írtak az Afrikai Egységszervezet elnökének, a szudáni Nimeri elnöknek, hogy közvetítőként aktívabb szerepet kívánnak játszani a nyugat-szaharai konfliktus megoldásában.

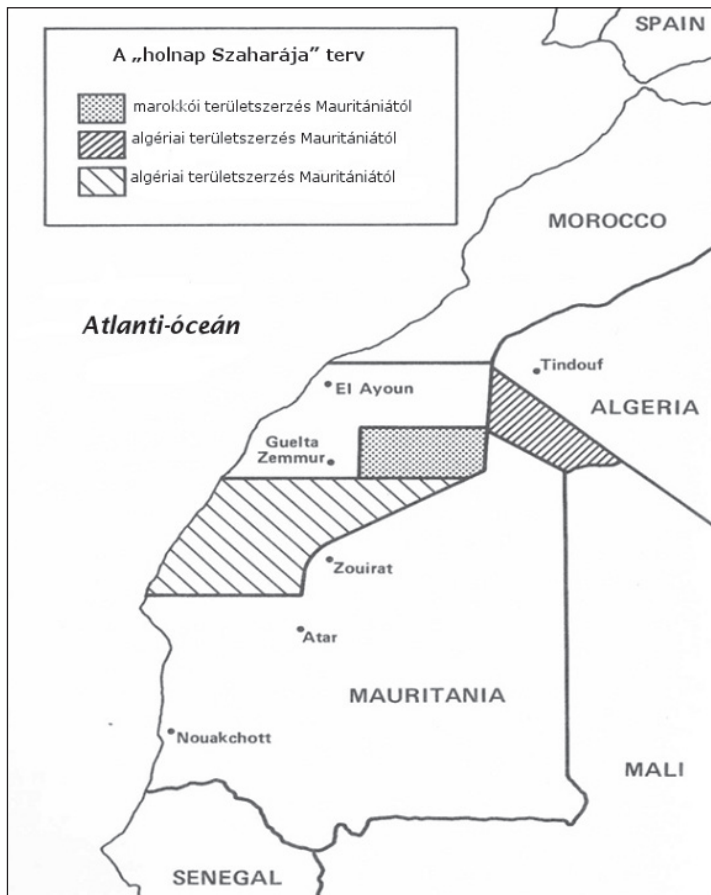
Az új mauritániai kormány a franciák közvetítésével hamarosan meg is kezdte a tárgyalásokat a Polisarioval, amelybe később informálisan Algériát és Marokkót is bevonták. A franciák több javaslatot készítettek a nyugat-szaharai kérdés rendezésére, amelyek nem végleges tervezetek voltak, hanem inkább hipotézisként szolgáltak a megbeszélések során, amelyek a résztvevőket semmire sem kötelezték. Először Nouakchott városában egyeztettek a marokkóiak és a mauritániaiak, nem sokkal később a mauritániai vezetők utaztak a marokkói uralkodóhoz, majd Tripoliba és végül Párizsba, ahol a Polisariot képviselő Bashir Mustapha Sayed és Mahfoud Ali Beibával tárgyaltak. Az egyeztetések során több lehetőség is felmerült a konfliktus lezárására. Az egyik érdekes javaslat a „Sade” – „Holnap Szaharája” nevet viselte, amely megpróbálta a konfliktusban részt vevő felek mindegyikének igényeit valamilyen módon kielégíteni.

A „Sade” tervezet a nyugat-szaharai területek felosztását az alábbiak szerint javasolta:²¹

- Az új szaharávi állam a marokkóiak által elfoglalt Rio de Oro egyharmadából, a mauritániaiak által visszaadandó Tiris al-Gharbiából, illetve két másik a mauritániai kormány által átadott területből (Zuerat és Bir-Moghrein a környező területeikkel) állt volna.
- Az új szaharávi állam azonnal csatlakozott volna Mauritániához egy föderális államszövetség tagjaként, míg Marokkó megtarthatta volna az 1975 és 1979 között már megszállt területek kétharmadát, illetve Mauritániától megkapta volna Chegga és Bir-Moghrein területeinek egy részét.²²
- Algéria megkapta volna Mauritániának egy részét, amely a dél-nyugati határait és Tindufot erősítette volna meg a marokkóiakkal szemben.
- Mauritánia ugyan bizonyos területeket át kellett volna engedjen Marokkó és Algéria számára, de az új szaharávi mini állam területe és erőforrásai öt gyarapították volna, mint ahogy korábban Ould Daddah elnök szerette volna 1973–1974-ben.

A szembenálló felek pontos reakcióját sajnos nem ismerjük, de különböző forrásokból úgy tűnik, hogy Algéria, Mauritánia és Líbia komolyan támogatták a tervezetet, míg a Polisario és Marokkó elleneztek azt. A „Sade” terv leginkább Mauritánia számára lett volna előnyös, hiszen gyéren lakott, ásványi kincsekkel nem rendelkező területeket adott volna át, amelyért cserébe békésen létre tudta volna hozni a szaharávi törzsek közös államát. Marokkó ugyan az általa elfoglalt nyugat-szaharai területek egy részét fel kellett volna, hogy adja, de ezért cserébe mauritániai területeket kapott volna meg. De talán a legnagyobb nyereség a költséges háború békés és azonnali befejezése lett volna Marokkó számára. Az Algéria számára átadott mauritániai területek sorsával kapcsolatban a marokkóiak jelentős ellenérzéssel rendelkeztek, hisz így az általuk régóta megszerezni kívánt Tinduf város még távolabb került volna a marokkói határtól. Természetesen a terv tartalmazott olyan további kitételeket, amelyek ellentételezték volna Algériának a szaharávi függetlenségi törekvésekre adott nagylelkű anyagi támogatását. Azonban ezek nem valósulhattak meg, mivel győztes pozícióban lévő Polisario nem volt hajlandó másról egyezkedni, csak a teljes nyugat-szaharai terület függetlenné válásáról. Mivel ebben az időszakban a Polisario már megtörte a mauritániaiak ellenálását, úgy gondolták, vannak olyan erősek, hogy jobb feltételeket csikarjanak ki a Nyugat-Szaharát megszálló államoktól és az őket támogató Franciaországtól. Most már tudjuk, hogy ez stratégiai hiba volt. Ha akkor létrejöhetett volna a szaharávi állam – még ha csak Mauritániával föderális kapcsolatban is – a későbbiek során nagyobb sikerrel próbálhatták volna meg visszaszerezni a Marokkó által megszállt szaharávi területeket.

Ábra 16.

Forrás: John Damis (1983.): Conflict in Nortwest Africa, The western sahara dispute, 138. o.

A mauritániai puccsot követően az Afrikai Egységszervezet júliusban ülést tartott a szudáni Kartúmban, ahol létrehozta egy afrikai államok vezetőiből álló bizottságot,²³ amely Nyugat-Szaharával kapcsolatosan az 1979-ben tervezett Monroviai Csúcsra javaslatot készített elő az afrikai államfők számára. Habár az Afrikai Egységszervezet akkori vezetője a szudáni elnök, Dzsafer Nimeri volt, Mali elnöke, Moussa Traoré tábornok és a nigériai elnök, Olusegun Obasanjo vezérőrnagy irányították a bizottság munkáját. A bizottság összetétele jól jelképezte az afrikai viszonyokat, hiszen Szudán Marokkó szövetségese volt, azonban Traoré, Obasanjo és a tanzániai elnök, Julius Nyerere a Polisariot támogatták. Azt, hogy az elefántcsontparti elnök kinek az oldalán áll, senki sem tudta, de inkább Marokkó pártjának számított, mivel nem ismerte el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot.²⁴ Traoré

és Obasanjo több találkozót szervezett marokkói, mauritániai és algériai vezetőkkel, sőt 1978. október 20-21. között Marokkó és a Polisario között egy titkos találkozót is lebonyolítottak Bamakóban. Ekkorra kiderült, hogy Mauritánia nem képes egyedül dönteni a Polisarioval megkötendő békeszerződésről, azt pedig, hogy a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot elismerjék, illetve azonnal és feltétel nélkül kivonuljanak az általuk elfoglalt területekről, szóba sem jöhetett.

Mivel a fegyverszünet a marokkóiakra nem terjedt ki, a szaharái csapatok január 4-én átlépték a történelmi és valós határként szolgáló Draa folyót, és megtámadták a marokkói Assa városát. Bár a marokkói csapatok nem szenvedtek komoly vereséget, II. Hasszán másnap összehívta a Nemzetbiztonsági és Nemzeti Területvédelmi Tanácsot, néhány nappal később pedig panaszlevelet küldött Nimeri szudáni elnöknek. A sikeres határ menti rajtaütés után a szaharáiaiak megindították a volt algériai elnökről elnevezett „Bumedien-offenzívát.”²⁵ Az első támadást az Laayountól alig 10 kilométerre lévő Lemseid település közelében hajtották végre (1979. január 16-17.). A csata két napja alatt két nagyobb marokkói hadoszlopot semmisítettek meg. Ez volt az első eset, hogy páncélos erőkkkel is rendelkező, motorizált marokkói egység szenvedett vereséget nyugat-szaharai katonáktól. A Polisario közleménye 600 halott, 250 sebesült és 51 fogságba esett marokkói katonáról és tisztről számolt be. Zsákmányoltak 4 páncélozott harcjárművet, 60 terepjárót, megsemmisítettek 7 harckocsit, 96 teherautót, 1 F-5-ös vadászgépet és 4 helikoptert. Az algériai elnök, Bendzsedid Sadli, a nyugat-szaharaiak sikerein felbuzdulva kérte Ould Saleket a béketárgyalások mielőbbi megindítására.

A Polisario január 28-án újra behatolt a marokkói területre egy kb. 1200 fős, 200 terepjáróval és korszerű fegyverekkel felszerelt egységgel. A nyugat-szaharaiak megtámadták, és néhány órára elfoglalták a Dél-Marokkó központjában lévő Tan-Tan városát, ami logisztikai központ és a Marokkói Légierő egyik bázisa is volt. A sikeres rajtaütést követően a támadók a foglyul ejtett marokkói katonákkal visszavonultak a sivatagba. Az, hogy több mint 500 kilométert tettek meg észrevétlenül a marokkói hadsereg által ellenőrzött területen, a nemzetközi sajtó érdeklődését is felkeltette, bár a marokkóiak tagadták a támadás tényét, a világ értesült róla.²⁶

Közben a Salek által vezetett mauritániai kormányzat nem csak a tárgyalásokkal kapcsolatosan került kilátástalan helyzetbe, de egyre nagyobb belpolitikai és gazdasági nehézségekkel kellett szembesülnie. 1978 végére Mauritánia államadósága elérte az 574 millió USD-t, ami az ország éves bevételeinek a 138%-a. Az acélipar továbbra is recesszióval küzdött, így a mauritániai vasérc továbbra sem volt eladható a világpiacra. Az országot a gazdasági összeomlástól, csak a Világbank által nyújtott gyorssegély volt képes megmenteni. Az arab vezető réteg és a fekete kisebbség között az ideiglenesen elfojtott feszültségek ismét kiújultak, ugyanis az új kormányzat az elődjéhez hasonlóan ahol csak tudta mellőzte a feketéket.²⁷ 1978 novemberében az akkori belügyminiszter, Jiddou Ould Salek például azt nyilatkozta, hogy „Az ország az arab-izlám kultúrkörhöz tartozik.”²⁸ Amikor fekete

tanárok tüntettek a kormány arabizálási törekvései ellen az oktatásban, veréssel fenyegették meg őket, majd többüket letartóztatták. Ekkor a szomszédos Szenegál elnöke, aki egyben Marokkó közeli szövetségese is volt, etnikai diszkriminációval vádolta meg a mauritániai kormányzatot, ezzel egy időben pedig komoly anyagi támogatást és biztonságos menedéket nyújtott a Mauritániától elszakadni kívánó Walfougi Front vezetőinek. Mustapha Ould Mohammed Salek elnök úgy kívánta megoldani az ország regionális és hazai problémáit, hogy bejelentette, minden hatalom az ő kezébe kerül, és a döntéshozásból kizárja a kormány ellenzékét. Ezt már a hadsereg sem tűrte, így a tábornokok ismét puccsot szerveztek, de már Salek ellen. A sikeres hatalomátvételt követően 1979. április 6-án iktatták be az új kormányt, amelynek az elnöke Ahmed Ould Buceif alezredes lett, aki a Marokkóval való szorosabb együttműködésre törekedett. Salek bár megtarthatta az elnöki posztot, semmilyen döntési jogkörrel nem rendelkezett, hatalma csak névleges volt. Buceif uralma alig hét héten keresztül tartott, amikor május 27-én), a Nyugat-Afrikai Gazdasági Fejlesztési Központ (CEDEAO – Centre Economique du Development de l’Afrique de l’Ouest) értekezletére indult, leszállás előtt a repülőgépe a tengerbe zuhant. A katasztrófát a gépen levők közül senki sem élte túl. Buceif váratlan halála után a hadsereg új kormányfőt, Mohamed Khuna Ould Haidalla alezredest, választott aki Buceif kormányában a hadügyi tárca birtokosa volt. Az új miniszterelnök még megválasztása napján bejelentette Salek lemondását és a helyére Mohamed Mahmud Ould Ahmed Luli alezredes kinevezését.²⁹

Az új vezetés már inkább hajlott a békés megegyezésre, főleg azok után, hogy a Polisario egyik egysége július 12-én megtámadta a mauritániai hadsereg által megszállva tartott nyugat-szaharai terület legdélebbi helységét, Tislát, ahol a helyi prefektust és több katonát is foglyul ejtettek. A támadás meglepte a mauritániai vezetést, és a béketárgyalások megkezdésére ösztönözte őket.³⁰ Természetesen az új vezetés is szembesült azzal a ténnyel, hogy önállóan képtelenek megegyezni a Polisarioval, majd egyszerűen kilépni a konfliktusból, mivel Marokkó és Algéria nélkül bármilyen szerződést is kötnének, az annyi sem érne, mint a papír, amelyre nyomtatták. Azonban tudták, hogy ha nem fejezik be azonnal a háborút az egyre inkább elégedetlen mauritániaiak ellenük fordulnak és nem biztos, hogy a korábbi elnökhöz hasonlóan lehetőséget kapnának békés száműzetésbe vonulni.

Mauritánia következő lépése mégis megdöbbenetett az egész világot, mert az Afrikai Egységszervezet 16. csúcsértekezletén az ország képviselője is megszavazta a tűzszüneti megállapodást és a függetlenségről szóló népszavazást Nyugat-Szahara területén. A határozatot az afrikai országok kétharmada, azaz 33 ország szavazta meg, így elutasították a marokkói álláspontot. A marokkói küldöttség tiltakozásként még az ülészak befejezése előtt elutazott Monroviából.³¹ Monroviában terjesztette elő az Afrikai Egységszervezet által 1978-ban megbízott, öt államfőből álló bizottság a jelentését, amelyben szerepelt a tűzszünet mihamarabbi megkötése, egy rendezési terv, majd a szembenálló erők kivonása (lefejez-

zése) és végül a referendum.³² A csúcson résztvevő államfők nagyobb része elfogadta a jelentést és felhatalmazták az Afrikai Egységszervezetet, hogy az abban foglaltakat mihamarabb valósítsa meg. A bizottság megpróbált találkozót szervezni Marokkó, Algéria és a Polisario képviselői között, ez az akkori helyzetben eleve kudarcra volt ítéltetve.

A monroviai határozat után, augusztus 5-én Algírban Mauritánia és a Polisario aláírták a békeszerződést, ami alapján Mauritánia elismerte a Polisariot, és visszavonta minden, Nyugat-Szaharával kapcsolatos területi követelését.³³ Az Algíri Békeszerződés titkos záradéka alapján a mauritániaiak a megállapodást követő hét hónapon belül át kellett volna, hogy adják, az általuk korábban elfoglalt területeket a Polisario fegyvereseinek.³⁴ A békeszerződés után Mauritánia és Algéria ismét felújították egymás közt a korábban megszakított diplomáciai kapcsolatot. A békeszerződés titkos záradéka soha sem valósulhatott meg. Augusztus 8-án II. Hasszán a Mauritániában állomásozó marokkói katonák nagy részét visszarendelte Marokkóba, kivéve Bir-Moghrein városában lévő 1000 és Tiris el-Gharbiában állomásozó 2400 fős létszámú egységeket. Másnap M'hammed Boucetta a marokkói külügyminiszter, bejelentette, hogy országa semmisnek tekinti az Algíri Megállapodást, mivel Tiris el-Gharbia történelmileg és jogilag is Marokkóhoz tartozik, amit a Hágai Nemzetközi Bíróság döntése is megerősített. A békekötés bejelentése után a marokkói király, bár fogadta a magyarázkodni próbáló mauritániai kormányfőt, Mohamed Khuna Ould Haidallát, már a válaszlépéseket tervezte. Augusztus 10-én Mohamed Ould Bah Ould Abdelkader alezredes, a mauritániai légierő volt főparancsnoka, a Szabad Mauritániai Tisztek Bizottsága nevében egy Marokkót támogató közleményt adott ki. A közleményről tudomást szerzett mauritániai delegáció tagjai a tiszteletükre adott vacsoráról utaztak vissza Nouakchottba. A bizottságot órák alatt felszámolták, így a katonai puccs lehetőségét elhárították.

A szerződés aláírása utáni napon öt Hercules C-130 típusú gép érkezett Dakhlába, több száz marokkói katonával a fedélzetén. A katonák hivatalosan a dakhlai helyőrségben szolgáló marokkói csapatok felváltására érkeztek, de valójában a város fontosabb épületei körül táboroztak le. Bár a mauritániai helyőrségparancsnoknak gyanús volt a szövetségesek viselkedése, de mivel nem akarta az amúgy is feszült helyzetet élezni, nem reagált a történetekre, és a mauritániai csapatok számára nem rendelt el készültséget. Ez komoly hiba volt. A többségben lévő és a zairei Sába tartományból kivont 750 ejtőernyőssel és más csapatokkal is megerősített marokkói egységek rövid időn belül elfoglalták a várost, amit a mauritániai helyőrség tétlenül szemlélte.³⁵ Az időközben megérkező Dlimi tábornok és a marokkói belügyminiszter, Driss Basri felhúzták a marokkói zászlót a város főépületére és bejelentették Dakhla elfoglalását. A marokkóiak néhány napon belül hatalmukba kerítették a teljes mauritániaiak által megszállt területet, majd a dakhlai kádít és tizenhat törzsből összeszedett 360 nyugat-szaharait Rabatba vitték, ahol azok augusztus 14-én hűségesküt tettek a királynak, az elfoglalt területet, pedig

Oued Eddahab néven azonnal Marokkóhoz csatolták.³⁶ A mauritániai csapatokat ekkor evakuálták csak Tiris el-Gharbia területéről, de La-Guera városa még jó pár évig az ő felügyeletük alatt maradt.³⁷

A mauritániai kormány nem mert fellépni a marokkóiak ellen, mivel az ország északi részein még mindig marokkói csapatok állomásoztak. Ezért ugyan nyilatkozataikban elítélték a terület megszállását, ellene nem tudtak mit tenni. Az ország vezetői augusztus 20-án jegyzéket intéztek a Világszervezethez, és kérték, hogy a megkötött békeszerződést tekintse úgy, mint a Mauritánia semlegességének bizonyítékát.³⁸ Majd pedig november 27-én tiltakozó jegyzéket nyújtottak be az ENSZ Biztonsági Tanácsához, amelyben Marokkót területi szuverenitásuk megsértésével vádolták. A Világszervezet nyomására Marokkó végül december 26-án utolsó csapatait is kivonta Mauritánia területéről. Ezek után a kapcsolat a két ország között megromlott, még a diplomáciai kapcsolatokat is megszakították egy időre. A mauritániai kormány annyira tartott egy lehetséges marokkói támadástól, hogy segítséget kért a franciáktól, akik október végén egy újabb 150 fős katonai különítményt küldtek a mauritániai főváros védelmére.³⁹ Azonban akkor még a marokkóiak nem törődtek a korábbi szövetségeseikkel, hanem minden erejükkel azon voltak, hogy az újonnan megszerzett területek feletti hatalmukat megszilárdítsák. Erre válaszul a viszályban hivatalosan már nem érdekelt mauritániaiak, csendes beletörődéssel, a területeiket egyfajta logisztikai bázisként engedték használni a Polisario gerilláinak.⁴⁰ Ez természetesen nem tetszett a korábbi szövetségeseiknek, akik 1981. március 16-án egy újabb, sikertelen puccsot szerveztek Mohamed Khuna Ould Haidalla ellen. A feszültséget növelte, hogy a marokkói katonák a Polisario fegyvereseinek üldözése közben többször is átlépték a mauritániai határt, és Mauritánia területén folytattak fegyveres harcot. Ezek után a mauritániai elnök 1984. február 27-én hivatalosan is elismerte a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot és nyilvánosan támogatta a Polisario tevékenységét. Haidalla elnököt még az év decembereiben elmozdították a posztjáról, helyére pedig a Polisarioval kevésbé barátságos érülettel viseltető Maaouya Ould Sidi Ahmed Taya ezredes került, aki csökkentette a szaharáviaknak nyújtott támogatást és helyreállította Marokkóval a korábban befagyasztott kapcsolatokat és semleges álláspontot képviselt a konfliktus további részében. Azóta Mauritánia nem csak Taya, de 2007-től Sidi Mohammed Ould Seik Abdallahi elnöksége idején is igyekezett egyenlő távolságot tartani mind a Polisariótól, mind pedig Marokkótól.⁴¹

Úgy tűnik, hogy mióta Mauritánia kilépett a háborúból, nem foglalkozik azzal, hogy Marokkó vagy a Polisario szerzi-e meg a győzelmet Nyugat-Szaharában. Habár Mauritánia elismerte a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot, de a békefolyamat során tanúsított viselkedése alapján semleges pozíciót foglal el. Ha valamilyen oknál fogva a Polisario nyerne, Mauritánia jól jár, hiszen Nouakchott lenne az új ország egyik legközelebbi szomszédja, kereskedelmi partnere és „barátja”, hisz a Polisario vezetőinek jó részének élnek rokonai és család-

tagjai Mauritániában, akik meghatározó szereppel bírnak nemcsak a civil társadalomban, de a kormányzatban is. Ez pedig garantálja a két ország közötti jó kapcsolatot. Nyugat-Szahara a függetlenné válás után pedig ismét egyfajta ütköző zónaként szolgálhatna Marokkó és Mauritánia között és megszűnne a két ország közötti rejtett, de meglévő konfliktus is. Amennyiben Marokkó nyer, és a szaharáviak integrálódnának a királyságban, vagy korlátozott autonómiában részesülnének, a béke mindenképpen pozitívumot jelentene Mauritánia számára, mivel több turista (és pénz) érkezne a régióba, fellendülne a kereskedelem a Marokkóval való közvetlen kapcsolaton keresztül és megkezdhetnék a terület ásványkincseinek kitermelését. Bármelyik változat is következik be majd, Mauritánia nyerni fog.

A következő térképen látható a mauritániaiaktól elfoglalt területekkel megnövelt Marokkó:

Ábra 17.

Forrás: <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf>

A marokkói megszállás és az azt követő események

Miután a mauritániaiak elhagyták a szaharai területeket, a gerillák a marokkói csapatok ellen fordultak.¹ Habár a Bir Anzaran melletti csatában komoly veszteségeket okoztak a marokkóiaknak, és lerombolták a helyőrség jó részét is, a terület elfoglalását csak késleltetni tudták. Azt követően, hogy a Polisario vezetői látták, hogy a településeket továbbra sem tudják megvédeni a jobban felszerelt marokkói csapatokkal szemben, újra visszatértek a már jól bevált gerilla harcmodorhoz.² A jelentős túlerőben lévő marokkói hadsereg nem tudott felkészülni és sikeresen védekezni a szaharái egységek ellen, akik rajtaütéseikkel állandó nyugtalanságban tartották a megszálló erőket. A marokkóiak több helyőrséget alapítottak az általuk elfoglalt területeken, de a sivatagi területeket nem tudták hatékonyan ellenőrzésük alatt tartani, és a kis létszámú ellenséges egységek viszonylag szabadon mozoghattak.³

A Polisario fegyveresei kis bázisokat alakítottak ki, többségüket a föld alá rejtve, ahonnan az éjszakai rajtaütéseiket indították, és ahová visszavonulhattak az üldözők elől. A bázisok többségét a rejtőzködésre igen alkalmas Saguia el-Hamra völgyében és a Zemmour-hegységben hozták létre, nehezen megközelíthető helyeken (Magam is láttam ilyen bázist a Gourellia-hegységben. Katonaként nagyon meglepődtem, amikor megmutatták a felkelők az általuk korábban használt táborn, amelyet a marokkóiak sosem fedeztek fel). Az egységek, hogy elkerüljék a légi felderítést, éjszaka mozogtak, vagy ha nappal kellett utazniuk, akkor olyan terepjárókat használtak, amelyekről minden üveget eltávolítottak, így azok csillogása nem árulta el a helyzetüket.⁴ A támadások kedvelt célpontjai közé tartozott Laayoun, Tarfaya, és a Tan-Tan városát és Tarfayát összekötő híd az Oued Chebeika folyó fölött.⁵ Azonban a gerillák igazi célpontja a Bou Kraa-i foszfátbányák voltak, ahol a mauritániai támadásokkal megegyező módon szinte lehetetlenné tették a foszfát kitermelését és elszállítását.⁶ A fő céljuk az a majd száz kilométernyi hosszúságú szállítószalag volt, amely a kibányászott foszfátot szállította a bányákból az El-Aaiuni kikötő területére. A támadók a szállítószalagot több helyen is megrognálták, habár a marokkóiak igyekeztek a károkat kijavítani és járőrökkel védeni a területet, kézzelfogható eredményeket nem értek el.⁷

A következő táblázat az 1975-79 közötti időszak Nyugat-Szahara bányáinak marokkói foszfátexportját mutatja:

Táblázat 3.

	1975	1976	1977	1978	1979
export (tonna)	2638000	277000	25000	441000	139000

Forrás: Tony Hodges (1983.): *The Roots of a Desert War*, 284. o.

A következő táblázatban a saharai foszfátexportból 1974-79 közötti időszakban a marokkói államkasszába befolyó jövedelem látható (milliárd USD)⁸:

Táblázat 4.

1974	1975	1976	1977	1978	1979
683.3	566.7	366.6	350	285.7	383.3

Forrás: Tony Hodges (1983.): *The Roots of a Desert War*, 295. o.

A Polisario egységek által végrehajtott támadások miatt a foszfátbányászat szinte teljesen szünetelt a nyugat-szaharai területeken, és csak a Dlimi tábornok által kiötlött védelmi falrendszer, a Berm létrehozása után indult újra a foszfát kitermelése. De mivel Marokkónak saját foszfátbányái is vannak, így a bányászatot és az exportot a Polisario által szervezett támadások teljes egészében sohasem tudták megállítani.⁹ A legkellemetlenebb az volt a marokkói vezetés számára, hogy a Polisario egységei már Marokkó déli területein lévő katonai és gazdasági célpontokat is támadás alá vettek. A gerillák egyik célpontja a Draa folyó völgyében lévő Sidi Amara település volt, ahol 1978. augusztus 27-én a marokkói hadsereg egyik egységét törbe csalták, és szinte teljes egészében megsemmisítették. Szeptember 30-án pedig az algériai határ közelében lévő Guelb Ben Rzouk határállomást foglalták el.¹⁰ A SADR védelmi minisztere figyelmeztette a marokkói uralkodót, amennyiben a csapatai nem hagyják el Nyugat-Szahara területét, a rajtaütések folytatódhatnak, és fegyvereseik akár Rabat, Agadir vagy Tanger városokban is készek katonai akciókat végrehajtani. A saharáviak csak a Quarkziz, a Bani hegységekben, a Draa folyó völgyében és az Atlasz-hegység egyes területein tevékenykedtek, míg a fent említett városokig soha nem jutottak el.¹¹ Ebben az időszakban a marokkói hadsereg morálja olyan alacsony szinten volt, hogy arról az elfogott marokkói tisztek nyíltan beszéltek a saharávi felkelőknek és arról is, hogy havi szinten 100-200 katonát veszítettek a Polisario fegyvereseivel történő összecsapások során.

Nem sokkal később egy szigorúan titkos jelentés került az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztériumának vezetői elé, amely a Marokkónak adott katonai

segély felhasználását vette górcső alá.¹² A jelentést Richard Knight írta, aki 1979 elején maga is a területen tartózkodott, és több fotót készített arról, hogy a marokkói csapatok az USA által szállított fegyverekkel harcolnak a helybéliek ellen.¹³ A marokkóiak – mint Amerika megbízható arab szövetségesei – F-5 és C-130-as katonai repülőgépeket és az ehhez szükséges lőszereket, bombákat és rakétákat kaptak olyan feltételekkel, amely megtiltotta a fegyverek Marokkón kívüli felhasználását.¹⁴ Az USA ugyanis hivatalosan nem tekintette a szaharai területeket Marokkóhoz tartozónak.¹⁵ A marokkói kormány mégis azzal indokolta a gépek bevetését sokszor a polgári lakossággal szemben is, hogy Nyugat-Szahara nem önálló állam, hanem a Marokkói Királyság szerves része. Az eset kapcsán Richard King nyílt levelet írt, amit a New York Times és a Washington Post is leközölt.¹⁶ A cikkek komoly botrányt robbantottak ki a szenátusban. Bár az ügyet jegelték, a marokkóiak ezek után más fegyverszállítókat kerestek, akiket a dél-afrikai apartheid fegyvergyártó cégei között meg is találtak (tőlük vásárolták meg a ma is korszerűnek számító Ratel és Eland típusú páncélozott szállítójárműveiket és más kézfegyvereket is).¹⁷ A marokkóiak több fórumon is tagadták, hogy kapcsolatban lennének a páriaállamként kezelt apartheiddel, azonban a Polisario fegyveresei 1980-ban a Quarkiz-hegységben zajló összecsapások során 6 db MK-6 típusú, dél-afrikai gyártmányú páncélozott felderítő járművet zsákmányoltak, amelyekben még mindig megvoltak az eredeti angol és afrikaans feliratok. A gerillák a későbbi harcok során további eszközöket szereztek, mint például AML-90MM páncélozott gépjárműveket és jelentős számú kézfegyvert is. Az elfogott marokkói katonák szerint a kiképzésükben dél-afrikai instruktorok vettek részt, akik a harcjárművekkel érkeztek korábban. Más információk is megerősítették, hogy Marokkó alkalmazott dél-afrikai kiképzőket, akik a namíbiai háború során szerzett gerilla ellenes tapasztalataikat igyekeztek átadni a marokkói katonáknak. Természetesen az amerikaiak a fegyverszállításokat sosem szüntették be, mind az USA, mind pedig Franciaország komoly piacnak tekintette a marokkói hadsereget, sőt egymás konkurenseiként léptek fel. Franciaország például Valéry Giscard d'Estaing (1974-81) elnöksége idején, pár héttel a Madridi Egyezmény előtt több kérdésben is tárgyalásokat folytatott a marokkói uralkodóval majd megállapodásokat kötöttek (Marrakesh Terv), amely fegyverszállításokkal kapcsolatos kérdésekkel is foglalkozott.¹⁸ A megállapodás megkötése után Franciaország 50 db Mirage F-i vadászrepülőgépet, Puma helikoptereket, AMX páncélosokat, páncélozott járműveket, légvédelmi ütegeket, radar eszközöket és nagy mennyiségű kézfegyvert szállított le a marokkói hadsereg részére. Amikor a Carter kormányzat bizonyos fegyverek Marokkónak való eladását korlátozta, a franciák 1,5-2 milliárd USD értékben szállítottak fegyvert a marokkói hadsereg számára.¹⁹ 1976-ban a két ország katonai megállapodást kötött, amelyben a franciák vállalták 250 katonai tanácsadó Marokkóba küldését, segítségnyújtást a kiképzés, felszerelés és felderítés területén. A nyugat-szaharai háború idején a marokkóiak által vásárolt/kapott fegyverek közel 50%-a szár-

mazott a franciáktól, megközelítőleg 4 milliárd USD értékben.²⁰ A háború végére azonban finansziális okokból csökkentették a támogatásukat, onnantól kezdve pedig ismét az amerikai fegyverszállítások domináltak.

1979-ben az amerikaiak 24 db „Hughes MD 500” helikopter leszállításáról egyeztek meg a marokkóiakkal, akik az egyességet felrúgva mégis a franciák által ajánlott „Gazelle” helikoptereket vásárolták meg. A franciák emellett komoly fel-derítési (információszerzési) és kiképzési háttérrel szolgáltattak a marokkói had-sereg számára.²¹ Persze más országok is szállítottak fegyvert a marokkóiaknak, amelyeknek az ellentételezését nagyrészt a felettebb gáláns Szaúd-Arábia fizette ki.²² Ezek közé az országok közé tartozott Egyiptom, Irán (még a forradalom előtti időszakban), Belgium, Olaszország, Jordánia, Líbia,²³ Irak és Brazília, sőt Nyu-gat-Szahara korábbi urai a spanyolok is szállítottak fegyvert a marokkói rezsim számára.²⁴ Egyes kutatók szerint Egyiptom, Irán és Jordánia nem a saját fegyve-reikből adtak Marokkó számára, hanem a nekik jutott amerikai fegyverekből.²⁵

A következő táblázatban látható a védelmi és belbiztonsági feladatokra szánt költségvetési összegek aránya 1974-82 között (millió USD)²⁶:

Táblázat 5.

	1974	1977	1981	1982
Védelmi szektor	139.6	260	502.3	625
Belügyi szervek	115.5	145.2	294.3	357.5
Összesen	255.1	405.2	796.6	982.5
Állami kiadások mindösszesen	969.2	1481	3029.7	3759

Forrás: Tony Hodges (1983.): *The Roots of a Desert War*, 294. o.

A fentiekből is látható, hogy a marokkói vezetés folyamatosan növelte a védelmi és biztonsági feladatokra szánt költségvetést, és ezzel arányosan a hadseregben és a csendőrségen belül szolgálók számát is. A jól felszerelt marokkói csapatokkal szembenálló szaharáviak főként az Algériától (és kisebb részben Líbiától) kapott szovjet gyártmányú fegyverekkel rendelkeztek.²⁷ Ilyenek voltak az SA-6 és SA-7 rakéták, a ZSU-23 önjáró légvédelmi géppuska, különböző páncéltörő fegyverek, lövegek, BMP-1 páncélozott járművek, és néhány T-54 és T-55 páncélos. Ezt az arzenált bővítették a marokkóiaktól szerzett francia és amerikai fegyverek is. Bár a marokkóiak fölénye vitathatatlan volt, mégis hiába növelték a csapatok létszá-mát és használták az akkor legkorszerűbb fegyvereket, a gerillák a jól megerősí-tett Lebuirat helyőrséget augusztus 24-én mégis teljesen lerombolták.²⁸ A várost és a laktanyát a királyi hadsereg 3. harckocsizó lövészezredének 1000 katonája védte az akkor már hetek óta a környéken portyázó gerillák ellen. A támadók már

két sikertelen rohamot indítottak a város ellen (július 6-án és augusztus 10-én), és bár a várost nem tudták elfoglalni, a helyőrséget sikerült jelentősen meggyengíteni. A marokkói katonák harci morálja jelentősen lecsökkent, belefásultak a már négy éve tartó folyamatos szabadság nélküli szolgálatba. Az alakulat parancsnoka, Mohammed Azelmat alezredes feletteseinek küldött jelentésében azonnali segítséget kért, de a parancsnokai nem vették komolyan a figyelmeztetését, így bekövetkezett az, amitől tartott.²⁹ Ebben az időszakban a sűrűsödő homokviharok komoly problémákat okoztak a Marokkói Légierőnek, a gépek nem szállhattak fel, így a légi támogatás esélyével sem számolhatott a bekerített helyőrség. A helyőrség felszabadítására kiküldött alakulatot pedig a Polisario egységek Zag környékén törbe csalták, majd visszafordulásra kényszerítették. Az augusztus 24-i támadásnál a behatoló nyugat-szaharaiak alig 40 perc alatt felszámolták az ellenállást, és a helyőrséget több mint 24 órán keresztül megszállva tartották. A marokkóiak vesztesége jelentős volt, a jelentések szerint 562 katonájuk halt meg, több harckocsi (T-54 típus) és páncélozott jármű semmisült meg, a támadók pedig 111 katonát ejtettek foglyul, 37 harckocsit és több száz kézfegyvert zsákmányoltak.³⁰ A Marokkói Hírközlési Minisztérium közleményben ígérte meg a vereségért felelősök megbüntetését, így a támadást túlélő 36 tiszthelyettest és katonát börtönbüntetésre ítélték, akik később amnesztiát kaptak a királytól.³¹ Ennek az összecsapásnak van egy magyar vonatkozása is, mivel ebben az időben Chrudinák Alajos a Magyar Televízió megbízásából filmet forgatott a területen zajló eseményekről. (Ne felejtjük el: az akkor a Polisariot támogató Algéria éppen a szocialista blokkal kacérkodott, ezért rövid időn belül Szovjetunió kiemelt támogatását élvezte az arab világban.) Így az akkor már három hete a területen tartózkodó tudósító végignézhette a csatát, és az elsők között volt, akik az elfoglalt helyőrségről felvételeket készíthettek. Az általa készített film az 1980-ban megtartott velencei filmfesztiválon elnyerte az „Arany Oroszlán” díjat.

A sikereken felbuzdulva a felkelők egységei továbbra is támadták a területet megszállva tartó marokkói csapatokat, és október 5-én figyelemelterelés céljából tűz alá vették a dél-marokkói Zag városát, majd október 6-án elfoglalták a második legnagyobb nyugat-szaharai várost, Smarát.³² A várost a marokkóiak jól megerősítették, és a repülőterén Mirage gépek is, állomásoztak. A harc folyamán a királyi hadsereg kb. 5400 jól felszerelt katonát és Mirage F-1 harci gépeket vetett be a felkelők ellen.³³ Ennek ellenére a támadó csapatok győzelmet arattak. A csata során a marokkói hadsereg 121 katonát veszített, köztük a marokkói egységek parancsnokát, Driss Harti ezredest is. A következő csata október 14-én az algériai határtól 60 kilométerre lévő Mahbas városnál zajlott le. A város polgári lakossága még 1975-ben elmenekült, így azt a marokkói csapatok előretolt helyőrséggént használták, hogy a Polisario egységeinek beszivárgását megakadályozzák. A bázist 780 katona védte a közel 1200 fős támadó egységekkel szemben. A 24 órán keresztül tartó harcban a támadók győzedelmeskedtek, akik a Zag településről érkező fel-

mentő csapatokat is megállították. A csatában, a marokkói katonai vezetés jelentése alapján, a helyőrség állományának több, mint 20%-a elesett, és még többen megsebesültek.³⁴ A következő támadást a Polisario egységei már Marokkó belsejében hajtották végre, a Bani-hegységben. Az Akka nevű berber kisváros Agadírtól északkeletre található, viszonylag közel hozzá, ezért a várost és a környékét ért támadások komoly félelmet keltettek azokban, akik csak a nyugat-szaharai területeken számoltak harci cselekményekkel. A következő támadás helyszíne Tata városa és az a M'hamid oázis volt, ahol V. Mohammed először nyilvánította ki országa igényét a nyugat-szaharai területekre. William H. Lewis, egy ismert katonai szakíró később így írt a marokkói hadsereg sikertelenségéről: „A marokkóiak nem vettek tudomást Nagy Frigyes híres mondásáról: Aki túl sokat akar megvédelmezni, az semmit sem tud megvédeni”³⁵ Véleménye szerint a marokkói egységeket túl nagy területen szórták szét, szétforgácsolták a tűzerejüket, nem volt megfelelő logisztikai támogatásuk, így nem voltak képesek egységesen fellépni a lázadók ellen.

A megújuló támadások szinte sokkolták a marokkói katonai és politikai vezetést, akik válaszul 1979. november 5-én megindították először az „Uhud”³⁶ (az a hely, ahol Mohamed próféta híres csatáját vívta 625-ben), majd az „Imann” (hit) hadműveleteket a Polisario ellen.³⁷ Később pedig a Larak és Zellaka nevű műveleteket indították meg a szaharáviak ellen.³⁸ A hadműveleteket az ekkor már tábornokká kinevezett Dlimi vezette, aki 7000 katonát és több Mirage és F-5-ös vadászgépet vetett be. A tábornok tanulva a korábbi műveletek hibáiból, a harcok folyamán a sivatagot jól ismerő szaharaiakat is alkalmazott. Bár a szaharáviak többsége a Polisariot támogatta, a marokkói királyi hadseregben többen szolgáltak, akikből külön egységeket szerveztek. A leghíresebb egységeik a 8. lövész ezred és a Maghzen (partizánvadász) alakulatok voltak. Többségüket a dél-marokkói területekről toborozták, ahol a harcias, katonai tapasztalatokkal és hagyományokkal jócskán rendelkező szaharávi törzsek is éltek. Közülük a marokkóiaknak legtöbb katonát adó törzs a tekna törzsszövetségbe tartozó ait oussa törzs volt, akik a reguibat törzsszel hagyományosan ellenséges viszonyban éltek.³⁹ Az újonnan felállított alakulatokba azonban olyan, korábban a Polisario egységekben szolgáló, majd foglyul ejtett helybéliek is belekerültek, akik a saját és családjuk szabadságáért vállalták a szolgálatot a marokkói hadsereg kötelékében. Az eddig megszerzett harci tapasztalatokat a marokkóiak most már megint felhasználták, a lassan mozgó katonai konvojokat a jól fegyverzett, gyorsan mozgó dzsipes csapatokkal váltották fel.⁴⁰ A marokkói csapatok felkészítésében az amerikai hadsereg zöldsapkásai is részt vettek, akik gerilla ellenes harcra képezték ki a marokkóiakat, sőt több esetben is marokkói egyenruhában velük tartottak a műveleti területre is.⁴¹ Az Uhud művelet során egy 1500 páncélozott járműből álló konvoj és 6000 katona Tan-Tan városából haladt Dakhla irányába és közben több fegyveres csoportot is felszámolt.⁴² A művelet több mint három héten keresztül tartott, de komoly ellenállásra sehol

sem bukkantak. Az Uhud műveletet megerősítő „Zelleka” művelet során a marokkóiak a Draa folyó völgyén keresztül közelítették meg a Quarkaziz-hegységben lévő lázadó táborokat, majd felmentették az ostromolt Zag városát. A Larak művelet során a marokkóiak stabilizálták a csapataik helyzetét a Zini-hegység és Smara városa közötti területeken, majd eljutottak az algériai határ közelébe, ahol erős védelmi állásokat építettek ki. Az algériai vezetés válaszul 1979. november 1-jén, a nemzeti felszabadító harc megkezdésének 25. évfordulója alkalmából katonai díszszemlét tartott, amire már tíz éve nem volt példa. Az algériaiak burkolt figyelmeztetését a marokkói katonai vezetés megértette, így a katonai műveleteket az algériai határ közelében már nem folytatták.

A térképen láthatóak a fontosabb csaták színhelyei:

Ábra 18.

Forrás: <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf>

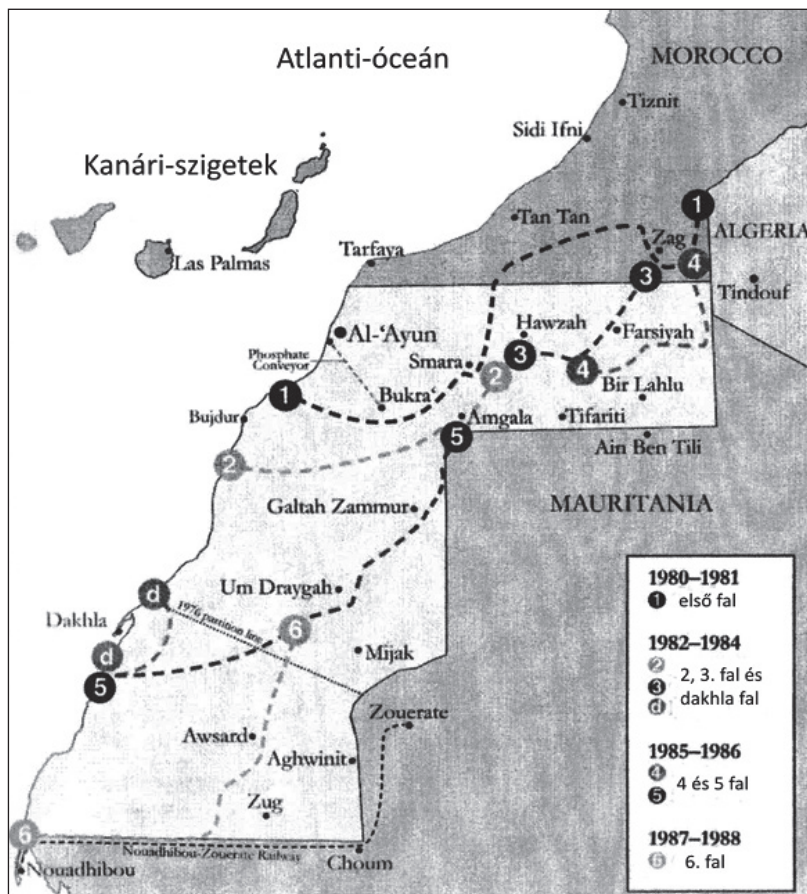
A kiújuló harcok és több emberjogi szervezet követelésének eredményeként 1979. november 21-én az ENSZ közgyűlése felszólította Marokkót csapatainak kivonására Nyugat-Szaharából.⁴³ A Világszervezet ekkor ismerte el a Polisariot mint a nyugat-szaharai nép képviselőjét, és javasolta a „teljes jogú félként való részvételét a nyugat-szaharai kérdés igazságos, tartós és végleges politikai megoldásának keresésében.” Miután a katonai műveletek nem hozták meg a várt eredményt, II. Hasszán 1980 januárjában diplomáciai offenzívába kezdett. A király közel 25 afrikai országba küldte el képviselőit a marokkói álláspont ismertetése céljából. A marokkói küldöttek egy része sikerrel járt, ugyanis több ország is megszakította a kapcsolatot a saharávi „árnyékkormányral”. Ezek után az őslakosok által létrehozott államot inkább csak a harmadik világbeli, illetve a fejlődő államok (főként Afrikából és Dél-Amerikából) ismerték el, Európából pedig csak a néhai Jugoszláv Szocialista Köztársaság. Érdekes hogy a Szovjetunió soha nem ismerte el a saharai őslakosok által létrehozott államot, bár Algérián keresztül valamennyi fegyvert és anyagi támogatást biztosított számukra.⁴⁴ Az Afrikai Egységsszervezet 1980 júliusában, Freetownban (Sierra Leone) tartott ülésén több ország próbálta keresztülvinni a SADR elismertetését, ezt azonban a Marokkó által vezetett államok sikeresen megghiúsították, sőt azzal fenyegették meg a szervezetet, hogy kilépnek belőle.⁴⁵ A veszélyes szituációt úgy oldotta fel a szervezet, hogy egy másik csúcsot szervezett még az év szeptemberében, szintén Freetownba. Itt Marokkó is képviseltette magát és az általa vezetett szövetség sikeresen elérte, hogy leszavazzák az Algéria által javasolt teljes körű marokkói csapatkivonást, helyette pedig megszavazták azt, hogy a szembenálló felek vonják vissza a csapataikat és hagyjanak fel a fegyveres harccal. A szervezet vezetői annyira biztosak voltak Marokkó együttműködési készségében, hogy még a tűzszünet időpontját is kitűzték az év decemberére, ugyanis úgy gondolták, hogy a tűzszünet életbelépése után az ENSZ és az Afrikai Egységsszervezet képes lesz megszervezni és kivitelezni a referendumot. Azonban a tűzszünet nem jöhetett létre, mivel Marokkó nem volt hajlandó visszavonni a katonáit, így a Polisariónak sem maradt más választása, mint folytatni a harcot.

Habár a marokkóiak elérték bizonyos diplomáciai sikereket, a Polisario fegyvereseinek ez nem szegte a kedvét, ugyanis 1980. januárjában megtámadták Tarfayát, február 13-án Boujdaor városát, majd március 1. és 11. között pedig a Ouarkiz völgyben és a Tizert-fennsíkron állomásozó marokkói csapatokat.⁴⁶ Akka városát még ez év szeptemberében ismét megtámadták, és sikeres rajtaütéseket szerveztek a nyugat-szaharai partok mentén halászó európai vagy más nemzetiségű halászhajók ellen is.⁴⁷ A felkelők az egyik legnagyobb győzelmüket 1981. október 13-án aratták Guelta Zemmour mellett, ahol a jelentős létszám veszteség mellett a marokkóiak elveszítették 5 repülőgépüket is (2 db F-1, 1 db F-5, 1 db C-130 típusú gép és egy csapatszállító).⁴⁸ A Polisario visszavonulásra kényszerült ugyan később, de a fegyveres harc mellett alkalmazott diplomáciai hadjárata is hozott bizonyos eredményeket, így a marokkói vezetésnek is át kellett értékelnie az eddig folytatott politikáját.⁴⁹

1980. március 3-án II. Hasszán először látogatott el a megszállt nyugat-szaharai területekre, ahol a hozzá lojális helyiek számára a marokkóiakkal azonos jogokat és lehetőségeket ígért. Megkezdték a már elfoglalt és biztosan ellenőrzött területek teljes beolvasztását a marokkói közigazgatásba, és Marokkóból származó szegény marokkóiak tömeges betelepítését is a városokba.⁵⁰ A kormány a betelepülést különböző kedvezményekkel támogatta, hogy ezzel is vonzóvá tegye a sivatagban történő letelepedést.⁵¹ Mivel nem volt kiépített infrastruktúra, munkalehetőségek, a telepések nagy része állami segílyt és élelmiszerjuttatást kapott, és kap ma is.⁵² 1980 májusában II. Hasszán Dlimi tábornok segítségével kidolgozta a „falak” stratégiáját az algériai és a mauritániai határon, amellyel hamarosan sikereket ért el, így az elfoglalt nyugat-szaharai területeket a marokkói királyi hadsereg ellenőrizni tudta.⁵³ A történelem folyamán a különböző fal és erődrendszerek használata a gerilla harcmodort használók ellen viszonylag gyakori, de igen költséges eszköz volt. Észak-Afrikában, például amikor az olaszok megszállták Líbiát, egy falrendszer hoztak létre, hogy elvágják a líbiai ellenállókat az Egyiptomból érkező logisztikai támogatástól. Az algériai háborúban (1954-1962) a francia hadsereg létesített elektromos határfal rendszert, amellyel Algériát kívánták a már függetlenné vált Marokkótól és Tunéziától elválasztani.⁵⁴ Ezek a rendszerek azonban nem váltották be maradéktalanul a hozzájuk fűzött reményeket, így Dlimi tábornok másfajta falépítésbe kezdett. Az újonnan létesített erődítményrendszer célja nem a lázadók utánpótlási vonalának elvágása volt, hanem a Polisario gerillák távoltartása a már megszállt szaharai területekről. Először szögesdrót falakat és árokrendszereket építettek a marokkóiak, később homokból és kőből kezdtek új falakat építeni.⁵⁵ A szaharáviak már az építkezés elején támadásokat hajtottak végre a fal ellen, ahol több munkagépet is megsemmisítettek, de a munkálatokat huzamosabb ideig hátráltatni nem voltak képesek.⁵⁶ Az első falat 1982-ben fejezték be, ez Smara városától húzódva Boujdour város déli részén éri el az óceánt.⁵⁷ Azóta további falakat építettek, így a falrendszer mára már elérte a 2700 km hosszúságot és több mint 300 megerősített erődítmény és figyelőposzt található rajta.⁵⁸ Az erődrendszerben közel 120 000 katona teljesített szolgálatot.⁵⁹ Ez a rendszer a világ leghosszabb falrendszere, amellyel a marokkóiak „elkerítették” Nyugat-Szahara „hasznos” részét (közel 80%-a a területnek), míg a Polisariónak meghagyták a lakatlan pusztaságot. Az elkészült fal sikeresen korlátozta a gerillák harci tevékenységét, bár megállítani azt teljesen nem tudta. A szaharáviak több esetben is képesek voltak összehangolt támadást folytatni a Berm egy-egy pontja ellen, úgy hogy éjszaka felszedték a fal előtt telepített aknákat, elvágták a szögesdrótokat és lerohanták az izolált őrposztokat. Azonban a sikeresen végrehajtott támadások után gyorsan el kellett menekülniük, mert már útba voltak feléjük a marokkói gyorsreagálású egységek.

A következő térképen láthatók a falak, illetve a falrendszer, amely felosztotta, és így ellenőrizhetőbbé tette az elfoglalt területeket:

Ábra 19.

Forrás: Stephen Zunes – Jacob Mundy (2010): Western Sahara: war, nationalism and conflict irresolution, 7. o.

A marokkóiak ekkor az amerikaiaktól⁶⁰ és a franciáktól vásároltak radarrendszert, az azonban a gyakori homokviharok, és a nagy hőség miatt több esetben meghibásodott és nem volt képes észlelni a behatoló szaharáviakat. A felkelők gyakran hajtottak úgy végre támadásokat, hogy az általuk felszedett marokkói aknákat dobálták át a falakon az ott állomásozó marokkói katonák közé.⁶¹ A falrendszer építése során a Polisario folyamatosan támadta a marokkóiakat, például 1983 nyarán Lemseied települést szovjet gyártmányú rakétavetőkkal lötték. Szeptemberben ismét támadást vezettek Smara városa ellen, majd egy hónap múlva

ismét lelőttek egy marokkói F-1 Mirage típusú harcirepülőgépet. 1984-ben Dakhla és Argoub városok mellett hajtottak végre rajtaütéseket, majd ismét megtámadták Zag városát, sőt 1985 elején ismét lelőttek egy másik Mirage harcirepülőgépet is. További összecsapások zajlottak Mahbas, Awsard, Guelta Zemmour, Farsiyah, Hausa és Jdriya településeken. Ezek az összecsapások azonban nem tudtak változtatni azon a tényen, hogy a felkelőket a marokkóiak kiszorították Nyugat-Szahara területéről, így azok további katonai akciókat képtelenek voltak kivitelezni. Az 1991-ben létrejött tűzszüneti egyezmény ugyan tiltja az erőrendszer további bővítését, ezt azonban a marokkóiak folyamatosan figyelmen kívül hagyják.

Ugyanebben az időben történt (1981), hogy Marokkó az Afrikai Egységszervezet Nairobiban tartott ülésén bejelentette, hogy támogatja még az évben a szervezet és az ENSZ irányításával megvalósuló népszavazás megtartását. A csúcs résztvevői örömmel üdvözlötték a bejelentést, de mint kiderült II. Hasszánnak csak egy célja volt a bejelentéssel, hogy az Afrikai Egységszervezet ne ismerje el független államként a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot, illetve az USA, Franciaország és Szaúd-Arábia nyomást gyakorolt rá, hogy együttműködjön a szervezettel.⁶² Hamarosan kiderült a marokkóiak csak akkor fogadják el a Nyugat-Szaharával kapcsolatos népszavazás eredményét, ha az nekik kedvez, és elfogadja a terület Marokkóba való beolvasztását. Ennek ellenére az Afrikai Egységszervezet létrehozott egy bizottságot, amely a referendummal kapcsolatos kidolgozó munkát végezte. A csoport vezetője a kenyai elnök, Daniel Arap Moi volt, a tagjai, pedig Sierra Leone elnöke, Siaka Proby Stevens, valamint Guinea, Nigéria, Mali és Tanzánia korábbi elnökei.⁶³ Ez persze nem elégítette ki Algériát és a Polisariot, akik továbbra is a marokkói csapatok és marokkói közigazgatás teljes visszavonulását követelték a szavazás idejére, sőt a tűzszünet életbelépése előtt a Polisario közvetlen tárgyalásokat akart Marokkóval.⁶⁴ A Polisario vezetősége továbbá követelte, hogy a marokkói telepések a szavazás ideje alatt egy számukra elkülönített helyen tartózkodjanak, az Afrikai Egységszervezet és az ENSZ hozzon létre egy közös, ideiglenesen működő közigazgatási rendszert, ami szorosan együttműködik a Polisarioval, a tűzszünet megkötése után – de még a szavazás előtt – telepítsék vissza Nyugat-Szaharába a menekülteket, bocsássák szabadon a saharávi politikai foglyokat, és nemzetközi békefenntartók felügyeljék a választásokat. A bizottság 1982 februárjában, Nairobiban egyeztetett a konfliktusban érintett összes féllel, majd véglegesítette a rendezési tervet.⁶⁵

A bizottság ülése után az Afrikai Egységszervezet Addisz-Abeában tartott ülésén 1982. február 25-én teljes jogú tagjaként ismerte el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. Ez a lépés azonban komoly tiltakozást váltott ki Marokkó és az öt támogató országok részéről, akik szerint a szervezet nem adhatta meg a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságnak a tagságot, mivel az nem gyakorol fennhatóságot Nyugat-Szahara teljes területe felett. Ezt Edem Kodjó, a szervezet főtítkára vitatta, mivel szerinte a tagállamok többségének szavazata elég volt ahhoz, hogy

a SADR teljes jogú tagállammá válhasson, sőt egy évvel korábban Bissau-Guinea még a portugál gyarmatosítók kivonulása – azaz nem gyakorolt teljes körű felügyeletet az ország területe felett – előtt lett az Afrikai Egységszervezet tagja és azt Marokkó is megszavazta. Miután nem tudta elérni a SADR kizárását a szervezetből, Marokkó 18 más áállammal együtt elhagyta az ülést.⁶⁶ Az Afrikai Egységszervezet még ez év augusztusában egy újabb ülést szervezett Tripoliban, amit azonban nem voltak képesek megrendezni, mivel azt Marokkó és a szövetségesei bojkottálták. Ekkor az algériai elnök rávette a SADR vezetőit, hogy „önkéntesen és ideiglenes jelleggel” vonuljon vissza az Afrikai Egységszervezetből. Ennek ellenére a Tripoliba tervezett második ülés sem valósult meg, mivel annak megrendezését Kadhafi személye miatt Egyiptom, Szomália és Szudán bojkottálta. A következő Szenegálban tartott ülésen (1982. december), a Marokkóval szövetségben lévő ország megtagadta a SADR küldöttségének akkreditálását, így a Polisariot támogató országok elhagyták az ülést. A következő ülést Zimbabweban tartották, ahol a SADR már teljes jogú tagként vehetett részt, így itt ismét a Marokkót támogató országok akadályozták meg a szervezet munkáját. Ez a huzavona majd két éven keresztül tartott, váltakozó eredménnyel.

1982 októberében tartotta meg a Polisario az ötödik kongresszusát a „Felszabadított Zónában”, ahol a szervezetet érintő kérdéseket tárgyalták meg. A konferencián Líbia, Algéria, Mali és Mauritánia küldöttséggel vett részt, de más idegen ország, vagy a sajtó nem kapott meghívást. A küldöttek csökkentették a Végrehajtó Bizottság létszámát hét főre, a korábbi kilencről és egyesítették a SADR elnöki, illetve a Polisario főtitkári pozíciókat, amit innentől kezdve Mohammed Abdelaziz töltött be, helyettese a korábbi riválisa Bashir Musztafa Sayed lett.⁶⁷

Habár a marokkóiak egyre inkább uralták katonai téren a konfliktust, az ország politikai és gazdasági élete problémákkal küszködött. 1983-ban egy újabb sikertelen merényletet követtek el a marokkói uralkodó ellen. A puccsot követő leszámolás során tisztázatlan körülmények között életét veszítette a rendszer leghűségesebb támogatójának számító Dlimi tábornok, aki a királynál jóval nagy népszerűségnek örvendett a hadsereg berkein belül.⁶⁸ Utódja az a Abdelaziz Bennani tábornok lett, akit korábban épp az uralkodó váltott le a Nyugat-Szaharában szolgáló marokkói csapatok éléről, mivel nem volt képes megállítani és felszámolni a Polisario egységeket. Mivel nem érdekelte a politika, és egyetlen hatalmi csoporttal sem ápolott jó kapcsolatokat, a király számára tökéletes jelölt volt, Dlimi munkájának a folytatására.⁶⁹ Az erős politikai elnyomás ellen bizonyos iszlamista csoportok szervezkedésbe kezdtek, de hamar lelepleződtek, többjüket kivégezték, illetve bebörtönözték. Ebben a felfokozott hangulatú időszakban az Afrikai Egységszervezet megunt, hogy Marokkó és szövetségesei folyamatosan ellehetetlenítik munkáját, így 1984. november 12-én elfogadta a 104. számú határozatot, amely a szaharái nép önrendelkezéséről szól.⁷⁰ A határozat egyben felszólította Marokkót, hogy azonnal kezdjen közvetlen tárgyalásokat a Polisarioval, mint a Nyu-

Kép 12. Szaharávi lány

gat-Szaharát képviselő egyetlen felszabadító mozgalommal, illetve ismét létrehoztak egy bizottságot, akik a tárgyalások megszervezéséért, lebonyolításáért feleltek.⁷¹ Ennek hatására Marokkó azonnal kilépett a szervezetből és azóta bojkottálja annak tevékenységét.⁷² Marokkó kilépését követően több volt francia gyarmat, mint Csád, Burkina Faso vagy Madagaszkár bojkottálta az Afrikai Egységsszervezet munkáját majd visszavonták a Szaharávi Arab Demokratikus Köztársaságot elismerő nyilatkozatukat. Hozzájuk csatlakozott később Szudán, Egyiptom, és a Kongói Demokratikus Köztársaság is. A SADR egyedül annak köszönhetette, hogy Marokkó és szövetségesei nem tudták kizáratni az Afrikai Egységsszervezetből, hogy a kontinens nagyhatalmai, Algéria, Etiópia, Nigéria és a Dél-afrikai Köztársaság soha nem vonták vissza az elismerésüket, sőt támogatták a szaharáviak önrendelkezési jogát.⁷³ Mióta a SADR tagsága nem kérdés az Afrikai Egységsszervezetben belül, Mohammed Abdelazizt kétszer is megválasztották a szervezet alelnökének (1985-ben, majd 1990-ben), sőt a SADR a mai Afrikai Unióban belül is aktív tevékenységet folytat.⁷⁴ Az Afrikai Egységsszervezet tevékenységéről elmondható, hogy bár igen aktívan próbálta a megegyezést létrehozni Marokkó és a Polisario

között, rendkívül kevés eszköz állta a rendelkezésére. Amikorra SADR elismerésével nyomást próbált Marokkóra gyakorolni, az inkább kilépett a szervezetből, mint sem hogy együtt működött volna vele. Mivel a szervezet soha nem rendelkezett elegendő anyagi forrással a referendum lebonyolításához (adminisztráció, elegendő méretű békefenntartó erő létrehozásához, stb.), mindenki tudta, hogy azt csak az ENSZ bevonásával lehetséges végrehajtani.⁷⁵ Ennek ellenére elmondható, hogy az Afrikai Egységsszervezet a lehetőségeihez képest jól teljesített.

1985. december 7-10. között tartották a Polisario hatodik kongresszusát, ahol Mohammed Lamine Ould Ahmedet választották a Végrehajtó Bizottság vezetőjének, a külügyminiszeri tárcát pedig Mahfoud Ali Beiba kapta meg.

Bár a szaharáviak diplomáciai téren sikert arattak, de katonai téren egyre inkább hátrányba kerültek, mivel 1986-ban az olajárak jelentős esése miatt az algériai kormány jelentősen csökkentette a számukra nyújtott pénzügyi és katonai támogatást. Az algériai gazdaságot sújtó válság a szaharáviakat sem kerülte el, akik „túlélése” nagyrészt az Algériától kapott támogatáson múlt. Ez a helyzet szintén hozzájárult ahhoz, hogy a szaharáviak csak kisebb volumenű támadásokat tudtak végrehajtani a marokkói csapatok ellen. Ekkor már a szaharáviak is tudták, hogy katonai eszközökkel képtelenek lesznek győzelmet aratni. A Polisario vezetője, Mohammed Abdelaziz egy interjú során kijelentette, hogy: „Fegyverrel győzelmet aratni ebben a konfliktusban nagyon nehéz, ha éppenséggel nem lehetetlen!”⁷⁶ Talán ezért is, de a Polisariónak szembesülnie kellett egy új fogalommal, az árulással. Az első vezető, aki hátat fordított a szervezetnek Omar Hadrami volt, aki a Végrehajtó Bizottság tagja volt, annak 1982-es csökkentéséig. Bár Hadrami maga is reguibat volt, állítása szerint a törzs tagjai kisajátították maguknak a SADR és Polisario vezetését, és míg az egyszerű szaharáviak a menekülttáborokban sanyarogtak, ők semmiben sem szenvednek hiányt.⁷⁷ Erre a vádra rácafozott a Polisario hetedik konferenciája, ahol Mahfoud Ali Beibát az Izarguien törzs tagját választották a Végrehajtó Bizottság vezetőjének, illetve belügyminiszternek. Ugyanezeket a vádakát hangoztatta a marokkóiakhoz nem sokkal korábban átállt Ramdane Ould Nass is. Mind a ketten azt hangoztatták, hogy a függetlenség elérése nem megvalósítható, csak a Marokkóhoz való csatlakozás jelenthet biztosítékot a nyugat-szaharaiak számára a túléléshez. A marokkóiak által bőkezű apanázzsal és pozícióval díjazott szaharávi hazafiak több olyan vádat is megfogalmaztak, amelyekben emberiség ellenes cselekményekkel vádolták meg a Polisariot (ártatlanok bebörtönzése, kínzások, gyerekek katonaként való felhasználása, politikai foglyok meggyilkolása, stb. Ezeket a vádakát több marokkói és Marokkót támogató humanitárius szervezet is átvette, azonban bizonyítani a mai napig nem tudták azokat.⁷⁸

A marokkóiak is felismerték a háború folytatásának kilátástalanságát, mert bár a Berm megépítésével „kizárták” Nyugat-Szaharából az ellenük harcoló őslakosokat, csak úgy arathattak volna végleges győzelmet, ha megtámadják az Algéri-

ában berendezkedett Polisariot, de azzal egy megnyerhetetlen háborút kockáztattak volna Algériával.

Közben 1987 októberében elkészült a hatodik fal, amelyet a marokkóiak Nyugat-Szaharában emeltek,⁷⁹ és ez azonnal politikai és diplomáciai válságot okozott Marokkó és Mauritánia között. Ugyanis az építmény két helyen is áthalad Mauritánia területén, az egyik pont Nyugat-Szahara déli határánál, míg a másik északon Bir-Moghrein közelében található, sikeresen elválasztva egymástól a Polisario által kontrollált zóna északi és déli részét. A fal megépítésével a marokkóiak egy független ország területéből foglaltak el egy darabot önkényesen, a nemzetközi jogot megsértve.⁸⁰ Mindemellett Marokkó diplomáciai sikerként könyvelhette el, hogy 1987-ben szaúd-arábiai közvetítéssel helyreállította a kapcsolatait Algériával, majd rövidesen a két ország közötti határátkelőket is megnyitották.⁸¹ Marokkó szintén részt vállalt az Algéria által vezetett tárgyalásokban, ahol a Maghreb-régió öt állama: Mauritánia, Marokkó, Algéria, Tunézia és Líbia, próbáltak közös válszókat keresni a térséget sújtó gazdasági és más jellegű problémákra.⁸² Habár ezek az országok politikailag nem voltak azonos platformon, de a gazdasági kényszer rávette őket az együttműködésre. Az együttműködés egyetlen gátja Nyugat-Szahara volt, a SADR képviselőit ezért nem hívták meg az egyeztetésekre, illetve Algéria nem bírálta nyilvánosan a marokkói megszállást.⁸³ Így történt meg, hogy 1989 februárjában ezek az országok Marrakeshben létrehozták az Arab Maghreb Uniót (Union du Maghreb arabe – UMA). A megállapodás foglalkozott a vízum szabályok könnyítésével (elősegítendő a kereskedelmet, a túrizmust, az egymás közötti munkavállalást, migrációt), az adók és vámok csökkentésével, a közös úthálózat kiépítésével, sőt egy közös régiós repülőtársaság létrehozását is elhatározták. Az UMA több konferenciát és egyeztetést tartott 1994-ig, amikor Algéria és Marokkó ismét megszakították egymással a diplomáciai kapcsolatot, és kölcsönösen lezárták a határaikat. Az UMA ennek ellenére nem szűnt meg – habár csak technikai szinten működik – sőt szerepet vállalt az Európai–Mediterrán Dialógusban is.

Az Algéria és Marokkó közötti tárgyalások több esetben is felkeltették a Polisario gyanakvását, azonban az helyzeténél fogva képtelen volt tiltakozni.⁸⁴ Így történt meg az, hogy a 2003-ban a nem sokkal később nyugalomba vonult korábbi algériai vezérkari főnök, Khalid Nezzar⁸⁵ egy sajtótájékoztatón azt találta mondani, hogy Algériának nincs szüksége egy új államra a határai mentén.⁸⁶ A tábornok így fogalmazott: „Fel kellene végre hagyni az álmodozással a Szaharávi államról, mivel annak létrehozása ellentétes Algéria kívánságával és érdekeivel.”⁸⁷ Ez a kijelentés hetekig komolyan foglalkoztatta a világ diplomatait és a Polisario vezetőit is. De mivel az algériai kormányzat hivatalosan nem erősítette meg a volt tábornok kijelentéseit, így azok a magánvélemény kategóriában maradtak. Néhány szakértő szerint a háttérben egy esetleges hatalmi harc állhat az algériai–USA szövetséget és az algériai–francia szövetséget támogató, de egymással szembenálló politikai erők között. Amikor Boutefflika elnököt újra megválasztották, a Polisario szá-

mára nyújtott támogatások továbbra sem csökkentek, ami köszönhető volt annak is, hogy a korábbi tábornok nem erőltette a Marokkóval meglévő kissé hűvös kapcsolatok normalizálását. Mindenestre kérdés, hogyan alakul Bouteflika után az algériai belpolitikai élet, és hogy a politikusaik számára meddig marad a marokkóiakkal szemben a „Polisario kártya” kijátszható.⁸⁸

Az ENSZ ismételt bekapcsolódása a terület sorsának rendezésébe

Habár 1976 és 1984 között úgy tűnt, hogy csak az Afrikai Egységszervezet foglalkozik a nyugat-szaharai kérdéssel, az ENSZ is figyelemmel kísérte a térségben zajló eseményeket. Ezt bizonyítja az 1980 novemberében hozott RES/35/19. számú határozat, amiben a Polisariot és Marokkót nevezi a nyugat-szaharai lakosok képviselőjének.¹ A határozat megszületéséhez az is hozzájárult, hogy több afrikai állam úgy gondolta, az ENSZ talán nagyobb nyomás alá tudja venni az Afrikai Egységszervezettel packázó Marokkót, és talán képesek lesznek együttműködésre bírni. 1985-ben az ENSZ-főtitkár Javier Perez de Cuéllar éppen ezért látogatást tett Marokkóban, majd részt vett az Afrikai Egységszervezet addisz abebai ülésén, melyet követően javaslatot tett egy New York-i közös tárgyalásra, amit Marokkó azzal utasított vissza, hogy semmilyen módon nem kíván tárgyalni az Afrikai Egységszervezettel. A főtitkár annyit azonban elért, hogy II. Hasszán kijelentette, hajlandó egy, a Világszervezet által szervezett referendumot támogatni.² A szintén megszólított Polisario nem tűnt különösebben együttműködőnek, csak Marokkóval közvetlenül voltak hajlandóak tárgyalni.³ A főtitkár mégis rávette a szembenálló feleket a New York-i tárgyalásokra, amelyeket áprilisban és májusban tartottak meg. A tárgyalásokon részt vett az Afrikai Egységszervezet elnöke, illetve Algéria és Mauritánia képviselői is. Marokkó és a Polisario képviselői is kaptak egy-egy kérdőívet, amire válaszoltak is, de amikor Perez de Cuéllar júliusban a régió országaiba utazott már kevésbé voltak együttműködőek. Marokkó egyértelműen elutasította a Polisarioval való közvetlen tárgyalásokat, de abba belement, hogy ha valaha népszavazást tartanak Nyugat-Szahara kérdéséről, azt az ENSZ felügyelje.⁴ Ezt azonban már a Polisario nem akarta elfogadni, ők inkább azt szerették volna, hogy az ENSZ vegye át Nyugat-Szahara adminisztratív irányítását, a területről követték a marokkói csapatok és telepések azonnali kivonulását a népszavazás előtt, illetve mindezek biztosítására az ENSZ és az Afrikai Egységszervezet által közösen létrehozott robosztus haderőt. Ebben a kérdésben Marokkó még csak egyeztetésre sem volt hajlandó, ezért az ENSZ a királlyal jó viszonyban álló szaúdi uralkodó segítségét kérte. Fahd király hamarosan összehozta a találkozót II. Hasszán és az algériai elnök, Benjedid között, amelyre az algériai-marokkói határnál található Akid Lotfi településen került sor. A megbeszéléseken a szaúdi uralkodó személyesen is megjelent és bár a Világszervezet vezetői által remélt eredményeket nem tudták elérni, mégis sikerült megegyezni néhány hadifogoly kicserélésében, illetve a

marokkóiak hozzájárultak, hogy az ENSZ egy tényfeltárási missziót küldjön Nyugat-Szaharába, majd pedig helyre állították a korábban megszünt algériai-marokkói diplomáciai kapcsolatokat. A tárgyalásokat és az ott kötött egyezséget az egész világ üdvözölte, mivel a két ország évtizedek óta tartó ellenségeskedése komoly problémát jelentett a Maghreb-régió országai, az Afrikai Egységszervezet – ezzel együtt a többi afrikai ország – számára is, illetve bizonytalanná tette a nyugati hatalmak régióval kapcsolatos terveit is. Az őslakosokat képviselő Polisario vezetői kénytelenek voltak tudomásul venni a megállapodást, de sem a Világszervezet, sem Marokkó ígéreteiben nem bíztak meg.

Amikor az ENSZ 1987 novemberében kiküldte a technikai missziót Nyugat-Szaharába, a Polisario már hajlandó volt az együttműködésre, miután meggyőződtek a vezetői arról, hogy a misszió tagjai semleges álláspontot képviselnek a konfliktussal kapcsolatban.⁵ Persze ehhez, az is kellett, hogy a főtitkár személyesen találkozzon a Polisario vezetőjével Genovában, és megszerezze annak támogatását. A technikai misszió, amikor befejezte a munkáját jelentést készített a főtitkár számára, amelyben azt állították, hogy a tűzszünet megkötése esetén a Világszervezetnek komoly problémákkal kell majd szembesülnie.⁶ A misszió megállapítását figyelembe véve készített el egy rendezési tervet – „Proposals of a Settlement of the Question of the Western Sahara” – a főtitkár különleges tanácsadója, a guineai Issa Diallo, aki korábban a technikai missziót vezette.⁷ A rendezési terv nagyrészt az Afrikai Egységszervezet által készített tervezeten alapult, amely szerint először az ENSZ főtitkára tűzszünetet hirdet, ekkor a marokkói csapatok jelentős létszámcsökkenést hajtanak végre a Nyugat-Szaharát megszálló csapatoknál, a maradék marokkói és Polisario csapatok visszavonulnak a körleteikbe, amit a Világszervezet békefenntartói ellenőriznek majd. Ezután a főtitkár különleges megbízottat jelöl ki aki a referendum lebonyolítását irányítja, amelyben egy speciális rendőri egység segítségére is számíthat, majd az 1974-es spanyol népszámlálás adatai alapján a UNHCR felméri a szavazásra jogosultakat, majd segít a menekültek hazatelepítésében az algériai menekülttáborokból. Végezetül az összes saharávi számára – 18 éves kortól – lehetőséget biztosítanak a szavazáson való részvételre, ahol dönthettek arról, hogy a függetlenséget, vagy a Marokkóhoz való teljes integrációt választják.⁸ A rendezési tervről kiszivárgott információkkal kapcsolatban a marokkóiak és a saharáviak is negatívan nyilatkoztak, így az ENSZ ismét a saudiak közvetítését kérte. Az 1988 júliusában tartott egyeztetéseken már a saudi uralkodó nem vett részt, azokat csak szakértői szinten bonyolították le. A titokban megszervezett tárgyalásokat a saudi-arábiai Ta'ef városában tartották, ahol a szembenálló felek csak a következő tárgyalások időpontjában és helyében egyeztek meg, amelyet már az ENSZ képviselői koordináltak.⁹

1988. augusztus 18-án az ENSZ-főtitkár és az Afrikai Egységszervezet vezetője találkozott Marokkó és a Polisario képviselőivel, akikkel nagy vonalakban tárgyaltak a rendezési tervről és az ahhoz kapcsolódó tevékenységekről. A szem-

benálló felek 1988 augusztusában kapták kézhez a rendezési terv véglegesített változatát, bár II. Hasszán és az algériai elnök, Chadli Bendjedid már korábban megkapták a saját használatukra készült példányokat Pérez de Cuéllartól. A marokói király személyesen is találkozott az ENSZ főtitkárral és több kifogást is megfogalmazott a tervvel kapcsolatosan. Hasszánt leginkább az zavarta, hogyan lesznek képesek a Világszervezet munkatársai eldönteni, hogy kik jogosultak szavazni Nyugat-Szahara jövőjével kapcsolatosan. Úgy gondolta, hogy ez igen hosszú ideig tartana, ezt pedig az ENSZ képtelen lenne tartósan finanszírozni, ezenkívül jelezte, hogy Marokkó nem szeretné, ha a Világszervezet egy „örökkévalóságig” szervezné a nyugat-szaharai népszavazást. Ekkor hogy megnyugtassa, a főtitkár felajánlotta, hogy egy harmadik opcióval bővíthetik a tervezetet, még pedig az autonómia lehetősége Marokkón belül. Ezt II. Hasszán azonnal visszautasította, arra hivatkozva, hogy akkor Marokkó többi része is joggal követelhetne magának autonómiát. Később már mégis úgy állította be az autonómia kérdését, mintha ő javasolta volna egy harmadik opcióként a főtitkárnak. Érdekes módon az algériai elnöknek inkább tetszett az autonómia tervezet, mivel ő meg attól tartott, hogy valahogy Marokkó megnyerheti a szavazást.¹⁰ A főtitkár 1988. szeptember 1-ig adott időt a feleknek, hogy elfogadják, vagy elutasítsák a rendezési tervet, amit azok végül elfogadtak. Ezt persze nem a béke szellemében tették, hanem felismerték, hogy katonai eszközökkel képtelenek lezárni a konfliktust, így más eszközöket kellett használniuk. Az ENSZ által ajánlott lehetőség biztosította, hogy a békefolyamatot „megnyerő” fél mindent visz, mivel a referendum ahhoz adott teret, hogy a nyugat-szaharaiak szabadon eldönthessék, független államként, vagy pedig Marokkó egyik tartományaként kívánnak-e a továbbiakban létezni. A rendezési terv elfogadása előtt a főtitkár minden érintett féllel külön találkozott, akik élve az alkalommal, kifejezték a tervvel kapcsolatos aggályaikat, de összességében mindannyian elfogadták annak időszerűségét és szükségességét. Szeptember 20-án a főtitkár a Biztonsági Tanács elé terjesztette a tervezetet, amit a Tanács tagjai még aznap, a 621. sz. határozatként elfogadtak. A Tanács felhatalmazta Cuéllart, hogy megnevezze különleges megbízottját, aki a nyugat-szaharai ügyben a képviselőtére jogosult és felkérték egy jelentés elkészítésére, amelyben az önrendelkezésről szóló népszavazás megvalósításának tervét kérték. A munkát a főtitkár és az általa kiválasztott csoport azonnal megkezdte. 1988. október 10-én kinevezésre került a főtitkár különleges megbízottja, Hector Gros Espiell, aki a főtitkár közvetlen alárendeltségében felelt a Nyugat-Szaharával kapcsolatos ügyekért.¹¹ Ez azt jelentette, hogy ellentétben más békeműveletekkel, itt a főtitkár a Politikai Ügyek és Békefenntartó Igazgatóság kikerülésével direkt módon beavatkozhatott a Nyugat-Szaharával kapcsolatos ügyekbe. A főtitkár nem meglepő módon Algéria megnyerését fontosabbnak tartotta a referendumra való felkészülés során, mint a Polisarioét, aki az őslakosokat képviselte. Véleménye szerint, ha Algériát sikerül megnyerni, akkor a Polisariónak nincs más lehetősége csak alkalmazkodni a támogatója döntéseihez.

A négy év során, amíg hivatalban volt, Pérez de Cuéllar 132 megbeszélést folytatott a marokkóiakkal, 128 alkalommal az algériaiakkal, 50 alkalommal az Afrikai Egységszervezete tisztviselőivel és csak 33 alkalommal a Polisario képviselőivel.¹² Úgy tűnik, a főtitkár egy idő után egyre kevésbé hitt abban, hogy a nyugat-szaharaiak érdekét szolgálná a függetlenség elnyerése, szerinte ennél akár az autonómia, akár a Marokkóba való integráció jobb lehetőségeket kínált volna.¹³ 1988 októberében az ENSZ Dekolonizációs Bizottsága ismét tárgyalta a nyugat-szaharai kérdéssel, majd olyan határozatot hozott, amely felszólította Marokkót és az őslakosok képviselőit, hogy kezdjenek azonnal közvetlen tárgyalásokat a terület jövőjéről. A határozatot november 22-én az ENSZ közgyűlés is elfogadta, és felszólította a feleket a tárgyalások mielőbbi megkezdésére.¹⁴ Ezek után a marokkói uralkodó beleegyezett a Polisario vezetőivel való találkozásba, amelyre 1989. január 4-én és 5-én került sor Marakeshben. Ugyan II. Hasszán, valamint a Polisariot képviselő Bashir Musztafa Szajed, Mahfoud Ali Beiba és Ibrahim Ghali találkozója csak rövid ideig tartott, de a résztvevő felek mindegyike másképp emlékezett az ott történetekre.¹⁵ A szaharáviak szerint a találkozással II. Hasszán (rajta keresztül Marokkó is!) elismerte hivatalosan a Polisariot a nyugat-szaharaiak törvényes képviselőjeként. Míg Hasszán szerint semmilyen tárgyalás nem történt, csak néhány áruló marokkóival beszélgetett, akiket nem mint a Polisario képviselőit fogadott.¹⁶ A tárgyalások nem folytatódtak tovább, így a Polisario azzal fenyegette meg a Világszervezet képviselőit, hogy ismét harcot kezd a marokkóiak ellen, majd felmondva az alig egy hónappal azelőtt bejelentett tűzszünetet, több helyen is támadást indítottak a Berm ellen, ahol az azt védő marokkói katonák jelentős veszteségeket szenvedtek.¹⁷ Ezután az ENSZ-főtitkár ismét körutazást tett Algériában, Mauritániában és Marokkóban még az év júniusában, ahol a szembenálló felekkel megállapodtak a további egyeztetésekben. Június végén a főtitkár létrehozta a közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezeti egységet (Task Force for Western Sahara), amely a legjobb tudása szerint készítette elő a referendummal kapcsolatos dolgokat Issa Diallo vezetésével.¹⁸ 1989. július 12-én Diallo átadta a szembenálló feleknek a tervezet első munkapéldányait, amire Marokkó október 6-án, a Polisario pedig egy héttel később válaszolt. A főtitkár és a szakértői csoport a tervezet előkészítésébe bevonta az Afrikai Egységszervezet munkatársait is, így rövidesen az ENSZ BT elé került az összes olyan irat, amit a szembenálló felek a rendezési terv kapcsán a Világszervezethez beterjesztettek.

A tervezet főbb elemei:¹⁹

- Az ENSZ-főtitkár különleges képviselőjének szerepe, tevékenysége és jogköre a referendummal kapcsolatosan
- A főtitkár különleges képviselőjének munkájának segítésére létrehozott támogató elem (katonai, rendőri és polgári részlegekkel) szervezeti felépítése, működése, a népszámlálás felügyeletével és lebonyolításával kapcsolatos tevékenysége

- Az ENSZ békefenntartói által ellenőrzött tűzszünet megkezdése, a hadifoglyok kicserélése a Nemzetközi Vöröskereszt felügyelete alatt
- Marokkói csapatok jelentős mértékű csökkentése
- A szembenálló felek harcoló alakulatai visszavonulnak a különleges megbízott által kijelölt helyre
- Az ENSZ szervezi meg a referendumot és állapítja meg az azzal kapcsolatos szabályokat. A helyiek a függetlenség és a Marokkóba történő integráció között választhatnak
- Az ENSZ ellenőrzi Nyugat-Szaharában működő marokkói közigazgatás, különös tekintettel az igazságszolgáltatás működésére, hogy ezzel is biztosítsa a szabad és tisztességes népszavazást.
- Azonnali amnesztia meghirdetése, a politikai foglyok szabadon bocsátása
- A szaharávi menekültek visszatérhetnek Nyugat-Szaharába, függetlenül attól, hogy éppen merre tartózkodnak
- A népszavazást a tűzszünet kihirdetését követő 24 héten belül végre kell hajtani és annak eredményét 72 órán belül kihirdetni
- Algéria és Mauritánia mindenben támogatják a főtitkár különleges megbízottját, és tiszteletben tartják a népszavazás eredményét

Bár a tervezettel kapcsolatosan- különböző okok miatt – a szembenálló felek több kifogást is megfogalmaztak, azt az ENSZ Biztonsági Tanácsa a RES/158/90. és RES/160/90. számú határozatokban elfogadta.²⁰ 1990 márciusában a főtitkár ismét körbeutazta az említett országokat, ahol bemutatta az új különleges megbízottját, az elismert svájci diplomatát, Johannes Manzot, az időközben külügyminiszteri posztot kapott Hector Gross Espiell utódját.²¹ Cuéllar először Rabatba ment, ahol találkozott II. Hasszánnal és javaslatot tett a Nyugat-Szaharában állomásozó 159000 fős marokkói katonai kontingens 80%-os csökkentésére. A király hosszas egyeztetés után 50%-os csökkentést ígért a főtitkárnak, így „csak” 80000 marokkói katona maradt volna a megszállt területeken a népszavazás idején. Cuéllar tudta, hogy a Világszervezet, és a Polisario számára is elfogadhatatlan, hogy Marokkó ekkora haderővel rendelkezzen a területen, de képtelen volt a királyt további csapatcsökkentésre rávenni. Abba azonban beleegyezett, hogy katonai tevékenységet a tárgyalások idejére felfüggeszsek. Amikor az Azonosítási Iroda jövőbeni feladatairól egyeztettek, a király ismét jelezte aggodalmát a szaharáviak azonosításával kapcsolatosan, illetve nyomatékosan követelte, hogy azok a szaharáviak is részt vehessenek a népszavazásban, akiket a spanyolok 1974-ben valamilyen okból kifelé kihagytak a censusból. Ezután Cuéllar Tindufba utazott, ahol találkozott Mohammed Abdelazizzal, aki a várostól 10 kilométerre, a sivatagban fogadta őt. A nehezen induló találkozót egy beduin sátorban tartották, ahol bár a Polisario vezetője hangot adott a marokkóiakkal szembeni bizalmatlanságának, végül meg egyeztek az ellenségeskedések beszüntetésében. A tárgyalások végén a főtit-

kár úgy érezte, hogy közeledtek az álláspontok és valamilyen módon képes volt a szaharáviak vezetőjének bizalmát elnyernie. A tárgyalásokon rögzítetteket szinte azonnal beépítették a rendezési tervbe, amelynek a végleges változata 1990. június 18-án került a Biztonsági Tanács elé (S/21360), ami részletesen tartalmazta a referendummal és annak majdani lebonyolításával kapcsolatos összes információt.²² Ebben azonban két dolog nem szerepelt:

- A Nyugat-Szaharában állomásozó marokkói csapatok valós létszáma, illetve azok 50%-os csökkentésének végrehajtása
- A tűzszünet megkötése után hova kell a Polisario egységeit visszavonni, illetve ebben milyen szerepe lenne az algériai és a mauritániai kormányoknak, képesek lennének-e a területükön állomásozó felkelők csapatait hatékonyan ellenőrizni

Amint a főtitkár jelentése hamarosan nyilvánosságra került, Marokkó és a Polisario is vehemensen kritikákat fogalmazott meg a dokumentummal kapcsolatban.²³ Marokkó ugyan vállalta, hogy két évvel elhalasztja a betervezett országos választásokat, de ha az ENSZ képtelen két év alatt megszervezni és lebonyolítani a referendument, akkor az ország levonja a megfelelő következtetéseket. A Polisario nem volt ennyire diplomatikus, ők a harcok felújításával fenyegettek, amennyiben nem veszik figyelembe a követeléseiket.²⁴ Ezeket az ENSZ képviselői igyekeztek beleépíteni a rendezési tervbe, de időközben megkezdődött az iraki háború, így a Világszervezet egyelőre jegelte Nyugat-Szahara kérdését. 1990. július 28. és augusztus 13. között a főtitkár ismét technikai missziót küldött Nyugat-Szaharába, ismét csak Issa Diallo vezetésével.²⁵ A misszióban részt vett az Afrikai Egységszervezet által delegált képviselője is. A csoport tagjai látogatást tettek a konfliktusban érintett összes országban. Először Marokkóban, ahol találkoztak az uralkodóval, majd egyeztetéseket folytattak a közigazgatás vezetőivel Rabatban és a megszállt területeken is. Lehetőséget kaptak a nyugat-szaharai területek beutazására, sőt a marokkói erődrendszer egyes részeit is meglátogatták. A következő helyszín Tinduf volt, ahol a Polisario vezetőjével és a SADR vezető tisztviselőivel találkoztak, meglátogatták a menekült táborokat, és a Polisario által ellenőrzött nyugat-szaharai területeket. Algériában egyeztetéseket folytattak Sid Ahmed Ghozali külügyminiszterrel, majd onnan tovább utaztak Mauritániába, ahol fogadta őket a mauritániai elnök, Ould Sidi Ahmed El-Taya. A megbeszéléseken a rendezési tervvel kapcsolatos feladatokat tekintették át, illetve a felállítandó ENSZ művelet logisztikai szükségleteiről tárgyaltak. Az önéletrajzi könyvében Cuéllar a technikai missziót vezető Dialloval kapcsolatosan nyíltan kijelentette, hogy az a marokkóiak befolyása alatt állt, így a semlegességét elveszítette, ez pedig a későbbiek folyamán több gondot okozott.²⁶ Véleményem szerint ez egyfajta hátrítása azoknak a vádaknak (Marokkó feltétlen támogatása az USA és Franciaország befolyásolására), amiket a főtitkárral kapcsolatosan fogalmazott meg a Polisario, illetve Algéria. Elképzelhetetlen, hogy Cuéllar

közeli, bizalmas tanácsadója, csupán a saját szimpátiájától befolyásolva végezte volna a közvetítő tevékenységét, a főtitkár tudta nélkül. Erre utal az a tény is, hogy Cuéllar sem akkor, sem pedig a későbbiek folyamán nem mozdította el Diallot a posztjáról, aki a főtitkár mandátuma alatt mindvégig részt vett a nyugat-szaharai rendezésben. A főtitkár által az Azonosítási Iroda élére jelölt Erik Jensen maga is úgy írt Dialloról, mint aki Cuéllar bizalmi embere, speciális segítőtje, akinek a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatban mindenre rálátása volt. Jensen szerint sokszor Diallo maga tárgyalt a szembenálló felekkel és a megbeszéléseken elhangzottakat rajta és a főtitkáron kívül más nem tudta, ami miatt több esetben is kellemetlen helyzetbe kerültek a Világszervezet más munkatársai. Olyan is előfordult, hogy az ENSZ BT elé kerülő javaslatok köszönőviszonyban sem voltak, azokkal a megállapodásokkal, amit a főtitkár jobb keze kötött a marokkóiakkal vagy a Polisarioval. Ezt bizonyítja az is, hogy II. Hasszán 1990. július 30-án egy tizenkét oldalas, igen kritikus hangvételű levelet küldött a főtitkárnak a rendezési tervvel kapcsolatosan. A király (bár továbbra is támogatásáról biztosította a Világszervezetet a nyugat-szaharai rendezéssel kapcsolatosan) igen élesen bírálta a terv egyes részeit. A levél sohasem került a Biztonsági Tanács vagy a Task Force for Western Sahara munkatársai elé, ezért mindenkit meglepetésként érte, amikor azt a marokkóiak a sajátón keresztül nyilvánosságra hozták. Ezek után természetesen a Polisario is a sajátót használta fel a saját álláspontja ismertetésére, amelynek következtében egy nyilatkozatháború alakult ki a szembenálló felek között.²⁷ Az, hogy Cuéllar maga is inkább a marokkói álláspontot támogatta, bizonyítja az önéletrajzában leírt mondat is, amelyben kijelentette: „Mindig is biztos voltam abban, hogy a nyugat-szaharaiaknak adott függetlenség nem a legjobb döntés lenne.”²⁸ Ez a kijelentés még inkább meggyőzte a Polisario vezetését, hogy a Világszervezet nem az a semleges közvetítő, mint aminek kívánja magát mutatni, hanem inkább Marokkó érdekeit képviseli. Ezt sajnos később más események is megerősítették.²⁹

A technikai misszió által megfogalmazottakat szintén befoglalták a rendezési tervbe, amely 1991. április 19-én került a Biztonsági Tanács tagjai elé, a főtitkár S/22464 sz. jelentésében. Ugyan a bizottság tagjai nem értettek egyet a misszióval kapcsolatos kérdések egy részében,³⁰ de a tervet a tanács megvitatta, majd április 29-én a 690. számú határozat elfogadásával létrehozta a MINURSO (Misión des Nations Unies pour l'Organisation d'un Referendum au Sahara Occidental) missziót, így megkezdődhetett a szembenálló felek közt a tűzszünet.³¹ A határozat megszületésekor az ENSZ tisztviselői meg voltak győződve arról, hogy a szembenálló felek mihamarabb le akarják zárni a konfliktust, (mint később kiderült ez inkább csak vágyálom maradt) illetve a pénzügyi megszorítások miatt igen optimista tervet hagytak jóvá. Az elképzelések szerint a főtitkár a szembenálló felek egyetértésével megállapít egy „D-napot” amikor is életbe lép a tűzszünet és megkezdődik az „átmeneti időszak” tizenkét héttel a referendum előtt. A referendum előtti 12 hét során a Világszervezet az alábbiakat tervezi végrehajtani:³²

- Az ellenőrzött 1974-es spanyol népszámlálási kihirdetése Nyugat-Szaharában, illetve a környező országokban, ahol szaharáviak élnek (12 héttel a D-nap előtt)
- A MINURSO logisztikai és adminisztratív részlegei megkezdik a kitelepülést a műveleti területre (12 héttel a D-nap előtt)
- Az Azonosítási Iroda munkatársaiból álló mobil csoport kiutazik Nyugat-Szaharába (9 héttel a D-nap előtt)
- A népszavazásra jelentkezők kérelmeinek befogadásának utolsó határideje, azok összevetése a spanyol népszámlálási eredményekkel, majd a szavazásra jogosultak listájának közzététele (8 héttel a D-nap előtt)
- A MINURSO előkészítőbizottsága a főtitkár különleges megbízottjának helyettesének vezetésével kikerkezik a műveleti területre (4 héttel a D-nap előtt)
- A MINURSO összes egysége – kivéve a 700 fős gépesített lövész zászlóalj, a 200 rendőr és a népszavazás lebonyolításáért felelős személyek – kikerkezik a műveleti területre (4 héttel a D-nap előtt, egészen a D-napig bezárólag)
- A főtitkár különleges megbízottjának a megérkezése Nyugat-Szaharába (1 nappal a D-nap előtt)

A „D-napon” a MINURSO vezetője veszi át a teljes körű irányítást a referendum lebonyolításával kapcsolatban, ő irányítja a rendőrök, a békefenntartók és a polgári adminisztráció munkáját.³³ Az Azonosítási Iroda munkatársai a szavazásra jogosultak végleges listáját közzéteszik a misszió felelősi területén, majd megkezdik a szavazásra jogosultak azonosítását.³⁴ Ekkor kezdődik meg ténylegesen az átmeneti időszak. Érvénybe lép a tűzszünet és a szembenálló felek visszavonulnak az ENSZ által korábban erre kijelölt helyiségekbe.

- Az átmeneti időszak megkezdése után Marokkó és Polisario amint lehetséges kicseréli a katonai és politikai foglyait
- D-naptól számított 10 héten belül megérkezik a 200 rendőr, megkezdődik a gépesített lövész zászlóalj és a UNHCR munkatársainak kitelepítése a misszió felelősi körzetébe.
- D-naptól számított 11 héten belül Marokkó lecsökkenti a Szaharában állomásozó csapatainak létszámát 100000 főről 65000 főre, illetve visszavonja a fél-katonai szervezeteket és a rendőrséget.³⁵
- Az összes olyan, Marokkó által elfogadott törvényt és rendeletet megsemmisítik, amely veszélyeztetné a referendum szabad és tisztességes megtartását
- A marokkói rendőri és fél katonai szervezetek semlegesítése, illetve kivonása Nyugat-Szahara területéről (D-nap után 13 héttel)
- Ekkora már elkészülnek a szavazásra jogosultak listái, és az UNHCR megkezdik a menekültek visszatelepítését, majd a D-napot követő 17 héten belül a kampány időszak is lezajlik.
- D naptól számított 18 héten belül megérkeznek Nyugat-Szaharába a választás lebonyolításához szükséges szakemberek és megfigyelők.

- A népszavazás a D-naptól számított 20. héten kerül lebonyolításra, majd az eredmény ismertetése után 72 órával megkezdődik a MINURSO kivonása, ami 6 hétig tart. Ha a szavazók a függetlenséget választják, Marokkónak vissza kell vonulnia, ha pedig a Marokkóba történő integrációt, akkor a Polisariónak fel kell oszlatnia magát.³⁶
- D-naptól számított 24-26 héten belül a MINURSO felügyeli, hogy a felek tiszteletbe tartsák a választási eredményeket, és hogy a nyertes végrehajtsa a Világszervezet által megszabottakat.
- Ha mindezek megtörténtek, megkezdődik a MINURSO állományának a kivonása a területről, majd a művelet teljes felszámolása.

Kép 13. Az ENSZ békefenntartóinak egyik tábor a Nyugat-Szaharában

Az eredeti tervekben a MINURSO tervezett létszámában 800-1000 civil alkalmazott, 1695 katonai megfigyelő³⁷ és egy 300 fős rendőri egység szerepelt.³⁸ A bürokraták által tervezett 36 hetes művelet papíron ugyan impozáns és költséghatékony volt, de mivel nem vette figyelembe a realitásokat, bukása borítékolva volt. Az előzetes egyeztetések szerint a referendum megtartására 1992 januárjában került volna sor.³⁹

A tervezettel kapcsolatosan a Polisario kifejezte az egyet nem értését, mivel az szerintük a megszállóknak kedvez, és kétségeik voltak, hogy a viszonylag kis létszámú békefenntartó erő képes lenne a referendum lebonyolítását szavatolni, illetve 65000 marokkói katonát felügyelet alatt tartani. Joggal tartottak attól, hogy a marokkóiak erővel is fellépnének az ellenük szavazó szaharáviak ellen. Nehezményezték azt is, hogy a referendum lebonyolításában komoly logisztikai szerepet kapott Marokkó (kikötők használata, a misszió logisztikai kiszolgálása, stb.), mivel ők az ENSZ vagy más semleges állam részvételét preferálták volna inkább. Komoly gondot jelentett a marokkói közigazgatás (és a titkosszolgálat) tagjainak helyben maradása is, mivel azok negatívan befolyásolhatnák a szavazás rendjét. Kifogásolták azt is hogy az „eltűnt szaharáviak” kérdését nem fűszírozta az ENSZ, sem pedig a független választási megfigyelők és a média munkatársainak jelenlétét nem biztosította a terv.⁴⁰ A marokkóiak hozzáállása sokkal pozitívabb volt ebben az esetben. A király kijelentette, hogy főbb vonalakban egyetért a tervvel, és annak kivitelezését nem kívánja megakadályozni, így az ENSZ (a két szembenálló fél tényleges beleegyezése nélkül) létrehozta az ENSZ nyugat-szaharai misszióját. Cuéllar kijelentette, hogy a rendezési terv ugyan nem minden esetben vette figyelembe a szembenálló felek igényeit, azoknak kompromisszumot kell kötnie és minden erejükkel támogatni a MINURSO működését és a népszámlálás mielőbbi végrehajtását.⁴¹ Ennek ellenére sem Marokkó, sem pedig a Polisario nem volt hajlandó nyilvánosan üdvözölni a misszió megalapítását, vagy azt aláírni. Erről a főtítkár igyekezett nem tudomást venni, minden erejével azon volt, hogy a MINURSO mihamarabb felállhasson. A Világszervezet szokatlanul gyorsan, már május 17-én jóváhagyta a művelet költségvetését.⁴² A még fennálló véleménykülönbségek ellenére a szaharáviak (nem csak a menekülttáborokban, de a világ minden táján) győzelemként tekintettek a referendumra, hatalmas ünnepeket rendeztek. A Polisario abban bízva, hogy 1992 elején a menekülttáborok lakóinak többsége már Nyugat-Szaharában lesz, a felét sem kérte a szokásos élelmiszersegélyeknek, sőt a meglévő készleteket is átcsoportosította.⁴³ Csak 1992 közepére derült ki, hogy a népszámlálás nem kerül megtartásra, így a menekülteknek ismét a segélyszervezetekhez kellett fordulnia élelmiszerért.

1991 nyarán a Marokkó és a Polisario között tovább romlott, az egyébként sem problémamentes helyzet, mivel a szaharáviak nem voltak hajlandóak a fegyvereseiket Tindufba visszavonni, sőt a marokkói erődrendszertől keletre eső területeken új bázisokat hoztak létre. A marokkói hadsereg egységei augusztusban Bir Lahlou és Tifariti térségében támadást indítottak az őket „provokáló” felkelők ellen, akik pedig ellentámadásra készültek, így a majd két éven keresztül tartó fegyvernnyugvást ismét felváltotta a nyílt konfliktus.⁴⁴ A kezdeti sikerek után a marokkói csapatok visszavonultak a Berm mögé.⁴⁵ A helyzet eszkalálódását elkerülendő Pérez de Cuéllar tárgyalásokat kezdett Marokkóval, majd a Polisario tudta nélkül tűzszünetet hirdetett szeptember 6.-i hatállyal, ami után először 100 békefenntartó kiküldé-

sére, majd a létszám 228 főre történő növelésére adott utasítást. A katonai kontingens mellé természetesen civil tisztviselők is érkeztek a Világszervezet más misszióiból. A főtitkár így a szembenálló felek beleegyezése nélkül kettéválasztotta a tűzszünetet és a rendezési terv többi részét, ezzel együtt a Biztonsági Tanács által jóváhagyott terv az értelmét veszítette. A Polisariónak ebben a helyzetben nem maradt más választása (ha nem akart úgy tenni, hogy ő ássa alá az ingatag békét), hogy elfogadja a tűzszünetet. A területre szeptember 5-én beérkező békefenntartók parancsnoksága Laayounba települt, majd szeptember 15-én három regionális parancsnokságot állítottak fel, 10 táborral (északi, központi és a déli szektorok), és ekkor állították fel Tindufban Összekötő Irodát is. Az ENSZ katonák megjelenése ténylegesen is hozzájárult a konfliktus elcsöndesedéséhez, bár a szembenálló felek folyamatosan megszegték a tűzszünet rendelkezéseit.⁴⁶ A Polisario arra panaszkodott, hogy a marokkói vadászgépek folyamatosan berepülnek az általuk ellenőrzött területekre, míg a marokkóiak a szaharáviakat azzal vádolták meg, hogy a fal gyengén ellenőrzött pontjain behatoltak a megszállt területekre.

Még a tűzszünet érvénybe lépése előtt, 1991. június 18-20. között tartotta meg a Polisario a nyolcadik kongresszusát a menekülttáborokban. Az elmúlt évek során ez volt a legnagyobb méretű konferencia, ahová a Marokkó által elfoglalt területekről is érkeztek szaharáviak. Ezen a konferencián hajtotta végre a Polisario az évek óta szükségessé vált strukturális reformot, aminek keretén belül megszűnt a Végrehajtó Bizottság, a Politikai Bizottság és a Forradalom Vezetőinek Tanácsa, amelyek helyett létrehozták a Nemzeti Titkárság, emellett megszavazták az új alkotmányt is, amely nevesített olyan jogokat is, amelyek a korábbi szövegben nem szerepeltek. Az új Alkotmányban garantálják a szólásszabadságot, a szabad mozgáshoz (költözhéshez) való jogot, a magántulajdonhoz való jogot, a törvény előtti egyenlőséget, ártatlanság vélelmének jogát, a kínzás és a törvénytelen bebörtönzés tilalmát, illetve bárki bármilyen szervezetet szabadon létre hozhat. Szerepelt benne még a nemzeti egységkormány létrehozása és a majdani választásokkal kapcsolatos kérdések is. Ez a kongresszus szavazta meg a több párt rendszer és a piacgazdaság bevezetését a függetlenség elnyerése után. Az 1991-ben bevezetett reformok ellenére ismét akadt olyan vezető, aki megelégedve a száműzetést, átállt a marokkóiak oldalára, ahol magas politikai pozícióval díjazták pálfordulását. Ez a vezető Ibrahim Hakim volt, aki korábban a SADR nagyköveteként szolgált Algírban, és aki azt állította, hogy az algériaiak már nem támogatják a független Nyugat-Szahara létrehozását. Nem sokkal ezután a Polisario egyik híres katonai vezetője, Ayoub Ould Lahbib árulta el sorstársait a biztosabbnak vált marokkói jövő kedvéért. Lahbib rákontrázott Hakim kijelentéseire, mivel szerinte a Polisario vezetését az algériai titkosszolgálat végezte közvetlenül.⁴⁷

Persze ezek az események inkább a Polisarión belül hatottak, a tárgyalásokra és a MINURSO működésére nem volt komolyabb befolyásuk. Azok Cuéllar minden igyekezete ellenére lelassultak és már egyre kevesebben gondolták, hogy a

főtitkár mandátumának lejáratá előtt képes lesz a szembenálló felekkel véglegesen megegyezni. Ő azonban megpróbálta és 1991. december 19-én az ENSZ BT elé terjesztette a beszámolóját, amely olyan új elemet tartalmazott, amiről a szembenálló felekkel korábban nem egyeztettek.⁴⁸ Ezt azért tette a főtitkár, hogy ne csak a nicaraguai és salvadori konfliktust, hanem a nyugat-szaharai helyzetet is sikerüljön elrendeznie december 31-ig. A jelentésében kitért a Marokkó és a Polisario között kialakult ellenségeskedésekre, majd az azt követő tűzszünetre, illetve próbálta megmagyarázni, hogy miért választotta az le a korábban egyeztetett és mindenki által elfogadott rendezési folyamatból. Leírta, hogy ugyan a szembenálló felek nagyvonalakban egyetértettek a rendezési tervvel, bizonyos véleménykülönbségek, ellentétek megmaradtak, illetve az egyik (meg nem nevezett) fél nem volt hajlandó elfogadni, hogy szeptember 6. ne csak a tűzszünet, de az átmeneti időszak kezdőnapja is legyen. A korábban elfogadott menetrendet kivitelezhetetlennek tartotta az azonosítási folyamat bonyolultsága miatt, illetve a szembenálló felek közt fennálló ellentétek miatt. A jelentésből egyértelműen kiderül, hogy a népszavazás előfeltétele annak pontos megállapítása, hogy ki számít saharávinak, illetve ki jogosult a referendumon részt venni. Ezért javasolta a korábbi követelmények megváltoztatását azzal kapcsolatosan, hogy ki jogosult részt venni a népszavazáson.

A Biztonsági Tanács elé így két jelentés került december végén és a tagoknak kellett döntenükhöz, melyiket fogadják el. Végül az USA érdekeinek megfelelően döntve elfogadták a közép-amerikai rendezéssel kapcsolatos főtitkári jelentést, melynek következtében 1992 januárjában aláírták Mexikóvárosban azokat a megállapodásokat, amelyek lezárták az évekig tartó ellenségeskedéseket. A nyugat-szaharai rendezéssel kapcsolatosan a tanács tagjai szkeptikusak voltak, sőt, volt olyan, aki nem értett egyet Cuéllarral a jelentésben foglaltakkal, ennek ellenére nyíltan nem utasították el a jelentést, de el sem fogadták azt.⁴⁹ A tanács tagjai igen ügyesen hátrították el a döntéskényszert, egyszerűen csak „üdvözölték” a főtitkár jelentését és egyben az azzal kapcsolatos döntések meghozatalát továbbutalták a következő főtitkár hatáskörébe.⁵⁰

MINURSO

Az ENSZ diplomáciai erőfeszítéseit a békekötéssel kapcsolatosan végül siker koronázta, így mégis létrejött a hivatalos tűzszünet Marokkó és a Polisario között. A megállapodást követően száz katonai megfigyelőt küldtek a tűzszünet betartásának ellenőrzésére, de ezt a létszámot rövidesen 228 főre bővítették, amely a területre telepített logisztikai és adminisztratív részlegekkel is kiegészült.¹ A létrejött tűzszünet eredményeként mindenki megtartotta az általa birtokolt területet, a határt pedig a marokkóiak által felépített falrendszer, a Berm képezte. A faltól a Polisario oldalára eső terület 5 kilométeres sávját tiltott területté nyilvánították, ahol csak az ENSZ megfigyelői közlekedhettek. A fal marokkói oldalán további 30 kilométeres, a Polisario oldalán pedig 25 kilométeres sáv volt elkülönítve. Ezekon a helyeken csak az ENSZ engedélyével lehetett bármilyen katonai gyakorlatot tartani vagy a harcállásokat és egyéb katonai objektumokat karbantartani.

A MINURSO az alábbi feladatok ellátását volt hivatott végrehajtani:

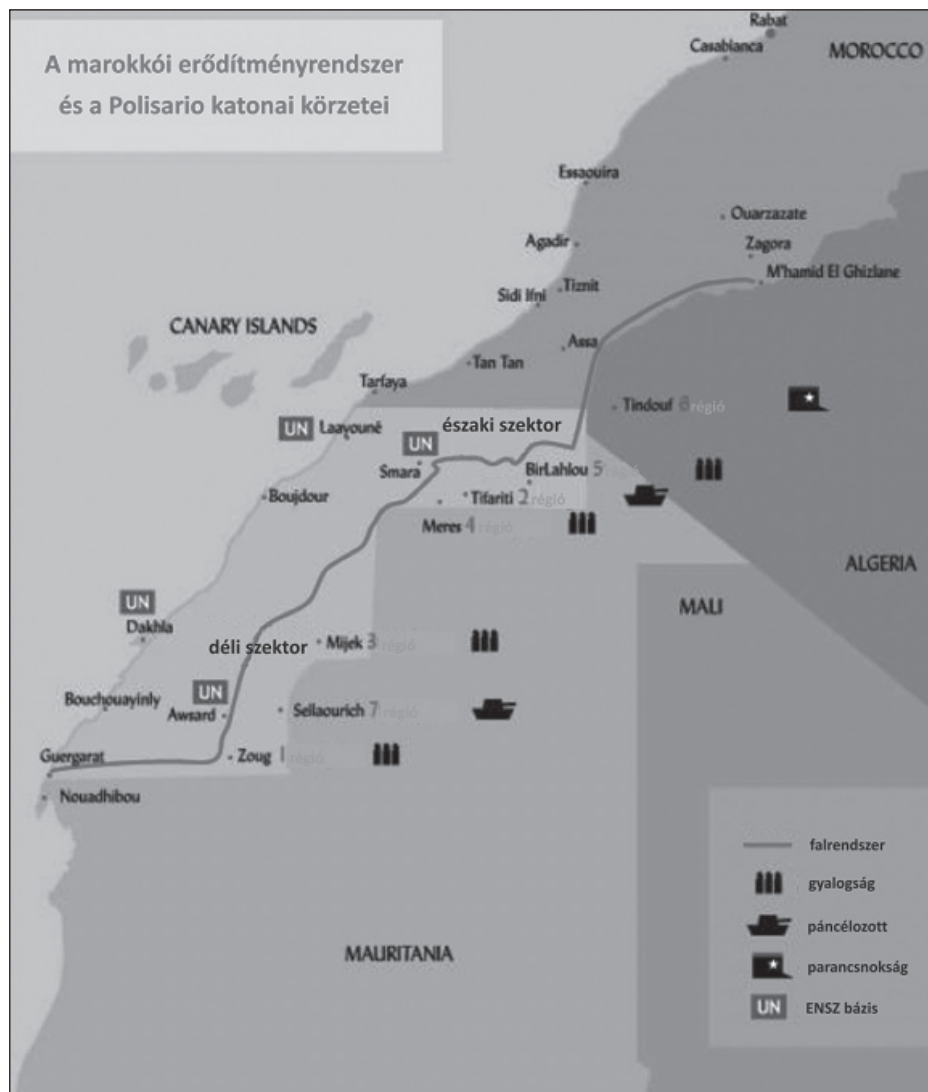
- Ellenőrizni a tűzszünetet, és hitelesíteni a marokkói csapatok létszámának csökkentését a nyugat-szaharai területeken.
- A marokkói és a Polisario csapatok figyelése a megadott területeken, különös tekintettel az esetleges csapatösszevonásokra vagy a készülődő támadásokra.
- Lépéseket tenni a marokkói börtönökben lévő politikai foglyok szabadon bocsátásának ügyében.
- Felügyelni – a Nemzetközi Vöröskereszt bevonásával – a hadifoglyok cseréjét.
- Megvalósítani az ENSZ által szorgalmazott hazatelepítési akciót, amelynek keretén belül biztosítanak a menekültek szabad visszaköltözését korábbi lakóhelyeikre.
- Azonosítani és nyilvántartásba venni azokat, akik jogosultak lesznek részt venni a terület jövőjéről tartandó népszavazáson.
- Megszervezni és biztosítani a szabad és tiszta szavazást, majd közzétenni a hivatalos eredményt.²

Ebben az időszakban a MINURSO feladata a tűzszüneti megállapodás ellenőrzése és a lehetséges összecsapások megelőzése volt. A misszió főhadiszállását Laayoun városában hozták létre, míg az ellenőrzött szaharai területeken először három szektorparacsnokságot létesítettek Awsard (Déli szektor), Oum Dreyga (Központi Szektor) és Smara (Északi szektor) központokkal. A Déli szektorba az alábbi táborok tartoztak: Awsard, Zug és Agwanit, de Zug 1991 novemberében

megszűnt és a békefenntartók új táborot hoztak létre Dougaj mellett. Az Északi szektorban működő táborok, Mahbas, Smara, Tifariti, Bir-Lahlou és Mehaires voltak, míg a Központi Szektorban Oum Dreyga és Mijek táborokba települtek a megfigyelők.³ Ezen kívül az algériai Tindufban egy összekötő irodát állítottak fel, hogy könnyebben együttműködhesse az algériai hatóságokkal és a Polisarioval.⁴

A következő térképen látható a szembenálló felek és az ENSZ békefenntartók elhelyezkedése:

Ábra 20.

Forrás: <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf>

1992 februárjában a MINURSO katonai létszáma 375 főből állt, amiből 230 fő a parancsnokságon és katonai megfigyelőként szolgált. A misszióba az alábbi államok küldtek megfigyelőket: Argentína (7 fő), Ausztrália (2 fő), Ausztria (1 fő), Banglades (1 fő), Kanada (16 fő), Kína (20 fő), Egyiptom (9 fő), Franciaország (30 fő), Ghána (1 fő), Görögország (1 fő), Guinea (1 fő), Írország (6 fő), Olaszország (6 fő), Kenya (10 fő), Malajzia (1 fő), Nigéria (1 fő), Pakisztán (1 fő), Peru (25 fő), Lengyelország (2), Svájc (1 fő), Tunézia (9 fő), Nagy-Britannia (15 fő), USA (30 fő), Oroszország (29 fő), Venezuela (15 fő). Ezeken felül a misszió területén tartózkodott egy 43 fős híradóegység (Ausztrália), egy 85 fős egészségügyi egység (Svájc), és egy 17 fős közlekedési egység (Kanada) is.⁵ Az ausztrál híradóegység a misszió parancsnokságára, a szektorparancsnokságokra és Tindufba települt. A svájci egészségügyi alakulat Laayounban működött, de Smarában és Dakhlánban is működtettek egy-egy klinikát, illetve légimentő szolgálatot. A kezdeti időkben nagy gondot jelentett a logisztikai rendszer működésképtelensége, ami miatt a kiérkező békefenntartók komoly kihívásokkal kellett, hogy szembesüljenek (megfelelő szállás, ivóvíz hiánya, az élelmezési ellátás nehézségei, stb.), de később sokat javult a helyzet.

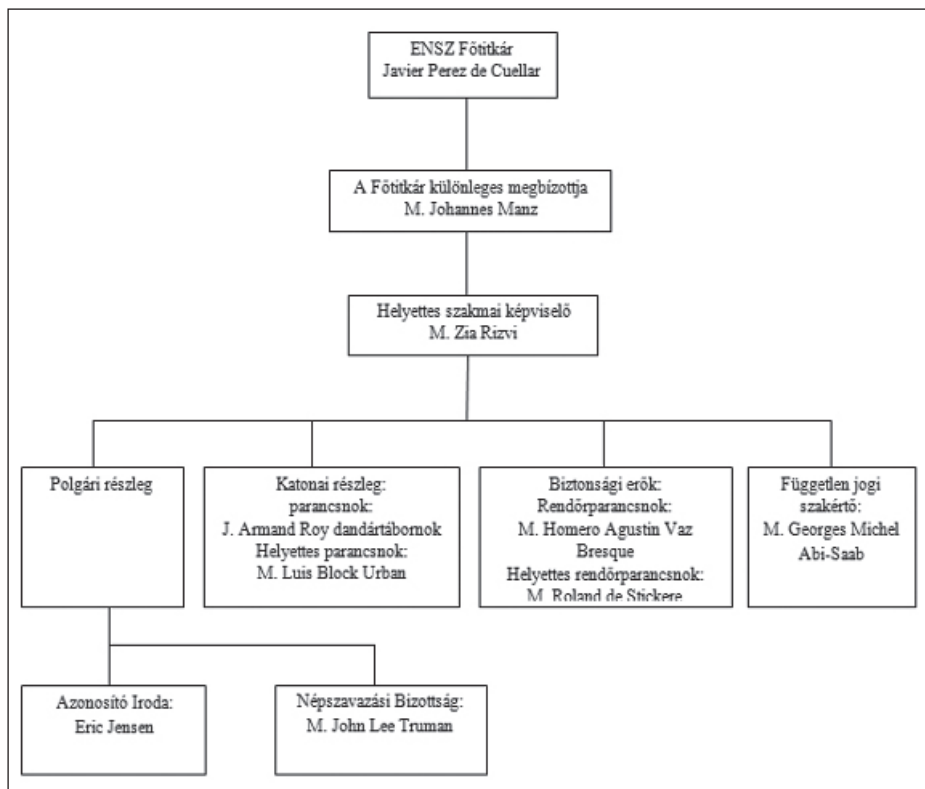
A misszió felállítását azonban Marokkó minden lehetséges módon hátráltatta, nem csak a békefenntartók mozgását korlátozta, de az országba sem akarta engedni a misszió számára szükséges eszközöket, felszereléseket. Például Agadir kikötőjében a marokkóiak nem engedélyezték az ENSZ által bérelt hajónak, hogy kirakodja a MINURSO számára hozott felszereléseket, vagy a misszióban dolgozó tisztviselők nem kaphattak beutazási engedélyt Nyugat-Szaharába. Sőt, a marokkói katonák nem csak megfigyelték és lehallgatták a békefenntartókat, de azok szabad mozgását is gyakran korlátozták, volt olyan is, hogy fegyvert fogtak rájuk.⁶ Az ENSZ-főtitkár az ENSZ BT tagjainak írt S/23662 számú jelentésében leírta, hogy 1991-ben a marokkóiak 75 alkalommal sértették meg a tűzszünet előírásait, míg a Polisario csak 2 alkalommal.⁷ A főtitkár külön nehezményezte, hogy a marokkóiak gátolták a békefenntartók szabad mozgását és nem voltak hajlandók együttműködni a Világszervezet munkatársaival. Amikor az ENSZ kérte a szembenálló felek katonai egységeinek pontos létszámát, fegyverzetét és diszlokációját, a Polisario az összes információt átadta, Marokkó azonban közölte, hogy csak a D-napon hajlandó ezeket megadni.

Így a MINURSO a helyett, hogy a marokkói és Polisario erőket felügyelte, a logisztikai hiányosságokat próbálta meg pótolni.⁸ Marokkóval ellentétben a Polisario ekkor még minden segítséget megadott a békefenntartóknak. Természetesen ezeket az eseményeknek a nyilvánosságra hozatalát az ENSZ, és a konfliktusban érintett nagyhatalmak igyekeztek meggátolni.⁹ James Bolton, aki az Egyesült Államok részéről a nemzetközi szervezetekkel tartotta a kapcsolatot, elismerte, hogy 1991-92-ben a marokkóiak nem voltak túlságosan segítőkészek a MINURSO irányában, de mivel Marokkó megbízható szövetségese az amerikaiaknak, azok

így nem tettek ellenük komolyabb lépéseket. Ennek ellenére az amerikaiak is megszavazták azt a határozatot, amely kemény szavakkal bírálta Marokkót, amiért az akadályozta a békefolyamatot.¹⁰ Ettől függetlenül a misszió felállítása töretlenül haladt, bár lassabban, mint ahogy a Világszervezet vezetői remélték.

A következő ábrán látható a MINURSO szervezete 1991-es megalakításakor:

Ábra 21.

Forrás: MINURSO, 1991.

Közben a marokkói uralkodó, hogy a számára kedvező népszavazási eredményt megszerezze, folytatta a már régebben elkezdett betelepítési programot, amelynek keretében a marokkói lakosok ezreit telepítették le a nyugat-szaharai városokban.¹¹ A betelepítési programtól azt várták, hogy az új telepések az ősidők óta itt élőkkel azonos szavazati jogot kapnak, és így Marokkó számára előnyösen befolyásolják a majd megtartandó választásokat.¹² Ezért a saharáviak ragaszkodtak ahhoz, hogy az 1974-ben megtartott spanyol népszámlálás adatait vegyék alapul, azaz csak az akkor összeírtak és közvetlen leszármazottaik legyenek jogosultak a szavazásra (73497 fő).¹³ A Polisario ugyanis okkal gyanakodott, hogy a marokkó-

iak olyan, Dél-Marokkóban élő szaharáviakat próbálnak a szavazó listákra feltenni, akiknek soha semmi köze nem volt Nyugat-Szaharához.¹⁴ Mint később kiderült, a feltételezés megállta a helyét, ugyanis II. Hasszán azzal bízta meg a belügyminiszterét, Driss Basrit, hogy ilyen embereket készítsen fel a szavazásra, akiknek azt is meg kellett tanulniuk hogyan kell magukat született szaharávinak kiadni.¹⁵ A marokkói hatóságok akkor azt próbálták bebizonyítani, hogy a területről régebben elüldözött szaharáviak marokkói területen telepedtek le. Véleményük szerint nekik és a leszármazottaiknak származásuk miatt szavazati joggal kell bírniuk a terület végleges sorsát rendező népszavazáson.¹⁶ A marokkóiak még 1991 augusztusában átadtak, egy a belügyminisztérium által készített 120000 nevet tartalmazó listát, amelyen szerintük azoknak a szaharáviaknak a nevei szerepeltek, akiket a szavazásra jogosultak listájára fel kell venni, különösebb vizsgálat nélkül. A Polisario képviselője tiltakozott, szerinte ugyanis csak egyénileg lehetséges jelentkezni a népszavazásra. Ezt a hatalmas létszámat az Azonosítási Irodában dolgozó tisztviselők évek alatt sem lettek volna képesek feldolgozni, de végül is 10000 főt hozzáadtak a revidiált 1974-es listához.¹⁷ A marokkóiak eltökéltségét bizonyította, hogy II. Hasszán szeptember 15-én megfenyegette Pérez de Cuéllart, hogy 170000 ember részvételével egy újabb „Zöld Menetet” szervez.¹⁸ Az ENSZ akkori képviselője, Johannes Manz tiltakozott a szerinte csak taktikázásnak nevezett lépés ellen. A tiltakozás élet a főtitkárnak kellett tompítania, Manz azonban lemondott a megbízásáról, mert szerinte a Világszervezet hiteltelenné vált.¹⁹ Ebben sok igazság volt, mivel a misszió kezdetekor a marokkói hatóságok mindent megtettek annak érdekében, hogy a békefenntartók munkáját ellehetetlenítsék, az ENSZ képviselői pedig sokszor a marokkóiak kezére játszottak ebben.²⁰ Sőt, az akkori főtitkárnak a szavazással kapcsolatos állásfoglalása egy másik ENSZ főtitkáréval együtt a marokkóiaknak kedvezett.²¹ Így az 1992-ben tervezett választások a szavazásra jogosultságról vallott nézeteltérések miatt elmaradtak, ugyanis a Polisario szerint továbbra is csak az őslakosoknak van joga dönteni a terület jövőjéről, a frissen betelepült marokkóiaknak nincs.²² Ezt az álláspontot képviselték a MINURSO munkatársai is, sőt a főtitkár S/22464 jelentése is tisztán leszögezte, csak azok szavazhatnak, akik az 1974-es spanyol censusban szerepeltek, vagy azok közvetlen leszármazottjai.²³ A spanyol népszámlálás eredményeit az ENSZ igen akkurátusan leellenőrizte, majd frissítette azt. Ekkor derült ki, hogy a 74343 főből 1498 elhalálozott, 484-en pedig kétszer is szerepeltek a listán. Ha elfogadták volna a marokkói javaslatot, akkor a korábbi megállapodások és az ENSZ minden erőfeszítése kárba veszett volna. A marokkói hatóságok vitatták ezt, és az utóbbi években a nyugat-szaharai területre betelepült marokkóiaknak is azonos jogokat követeltek. Végül a főtitkár meghajolt a nyomás előtt és az ENSZ BT számára készített utolsó jelentésében javasolta a szavazási feltételek megváltoztatását.²⁴ A főtitkár jelentése alapján jogosultak váltak mind azok szavazni, akik: az 1974-es listán szerepelnek, illetve azok vérszerinti leszármazottai, az a személy, akinek az apja – szaharávi – Nyu-

gat-Szaharában született, mindazok a személyek, akik 1974. december 1. előtt hat éven keresztül folyamatosan Nyugat-Szaharában éltek és azok, akik 1974. december 1. előtt kisebb-nagyobb megszakításokkal 12 évet éltek Nyugat-Szaharában. A Tanács megköszönte a főtitkár javaslatát, de mivel annak a mandátuma lejárt, az újonnan megválasztandó főtitkár illetékességi körébe utalta a jelentés elfogadását. A következő főtitkár a korábbi egyiptomi külügyminiszter, Boutros Boutros-Ghali lett, aki az Afrikai Egységszervezetben éveken keresztül Marokkót támogatta. Úgy tűnt a főtitkár már csak a múltja miatt sem tud elfogulatlanul közvetíteni a szembenálló felek között, és ezt azok is tudták. Ghali első kijelentése is ezt támasztotta alá, mivel úgy vélte a rendezési terv kivitelezhetetlen, mivel Marokkó számára csak Nyugat-Szahara teljes beolvasztása elfogadható. Éppen ezért az új különleges megbízottja az a Vernon Walters lett, aki nem csak, hogy közeli kapcsolatban állt II. Hasszánnal, de az 1975-ös Madridi Egyezmény megkötésében is szerepet játszott, sőt a Carter kormányzat ideje alatt a Marokkónak a különböző tilalmakat kijátszva fegyverszállítmányokat juttatott.²⁵ Érthető módon a Polisario tárgyalni sem volt hajlandó vele, így Ghali kénytelen volt a posztot átadni a korábbi pakisztáni külügyminiszternek, Sahabzda Yaqub Khannak. Hamarosan kiderült, hogy semmivel sem bizonyult jobb választásnak, mint Vernon. Az általa vezetett, április 19. és 30. közötti egyeztetések egyike sem hozott eredményt, a Polisario és Algéria nem bízott benne, – kétségbe vonták a semlegességét – így az 1992-es év eredménytelenül zárult. A Világszervezet tehetetlenségén felháborodott szaharáviak októberben spontán tüntetéseket szerveztek a megszállt területeken, amelyek során több atrocitás is történt. Október 8-án és 9-én például szaharávi diákok két alkalommal is behatoltak az ENSZ smarai szektorparancsnokságára, ahol kisebb felfordulást okoztak, mielőtt a MINURSO tagjai és a helyi rendfenntartó erők eltávolították őket. A tüntetések nyomán a marokkói rendőrség razziát kezdett és több szaharávit letartóztatásba helyezett, amiért a MINURSO hivatalosan is tiltakozott, bár az különösebb eredményt nem hozott.²⁶

Ebben az évben március és május közötti időszakban a szembenálló felek 102 alkalommal szegték meg a tűzszünet határozatait (97 alkalommal Marokkó és 5 alkalommal a Polisario), illetve 1992. április 24-én a MINURSO katonai parancsnokának, Armand Roynak a mandátuma lejárt, az utódja a perui Luis Block Urban dandártábornok lett.²⁷ Az 1992-ben történtek hatására, a főtitkár három lehetőséget ajánlott fel a szembenálló feleknek:

- További tárgyalások megkezdése, aminek eredményességéhez maga sem fűzött sok reményt.
- A rendezési terv végrehajtása úgy, hogy abba beleépítik a Pérez de Cuéllar által javasolt változtatásokat.
- Egy alternatív lehetőséget tárna az ENSZ a szembenálló felek elé, aminek azonban semmi köze sem lenne a már elfogadott rendezési tervhez.²⁸

A Polisario válasza egyértelmű volt: Mohammed Abdelaziz kijelentette, hogy a javaslatok elfogadhatatlanok az őslakosok számára, akik inkább visszatérnek a fegyveres harchoz. Ekkor az ENSZ BT elfogadta a 809. számú határozatot, amelyben újabb egyeztetésekre hívták a feleket, de egyben meg is fenyegették a Polisariót, ha nem működik együtt, akkor egyszerűen elfogadják a főtitkár második javaslatát.²⁹ A viták oda vezettek, hogy majdnem felmondták a Világszervezet által nagy nehezen létrehozott tűzszünetet, és bár a szembenálló felek végül meg egyezésre jutottak, a légkör közöttük jó ideig fagyos maradt.³⁰ A megegyezés esélyeit csökkentette, hogy 1992. október 16-án helyi választásokat tartottak Marokkó egész területén (beleértve az elfoglalt szaharai területeket is), amelynek során több Marokkó ellenes tüntetésre is sor került, melynek következtében több szaharávi aktivistát letartóztattak a marokkói hatóságok. Ezeket az eseményeket nem csak a Polisario, de a főtitkár különleges megbízottja, és a misszió katonai parancsnoka (a belga André Van Baelen dandártábornok) is megerősítette, így a főtitkár a Biztonsági Tanács tagjai elé vitte az ügyet.³¹

1993 májusában Boutros-Ghali meglátogatta a konfliktusban érintett országokat, és egy kompromisszumos javaslatot tett elájük, amibe beépítette ugyan Pérez de Cuéllar javaslatait, de az 1974-es census maradt a leglényegesebb része. A javaslat 5 feltételt tartalmazott arra vonatkozóan, hogy kik kapnának jogot, a terület sorát eldöntő népszavazáson részt venni:

- Olyan személyek, aki szerepelnek az 1974-es spanyol népszámlálásban.
- Azok a személyek, akik 1974-ben valamelyik szaharávi törzs tagjaként a területen éltek, de valamiért a spanyolok nem rögzítették az adataikat.
- Az első két csoportba tartozó személyek közvetlen családtagjai.
- Olyan személyek, akik Nyugat-Szaharában születtek szaharávi apától.
- Azok a szaharávik, akiknek a törzse Nyugat-Szaharában él, illetve akik 1974. december 1. előtt vagy 6 egybefüggő évig, vagy kisebb-nagyobb megszakításokkal 12 évig tartózkodott.

Még ez a javaslat sem elégítette ki a szembenálló feleket, de már közeledtek az álláspontok. A változást az 1993-ban elnöki pozícióba került Bill Clinton jelentette, aki az elődeinél konstruktívabban támogatta a nyugat-szaharai rendezést, sőt aktívan részt vett a Polisario és Marokkó között, 1993 júliusában El-Aaiunban megtartott tárgyalások lebonyolításában, emellett a marokkói uralkodót arra is rávette – jó szándékát bizonyítván –, hogy csökkentse az akkoriban bebörtönzött szaharávi politikai foglyok büntetését.³² Ebben az időszakban az USA több vezető pozíciót is megszerzett a MINURSO szervezetén belül, amelyeket arra használt, hogy a konfliktust megnyugtató módon lezárhassák, akkor jött létre az Azonosítási Iroda is. A pozitív fejleményeket jelezte a főtitkár S/1994/819 számú jelentése is, amely jelezte, hogy hamarosan megkezdik a szavazásra jogosultak nyilvántartásba vételét.³³ Ez előtt azonban még egy problémát meg kellett oldani. Az Afrikai Egy-

ségszervezet megfigyelői a rendezési terv alapján részt vettek volna az azonosítási folyamatban, semlegességüket megkérdőjelezte a marokkói kormányzat.³⁴ A marokkóiak szerint, amíg a SADR az Afrikai Egységszervezet tagja – míg Marokkó nem – addig a szervezet pártatlansága kétséges. Csak akkor engedélyezik a szervezet megfigyelőinek részvételét, ha a SADR kilép a szervezetből. Az Afrikai Egységszervezet végül úgy oldotta meg a kérdést, hogy a megfigyelőket átnevezték a tunéziai elnök, Zinedine Ben Ali személyes küldötteinek, így az azonosítási eljárás megkezdésének már nem volt akadálya.³⁵ Az ENSZ alkalmazottai végül 1994. augusztus 28-án megkezdheték a szavazásra jogosultak összegyűjtését, illetve adataik rögzítését.³⁶ Az előkészítő munkát 1994 augusztusára befejezték, és elkezdtek a szavazásra jogosultak adatainak összegyűjtését, majd feldolgozását.³⁷ Munka közben elég sok gondot okozott az a tény, hogy a szembenálló felek több esetben is nehezítették az iroda munkatársainak tevékenységét, illetve vitatták a másik oldal által delegált szavazókat.³⁸ A misszió működésével kapcsolatos problémák és a referendum többszöri elhalasztása miatt 1994 első felében Ausztrália, Kanada és Svájc bejelentette, hogy visszavonják a Nyugat-Szaharába küldött egysegeiket, sőt Kanada a katonai megfigyelőit is hazarendelte.³⁹

A szervezés nemcsak Marokkóban, hanem Mauritániában is folyt, a főtitkár képviselőjében Erik Jensen találkozott a mauritániai elnökkel, Maaouya Ould Sidi Ahmed Tayával. A találkozó célja az volt, hogy Mauritánia területén is létrehozassanak egy azonosító irodát az ott élő saharávi származásúak nyilvántartásba vételére. A tárgyalások eredményeként Nouadhibouban az ENSZ megnyithatta azt a hivatali helyiséget, ahol az állam területén élő, szavazásra jogosult saharávi nemzetiségűek adatait gyűjtötték össze. A szavazásra jogosultak jelentkezésének a határideje 1994. október 25-e volt, amikor is az utolsó percben Marokkótól 130000 kérelem érkezett be a MINURSO munkatársaihoz. Marokkó így 180000 kérelmet nyújtott be (83971 fő Nyugat-Szaharából és 99225 fő Marokkó területéről.). A Polisario részéről 42337 kérelem érkezett, így az eredmény 233487 fő lett, amely háromszor akkora, mint az 1974-es népszámlálás eredménye. Ekkor már mindenki tudta, hogy a referendumat legkorábban csak 1995 októberében lehet majd megtartani.⁴⁰ Annak ellenére, hogy a szavazásra jogosultak adatait összegyűjtő iroda majdnem teljesen befejezte a munkáját, a folyamatot 1994. december 22-én a marokkói kormány tiltakozása miatt megszakították. 1995. március 12. és 25. között II. Hasszán az USA-ba utazott. Ezt megelőzően tárgyalt Washingtonban Mohammed Abdelaziz, a Polisario főtitkára, aki azzal vádolta az ENSZ-et, hogy lehetővé tette, hogy Marokkó 180000 nem saharávi választót Nyugat-Szaharába viessen a népszavazásra.⁴¹ Így a Világszervezet és a Polisario közötti kapcsolat rendkívüli módon elhidegült, és a különböző korlátozások miatt a katonai megfigyelők munkája szinte ellehetetlenedett a felkelők által ellenőrzött területeken.⁴² A helyzetet az is bonyolította, hogy 1996-ban az ENSZ alkalmazottak nem tudták folytatni a választásra jogosultak összeírását, mivel mind a Polisario,

mind a marokkói kormány bojkottálta a munkájukat.⁴³ Ekkor az ENSZ főtitkára 1996 májusában javaslatot tett az azonosítási tevékenység megszüntetésére,⁴⁴ amit az ENSZ BT tagjai el is fogadtak.⁴⁵ Szeptemberre az azonosítási központok mind megszűntek és a marokkói hadsereg és a Polisario egységek is éles lögyakorlatokat tartottak a demilitarizált zóna közelében. Boutros-Ghali utolsó a misszióval kapcsolatos utolsó jelentésében arról értesíti az ENSZ BT tagjait, hogy a katonai megfigyelők létszámát 26%-al csökkenti, a rendőrök létszáma a korábbi 91 főről 9 főre csökken és a polgári dolgozók létszámát is lecsökkenti 410 főről 170-re.⁴⁶

A kialakult helyzet miatt egyre több nyomás érte Marokkót, hogy kezdjen tárgyalásokat a Polisarioval és próbáljanak meg valamilyen közös megoldást keresni a konfliktus lezárására. A MINURSO vezetője Erik Jensen 1996 májusában, algériai támogatással titkos megbeszéléseket kezdeményezett Marokkó és a Polisario között. Marokkót Basri, a belügyminiszter, a Polisariot Bashir Musztafa Sayed képviselte. A találkozás feltétele az volt, hogy egyik fél sem említi a függetlenség vagy a teljes integráció kérdését. A tárgyalásra augusztusban, Genovában került sor, ahol már megkezdtek a szervezését egy Rabatban tartandó csúcstalálkozóknak is. A Polisario képviselői találkoztak Mohammed koronaherceggel (a mostani uralkodó) is, de a királlyal nem. Végül a felek nem egyeztek meg és a találkozóról – szokás szerint – mindenki másképp tudósította a külvilágot.⁴⁷ Jensen közvetítése ugyan nem hozott eredményt, de arról győzte meg az ENSZ vezetőit, hogy az 1991-ben elfogadott referendum terv nem valósítható meg, a szervezetnek ezért más megoldást kell keresnie a konfliktus lezárására. Bár Boutros-Ghali a MINURSO megszüntetését javasolta, ebbe az ENSZ BT nem egyezett bele, hanem lehetőséget adtak az új főtitkárnak, hogy a tények tükrében maga tehessen javaslatot a misszió további sorsával kapcsolatban.⁴⁸ Ezt a vizsgálatot az új főtitkár, Kofi Annan lelkiismeretesen el is végezte.⁴⁹

Annan úgy gondolta, hogy az ENSZ képes lesz a feleket ismét tárgyalóasztalhoz ültetni, hogy valamilyen megoldást találjanak.⁵⁰ Gyanakvásuk és a bizalmatlan légkör ellenére 1997 szeptemberében az amerikai Houston városában újabb tárgyalások kezdődtek a terület sorsának rendezéséről.⁵¹ A tárgyalások sikerrel zárultak, eredményeként elfogadták, és nyilvánosságra hozták a Houstoni Egyezményt, amely az 1991-ben elfogadott ENSZ béketerv ismételt megerősítése volt.⁵² Még az egyezmény megkötése előtt, ebben az évben történt még egy igen fontos esemény, mivel ezután a további egyeztetéseket James Baker, az USA egykori államtitkára, az ENSZ-főtitkár különleges megbízottja koordinálta.⁵³ Ugyan Baker az amerikai kormány támogatásával került a posztjára, teljes egészében bírta az akkor főtitkár, Kofi Annan bizalmát és támogatását.⁵⁴ Baker igen határozottan kezdett neki a munkájának és miután meggyőződött arról, hogy a szembenálló felek meg akarják tartani a referendumot, aláírta velük a konfliktus során köztük létrejött egyetlen megállapodást, a Houstoni Egyezményt. Ugyanebben az évben tárgyalásokat folytattak Londonban is,⁵⁵ és megtörtént az, amire senki sem számított. A Marokkói

Királyság képviselői és a Polisario képviselői több évtizedes, gyűlölettel teli háborúskodás után június 23-án közvetlen kapcsolatba léptek egymással, és tárgyalásokat folytattak Lisszabonban.⁵⁶ Ezután következett a Houstoni Egyezmény megkötése, majd az ENSZ alkalmazottak a menekülttáborokban is elkezdtek a potenciális szavazásra jogosultak összegyűjtését, így 1998 augusztusára a SADR által szaharávi származásúnak elismert törzsek szavazóképes, szavazásra jogosult tagjait teljes egészében felmérték, és azok felkerültek a szavazólistákra. 1998 februárjában Jensen helyére a korábban amerikai külügyi szolgálatban tevékenykedő Charles Dunbar került, aki megpróbálta Marokkót rávenni a Houstoni Egyezmény betartására. Ez azonban nem mindig sikerült, mivel azok több esetben is igyekeztek az Azonosítási Iroda munkatársait kijátszani.⁵⁷ Még ez év novemberében az ENSZ-főtitkár, Kofi Annan látogatást tett a területen, és személyes jelenlétével próbálta előremozdítani az állandóan akadozó rendezési tervet, azonban az útját le kellett rövidítenie az iraki események miatt. Mivel a marokkóiak minden a rendelkezésükre állóeszközzel igyekeztek megakadályozni a Houstoni Egyezményben foglaltakat, Dunbar 1999 márciusában lemondott a posztjáról. Baker azonban nem adta fel, további egyeztetéseket szervezett, majd megállapodott a marokkóiakkal, amelyek eredményeképpen megszületett a főtitkár 483. számú jelentése.⁵⁸ Június 15-én nevezték ki a főtitkár új különleges megbízottját, William Eagletont, aki szintén az USA külügyi szolgálatának tagja volt korábban. A találkozók eredményeként 1999. június 15-én a MINURSO munkatársai elkezdtek annak a három törzsnek a nyilvántartásba vételét, akiknek a származásával kapcsolatban viták merültek fel.

Az ENSZ nyilvántartásaiban a H 41 (Ait Baamaran), H 61 („Varías del norte”) és J51/52-es („Idegob y otras del sur”) elnevezésű csoportokként,⁵⁹ míg Marokkónál az ait usa, aft Baamrane, aft en-Nos, azoafit, cheraga, aft yarra, beni buvahl, beni zerual, chenacila, entifa, rif, r’hamna, seraghna, ulad settout, ghomara, zanti és lamiar törzsek néven tartották őket nyilván. A spanyol népszámlálás idején a H41 csoport létszáma 609 fő, a H61 csoport létszáma 536 fő, míg a J51/52 csoport létszáma 1387 fő volt, mindösszesen 2532 fő. A marokkóiak ezzel ellentétben 60000 jelentkezőt állítottak ezekből a csoportokból, akiknek a kétharmada Dél-Marokkóból származott. A Polisario gyanúsna tartott ilyen méretű népesség növekedést és kérte a MINURSO munkatársait, hogy igen alaposan vizsgálják meg a jelentkezők szaharáviak-e egyáltalán.⁶⁰

A viták ellenére, még az évben elkészült az első, nyilvánosságra hozott lista, amely pontosan 86381 választásra jogosult személy nevét tartalmazta.⁶¹ A szavazásra 147249 fő jelentkezett, adataikat az ENSZ munkatársai rögzítették, és az előre meghatározott kritériumok alapján (nemzetiségi hovatartozás bizonyíthatósága) felkerülhettek a szavazólistákra.⁶²

A marokkói kimutatások szerint ellenben csak 84251 fő jogosult szavazásra az alábbiak szerint:

1. a Marokkó területén élő szaharávi származású személyek:	46255,
2. a menekülttáborokban élő szavazóképes szaharáviak:	33786,
3. a Mauritánia területén élő szaharávi származású személyek:	4210.

Mindenesetre a vitatott hovatartozású törzsekből több mint 79000 fő jelentkezett, de csak 51 220 fő töltötte ki a szavazásban részt venni kívánók űrlapját, és közülük csak 2130 főt ismertek el szavazásra jogosultnak.⁶³ A marokkói kormány arra alapozta azt a követelését, hogy a vitatott hovatartozású törzsek tagjai is szavazhassanak, mivel azok a korábban marokkói területekre menekült szaharáviak leszármazottai.

A marokkóiak az alábbi eseteket tárták bizonyítékként az ENSZ tisztviselői elé:

- 1, 1884-ben, amikor a spanyolok elfoglalták Dakhla városát, több száz helybéli menekült az oulad slim törzsből marokkói területre.
- 2, 1919-ben amikor a spanyol csapatok Penez ezredes vezetésével elfoglalták Tarfaya városát, a környéken lakók jelentős része Marokkóba menekült.
- 3, Abban az évben, amikor a spanyolok létrehozták az első katonai helyőrséget Laayoune-ban, több szaharávi települt át a marokkóiak fennhatósága alá tartozó területekre. (1934.)
- 4, A francia hadsereg „Ecouvillon” hadműveletének következtében több szaharávi harcolt a marokkói felkelők közt, és a családjaik marokkói területen éltek. (1958.)

A marokkói állításokat – bizonyíthatóság hiányában – az ENSZ képviselői nem fogadták el, így a vitatott törzsek tagjainak jelentős része nem került fel a szavazásra jogosultak listájára. A lista elkészítése hatalmas győzelmet jelentett a Polisario számára, akik annyira bíztak a népszavazás közeli megtartásában, hogy elkezdték a menekültek Nyugat-Szaharába történő visszatelepítését megszervezni. Természetesen Marokkó vitatta a listák alaposságát és azt követelte, hogy az ENSZ minden jelentkezőnek az adatát – akár rajta van a listán, akár visszautasították annak felvételét – vizsgálja át újra. A szavazással kapcsolatos huzavonák miatt 1999 szeptemberében a marokkóiak által megszállt terület városaiban spontán tüntetések törtek ki, amiket a marokkói hadsereg egységei és a rendőrség gyorsan elfojtott. A tüntetéseken történtek azonban sok kérdést is felvetettek, ami Marokkót is és a Polisariót is elgondolkoltatta. Az egyik legérdekesebb momentum az volt, hogy a tüntetésben résztvevő szaharáviakat a betelepített marokkóiak nagy része is aktívan támogatta. Ekkor nem csak Marokkó, de az ENSZ is láthatta, hogy egy esetleges szavazás – hiába nagyobb létszámú a marokkói közösség Nyugat-Szaharában – nem biztos, hogy a megszállók győzelmét hozná, hiszen a betelepített marokkóiak akár a független Nyugat-Szahara állampolgárai is lehetnének. Egyszóval Marokkó nem

hogy nem nyerte meg a megszállt területeken élő szaharáviak hűségét, de a saját telepeseinek egy részét is elveszítette.⁶⁴ Talán ezzel magyarázható Kofi Annanak 1999 végén tett kijelentése, hogy a referendum 2002 előtt nem hajtható végre.⁶⁵ A tüntetéseket sikerült ugyan elfojtani, de még 2000 februárjában és márciusában is történtek olyan esetek, amikor szaharávi fiatalok a marokkói biztonsági erők, illetve a MINURSO békefenntartóinak autótól követ dobálták meg, sőt egy rendőrautót fel is gyújtottak.

Miután a szavazatra jogosultak nyilvántartásba vétele befejeződött, világosan látszott, hogy Marokkó nem tartja be a Houstoni Egyezményt, és nem fogja hagyni a népszavazás lebonyolítását sem, ezért az ENSZ új megoldásokat keresett.⁶⁶ A Világszervezet főtítkárának nyomatékos kérésére 2000 áprilisában James Baker, John Bolton és William Eagleton társaságában látogatást tett Algériában, Marokkóban és a Polisario által felügyelt területeken. Bár minden, a vitában érdekelt féllel tárgyalt, kézzelfogható eredmények nélkül tért vissza New Yorkba. Később a marokkói kormány és a Polisario képviselői Londonban újra tárgyalóasztalhoz ültek, de a tárgyalásokat hamarosan félbeszakították.⁶⁷ Ezután Baker egy új találkozót kezdeményezett Genovába, ahol a terület további jövőjéről, a marokkói hadifoglyok elengedéséről és a megszakított rendezés folytatásáról tárgyaltak.⁶⁸ Ez év szeptember 28-án a szembenálló felek Berlinben találkoztak ismét, ahol a marokkói kormány jelezte, hogy hajlandó tárgyalni a Houstoni Egyezmény lehetséges alternatívájáról. Baker erre felszólította a marokkói küldöttséget, hogy tegyenek le konkrét javaslatot az asztalra, mert annak hiányában a Houstoni Egyezményt fogja kikényszeríteni az ENSZ.⁶⁹ Baker ugyanakkor a Polisario képviselőit biztatta, hogy legyenek nyitottak a tárgyalásokra, mert az önrendelkezést több fajta módon is meg lehet szerezni.⁷⁰ A tárgyalások lezárása után mégis világos volt mindenki előtt, ahogy az 1991-es Rendezési Terv, úgy a Houstoni Egyezmény – mivel az nem Marokkónak kedvezett – sem fog megvalósulni, így más megoldást kellett keresni a konfliktus lezárására. A törekény béke 2001 januárjáig tartott, amikor a Párizs-Dakar Rally megrendezésével kapcsolatos problémák miatt a Polisario majdnem újra kezdte a háborút. A konfliktus elsimítása után Baker ismét tárgyalásokat kezdett a felekkel, de különösebb eredmény nélkül, mivel a Polisario csak a Houstoni Egyezmény megvalósításában volt érdekelt, míg Marokkó semmilyen módon nem volt hajlandó megosztani a Nyugat-Szahara fölötti hatalmát. Bár az USA, Franciaország és Nagy-Britannia nyomást gyakoroltak Marokkó irányába, az eleinte nem kívánta elfogadni Baker javaslatait, de májusban a külügyminiszter, Abderrahmane Youssoufi nyilvánosan kijelentette, Marokkó hajlandó az autonómia kérdését komolyan venni. Ennek ellenére a tárgyalások továbbra sem hoztak eredményt, így Baker a saját kezébe vette az irányítást és 2001 júniusában egy harmadik utas variációt ajánlott a Polisariónak (a Framework Agreement elnevezésű avagy Baker-tervként is ismert koncepció),⁷¹ amelynek keretén belül a marokkói kormány egy lényegesen kibővített autonómiát ajánlott fel a nyugat-szaharai terü-

leteknek. A Baker által elkészített tervezet az ENSZ által korábban Kelet-Timor számára készített autonómia javaslat módosított változata volt.⁷²

A „harmadik út” néven is ismert tervezet 5 évre szóló, Marokkón belüli autonómiát ajánlott fel, ahol a védelmi, a külügyi és néhány belügyi kérdésekben a marokkói kormányzat lett volna jogosult dönteni, míg a többi kérdésben a szabadon választott szaharávi kormányzatnak. A kormányzat tagjait az őslakos szaharáviakból és az időközben betelepült marokkóiakból választanák. Az 5 év letelte után az összes Nyugat-Szaharában lakó – beleértve az évtizedek óta folyamatosan betelepülő marokkói állampolgárokat is – jogosult szavazni a terület jövőjéről. A lakosság három opció közül választhatott volna: függetlenség, az autonómia meghosszabbítása és a Marokkóban való teljes integráció. A szavazásra jogosult lenne mindaz, aki a szavazást megelőző évben folyamatosan Nyugat-Szahara területén lakott.⁷³ A marokkóiak támogatták a tervet,⁷⁴ de Algéria és a Polisario csak az 1991-ben elfogadott rendezési terv alapján volt hajlandó tárgyalásokat kezdeni. Az autonómia terve már korábban is felmerült ugyan, de arról a Polisario képviselői még csak tárgyalni sem voltak hajlandóak.⁷⁵ A referendum többszöri elhalasztása miatt a feszültség oly mértékben növekedett, hogy a Polisario a fegyveres harc újrakezdésén gondolkodott, és jelentős katonai erőket vont össze a Berm közelében.⁷⁶ A probléma megoldását James Baker továbbra is abban látta, ha a szaharávi nép elfogadna egy széles körű autonómiát Marokkó fennhatósága alatt, a terület jövőjéről szóló választásokat pedig egy későbbi időpontban tartanák meg, akkor az összes helyi lakos jogosult lenne szavazni, akik legalább egy éve folyamatosan a nyugat-szaharai területeken élnek.⁷⁷ A marokkóiak némi gondolkozási idő után elfogadták a javaslatot, a Polisario viszont ismételten visszautasította az eddigi ENSZ határozatok ilyen irányú módosítását, sőt javaslatokat tettek a Houstoni Egyezmény módosítására, majd pedig kivitelezésére. Baker a Polisariónak menedéket adó algériai elnököt, Abdelaziz Bouteflikát is felkereste, és próbálta meggyőzni az új javaslat előnyeiről, a tárgyalások mégis megakadtak.⁷⁸ Ekkor Mauritánia, Algéria és a Polisario meghívást kapott Pinedaleba (USA, Wyoming), ahol 2001. augusztus 27-29-én a Framework Agreement továbbviteléről tárgyaltak, megint csak eredmények nélkül.⁷⁹ A tárgyalások során a Polisario és Algéria is írásos észrevételeket tett a Baker-tervről és további pontosításokat kértek.⁸⁰ Időközben a szeptember 11-i terrortámadás után pozitív irányba változott az USA és Algéria kapcsolata, mivel a támadás után Algéria az első országok között ajánlotta fel segítségét az amerikaiaknak, így a tárgyalások légköre is más lett. Ekkor tette meg Bouteflika elnök Bakernek azt a javaslatot, hogy osszák Nyugat-Szaharát meg Marokkó és a Polisario között. Ezt a javaslatot Baker továbbította a marokkóiaknak, de azok némi hezitálás után visszautasították.⁸¹ Ebben az időszakban nevezték ki William Eagleton helyére William Lacy Swinget, aki egészen 2003-ig betöltötte a posztot, majd őt a perui Alvaro de Soto váltotta.

Miközben a tárgyalások folytak, 1999. július 23-án a marokkói uralkodó, II. Hasszán elhalálozott, és a trónon az addig alig ismert fia, a tábornoki ranggal bíró

és az európai divatot követő VI. Sidi Mohamed követte.⁸² Az új uralkodó kezdeti lépéseit sokan örömmel fogadták, mivel az apja régi tisztviselői közül elbocsátott olyanokat, akikről köztudott volt, hogy ellenzik a Polisarioval való békekötést, köztük volt Driss Basri, a belügyminiszter, Mohammed Azmi belügyminiszter helyettes, és Benbrahim Allabouche aki a titkos rendőrség irányítója volt.⁸³ A bebörtönzött politikai foglyoknak amnesztiát hirdetett, így trónra lépésével sokan visszanyert szabadságukat is ünnepelhették. Több börtönt is bezárattatott, köztük a hírhedt Qul'at M'gounát és a Tazmamart erődöt.⁸⁴ Beiktatását követően az új uralkodó beszédet tartott, amelyben elismerte, hogy apja rezsimje több esetben is megsértette az alapvető emberi jogokat, beleértve az „eltüntek” ügyeit, és megígérte az áldozatoknak és azok családjainak, hogy jóváteszi elődje bűneit. Jóindulatának bizonyítékeként visszahívta száműzetéséből Abraham Serfaty-t és a Rif Köztársaságot irányító Abdelkarim Khattabi fiát is. Nagy média nyilvánosság előtt jelentette be a róla elnevezett karitatív alapítvány létrehozását és a tevékenységével kapcsolatos terveit. Ezekkel a tetteivel olyan hatalmas népszerűséget szerzett nem csak külföldön, de Marokkóban is, amellyel apja sosem rendelkezett. Sajnos, a gyors békekötésben reménykedőknek csalódnia kellett, ugyanis az új uralkodó, bár másképp, de apja politikáját folytatja Nyugat-Szaharával kapcsolatosan.⁸⁵ Ezt bizonyítja az is, hogy amikor 2003. május 16-án öngyilkos merényleteket szerveztek Casablanca belvárosában nyugati célpontok ellen, ahol 45 – 33 polgári áldozat és 12 öngyilkos merénylő – ember vesztette az életét, a király vaskézzelel csapott le. Több mint 5000 embert tartóztattak le rövid időn belül, akik közül 2112 ellen eljárást is indítottak. A vádlottak közül 17 embert ítélték halálra, további 900-at pedig börtönbüntetésre. Én ekkor békefenntartóként Nyugat-Szaharában szolgáltam és Smarában az egyik kávéházban található óriástéven figyeltük az eseményeket. Az arab nyelvű híreket az egyik, velünk jó barátságban lévő marokkói katona „tolmácsolta”. Az első hírekben még senki sem tudta, hogy ki követte el a támadást, de rövid időn belül elterjedt a kávéház közönsége között, hogy a Polisariónak biztos, hogy köze van a támadáshoz, sőt nagy valószínűséggel ők követték azt el. Még a katonák között is volt olyan, aki ezen a véleményen volt, annak ellenére, hogy a hivatalos álláspont szerint a lázadók képtelenek a marokkói erődtímeny rendszeren átjutni. Később kiderült, hogy a felszabadítási szervezetnek semmi köze nem volt a támadásokhoz, ennek ellenére többször is megpróbálták őket terrorista szervezetként aposztrofálni.⁸⁶ Például a marokkói újságok többször is párhuzamot vontak a Polisario és a dzsihadisták (szalafista mozgalom), ideológiája között.⁸⁷ Mára eljutottunk oda, hogy VI. Mohammed szinte ugyanúgy uralkodik, mint az apja, ha pedig bárki a különböző korlátozások okát firtatja, akkor a növekvő iszlamista veszélyre hivatkozva hallgattatják el. Mivel a nagyhatalmakat leköti a muzulmán világ radikalizálódása, nem igazán foglalkoznak a megszállt Nyugat-Szaharával, ahol Marokkó azt tesz, amit akar.

Sajnos, egyre többen vannak a Polisario vezetői között is, akik azt vallják, hogy az ENSZ impotens szervezetként működik, illetve a marokkóiakat támogatja, ezért

célszerűbb lenne újra fegyverrel érvényt szerezni jogaiknak. Ez részben abból a frusztrációból fakad, hogy a marokkói kormány, bár komoly terhet ró rá a megszállás, mégis képes azt finanszírozni.⁸⁸ Az elfoglalt területeket bizonyos mértékig fejlesztették, alapvető, élhető életszínvonalat teremtettek, így az emberek többsége belenyugodott a megszállás tényébe, és élvezi annak gazdasági előnyeit. Fontos azt is látni, hogy Marokkó a nemzetközi diplomáciában sikeresen használja ki azt a tényt is, hogy ő az USA legrégebbi és egyik legértékesebb arab szövetségese 1787 óta,⁸⁹ mivel stratégiai elhelyezkedésénél fogva, és mint a második legnagyobb arab ország (közel 32 millió lakossal) fontos szerepet tölt be a muzulmán világban. Most meg főleg fontos szerepe lehet, amikor az USA szövetségeseinek jó részéről kiderült, hogy vezetőik közül néhányan az amerikai érdekeltségeket támadó terrrorszervezeteket támogatja, illetve azokkal szoros kapcsolatban áll.⁹⁰ Ennek tükrében mindjárt érthető, hogy Marokkó 1950 óta az ötödét kapja az afrikai kontinens számára folyósított USA segélyeknek, és csak Egyiptom kap nála nagyobb amerikai támogatást.⁹¹ A Marokkónak nyújtott katonai segély összege az évek folyamán megközelítőleg 1 milliárd dollár, míg a gazdasági segély összege 1,3 milliárd dollár volt.⁹² Főleg a Reagan időszakban hangsúlyozták különösen Marokkó értékét, mint biztos szövetségest, mivel ebben az időszakban az USA hadereje korlátlanul használhatta a marokkói légitert, repülőtereket és tengeri kikötőket.⁹³ Az USA 1946 és 2006 között 3,53 milliárd USD támogatást adott gazdasági és katonai segélyként Marokkó számára.⁹⁴ A két ország között évtizedekre visszatekintő titkosszolgálati kapcsolatok alakultak ki, amiből Marokkó szintén sokat profitált.⁹⁵ Habár az USA a Marokkóban található négy légi bázisát 1963-ban, illetve az utolsó hírközlési bázisát 1978-ban bezárta, korlátlanul használhatta a marokkói hadsereg bázisait, légtereit és kikötőit. A marokkói uralkodó több esetben is biztosította az amerikaiakat, hogy országának területét bármilyen katonai művelet során felhasználhatják, mindenféle korlátozás nélkül. Az 1982-ben megkötött amerikai-marokkói szerződésben Rabat biztosította, hogy a casablancai repülőtér katonai része és a légierő Sidi Slimane bázisa, állandóan elérhető az amerikai hadsereg és légierő egységei számára. Az USA tengerészeti egységei pedig rendszeresen állomásoznak Tangir kikötőjében, amelyet a legnagyobb amerikai hadihajó is képes igénybe venni.

A marokkóiak másik komoly szövetségese a mindenkori francia kormány, amely 1980 és 1984 között 300 millió frankos vissza nem térítendő segélyt (főleg saját gyártmányú fegyvereket) nyújtott nekik.⁹⁶ Franciaország azért is ellenezte következetesen Nyugat-Sahara függetlenné válását, mert ha a térségben létrejött volna, egy Algír barát állam az csökkentette volna a franciák befolyását Nyugat-Afrikában, és elválasztotta volna egymástól a francia érdekszférába tartozó Marokkót és Mauritániát. Az is meghatározó volt a franciák számára, hogy Marokkó relatíve „békésen” hagyta el a francia gyarmatbirodalmat, míg Algéria több éven keresztül, véres harcban vívta ki függetlenségét. A franciák érthető módon inkább támogatták Marokkót, mint sem Algériát (és vele együtt a szövetségesüknek számító Nyu-

gat-Szaharát). Nyugat-Szahara megszállásakor az akkori francia miniszterelnök, Valéry Giscard d'Estaing minden fórumon támogatta Marokkót, mivel szerinte a „mikroállamok számának növelése” nem lehet cél Afrikában.⁹⁷ Amikor 1981 májusában a szocialisták jutottak hatalomra Franciaországban, a SADR vezetői abban reménykedtek, hogy a franciák csökkentik a Marokkónak nyújtott támogatásukat, hiszen a francia Szocialista Párt több fórumon is kijelentette korábban, hogy támogatja Nyugat-Szahara függetlenné válását. Úgy tűnt, a reménykedés nem volt alaptalan, mivel az új kormány külügyminisztere még ugyanezen év augusztusában találkozott a Polisario képviselőivel, hozzájárultak ahhoz, hogy a szervezet irodát nyithasson Párizsban és a Palesztin Felszabadítási Szervezethez hasonlóan felszabadító mozgalomnak ismerte el őket. Az új francia elnök François Mitterand (1981-95) Algériával is helyreállította a diplomáciai és főként a gazdasági kapcsolatokat, ez pedig ahhoz vezetett, hogy a francia-marokkói kapcsolatok kissé elhidegültek, de a katonai együttműködés azért megmaradt. Bár a franciák közvetlenül nem avatkoztak bele a nyugat-szaharai konfliktusba, az ENSZ BT állandó tagjaként továbbra is minden támogatást megad Marokkónak, főként azután hogy a konzervatív Jacques Chirac (1995-2007) került hatalomra. Ez csak tovább erősödött, amikor Nicolas Sarkozy 2007 májusában átvette a stafétabotot. Még az év októberében meglátogatta a marokkói uralkodót, ahol azt mondta, hogy: „Franciaország vállvetve áll ki Marokkó mellett Nyugat-Szahara kérdésben.”⁹⁸ Ugyan vannak olyan francia politikai és karitatív szervezetek, akik támogatják a szaharáviak önrendelkezési jogát, de a kormányzat politikáját érdemben befolyásolni nem tudják.

Sokan nem értik, a mai napig is miért támogatja az USA és Franciaország töretlenül Marokkót, annak ellenére, hogy az milyen gyakran sérti meg a nemzetközi törvényeket, normákat. Ennek egyszerű oka van: a hidegháború idején úgy gondolták, hogy a Marokkói Királyság destabilizációja magával rántaná a teljes régiót, és a szovjetekkel szoros kapcsolatban álló Algériát és Líbiát a Nyugat csak Marokkón keresztül képes féken tartani. A hidegháború idejében a baloldali (kommunista) irányultságú országok és csoportok jelentették a veszélyt Nyugatra, mára pedig a radikális iszlám szervezetek. Marokkó pedig mindkét esetben sikeresen elhitette a nyugati országokkal, hogy ezekkel az erővel szemben észak-Afrikában biztosan csak rá számíthatnak. Az USA és Franciaország hivatalosan semleges a nyugat-szaharai konfliktusban, hiszen sem a marokkói felsőbbbséget nem ismerték el Nyugat-Szahara felett, sem pedig a Szaharai Demokratikus Arab Köztársaságot nem ismerték el. De semmiféleképpen sem nevezhetjük őket semlegesnek, hisz az egyik fél számára (Marokkó) hatalmas mennyiségű hadianyagot, pénzügyi és diplomáciai támogatást nyújtottak/nyújtanak. A két ország sosem hagyott kétséget a felől, hogy Marokkóban megbíznak, Algériában, pedig nem és a Polisariot a térség olyan destabilizáló szervezetének tartják, aki ellen küzdeni kell.⁹⁹ Érdekes módon azon egyik állam sem akadt fenn, hogy Marokkó igen jó kapcsolatokat ápolt, azzal a Szovjetunióval, akinek a térnyerését meg kellett volna akadályoznia a hidegháború

ideje alatt.¹⁰⁰ Az amerikaiak éppen azért a Marokkó által nyújtott szolgálatokért nem támogatták Nyugat-Szahara függetlenné válását. Legjobban a Kissinger által elmondottak fejezték ki az amerikaiak álláspontját Nyugat-Szaharával kapcsolatban: „Az Amerikai Egyesült Államok nem engedheti meg egy újabb Angola létrejöttét az Atlanti-óceán keleti partján!”¹⁰¹ Persze történt valamelyest változás az amerikaiak álláspontjában is, hiszen a 2001. szeptember 11-i merénylet után a Szahara-Száhel régió az egyik fő frontvonala lett a terrorizmus elleni harcban. 2004-ben az USA egy programot kezdeményezett, amely keretén belül az olyan szegény saharai államok határőrizetét és hadseregét fejlesztették komoly pénzekkel, mint Mali, Csád, Niger, és Mauritánia. 2006-ban a büdzsét jelentősen megnövelték és a résztvevő országokhoz csatlakozott Marokkó és Algéria is, majd a programot átnevezték Szaharai Terrorizmus Elleni Együttműködésnek (Trans-saharan Counter Terrorism Initiative/Partnership).¹⁰² Ez a program a térség stabilitását segíti elő ugyan és az USA ebben az esetben együttműködik a két szembenálló országgal, mind Marokkóval, mind pedig Algériával, de továbbra is tartanak egy független Nyugat-Szahara létrejöttétől, mivel az gyenge, instabil állam lenne, amely az USA-ellenes erők számára egyfajta hátszínként működhetne. Éppen ezért jelentette ki 2008 júniusában Bush elnök, hogy csak a Marokkón belüli autonómiát támogatják, mivel egy újabb független állam létrehozása a Szaharában minden realitást nélkülöz.¹⁰³

A másik ok, amiért a saharáviakat támadják, és Marokkót támogatják, az illegális migráció kérdése, ugyanis a Maghreb-régióan keresztül érkező illegális bevándorlás okozza a legnagyobb problémát a nyugat-európai államoknak.¹⁰⁴ Mivel Nyugat-Szahara közel van az EU déli határaihoz (alig 100 kilométerre található a Kanári-szigetek), az európai országok felé irányuló nemzetközi migráció egyik csomópontjává vált. A migránsok az évszázadokon keresztül karavánútként használt útvonalakon érkeznek. Az egyik fő gyűjtőpontja a szubsaharai menekülteknek Accra, illetve Bamako, ahonnan a kisebb-nagyobb csoportok az Algéria déli részén található Tamanrasset városába mennek, majd Marokkó (Oujda városán keresztül), Tunézia és Nyugat-Szahara (Mauritánia) felé indulnak tovább.¹⁰⁵ A nyugat-saharai menekültáradat az 1990-es évek közepén kezdődött, amikor a korábban a Földközi-tengeren próbálkozó migránsok,¹⁰⁶ egyre inkább az Atlanti-óceán kikötőiből próbáltak meg lélekvesztőikkel európai területre átjutni. Mivel a Polisario ellenőrzése alatt lévő területen nincs központi kormányzat, a mauritániai határőrség pedig szinte csak jelképes, egyre több menekült nem Marokkó, hanem Nyugat-Szahara és Mauritánia felől indul Európa felé.¹⁰⁷ A marokkói kormányzat éppen ezért, többször is megvádolta a SADR és Algéria vezetését, hogy a menekültek Marokkóba való bejutását aktívan támogatják, hogy azzal is destabilizálják az országot. Ezt az érintett felek visszautasították, de az illegális bevándorlókat továbbra sem állították meg.¹⁰⁸ A MINURSO békefenntartói többször is jelentették, hogy a megszokott csempészek és Polisario fegyveresek mellett egyre több

Kép 14. Fel nem robbant lövedék megjelölése a tiltott zónában

fekeete afrikai menekülttel – néha egész karavánokkal – találkoznak a sivatagban a járőrözések során. Az ENSZ többször szólította fel a Polisario vezetőségét, hogy akadályozzák meg az illegális migránsok áradatát. Végül a szaharáviak engedtek és 2004-ben Tifariti környékén, elfogtak egy pakisztáni és bangladesi menekültekből álló csoportot, amelynek tagjait először bebörtönözték, majd a mauritániai határnál elengedték.¹⁰⁹

Persze a menekültáradat nem állt meg, sőt, 2005-2006 során egyre több menekült érkezett a területre, Szenegálból, Gambiából, Sierra Leonéból, Libériából, Maliból, az Elefántcsontpartról, Ghánából, Nigériából, a Kongói Demokratikus Köztársaságból, Kamerunból, Szudánból, sőt, még a távoli ázsiai országokból is.¹¹⁰ Csak 2006 januárja és szeptembere között 24000 illegális bevándorló érkezett a Kanári-szigetekre, az egy évvel korábbi 4472 helyett. A menekültek közül, akiket visszafordítanak a Maghreb-országok hivatalos szervei, nem mennek vissza hazájukba, hanem letelepednek helyben (számuk több millióra tehető Algériában, Mauritániában, Marokkóban, Szudánban, Líbiában és Tunéziában), majd később ismét megpróbálnak valamelyik európai országba átjutni. Több emberjogi szervezet (UNHCR, Amnesty International és a Human Rights Watch) szerint a menekülteket mind az észak-afrikai, mind pedig az európai államok határőrei, rendőrei bántalmazták, gyakran megsértve az alapvető emberi normákat is.¹¹¹ Ezt nem enyhíti az a tény sem, hogy Európának elege lett az egyre inkább radikalizálódó muzulmán tömegektől, akik egy szempillantás alatt képesek véres összeütközést

provokálni egy rendőri ellenőrzésről, és akik bevallottan ellenségesek az őket befogadó államokkal szemben.¹¹² Sajnos az európaiak egyre inkább biztonsági és nem gazdasági, politikai szempontból közelítik meg az illegális migrációt, amely számukra minimális pozitívumot és egyre több negatívumot hordoz magában. A saharávi migránsok eddig nem okoztak problémát az őket befogadó államoknak, de sajnos egyre többször veszik őket egy kalap alá más, muzulmán országokból érkezett radikális muzulmán bevándorlókkal. Ezek ismeretében úgy tűnik, hogy Marokkó így vagy úgy, de megtarthatja a megszállt területeket, amit igyekszik minél jobban kiaknázni és a saját igényeinek megfelelően átformálni.

A Polisario által felügyelt területeken ellenben nem történt számottevő fejlődés, a szervezet Algérián kívül mástól nem kap komolyabb segítséget. Az emberek többsége még mindig az algériai menekülttáborokban él, ahogy azoknak a katonáknak a családtagjai is, akik a „felszabadított” területen szolgálnak.¹¹³ A „felszabadított területen” többnyire csak beduinok élnek, és néhány kis lélekszámú város (falu) található.¹¹⁴ A szervezet nemcsak gazdasági téren (erős függés Algériától és más segélyszervezetektől), hanem diplomáciai téren is hátrányba került, mivel a terület jövőjével kapcsolatos döntések az ENSZ-ben születnek meg. Ez kényszerű várakozásra készíti a Polisariót, amivel egyfajta előnyt biztosít a marokkóiak számára a már meglévő pozícióik erősítésére. A 2003-as Baker-látogatás után (január-február) az ENSZ Biztonsági Tanácsa további két hónapra hosszabbította meg a MINURSO mandátumát, majd később ismételten 2004. április 31-ig, azóta pedig a Világszervezet folyamatosan hosszabbítja a békefenntartóknak adott mandátumot. Árulkodó az a tény, hogy a Világszervezet vezetőinek döntése értelmében 2003. október 31. napjával a népszavazással kapcsolatos tevékenységet folytató iroda és a rendőri részleg „ideiglenesen” megszűnt, és az általuk feldolgozott és összegyűjtött anyagot – az összes szavazásra jogosult adata, a szavazó listák stb. – Genovába, az ENSZ központba szállították.¹¹⁵ Állításuk szerint, ha megegyeznek a szembenálló felek, az irodát újra felállítják, hogy a népszavazás lebonyolításában részt vegyen.

Azt azonban látni kell, hogy 12 év és közel 500 millió USA dollár elköltése után a Világszervezet több tagországa és vezető tisztségviselői közül is többen eredményt szerettek volna látni. Így nem rejtették véka alá csalódásukat, és Franciaország minden ellenállása dacára a Baker-terv finomított változatát Biztonsági Tanács 2003-ban tartott értekezletén elfogadták (Peace Plan).¹¹⁶ A tervet Baker és tanácsadói, Hurst Hannum professzor bevonásával – aki az ENSZ kelet-timori autonómia tervezetét is kidolgozta korábban – 2002 végére készítették el, majd miután a főtitkár jóváhagyta, a szembenálló felekkel is ismertette. Az új javaslatot a lehető legnagyobb körültekintéssel készítették, hogy egyik fél se tudja visszaautasítani.¹¹⁷ Habár a csoport a legnagyobb titokban dolgozott a tervezeten, úgy tűnt, hogy Marokkót valakik informálták az abban foglaltakról. Például a „Zöld Menet” 27. évfordulóján, a marokkói uralkodó kijelentette, hogy Nyugat-Szaharát

ban a referendum soha nem lesz megtartva.¹¹⁸ Baker a terv ismertetése során meglátogatta Marokkót, Algériát, Mauritániát és a Polisario vezetését, hogy megszerezze a támogatásukat. A Béketervet 2003. május 23.-án hozták nyilvánosságra, amelyről Kofi Annan úgy nyilatkozott, hogy az mind a két oldalt kielégítheti.¹¹⁹

Az új terv ugyan mindkét fél számára tett engedményeket, de független politikai elemzők, és más szakértők szerint még mindig Marokkónak kedvez. A végleges terv szerint négy vagy maximum öt év elteltével népszavazást tartanának a terület jövőjéről, addig pedig Nyugat-Szahara széles körű autonómiával rendelkezne a Marokkói Királyságon belül.¹²⁰ Létrehoznának egy szervezetet, amely a területtel kapcsolatos döntéseket készítené elő, szervezné a mindennapi életet és tartaná a kapcsolatot a marokkói hivatalos szervezetekkel (Western Sahara Authority – WSA). Ennek a szervezetnek sokkal kiegyensúlyozottabb lenne az összetétele, mint amilyet a Framework Agreement keretei között hozhattak volna létre, ahol a marokkói menekültek könnyen túlsúlyba kerülhettek volna, az őslakos szaharáviakkal szemben. Az átmeneti időszak alatt a helyi pénzügyek, a helyi adók, oktatás, halászat, biztonsági kérdések és más, a terület életét befolyásoló ügyek a WSA hatáskörébe tartoznának, míg a külügyek és a védelmi terület – beleértve a fegyverviselés kérdését is, kivéve a WSA rendfenntartó erőinek fegyverzetével kapcsolatos kérdések – továbbra is Marokkó irányítása alatt maradna. Itt is előrelépés történt a korábbi megállapodással kapcsolatosan, hisz a szaharávi autonómia jogi rendszere teljesen független lenne Marokkótól. Miután véget ér az átmeneti időszak, népszavazást tartanának, amely eldönti a terület végleges sorsát. Közben az ENSZ felügyelete alatt megkezdődne a menekültek visszatelepítése is a nyugat-szaharai területekre. A helyiek választhatnának az új államként a teljes függetlenség, a Marokkón belüli autonómia, illetve a Marokkóba való teljes beolvadás között. Szavazásra jogosult lesz minden olyan 18. életévét betöltő és Nyugat-Szahara területén élő lakos, aki 1999 óta állandó lakosként van nyilvántartva, akiket az ENSZ nyilvántartásba vett és szavazásra jogosultnak minősített, és azok a menekülttáborokban élők, akik a menekültügyi iroda által készített „visszatelepítendő lakosok hivatalos listáján” szerepelnek.¹²¹ Bár a marokkói szervek nem tudták elérni, hogy az itt szolgálatot teljesítő katonák (120000 fő) szavazhassanak, de a marokkói területekről betelepültek miatt a szavazás igen szoros lesz mindkét fél számára.¹²² Ezt a veszélyt jelzi, hogy a marokkói külügyminisztérium hivatalos tiltakozó jegyzéket juttatott el a Világszervezet akkori főtitkára, Kofi Annannak, amelyben kritizálták a Baker-tervet és az algériai kormány szerepét a terv kidolgozásában. Az azóta eltelt években persze finomodott az álláspontjuk, és már támogatják a tervezetet amennyiben az csak az autonómia kérdését érinti, és nem a függetlenséget pártolja.

Míg a marokkói vezetés hivatalosan nem adott választ, a Polisario mindenkit megdöbbsentett azzal, hogy hivatalos nyilatkozataiban üdvözölte és elfogadta az új tervezetet.¹²³ A Polisario éppen 2003-ban tartotta a tizenegyedik konferenciáját Tifaritiben, ahol nemcsak Mohammed Abdelazizt választották meg ismét a SADR

és a Polisario vezetőjének, hanem komoly vitát követően Baker ajánlatát is megszavazták.¹²⁴ Ugyan sok menekült állította, hogy csak a marokkói csapatok teljes kivonulása után hajlandó visszatérni Nyugat-Szaharába, de később hajlandók voltak a megegyezésre, ha az ENSZ által szavatolt biztonsági garanciákat megkapják a négy éves átmeneti időszakra. A szaharáviak megegyezési készségét több szakértő azzal magyarázta, hogy a Polisario véglegesen kimerült, és képtelen a további fegyveres harcra, illetve belső torzszalkodások bomlasztják, a közemberek és a vezetők jelentős része is belefáradt a majd három évtizede folyó harcokba. Az azóta eltelt időszakban Marokkó a kivárás politikáját választotta abban a biztos tudatban, hogy az általa elfoglalt területekről úgysem tudja senki kivonulásra kényszeríteni.¹²⁵ 2003 és 2005 közötti időszakban a Polisario több alkalommal is jelezte, elfogadhatónak tartják a Baker-terv finomított változatát, és hajlandók is lettek volna megkezdeni a tárgyalásokat ezzel kapcsolatosan, de a marokkói diplomácia nem reagált, csendben kivárt.¹²⁶ Baker a tervének bukása után még egy éven keresztül győzködte a szembenálló feleket, de miután kudarcot vallott,¹²⁷ 2004. június 1-vel lemondott a megbízásáról helyét, pedig John Bolton vette át.¹²⁸ Bolton ugyan meg akarta tartani ugyan a terület sorsáról rendelkező népszavazást, de rövid időn belül rájött, hogy ez nem valósulhat meg, mivel a Bush kormányzat határozottan a Marokkón belüli autonómiát támogatta.¹²⁹ Időközben a Polisario álláspontja is változott, mivel a pártot és a menekülttáborokat irányító „öregek” ellenfélre letek a főként fiatalokból álló, militáns Khatt al-Shahid (Mártírok sora) szervezetben. A Polisario belüli 2004-ben létrejött reformszervezetet főként a marokkói megszállás alatt élő és az európai szaharávi közösségek tagjai támogatják, akik sokkal erőteljesebben lépnek fel a marokkóiak ellen, sőt a háborúhoz való visszatérést szorgalmazzák. Egyelőre a szervezet képtelen hatékonyabban fellépni Abdelaziz és a béketárgyalások mellett következetesen kitartók ellen, de a léte lehetőséget biztosít a marokkóiaknak, hogy kritizálhassák a Polisariót.

A Polisario vezetőit szintén komoly kihívás elé állította a marokkóiak által megszállt területeken 2005 májusában kirobbanó „Szaharávi Intifáda,” amire a marokkóiak még keményebb elnyomással válaszoltak, közben a Polisario vezetői pedig semmilyen módon nem voltak képesek támogatást nyújtani a saját népüknek. Ugyan Mohammed Abdelaziz többször is megfenyegette a MINURSO vezetőit, hogy visszatérnek a fegyveres harchoz, amennyiben folytatódik a marokkói hatóságok brutális fellépése a tüntetők ellen, de szavait a szervezet vezetői nem vették komolyan. Az intifáda, akkor robbant ki, amikor a marokkói belbiztonsági egy szaharávi politikai foglyot, Ahmed Mahmoud Haddit az laayouni börtönből egy dél-marokkói börtönbe kívánták átszállítani.¹³⁰ A fogoly rokonai és egy kis létszámú szaharávi politikai aktivistából álló csoport 2005. május 21-22-én tüntetést tartottak a börtön előtt, azt követelve, hogy a foglyot ne szállítsák el. A marokkói hatóságok azonban erőszakkal feloszlatták a tüntetést, amit már egy sokkal nagyobb és jobban megszervezett követett. Hamarosan az utcák megteltek a függetlenséget köve-

telő szaharáviakkal, akik a SADR zászlaját lengették és autógumikat égettek a város több pontján is. A marokkóiak ismét elfojtották a zavargásokat és több száz embert bebörtönöztek. Ez azonban nem csökkentette az emberek dühét, Marokkó elleni tüntetések törtek ki a megszállt Nyugat-Szahara összes nagyobb településén, sőt több dél-marokkói városban is (Tan-Tan és Assa). A szaharávi tüntetők csak rövid időre keltették fel a nagyvilág figyelmét, így Marokkó többé-kevésbé sikeresen elfojtotta a megmozdulásokat és több szaharávi aktivistát ismét bebörtönöztek. A konfliktus lenyugodni tűnt, amikor októberben az egyik tüntetőt, Hamdi Lembarkit a marokkói rendőrök a nyílt utcán, fényes nappal halálra verték. Lembarki 2006 januárjában tartott temetése tömegdemonstrációvá fajult, mint ahogyan Aminatou Haidar szabadon bocsátása is. 2007-ben a szaharáviak szinte minden nap újabb tüntetéseket szerveztek, amelyeknek többsége ugyan békésen zajlott le, de több olyan eset is történt, amikor a marokkói rendőrök által megtámadott tüntetők maguk is botokkal és kövekkel támadtak a rendfenntartó erők tagjaira.¹³¹ A tüntetésekről készült mobiltelefon felvételek szinte azonnal felkerültek a különböző internetes portálokra, ahol bárki nyomon követhette az eseményeket. A szaharáviak nem csak ilyen módon voltak képesek felkelteni a világ figyelmét, 2009 novemberében a Szaharávi Emberi Jogok Szervezete (Saharawi Human Rights) egyik aktivistája, Aminetu Haidar meghívást kapott az Amerikai Egyesült Államokba, ahol rangos kitüntetésben részesült emberjogi tevékenységéért. Amikor hazaérkezett a marokkói hatóságok kitoloncolták Spanyolországba, és nem akarták vissza engedni Nyugat-Szaharába. Haidar ügye heteken keresztül foglalkoztatta a világ közvéleményét, és a figyelmüket ráirányította a nyugat-szaharai kérdésre.¹³² Ugyanakkor, hogy eltökéltségüket bizonyítsák, a marokkói integritás védelmében hadgyakorlatot tartottak az ENSZ által ellenőrzött tűzszüneti zónában, ezzel is fenyegető üzenetet küldve a Polisariónak és a megszállt területeken élő szaharáviaknak.¹³³

Mivel a világ figyelmét nem tudták tartósan felkelteni a tüntetők, valamelyest nyugodtabbá vált a helyzet a megszállt területen, de 2010 őszén újra kezdődtek a tüntetések, amikor a szaharávi aktivisták a főváros közelében létrehozták a Gdeim Izik nevű táborukat, ahol október 9. és november 8. között a Marokkói elnyomás ellen tüntettek. Az első héten csak néhány száz sátrat vertek fel a tüntetők, de hamarosan több ezer sátor állt a táborban, ahol több mint 5000 tüntető rendezkedett be. További táborok alakultak Bojadur, Dakhla és Smara városok közelében is. Október 14-én néhány fiatal élelmiszert vitt a tüntetők számára, amikor a tábor közelében települt marokkói biztonsági erők tüzet nyitottak rájuk. Egy 14 éves fiú, Nayem Elgarhi az életét veszítette, egy másik társa pedig súlyosan megsebesült.¹³⁴ A tüntetők csak még elszántabbak lettek és mivel nem voltak hajlandók feloszlani a táborukat, a marokkói biztonsági erők november 8-án támadást indítottak ellenük, amely során 36 szaharávi életét veszítette, 723 megsérült és 163 főt letartóztattak.¹³⁵

2011 februárjában ismét elkezdődtek a tüntetések, amikor Nyugat-Szahara második legnagyobb városában, Dakhlában a „tenger és sivatag” zenei fesztivál után felfegyverzett marokkóiak garázdálkodtak a saharáviak lakónegyedében.¹³⁶ Másnap már a saharáviak kezdtek tüntetésbe, amit a rendőrség sikertelenül próbált meg felosztatni, és amely gyorsan tovább terjedt a többi nyugat-szaharai városra is. Például március 2-án a fővárosban ülősztrájkot szerveztek, amit a marokkói rendőrség brutálisan felosztatott. Azóta folyamatosan tartanak kisebb nagyobb megmozdulásokat a saharáviak, de egyelőre még nincs olyan személy, aki képes lenne összefogni és vezetni őket.

Az új fegyveres harc megkezdésének lehetősége egyre távolabb kerül a bizonytalan jövőbe és ez már a táborokban és a Marokkó által megszállt területeken életet nem elégíti ki, szemükben a Polisario vezetőségének hitelessége lassan megkérdőjeleződik. Az a diplomáciai győzelem, amit a Baker-terv elfogadásával szerzett meg a Polisario, az elmúlt évek során erodálódott. Peter Van Walsum, akit a főtítkárr 2005-ben nevezett ki különleges megbízottjának de Soto távozása után, nem volt képes előrelépést elérni, sőt 2007-ben az ENSZ BT – az USA és Franciaország nyomására – a Marokkó által javasolt autonómiát volt csak hajlandó felkínálni a saharáviak számára. A Világszervezet felhívta az őslakosokat képviselő szervezeteket, hogy feltételek nélkül kezdjen tárgyalásokat Marokkóval.¹³⁷ Egyszerűen, az ENSZ odajutott, hogy azt a felet büntette, akitől elrabolták a földjét, aki ellen folyamatosan erőszakot követtek el, aki a tárgyalások során folyamatosan együttműködött a Világszervezet küldötteivel, míg Marokkót, aki törvénytelen agressziót követett el egy nép ellen – sőt, emberiség elleni bűncselekményeket – jogtalanul megszállva tart egy országot, ahol tehette kijátszotta az ENSZ képviselőit jutalmazza azzal, hogy törvényesíti a jelenlegi helyzetet. Így végleg Marokkó részévé válik Nyugat-Szahara, amely a nemzetközi jog alapján független ország lehetne. Ennek ellenére 2007-ben a Polisario részt vett a New Yorkban (Manhasset) tartott tárgyalásokon, ahol bizonyossá vált számukra, hogy Marokkó továbbra is csak az erőből és nem a diplomáciából ért. Éppen ezért a megszállta területeken tovább folytak a tüntetések, amihez a Polisario vezetői érdemben nem tudtak hozzájárulni, csak szavakkal buzdították a marokkóiak ellen küzdő saharáviakat.

2008-ban VI. Mohamed levelet írt Bush elnöknek, amelyben tudomására hozta, hogy a konfliktus egyetlen megoldási lehetősége a saharáviak számára a Marokkón belül biztosított autonómia, amelyet ki is dolgoztak számukra.¹³⁸ Talán emiatt követte el Walsum azt a hibát, hogy hivatalosan is nyilatkozatot adott, amelyben kijelentette Nyugat-Szahara számára a függetlenség elérhetetlen álmom marad csak.¹³⁹ Később visszakozott és elismerte, hogy a nemzetközi jog a Polisario oldalán áll, de a függetlenséget akkor sem kapják meg a realitások miatt.¹⁴⁰ A Biztonsági Tanács nem kommentálta Walsum kijelentést, de a MINURSO mandátumát nem a szokásos hat hónappal hosszabbította meg, hanem egy teljes évvel.¹⁴¹ A Polisario válasza sem késett, amelyben világossá tették, hogy Walsum személye elfogadhatatlanná vált

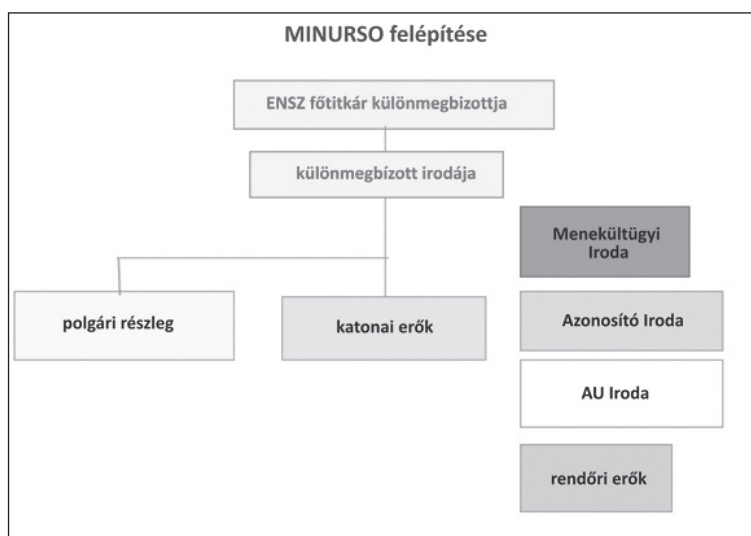
számukra, mint semleges közvetítő. Az ENSZ hivatalosan nem reagált a Polisario kommunikéjére, de amikor Walsum szerződése lejárt, azt nem hosszabbították meg, így megbízatása végleg megszűnt. Pár héttel később az akkori amerikai külügyminiszter, Condoleeza Rice kijelentette, hogy az USA támogatja a nyugat-szaharai autonómiát Marokkón belül és 2009-ben kinevezték a közel-keleti ügyek specialistájaként ismert Christopher Rosst, hogy képviselje az Amerikai Egyesült Államokat a nyugat-szaharai kérdésben.¹⁴² Az ő kinevezése sem hozott túl sok változást, mivel a szembenálló felek álláspontja nem változott, így 2009-ben ismét egy évvel hosszabbította meg a misszió mandátumát a Biztonsági Tanács.¹⁴³ 2010-ben ismét tartottak egyeztetéseket az ausztriai Dürnsteinben és az amerikai Westchesterben, de megegyezésre itt sem került sor, így az ENSZ BT a MINURSO mandátumát ismét meghosszabbította egy évvel.¹⁴⁴ Ugyanez történt 2011-ben is. Bár megtartották a „kötelezően előírt” megbeszéléseket, semmilyen pozitív változás nem történt, az ENSZ képtelen a feleket kimotoztatni a jelenlegi állapotukból, így az elmúlt években létrejött helyzet, a „se béke, se háború” áll továbbra is fenn.¹⁴⁵

Bár a Polisario által megszállt területeken jelentősen megerősödött a szervezettel szimpatizálók tábora, és már-már intifádát hirdetnek a függetlenségük megszerzéséhez,¹⁴⁶ a világ közönye vagy éppen a konfliktus kerülése miatt (egyszerűbb egy békefenntartó missziót működtetni, mint egy fegyveres konfliktust felszámolni!)¹⁴⁷ a jelenlegi helyzet – úgy tűnik – továbbra is fennmarad, akár szavazással, akár anélkül.

A MINURSO felépítése

A MINURSO az ENSZ főtitkárának van alárendelve, azonban vezetői jogait különleges megbízottja (Special Representative of the Secretary General – SRSG) gyakorolja, aki egyben a misszió első számú vezetője is. A jelenlegi különleges megbízott Hany Abdel-Aziz (Egyiptom).¹ A misszió katonai irányítását a misszió katonai parancsnoka, (Force Commander – FC) az ENSZ főtitkárának felkérése és a Biztonsági Tanács egyetértése alapján végzi. Munkáját a főtitkár különleges megbízottjának egyidejű informálásával, az ENSZ New York-i székházában lévő katonai tanácsadó felügyeli.

Ábra 22.

Forrás: The future of development policies and changing priorities: Africa, p. 69.

A MINURSO központja a Marokkó által megszállt területek központjában lévő Laayoune városában található. A misszióban 231 katonai személy és 6 rendőrtiszt teljesít szolgálatot, beleértve a katonákat vezető tábornokot (jelenleg Abdul Hafiz vezérőrnagy, Banglades) ebből 203 fő katonai megfigyelőként, míg további 27 fő más, a misszió irányítását kiszolgáló és biztosító munkakörökben tevékenykedik (20 fős bangladesi egészségügyi csoport és 7 fős ghánai tiszthelyettesekből álló hivatalnokcsoport).²

A misszióba az alábbi államok küldenek katonai megfigyelőket: Argentína, Ausztria, Banglades, Guineai Köztársaság, Dél-Korea, Egyiptom, Salvador, Franciaország, Ghána, Görögország, Honduras, Horvátország, Írorság, Kenya, Kína, Lengyelország, Magyarország, Malajzia, Mongólia, Nigéria, Olaszország, Oroszország, Pakisztán, Srí Lanka és Uruguay.

Ezenkívül 103, a világ minden tájékáról származó nemzetközi és további 146 helybéli alkalmazott segíti a MINURSO munkáját.³ A szervezet részlegei között nem szerepel a korábban már megszüntetett Azonosítási Iroda, de a későbbiekben az ő munkájukról is szeretnék szólni. A műveleti területen, olyan helyeken hoztak létre járőrtáborokat (team site), ahol elhelyezkedésük és megközelíthetőségük miatt lehetőségük van egy adott terület ellenőrzésére. A szektorokat a misszió 2005-ös átalakításakor felszámolták, azóta a táborok közvetlenül a misszió parancsnoksága alá vannak bekötve.⁴ Ezekben a táborokban szolgálnak a misszióba katonákat küldő, az ENSZ vagy a küldő kormányok által kiképzett, a katonai megfigyelő munkára alkalmas tisztek. A MINURSO íratlan szabálya, hogy ugyanazon táborban, amennyiben lehetséges, két, azonos nemzethez tartozó katonai megfigyelő csak kivételes esetben teljesíthet szolgálatot.⁵ Ezt természetesen csak a kisebb kontingenseket küldő országok katonáinál tudják hatékonyan alkalmazni. Ugyanezt az elvet próbálják meg érvényesíteni a főhadiszálláson szolgálatot teljesítőkkal kapcsolatban is, akiknek a munkáját a saját tapasztalataim alapján mutatom be.⁶

A MINURSO állományában szolgáló tisztek munkáját a saját nemzeti előírásaiokon felül, a misszió szabályzata és a misszió által a szembenálló felekkel megkötött katonai megállapodások szabályozzák. Az első katonai megállapodást (Military Agreement 1) a Marokkói Királyi Hadsereg, a Polisario és a MINURSO kötötte meg 1997 decemberében, illetve 1998 januárjában. A megállapodás tartalmazza azokat a cselekményeket, amelyek sértik a tűzszüneti egyezmény előírásait, és felhatalmazza a békefenntartókat ezek kivizsgálására.⁷ A megállapodás célja a status quo fenntartása. Habár az egyezményt a szembenálló felek betartották, de az elmúlt évek során annak előírásait több esetben is megsértették. A második megállapodás (Military Agreement 2) a MINURSO és a Polisario kötötte 1999 áprilisában, míg a harmadik megállapodás a Marokkói Királyi Hadsereg és a MINURSO között 1999 márciusában jött létre.⁸ A megállapodások célja, hogy csökkentsék a lakosságot, a szembenálló feleket és a békefenntartókat fenyegető akna veszélyt, ugyanis a területen rengeteg fel nem robbant akna és tűzérési lövedék található. A megállapodások értelmében a békefenntartók az általuk felfedezett aknákat megjelölik, majd a pontos koordinátákat átadják a szembenálló feleknek, akik a rendelkezésükre álló eszközökkel megkezdik azok megsemmisítését. Ezt a tevékenységet egyelőre csak a marokkóiak képesek végrehajtani, a Polisario – megfelelő felszerelés és képzettség hiányában – kevésbé vagy egyáltalán nem.⁹

A parancsnokságon szolgálók – nagy általánosságban – a NATO szervezeteiben érvényben lévő struktúra alapján tagozódnak. A törzstisztek feladatait a misszió

szabályzata (Standard Operating Procedures For Peacekeeping Operations-SOP) szabályozza.

*A parancsnokságon szolgáló törzstisztek fő feladataik és kötelemük:*¹⁰

- Szakmai kérdésekben javaslatokat készítenek elő a parancsnok, törzsfőnök számára.
- Együttműködnek a polgári szervezetekkel, koordinálják és irányítják a szakmai munkájukat.
- Együttműködnek a többi katonai részleggel. (G1-személyügy, G3-hadműveleti szolgálat, G4-logisztikai szolgálat stb.)
- A járőrtáborokban szolgálatot teljesítő és a szakmailag nekik alárendeltek szakmai felkészítése és ellenőrzése.
- Különböző jelentések elkészítése a MINURSO és a New York-i parancsnokság számára.
- A törzsfőnök naprakész informálása szakmai ügyekben.

A parancsnokság állományában szolgálatot teljesítők:

- **Törzsfőnök (Chief of Staff - COS):** A malajziai kormány és az ENSZ közötti megállapodás alapján a Malajzia által betölthető nemzeti beosztás (ezredes). A katonai parancsnok távollétében ő irányítja a katonai megfigyelők munkáját, folyamatosan figyelemmel kíséri a napi ügyeket; szervezi és felügyeli a parancsnokságon folyó szakmai, katonai munkát.
- **Összekötő tiszt (Senior Liaison Officer - SLO):** Az orosz kormány és az ENSZ közötti megállapodás alapján az Orosz Föderáció által betölthető nemzeti beosztás (ezredes). Feladata a Tindufban lévő katonai összekötő iroda vezetése, az itt szolgáló katonai megfigyelők munkájának irányítása, a Polisario vezetőivel és az algériai kormánnyal való kapcsolattartás.
- **Hadműveleti főtitst (Chief Operations Officer - COPO):** A ghánai kormány és az ENSZ között megkötött szerződés alapján a Ghána által betölthető nemzeti beosztás (alezredes). A misszió kezdetétől 2003 januárjáig az Amerikai Egyesült Államok jelölte ki a beosztást ellátó tisztet, és csak a misszióból való távozásuk után került a beosztás a ghánaiakhoz. Fő feladata a misszió hadműveleti tervezésének irányítása, a katonai és járőrözési munka megszervezése és felügyelete. Műveleti kérdésekben a törzsfőnök tanácsadója, felel a különböző műveleti és szolgálati utasítások kidolgozásáért és azok alkalmazásáért, a missziós jelentések (OPORDS, stb.) elkészítéséért, titkosításáért és a New York-i irányító központ tájékoztatásáért. A felelősségi körébe tartozik a parancsnokságon szervezett kiképzések, tanfolyamok és megbeszélések megszervezése, lebonyolítása, a szolgálatok felkészítése, ellenőrzése is. A főhadiszállás biztonsági ügyeivel is ő foglalkozik a civil biztonsági szolgálat (Security) és a marokói biztonsági és rendészeti szervezetek bevonásával.
- **Személyügyi főnök (Chief Military Personal Officer - CMPO):** A beosztást bármelyik nemzethez tartozó főtitst megpályázhatja, de általában az afrikai

országok tisztjei közül kerül ki. Fő feladatai közé a személyi munka szervezése és irányítása tartozik (szabadságolások, jelentések, személyügyi jellemzések, azonosítási kártyák elkészíttetése, vezénylések stb.). Ő értékeli a katonai megfigyelők beadványait és készíti elő azokat a parancsnoknak elbírálásra. Ő képviseli fegyelmi és más, a katonai megfigyelőket érintő ügyekben (baleset, haláleset stb.) a parancsnokot, és szervezi, illetve felügyeli a vizsgálóbizottság munkáját. Személyügyi kérdésekben a törzsfőnök tanácsadója, ő készíti el a szolgálati beosztást az ügyeletes tisztok és a járőrök számára a főhadiszálláson. Kapcsolatot tart az egészségügyi főtiszttel, koordinálja az orvosi vizsgálatra vagy kezelésre érkező katonai megfigyelők utaztatását a táborokból a parancsnokságra, majd vissza.

- **Logisztikai főnök (Chief Logistic Officer - CLO):** A beosztást bármelyik nemzethez tartozó főtiszttel megpályázhatja. Feladata a misszió teljes körű logisztikai szükségleteinek biztosítása (élelmiszer, kenő, hajtó- és üzemanyag, ivóvíz, bútorzat, egyéb felszerelés stb.), a katonai megfigyelőpontok ellátása. Munkáját a civil logisztikai szolgálatokkal (General Service Section-Integrated Support Services) együttműködve hajtja végre. Felelős a logisztikai szabályzatok és utasítások elkészítéséért és alkalmazásáért. Időszakonként köteles meglátogatni a táborokat, hogy személyesen is ellenőrizze a szektorok és a táborok logisztikai szolgálatait.
- **Együttműködési és jóléti főtiszttel (Senior Coordination Officer - SCO):** A beosztást a misszióban lévő hallgatólágos megállapodás alapján a dél-amerikai országok (Salvador, Honduras, Chile és Uruguay) főtisztjei töltik be, rotációs alapon. Fő feladata az állomány kantinekkel való ellátása, a szabadidős programok megszervezése és lebonyolítása. Az ő felelősségi körébe tartozik az eltávozásra menő vagy szolgálati okokból a parancsnokságra érkező katonai megfigyelők szállásának biztosítása, a különböző katonai ünnepek (nemzeti napok, hivatalos rendezvények) megszervezése és lebonyolítása. Ugyancsak hozzá tartozik a katonai protokoll, az elektronikus és az írott sajtó képviselőivel való kapcsolattartás.
- **Kiképzési főtiszttel (Force Training Officer - FTO):** a beosztást bármelyik nemzethez tartozó főtiszttel megpályázhatja. Az összes kiképzési kérdés hozzá tartozik (szakmai tanfolyamok, arab, francia és spanyol nyelvi tanfolyamok szervezése, szakkiadványok, szabályzatok megjelentetése). Elkészíti a heti és havi jelentéseket, rendszeresen frissíti a misszió kiképzési terveit, és ellenőrzi a kiképzések végrehajtását (UNMO Mission Training Program - MTP). Rendszeresen ellenőrzi a szektorokban szolgálók képzettségét, szakmai tudását; szükség szerint előadásokat és tanfolyamokat szervez nekik. Kiképzési feladatai mellett ő látja el a misszió sporttiszti beosztását is.
- **Egészségügyi főtiszttel (Force Medical Officer - FMO):** A malajziai kormány és az ENSZ közötti megállapodás alapján a Malajzia által betölthető nemzeti

beosztás (alezredes). Az ő feladata a maláj orvos csoport munkájának koordinálása és a misszióval kapcsolatos összes egészségügyi, orvosi és higiénés feladat szervezése, irányítása, ellenőrzése.

- **A malájziai orvoscsoport parancsnoka (Commander of Malasian Medical Unit - CMMU):** Az érvényben lévő nemzetközi megállapodások alapján a misszió orvosi ellátását a malájziai hadsereg által kiküldött húszfős katonai orvosi csoport biztosítja, saját parancsnokság alatt. A egység parancsnoka felel az orvosi csoport munkájáért és a misszió egészségügyi ellátásáért, együttműködve a marokkói katonai kórházzal (Casablanca) és a spanyol hadsereg tenegreszeti kórházával (Las Palmas).
- **Adminisztratív segédtsízt (Aide-De-Camp - ADC):** A beosztást a misszióban lévő hallgatólágos megállapodás és az azzal járó speciális kívánalmak miatt (francia nyelvtudás és kapcsolattartás a marokkói katonai szervezetekkel) a francia kontingens századosa tölti be. Szervezi a parancsnok Marokkón belüli utazásait, találkozóit; kapcsolatot tart a helyi szervezetek vezetőivel, részt vesz a hivatalos találkozókön, és jegyzőkönyvet készít az ott elhangzottakról. Lebonyolítja a parancsnoki iroda levelezését, részt vesz az irodai munka megszervezésében és kivitelezésében, végrehajtja a parancsnok utasításait.
- **Szárnységéd (Military Assistant of Force Commander):** Általában a misszió parancsnokával azonos nemzetiségű százados tölti be ezt a beosztást. Feladatai közé tartozik a parancsnok találkozóinak megszervezése, lebonyolítása és az ott elhangzottak jegyzőkönyvi rögzítése, a parancsnok levelezésének intézése, a napi beérkezett posta áttekintése és osztályozása, a parancsnok hivatalos beszédvázlatainak elkészítése, esetleges tisztázása. A hivatalos rendezvényeken való megjelenéseken fotókat készít, az eseményeket pedig dokumentálja, majd archiválja későbbi felhasználásra (belső kiadványok, sajtó stb.). Az adminisztratív segédtsízt távollétében annak feladatait is ő látja el, kettőjük közül ő a rangidős.
- **Segédtsízt (törzsfőnöki - Military Assistant to the Chief of Staff):** A törzsfőnök által kiválasztott, többnyire azonos nemzetiségű százados tölti be a beosztást. A törzsfőnök számára adminisztrációs feladatokat végez. Előkészíti és megszervezi annak programjait, kapcsolatot tart a különböző katonai szervezetekkel és szekciókkal. Munkaköre lényegében megegyezik a parancsnoki segédtsíztével.
- **Vezénylő tiszthelyettes (Force Sergeant Major - FSM):** Az érvényben lévő megállapodás alapján ghánai tiszthelyettes, főtörzssörmeister vagy zászlós tölti be ezt a beosztást. Kiemelt szerepe van a különböző katonai rendezvények lebonyolításában, ő felel a katonai megfigyelők előírás szerinti öltözködésért; fegyelmi kérdésekben pedig ő a misszió parancsnokának a tanácsadója. A vezénylő tiszthelyettes szervezi, irányítja és ellenőrzi a parancsnoki iroda alárendeltségébe tartozó tiszthelyettes katonák munkáját. Elkíséri a parancsnokot hivatalos útjaira, és segít a segédtsíztnek a program lebonyolításában.

A misszió parancsnokságán az alábbi részlegek működnek:

- **Személyügyi részleg:** A személyügyi részleg feladatai közé tartozik az összes, a MINURSO állományába tartozó katonai megfigyelőt érintő személyügyi feladat (utazás, szolgálati út, váratlan halálest, baleset, orvosi vizsgálat vagy kezelés stb.) végrehajtása, a katonai igazolványok elkészítése, különböző jelentések kidolgozása, véleményezése; segítségnyújtás vallási és lelkiismereti kérdésekben, a fegyelmi bizottságok létrehozása és működtetése. A részlegnél a parancsnokon kívül további két tiszt és két tiszthelyettes teljesít szolgálatot. A tiszthelyettesek nyilvántartói és irodai alkalmazotti munkát végeznek a DCMPO szakmai irányítása alatt, a szolgálati előljárójuk azonban a misszió vezénylő tiszthelyettese.
- **Tervezési és hadművelleti részleg:** A felderítés (G2) és a hadművelleti-tervezési részleg – főleg az élőerő hiánya miatt – összevonva működik. A részleg munkáját a hadművelleti főtitzt irányítja (Chief Operation Officer – COPO). Feladataik közé tartozik a misszió belüli mindennemű katonai tervezés, adatgyűjtés, az információk feldolgozása és kiértékelése, a katonai megfigyelők napi munkájának (járőrszolgálat és egyéb szolgálati feladatok) koordinálása. A részlegen belül öt tiszt teljesít szolgálatot (hadművelleti főtitzt helyettese, légiforgalmi tiszt és további három törzstiszt).
- **A hadművelleti főtitzt helyettese (Deputy Chief Operations Officer – DCOO):** Ő felel a részlegben dolgozó tisztek munkájának megszervezéséért, tartja a kapcsolatot a szektorok és a táborok hadművelleti és felderítő tisztjeivel, ellenőrzi az adatgyűjtést, feldolgozást és a jelentések eljuttatását a New York-i műveleti központnak.
- **Légiforgalmi tiszt (Air Liaison Officer – ALO):** Ő felelős a misszió belüli légi szállítások, a légi felderítések, kiképzések és mentések megszervezéséért és azok koordinálásáért. Feladatai közé tartozik a légibiztonsági előírások alkalmaztatása és maradéktalan betartatása katonai megfigyelőkkel. Elkészíti az utazási listákat (Flight Manifest), és megszervezi a speciális járatokat a helyi katonai és civil légiforgalmi szolgálatokkal együttműködve.
- **Törzsművelleti tisztek (Staff Operations Officers – SOO):** Feladatuk a táborok napi működésének ellenőrzése, a szolgálatok felkészítése, irányítása és ellenőrzése, a beérkező felderítési adatok feldolgozása (ORBAT), majd értékelése a misszió parancsnoka számára. Részt vesznek a különböző utasítások kidolgozásában, ellenőrzik a katonai megállapodások és a tűzszüneti megállapodás betartását, illetve megsértésük esetén elkezdik az ügyek kivizsgálását. Elkészítik a napi, heti, havi és más időszakos jelentéseket (SITREP, stb.) a misszió és az ENSZ vezetői számára. A hadművelleti főtitzt helyettesi, a légiforgalmi tiszt, a törzstiszt beosztások ellátásának feltétele főtitzti rendfokozathoz kötöttek.
- **Logisztikai részleg:** Mint mindenhol máshol, itt is talán ennek a részlegnek van a legnagyobb felelőssége és leterheltsége, hiszen üzemanyagra, élelmi-

szerre, ivóvízre és más logisztikai anyagokra mindig szükség van. Az anyagok szállítását a nagy távolságok miatt többnyire három helikopterrel (MI-8) és három Antonov típusú szállító repülőgéppel végzik, ami az együttműködő részlegektől napi kapcsolatot és folyamatos koordinációt követel. A békefenntartók által használt felszerelések és eszközök használhatósága az extrém körülmények miatt lényegesen rövidebb idejű, mint más műveletekben, ez pedig szintén komoly kihívások elé állítja a logisztikában dolgozókat.¹¹

A gépeket az ENSZ az ukrán és az orosz legénységgel együtt az országaiktól bérli, általában hathónapos időszakokra.

A logisztikai ellátás felelőssége elsősorban a misszió civil, azaz nem katonai részét érinti, ami már csak azért is érthető, mivel a katonai megfigyelők a parancsnokságon általában csak 4-6 hónapot töltenek el egy-egy beosztásban. A táborokban és a szektorparancsnokságon a helyzet speciális volta miatt viszont csak katonai megfigyelők végeznek logisztikai munkát, míg a polgári logisztikai szolgálat a parancsnokságon települ. A polgári szakemberek (a katonákkal együttműködve) a misszió belüli biztosítják az alábbi szolgáltatásokat: járművek javítása és szervizelése, szállítás, hírközlés, pénzügyi és egyéb adminisztrációs feladatok. A logisztikai részleget a logisztikai főtiszt irányítja, és a részlegen belül az alábbi beosztások találhatók:

- **Logisztikai főtiszt helyettese (Deputy Chief Logistics Officer):** A karbantartási és a működtetési ügyekért felel. Őhöz kerülnek be a táborok működtetésével kapcsolatos anyagok, ő felel a tűzvédelmi feladatok végrehajtásáért, az aggregátorok és más, a táborokban található műszaki eszközök javításáért, esetleges pótlásáért. A javítóműhelyeknek a katonai szervezet részéről ő jogosult bármilyen feladatot adni, illetve ő szervezi meg a technikusok időleges kitelepülését a táborokba.
- **Szállítási és tervező tiszt (Transport and Plans Officer):** Ő felel a katonai megfigyelők által használt összes gépjármű karbantartásáért és javításáért, a hajtó- és kenőanyagok, illetve a repülőgépek üzemanyag-ellátásáért. Ugyancsak az ő feladatai közé tartozik a logisztikai részleg jelentéseinek véglegesítése, majd eljuttatása a címzett szervezetekhez.
- **Ellátó tiszt (Supply Officer):** Hozzá érkeznek be a táborokból a különböző anyagi igénylések (az élelmiszer és üzemanyag kivételével), amelyeket a mindenkori szükségletek, és a rendelkezésére álló raktári készletek függvényében biztosít. Napi kapcsolatot tart az ellenőrzési és számviteli részleggel (Procurement), a polgári logisztikusokkal, a raktárak vezetőivel és a minőségi ellenőrökkel (Receiving and Inspection - R&I).
- **Élelmészeti tiszt (Food Officer):** Hozzá tartozik az összes, a katonai megfigyelők élelmészésével kapcsolatos feladat. Figyelemmel kíséri a táborokban folyó élelmészeti munkát, a heti és havi raktárkészlet jelentések eredményeit, ellenőrzi és jóváhagyja az élelmiszerigényléseket. A higiénés tiszttel közösen

folyamatosan ellenőrzi az élelmiszerek minőségét, együttműködik a polgári logisztikusokkal és a beszállító cégekkel. Külön az ő feladatai közé tartozik a szállítók által benyújtott számlák ellenőrzése, és csakis az ő engedélyével történhet a missziót élelmiszerekkel ellátó cégek kifizetése.

A logisztikai részlegben lévő beosztásokat főtisztí rendfokozatú tisztek tölthetik be, szakmai alkalmasság esetén azonban a misszió katonai parancsnokának engedélyével ezeket, mint szakbeosztást, százados is elláthatja.

- **Együttműködési és jóléti részleg (Welfare and Coordination):** Ez a legkisebb részleg a misszióban. Ők felelnek a katonai megfigyelők kávéval (cigaretta, alkohol, édesség stb.) történő ellátásáért, a szabadidős programok megszervezéséért és lebonyolításáért a misszió teljes területén. A részleg parancsnokán kívül két másik tiszt teljesít szolgálatot a parancsnokságon:
- **Jóléti tiszt (Welfare Officer):** Ő működteti a misszió belüli boltállományt, az áru beszerzése, a termékek beárazása és a táborokba történő eljuttatása ő feladata és felelőssége. Ő kezeli a katonai megfigyelők jóléti alapjában található pénzügyi összeget, és szükség szerint kulturális (DVD lemez, videó kazetta, társasjátékok stb.) és sporteszközöket vásárol belőle. Ő az, aki megszervezi a különböző sport és kulturális programokat, együttműködve a többi részleggel.
- **Szervező tiszt (Coordination Officer):** Az ő feladatai közé tartozik a táborokból Laayouneba érkező megfigyelők elszállásolása, az újonnan érkezők fogadása, a különböző katonai és protokolláris rendezvények megszervezése és levezénylése (nemzeti napok, kitüntetések átadása stb.). Kapcsolatot tart a marokkói és a spanyol szállodákkal, utazási irodákkal és más turisztikai szervezetekkel, és rajtuk keresztül biztosítja a szabadságra hazautazó tiszteknek a kedvezményes repülőjegyet.
- **Kommunikációs részleg:** Mivel a misszió három ország területén teljesít szolgálatot, a terület hiányos infrastruktúrája miatt a távközlési szakemberek saját, a missziót befogadó államoktól független hírközlési rendszert fejlesztettek ki. A kommunikációs részlegben szolgálatot teljesítők a polgári szakemberekkel (ENSZ alkalmazottak) együttműködve a rádió (hosszú és rövidhullámú, VHF és HF) és a telefonos rendszert működtetik; karbantartják, javíttatják a számítástechnikai és a híradástechnikai eszközöket (faxgépek, számítógépek, fénymásolók, stb.). A részlegben két tiszt teljesít szolgálatot, akik főtisztí rendfokozattal rendelkeznek.
- **Kommunikációs főtiszt (Force Communication Officer-FCO):** Szorosan együttműködik a polgári kommunikációs részleg vezetőjével, akivel közösen tervezik meg az eszközbeszerzéseket, koordinálják a katonai és polgári részlegek, valamint a javító részleg munkáját. Hozzá érkeznek be a táborokból és a szektorokból a napi jelentések (communication daily situation reports), amelyeket feldolgozás és kiértékelés után továbbít a törzsfőnöknek.
- **Kommunikációs tiszt (Assistant Force Communication Officer-AFCO):** Fő feladata a kommunikációs főtiszt munkájának segítése, a szakmai tervező-

munka pontos határidőre való elvégzése. Felügyeli a parancsnokság, a szektorok és a táborok közötti kommunikációs rendszerek működtetését és az esetlegesen felmerülő hibák elhárítását a polgári részleggel együttműködve (számítógépes rendszervédelem, napi javítások stb.). Napi kapcsolatot tart a szektorok és a táborok kommunikációs tisztjeivel, akiknek szakmai továbbképzéséért és irányításáért is felel.

A következőkben a misszió más, a katonai részével együttműködő szervezeteiről található információk. Az adminisztratív részleg munkáját nem ismerhetem, mivel a katonai megfigyelők számára ez a terület nem annyira fontos, azonban a rendőri részlegről, az Azonosítási Iroda és a menekültügyi iroda munkájáról részletesebben írtam, mivel ténykedésük éveken keresztül befolyásolta a misszióban történeteket. Jelenleg ezek a szervezetek a misszióban ideiglenesen felfüggesztették működésüket, de egy későbbi döntés következményeként bármikor újra kezdhetik a munkájukat.

- **Egészségügyi részleg:** Egészségügyi egységet először Svájc ajánlott fel a MINURSO állományába, 1991-ben, amelynek a létszáma 85 fő volt, amelyet hamarosan lecsökkentettek 61 főre.¹² A három merev szárnyú repülőgéppel dolgozó svájciak a misszió teljes területén teljes körű egészségügyi szolgáltatást (alap orvosi és fogászati ellátás, illetve kisebb műtétek végzése) nyújtottak a békefenntartók számára. A főparancsnokságon hozták létre a misszió egészségügyi központját, de Dakhla és Smara városokban is jól felszerelt klinikákat állítottak fel. A svájciak 1991 és 1993 januárjában 41 főre csökkentették az egység létszámát, bezárták a Dakhla városában működő klinikát, a smarait pedig átalakították egészségügyi központtá, ahol csak elsősegélynyújtást és szükség esetén evakuációt hajtottak végre.¹³ A művelet során gyakran szükség is volt az egészségügyi katonák tapasztalataira. Például 1993. január 18-án a békefenntartók egyik járőr autója összeütközött egy marokkói teherautóval. A balesetben az egyik békefenntartó azonnal az életét veszítette a másikat, pedig súlyos sérülésekkel evakuálni kellett. Még ugyanebben az évben a svájciak PC-6 típusú repülőgépe – amikor Awsard tábor repterét elhagyta – ismeretlen okok miatt lezuhant. A gépet vezető svájci pilóta, az azon utazó ausztrál orvos és egy norvég technikus azonnal az életét veszítette, illetve a velük lévő ápolónőt életveszélyes állapotban szállították kórházba.¹⁴ 1994-ben a svájciak – a kanadaiakkal és az ausztrálokkal együtt – megelégedve a misszió magas költségét és sikertelenségét, bejelentették, hogy június végéig kivonják az egészségügyi egységet.¹⁵ Mivel a tagországok nem ajánlottak fel egészségügyi egységet, amely leválthatta volna a svájciakat, azok június 18-án kivonták a katonáik nagy részét, de 10 fő önként a területen maradt, míg az ENSZ meg nem oldotta a leváltásukat.¹⁶ Végül a Koreai Köztársaság ajánlott fel egy 40 fős orvosi csoportot Nyugat-Szaharába, így a svájci egészségügyi katonák utolsó csoportja 1994. augusztus

közepén elhagyta a missziót.¹⁷ Az első koreai orvosok augusztus 11-én érkeztek meg, de a teljes egység csak október 3-án kezdte meg a tevékenységét. Az évek során az egység létszáma 20 főre csökkent, de a koreai orvos csoport egészen 2006. május 13-ig teljesített szolgálatot Nyugat-Szaharában, amikor is egy malajziai orvos csoport vette át a feladatukat.¹⁸ A malajziai orvosok egészen 2010 végéig szolgáltak a misszióban, őket egy bangladesi orvos csoport váltotta le, jelenleg is ők felelnek a MINURSO egészségügyi biztosításáért.¹⁹

RENDŐRÖK (CIVPOL)

1991. április 29-én, amikor a Világszervezet a 690. számú határozatot a MINURSO felállításáról meghozta, tisztán látszott, hogy bizonyos feladatokat a katonai megfigyelők megfelelő képzettség hiányában képtelenek ellátni, így az ENSZ főtitkára javaslatot tett rendőri erők kiküldésére a misszióba. A főtitkár a jelentésében (S/22464/46. paragrafus – 1991. április 19.) kezdeményezte 100 rendőrtiszt azonnali alkalmazását, elősegítendő a népszámlálást előkészítők munkáját. Később még 200 fővel emelték volna a létszámot, hogy biztosíthassák a menekültek visszatérését a Marokkó által elfoglalt területekre.

A rendőri erők már a kezdetektől fogva szorosan együttműködtek az Azonosítási Iroda alkalmazottaival, akikkel a közös munkát 1993 júliusában Jürgen Friedrich Reinman rendőr ezredes vezetésével kezdték meg.²⁰ Az első rendőri egység 19 főből állt (4 német, 5 belga, 5 malajziai és 5 togói), akik egyben a misszió biztonsági szolgálatát is ellátták. Fő feladatuk azonban az Azonosítási Iroda munkatársainak kísérése és védelme volt a népszavazásra való felkészülés alatt.²¹ Amint a szavazásra jogosultak összeírása elkezdődött, a rendőrök létszáma feladataikkal együtt arányosan növekedett, év végére már 26 főre emelkedett.²² Az ENSZ-főtitkár 1994. évi márciusi jelentésében már 26 rendőrtiszt alkalmazását engedélyezte,²³ aztán az év végére már 50 főt állítottak szolgálatba.²⁴ Ekkor az alábbi országok küldtek rendőröket a misszióba: Ausztria (10 fő), Németország (5 fő), Malajzia (15 fő), Nigéria (5 fő), Norvégia (5 fő), Togo (5 fő), és Uruguay (5 fő). Bár a Biztonsági Tanács 1995-ben kelt határozata (973/1995.) engedélyezte, hogy a rendőri egység létszámát 55 főről 160 főre emeljék, ez sohasem történt meg, sőt, újabb létszámcsökkenés, majd ismét bővítés következett. A rendőri egység legnagyobb létszáma 1995 végén 92 fő volt.²⁵ Az 1995-ös év magyar szempontból igen fontos, hisz ekkor kezdte meg a szolgálatát Nyugat-Szaharában a 13 főből álló magyar rendőri kontingens, amely változó létszámmal, éveken keresztül aktív szerepet játszott a misszió életében.²⁶ 1995. március 25-én a 78 fős rendőri részlegben az alábbi országok teljesítettek szolgálatot: Ausztria (10 fő), Németország (5 fő), Magyarország (13 fő), Malajzia (15 fő), Nigéria (15 fő), Norvégia (5 fő), Togo (5 fő), és Uruguay (10 fő). Az év további részében Togo újabb 11 rendőrt, míg a misszióhoz újonnan csatlakozó Ghána 15 fős rendőri kontingenst küldött Nyugat-Szaharába, így a lét-

szám elérte a 104 főt. Ez a létszám még mindig elégtelen volt a megnövekedett feladatok ellátásához, így a korábbi rendőrparancsnokot leváltó Wolf-Dieter Krampe rendőr ezredes további 99 rendőr szolgálatba állítását kérvényezte a Világszervezettől. A főtitkár ugyan ígéretet tett a rendőri egység létszámának mielőbbi növelésére – ez azonban a tagországok felajánlásainak elmaradása miatt – meghiúsult. Ez évben történt, hogy az egyik rendőrt, közúti baleset okozása miatt, a szolgálatának lejárta előtt visszaküldték a hazájába. Ehhez a lépést egyébként csak a végső esetben szokták megtenni a békeműveletekben.²⁷ 1995. augusztus 20-án a rendőroket vezető Krampe ezredes elhagyta Nyugat-Szaharát az utódja, pedig a norvég Jan Walman rendőr alezredes lett, ebben az időszakban a magyar rendőri kontingens volt a második legnagyobb létszámú rendőri egység a misszió területén.²⁸ 1996 januárjában Walman alezredes szolgálata befejeztével elhagyta a missziót, utódjául az osztrák Walter Fallman rendőrtábornokot nevezték ki, aki szintén azzal szembesült, hogy nem tud elegendő rendőrt biztosítani az Azonosítási Iroda tevékenységéhez. Ugyan többször is kérte a rendőrök létszámának emelését, de a misszióban továbbra is csak 91 rendőr szolgált.²⁹ A helyzetet nehezítette a szembenálló felek közötti egyre problémásabb együttműködés, ami a misszió létszámának csökkentéséhez vezetett, így a 91 rendőrből nyár végén már csak 44 tartózkodott a művelési területen, akik közül a magyarok rendelkeztek a legnagyobb méretű kontingenssel.³⁰

Ebben az időben Marokkó, Mauritánia és Algéria területén 19 azonosító (IDC) központot hoztak létre, ahol a civil alkalmazottakkal együtt a rendőrök is szolgálatot teljesítettek. A rendőrök feladatai közé tartozott a rend fenntartása és a törvények betartatása az azonosító központokban és hogy biztosítsák a civil alkalmazottak a folyamatos és biztonságos munkavégzését.³¹ Az ENSZ az alábbi helyeken hozott létre azonosítási irodákat: Laayoune, Dakhla, Boujdour, Smara, Tan-Tan, Goulimine, Assa, Rabat, Casablanca, Marakesh, Sidi Kacem, Zagora, Taroudant, Tata, Zourat, Nouadhibou, Elkela, Meknes és Tinduf.

Az azonosítási időszakban a rendőrök fő feladatai az alábbiak voltak:

- Biztosítani mindenkinek, aki részt akar venni a terület jövőjét eldöntő népszavazáson, hogy hiteles dokumentumai bemutatása után regisztrálják, és lehetőséget kapjon a szavazásra.
- A szavazásra jogosultak lefényképezése, ujjlenyomatok levétele, később a szavazók azonosítását megkönnyébbítendő.
- Kísérni a törzsek vezetőit és azokat a személyeket, akik az ENSZ munkáját elősegítették a népszámlálás előkészítésében.
- Személy- és objektumvédelmi feladatok.
- Az azonosítási folyamat alatt feldolgozott dokumentumok összegyűjtése, majd Tindufba és Laayounba való szállítása, legvégül az összes iratanyag Genovába, az ott található ENSZ központba történő eljuttatása (346000 dokumentumot szállítottak 2003. december végéig Genovába).

- Az ENSZ alkalmazottak és a katonai megfigyelők számára fizetést szállító fizetőisztek kísérése és a kifizető helyek védelme.
- Közös járőr utak szervezése a katonai megfigyelőkkel együtt Laayoune és Tinduf körzetében.
- Részt venni a katonai megfigyelő kiképzésében (sivatagi vezetés és navigációs - GPS tréning).
- Tervet készíteni az autonómiát kapott Nyugat-Szahara rendőri erőinek felállítására, kiképzésére és a demokratikus normáknak eleget tevő ellenőrzésére.
- Segíteni a biztonsági szolgálat munkáját, és más egyéb biztonságtechnikai és rendőri ismereteket kívánó feladatok elvégzése.
- Tanácsadás rendőri és biztonságpolitikai kérdésekben a misszió katonai és polgári vezetésének.
- Részt venni a menekült visszatelepítési programban.
- A MINURSO-t érintő fegyelmi és egyéb bűnügyekben történő nyomozás a helyi hatóságokkal együttműködve.
- Együttműködés a menekültügyi irodával (UNHCR) a menekülteket érintő kérdésekben.

A népszámlálást előkészítő időszakban 81 rendőrtiszt teljesített szolgálatot Nyugat-Szahara és a környező országok területén, amit az ENSZ folyamatosan csökkentett, így 1996 végén már csak 7 rendőr (közülük 1 magyar) tartózkodott a misszióban, akiket a norvég Jan Cleven rendőr alezredes irányított.³² Az egység állománya 1997-ben mindösszesen 9 főből állt (ebből 2 rendőr magyar volt), akik főleg őrzés-védelmi és biztonsági feladatokat láttak el a misszióban.³³ A misszió vezetése ekkor a rendőri részleg teljes megszüntetésére tett javaslatot.³⁴ Az ENSZ végül nem szüntette meg a rendőri egységet, de nem pótolta azokat a rendőröket, akiknek a szolgálati ideje lejárt, így 1997 júniusában csak névleg létezett rendőri erő a misszióban.³⁵ Azonban hamarosan szembesültek a rendőrök hiányában keletkező problémák tömegével, így 1997 végére ismét elkezdték feltölteni a rendőri egységet. 1998 elejére már 79 rendőr szolgált a MINURSO állományában az alábbi országokból: Kanada (5 fő), Egyiptom (2 fő), Ghána (10 fő), India (10 fő), Malajzia (10 fő), Nigéria (10 fő), Norvégia (2 fő), Pakisztán (10 fő), Portugália (10 fő) és Svédország (10 fő). Az egység új parancsnokának a kanadai Peter Miller főnyomozót nevezték ki.³⁶ A rendőrök főként az azonosítási tevékenységben vettek részt, illetve létrehoztak egy szakértő csoportot, aki a népszavazás lebonyolításával kapcsolatosan készített terveket, ajánlásokat. Ebben az időszakban magyarok nem szolgáltak a misszióban (sem rendőrök, sem pedig katonák). Az ENSZ által engedélyezett 81 fős létszámot 1998. augusztus végére érte el a rendőri egység.³⁷ 1999 elején Peter Miller elhagyta a missziót, így a rendőri egység irányítását az indiai Sunil Roy alezredes vette át, aki hamarosan ismét létszámcsökkenéssel kellett, hogy szembesüljön. Ekkor a kontingens létszáma 26 fő volt. Ez persze komoly gondot okozott a napi munkavég-

zés során.³⁸ A misszió vezetésének jelzései alapján az ENSZ ismét felkérte a tagországokat, hogy küldjenek rendőröket Nyugat-Szaharába, akik pozitívan reagáltak a felkérésre, így 1999. június végére már 52 főből állt a rendőri egység. Az év végére ismét 81 főre töltötték fel a kontingens létszámát és Magyarország ismét 3 rendőrt küldött a misszióba. Ekkor került az egység élére az indiai Om Prakash Rathor rendőrtábornok, aki egészen 20003 végéig irányította a rendőri munkát a misszió területén.³⁹ 2000-ben a rendőrök, a klasszikus rendőri tevékenység folytatása mellett, főként az Azonosítási Iroda munkatársainak segédkeztek, illetve a katonákkal közösen járőröztek a műveleti területen. Ekkor 4 magyar rendőr szolgált a misszióban, de később ez a létszám tartósan 3 főre állt be.⁴⁰ 2000 nyarára ismét csökkent a létszám, majd az év végére már csak 26 rendőr szolgált a misszióban. Mivel az azonosítási folyamat eddigre befejeződött a maradó rendőrök Laayoune és Tinduf városokban kerültek elhelyezésre, ahol főleg biztonsági és kiképzési feladatokkal foglalkoztak.⁴¹ Az elkövetkezendő években a rendőri egység létszáma tartósan alacsony maradt és fő tevékenységük a UNHCR munkatársainak felkészítése volt a menekültek hazatelepülésével kapcsolatosan. Természetesen továbbra is együttműködtek az Azonosítási Iroda munkatársaival is, és rendszeresen közös járőröket hajtottak végre a misszió katonai kontingensének tagjaival. 2003-ban a misszió vezetése, takarékosági megfontolásból, javaslatot tett az Azonosítási Iroda bezárására, illetve a misszió létszámának csökkentésére, ami az addigra 14 fős létszámmal működő rendőri kontingenst is érintette.⁴² Így a rendőri egységet az azonosítási folyamat lezárása és az Azonosítási Iroda munkájának határozatlan idejű szüneteltetése miatt december végével teljesen megszüntették.⁴³ Azonban rövidesen világossá vált, hogy szükség van a rendőrök munkájára, ezért 2005-ben egy 6 fős rendőri csoport kezdte meg ismét a működését a MINURSO állományában.⁴⁴ Az elmúlt évek folyamán a misszióban működő rendőri egység fegyelme kiváló volt, mindössze két rendőrtisztet kellett szolgálati idejük lejárta előtt hazájukba visszaküldeni, közúti baleset okozása és az angol nyelv hiányos ismerete miatt.⁴⁵

AZONOSÍTÁSI (NÉPSZAVAZÁST ELŐKÉSZÍTŐ) IRODA

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 690., 1991 áprilisában meghozott határozata alapján alapították meg az azonosítási, avagy a szavazást előkészítő irodát, a MINURSO egyik szervezetét. Az iroda tevékenységét és felelőségi jogkörét először az ENSZ-főtitkár 1990. június 18-i jelentése tartalmazta.⁴⁶ Ez alapján az iroda az alábbi tevékenységeket felelt:

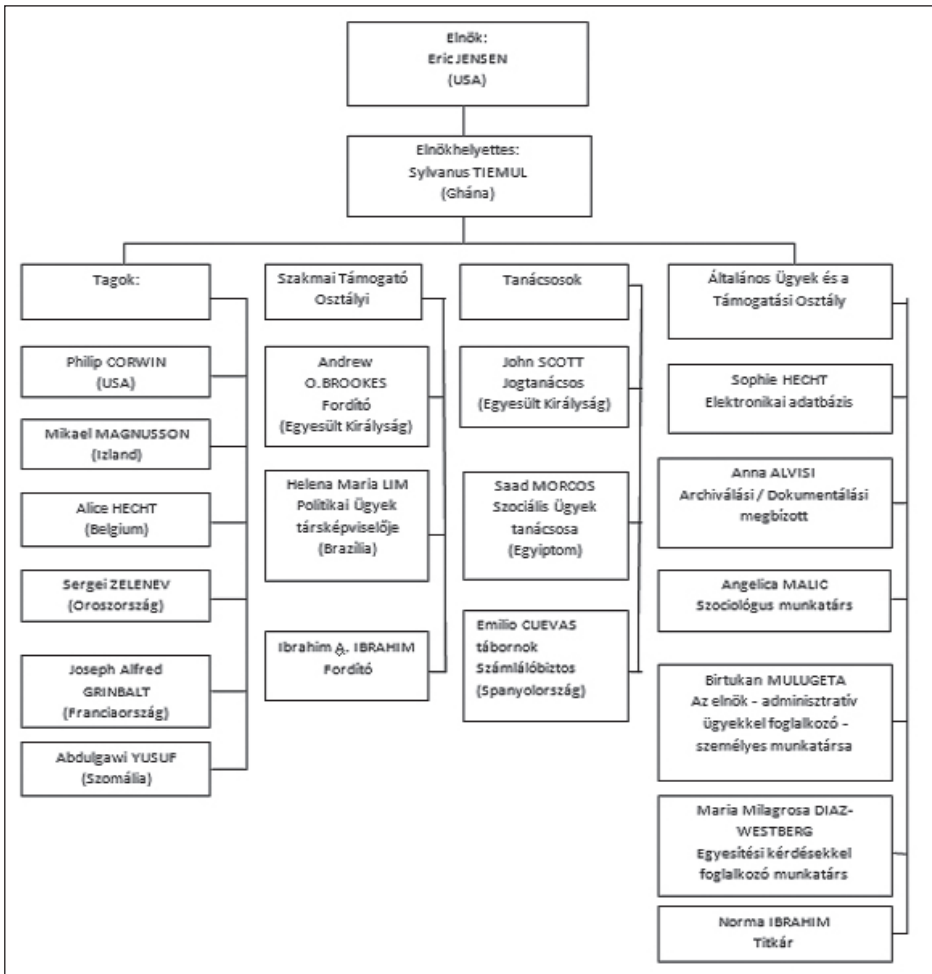
- A spanyol gyarmati adminisztráció által készített 1974. évi népszámlálási iratok tételes ellenőrzése és aktualizálása.
- Becslést készíteni a saharávi népesség növekedéséről 1974 és az ENSZ által majdan kitűzendő népszavazás időpontja közötti időszakról, figyelembe véve a születéseket, a halálozásokat és a saharáviak mozgását (elvándorlás, menekültek, stb.).

- Jelentést készíteni az elvégzett munkáról az ENSZ-főtitkár különleges megbízottjának, majd a listákat nyilvánosságra hozni és abba betekintést biztosítani a szembenálló feleknek. Akik jogosultak javaslatot tenni újabb személyek felvételére vagy törlésére.
- Az iroda munkatársai által elkészített listák egyeztetése, azok valóság tartalmának ellenőrzése a szaharái törzsek vezetőivel. Az egyeztetéseken az Afrikai Egységsszervezet és a szembenálló felek képviselői is részt vehetnek.
- Az előbbieken felsorolt tevékenységek végrehajtása után elkészíteni egy napra kész listát, amely tartalmazza a népszavazáson részt venni jogosult szaharáviak névsorát, majd az elterjeszteni az ENSZ főtitkárának.

Az iroda munkatársai szinte rögtön megkezdtek az előkészítő munkát, megkérték a spanyol kormánytól az 1974. évi népszámlálási adatokat tartalmazó iratanyagokat (Spanish Census), és elkezdtek annak feldolgozását. Az akkori népszámlálás pontos eredménye 74343 fő volt, bár előfordult, hogy néhány szaharái lakost más-más törzs tagjaként többször is nyilvántartásba vettek.⁴⁷ Ez azért történhetett, mert a népszámlálást végzőket sokszor megzavarta az a tény, hogy egy-egy személy a rokoni kapcsolatokon keresztül több törzsnek vagy altörzsnek is tagja lehetett. Így, miután az iroda alkalmazottai feldolgozták a spanyol népszámlálási adatokat, egy olyan adatbázist kaptak, amelyre a későbbi tevékenységüket alapozhatták. Az adatok feldolgozása során több alkalommal szerveztek egyeztetéseket a különböző törzsek sejkjeivel, akik komoly segítséget tudtak nyújtani, egy-egy vitatott származású személy státuszának véglegesítésekor. A szembenálló felek közötti egyet nem értés azonban jelentősen lassította az iroda munkáját, mivel a lista véglegesítéséhez az ő egyetértésükre is szükség volt, amit az ENSZ munkatársai sokszor csak nagy nehézségek árán tudtak megszerezni.⁴⁸ Az 1991-92-es év, sőt az 1993-as év eleje is egyeztetésekkel és alkudozásokkal telt, de végül az ENSZ alkalmazottak elkészítették a spanyol lista frissített változatát. A főtitkár ténylegesen is létrehozta az Azonosítási Irodát, amelyben akkor tíz fő dolgozott. Az iroda vezetője a togói M. Macaire K. Pedanou volt, aki már az év elején elfoglalta beosztását, majd munkatársaival megkezdte a szervezet felállítását, működtetését.⁴⁹

A következő ábrán látható az Azonosítási Iroda akkori felépítése:

Ábra 23.

Forrás: Azonosítási Iroda, Laayoune, 1992.

Pedanout azonban alig két hónap elteltével más beosztással bízták meg. Az utódja Erik Jensen májusban érkezett meg Nyugat-Szaharába, majd rögtön egy körutat tett a konfliktusban érintett országokban, ahol az azonosítási eljárással kapcsolatos technikai részletekről egyeztetett.⁵⁰ Jensen munkatársai június elején érkeztek meg, majd június 20-án megkezdtek a korábbi népszámlálási adatokat figyelembe véve a terület jövőjéről majdan szavazni jogosultak nyilvántartásba vételét.⁵¹ Július 17. és 19. között Jensen megbeszéléseket folytatott a marokkóiakkal és a Polisario képviselőivel is, ahol az azonosítási folyamattal kapcsolatos teendő-

ket egyeztettek. Itt egyeztek meg abban, hogy novemberben megkezdik a spanyol listán szereplők azonosítási eljárását.

Az azonosítási folyamat hivatalosan 1993. november 3-án kezdődött meg, de már november 11-én megakadt, mivel a marokkói kormányzat nem engedélyezte a javított spanyol census listájának közzétételét Nyugat-Szahara területén.⁵² Ekkor újabb egyeztetéseket kezdtek a marokkói hatóságokkal, akik végül engedélyezték, hogy november 22-én az Iroda munkatársai közzé tehessék a listát. A listát Layounne 10 nyilvános helyén és Tindufban, az El-Aaiun menekülttáborban tették közzé. Ekkortól lehetett igényelni a majdani népszavazáshoz szükséges regisztrációs lapokat, az időközben felállított irodákban. Az irodákat nem csak Jensen, hanem a főtitkár különleges megbízottja is többször meglátogatta, így közvetlen tapasztalatokat szerezhettek a regisztrációs folyamat menetéről.⁵³

Az első két azonosító központot Laayoune (Nyugat Szahara) és Tindouf (Algéria) városokban hozták létre. A személyi és anyagi háttér megteremtése miatt a regisztrációs munkát valójában csak decemberben kezdték meg. Az Iroda vezetője mind a marokkói, mind az algériai kormánynak a regisztrációs dokumentumokat a kitöltési útmutatókkal együtt eljuttatta. Mauritániában a munkát az Iroda munkatársai csak 1994 februárjának végén tudták megkezdni, annak ellenére, hogy 1993. november 22-én az ENSZ hivatalosan is közzétette a munkatársai által megvizsgált és kijavított spanyol népszavazási adatokat, ahol a nyilvántartásokban már csak 72370 fő szerepelt. Ez a dokumentum azért volt olyan fontos, mivel ez képezte a majdani népszavazás alapját, ugyanis az eredeti tervek szerint csak az szavazhatott a terület későbbi jövőjéről, aki 1974-ben az akkori Spanyol-Szaharában élt, vagy azoknak a leszármazottja. Az ENSZ azonban a szembenálló felek nyomására megváltoztatta az eredeti elképzelését a szavazásra jogosultakkal szemben támasztott követelményeivel kapcsolatban, így öt feltétel alapján lehetett felkerülni az Iroda munkatársai által elkészítendő listára:⁵⁴

- A spanyol hatóságok által 1972-ben elkészített listán való szereplés.
- Az 1974-es népszámlálás alatt a Spanyol-Szahara területén élt, de valamilyen ok miatt nem vették nyilvántartásba. (A nomád életmódot folytatóknál a vándorlási időszakok miatt ennek meg volt az esélye.)⁵⁵
- A közvetlen családtagok ugyan szerepeltek a névjegyzéken, de a jelentkező mégsem került fel a listára.
- Ha a jelentkező apja a Spanyol-Szaharában született és élt.
- Ha a jelentkező 1974. december 1. napjától hat éven át folyamatosan, vagy kisebb- nagyobb megszakításokkal ugyan, de legalább tizenkét évig a területen élt.

1994. május 16-án a szembenálló felek képviselői átadták a nekik előzetesen eljuttatott regisztrációs dokumentumokat és javaslataikat az ENSZ alkalmazottainak. Az iroda munkatársai azonnal elkezdtek a beérkezett anyagok számítógépes

feldolgozását és az azonosítási folyamatot. Ez azt jelentette, hogy akiknek az adatait számítógépes nyilvántartásba vették, azoknak meg kellett jelenniük az azonosítási központban, ahol meggyőződtek a személyazonosságukról, ujjlenyomatot vettek tőlük, fényképet készítettek róluk. Minderre azért volt szükség, hogy megelőzzék a szavazás meghamisítására, illetve egy személy többszöri regisztrálására tett kísérleteket. Mind a két szembenálló fél, a marokkóiak és a Polisario képviselői is, megpróbálták manipulálni az Iroda munkatársait.⁵⁶

Ekkor még az ENSZ képviselői úgy gondolták, hogy az Azonosítási Iroda képes lesz május végére az összes jelentkező adatait rögzíteni, majd június 1-el megkezdődhet a szavazásra jogosultak listájának tételes ellenőrzése, ami szeptemberre teljesen elkészülhetne.⁵⁷ Az ambiciózus reményeket azonban a valóság hamarosan felülírta. 1994. július 4-én 55000 ember jelentkezett szavazásra a megszállt területekről, 18000 fő a menekülttáborokból és további 3000 fő Mauritániából, ebből azonban csak 20000 nyomtatványt voltak képesek feldolgozni az Iroda munkatársai, a megfelelő létszám hiányában. Az ENSZ főtitkárának jelentése szerint még 40 egyenként 3-4 főből álló csoportra lett volna szükség, akiknek az azonosítási folyamatban kellett volna dolgoznia. Felmerült a mobil azonosító csoportok felállításának a lehetősége is, de azt a logisztikai háttértámogatással kapcsolatosan felmerült problémák sokasága miatt végül elvetették, bár ez az ötlet később is előkeült a különböző megbeszéléseken, de az említett okok miatt sohasem realizálódott. A munkát az Afrikai Egységszervezet megfigyelőivel kapcsolatosan kialakult vita is hátráltatta, mivel azokat Marokkó nem fogadta el semleges megfigyelőként, lévén a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság a szervezet teljes jogú tagja volt Marokkó, pedig nem.⁵⁸ A marokkóiak azt követelték, hogy az Afrikai Egységszervezet a referendum idejére függessze fel a SADR tagságát a szervezetben, amire az nem volt hajlandó. Így csak hosszas tárgyalások után sikerült Marokkót a további együttműködésre rávenni, ami szintén késleltette az azonosítási folyamatot és a korábban júniusra tervezett időpont augusztus végére módosult.

Végül 1994. augusztus 28-án Tindufban és a menekülttáborokban megkezdtek az adatok pontosítását, és a szavazásra jelentkezők ellenőrzését.⁵⁹ Az adatrögzítők létszámának hiánya miatt azonban a munka nagyon vontatottan haladt előre. Az iroda létszámát csak 1998-ra töltötték fel teljesen, és ettől kezdve a munka is gyorsabban haladt.⁶⁰ Az azonosítási fázis első szakasza 1994. augusztus 28-án kezdődött meg és 1995. december 23-án fejezték be, az összegyűjtött adatokat azonban csak 1998 szeptemberére tudták teljesen feldolgozni.⁶¹ 1995. március közepére az Iroda munkatársai 21300 fő azonosítását végezték el. A megszállt területekről eddig 81855 fő jelentkezett, akikből csak 13473 főt (16,5%) tudtak egyértelműen beazonosítani. A menekülttáborokból 28831 jelentkezett, közülük azonban csak 7870 fő (27,3%) volt egyértelműen beazonosítható az ENSZ alkalmazottai számára. A Mauritániából kapott 14568 jelentkező azonosítása, illetve adatainak feldolgozása a felmerülő problémák ellenére rendben megtörtént. Az irodában dolgo-

zók az összes jelentkező adatait számítógépes nyilvántartásba rögzítették, azokról a nyomtatványokról, amelyeket azok az Azonosítási Központokban tölthettek ki.⁶²

Az adatfeldolgozást nehezítette, hogy nem csak az azonosításban résztvevő ENSZ alkalmazottak, de a szaharáviakat jól ismerő törzsi vezetők és az Afrikai Egységszervezet által kiküldött megfigyelők létszáma elégtelen volt egy ilyen volumenű munka elvégzéséhez.⁶³ Az Iroda alkalmazottainak a létszámát folyamatosan igyekeztek növelni, sőt az Afrikai Egységszervezet is a korábban küldött 4 megfigyelő létszámát megkétszerezte, de ez a létszám még mindig igen alacsony volt. Mivel egyre több helyen kellett Azonosítási Központot nyitni, a meglévő állományt is ennek megfelelően kellett átcsoportosítani, így a központok sokszor a számukra előírt létszámnál kevesebb munkatárssal kényszerültek dolgozni. Éppen ezért az ENSZ elhatározta a misszió polgári részének létszámának növelését, amit a 1973. sz. határozat (1995) szabályozott. Ennek értelmében az addig 81 fős szakértői állomány létszámát 132 főre (+51 fő), az adminisztratív állomány 78 fős létszámát 145 főre (+67 fő), a logisztikai ellátásért felelő állomány 37 fős létszámát 43 főre (+6 fő), illetve a helyi alkalmazottak 55 fős létszámát 90 főre (+35 fő) növelték meg.

A létszámnövelés nagy részét az Azonosítási Iroda, illetve annak az érdekében tevékenykedő részlegek kapták, így valamelyest csökkent az azonosítási folyamatban résztvevők leterheltsége. A létszámnövelés ellenére az azonosítási folyamat továbbra is csak igen vontatottan haladt, így a Világszervezet több alkalommal is kénytelen volt módosítani a referendummal kapcsolatos korábbi optimista terveit. Az ENSZ alkalmazottak munkáját legalább ennyire hátráltatta a szembenálló felek ellenségeskedése, illetve az együttműködés alacsony szintje.⁶⁴

1996-ban a vitatott hovatartozású H41, a H61 és a J51/52 csoportok nyilvántartásba vételével kapcsolatos viták miatt az azonosítási folyamat szinte teljesen leállt, csak két Azonosítási Központ működött tovább (Laayoune és Tindouf), így hamarosan láthatóvá vált, hogy az 1996 májusára tervezett népszavazást képtelen lesz a MINURSO kivitelezni.⁶⁵ Erik Jensen tárgyalásokat kezdett a szembenálló felekkel, végül a Driss Basri hozzájárult az azonosítási folyamat újra indításához, ha a vitatott hovatartozású törzsekből jelentkezők is felkerülhetnek a listára. Ezt először a Polisario elutasította, arra hivatkozva, hogy ezek a csoportok nem szerepeltek az 1974-es spanyol népszámlálásban, majd később beleegyezett abba, hogy a többi törzshöz tartozó szaharáviak folytathassák az azonosítási folyamatot.⁶⁶ Azonban a törekeny együttműködés hamarosan megszűnt, így az Azonosítási Központok munkája leállt, az iroda létszámát jelentősen lecsökkentették. A misszióban maradó 22 munkatárs a központok bezárása után az iratokat dolgozta fel, majd szállította el az ENSZ genovai irattárába.⁶⁷ Év végére az irodában dolgozó 132 fő elhagyta a missziót, az Afrikai Egységszervezet is visszavonta a megfigyelőit és a szembenálló felek sem tudtak megegyezni a szavazásra jogosult törzsek kérdésében.⁶⁸ Az ENSZ több sikertelen próbálkozás után végre tárgyalóasztalhoz ültette Marokkót és a Polisariot, akik végül megkötötték a Houstoni Megállapodást, így

Kép 15. Az ENSZ irodája Tindufban

az azonosítási eljárást ismét megkezdték. Az Azonosítási Iroda összes anyagát visszaszállították Laayouneba, majd megkezdték az Azonosítási Központok újbóli felállítását, illetve december 3-tól a jelentkező szaharávik adatainak rögzítését.⁶⁹ Az iroda új vezetőjének Robin Kinlochot nevezték ki, aki csak nagy nehézségek árán volt képes az azonosítási folyamatot működtetni. Őt és kollégáit is sokszor vádolták és támadták különböző vádakkal, amelyeknek a valóságtartalmát sosem sikerült bebizonyítani.⁷⁰ Ennek ellenére a MINURSO munkatársai sikeresen befejezték a szavazásra jelentkezők adatainak rögzítését, majd feldolgozását.

1998 szeptemberéig 179497 fő jelentkezett az Azonosítási Iroda munkatársainál, de közülük csak 84251 fő felelt meg az ENSZ által támasztott feltételeknek, ennyien szereztek jogot a később tartandó választásokon való részvételre. Az első fázisban részt vettek („non contested tribes”) és teljes körű szavazati joggal bíró szaharávik listáját (1st Provisional List of Voters) 1999. július 15-én hozták nyilvánosságra, majd hozzáférhetővé tették az algériai, a marokkói és a mauritániai kormányok számára is.⁷¹

A második fázisban („contested tribal groupings”) további 51220 jelentkezőt regisztráltak szavazásra jelentkezőként az azonosítási központokban, azonban csak 2135 fő felelt meg az előírt követelményeknek és került fel a második listára (2nd Provisional List of Voters). A második listát 2000. január 15-én hozták nyilvánosságra, majd az első listához hasonlóan ezt is megküldték a három állam kormánynak és a Polisario vezetőinek is.⁷²

Az iroda munkáját jól szemléltetik az alábbiak:

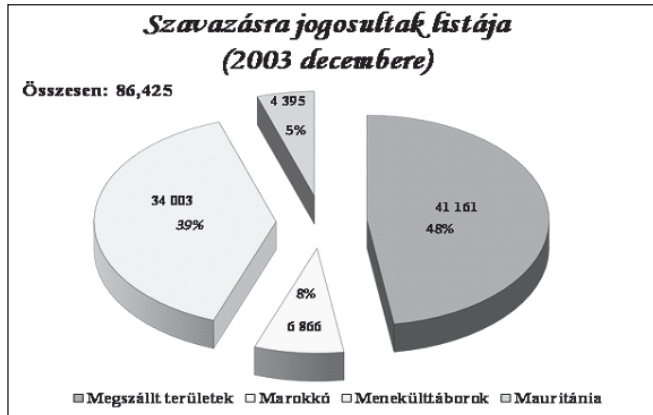
- 244643 szavazásra jelentkező (regisztrációs) lapot dolgoztak fel,
- 243625 fő számára küldték el a meghívót a részvételre az azonosító központokban szervezett regisztrációra (179437 az első fázisban, míg 64188 a második fázisban).
- 198469 fő vett részt teljes körűen az azonosító folyamatban. (Azaz a jelentkezés után elmentek az azonosítási központokba, fényképet készítettek róluk, ujjlenyomattal és aláírással hitelesítették az adataikat.)
- Az irodákban megjelentek közül 86425 felelt meg az ENSZ által támasztott követelményeknek, az ő tájékoztatásukat is az Iroda munkatársai szervezték meg.

2000 februárjában azonban a marokkói kormány és a Polisario között annyira elmérgesedett a helyzet, hogy az azonosítási központok munkája ellehetetlenült és azok ismét beszüntették a munkavégzést.⁷³ Azután a Világszervezet alkalmazottai az adatgyűjtési fázisok eredményeit dolgozták fel, illetve pontosították a számítógépeken tárolt adatlapokat.⁷⁴ Az irodát ekkor már két éve Eduardo Vetere irányította, aki a két éves megbízatásának lejáratát követően nem hosszabbította meg a szerződését, mert úgy gondolta, hogy sem Marokkó, sem pedig a Polisario nem hajlandó egyezsége jutni a népszavazással kapcsolatosan. Emiatt az Azonosítási Iroda munkája szinte ellehetetlenedett, ezért Vetere nem látta értelmét a maradásnak.⁷⁵ Ez a tárgyalásokra is kihatott, és mivel a szembenálló felek nem jutottak egyezsége, az ENSZ vezetősége 2002. január 15-én lecsökkentette az Irodában dolgozók számát 40 főre. Az alkalmazottak más egyéb munka hiányában továbbra is az anyagok archiválását végezték, míg más munkatársak kutatták és elemezték a több év alatt összegyűlt információkat, majd tanulmányokat készítettek a Világszervezet vezetői számára.⁷⁶

A végleges döntést az Iroda sorsáról 2003 júliusában hozták meg, amikor közölték a MINURSO vezetésével, hogy október végéig be kell fejezni az összes, még folyamatban lévő munkát, és a dokumentumokat a genovai ENSZ központba kell átszállítani. A feldolgozott iratok átszállítását szeptember 8-án kezdték meg, és azt október 6-án be is fejezték, a munkatársak pedig már a hónap végén el is hagyták a misszió területét.⁷⁷

A következő ábrán a szavazásra jogosult és a Világszervezet munkatársai által készített, hitelesített listákra felkerült szaharáviak országokénti megoszlását láthatjuk:

Ábra 24.

Forrás: Azonosítási Iroda, Laayoune, 2004.

MENEKÜLTÜGYI HIVATAL

(UNHCR – UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES)

A szervezet 1975-76-ban kezdte meg a munkáját a Nyugat-Szahara területéről elmenekült és az Algériában létrehozott menekülttáborokban élő szaharáviak között. Bár a Hivatal által működtetett iroda nem tartozik a MINURSO szervezetebe, és attól függetlenül hajtja végre a New Yorkból kapott utasításokat, a misszió kezdete óta szoros és jó együttműködés alakult ki a két szervezet között. A Hivatal egyik feladata lett volna, hogy megszervezze a szaharávi menekültek visszatérését Nyugat-Szaharába, erre azonban mindeddig nem került sor.⁷⁸

A szervezet ugyanilyen jó kapcsolatot alakított ki és ápol a szembenálló felekkel, és sokszor, mint közvetítő szervezet vett részt a felmerült problémák megoldásában.⁷⁹ A Hivatal munkatársai a kormányoktól független segélyszervezetek által felajánlott élelmiszereket eljuttatják a táborokba, ahol a helyi hatóságoknak adják át, és felügyelik a kiosztást. Ennek ellenére a segélyként adott élelmiszer sokszor nem a rászorulókhhoz, hanem a fekete piacra kerül. Magam is többször láttam, hogy kisebb-nagyobb falvakban a kereskedőknél a Világszervezet emblémájával jelölt, segélyszállítmányokból származó árucikkeket (cukor, liszt, stb.). Talán részben ezért is figyelmeztetett 2003 nyarán a World Food Programme (WFP) szervezet vezetője súlyos élelmiszerhiányra. Az alapvető élelmiszerekből (cukor, liszt, rizs, dara és halkonzervek) már tavasz elején komoly hiány mutatkozott, és december végére már zöldség- és gyümölcsféléből sem jutott elegendő a menekülteknek. Az ENSZ szerint ez a helyzet komoly járványveszélyt rejtett magában, ezért

a Biztonsági Tanács 2003. október 16-án felszólította a nemzetközi szervezeteket, hogy hatékonyabban kapcsolódjanak be és minden a rendelkezésükre álló eszközzel segítsék a menekülttáborok lakóinak élelmezését.⁸⁰ Az ENSZ felhívása azonban nem járt sikerrel, mivel a táborok élelmezési helyzete számottevően azóta sem javult. 2004 végére a WFP elindított egy két éves időtartalmú tervet, amelynek keretén belül 40 millió USD értékben fejlesztéseket (raktár kapacitás megnagyobbítása, több alkalmazott felvétele, több élelmiszer beszerzése és kiosztása, stb.) hajtottak végre, amiből 5,5 millió USD-t az Európai Unió biztosított a szervezet számára. 2005 márciusában a WFP, a MINURSO és a Hivatal munkatársai 11 ország részvételével látogatást szerveztek a menekülttáborokban, amelynek a során minél több állami és nem állami szervezetet kívántak meggyőzni arról, hogy pénzt és élelmiszert adományozzanak a menekültek számára. Ennek ellenére 2005 során is kevesebb élelmiszer érkezett a táborokba, mint amire az ott lakóknak szüksége lett volna.⁸¹ A Hivatal munkatársai fokozott erőfeszítéseket tettek a helyzet konszolidálására – az ellátásra jogosultak létszámának csökkentése 158000 főről, 90000 főre, az élelmiszer raktározás és kiosztás fokozottabb ellenőrzése stb. – amit azonban hátráltatott, hogy 2006. február 9-11. között a heves esőzések következtében hatalmas árvíz pusztított a menekülttáborokban, aminek a következtében mintegy 50-60000 menekült maradt fedél nélkül. A UNHCR, együttműködve a MINURSO, a WFP és az algériai Vöröskereszt munkatársaival megkezdte a hajléktalanná vált emberek elhelyezését, majd ellátását.⁸² Ez a program természetesen további anyagi források biztosítását követelte meg, illetve kénytelenek voltak felhasználni a táborok számára félrerakott biztonsági készleteket is. A Hivatal munkatársainak számítása szerint 3500 tonna élelmiszerral kaptak kevesebbet a menekültek, mint amire ténylegesen szükségük lett volna. Külön problémát okozott a 9500 terhes nő és a több ezer kiskorú gyermek vitaminnal való ellátása, illetve gyógykezelése, mivel azok a vitaminhiányos táplálkozás miatt különböző betegségeken szenvedtek.⁸³ 2007-ben a WFP és a Medicos del Mundo szervezet segítségével 35 000 öt éven aluli gyermek, illetve terhes nő számára sikerült biztosítani változatosabb élelmiszereket és vitaminokat, ennek ellenére a táborok folyamatos élelmiszerhiánnyal küszködtek.⁸⁴ Az élelmiszer ellátás problémáját ugyan a következő években sem sikerült megnyugtató módon rendezni, de a táborok biztonságos vízellátását – új kutak létesítésével és vízvezeték rendszer kiépítésével – sikeresen megoldották. A rendszert a táborokban a spanyol Solidaridad Internacional Andalucía nonprofit szervezet építette ki és működteti, amelynek következtében lényegesen csökkent a különböző fertőzések száma.⁸⁵

A UNHCR segít a menekülttáborokban élők és a marokkóiak által megszállt területen élőknek rokonaik közötti kapcsolattartásában is, alkalmanként rokoni találkozók megszervezésében és lebonyolításában.⁸⁶ Tárgyalásokat kezdtek a marokkói kormány és a Polisario képviselőivel, hogy a menekülttáborok és az elfoglalt területek között rendszeres postaszolgálatot és telefon kapcsolatot léte-

sítsenek.⁸⁷ Ez persze nem egyszerű, ugyanis a marokkóiak jogot követeltek arra, hogy a menekülttáborokból érkezett leveleket a marokkói postaszolgálat juttassa el a címzetthez, ami persze nem garantálná a levelek érintetlenségét. A Hivatal természetesen nem fogadta el ezt a javaslatot, így továbbra is az ENSZ szavatolná a levelek érintetlenségét, illetve biztosan a címzetthez juttatását.⁸⁸ 2003 márciusára az érintettek végül tető alá hoztak egy megállapodást, amelynek keretében kezességet vállaltak arra, hogy biztosítják a postaszolgálat zavartalan működését, nem hallgatják le a táborlakók és szaharai rokonaik közötti telefonbeszélgetéseket. A UNHCR 2003. április 15-én hivatalosan is bejelentette, hogy a menekülttáborok és a megszállt területek között, bár korlátozottan, de üzemel postájárat, és hozzáférhetőkké váltak a személyes telefonhívások.⁸⁹ Azonban a telefonvonalat alig egynapos működtetés után a Polisario kérésére lekapcsolták, és csak 2004 január 11-én kezdett el újra működni.⁹⁰ 2006-ig a szervezet jelentése szerint több mint 60000 hívást bonyolítottak le a menekülttáborok és a megszállt területek között.⁹¹ 2009-re több mint 105705 telefonhívás történt a táborok és a megszállt területek között. A hívásoknak a 60%-t a szaharávi nők bonyolították le.⁹² 2010-re a Hivatal a telefonszolgáltatás mellett, már internet hozzáférést is biztosított a menekültek számára.⁹³ Később a telefonos kapcsolattartásnak ezt a módját megszüntette az ENSZ, mivel a menekülttábor lakóinak jelentős része rendelkezik már mobiltelefonnal, amivel képesek kapcsolatba lépni a megszállt területeken élő rokonaikkal.⁹⁴

A program harmadik fontos eleme a menekülttáborokban élők és a Nyugat-Szahara területén maradt rokonaik rendszeres kapcsolattartásának, találkozási lehetőségének biztosítása.⁹⁵ Ez talán még kényesebb kérdés, mint a postaszolgálat vagy a telefonvonalak kiépítése és üzemeltetése. A Polisario első javaslata az volt, hogy csak azok számára tegyék lehetővé a családi találkozókon való részvételt, akik neve szerepel a Spanyol Censusban, illetve az ENSZ által támasztott követelményeknek megfelelően jogosultak lesznek szavazni a terület majdani sorsával kapcsolatban.⁹⁶ A marokkóiak mindenkinek, akinek rokona él Nyugat-Szahara területén, biztosítanák a lehetőséget a családtagokkal történő találkozásra. Végül a Polisario felülvizsgálta a korábbi álláspontját, és hozzájárult ahhoz, hogy mindenki részt vehessen a programban, akinek rokona él Nyugat-Szahara területén. 2004. március 5-én az UNHCR szervezésében megtörtént az első rokoni találkozás, amikor is a MINURSO repülőgépein 21 szaharávi menekültet szállítottak a megszállt területekre, és 19 szaharávit Nyugat-Szaharából a tindufi menekülttáborokba.⁹⁷ Bár az elején a szembenálló felek még több problémát is felvetettek a családi kapcsolattartással kapcsolatosan, azok viszonylag simán, különösebb probléma nélkül zajlottak. A nagy érdeklődést jelzi, hogy március 31-ig 8500 fő jelentkezett a programokra. Ebből 2850 fő a marokkóiak által megszállt területekről és 5650 fő pedig a menekülttáborokból. Az első hat hónap folyamán, ezeken a találkozókon 1208 fő (402 család) vett részt. A résztvevők közül 619 fő érkezett a menekülttáborokból, 589 fő pedig a megszállt területekről (Laayoune, Dakhla, Smara és Boujdour),

akiknek a szállítása a MINURSO gépeivel történt.⁹⁸ Az év végéig 19019 fő jelezte a programban való részvételi szándékát, akik közül 11884 a menekülttáborokból, illetve 7125 a megszállt területekről érkezett. Az ENSZ-főtitkár különleges megbízottja és a Hivatal helyi vezetője október 2-án a marokkóiakkal, majd pedig október 6-án a Polisario vezetőivel értékelte ki a program eredményeit, akik további támogatást ígértek annak folytatásához. a 2005-ben már 19000 fő jelentkezett a programra, és a UNHCR munkatársainak segítségével 1476 fő találkozhatott is a családtagjaival.⁹⁹ Azonban mivel a program anyagi fedezete hiányzott, így a találkozók 11 hónapon keresztül szüneteltek, azután ismét megkezdődtek a találkozók, de 2006.-ban ismét hat hónapon keresztül szüneteltek. 2009-ben már 7858 fő vett részt a családi találkozókban – főként nők, gyerekek és idős emberek – illetve 41134 fő jelentkezett a programban való részvételre.¹⁰⁰ Később azonban újraindult a program, de 2010. március 26-án a szembenálló felek egyet nem értése, illetve a megszállt területeken kialakult helyzet miatt ismét leállt. Bár a Hivatal két alkalommal is megpróbálta újraindítani a programot (április 2. és szeptember 17.) a marokkóiak elzárkózása miatt az megghiúsult. A szeptember 17-én megghiúsult látogatást követően a telefonos szolgáltatás is megszűnt a menekülttáborok és Nyugat-Szahara területe között.¹⁰¹ Az ENSZ-főtitkár különleges megbízottja és az UNHCR vezetője, Antoni Guterres 2011. február 9-10. között tárgyalásokat folytattak a szembenálló felekkel, illetve Algéria és Mauritánia képviselőivel. A találkozón az érintettek ígéretet tettek a program felújítására, de már február 25-én a marokkóiak megtagadták egy saharávi menekült Laayounba utazását, mivel ott 2001-ben bűncselekményt követett el. A Polisario által kiadott közleményben a vádakat tagadták, és politikai okokkal magyarázták a menekült kizárását a programból. A program bizonyos korlátozásokkal újraindult, annak logisztikai biztosítását továbbra is a MINURSO végezi a UNHCR kérésének megfelelően.¹⁰²

A programhoz kapcsolódóan a Hivatal szemináriumokat szervezett, amelyek főként a hasszanija kulturális hagyományokkal, a saharáviak történelmével és hasonló témákkal tervezett foglalkozni. Ezekkel a szemináriumokkal is szerették volna a programot sikeresebbé tenni. Az első egyeztetéseken a szembenálló felek mindegyike támogatta a szemináriumok megrendezését. Az első ilyen szemináriumot 2007 novemberében rendezték volna meg a portugáliai Madeira városában, amelyen a menekülttáborokból és a megszállt területekről is 17-17 résztvevő vett volna részt. 2007. november 6-án a marokkói kormányzat jelezte a Hivatal felé, hogy a szeminárium megtartásával nem ért egyet, azon nem kíván részt venni, de a program többi elemét továbbra is támogatja.¹⁰³ A 2011-es találkozón ismét tárgyaltak a szemináriumok kérdéséről, ahol Marokkó – bizonyos feltételekkel – vállalta, hogy mégis részt vesz azokban.

Előreláthatóan a Hivatal munkájára mindaddig szükség lesz, amíg a menekülttáborokban élő saharáviak haza nem térhetnek, ennek az idejét pedig senki sem képes megbecsülni.

A táborok szervezetének felépítése

A táborokban általában 14-16 fő teljesít szolgálatot, de az is előfordul, hogy csak 6-7 ember teljesít szolgálatot egy adott helyen, ami rendkívül megnehezíti a munkavégzést. Szolgálati időm alatt velem is gyakran megesett, hogy a létszámbírány miatt a naponta előírt két járőrt összevontuk, és nyolc helyett csak négyen hajtottuk végre az előírt feladatot. Ez persze jelentősen megnövelte a járőrözésben eltöltött időt. Egy átlagos járőr 2 terepjáróból és 4 békefenntartóból áll. A táborokban átlagosan napi 2-3 járőrszolgálatot kell végrehajtani, ami havonta 3-4 légi felderítő járőrrel bővül. A járőrszolgálat időtartalma néhány órától a néhány napig terjedhet, ez a feladat milyenségétől és a távolságtól függ. A járőrök alapvető célja a tűzszüneti megállapodás betartásának és a szembenálló felek katonai egységeinek az ellenőrzése, az esetleges jogsértések kivizsgálása, majd jelentése. Az itt lévő katonai megfigyelők állandó szolgálatban vannak, egyedüli pihenési lehetőségük a karbantartó napon van. Ekkor ugyanis a megfigyelők nem járőröznek, hanem a tábor területén végeznek javító-karbantartó munkákat, ami után több lehetőségük van a pihenésre, mint egy átlagos napon.¹ A misszió területén jelenleg 9 tábor található, mivel a Zug tábort még 1991 végén, majd pedig a Dougaj tábort a misszió parancsnoksága 1996 augusztusában,² illetve Dakhlat 2006-ban megszüntette, és az ott szolgáló katonai megfigyelőket más táborokba helyezték át. Persze az is megtörtént, hogy a táborokat biztonsági vagy egyéb okokból kellett áthelyezni, pl. Mehairést, ahol a régi táborhely közelében nem volt olyan megfelelő méretű repülőtér, ahová az Antonov típusú repülőgépek leszállhattak volna. Ebben a fejezetben bemutatom a misszió területén lévő táborokat, az ott folyó munkát, illetve a szembenálló erőket.

SMARA

A tábor járőrözési területe megközelítőleg 43 000 km². A Laayoune és Smara közötti terület viszonylag könnyen járható, jól kiépített útjai vannak, míg a Smarától a határt jelképező falrendszerig a terület kiszáradt folyómedrekkel tagolt, vulkanikus eredetű kövekkel borított sivatag, burkolatlan utakkal. A tábor és a szektor területén a falrendszerből több mint 550 kilométernyi szakasz található, itt van a marokkói katonai szektora (Saguia El Hamra-Laayoune), ami további alszektorokra tagozódik (Amgala, Smara és Haouza). Ezeket az alszektorokat úgy alakították ki, hogy szemmel tarthassák a Polisario két legerősebb katonai körzetét, a 2. és 5. katonai kerületet (Tifariti és Bir Lahlou). Az itt állomásozó katonai egysé-

gek hozzávetőleges létszáma 30-35 000 fő. Fontosabb alakulataik a 3 és a 11. gyalogos ezred, illetve több önálló zászlóalj és üteg.³

A smarai területen a marokkói hadseregnek 69 kisebb-nagyobb erődje (Strong Point) van az alábbi megoszlás szerint: Haouza alszektor (21), Smara alszektor (21) és Amgala alszektor (28) Minden erődben egy-egy önálló szakasz vagy század teljesít szolgálatot, a falrendszert őrző lövészzászlóaljak (Static Infantry Battalion – BIS) alárendeltségében. Az itt állomásozó alakulatok feltöltöttsége kb. 50-60 százalékos, elhelyezési feltételeik kezdetlegesek, élmezőnyük nem túl jó, harci moráljuk azonban megfelelő. Az itt szolgáló katonák minden, szolgálatban eltöltött négy hónap után 15 napos eltávozási engedélyt kapnak Marokkóban élő családjuk meglátogatására. Valójában a BIS alakulatokban szolgálók arra hivatottak, hogy a támadó csapatokat az ellentámadás megkezdéséig feltartóztassák. Az erődök mögött kb. 3-5 kilométernyire állomásoznak azok az alakulatok (Intervention units), amelyeknek a feladata az esetlegesen támadást végrehajtó Polisario egységek visszaszorítása. Ezek többnyire könnyű és nehézpáncélos alakulatok (120 db M-48 és néhány darab, a belorusz államtól tartósan bérelt T-72 harckocsival felszerelve), gépesített lövész és tüzér egységek.⁴ Bár az ő moráljuk jobb, és feltöltöttségük eléri a 75-80%-t is, ennek ellenére a gyakorlatban beigazolódott, hogy a gerillákkal szemben sokszor lassúak. Ezért történhetett meg többször is a nyolcvanas években, hogy a Polisario katonák rajtaütöttek egy-egy erődön, és mire a támadó erők megérkeztek, ők addigra a foglyaikkal már vissza is vonultak. A beérkező marokkói katonák már csak a halottaikat gyűjthették össze. Természetesen az ilyen akciók csak a tűzszünet kezdetéig tartottak, s bár nagy volt a morális értékük a Polisario számára, katonailag kevés eredményt hoztak.

Annak érdekében, hogy a védelmi rendszerbe esetleg behatolókat eredményesebben vethessék vissza, a marokkói vezetés a falrendszertől 10-25 kilométernyire több, tartalékként azonnal bevethető egységet állomásoztat. Itt található még az erődök logisztikai ellátását biztosító szervezetek és a parancsnokságok is.⁵

Az itt szolgáló katonai megfigyelőknek viszonylag jó kapcsolatuk van a szembenálló felekkel, annak ellenére, hogy munkájukat sokszor a marokkói hadsereg képviselői hátráltatják. Ez olyan sok esetben történt meg az elmúlt évek során, hogy már 1996. szeptember 18-án a misszió katonai részét irányító portugál José Eduardo García Leandro vezérőrnagy Agadíriba utazott, ahol a marokkói hadsereg vezetőivel találkozott, akik ígéretet tettek a misszióval nem együttműködő főtisztjeik és tisztjeik felelősségre vonására.⁶ Ebből azonban a békefenntartók nem sokat tapasztaltak meg, mivel a marokkói tisztek egy része továbbra is akadályozta a munkájukat. Például a 64. lövészzászlóalj parancsnoka egyenesen megtiltotta a tisztjeinek, hogy a katonai megfigyelők bármilyen kérdésére választ adjanak, míg a smarai alszektor parancsnoka, Mouassaoui vezérőrnagy egyik alakulatához sem jelölt ki összekötő tisztet, így hivatalosan tőle kellett engedélyt vagy bármilyen információt kérni. Természetesen az esetek többségében udvarias elutasítás a válasz, mert

a korábban ezredesi beosztásban lévő ENSZ szektorparancsnok (egy ideig szektorparancsnokságként működött Smara, de ezt a rendszert 2005-ben, takarékosági okokra hivatkozva megszüntetette az ENSZ), illetve később a táborparancsnok nincs vele azonos beosztásban, a tábornok pedig csak a MINURSO katonai parancsnokát tekinti egyenrangú félnek. Az amgalai alszektor parancsnoka, Jerar vezérőrnagy és Mouzouri ezredes, a 28. lövészászlóalj parancsnoka például azért nem voltak hajlandók választ adni az ENSZ képviselőinek, mert szerintük a misszió kezdete óta a katonai helyzet lényegében semmit sem változott, és nem az ő feladatuk az ENSZ képviselőit informálni.

A Polisario oldalán ugyancsak sokszor korlátozzák a járőrök mozgását, bizonyos területek megközelítése pedig egyenesen tiltott. A szembenálló felek gyakran megsértik az érvényben lévő tűzszüneti megállapodást, az ENSZ pedig a hivatalos tiltakozó jegyzék elküldésén kívül mást nem tesz. (A marokkói F5 gépek többször hajtanak végre felderítő jellegű berepüléseket a tiltott zónába, míg a Polisario katonái civilnek öltözve próbálják a falrendszer gyenge pontjait és a marokkóiak által telepített aknamezőket felderíteni.)

A tábor (a misszió jellegéből adódóan) fegyveres őrség nem védi, azonban a területen marokkói katonai egységek is találhatók, így az ő katonáik őrzik az ENSZ objektumhoz vivő utat és a bejáratot.

A smarai tábornak vannak a leghosszabb járőr útvonalai, és mivel a repülőtéren végzik a többi tábor logisztikai ellátását, a szolgálatot teljesítő katonai megfigyelők leterheltsége igen nagy. Külön nehezíti az itt szolgálók életét, hogy a járőrözési területen található a Párizs-Dakar rally útvonalának egy része is, és a verseny ideje alatt a Polisario gyakran fenyegeti meg a szervezőket a verseny résztvevőinek túszul ejtésével. Ez azért fordulhat elő, mert az általuk ellenőrzött területet is érinti az útvonal, illetve nem ismerik el a marokkóiak jogát az általuk megszállt területek irányítására, és ők azt a Szaharai Arab Köztársaság (SADR) szerves részének tekintik. Mivel a verseny útvonala érinti több tábor járőrözési területét is (Smara és Mehaires), a versenyek alatt a misszió parancsnoka által koordinált katonai megfigyelők végig figyelemmel kísérik a verseny menetét, és a MINURSO MI-8 típusú helikopterei a kijelölt orvosi csoporttal készenlétet adnak.

A verseny útvonala a marokkói Tan-Tan városától Smaráig, majd a smarai és az amgalai alszektorokon keresztül, Bir Moghrein irányába, a védfalrendszer átágva halad át. A verseny előtti napokon a katonai megfigyelők a fal mindkét oldalán tábort vernek (általában Smara és Mehaires táborokból), ahonnan több napon keresztül figyelemmel kísérik az eseményeket. A jelenlétükkel próbálják megakadályozni, hogy a verseny alatt bármilyen incidens történjen a marokkói és a Polisario katonák között. Ugyanakkor a szektor összes táborából a katonai megfigyelők nagy részét a verseny területére vezényelik, ahol folyamatosan légi és földi felderítést (járőr szolgálat) végeznek. Tapasztalataikat azonnal jelentik a MINURSO és a versenyszervezők által közösen használt rádiócsatornán, így a ver-

senyzők mindig ismerik a friss, aktuális eseményeket. Persze az előkészületek ellenére szinte minden évben történt valamilyen nem várt esemény.

2001 januárjában a Polisario vezetősége azzal fenyegette meg a verseny szervezőit, hogy a területen engedély nélkül áthaladó versenyzőket foglyul ejtik. A verseny szervezői nem kérték a hozzájárulásukat az általuk ellenőrzött területen való áthaladáshoz. A szervezőbizottság komolytalannak ítélte a fenyegetést, és nem foglalkoztak különösebben az ügygel. A Polisario talán lenyelte volna, ha a verseny egyszerűen csak áthaladt volna az ellenőrzésük alatt álló területen, de az előkészítés során egy marokkói katonából álló egység, öt kilométernyire behatolt a felszabadított zónába, hogy a rally útvonalán található aknákat és fel nem robbant lövedékeket felszedjék. Az aknaszedés során a marokkói katonák több lövést adtak le a közelben található Polisario őrhely irányába, amivel súlyosan megsértették az érvényben lévő fegyverszüneti egyezményt. Ekkor a Polisario nyíltan követelte a Világszervezettől, hogy azonnal állítsák le a versenyt, és a marokkóiak kérjenek bocsánatot. A MINURSO vezetése azonban egyik követelésüket sem volt képes teljesíteni, mire katonai akcióval fenyegették meg a békefenntartókat.⁷ A verseny előtti napokban az ENSZ által kiküldött járőrök jelentették, hogy a Polisario a 2. a 4. és az 5. katonai körzetben teljes mozgósítást rendelt el. A szervezet katonái egyenruhában és teljes fegyverzetben a gépjárműveik mellett várták a parancsot, a katonai megfigyelőkkel pedig nem voltak hajlandók szóba állni. A megfigyelők jelentését megerősítette a mauritániaiak által kiküldött egység is, így a szervezők már komolyan vették a fenyegetést, és a környező államok segítségét kérték a verseny biztonságos lebonyolításához. A mauritániai kormány egy teljes zászlóaljat vezényelt ki Bir Moghreimből Mohamed Abdulah őrnagy vezetésével, hogy biztosítsák a verseny útvonalát, és viasszaszorítsák a területükre esetlegesen behatoló Polisario egységeket. A mehairei járőrök találkoztak a mauritániai katonákkal, akiknek a parancsnoka elmondta, hogy azonnali tűzparancsot kaptak arra az esetre, ha a Polisario katonái bármilyen módon veszélyeztetnék a verseny biztonságát. Az őrnagy a határtól alig húsz kilométernyire az Echraga falu mellett létrehozott egy másik különítményt, amely légvédelmi fegyverekkel is jól ellátott kétszázadnyi katonából állt. A versenyzők biztonsága érdekében a marokkóiak, megsértve a tűzszüneti megállapodást, katonai repülőgépekkel felderítést végeztek a verseny körzetében. Sajnos a marokkói vezérkari főnök (aki Tan-Tan elfoglalásakor fiatal tisztként alig tudott elmenekülni a várost elfoglaló gerillák elől) elhamarkodottan tartott sajtótájékoztatót, ahol kétségbe vonta a Polisario jogát a verseny megakadályozására. A tábornok meggondolatlan kijelentése a végsőig kiélezte a szembenálló felek közötti helyzetet. Válaszul a 4. katonai körzet parancsnoka riadót rendelt el és 5, ZPU típusú légvédelmi fegyverrel felszerelt járművet vonultatott fel azzal a céllal, hogy a behatoló repülőgépeket visszaűzze a marokkói területekre. Ugyanakkor a Polisario vezetése és az összes katonai körzetparancsnok azonnali magyarázatot követelt a tábornok nyilatkozatával kapcsolatban az ENSZ és a misz-

szió vezetőitől. Mivel nem kaptak kielégítő választ, több, a katonai megfigyelők szabad mozgását és munkavégzését korlátozó rendelkezést vezettek be. (Ezeket az intézkedéseket csak az új katonai parancsnok, Száraz György vezérőrnagy kérésére, a vele kialakított jó együttműködés miatt vonták vissza.) A Polisario csapatösszevonások hírére az európai országokban élő szaharáviak tömegesen ültek repülőre, majd miután megérkeztek Tindufba, szolgálatra jelentkeztek a Polisario katonai parancsnokságán. Ekkor a marokkói hadsereg is mozgósításba kezdett, nem csak a Berm mentén álló csapatokat helyezték készsétségbe, de Agadir környékén állomásozókat is. Úgy tűnt, hogy nem napok, hanem órák kérdése csak az új háború kitörése. Ekkor az USA, Franciaország, és az AU diplomatái, illetve az ENSZ-főtitkár, Kofi Annan nyomást gyakoroltak Algériára, hogy azonnal állítsa le a Polisariot. Az algériai vezérkari főnök, Mohamed Lamari tábornok közvetlen tárgyalást kezdett a Polisario főtitkárával, Mohammed Abdelazizzal, aki azzal farolt ki a kényelmetlenné vált szituációból, ha a verseny szervezői hivatalosan engedélyt kérnek a szaharáviaktól, akkor elkerülhető a fegyveres konfliktus. Ezután a versenyt szervező Eagleton elküldte a képviselőjét, Roger Kalmanovitz urat Tindufba, ahol végül megegyezett a SADR vezetőivel a verseny folytatásáról.⁸ Ezután a Polisario fegyveresei visszavonultak a körleteikbe, és a verseny incidens nélkül fejeződött be. Talán azóta sem kerültek ilyen közel a szembeálló felek a konfliktus újbóli kirobbanásához. Ugyanezen a versenyen az egyik portugál versenyző a Berm közelében harcokosi aknára futott. Az ENSZ gépe és orvosi csoportja mentette ki, majd szállították át a Las Palmas-i Tengerészeti Kórházba. A versenyző kocsija a katonai megfigyelők által is rendszeresen használt ösvényről kb. 15 méternyire tért le, és aknára futott. Az autóvezető lábát később amputálni kellett.⁹

A 2003-ban tartandó verseny szervezését már a Polisario Front 11. kongresszusa idején megkezdték („Natasha”-akció). Október 13-15. között a versenyt előkészítő részleg, a marokkói és mauritániai katonák és a Világszervezetet képviselő katonai megfigyelők végigjárták az autóverseny tervezett útvonalát. A szervezők ugyan tartottak a Polisario akcióitól, de az nem kívánta veszélyeztetni az ez évben elért diplomáciai sikereit, így az előkészítő munkát nem akadályozták. A szervezők, bár idén felvették a kapcsolatot a Polisarioval, mégis tartottak annak akcióitól, azonban ők sem kívánták veszélyeztetni az ez évben elért diplomáciai sikereiket. Sok sikert kívántak a versenyzőknek, így a rally nyugalomban folyt le. Az egyedüli problémát a versenyen az okozta, hogy a mauritániai katonák minden járműtől, amely átlépte a határt, 50 USD készpénzt kértek. A szervezők ugyan tiltakoztak a „rablás” ellen, de a határőrök a frissen bevezetett „határátlépési illetéket” mégis mindenkivel kifizettették. Az elmúlt években egyre kockázatosabbak lettek az itt tartandó versenyek, főként az al-Kaidához köthető szalafista mozgalom megerősödése miatt, akik többször is hajtottak végre fegyveres támadásokat nem csak külföldi turisták, de mauritániai katonák ellen is.¹⁰

MAHBAS

A tábor marokkói területen található, mellette repülőtér is üzemel, ahonnan Tindufot látják el. Az itt szolgálók megközelítőleg 12 500 km² nagyságú terület ellenőriznek, és a felelősségi körzetükben található a marokkói védőfal rendszerből több mint 250 km. A tábor körzete északról a marokkói államhatárral, délről az erődrendszerrel (Berm), keletről az algériai államhatárral és a Berm egyes részeivel, míg nyugatról a houzai alszektorttal határos. A járőrözési terület többnyire köves, néhány helyen jelentéktelen magaslatok és kisebb egybefüggő, nehezen járható, homokos rész is található. A Berm környékén már több egybefüggő hegyvonulat is húzódik, ahol még terepjáróval is nehéz a közlekedés. A táborhoz közel helyezkedik el a vele azonos nevet viselő település, ahol megközelítőleg 300 fő lakik. A falut szilárd burkolatú út köti össze a terület legnagyobb vízlelőhelyével (Zag), ahol már a spanyolok is katonai állomást működtettek. A területen egyébként 44 létező kút van, azonban ezek nagy részének vize csak állati fogyasztásra alkalmas, vagy pedig még azok számára is ihatatlanul sós. A tábor területén két marokkói alszektor (Mahbas és Farsia) található, az itt állomásozó csapatok létszáma megközelítőleg 13 000 fő.

Az alszektorokban az egységek feltöltöttsége általában 60-70%-os, mivel az itt szolgáló katonák közel egy része állandóan szabadságon tartózkodik. A két alszektorban az alábbi fegyverzet található:

- páncélozott szállító járművek (francia AML/60 és 90, dél-afrikai Rattel/20 és 60. típusú járművek),
- páncélos harcjárművek (amerikai M/48 és belorusz T/72 tankok),
- tüzérségi lövegek (M109, BM 21, F3 és M101 lövegek),
- teherautók, dzsippek

Az itt állomásozó katonák személyi fegyverzete igen jól karbantartott, többnyire amerikai és francia forrásból való. A katonák életkörülményei sokszor rosszabbak, mint más alszektorokban, ami abban is megmutatkozik, hogy az itt szolgálók napi vízádagja (ivásra és tisztálkodásra együtt) alig öt liter. A nehéz körülmények ellenére az állomány morálja meglepően jó. Az alakulatok fegyverzete ugyan vegyes képet mutat (német, francia, amerikai és orosz), jelentős részük régi gyártmányú, de gondozott. Az egységek rendszeresen részt vesznek különböző lökiképzéseken, általában szakasz, század és zászlóalj erővel. Bár a gyakorlatokat az érvényben lévő megállapodások alapján bejelentik, de szigorúan elutasítják a katonai megfigyelők vagy a Világszervezet más alkalmazottainak részvételét vagy a gyakorlat ellenőrzését. A gyakorlatokon általában a gerilla módszerekkel beszívtatott ellenséges egységek lokalizálását, majd azok teljes felszámolását gyakorolják. Mivel ebben a körzetben komoly harcok folytak, több olyan terület is található, amely fel nem robbant tüzérségi lövedékekkel, illetve vegyesen telepített, gyalogosok és páncélosok ellen kifejlesztett aknákkal erősen szennyezett. Habár a terüle-

ten talált lövedékeket és aknákat a marokkói tüzszereszek viszonylag rövid határidőn belül megsemmisítik, gyakori előfordulásuk miatt többször is okoztak balesetet a katonák és a beduinok között. Például, 1994 júniusában a MINURSO egyik járőrautója aknára futott, amely felrobbant. Az autóban ülő uruguayi békefenntartó tiszt szerencsére nem sérült meg komolyabban.¹¹ A baleset után egy hónap sem telt el és ismét balesetet szenvedtek a békefenntartók. Július 5-én Mahbastól észak-keleti irányban járőröző békefenntartók járműve harckocsi ellen telepített aknára futott, majd felrobbant, amelynek következtében az egyik békefenntartót életveszélyes sérülésekkel kellett evakuálni, a másik megfigyelő szerencsére csak könnyebb sérüléseket szenvedett.¹²

Ebben a táborban történt meg egy olyan eset, amelynek, az egyik résztvevője egy magyar békefenntartó volt, aki járőrözés közben balesetet szenvedett egy afrikai országba való tisztársával. Az afrikai tiszt súlyos sérüléseket szenvedett, így őt a magyar katona elsősegélyben részesítette. Sajnálatos módon az elsősegélyládában csak a legszükségesebb eszközök voltak, sok minden hiányzott, köztük a gumikesztyű is. A misszió katonaorvosai megdicsérték a magyar tisztet, aki pár napig a „bátor elsősegélynyújtó” címet is viselhette, amikor kiderült, hogy az általa ellátott békefenntartó HIV vírussal fertőzött. Ezek után már nem a bátor, hanem a „hülye” jelzőt használták a tettével kapcsolatban. Majdnem két hónapba került, hogy pontos vizsgálati eredmények legyenek, amelyek bizonyították, hogy megfertőződött-e az elsősegélynyújtás közben vagy nem. A várakozási idő alatt több mint 10 kilogrammot fogyott, de szerencsére nem fertőződött meg.

Ebben a táborban több magyar katona is szolgált és szinte mindegyikük rendelkezik egy-egy érdekes történettel. A következő Hárs Tamás őrnaggyal esett meg, aki 2005–2006-ban Nyugat-Szaharában, a smarai tábor parancsnokhelyetteseként szolgált. A missziók során a katonák többször kerülnek abba a szituációba, hogy az általuk szolgálati nyelvként használt idegen nyelv kifejezéseit félreértik, elértik. Az ember egyébként gyakran anyanyelvén is könnyen félreért szavakat, főleg különböző zavaró körülmények hatására. Egy ilyen eset volt, amikor a Smara táborában lévő ügyeletes tiszt (alig 3 hónapos missziós szolgálati idővel), a Smara reptéren álló MI-8 helikopter pilótája és Smarához közeli Mahbas táborban éppen ügyeletbe lévő tiszt rádión próbált egymással kommunikálni. Az említett személyek mind különböző nemzetiségűek voltak, és figyelembe kell vennünk (bár nem mentség) hogy a beszélgetések rádiókon, illetve telefonon kerültek lebonyolításra, ami idegen nyelvet (angol) is figyelembe véve komoly lehetőséget kínál az elhangzó szövegek félreértésére. A történet megértéséhez felvázolom a helikopter fogadás és indítás rendjét. A reptéren tartózkodik egy békefenntartó (ebben az esetben légiirányító tiszt) aki a leszállópálya állapotáért felel, és aki jelenti az ügyeletes tiszt részére a helikopter érkezését és távozását. Az ügyeletes tiszt jelenti a misszió központjában lévő repülésirányító részleg számára ezeket az információkat. A helikopter pilóta az ügyeletes tisztten keresztül kér engedélyt a repülésirányítóktól a fel-

szállásra. Néha, ha az időjárási körülmények indokolják, a helikopter személyzete információt kérhet az álláspontja szerinti ügyeletes tisztától a célállomás leszállóhelyén lévő állapotokról (fizikális, időjárási, stb.). Ezután a hosszas bevezetés után, lássuk az ominózus hírváltásokat:

Helikopter (H): „Smara Duty Room, Smara Duty Room this is MI-8, I need **permission!**”

(a helikopter pilótája felkéri az ügyeletes tisztet, hogy kérje meg a felszállási engedélyt a repülésirányítótól) (ez a beszélgetés rádión keresztül történt)

Smara ügyeletes tiszti szoba (S): „Mahbas Duty Officer this is Smara Duty Officer, I need **condition!**” (Smara ügyeletes tiszt a pilótát félreértve, a helikopter következő célállomása leszállóhelyének állapotáról kért információt az ottani ügyeletes tisztől) (telefonon keresztül)

Mahbas Duty Room (M): „Smara Duty Officer this is Mahbas Duty Officer, **condition** is good!” (Mahbas ügyeletes tiszt tájékoztatja Smara ügyeletes tisztet, hogy a leszállóhely állapota jó) (telefonon keresztül)

(S): „MI-8 this is Smara Duty Room, **condition** is good!” (rádióon keresztül)

(H): „Is **permission** good, granted?” (rádióon keresztül)

(S): „Yes, **condition** is good!” (rádióon keresztül)

És a helikopter a műveleti területen, engedély nélkül elszállt...

Ezek után a repülésirányítók természetesen számon kérték Tamástól, hogy mi is történt. Nem kis erőfeszítésbe került, hogy kinyomozzák a félreértést. Ennél már csak az volt nehezebb, hogy az ügyet „elsimítsák”. Tapasztalat persze van. Ebben az esetben még nem jelentett nagy kockázatot ez a félreértés, de más körülmények között... A forgalmazás szabályainak szigorúbb betartásával, nagyobb odafigyeléssel, talán elkerülhető lett volna ez az eset.

MEHAİRES

A tábor a Polisario által ellenőrzött területen található, a 4. katonai körzet területét és az ott elhelyezkedő csapatokat ellenőrzi. Itt húzódik egy fontos közlekedési és kereskedelmi útvonal is, ami miatt viszonylag élénk civil aktivitás (beduinok, kereskedők) figyelhető meg. Az itt szolgálatot teljesítő katonai megfigyelők egy 12 000 km² nagyságú területen járőröznek napi rendszerességgel. A járőrök időtartama akár a 10-12 órát is elérheti. A járőrözési területet észak-keletről a Berm határolja. A tábortól alig 63 kilométerre található az egyik legfontosabb átkelő pont a marokkói és a Polisario területek között. A tábor és Smara városa között viszonylag gyors közlekedést biztosít a kapu megléte és az ide vezető utak jó állapota. A terü-

let természeti adottságai rendkívül változók, a köves-sziklás tájaktól a homoksivatagig szinte minden, a Szaharára jellemző tájforma fellelhető.

A környéken három település található:

Bir Moghreïn

Ez a város Mauritánia egyik határvárosa kb. 2800 lakossal és egy 300 fős helyőrséggel. A városban található a közigazgatási terület kormányzója, El Morabbet ezredes hivatala is. Itt működik a környék egyetlen szilárd burkolatú repülőtere, ami azonban olyan rossz állapotban van, hogy csak helikoptereket képes fogadni. A kormányzó és az ENSZ tábor között minden hétfőn 14.00 és 16.00 között rádiókapcsolatot létesítenek.

Hasi Locar

Nagyon kis település kb. 250-300 lakossal, Mauritánia területén. A közelben található kutak miatt jelentős a város környékén hosszabb-rövidebb időre letelepedő beduinok száma is (kb. 100-150 fő). Itt is található repülőtér, amely már helikoptereknél nagyobb gépeket is képes fogadni (Antonov) annak ellenére, hogy nem rendelkezik szilárd burkolattal.

El Hafira

Viszonylag kevés lakosa van (150 fő), azonban ez a térség kereskedelmi központja, ahol a beduinok és a Polisario katonák nagy része beszerezheti a számukra nélkülözhetetlen cikkeket. A városban jól szervezett csempészhálózat működik (cigaretta, élelmiszer stb.), amit az is bizonyít, hogy a boltokban a Nemzetközi Vöröskereszt által segélyként (!) adott élelmiszereket lehet vásárolni. A város környékén itt is több beduin család él. Mehaires körzetében hat repülőtér található, amelyek alkalmasak a Világszervezet gépeinek fogadására: Bir Moghreïn, Mehaires, Motlani, Hasi Locar, Steila és Guelb Char. A repülőtereket a járőrök havonta több alkalommal is ellenőrzik, és az esetleges hibákat jelentik a főhadiszállásnak. Jelenleg mindegyik repülőtér alkalmas az ENSZ gépeinek fogadására, bár a Bir Moghreïn-i csak korlátozottan. A körzetben több aknamező is található elszórtan, illetve a Berm előtti kb. 5 kilométeres sávban (buffer strip) szinte mindenhol, ezért az aknák és a fel nem robbant tűzérési lövedékek a járőröknek valós veszélyt jelentenek.

A körzetben, hivatalos álláspont szerint, több mint 1000 katona teljesít szolgálatot, azonban a katonai megfigyelők tapasztalata szerint valójában ennek csak a töredéke található a körletekben és a megfigyelő pontokon.

Az itt szolgáló Polisario katonák az alábbi fegyvertípusokat használják:

- ZPU 23 mm,
- 82 mm tűzérési löveg,

- 12.7 mm géppuska,
- ZPU-1 14.5 mm,
- ZPU-2 14.5 mm
- Ak-47 gépkarabély.

A fent felsoroltakból következik, hogy a 4. katonai régió katonái könnyűfegyverzettel rendelkeznek, amely alkalmas ugyan a gerilla hadviselésre, de komoly védelmi vagy támadó harcokra már nem. Korábban a katonai megfigyelők többször is jelentették a szektorparancsnokságnak, hogy marokkói hadifoglyokat dolgoztattak a katonai épületek felújításán, a körzet parancsnoka azonban nem volt hajlandó információt adni a foglyok számáról, sem az általuk végzett munkáról, később meg már nem volt fontos, mivel a Polisario az összes hadifoglyot szabadon bocsátotta.

Ehhez a táborhoz sok kellemes élmény fűzött, mivel a szolgálatomat itt kezdtem a békefenntartók által „rettegett és csodált” Tamási Béla alezredes parancsnoksága alatt. Az alezredes a misszió legkoszosabb és legfegyelmetlenebb táborába került parancsnoknak, ahol rövid időn belül szinte csodákat művelt a rábízott katonákkal, így a tábor hamarosan a misszió legjobb táborává vált. Miután elkerült Tindoufba, az addig kemény fegyelemben tartott, megregulázott békefenntartók egy része rajtam (mint több száz kilométeres körzetben egyedül elérhető magyar katonán) próbáltak revánsot venni. Persze ennek az időszaknak gyorsan végeszakadt, így már a saját munkámért becsültek, nem pedig azért amit az alezredes tett, bár a munkájáról sokáig még szuperlatívuszokban beszéltek a főparancsnokságon.

A táborba egy kistermetű orosz tiszttel érkeztem, akivel hamar összebarátkoztunk és elég gyakran mentünk közösen járőr szolgálatba. Az egyik járőrözés során a smarai tábor ügyeleteséhez kellett bejelentkeznünk. A jelentés beadása után elképedve füleltünk, hisz a válaszadó egy francia hölgy volt, akinek hihetetlenül kellemes hangja volt. Tudomásunk szerint a szektorparancsnokságon nők nem szolgáltak, így még érdekesebb volt a szituáció. Alex teljesen belelkesedett, a táborba tartó úton végig azon gondolkodott, hogy nézhet ki az a hölgy, akinek csak az azonosítósámát ismerte, de a nevét nem. Az elkövetkezendő hetekben egyfajta távszelelem alakult ki a két korábban ellenséges viszonyban lévő ország békefenntartói között, amik leginkább rádióbeszélgetésekben merültek ki. Ha Alex meghallotta a hölgy bűgőhangját, rohant a rádiós szobába, hogy hallhassa az imádott Ginette hangját, majd bátorságot gyűjtve, beszélgetéseket kezdeményezett vele, amik egyre hosszabbak lettek. Mi, többiek irigykedve figyeltük a bimbózó kapcsolatukat és többen is azon gondolkodtak, hogy csaphatnák le a hölgyet Alex kezéről. Aztán eljött a nagy nap, amikor a két epekedő szerelmes végre találkozhatott egymással, mivel a smarai parancsnokság és a mi táborunk közös járőrt szervezett, amelyek a marokkói falrendszernél találkozott. Az orosz kollégánk teljesen bezsongott, hogy végre láthatja szíve hölgyét, akivel a találkozást már ki tudja hány alkalommal kép-

zelte el...A faltól nem messze vártak bennünket a smarai békefenntartók, köztük a szép hangú francia százados asszony is. Ahogy közeledtünk a csoporthoz, Alex úgy lett egyre izgatottabb és vele együtt mi is. Figyeltük a csoportot és kerestük a francia egyenruhát. Aztán a maláj kollégánk arca hirtelen teljes döbbenetet tükrözött és rámutatott a csoport élén egy természetes alakra, aki francia egyenruhát viselt. Először azt hittük, hogy Ginette helyett más valaki – egy férfi – jött, de közelebb érve láttuk, hogy egy díjbirkózó küllemű hölgyet látunk. Megdöbbenve figyeltük orosz barátunk reakcióit, aki velünk együtt meglepve konstataulta a hölgy emberfeletti méreteit. Aztán egyszerre felvillant a mosolya, majd odament az ő „kis francia madárkájához” és bemutatkozott. Az elkövetkezendő két óra során, szinte csak egymással beszélgettek, majd amikor elköszöntünk egymástól, ők félre vonulva, suttogva egyeztettek egymással. Visszafelé a táborban óvatosan megkérdeztem Alextől, hogy nem ijedt-e meg a nála majd kétszer nagyobb hölgytől. Ő ekkor egy csibészesnek szánt mosollyal fordult felém, és közölte, hogy nem, sőt már a következő randevűjüket is megbeszélték. Hát, úgy tűnik az ellentétek mégis csak vonzák egymást...

TIFARITI

A tábor az azonos nevű kisváros mellett helyezkedik el, egy fontos útvonal mentén. Az itt szolgáló katonai megfigyelők a 2. katonai körzetet és az annak alárendeltségébe tartozó csapatokat ellenőrzik. A terület északon sziklás, kisebb-nagyobb hegyekkel tarkított, míg délen inkább a klasszikus sivatagi körülmények dominálnak.

A tábor járőrözési területe 12 000 km², a tábortól 75 km-re található a Berm, 15 km-re Mauritánia északi határa. A 2. katonai körzet parancsnoksága Tifariti faluban található, és a környéken helyezkednek el az alábbi alárendelt alakulatok. Az egységek felszereltsége, fegyverzete viszonylag gyenge és igen vegyes képet mutat, a személyi feltöltöttség alig éri el a 25-40%-ot, mivel a katonák többsége az algériai menekülttáborokban tartózkodik a családjával. Ez a körzet rendelkezik talán a legütőképesebb és a legjobban kiképzett egységekkel. Az információk szerint a körzetben egy radarállomás is működik, amely a hadrendjében hivatalosan nem szerepel.

Általában ebben a körzetben szokták megtartani a Polisario egységek összevont hadgyakorlatait és az ún. „népi” konferenciákat. Az egyik nagy hadgyakorlatot 2003. január 25-én tartották, a 2. katonai körzet (Tifariti), a 4. katonai körzet (Mehaires) és az 5. katonai körzet (Bir Lahlou) részvételével. A több napon át tartó gyakorlaton a katonák a speciális „üss és fuss” taktikát gyakorolták, egy páncélos zászlóalj közreműködésével. A gyakorlaton a megfigyelők több páncélozott szállító harcjárművet és más, többnyire orosz gyártmányú páncélost (T/55 és T/72), 60 ZPU 23/2 löveggel felszerelt dzsipet, néhány aknavetőt és közepes méretű lövegeket (tábori és légvédelmi lövegek vegyesen) figyeltek meg. A gyakorlat egy részén részt vett a MINURSO katonai parancsnoka, az északi szektorparancsnok és több

katonai megfigyelő is. Lehetőségük volt találkozni a Szaharai Arab Köztársaság elnökével, a védelmi miniszterrel és a katonai körzetek parancsnokaival. A gyakorlat levezetéséért felelős katonai parancsnok a 2. katonai körzet parancsnoka, Ibrahim Mohamed Biydillah volt. Az ő személye, mint katonai vezető nem csak azért érdekes, mert logisztikai parancsnokként szolgált a háborúban, vagy mert a SADR védelmi minisztere volt 1999 februárjáig, hanem azért, mert a testvérét a marokkói uralkodó, VI. Mohamed egészségügyi miniszternek nevezte ki 2002 novemberében.

A katonák kiképzésében egyre nagyobb szerepet kap a műszaki kiképzés (akna-mentesítés, speciális robbantási ismeretek stb.), és nem titkolják azt sem, hogy a Berm vonalán található marokkói harcálláspontok elfoglalását, illetve a megszállt területekre való beszivárgást taktikájuk részének tartják. Érdekes módon a városi gerillaharcot vagy a marokkói hivatalok elleni esetleges szabotázsakciókat elképzelhetetlennek tartják, ugyanis joggal tartanak attól, hogy egy ilyen akciót terrorakciónak nyilvánítva a marokkói csapatok – az amerikai és a nemzetközi közösség támogatásával – azonnal átfogó offenzívát indítanának ellenük. Ebben az esetben a Polisario elveszítene legális diplomáciai és több ország által elismert felszabadítási mozgalomként meglévő jogait, lehetőségeit a függetlenség vagy egy esetleges autonómia kivívására. Ennek ellenére több katonai vezető is elkeseredett a jelenlegi, számukra kedvezőtlen helyzet miatt, és egyre nyíltabban követelik a gerillaháború újbóli megindítását.

A Polisario 11. konferenciáján (2003. október 12-19.), ahol több mint 1600 delegált vett részt (köztük körzetenként 70–70 katona is), már csak nehezen lehetett a harcok folytatását követelőket a közös diplomáciai ütemterv elfogadására rávenni. A tanácskozás területét a Polisario egységek szinte hermetikusan elzárták a külvilágtól. Mivel a 2. körzetnek nem volt elég katonája, a Bir Lahlouban állomásozó 1. lövészászlóalj küldött át kétszázakasnyi katonát a helyszín biztosítására, akik öt SA9 Gaskin légvédelmi rendszert is felállítottak a környező magaslatokon. A helyszínre való bejutást csak tizenöt, többnyire a szervezettel szimpatizáló újságírónak engedélyeztek, a katonai megfigyelők csak az ő tudósításaikból és néhány magánbeszélgetésből kaptak információkat a tanácskozáson történekről. Habár az 5. katonai körzet parancsnoka a marokkóiak elleni harcra szólította fel a jelenlévőket, a szervezet vezetői az elért diplomáciai és politikai sikereket nem akarták veszélyeztetni, így a harcot követelőket háttérbe szorították. Természetesen, ha a diplomáciai tárgyalások nem hoznak valós eredményt, akkor reális a veszélye annak, hogy egy-egy szakadár vagy önmagát a vezetéstől függetlenítő csoport támadást indít a marokkóiak, esetleg az ENSZ katonai megfigyelői ellen. Mindenesetre a marokkóiak által erre az időre időzített, figyelmeztetésnek szánt katonai gyakorlatok (október 11-25.) a harcot követelők táborát erősítették. Az új politikai testületet felállítandó szavazás érdekes eredményt hozott, mivel az új szervezetbe a hét katonai körzetparancsnok közül négyet beválasztottak. Ez jelzi a katonai veze-

tők politikai és hatalmi súlyának ismételt növekedését, amit az ENSZ munkatársai közül többen egyfajta, az autonómiáról folyó tárgyalásokat veszélyeztető tényként értelmeznek.

A Világszervezet információi szerint a körzetben több helyen is voltak marokkói hadifoglyok, akiket különböző karbantartási és erődítési munkára köteleztek. Az itt állomásozó katonai megfigyelők, a városka lakosai és a Polisario katonák között nagyon jó az együttműködés, több közös programot is szerveztek (vacsora, a helyi múzeum meglátogatása stb.), a megfigyelők pedig több kisgyerekes családot is támogatnak anyagilag.

BIR LAHLOU

Az Északi szektor egyik legkevésbé szeretett állomáshelye, mivel az itt található víz rendkívül sós, így az csak tisztálkodásra alkalmas, de az embereknek utána még így is ajánlatos leöblíteni magukat ásványvízzel. A terület klímája rendkívül szélsőséges, itt mérték a legnagyobb melegeket is (62 C fok). A körzet nagysága miatt (36 000 km²) a járőr útvonalak viszonylag hosszúak, északon a terep inkább sziklás, míg délen sivatagos, néhány kisebb hegygel tarkítva. A környéken több nagy kiszáradt tó is található.

Északon a marokkói falrendszer (Farsia és Mahbas alszektorok), keletről Algéria és Mauritánia, délről Mauritánia, míg nyugatról a 2. katonai körzet (Tifariti) határolja.

Az itt szolgálatot teljesítők az 5. katonai kerületet és a hozzá tartozó egységeket ellenőrzik. A kerületparancsnoksághoz tartozik a törzs, az 1. és a 2. gépesített lövészszázalaj, egy közép kategóriájú lövegekkel felszerelt századerejű támogató egység, egy logisztikai század és a rádióállomás kezelő- és őrszemélyzete. A régió hivatalos létszáma 1100 fő, azonban ezeknek csak egy része tartózkodik a körletekben. A körzetben főleg a ZSU-23/2, ZPU-1, ZPU-2, Sa-9 Gaskin típusú fegyvereket használnak a Polisario katonái. A személyi fegyverzet nagy része AK-47 gépkarabély, de az itt szolgálóknál zsákmányolt francia és amerikai gyártmányú kézi fegyverek is láthatók. Bár a területen évek óta nem szerveztek komolyabb hadgyakorlatot, a kiképzést, a katonai épületek és védőállások karbantartását folyamatosan végzik. A katonák fegyverzete jó állapotú, a ruhájuk – bár többféle forrásból származik – (Algéria, Líbia stb.) mégis tiszta és gondozott. Talán ebben a körzetben vannak a Polisariónak a legtapasztaltabb parancsnokai és egységei. A körzet parancsnoka Abdalahi Lehib, több mint 22 éve szolgál, mint katona, és az algériai katonai akadémián, gépesített lövész szakon végzett. A háborúban egységparancsnokként szolgált Bir Lahlouban, Mijekben, majd a mehairési körzet parancsnoka volt. A SADR vezetése 1997 márciusában megbízta a Bir Lahlou-i katonai körzet vezetésével. A körzet többi katonai vezetője is szinte a háború kezdete óta szolgál, többségük Algériában, de van olyan is, aki Kubában, Spanyolországban,

sőt a néhai Szovjetunióban szerzett katonai végzettséget. Annak ellenére, hogy a vezető beosztásokba régi, harctéri tapasztalattal rendelkező és megbízható katonákat helyeztek, egyre inkább megfigyelhető a szervezeten belül a fiatalítás is. A szervezeten belül egyébként több olyan katonai vezető is van, akik a spanyol időben a nomád csapatoknál, a spanyol légióban vagy a helyi rendőri erőkben kezdtek meg szolgálatukat, majd a spanyolok kivonása után átálltak a Polisariohoz. A járőrözési területen 69 állandóan használt kút (a kutak 50%-ában található emberi fogyasztásra alkalmas víz) és két kis falu található, amelyeket a járőrök rendszeresen felkeresnek.

Bir Lahlou

Központi elhelyezkedése miatt komoly településnek számít kb. 120-150 lakossal. Emellett nagy átmenő forgalmat bonyolít le, mivel itt halad át a Rabouni városát és az Agwanitot összekötő út. A faluban több mint 25 bolt, üzemanyag-töltő állomás, szerelőműhely van. A közelben található az ENSZ tábor és a repülőtér is.

Bentili

Ezen a helyen alig 80-120 állandó lakos és néhány ideiglenesen letelepült beduin család él. A település mellett egy elhagyott francia idegenlégiós erőd és az ENSZ által karbantartott, az Északi szektor táborainak esetleges evakuálására szolgáló repülőtér található. Bár nem szilárd burkolatú, mégis alkalmas mind az Antonovok, mind a MI-8 helikopterek fogadására. A körzet parancsnoka sok esetben korlátozza a katonai megfigyelők szabad mozgását, így például megtiltotta a felderítő repüléseket Bentili és Tersel körzetekben. A járőrök összekötő tisztnél a területen csak 1993-1994 között mozoghattak, azóta csak a Polisario helyi parancsnoka által kijelölt kísérével közlekedhetnek. Amikor a megfigyelők a katonai egységeket ellenőrzik, a táboroktól kb. 200 méternyire meg kell állniuk, majd beszélgethetnek a kiérkező parancsnokkal, de a kérdéseik nagy része megválaszolatlan marad.

DAKHLA

A korábban a Déli szektor központjaként, később csak táborként funkcionált, hasonlóképpen Smarához. Jelenleg egy 2 fős katonai összekötő irodát működtet itt a MINURSO. A város stratégiai elhelyezkedése és szerepe miatt továbbra is fontos a misszió számára.

Talán az egyik legváltozatosabb tájegységekkel rendelkező terület, az óceántól kezdve a klasszikus sivatagig minden megtalálható benne. A hőmérséklet a terület déli fekvése miatt nyári időszakban igen magas. A katonai megfigyelők által mért legmagasabb nappali hőmérséklet 62 C fok volt, míg éjszaka általában 25-30 C fokra hűl le a levegő. Télen a nappali átlaghőmérséklet csak 30-40 C fok körüli,

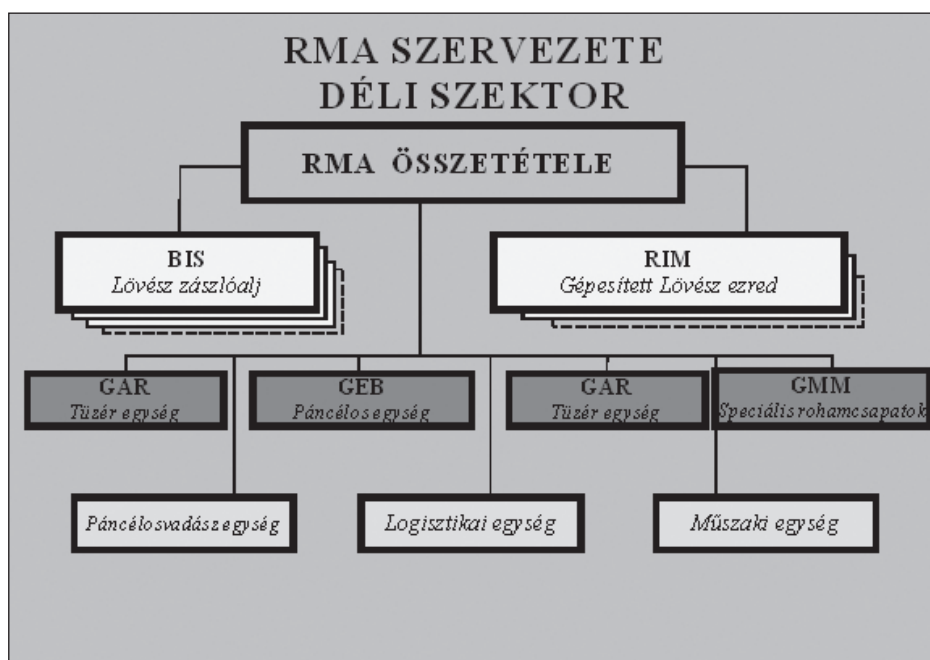
míg éjszaka 5-10 C fok körüli értékeket mérnek. Korábban az itt szolgálók feladata a járőrözésen túl a Déli szektor táborainak irányítása, vezetése és ellátása volt. A déli körzetben a marokkói (RMA) csapatoknak hat szektorparancsnoksága található az alábbiak szerint: Tichla, Bir Gandouz, Awsard, Al Baggary, Oum Dreyga, és Guelta Zemmour. A szektorparancsnokságok önállóan működnek, és további alparancsnokságokra osztoznak.

A lövészzászlóalj (Sector Infantry Battalion-BIS) a Berm vonalán települnek, és az ott található erődítményeket és megfigyelőpontokat őrzik. A zászlóalj az alábbi fegyverekkel rendelkezik:

- 82 mm lövegek,
- 23 mm AAG,
- különböző típusú nehéz és könnyű gépfegyverek,
- AML-90 (francia) és AMX-13 típusú harckocsik.

A területen állomásozó marokkói csapatok felépítését az alábbi táblázat szemlélteti:

Ábra 25.

Forrás: MINURSO

A lövész zászlóalj mögött kb. 5-10 kilométerre helyezkednek el a gépesített lövészegységek (Mechanised Intervention Regiment – RIM), amelyek a falat és

az erődítményeket ért támadást követően azonnal bevetethetők. Feladatuk a behatoló egységek megállításása, az elfoglalt állásokból történő kiszorítása, majd a helyzet stabilizálása. Ezeket az alakulatokat ZU és ZPU típusú géppátyúkkal felszerelt Land Rover dzsipekkel látták el. Emellett rendelkeznek könnyű páncélozott szállítójárművekkel, valamint M-557 és M-113 típusú, teherautókra szerelt könnyű lövegekkel és rakétavetőkkel is. Az ezredek mellett – de nekik nem alárendelt – tüzér és légvédelmi tüzér egységek is települnek, általában század vagy zászlóalj szinten (Royal Artillery Group – GAR). Az ő feladatuk a RIM egységek hatékony tűztámogatásának biztosítása és a támadók tüzéségének megsemmisítése. Fegyverzetükben különböző űrméretű lövegek (82 mm, 122 mm, 122-155 mm MKF-3, 105 mm M-116 stb.), 23 mm ZU/ZPU típusú géppátyú, az AAG (20 mm Vulcan) és az AA típusú nehéz gépfegyverek is megtalálhatóak.

Szintén az ezredekkel együtt települnek a speciális egységek (Mobile Makhzen Group – GMM), amelyek zászlóalj szervezetben tevékenykednek. Feladatuk a megfutamított ellenség üldözése és megsemmisítése. Ezeket az egységeket még a hírhedt Dlimi tábornok hozta létre az 1980-as évi „Uhud” hadművelet elején. A tábornok célja az volt, hogy a többnyire Marokkóhoz hű szaharaviakból álló egységek a Polisarioval megegyező harci taktikát alkalmazva sikerrel vegyék fel a harcot a gerilla harcmodort alkalmazó SADR fegyvereseivel szemben. Az egységek közel 80%-a szaharái, akiket az átlag marokkói katonáknál valamivel jobban fizet a kormány.

A területen található még egy légi bázis is (Dakhla), ahol a Marokkói Légierő gépei (C-130 „Hercules”, CH-47 „Chinook”, Sa-33 „Puma” és Uh-1 „Huey”) állomásoznak. Emellett persze a szektorokban is vannak kisebb-nagyobb leszállópályák, amelyek alkalmasak a gépek fogadására. Az óceán közelsége miatt a haditengerészet Osprey típusú korvettjei és Cormorant típusú naszádjai rendszeresen járőrznek a part menti vizeken, ezzel próbálják megelőzni, hogy a Polisario emberei a SADR engedélyével nem rendelkező halászhajókat elfogják.¹³ A partvonal mentén Dakhla és Noadibou városok között teljesít szolgálatot a 2. tengerész zászlóalj, amelynek egységei járőreik során a part menti halászfalvakat és az öblöket ellenőrzik. A zászlóalj önálló századokkal települ ki a számukra stratégiaileg fontos pontok közelében.

A marokkói oldalon található még két menekülttábor (Boujdour-4000 fő és Dakhla-6000 fő), amelyeket a katonai megfigyelők rendszeresen látogatnak. A menekülteknek a marokkói kormány havi 200 dirhamot (20 USD) biztosít, hogy a táborokban tartsa őket. Ez az összeg azonban nem biztosítja a gondtalan megélhetést, így a menekültek jó része szó szerint nyomorog.

A Polisario oldalon található az 1. a 3. és a 7. katonai körzet, amelyeket az Agwanit és Mijek táborokban települt katonai megfigyelők felügyelnek.

A marokkói oldallal ellentétben, ezekben a körzetekben igen kevés katona teljesít szolgálatot, inkább csak a Berm megfigyelését végzik.

Kép 16. Mehaires, a misszió legjobb tábora

AWSARD

A tábor a marokkói hadsereg által ellenőrzött területen helyezkedik el. A tábor felelősségi körzete 22 000 km² nagyságú terület, ahol többnyire sziklás és homokkal borított a felszín. A járőrútvonalak általában hosszúak és sokszor nehezen járhatóak. A körzetben a marokkói hadseregnek három alszektora van: Bir Gandouz, Tichla és Awsard. Az itt szolgáló marokkói katonák létszáma 12-13 000 fő. Az egységek kiképzettsége és felszereltsége megfelelő, a katonák morálja igen jó. A marokkói egységek vezetői és a katonai megfigyelők közötti kapcsolat korrekt. A körzetben 60 aknamező található, többnyire az erődítményrendszer előtti területen. Mivel több összecsapás volt a marokkóiak és a Polisario fegyveresei között, több helyen találtak fel nem robbant tűzérési lövedékeket és telepített aknákat. Az aknákat a nagyobb hatékonyság érdekében többnyire a kutak és oázisok, illetve a sűrűn használt utak környékén telepítették. A marokkói műszaki egységek folyamatosan semmisítik meg a fellelt aknákat és tűzérési lövedékeket, ennek ellenére még mindig történnek balesetek. Például 1992. január 25-én a MINURSO egyik járőrökocsija aknára futott, de szerencsére csak könnyű sérülést szereztek az abban utazó békefenntartók.¹⁴ Ugyancsak itt történt a misszió egyik legkomolyabb balesete is, amikor a svájci egészségügyiek PC-6 típusú repülőgépe tisztázatlan okok miatt lezuhant és a fedélzeten utazók egy fő kivételével mind az életüket veszítették.¹⁵ A járőrök rendszeresen ellenőrzik a területen lévő 59 kutat is, bár azok közül alig néhány tartalmaz emberi fogyaszt-

tásra alkalmas vizet. A tábor közelében található az Awsard nevű kisváros, ahol több mint 100 lakóház, általános iskola, telefonközpont, kórház és más közigazgatási épület található. Ennek ellenére az állandóan vándorlásban lévő beduinokkal együtt is csak néhány száz civil lakos (többnyire az itt szolgáló katonák rokonai) él a környéken.

OUM DREYGA

Ez a tábor marokkói területen van, északon a smarai tábor körzete, keletről a Berm, délről pedig az awsardi körzet határolja. A járőrözési területe főleg homokos talajú, de szórványosan kisebb hegyek is találhatók benne. A homok leginkább a Berm környékén okoz problémát, olyannyira, hogy a járőrözést is lehetetlenné teszi, mert a járművek elsüllyednek, és képtelenek tovább menni. A környéken települt katonai egységek és a Berm közelsége miatt civil település vagy beduin tábor egyáltalán nem található a körzetben. A járőrök csak nagyon ritkán találkozhatnak néhány átutazó beduinnal. A területen az alábbi három szektor található, amelyek a dakhlai körzet alárendeltségébe tartoznak: Guelta Zemmour, Oum Dreyga és Al Baggary. A szektorok további három-négy alszektorra osztoznak, amelyeket egy-egy lövészszázlálj ellenőriz, azaz szektoronként legalább négy gépesített lövészszázláljjal kell számolni. Természetesen a lövészek mellett páncélos és tüzér egységek is találhatók az alszektorokban. A páncélosok többsége kiépített állásokban helyezkedik el a Berm vonalán, míg a tüzérséget pár kilométerrel hátrább telepítették.

A lövész egységek az alábbi fegyvereket használják:

- HMG, LMG és ZPU típusú fegyverzettel felszerelt dzsipek, Wyllis RR 82 mm-es löveggel felszerelt dzsipek, és ZPU és ZU fegyverzettel ellátott teherautók.

A páncélos egységek az alábbi fegyvereket használják:

- könnyű páncélosok (SK 105, AML 90), és M113 és M577 típusú gyalogsági harcjárművek,
- A tüzér egységeknél az alábbi fegyverek figyelhetők meg:
- 155 és 105 mm-es lövegek (AUF3 és AU50), és BM21 Brassov.

Az itt szolgálatot teljesítő katonai megfigyelők ellenőrzik a különböző katonai gyakorlatokat, az erődítmények és egyéb építmények karbantartását és a talált aknáknak megsemmisítését. A marokkói oldalon szolgálók számára könnyebbséget jelent, hogy a királyi hadsereg tüzszerészei a megfigyelők által megtalált aknákat viszonylag gyorsan megsemmisítik, míg a Polisario által ellenőrzött területeken aknamentesítést szakember és eszközhiány miatt nem végeznek. Emiatt nem csak a helyiek, de a békefenntartók is veszélynek vannak kitéve. 2009-ben a táborból indított járőr, egyik kocsija a marokkóiak által ellenőrzött területen aknára futott és javíthatatlanná vált. Szerencsére a járműben utazó négy békefenntartó közül csak egy szenvedett könnyebb sérüléseket, de pár héten belül ő is munkaképessé vált.¹⁶

AGWANIT

A járőrözési körzet nagysága 37 000 km² a területet nyugatról a Berm, keletről és délről a mauritániai határ, míg északról a mijeki tábor felelősségi körzete határolja. A terep igen homokos, ami megnehezíti a járőrözést, azonban a körzetben több helyen található kövel borított terület és néhány kisebb hegy is. Az éghajlat száraz és rendkívül szeles, a nyári hónapokban gyakoriak a homokviharok. A hőmérséklet nyáron 25-55 C fok, míg télen 10-35 C fok körül van. A területen 42 kút található, azonban ebből csak négyben található fogyasztásra alkalmas víz, a többinek a vize ihatatlanul sós. A megfigyelők gyakran találkoznak az itt élő, magukat „es sahel” néven nevező beduinokkal, akiknek négy csoportja él a vidéken (cheilk, daouad, moussa és souaad), becsült létszámuk 320-350 fő. Az 1. katonai körzetben több lövészszázad, egy törzsszázad, illetve logisztikai és tűztámogató egységek találhatók. Az itt települt alakulatok becsült létszáma 900 fő, a parancsnokuk pedig egy tapasztalt veterán, Am Mohammed Obeid. Az itt szolgáló katonák Land Rover és Land Cruiser típusú terepjárókat használnak, amelyek többségét ZU-23/2 és ZPU-1 típusú lövegekkel szerelték fel. A katonai megfigyelők AA típusú nehéz gépfegyverrel felszerelt terepjárót is láttak a körzet területén. A tűztámogató egység BM 21 típusú sorozatvetővel („Katyusa”) és Sa-9 „Gaskin” típusú légvédelmi rendszerrel is rendelkezik.¹⁷ A körzetben több, a marokkói erődítményeket ellenőrző megfigyelőpont található. A megfigyelő pontokon általában 5-8 katona teljesít szolgálatot, akiket könnyű fegyverekkel és rádióval láttak el.

A 7. katonai körzetben található több gépesített lövészászlóalj, egy tüzéraszlóalj és egy logisztikai század. A lövészászlóaljakban öt század található, míg a tüzéraszlóalj általában két üteggel rendelkezik. A körzet parancsnoka Abdallah El Habib, akinek az alárendeltségében megközelítőleg 950 fő szolgál. Ez a körzet jobb katonai felszereléssel rendelkezik, mint az 1. katonai körzet, és a katonái is jobban kiképzettek. A fő fegyverzetüket alkotó öreg BMP-1 IFV típusú harcjárműveket jól karbantartják, emellett a lövészászlóaljaknál több ZU 23/2, ZPU-1 és ZPU-2 lövegekkel felszerelt terepjárót is használnak. A katonai megfigyelők a tüzéraszlóaljnál több 122 mm-es (D-30) löveget, BM-21 típusú rakétavetőket és SA-9 „Gaskin” légvédelmi rendszereket láttak. A Polisario fegyvereseinek a területen hét megfigyelőpontja van, azonban közülük jelenleg csak hármat használnak. A két körzetben az évente megtartott közös hadgyakorlatot és a két éleslövészetet kivéve nincs számottevő aktivitás. A katonai megfigyelők és az itt szolgáló fegyveresek közötti együttműködés jónak mondható, azonban a helyiek által bevezetett korlátozó intézkedések megnehezítik a katonai megfigyelők munkáját. Ha a katonai megfigyelők járőr szolgálatba indulnak, előtte 48 órával levélben kell informálniuk az 1. körzet parancsnokát a tervezett útvonalról, míg a 7. körzetparancsnok számára elég az összekötő tiszt által elküldött információ is. Annak ellenére, hogy a 7. körzet parancsnoka segítőkészebb és együttműködőbb a Világszervezet megfigyelőivel, mégis több korlátozást vezettek be mind a két körzetben. Tilos a megfigyelőpontok,

a táborok megközelítése, kérdések feltétele a Polisario katonáknak vagy akár a távcső használata is. A megfigyelők hat összefüggő aknamező helyét ismerik, azonban további 51 helyen találtak aknákat vagy fel nem robbant tűzérési lövedékeket. Sajnos, a Polisario nem rendelkezik az aknamentesítéshez szükséges feltételekkel (kiképzett tűzszerész és egyéb eszközök, így a robbanótestek továbbra is komoly veszélyt jelentenek az itt élők és az ENSZ dolgozói számára.

MIJEK

A katonai megfigyelők a 22 000 km²-es járőrözési területen a Polisario 3. katonai körzetét és az annak alárendeltségébe tartozó egységeket ellenőrzik. Ez a tábor a szektor legbarátságtalanabb helye, a járőr útvonalakon a sok homok miatt igen nehéz közlekedni. A Polisario katonáknak a területen több megfigyelőpontja van, de nem mindegyikben vannak állandóan katonák. A 3. katonai körzetben a körzetparancsnokságon kívül 10 század található, az alakulatok közel a táborhoz helyezkednek el. A körzetben 64 nyilvántartott kút van, többségük vize csak állatok számára fogyasztható. A járőrök több alkalommal is meglátogatják a környéken lévő kisebb-nagyobb sátortáborokat, ahol többnyire a Polisario katonák rokonai vagy a velük szimpatizáló beduinok laknak. Jelenleg 20 ilyen táborról tudunk. Mivel a terület komoly harcok színtere volt, az ide telepített aknák és fel nem robbant tűzérési löszerek reális veszélyt jelentenek mind a katonai megfigyelők, mind a civil lakosság számára. Ebben a körzetben a legnehezebb a Polisarioval való együttműködés. Például 1995. október 9-én a helyiek egy 10, erősen felfegyverzett Land Roverekből álló osztaggal körbevették a tábort, és bár a helyzet rendkívül feszült volt, összeütközés mégsem történt. A fegyveresek csak három nap elteltével hagyták el a katonai megfigyelők táborának környékét. A MINURSO vezetői az esetről hivatalos jelentést küldtek a Világszervezet New York-i központjába. A katonai körzet parancsnoka még ugyanebben a hónapban megtiltotta az egységei fölött végzett, a katonai egyezményekben szabályozott és a Polisario vezetői által is elfogadott felderítő repüléseket. A parancsnok úgy fogalmazott: amennyiben a helikopter felszáll, és felderítő repülést végez, lelövik. Az együttműködés azóta sem problémamentes ebben a körzetben. Az ENSZ öt olyan repülőteret alakított ki, amely alkalmas helikopterek és Antonovok fogadására is.

TINDUF

A szektoroktól függetlenül a főhadiszállás alárendeltségében tevékenykedik a MINURSO összekötő irodája, amely a menekülttáborokkal és a Polisario adminisztratív központjával (Rabouni) tart kapcsolatot.

A város kb. 1400 km-re található Algéria fővárosától, és az algériai nyugati katonai körzet központjaként szolgál. A városban mind a szárazföldi mind a légi-

erő egységei megtalálhatók. A légiőrosz gyártmányú MIG-23 harci gépeket használ, és a szárazföldi egységeket is többnyire orosz haditechnikai eszközökkel szerelték fel. Az itt állomásozó algériai csapatok fegyverzete, ha nem is a legmodernebb, jó állapotban van, kiképzettségük és moráljuk igen jó. A város területén és a környéken több katonai ellenőrző pont is található, ahol a katonák és az algériai csendőrök (Gendarmerie) igen lelkiismeretesen ellenőriznek minden áthaladót. A komoly katonai jelenlét miatt az iszlám fundamentalisták nem tudtak tért nyerni, tevékenységük kimutathatatlan.

Az ENSZ irodát mindenkor egy orosz ezredes vezeti, és a Déli és az Északi szektor parancsnokaival azonos jogokat élvez. Az iroda az algériai hatóságok és a Polisario szoros ellenőrzése alatt tevékenykedik, ami sokszor igen megnehezíti a munkavégzést is. Az összekötő tiszt (Liaison Officer) nélkül a katonai megfigyelők nem mozoghatnak, vele is csak a menekülttáborokat, a repülőteret és Rabouni városát (Polisario központ) látogathatják. A katonai egységek látogatása és bármilyen katonai témájú fénykép készítése szigorúan tilos.

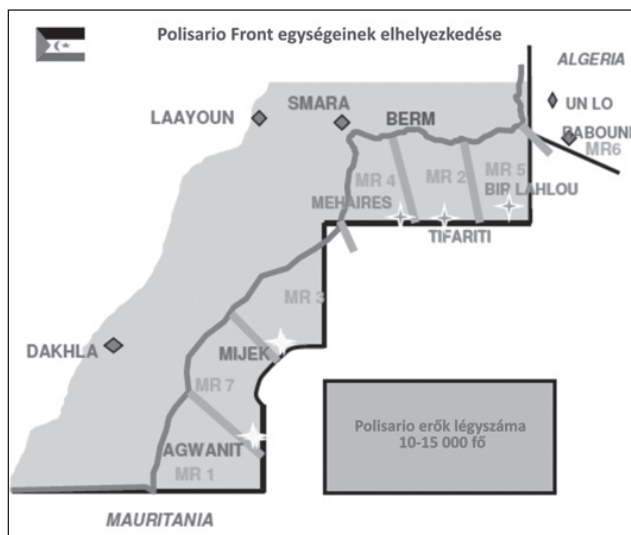
A katonai megfigyelők egy kb. 24 000 km²-es területen járőröznek, ez a terület azonban nincs az ENSZ fennhatósága alatt, ezért nincs jogosultságuk intézkedni, egyedül a megfigyeléseik eredményét jelenthetik a főhadiszállásnak. A megfigyelők természetesen diplomáciai védeltséget élveznek, és még nem történt összeütközés az algériai hatóságok és az itt szolgálók között.

Itt található a 6. katonai körzet és a Szaharai Demokratikus Arab Köztársaság Honvédelmi Minisztériuma is (Polisario főhadiszállás). Magam is jártam a területen, ahol meggyőződhettem arról, hogy a szervezet teljes egészében az algériai kormánytól függ. Igaz, hogy a központjukként funkcionáló Rabouni városát ők ellenőrzik, azonban a szabad mozgásuk korlátozott, és csak az algériaiak engedélyével hagyhatják el a menekülttáborokat. A táborokba belépő ember egy teljesen más világba kerül, ahol a szegénység és a nyomor mellbe vágja. Szinte elképzelhetetlen, hogy az itt élők ellen tudnának állni a marokkói hadsereg támadásának, ha az algériaiak nem támogatnák őket. A 6. katonai körzetben található négy katonai iskola, négy logisztikai és javító bázis, katonai kórház és egy, a harcok alatt sérüléseket szenvedett katonák, illetve a marokkói hadifogságból szabadultak számára létesített rehabilitációs intézet. A körzet parancsnokának alárendeltségébe tartoznak a többi körzet számára létrehozott, az utánpótlást biztosító logisztikai bázisok is.

Erről a régióról szinte lehetetlen reális információt szerezni, mivel a Polisario vezetők nem szívesen adnak át információt az ENSZ-nek, attól tartva, hogy az a marokkói hadsereg kezébe kerül. Egyszer a MINURSO parancsnoka rákérdezett arra, hogy kaphat-e a misszió bármilyen információt a körzetről és a parancsnokságról, mire a védelmi miniszter válasza az volt, hogy ezek az információk nem tartoznak a katonai megfigyelőkre.

A következő térképen látható a Polisario erők diszlokációja a felszabadított területeken és Algériában:

Ábra 26.

Forrás: The future of development policies and changing priorities: Africa, 69. o.

Ebben a fejezetben igyekeztem a lehető legtöbb információt összegyűjteni, mivel azok számára, akik behatóbban kívánnak foglalkozni a térséggel, jelentős segítséget jelenthetnek ezek az adatok. Viszonylag sok, velem és más magyar katonával megélt történetet is megosztottam az olvasókkal. Mint oly sok helyen – főleg ahol a napi tevékenységet szigorú szabályok korlátozzák – így a MINURSO misszióban is kialakulnak az általános tapasztalatokból kiinduló, úgynevezett saját törvényszerűségek, általános szabályok, melyek a magyar katonák szolgálati ideje alatt is igaznak bizonyultak. Ezekből, az íratlan szabályokból, szeretnék közkincsé tenni néhányat:

- Sose vitatkozz a franciákkal,
- Sose igyál az oroszsal,
- A legyeknek alacsony a fehérje tartalmuk és kimondottan rossz ízűek,
- Két pont között nem mindig az egyenes a legrövidebb út,
- 200 méteres GPS hiba nem elfogadható, amikor egy akna helyét keresed,
- Ami a szabadság alatt történik, az maradjon is ott,
- A MINURSO két legfontosabb szava: CTO (szabadság) és MSA (fizetés),
- A sivatagban egy forró napon semmi sem mozdul, kivéve: a tevék és az ENSZ megfigyelők,

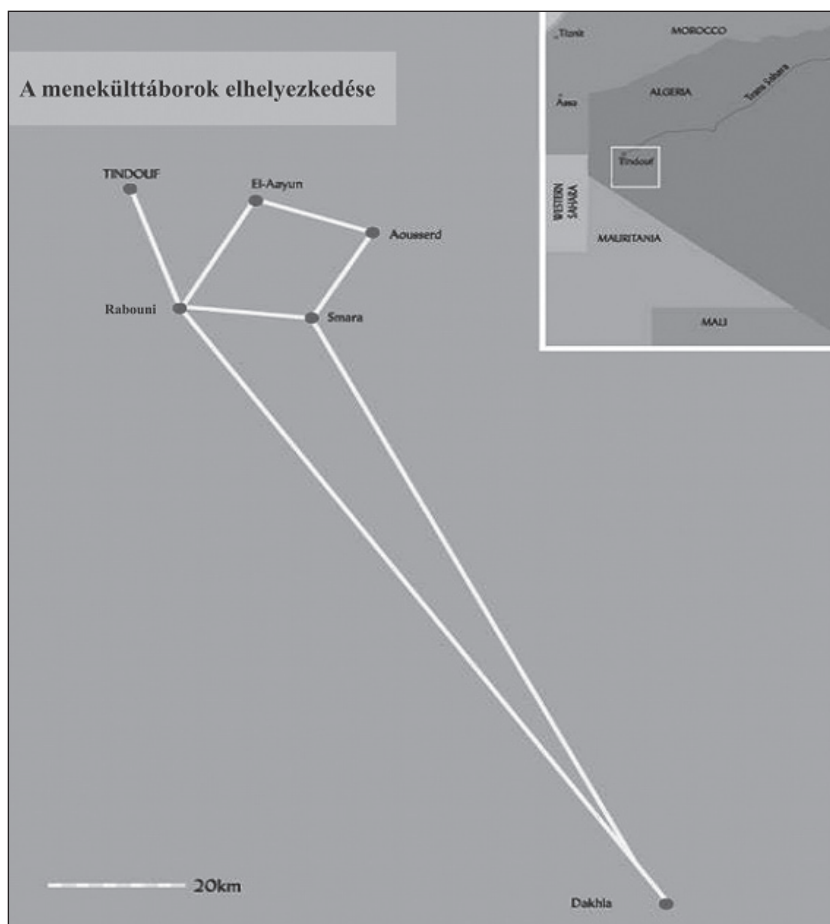
- Ha megkaptad az oltásaidat nincs olyan étel (amivel megkínálnak a helyiek) amit ne lennél képes és köteles megenni,
- A maffia már nem csak az olaszoknál létezik (utalás arra, hogy a nagyobb létszámmal részvevő nemzetek tagjai néha összeverődnek, pl.: latin amerikaiak, oroszok, franciák, kínaiak, főleg a közös nyelv az összetartó erő)
- Ez még nem a pokol, de innen már láthatod,
- A skorpiók és a kígyók nem a „király” kategória, mikor a villanyt felkapcsolva találkozol velük a szobádban,
- A „professzionális” relatív fogalom,
- A különböző szabályzatoknak mindig igaza van,
- A szabályzatok sosem működnek,
- Nem te vagy Colin McRae (*rally*),
- Visszanézni az „aknamező” táblára nem biztos, hogy jót jelent,
- Az a nap, mikor elfelejtet ellenőrizni, hogy nálad van-e a kocsiemelő, a defekted napja,
- Ha valami elromolhat, el is romlik.

Élet a menekülttáborokban

Az első menekültek 1975 végén és 1976 elején érkeztek az algériai és a marokkói határhoz mintegy 30 kilométernyire lévő település, Tinduf környékére.¹ Az azóta eltelt időszakban négy nagy menekülttábort hoztak létre, ahol egyes vélemények szerint megközelítőleg 160000 ember él.²

A következő ábrán a táborok elhelyezkedése látható:

Ábra 27.

Forrás: <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf>

Amikor 1975-ben a szaharáviak Tindufba érkeztek, az már lakott terület volt, ahol már évszázad óta a reguibat törzs tagjai éltek, illetve 1957-58-ban a szaharávi törzsek elleni közös spanyol-francia hadműveletek idején több szaharávi menekült telepedett itt le. Éppen ezért, etnikai és logisztikai okokból Tinduf „ideális” helynek tűnt a Polisario számára az új állam megszervezésére. Tinduf, habár elég elhagyatott helyen található és több mint nyolcszáz kilométerre van a legközelebbi algériai városhoz, saját repülőtérrel rendelkezik, illetve itt található a Polisario adminisztratív és katonai központja.³

A menekülttáborokat a marokkói hadsereg által elfoglalt területeken lévő városokról nevezték el, ezzel is jelezve azt, hogy a menekültek nem mondanak le a majdani visszatérés lehetőségéről. A táborok a következő neveket kapták: El-Aaiun (a szaharai területek központja), Smara (a második legnagyobb város és egyfajta vallási és szellemi központ), Dakhla (azaz a régi Villa Crisneros, ami közigazgatási központként működött a spanyol időszakban) és Awsard (az ország belsejében elhelyezkedő kisváros).⁴ A természeti környezet ezen a vidéken rendkívül barátságatlan, a nyári időszakban a napi átlaghőmérséklet gyakran meghaladja az 50 fokot árnyékban, míg a téli időszak rendkívül szeles és hideg. A táborok a környéken található kutak szomszédságába települtek, ennek ellenére nincs kiépített vízhálózatuk, és a vízellátást lajtos kocsikkal oldják meg. Emellett víztárolókat építettek a víz biztonságos tárolására és megőrzésére. A táborokat arabul wilaya-nak nevezik, ami tartományt, azaz régiót jelent, ezeket kerületekre (daira) osztják fel (egy táborban átlagosan 6-7 kerület található),⁵ majd a kerületek is tovább osztódnak szomszédságokra (hay, kb. 200 sátorból áll), amelyekből általában négy van.⁶ Ennél kisebb részleg a 12-15 főből álló csoport (khalijah), amik a szomszédságok tevékenységét szervezik. Minden kerületben működik egy választott tanács (majlis), amelyekben a szomszédságokból választott képviselők (masul) és a minisztériumi tisztviselők kapnak helyet. A tanács tagjai közül választják ki azt a személyt, aki a kerületet magasabb szinten képviseli. A választott képviselők felelnek az ételosztásért és a kerület napi életének megszervezéséért. A táborokban a kerületek által delegált képviselők választják meg a helyi tanácsot (lajnah), amely felelős a táborban a gyerekek oktatásáért, az egészségügyi helyzetért, az élelmiszerek tárolásáért és kiosztásáért, a törvénykezésért és a különböző manufaktúrák (fafaragók népművészek és egyéb kereskedelmi tevékenység) működtetéséért.

A táborok kialakításában korábban még az játszott fontos szerepet, hogy egymástól távolabb, nagy kiterjedésű területet elfoglalva hozzák létre őket. Ha egymáshoz közel lennének, akkor egy, a marokkóiak által sikeresen végrehajtott légicsapásnak nagyobb lehetősége lett volna a főbb vezetési pontok és más célpontok megsemmisítésében.⁷ A táborokban minden egységnek választott vagy a Polisario által kijelölt vezetője van, akik a mindennapi élet megszervezéséért felelnek. A vezetői posztok jelentős részét nők töltik be, ugyanis a férfiak többsége az ún. „felszabadított területen” teljesít szolgálatot, mint katona.⁸ Így, a nők több eset-

ben is kulcspozícióba, döntési helyzetbe kerülnek, ami egy, a hagyományos arab „családmodellől” eltérő rendszer létrejöttét segítette elő.⁹ Ez a rendszer azonban az elmúlt évek során komoly kihívásokkal kellett, hogy szembesüljön, mivel 1991-ben, a harcok beszüntetése után a férfiak elkezdtek „hazatérni” a menekülttáborokba. A férfiak jó része nehezen fogadta el, hogy a táborok irányítása főként a nők kezében van, és maguk is nagyobb szerepet kértek a vezetésből. Ez persze bizonyos feszültségeket jelent, így a férfiak különböző vállalkozások beindításával próbálja magát hasznossá tenni. A táborokba visszatérők többsége hazahozta a harcokban használt Land Roverek egy jelentős részét amelyet „civilisítettek” és taxizásra vagy egyéb termékek fuvarozására használnak. Ezzel kapcsolatos az új probléma, amivel a Polisario és az algériai határőrök is szembesülnek, mivel a kereskedők és fuvarozók egy része különböző illegális javak csempészésében is részt vesz. Főként cigarettát és illegális bevándorlókat szállítanak, amivel több ország (Mauritánia, Niger, Mali, stb.) figyelmét is felkeltették. A SADR egyenruhás hivatalnokai ezért megerősítették a táborok környékének ellenőrzését, és rendszeresen ellenőrzik a kereskedők személyét, az általuk szállított termékeket.¹⁰ A Polisario minden tábor bejáratához egy rendőrségi ellenőrző pontot telepített, amelyeket a Szaharávi Nemzeti Rendőrség (Saharawi National Police – SNP) tagjai működtetnek. Feladatuk a táborokban a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság törvényeinek betartatása. A csendőrség tagjai főként a táborok környezetében és a felszabadított területeken járőröznek, de a csempészek és az illegális migránsok ellen is őket vetik be.¹¹

A férfiak munkába állása magával hozta a nagyobb összegű készpénz, illetve a piacok megjelenését a menekülttáborokban. Ugyanebben az időszakban hagyta jóvá a spanyol kormány, hogy a korábbi Spanyol-Szahara és Ifni területén bennszülött katonaként szolgálatot teljesítő szaharáviak nyugdíjat kaphassanak, ami egy újabb pénzfolyamot indított a táborok lakosságához. Azok a családok, akik ilyen jövedelemhez jutottak, egyfajta bankként kezdetek működni, akik a szomszédjaik számára kisebb-nagyobb kölcsönöket biztosítottak. A táborok létrehozásának idejében a menekültek inkább csak termékeket és élőjszágot cseréltek egymással, azonban amióta a táborlakók jelentősebb készpénzhez (turistáktól jövő bevétel, külföldön dolgozó családtagoktól kapott összegek, a spanyolok kormányzattól kapott nyugdíjak, kereskedelem, csempészet stb.) jutottak, a táborokban több kisebb-nagyobb üzletet létesítettek a Polisario által kijelölt piacokon, ahol különféle termékek cserélnek gazdát.¹² Ezek a javak főleg Tindufból, Mauritániából vagy más szaharai országokból származnak. A piacok és az üzletek működtetésében az előbb említett okok miatt főként a férfiak dominálnak, akik ezzel próbálják meg ellensúlyozni a szaharávi társadalomban túl nagy befolyást szerző nőket. A táborok gazdasági életében a nagy változás kétezer után következett be, mivel a szaharáviak egyre kevésbé bíztak a referendum sikerében, ezért minél kedvezőbb életfeltételeket igyekeztek maguknak kialakítani. Nem csak több üzletet, kávéházat hoztak létre, hanem nagyobb kutakat ástak, és nagyobb házakat építettek. Mára eljutot-

tak oda, hogy az életkörülményeik sokszor jobbak, mint sok embernek Mauritániában, Maliban vagy Nigerben. A táborokban folyó gazdasági tevékenységről így ír az ott 2004-ben látogatást tevő Toby Shelley újságíró: „A táborokban bizonyos mértékű fejlődést hozott a kereskedelem és a népművészeti tevékenység fellendülése. Kis boltok jelentek meg, ahol minden megkapható, ami a menekültek számára szükséges, fűszerek, háztartási eszközök, különböző szerszámok és felszerelések a gépjárművek javításához, amelyek az elmúlt évek során megnövekedett számban kerültek a táborokba. A helyiek ékszereket és bőrtermékeket készítenek, amiket a helyi piacokon a szolidaritási turistáknak és a karitatív szervezetek tagjainak értékesítenek. Néhány étterem is működik. Egyre több családnak van saját állatállománya. Megközelítőleg 4000 fiatalember hagyta el a táborot, akik jelenleg Spanyolországban dolgoznak. Az ő fizetésük jelentős része, illetve azoké, akik 1975 előtt a spanyoloknál szolgáltak – és a különféle spanyol szervezetektől érkező támogatások – lehetővé tették sokak számára, hogy a sátrak helyett téglalapúletekbe költözhessenek, amelyekben az elektromos áramot napelemek biztosítják.”¹³

A másik tevékenység, amelyen keresztül jelentős készpénz áramlik a táborokba, a gyerekek nyaraltatása. Spanyol karitatív szervezetek által szervezett programban – Nyaralás békében/Vacaciones en Paz – az 1990-es évek közepe óta minden nyáron közel 7000-10000 szaharávi gyermek kap lehetőséget arra, hogy két hónapon keresztül spanyol befogadó családoknál lakhasson.¹⁴ A programokat a CEAS-SAHARA (Spanish Coordinadora Estatal de Asociaciones Solidarias con el Sahara) szervezet koordinálja, amiben több mint 200 helyi és regionális spanyol alapítvány vesz részt. Amikor a nyaralásból a szaharávi gyerekek hazatérnek szinte mindannyian jelentős mennyiségű ruhát, élelmiszert, vitaminokat és készpénzt hoznak magukkal. Általában 50 euró körüli összeget kapnak a gyerekek, de ez elérheti akár a 350 eurót is, így nyaranta megközelítőleg fél és egy millió euró közötti összeg kerül a menekülttáborokba. Ezek felett van még az az összeg, amit a „gyerekeiket” később meglátogató spanyol családok hoznak az év más időszakában.¹⁵ Azoknak a családoknak, ahol több gyerek is részt vesz a nyári programokban, vitán felül komoly anyagi segítséget jelent a gyerekek által hozott jövedelem.¹⁶ A nyaralás során a befogadó családok többsége különböző orvosi vizsgálatokra is elviszi a gyerekeket (fogorvos, szemész, ortopéd szakorvos stb.), illetve olyan kezeléseket biztosítanak számukra, amihez azok a menekülttáborokban nem jutnak hozzá. A „szolidaritási túrizmus” fellendülése is erősíti a menekült táborok gazdaságát, mivel egyre több olyan külföldi érkezik a táborokba, aki ki akarja fejezni az együttérzését a menekültekkel, vagy csak modern „katasztrófa turistaként” kíváncsi az itteniek körülményeire. Ezek az emberek a táborokban laknak, étkeznek és az itteni boltok által árusított népművészeti tárgyakat vásárolják, természetesen nem a helyiek számára megállapított árakon.

A Polisario vezetése még 1979-ben elhatározta, hogy minden táborban létrehoznak olyan kerteket, ahol a zöldség- és gyümölcsstermesztést próbálják több-keve-

sebb sikerrel meghonosítani, illetve népszerűsíteni. Minden kerület saját kertet (kerteket) hozott létre, amelyek 5-15 hektár nagyságúak voltak, és ahol sárgarépát, petrezselymet, hagymát, paradicsomot, céklát, dinnyét és más zöldségeket, gyümölcsöket vetettek. Egy, a táboroktól függetlenül működő „nemzeti kertet” is létrehoztak.¹⁷ Annak ellenére, hogy a talaj sós és homokos, néhány zöldség termesztésével szép sikereket értek el. A táborlakók mégsem önellátóak zöldség- és gyümölcsfélékből, és nagymértékben függenek az ENSZ és más szervezetek adományaitól.¹⁸ Mindenesetre a kert programmal – részben – elérte a szaharávi vezetés a célját, hogy a tradicionálisan vándorló nomád életformát élő lakossággal megismertesse a végleges letelepülést is elősegíthető kertművelést. A nemzeti kert mellett külföldi humanitárius szervezetek segítségével négy nagyobb csirkefarmot is kialakítottak, ezeknek azonban (már csak a méretük miatt sem) nincs komoly szerepe a táborlakók étellemezésében,¹⁹ mivel a szaharáviak a hazatelepülésük lebegtetése miatt nem foglalkoztak ezzel a programmal komolyabban.

A táborokban – amelyek eredetileg csak sátrakból álltak – minden családnak van saját sátra, de az idő múlásával egyre többen építettek lakóépületeket homoktéglákból, amiben már konyha, raktár és sokszor fürdőszoba is található.²⁰ A házak körül kiskerteket létesítettek, és már sokan a végleges letelepedés gondolatával kacérkodnak.²¹ Ez azonban akadályokba ütközik, mivel nem csak a táborokban, de a környező területeken sincs munkalehetőség, így az itt élők helyzete kilátástalan, és továbbra is szegénységre vannak kárhóztatva. A másik problémát az jelenti, hogy bár az algériaiak és a Polisario fegyverként használják a menekültkérdést Marokkóval szemben, azonban a menekültek algériai letelepedését nem támogatják, és a lakóknak nem engedik táboraikat elhagyni.²² Ugyan a menekültek többsége még mindig vissza akar térni Nyugat-Szaharába, de tudják, hogy ez a jelenlegi helyzetben egyelőre nem lehetséges, ezért a menekülttáborokban próbálnak maguknak minél élhetőbb feltételeket kialakítani. Többségük inkább reménykedik a megszállt területeken kirobban „szaharávi intifáda” sikerében, mint a Polisario vezetői által folytatott tárgyalásaiban, és egyre többen lennének hajlandók ismét fegyvert fogni a marokkóiak ellen, a szabadságuk kivívásáért. A menekültek egy része kilátástalannak érzi a helyzetét, és a szegénység elől egyre többen szeretnének külföldre távozni és ott munkát vállalva, tartósan letelepedni.²³ A szaharai kormány természetesen minden lehetséges módszert felhasználva megpróbálja fenntartani a hazatérés hitét az emberekben, ami sokszor már azért is nehéz, mert a táborokban élő fiatalok jelentős része sohasem járt a marokkóiak által elfoglalt területeken, így többségük külföldi országokban próbál boldogulni.²⁴

A táborok a lehetőségekhez és az arab országokban megszokott egészségügyi állapotokhoz képest viszonylag fejlett és jól működő egészségügyi szervezetekkel rendelkeznek. Az 1980-as évek előtt a gyermekhalálozási és a krónikus betegségek aránya rendkívül magas volt, több esetben járvány tört ki a zsúfolt táborokban, amelyek több halálos áldozatot is követeltek.²⁵ Mára a járványokat felszámolták, és

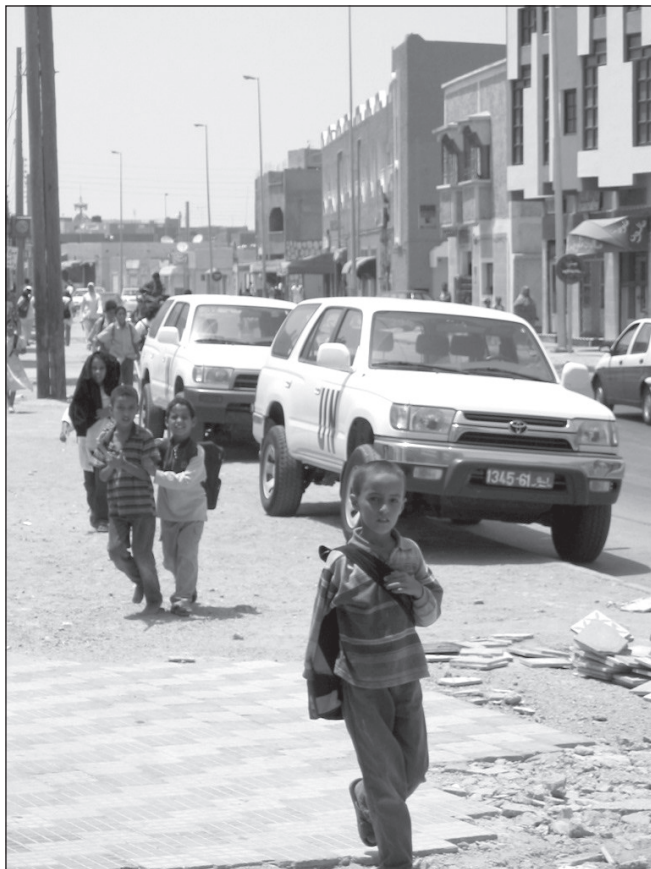
a preventív megelőzésre tették a hangsúlyt. Bár mostanra a gyerekehalálozási rátát sikerült leszorítani, de még így is minden 1000 újszülöttből 134 csecsemőkorban meghal. Az egészségügy számára a legnagyobb problémát a táborlakók alultápláltsága jelenti, mivel azok nem jutnak elegendő fehérjéhez és vitaminhoz. Az alultápláltság miatt például a terhes nők 40-50%-a időnek előtte elvetél, a várható élet-tartalom pedig még mindig nem haladja meg az 50 életévet a táborokban. Minden területben működik egy-egy kisebb kórház, ahol a sürgősségi egészségügyi ellátást végzik, és amelyet szinte teljes egészében helybéli orvosok és nővérek vezetnek. A táborokban egy központi kórházat is építettek, amelyek a komolyabb esetek ellátását végzik. A legjelentősebb felszereltséggel és szakember gárdával bíró kórház a Dakhla nevű táborban létrehozott és működtetett nemzeti kórház, ahol többnyire külföldi orvosok (főleg spanyolok és kubaiak) dolgoznak.²⁶ Az egészségügyi rendszerük alapvetően jól működik, bár gyakran szembesülnek bizonyos gyógyszer- és egészségügyi felszerelések hiányával. Ezek az intézmények a mi szemünkkel nézve igen szegényesek felszereltségük, pedig hiányos. Mivel a betegségek nagy részét a fertőzött víz okozta, a kormányzat Dakhlában, Al-Aoyunban és Awsardban több kutató is létesített, azonban Smarába még mindig Rabouniból kell a vizet lajtoskocsikon hordani.

A táborok és a szaharái kormány (SADR) központja a közelben lévő Rabouni városban található. Ide települt a nemzetgyűlés, a kormány, a MINURSO irodája, a Szaharái Vörös Félhold, a Nemzeti Nőszövetség, illetve több más, a segélyek elosztását és a társadalom életét koordináló szervezet. Rabounihoz közel hozták létre az első olyan iskolát (a Február 27-e nevű iskolát), ahol kiemelten foglalkoznak a nők képzésével, ez az iskola egyben a Szaharái Nők Nemzeti Szövetségének központja is. Az iskolához tartozik egy kisebb tábor is, ahol a képzésekre érkezett nők lakhatnak. Az iskola nevével az 1976. február 27-én történt nemzeti állam kikiáltásának állítottak emléket. Az iskolarendszer kiépítése még nem fejeződött be, de minden táborban található több óvoda, és 6 általános iskola és a négy tábor külön létrehozott két bentlakásos (gimnázium-szakközépiskola szintű) felsőbb iskolát is.²⁷ A két iskolát június 9-e és október 12-e emlékére nevezték el, hogy így is megemlékezzenek a Mártírok Napjáról és a Nemzeti Egység Napjáról. Az iskolák komoly segítséget jelentenek az írástudatlanság felszámolásában, ami még az 1970-es években elérte a 95%-ot, napjainkra azonban a táborlakók majd 90%-a sajátította el az írás és olvasás képességét.²⁸ Alejandro Garcia történész (aki egyébként igen kritikus a Polisarioval szemben) így ír a menekülttáborokban történekről: "Afrikai mértékkel mérve hihetetlen fejlődés történik a táborokban, amelyek az oktatással komoly eredményeket érnek el: a lakosság egésze részesülhet oktatásban (pl. Kuba több mint 5000 szaharái - köztük 200 orvos - számára biztosított egyetemi diplomát). A Tindufban elhelyezkedő táborokban, 1 doktor jut minden 800-1000 emberre, így az egészségügyi ellátás igen jó... Kétséget kizárólag a táborokban központi szerepet kap a mindennapi életben az oktatás."²⁹

Az oktatás szerepét a szaharíaiak között nagyon jól visszaadja a Polisario által 1973-ban hangoztatott szlogen is az „először oktatás, majd felszabadítás.” Ugyanis a SADR számára létfontosságú, hogy a korábban képzetlen szaharíaiakat felkészítsék a majdani államuk irányítására.³⁰ Éppen ezért szervezték meg a kötelező állami oktatást, amelyben minden gyermeknek részt kell vennie, illetve mindezt megtesznek azért, hogy minél több szaharíai diák szerezhessen diplomát. Az általános iskolák többségét az 1990-ben megkötött tűzszünet után építették, főként a szaharíaiakkal szolidaritást vállaló spanyol civil szervezetek segítségével. A gyerekek hat éves korukba mennek az általános iskolába, amely 6 évfolyamos. A szaharíai oktatási rendszerben a fiúkat és a lányokat nem választják el egymástól, hanem közösen vesznek részt az órákon.³¹ Az iskolákban irodalmi arab nyelven kívül spanyol és más európai nyelvek (angol, francia) oktatását is biztosítják. Az alapszintű oktatás magas szintű, azonban a felsőbb iskolák oktatási színvonala már alacsonyabb. Ez főként akkor jelent problémát, ha az ott végzett szaharíai diákok külföldi főiskolákon, egyetemeken tanulnak tovább, mivel az elmaradásukat (szintkülönbséget) viszonylag hamar pótolniuk kell. A menekültek többsége Algériába, Szíriába, Líbiába, Kubába és Spanyolországba megy felsőbb iskolákba, köszönhetően az azok által felajánlott nagylelkű ösztöndíj programoknak, de többen tanulnak Németországban, Magyarországon, Bulgáriában és a korábbi Jugoszláviában is.

A képzések terén kiemelkedő szerepe van a nőknek, mivel ők alkotják a táborok felnőtt korú lakosságának legnagyobb részét.³² A nők képzését a Szaharíai Nők Nemzeti Szövetsége (Union Nacional de Mujeres Saharaui – UNMS) irányítja és felügyeli.³³ A szervezet 1979-ben alakult, és több mint 10000 tagja van a menekülttáborokban és a külföldön élő szaharíai asszonyok között. A nők számára külön iskolákat hoztak létre, ahol a háztartási ismeretektől a szőnyegkészítésig mindenféle hasznos szakmát sajátíthatnak el. Minden évben 300 asszony végez el egészségügyi, háztartási és egyéb tanfolyamokat. A szervezet kiemelt fontosságot tulajdonít annak, hogy azok az asszonyok, akik marokkói börtönökben voltak, illetve a harci cselekmények alatt szexuális zaklatás és erőszak áldozataivá váltak lelki gondozásban részesüljenek. A nőszövetséget egy 57 fős tanács irányítja, amelyet a kongresszus választ meg ötévente. A tanács vezetője egyben a Polisario vezetőségének is tagja. A szövetség jó kapcsolatokat alakított ki más nemzetközi, a nők jogait védő szervezetekkel is. Sok esetben ezeknek a szervezeteknek a meghívására tartanak előadásokat külföldön a nyugat-szaharai helyzetről és a menekülttáborok életéről. A szaharíai nőszövetség például igen jó kapcsolatot alakított ki eritreai női aktivistákkal, akik maguk is fegyverrel harcoltak az országuk függetlenné válásáért.³⁴

Mint látható, a nők képzése mellett az egészségügyi programok is kiemelt jelentőséggel bírnak, ezért minden évben több tehetséges diák tanulhat orvosnak és diplomás ápolónak külföldi egyetemeken (Kuba, Spanyolország, Algéria, Tunézia, Líbia, stb.). Természetesen más irányú egyetemi képzésre is lehetőségük nyílik, igaz, kor-

Kép 17. Laayounei életkép

látozott számban. A képzések azért is kaptak kiemelt fontosságot a táborokban, mert a hazatérésre készülvén a SADR arra törekszik, hogy kineveljék azt a középírányítói, műszaki és egyéb értelmiségi réteget, amely képes lesz a majdani önálló állam életének megszervezésére és működtetésére.³⁵ A SADR kulturális minisztériuma, részben annak bizonyítására, hogy a szaharávi nép nem azonos a marokkói néppel, részben pedig a nemzeti kultúra megővésének érdekében elkezdte összegyűjteni a népi meséket, énekeket és egyéb művészi tárgyakat (például pipákat, fafaragásokat, szőnyeget). A táborokban több tehetséges rajz- és festőművész is él, akiknek tárlatokat is szerveznek, többnyire külföldi segítséggel.³⁶

Habár a táborok közötti kommunikáció nehézkes volt a háború időszakában, mára már a menekültek jelentős része rendelkezik mobiltelefonnal, amivel nem csak egymással, de a marokkói megszállás alatt élő rokonaikkal és ismerőseikkel is képesek kapcsolatot tartani. A Polisario viszonylag korán felismerte a sajtóban

rejlő lehetőségeket, amelyet nemcsak azzal igyekezett hasznosítani, hogy újságírókat vitt az általuk elfoglalt területekre, hanem saját sajtószolgálatot is létrehozottak Sahara Press Service néven.³⁷ Ezzel párhuzamosan működik az El Karama,³⁸ ami a szaharái szabadságjogokkal foglalkozik a Marokkó által elfoglalt területeken és az UPES magazin is, amely Nyugat-Szaharával kapcsolatos információkat oszt meg az olvasókkal.³⁹ Az internetben lévő lehetőségeket is igyekeznek kihasználni, több honlapot üzemeltetnek, mint az Arso,⁴⁰ amely a SADR hivatalos honlapja; vagy blogokat, mint a Sahara Libre, amely a megszállt területek eseményeivel foglalkozik, de emellett több szimpatizáns külföldi szervezet honlapjain is található információk a nyugat-szaharai kérdésről. Az internetes honlapokon lévő információk, adatok jelentős része nem valós, főleg a menekülttáborokban lévőek számát illetően. Még a legoptimistább becslések szerint is maximum 140000 ember él a táborokban.⁴¹ A szaharái menekültekkel évek óta foglalkozó Pablo San Martín 175000 főben állapította meg a Tindufban élő menekültek számát.⁴² A UNHCR egyik becslése szerint 165000 fő élhet a táborokban, de a menekültek pontos számát ők sem tudják.⁴³ Igaz, amikor a repatriálási programjukat készítették elő 1998 és 2000 között 129863 olyan szaharái jelentkezett náluk, akik vissza akartak térni Nyugat-Szaharába. Az ENSZ koordinálásával a Nemzetközi Vöröskereszt és más független segélyszervezetek azonban 155000 fő számára biztosítanak élelmiszersegélyt.⁴⁴ A táborokból még soha senki nem tiltakozott, hogy kevesebben kapnak segélyt, mint amennyi a valós létszám. Sajnos, a segélyek nem mindig jutnak el a rászorulókhhoz, de a feketepiacra már igen. Több kereskedőnél lehet a segélyszervezetek és az adományozó államok címkéjét viselő élelmiszereket vásárolni, amit, mivel segélyáruról van szó, tilos lenne értékesíteni. A tények ilyen ismeretében sokszor furcsa, hogy 180-200 000 menekültről számolnak be a Polisario vagy a hozzá közel álló weboldalak. A Polisario köreiben sem ismeretlen a propaganda fogások alkalmazása olyan céllal, hogy még több támogatást szerezhessenek.⁴⁵ Amikor 2003-ban Száraz György vezérőrnagy, a MINURSO parancsnoka látogatást tett a menekülttáborokban, bemutattak egy autószerelő műhelyt és annak dolgozóit. Azonban furcsamód a műhely tisztább volt, mint egy patika, és az ilyen helyeket jellemző olajfoltnak vagy az autójavításra utaló egyéb jeleknek nyoma sem volt. Hasonló eset történt egy számítástechnikai ismereteket oktató laborban, ahol a még gyári csomagolásban lévő computereket úgy mutatták be, mint rendszeresen használt oktatógépeket. De ezeket a fogásokat nemcsak ők, hanem a marokkóiak is használják, hogy befolyásolják az ENSZ-et és más nemzetközi szervezeteket.⁴⁶

Külön szervezetet hoztak létre a háborúban, illetve az azt követő marokkói megszállás alatt eltűntek családtagjai is, amely Tindufban található. Az AFAPREDESA (Asociación de Familiares de Presos y Desaparecidos Saharauis) egyesületet 1989. augusztus 20-án hozták létre a menekülttáborokban.⁴⁷ A marokkóiak, amikor megszállták Nyugat-Szaharát azonnal hadjáratot indítottak az ott maradt Polisario szimpatizánsok, illetve a szervezet tagjainak családjai ellen. ezeket az embereket a

marokkói hatóságok képviselői letartóztatták, majd utána pedig senki sem hallott róluk többet. Sokszor egész családok tűntek így el. Ha bárki érdeklődni kezdett utánuk, a válasz csak annyi volt: „eltűnt”. Több száz, ha nem ezer szaharávi tűnt így el nyomtalanul, azonban a pontos számukat nehéz megbecsülni, mivel a marokkói hatóságok nem hajlandók pontos információval szolgálni az általuk elhurcoltakról. Az International Federation of Human Rights szervezet szerint megközelítőleg 1500 szaharávi eltűntről van tudomásuk.⁴⁸ Ha ez a szám igaz, akkor az 1974-ben nyilvántartásba vett lakosság 1%-a tűnt ilyen módon el. Az AFAPREDESA vezetői 890 eltűnt szaharávit tartanak nyilván 1975-óta. Ebből a létszámból 50 fő a börtönökben veszítette az életét, 310 főt szabadon engedtek a marokkóiak és további 526 fő holléte ismeretlen. Az Amnesty International szerint sokkal kevesebb szaharávi tűnt el a megszállás ideje alatt, mindösszesen 488 fő.⁴⁹

Az AFAPREDESA 1996-ban már irodákat nyitott és üzemeltetett Párizsban, majd Madridban is. Fő tevékenységük különböző információk gyűjtése az eltűnt szaharáviakról, mentális gondozás és anyagi segítség nyújtása a marokkói börtönökből kiszabadultaknak. Ugyanis a börtönökből kiszabadultak jelentős része az ott elszenvedett bántalmazások és embertelen viszonyok következtében pszichés és egyéb fizikai betegségekben szenved.⁵⁰ Jelenleg még mindig több száz szaharávit tartanak nyilván eltűntként, akikről a családjuk semmilyen információval nem rendelkezik.⁵¹ Az ő információjukra hivatkozva, az emberi jogok durva megsértése miatt törölte 1999-ben az Amnesty International a Marokkóban tervezett konferenciájukat.⁵² Az eltűnt személyek mellett a marokkói biztonsági erők többször végeztek ki ismert aktivistákat, illetve azok családtagjait is. Szaharávi emberjogi aktivisták több olyan esetről tettek jelentést, amikor elfogott szaharáviakat dobta nagy magasságban lévő repülőgépről az óceánba. Több esetben még azoknak a katonáknak vagy rendőrtiszteknek a nevét is megadták, akik a kivégzéseket elrendelték. Omar Abdelsalem az AFAPREDESA elnöke egy interjújában kijelentette, hogy 60 ilyen bizonyított esetről tudnak, sőt olyan esetről is tudomásuk van, amikor teljes szaharávi családokat temettek el élve a marokkóiak valahol a sivatagban. További problémákat vetnek fel a szaharávi politikai foglyok kínzásával kapcsolatos kérdések is. Részletes dokumentációkból tudható, hogy a marokkóiak az elfogott és bebörtönzött szaharáviakat rendszeresen kínozták, botokkal, láncokkal, korbáccsal, fém rudakkal, sőt kövekkel verték az egész testüket, a talpukat (falaqa) vagy összekötözték a karjukat és a lábukat a hátuk mögött, majd így verték őket (repülőgépmódszer). Olyan is előfordult, hogy a kezüket és a lábukat a mellkasuk előtt kötözték össze és úgy verték őket (papagáj vagy grillcsirke módszer), de a vallatók leleményessége nem ismert határokat.⁵³

A rabokat – függetlenül attól, hogy azok marokkói ellenzékiek vagy szaharáviak voltak – különböző titkos börtönökben őrizték. Ezek közé tartozott a Casablancában található Derb Moulay Cherif, az Atlasz-hegységben található Qal’at M’gouna, vagy a híres hegyi börtön Tazmamart. Több szaharávi foglyot kisebb dél-marok-

kói börtönökben (Agadir és Tan-Tan) vagy Nyugat-Szaharában (Carcel Negra vagy Calobozo) tartottak fogva. A titkosszolgálat emellett több saját börtönt működtetett Fez és Rabat városaiban, de a hadseregnek is voltak saját intézményei az elfogott saharáviak számára. Börtönbe nem csak azok a saharáviak kerültek, akik a Polisarioval szimpatizáltak, hanem olyanok is, akik sohasem politizáltak, csak saharávinak születtek. Amikor a marokkói uralkodó meglátogatta a megszállt területeket a marokkói rendőrség szinte minden elérhető saharávit begyűjtött, majd börtönbe zárt, hogy semmilyen problémát ne okozhassanak. A látogatást követő napokban pedig többnyire szabadon bocsátották őket, de voltak olyanok is, akik három évig maradtak a börtönben. Az egyik leghíresebb bebörtönzött saharávi Aminatou Haidar, akinek az esetéről a nemzetközi média tájékoztatása okán, a magyar közvélemény is tudomást szerezhetett.⁵⁴

Azt is el kell azonban ismerni, hogy a Polisario sem volt mindig makulátlan. Éveken keresztül több ezer, még az 1970-es években foglyul ejtett marokkói hadifoglyot tartott őrizet alatt a menekültáborokban.⁵⁵ A foglyok többsége már öreg és beteg volt, s bár a marokkói kormány először a létezésüket is tagadta, később mégis több fórumon is követelte az azonnali szabadon bocsátásukat. A Polisario azonban sem fogolycserére, sem pedig a kiváltásukra nem volt hajlandó.⁵⁶ Annak idején, amikor az 1991-es tűzszüneti megállapodást aláírták, a rendezési tervben az is szerepelt, hogy a referendum, azaz a terület hovatartozásáról történő népszavazás után az összes foglyot feltétel nélkül elengedik.⁵⁷ A szavazás a mai napig nem valósult meg, így a hadifoglyok sokáig nem térhettek haza. A fogságban tartott marokkói katonákat évente kétszer meglátogathatták a Nemzetközi Vöröskereszt képviselői, akik a rabok életkörülményeit is vizsgálták. Jelentéseikben megállapították, hogy a foglyok jelentős része, legyengült, beteg és nem részesült megfelelő ellátásban. Sőt, megbízható forrásokból megerősítést nyert, hogy a nemzetközi előírások ellenére munkavégzésre kényszerítették őket.⁵⁸ A Polisario jóindulatot mutatva alkalmanként néhányat ellenszolgáltatás nélkül elengedett közülük, főként az idősebbeket és a betegeket.⁵⁹ Pl. 2003. október végén a Vöröskereszt közvetítésével bocsátottak szabadon 300 hadifoglyot (akkor magam is a helyszínen tartózkodtam). A foglyokat a nemzetközi szervezet által bérelt repülőgép szállította a marokkói Chahid El Hafed támaszpontra. A foglyok elengedését több ország is, és maga az ENSZ-főtitkár is nyilatkozatban üdvözölték. Bár a foglyok szabadon bocsátását a civil jogvédő szervezetek és az ENSZ is pozitív jelként értékelte, mégis sok bírálat érte a Polisariót a többi hadifogoly fogságban tartásáért. Az egykori francia elnök felesége, Danielle Mitterand által létrehozott egyesület, a Foundation France Liberte élesen bírálta a saharáviakat, azért mert öreg és beteg embereket tart kegyetlen körülmények között. a közleményben felszólították a Polisariót az összes hadifogoly azonnali és feltétel nélküli elengedésére.⁶⁰ Végül a fokozódó nyomás miatt a Polisario 2005. augusztus 18-án elengedte az utolsó 404 marokkói hadifoglyot is.⁶¹ Sajnos, nem csak a marokkói hadifoglyok, de a saharávi foglyok végleges hely-

zete sem oldódott még meg, ugyanis a marokkói börtönökben még mindig 151 szaharái hadifogoly és több száz civil van, akiknek jelenleg esélyük sincs a szabadságuk visszanyerésére. A marokkói kormány ugyanis annak ellenére, hogy a leghírhedtebb börtönök egy részét bezáratta, és javítani kezdett az emberi jogok érvényesítésének helyzetén, még mindig nem akar tárgyalni erről a kérdéstről.⁶² Ellenben a nemzetközi fórumokon a hadifoglyok sanyarú sorsára való hivatkozással elterelhetik a figyelmet az emberi alapjogok sorozatos megsértéséről (pl. ha egy szaharai gyerek nem a marokkói történelmet kívánja tanulni, sokszor rendőri segédlettel bírják józanabb belátásra.).

A táborokban különböző segélyszervezetek tevékenykednek, amelyek az élelmiszer, ruha, pénz és egyéb adományok gyűjtésével és elosztásával foglalkoznak. A megszokottól eltérően, azonban nem önállóan, hanem a Polisario kontrolja alatt működnek.⁶³ Az angol War on Want volt az első angliai segélyszervezet, amely már 1984-ban megjelent, és azóta is a menekülttáborokban tevékenykedik.⁶⁴ Először az egészségügyi helyzet stabilizálásában, a járványok megfékezésében segítettek, majd résztvettek a kertművelési program kidolgozásában, és a Nemzeti Kert létrehozásában. Később a lancashire-i tűzoltó egységek szervezetének segítségével raktárakat hoztak létre, ahol az élelmiszer és más segélyeket biztonságosan tudják tárolni és megőrizni. Sikeres a „Játékok teszik a gyerekeket boldoggá” programjuk is, amely keretében a táborokban élő gyerekek számára gyűjtenek és juttatnak el játékokat.

A Norwegian People's Aid szervezet által szervezett program kicsit eltér az átlagosan megszokott karitatív tevékenységektől.⁶⁵ Ők a menekülteknek az aknák és egyéb fel nem robbant tűzérési lövedékek felismerésére és a balesetek elkerülésére szerveztek tanfolyamokat.⁶⁶ A programokba több olyan embert is bevontak, akik aknára lépve sérültek meg, illetve veszítették el végtagjaikat. Amióta 1998-ban elkezdték a felvilágosító munkát, a balesetek száma jelentősen csökkent, de még így is túl sok áldozatot szednek a főleg a marokkói katonaság által telepített aknák és a harcok folyamán kilőtt fel nem robbant tűzérési lövedékek.⁶⁷ Amikor Nyugat-Szaharában szolgáltam, akkor történt egy baleset alig pár kilométerre az ENSZ tábortól (Mehaires), ahol katonai megfigyelőként teljesítettem szolgálatot. A baleset következtében egy 11 éves beduin fiú súlyosan megsérült a lábán, és az egyik kézfejét amputálni kellett egy vigyázatlanul megérintett és felrobbant tűzérési lövedék miatt. Sajnos, a sivatagnak azokon a területein, ahol harcok folytak (szinte mindenhol) és a Berm kb. 10 km-es körzetében rendkívül sok akna és lövedék található, amelyek sokszor a közelben elmenő autó által keltett rezgések vagy akár a nagy meleg hatására felrobbanhatnak.

A segélyszervezetek közül magyarok is dolgoznak Nyugat-Szaharában, közülük is kiemelkedik a Magyar Baptista Szeretetszolgálat. A szaharai menekülttáborokban Szenczi Sándor lelkész és felesége foglalkoznak az értelmi és egyéb testi fogyatékos gyerekekkel, akik közül a fejlesztő foglalkozások hatására többen látványosan fejlődni kezdtek. Ugyancsak ők indították el azt az örökbefogadási prog-

ramot, amelynek keretén belül egy bizonyos havi összeggel lehet egy éven keresztül vagy tovább is egy-egy gyermek gyógykezelését vagy csak a nevelését támogatni.⁶⁸ A másik szervezet, amely itt tevékenykedik, a Szahara Alapítvány, Szlimán Ahmed vezetésével, amely főleg oktatási lehetőségeket szervez az arra érdemes saharávi gyerekek számára, illetve kulturális jószoigálati missziót vállalt fel.⁶⁹

Sajnos egyre kevesebb karitatív szervezet próbál meg a menekülteken segíteni, ezért a táborokban az elmúlt években katasztrofális helyzet alakult ki. Ez azért történhetett meg, mert a Nemzetközi Vöröskereszt és más szervezetek (pl. World Food Programme) által küldött élelmiszer már nem volt elegendő a menekültek ellátására. Az UNHCR több ország és nemzetközi szervezetnek is eljuttatta a jelentését (Anthropometric and Micronutrient Nutrition Survey-Saharawi Refugee Camps, Tindouf, Algeria, 2002), és felkérte azokat az azonnali segítségnyújtásra.⁷⁰ Az elmúlt évek során több jelentés is készült a táborok ellátásával kapcsolatosan, amelyekből kiderül, hogy a menekültek ellátása korántsem biztosított.⁷¹

Amikor az ENSZ tindoufi bázisán jártam (2004. január 23-26.), találkoztam azon szervezetek képviselőivel, akik a táborokban kialakult élelmezési problémákra próbáltak megoldást találni.⁷² A különböző szervezetek aktivistái az UNHCR meghívására érkeztek Tindoufba, ahol a tanácskozás mellett a menekülttáborokat is megtekintették. Az egyik ilyen látogatásuknál kaptam arra lehetőséget, hogy elkísérjem őket az awsardi menekülttáborba. Az itt élők körülményeit leírni nem könnyű, de szerintem a Magyarország nyomortelepein élő roma kisebbség életkörülményei sokkal jobbak, mint a táborlakóké. Véleményem szerint a legoptimálisabb megoldás az lenne, ha a menekülttáborokat felszámolnák, az ott élők garanciát, esetleg anyagi segítséget kaphatnának a nyugat-szaharai területekre való visszatelepülésre. A marokkóiak erre kidolgoztak egy programot, és a visszatérő menekültek számára lakásokat építettek a megszállt területek városaiban.⁷³ A lakások többsége azonban a mai napig is üresen áll, mivel a Polisario a menekülttáborokban élőket nem engedi visszatelepülni a marokkói fennhatóság alatt lévő területekre, sőt, egyes szakértők szerint sokukat erővel kényszerít a táborokban való maradásra.⁷⁴ Így a szervezet a nyomorúságos körülmények között élő táborlakókat továbbra is fegyverként használja a marokkóiakkal szemben. Az látható, hogy az ENSZ sikeresen közvetített ugyan a szembenálló felek között, de a tűzszünet megkötése óta a marokkóiak kezébe került át a kezdeményezés, szinte egyedüli félként befolyásolják a történéseket. A Világszervezet képviselői inkább követik, és nem befolyásolják a nyugat-szaharai eseményeket. A marokkóiak taktikázása, az ENSZ erélytelensége és a világ közvéleményének érdektelensége következtében úgy tűnik, hogy a saharávi őslakosok elvesztették az esélyt a független államuk valós létrehozására. A függetlenségről szóló népszavazás szinte elérhetetlen távol-ságra került, egyre inkább csak a korlátozott autonómia lehetőségét kínálják fel számukra a marokkóiak. Ezt a saharáviak egyik része már el is fogadná, azonban a vezetőség és a „kemény mag” nem hajlandó erről tárgyalni.

A MINURSO tevékenysége és létszáma igen lekorlátozódott, feladata kizárólag a tűzszünet egyezmény betartatása és a status quo fenntartása. A Világszervezet számára ez egy alvó misszió, egyedüli pozitívuma a törekény béke fenntartása, még ha ez relatíve magas költségekkel és minimális hozammal jár is.

A területen és a Polisario vezetésében is aggasztó változások történtek az elmúlt időszakban (fegyver- és kábítószercsempészet, illegális migráció, muzulmán szélsőséges csoportok térnyerése stb.), egy esetleges, az Al-Kaida által támogatott terrorakció vagy a konfliktus ismételt kirobbanása sem elképzelhetetlen. A menekülttáborok egyre nagyobb problémát jelentenek mind az őslakosoknak, mind az őket befogadó algériai hatóságoknak. A misszióba való felkészítésnél ezt fokozottabban figyelembe kell venni, ugyanis a művelet „alvó” jellege bármikor megváltozhat, és a veszélyesebbé válik az itt történő szolgálatteljesítés.

A szerző Navivával, a fogadott lányával

Beduinok – Mehaires

ENSZ-tábor Bir-Lahlou

Mreira-kút

Polisario katonák Tifaritiben

Légi bomba

Polisario katonák Mijek

A sivatagban összegyűjtött fel nem robban lövedékek

Száraz György vezérőrnagy és a szerző egy járőrúton

Marokkói hadifoglyok szabadon bocsátása

A szerző a Bir-Moghreni kormányzóval

Járőrözés

Halászhajók

Magyar békefenntartók Laayouneban 2003. augusztus 20-án a nemzeti napon

Nomád szaharávi család Motilani mellett

Pipázó szaharávi

McKenzie erődje, Cape-Juby

Idegenlégíós erőd

Tánc

Teázó szaharái harcos

Salek és egy gyík

Peter Boamah százados, a ghánai elnök testőre és a sivatag hajói

Skorpió

Szarvasvipera

Teve mama és gyereke

Saint Exupery emlékműve, Tarfaya

Szaharái kereskedő, Layounne

Naplemente

Jegyzetek

BEVEZETŐ

- 1 Demeter Ferenc: Afrika szerelmesévé vált az öreg békefenntartó - <http://www.honvedelem.hu/cikk/7/21326/papp-istvannal-beszelgetes.html> (letöltés ideje: 2010.09.22.)
- 2 S/1995/240 sz. ENSZ dokumentum / A különböző ENSZ dokumentumoknak csak a számát adom meg, amely alapján azok letölthetők a www.un.org honlapon található dokumentumtárból.
- 3 S/2000/461 sz. ENSZ dokumentum
- 4 Dowden, Richard (2009): Africa. Altered States, Ordinary Miracles. Portobello Books. 484-508. o.
- 5 Berta János: Magyarország Afrika politikájáról tanácskoztak a pécsi bölcsészkaron <http://www.btk.pte.hu/hirek/634> (letöltés ideje: 2010.09.22.)

FÖLDRAJZI TULAJDONSÁGOK, ÉLŐVILÁG

- 1 Száraz György: UN mission in Western Sahara (MINURSO), in: The future of development policies and changing priorities: Africa, United Nations Association of Hungary, HUNIDA kht, 2006, 58. o.
- 2 Erik Jensen: Western Sahara, Anatomy of a Stalemate, International Peace Academy, Lynne Rienner Publishers, 2005, 24. o.
- 3 John Mercer: Spanish Sahara, London, George & Unwin Ltd, 1976, 19-23. o.
- 4 Robert Rezette: The Western Sahara and the frontiers of morocco, Nouvelles Editions Latines, Paris, 1975, 23. o.
- 5 Mercer, 1976. 29. o.
- 6 Hilton-Taylor: 2000. IUCN Red List of Threatened Species, IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK. 2000, 90-91. o.
- 7 D.P. Mallon és S.C. Kingwood: Antelopes Global Survey and Regional Plans, Part IV. North Africa, The Middle East and Asia, IUCN Species Survival Commission, Switzerland, 2001, 13-20. o.
- 8 Mercer, 1976. 25.-27. o.
- 9 S.C. Saxena: Western Sahara, No alternative to armed struggle, Kalinga Publications, Delhi, 1995, 2. o.
- 10 John Damis: Conflict in Northwest Africa, The Western Sahara dispute, California, Hoover Institution Press, Stanford University, 1983, 2. o.
- 11 Mercer, 1976. 28. o.
- 12 Damis, 1983. 3. o. és Virginia Thompson and Richard Adloff: The Western Saharans, Background to Conflict, Taylor & Francis, 1980, 104. o.
- 13 Mercer. 1976. 25-26. o.
- 14 Robert Mephram, R.H. Hughes: A Directory of African Wetlands, IUCN-UNEP-WCMC, 1992, 89. o.

- 15 Mohammed Baddyr, Sylvie Guenette; The Fisheries off the Atlantic Coast of Morocco 1950-1997 http://www.seaaroundus.org/report/datasets/Morocco_Baddyr1.pdf (letöltés ideje: 2010.09.20.)
- 16 Mercer. 1976. 42. o.
- 17 S/1995/404 sz. ENSZ dokumentum
- 18 Rezette, 1975. 26. o.
- 19 Pablo San Martín: Western Sahara, the refugee nation, University of Wales Press, Cardiff, 2010, 48-49. o.
- 20 Mercer, 1976. 36. o.

GAZDASÁG

- 1 Philip A. Szczesniak: The mineral industries of Morocco and Western Sahara (U.S. Geological Survey Minerals Yearbooks-2001/ <http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2001/momyb01.pdf> letöltés ideje: 2010.09.20.)
- 2 Damis, 1983. 50-79. o.
- 3 Norrie Macqueen: United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960. Pearson Education, 2002, 237. o.
- 4 Toby Shelley: Endgame in the Western Sahara, What Future for Africa's Last Colony? Zed Books, London&New York, 2004, 19. o.
- 5 Egyes becslések szerint, Marokkó rendelkezik a világ foszfát tartalékainak a három-negyedével.
- 6 Stephen Zunes and Jacob Mundy: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution. Syracuse University Press, 2010, 35. o.
- 7 Persze ez kétélű kard lehet a marokkói monarchia számára, mert bár a függetlenség megszerzése óta, Nyugat-Szahara megszállása volt a rendszer legnagyobb fegyverténye, – amivel II. Hasszán biztosította trónjának megmaradását – annak elvesztése, a királyság és az uralkodó legitimitását kérdőjelezné meg.
- 8 Damis, 1983. 4. o. és Claes Olsson: The Western Sahara Conflict, The Role of Natural Resources in Decolonization. Current African Issues No.33, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala, 2006, 20. o.
- 9 Shelley, 2004. 77-78. o.
- 10 Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess, The Western Sahara Conflict. Pinter Publishers, London and New York, 1987, 36. o.
- 11 Olsson, 2006. 18. o.
- 12 <http://www.havc.se/res/SelectedMaterial/20081205pretoriawesternsahara1.pdf> (letöltés ideje: 2011.12.17.)
- 13 <http://www.arso.org/KMGBackgr.htm> (letöltés ideje: 2010. 09.20.)
- 14 http://www.pesa.com.au/publications/pesa_news/april_03/sahara.htm (letöltés ideje: 2011.08.01.)
- 15 Olsson, 2006. 20. o.
- 16 Lawles – Monahan, 1987. 71. o.
- 17 Olsson, 2006. 18. o.
- 18 Mohammed Baddyr, Sylvie Guenette; The Fisheries off the Atlantic Coast of Morocco 1950-1997 http://www.seaaroundus.org/report/datasets/Morocco_Baddyr1.pdf (letöltés ideje: 2010.09.20.)
- 19 Mercer, 1976. 134-135. o.
- 20 Rezette, 1975. 26. o.
- 21 Besenyő János: Western Sahara, Publikon Publishers, Pécs, 2009, 21-22. o.

- 22 Mohammed Baddy: Introduction of pots as new fishing technique for *Octopus vulgaris* in Agadir. 96. o.
- 23 A helyiek a polipot a marokkói és nyugat-szaharai halászok kalamar, choco, és poulpe nevekkkel illetik.
- 24 Mohammed Baddy, Sylvie Guenette; The Fisheries off the Atlantic Coast of Morocco 1950-1997 http://www.seaaroundus.org/report/datasets/Morocco_Baddy1.pdf (letöltés ideje: 2010.09.20.)
- 25 Olsson, 2006. 17-18. o.
- 26 Mohammed Baddy: Introduction of pots as new fishing technique for *Octopus vulgaris* in Agadir. 96-97. o.
- 27 F. Ugboaja Ohaegbulam: Ethnical Issues in U.S. Policy on the Western Sahara Conflict, *Mediterranean Quarterly*: Fall 2002, 99. o.
- 28 Olsson, 2006. 17-18. o.
- 29 Jose Maria Magone: *Contemporary Spanish Politics*, Routledge, Taylor & Francis Group, 2004. 223. o.
- 30 Naylor Philip Chiviges: Spain, France and the Western Sahara: A Historical Narrative and Study of National Transformation, In: *International Dimensions of the Western Sahara conflict*, edited by Yahia Zoubir and Daniel Volman, 17-51, Westport, Praeger, 25-27. o.
- 31 Zunes – Mundy, 2010. 53. o.
- 32 Egyesek szerint az Európai Uniót csak a saját gazdasági érdekei vezetik, leginkább azért, hogy az európai tagállamok halászhajói halászhasznak Nyugat-Szahara partjainál, illetve az európai-mediterrán együttműködésből, minnél több profitot szerezhessenek.
- 33 http://www.gees.org/articulos/eu_morocco_fisheries_agreement_the_unforeseen_consequences_of_a_very_dangerous_turn_2601 (letöltés ideje: 2011.05. 27.)
- 34 Shelley, 2004. 42. o.
- 35 Thompson – Adloff, 1980. 68. o.
- 36 <http://groups.yahoo.com/group/Sahara-Update/message/1087> (letöltés ideje: 2010.10.07.)
- 37 http://www.saharawind.com/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1 (letöltés ideje: 2010.09.21.)
- 38 Shelley, 2004. 78. o.
- 39 Anthony H. Cordesman: *A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb*, Greenwood Publishing Group, 2002., 59. o.
- 40 Shelley, 2004. 94. o.
- 41 S/2002/161 sz. ENSZ dokumentum
- 42 S/2002/178 sz. ENSZ dokumentum
- 43 Olsson, 2006. 20. o.
- 44 Shelley, 2004. 75. o.
- 45 Besenyő, 2009. 25. o.

TÁRSADALOM

- 1 Lawles – Monahan, 1987. 32. o. és Anthony G. Pazzanita and Tony Hodges: *Historical Dictionary of Western Sahara*, 2. kiadás, Metuchen, N.J., Scarecrow Press, 1994, 143. o.
- 2 Mark Hart; The social structure of the Rgibat Bedouins of the Western Sahara, Washington D.C., *Middle East Journal*, XVI. évfolyam, 4. szám, 1962. ősz., 517. o.
- 3 Mercer, 1976. 97-99. o.
- 4 Richard Adloff: *West Africa: The French-Speaking Nations, Yesterday and Today*, Holt, Rinehardt and Winston, 1964, 144. o.

- 5 Mercer, 1976. 108-110. o.
- 6 Rezette, 1975. 27. o.
- 7 A hagyomány szerint a reguibat sarg és sahel törzsek tagjai mindannyian Sidi Ahmed Rgaybitól származnak, aki Mohammed próféta leszármazottjaként a XVI. században érkezett a Draa-folyó völgyébe.
- 8 Lloyd Cabot Briggs: Tribes of the Sahara, Harvard University Press-Cambridge, 1960, 231-232. o.
- 9 Briggs, 1960. 212. o. és Pazzanita- Hodges, 1994. 331-334. o.
- 10 San Martín, 2010. 36. o.
- 11 Lawles – Monahan, 1987. 33. o.
- 12 Pazzanita – Hodges, 1994. 399. o.
- 13 Mercer, 1976. 126. o.
- 14 Harry Thirlwall Norris: The Arab Conquest of the Western Sahara, Librairie du Liban Publishers, 1986. 27-28. o.
- 15 Zunes – Mundy, 2010. 94. o.
- 16 Mercer, 1976. 29-132. o.
- 17 Rezette, 1975. 28. o. és Pazzanita – Hodges, 1994. 217-218. o.
- 18 San Martín, 2010. 38. o.
- 19 Briggs, 1960. 212-216. o.
- 20 James Stuart Olson: The Peoples of Africa, An Ethnohistorical Dictionary, Greenwood Publishing Group, London, 1996, 15. o.
- 21 Norris, 1986. 105-106. o.
- 22 Damis, 1983. 5. o.
- 23 Norris, 1986. 23. és 139. o.
- 24 John Mercer: The Sahrawis of Western Sahara, Minority Rights Group, Report No. 40. 1979. London, 5. o. és Marcel G. Laugel: Sons of the Clouds, Philosophical Library, New York, 1986, 105. o.
- 25 Olson, 1996. 16. o.
- 26 Pazzanita – Hodges, 1994. 235-237. o.
- 27 Briggs, 1960. 213. o.
- 28 Pazzanita – Hodges, 1994. 33-34. o.
- 29 Rezette, 1975. 28-29. o.
- 30 Pazzanita – Hodges, 1994. 420-426. o.
- 31 Olson, 1996. 16. o. és Pazzanita – Hodges, 1994. 33-34. o.
- 32 Pazzanita – Hodges, 1994. 327-331. o.
- 33 Thompson – Adloff, 1980. 319. o.
- 34 Mercer, 1976. 134. o. és Briggs, 1960. 113-117. o.
- 35 Saxena, 1995. 6. o.
- 36 Briggs, 1960. 81-82 és 219. o.
- 37 Laugel, 1986. 78. és 85. o. és Pazzanita – Hodges, 1994. 32-33. o.
- 38 Hart, 1962. 515-527. o.
- 39 Mercer, 1976. 97-99. o.
- 40 Tony Hodges: The Roots of a Desert War, Lawrance Hill & Company, 1983. 11-12. o.
- 41 San Martín, 2010. 39-40. o.
- 42 Harry Thirlwall Norris: The Wind of Change in the Western Sahara In: Geographical Journal 130, 1964, 10-11. o.
- 43 Mercer, 1976. 162. o. és Száraz György, 2006. 61. o.
- 44 Laugel, 1986. 161-162. o.
- 45 Hart, 1962. 515-527. o.

- 46 Az arab nyelv hasszanija nyelvjárását Nyugat-Szaharában, Mauritániában, Mali egy részében, a Tarfayai körzetben és Tinduf környékén beszélik.
- 47 Erik L. Wolf: Európa és a történelem nélküli népek. Akadémia Kiadó, Osiris-Századvég, Budapest, 1995, 54-55. o.
- 48 Shelley, 2004. 83-84. o.
- 49 http://www.each-for.eu/documents/CSR_West_Sahara_090204.pdf (letöltés ideje: 2011.08.08.)
- 50 Besenyő, 2009. 36. o.

A TERÜLET KORAI TÖRTÉNELME ÉS AZ EURÓPAI GYARMATOSÍTÁS

- 1 Briggs, 1960. 38-40. o.
- 2 Saxena, 1995. 3. o.
- 3 Hodges, 1983. 3. o.
- 4 Futó József: Afrika, II. kiadás, Gondolat Kiadó, Budapest, 1965, 9. o.
- 5 Donald L. Wiedener: A History of Africa South of The Sahara, Random House, New York, 1962, 27-28. o.
- 6 David Hatcher Childress: Lost Cities of Atlantis, Ancient Europe & the Mediterranean, Adventures Unlimited Press, 1996, 221. o.
- 7 Sík Endre: Fekete-Afrika Története, I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964, 99. o.
- 8 Peter Garlake: Afrikai királyságok, Helikon Kiadó, 1988, 125. o.
- 9 Futó, 1965. 11. o.
- 10 Sík, 1964 (a). 101. o.
- 11 Rezette, 1975. 37. o.
- 12 Norris, 1986. 141-147. o.
- 13 Zunes – Mundy, 2010. 95-96. o.
- 14 J. D. Fage - W. Tordoff: Afrika Története, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 135. o.
- 15 Norris, 1986. 201-202. o.
- 16 Rezette, 1975. 38-40. o.
- 17 Igaz Levente: Egy elfelejtett válság politikai háttere: Nyugat-Szahara, Kül-Világ-a nemzetközi kapcsolatok folyóirata, III. évfolyam, 2006/1, 81. o.
- 18 Futó, 1965. 112. o.
- 19 Norris, 1986. 163-164. o.
- 20 Fage – Tordoff, 2004. 64. o.
- 21 Mercer, 1976. 72. o.
- 22 Norris, 1986. 135. o.
- 23 Rezette, 1975. 41. o.
- 24 Wiedener, 1962. 32-34. o.
- 25 Damis, 1983. 9. o.
- 26 Hodges, 1983. 7-8. o.
- 27 Mercer, 1976. 74. o. és Fage – Tordoff, 2004. 145. o.
- 28 Norris, 1986. 19-20. o.
- 29 Hodges, 1983. 8. o.
- 30 Rezette, 1975. 44. o.
- 31 Norris, 1986. 174. o.
- 32 Erik Jensen: Western Sahara, Anatomy of a Stalemate, International Peace Academy, Lynne Rienner Publishers, 2005, 22. o.
- 33 Norris, 1986. 244-246. o.
- 34 Rezette, 1975. 52. o.

- 35 Rákóczi István: Tengerek Tengelye, Ibér terjeszkedés az Atlantikumban a 15-16. században, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2006, 78. o.
- 36 Jensen, 2005. 23. o.
- 37 Hodges, 1983. 17. o.
- 38 Rákóczi, 2006. 209-216. o.
- 39 Sík, 1964(a). 103. o.
- 40 Wiedener, 1962. 39. o.
- 41 Mercer, 1976. 79. o.
- 42 Norris, 1986. 27. o.
- 43 Wiedener, 1962. 46-47. o.
- 44 Mercer, 1976. 94-95. o.
- 45 Hodges, 1983. 21. o.
- 46 Rezette, 1975. 54-55. o.
- 47 Pazzanita – Hodges, 1994. 403-404. o.
- 48 Mercer, 1976. 84-90. o.
- 49 Damis, 1983. 9. o.
- 50 Igaz, 2006. 82. o.
- 51 Hodges, 1983. 22-23. o.
- 52 http://www.wsaharaonline.net/m_treaty.html (letöltés ideje: 2011.08.03)
- 53 Mercer, 1976. 95-96. o.
- 54 Hodges, 1983. 25-28. o.
- 55 Damis, 1983. 19-22. o.
- 56 Mercer, 1979. 5. o.
- 57 Hodges, 1983. 31-32. o.
- 58 Mercer, 1976. 99. o.
- 59 San Martín, 2010. 19-20. o.
- 60 Rezette, 1975. 54-55. o.
- 61 San Martín, 2010. 21. o.
- 62 Ebben az időszakban a Kanári-szigetokről 30-50 hajóval közel 1000 spanyol halász dolgozott a nyugat-szaharai partoknál.
- 63 Hodges, 1983. 33-36. o.
- 64 San Martín, 2010. 21. o.
- 65 Thompson – Adloff, 1980. 104-105. o.
- 66 Mercer, 1976. 106-107. o.
- 67 San Martín, 2010. 22. o.
- 68 Damis, 1983. 10. o.
- 69 San Martín, 2010. 27. o.
- 70 Saxena, 1995. 11. o.
- 71 Hodges, 1983. 43-44. o.
- 72 Rezette, 1975. 60. o.
- 73 Pazzanita – Hodges, 1994. 108. o.
- 74 Saxena, 1995. 13. o.
- 75 Pazzanita – Hodges, 1994. 156-157. o.
- 76 Algeria-Western Sahara (Spanish Sahara) Boundary, International Boundary Study-No. 84.-July 30, 1968.-The Geographer Office of the Geographer Bureau of Intelligence and Research, 3. o. és Pazzanita – Hodges, 1994. 157-161. o.
- 77 San Martín, 2010. 24-25. o.
- 78 Mercer, 1976. 111. o.
- 79 Briggs, 1960. 218-219. o.

- 80 Rezette, 1975. 72-73. o.
- 81 Mercer, 1976. 112. o. és Pazzanita – Hodges, 1994. 21. o.
- 82 Thompson – Adloff, 1980. 42. o.
- 83 Hodges, 1983. 57. o.
- 84 Porch Douglas: The Conquest of the Sahara, Knopf, New York, 1984, 213-14. o.
- 85 San Martín, 2010. 32. o.
- 86 Mercer, 1979. 5. o.
- 87 James J. Cooke: New French Imperialism 1880-1910: The Third Republic and Colonial Expansion, David & Charles, 1973, 138. o.
- 88 Rezette, 1975. 78-87. o.
- 89 Mercer, 1976. 114. o.
- 90 El-Hiba nem tért vissza Nyugat-Szahara területére, hanem az Atlasz-hegységben gerilla háborút kezdett a francia csapatok ellen, amit váltakozó sikerrel egészen 1919-ig folytatott, amikor is Kerdous mellett legyőzték és életét veszítette. - Pazzanita – Hodges, 1994. 28-29. o.
- 91 Zunes – Mundy, 2010. 99. o.
- 92 San Martín, 2010. 32. o.
- 93 Briggs, 1960. 227. o.
- 94 Hodges, 1983. 58-60. o.
- 95 Rezette, 1975. 88. o.
- 96 Mercer, 1976. 114. o.
- 97 Childress, 1996. 242. o.
- 98 Hodges, 1983. 60. o.
- 99 San Martín, 2010. 29. o.
- 100 A települést - miután Bens elhagyta Nyugat-Szaharát - a kormányzó iránti tisztelet megnyilvánulásként elnevezték Villa Bensnek.
- 101 Mercer, 1976. 118
- 102 Shelley, 2004. 19. o.
- 103 Rezette, 1975. 68. o. és Zunes – Mundy, 2010. 32. o.
- 104 Mercer, 1976. 116. o.
- 105 Tindufot egészen 1952-ig a marokkói Agadír városából igazgatták a franciák, sőt a város ellenőrzését nem algériai katonák, hanem francia zsoldban álló marokkóiak biztosították, sőt az 1960-as évekig az ott szolgáló hivatalnokok és katonák zsoldját is marokkói pénzben fizették. – Damis, 1983. 17
- 106 Briggs, 1960. 236. o.
- 107 Zunes – Mundy, 2010. 99. o.
- 108 Shelley, 2004. 188. o.
- 109 Pazzanita – Hodges, 1994. 8. o.
- 110 San Martín, 2010. 31. o.

A SPANYOL-SZAHARA

- 1 Saxena, 1995. 12. o.
- 2 Mercer, 1976. 122. o.
- 3 Mercer, 1979. 6. o.
- 4 San Martín, 2010. 33. o.
- 5 Scurr J. (1985): The Spanish Foreign Legion, Osprey Publishing, Oxford , 4. o.
- 6 Thompson – Adloff, 1980. 106. o.
- 7 Mercer, 1976. 119. o.

- 8 Peter Abott (2006): *Colonial Armies in Africa 1850-1918: Organisation, Warfare, Dress and Weapons*, Foundry Books, 205. o.
- 9 Wayne H. Bowen (2000): *Spaniards and Nazi Germany: Collaboration in the New Order*, University of Missouri Press, Columbia, 23. o.
- 10 Hodges, 1983. 52
- 11 San Martín, 2010. 42. o.
- 12 Uo. 43. o.
- 13 Shelley, 2004. 187-188. o.
- 14 Mercer, 1976. 119. o.
- 15 André Bank, Bas Van Heur (2007): *Transnational Conflicts and the Politics of Scalar Networks: evidence from Northern Africa*, *Third World Quarterly*, Vol.28, No.3, 600. o.
- 16 Thompson – Adloff, 1980. 119-120. o.
- 17 Hodges, 1983. 70. o.
- 18 Jensen, 2005. 25. o.
- 19 Damis, 1983. 11. o.
- 20 San Martín, 2010. 32-33. o.
- 21 Sik Endre (1964b): *Fekete-Afrika Története II. kötet*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 142. o.
- 22 Pazzanita – Hodges, 1994. 23-24. o.
- 23 Hodges, 1983. 75-76. o.
- 24 Lawles – Monahan, 1987. 34. o.
- 25 Mercer, 1976. 184. o. és San Martín, 2010. 50-51. o.
- 26 David J. Dean (1986): *The Air Force Role in Low-Intensity Conflict*, Air University, Air University Press, Maxwell, Air Force Base, Alabama, 30. o.
- 27 Shelley, 2004. 70. o.
- 28 San Martín, 2010. 51. o.
- 29 Zunes – Mundy, 2010. 100-101. o.
- 30 Jarat Chopra (1999): *Peace-maintenance: The Evolution of International Political Authority*, Routledge, London, 166. o.
- 31 Zartman I. William (1963): *the Sahara-bridge or barrier?* *International Conciliation*, New York, Carnegie Endowment For International Peace, 45. o.
- 32 Mercer, 1976. 220-222. o.
- 33 Pazzanita – Hodges, 1994. 54. o.
- 34 David Lynn Price (1979): *The Western Sahara*, *The Washington Papers*, 21. o.
- 35 Vannak olyan spanyolok akik „titkos háborúnak” vagy „sosem volt háborúnak” nevezik ezt az időszakot, mivel a Francoista rezsim sokáig sikeresen eltitkolta az Ifniben és Nyugat-Szaharában történeteket. Pontosan senki sem tudja, hogy Spanyolország utolsó gyarmati háborúja mennyi áldozattal járt, de 150-300 főre teszik a halottak, 500 főre a sebesültek és 80 főre az eltűntek számát. Az elmúlt években több írást is publikáltak az „elfeledett háborúról” illetve több ott szolgált katona életrajzi kötete is megjelenhetett.
- 36 San Martín, 2010. 67-68. o.
- 37 Hodges, 1983. 78. o.
- 38 Scurr, 1985. 48. o.
- 39 San Martín, 2010. 69-70. o.
- 40 Mercer, 1976. 223. o.
- 41 Wayne H. Bowen, José E. Alvarez, Stanley G. Payne (2007): *A Military History of Modern Spain*, Greenwood Publishing Group, 131-32. o.
- 42 Rezette, 1975. 98-99. o.

- 43 Hodges, 1983. 80-81. o.
- 44 Lawles – Monahan, 1987. 35. o. és Pazzanita – Hodges, 1994. 91-93. o.
- 45 San Martín, 2010. 70-71. o.
- 46 Thompson – Adloff, 1980. 125-126. o.
- 47 A spanyolok a gyarmati közigazgatásuk centralizálása érdekében, az 1958. január 10-én kiadott elnöki rendelettel Spanyol-Szahara, Ifni és a Tarfayai körzet egyesítésével létrehozták Spanyol Nyugat Afrikát, amely azonban hamarosan elvesztette a Tarfayai körzetet a Cintrai Egyezmény megkötésekor. Később a spanyolok Ifnit is átadták Marokkónak, így csak a számukra legértékesebb Spanyol-Szahara maradt a kezükben, amelynek a közigazgatását az 1961 áprilisában elfogadott törvény szabályozta.
- 48 San Martín, 2010. 48-49. o.
- 49 Uo. 52. o.
- 50 A Szaharai Katonai Szektor a Kanári-szigetek-Szaharai Egyesített Katonai Parancsnokság részeként funkcionált. A kormányzó „szakmai” előljárója a Direction General de Plazas y Provincias Africanas mindenkori vezetője volt.
- 51 San Martín, 2010. 60-61. o.
- 52 Mercer, 1976. 198-199. o.
- 53 Sík Endre (1972): Fekete Afrika Története, III. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 164-167. o. és a bandungi konferencia jelentőségéről és az 1955-ben megalakított el nem kötelezettek mozgalmáról ld. részletesen Tarrósy István: Az el nem kötelezettek mozgalma (1955-2005). In: S. Szabó Péter (szerk.): Pécsi Politikai Tanulmányok III., PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszék, Pécs, 2006. 63-72. o.
- 54 RES/1514 (XV) sz. ENSZ dokumentum

AZ ÖNÁLLÓSODÁSI KÜZDELEM KEZDETE

- 1 Saxena, 1995. 113-114. o és Zunes – Mundy, 2010. 103. o.
- 2 Hodges, 1983. 153-155. o.
- 3 José Ramón Diego Aguirre történész, aki korábban a Nyugat-Szaharában állomásozó spanyol haderő titkosszolgálatát vezette rámutatott, hogy Bassiri és később El-Váli által alapított csoportok tagjainak jelentős része a marokkóiak által 1958-ban megszállt területekről származott. Talán ezért is sokkal radikálisabban tették magukévá a saharávi nacionalizmust.
- 4 San Martín, 2010. 75-77. o.
- 5 A szervezet számolt a fegyveres harc lehetőségével, de azt csak egyfajta nyomásgyakorlásként kívánták alkalmazni a spanyolok tárgyalásztalhoz való kényszerítéséhez. 1970 márciusától kezdődően a Tropas Nomadas és a Policía Territorial több tagja is fegyvereket és lőszert kezdett kicsempészni a fegyverraktárakból, amelyeket a mozgalom aktivistáinak adtak át, illetve egy részét kiszáradt kutakba rejtették el.
- 6 Price, 1979. 13. o.
- 7 San Martín, 2010. 81. o.
- 8 Shelley, 2004. 169-170. o.
- 9 A szervezettet először FRELISARIO néven nevezték a megalapítói, de hamarosan Polisariora változtatták.
- 10 Hodges, 1983. 158-159. o.
- 11 San Martín, 2010. 83-85. o.
- 12 Price, 1979. 5-6. o.
- 13 Hodges, 1983. 161. o.

- 14 Mercer, 1979. 9. o.
- 15 Zunes – Mundy, 2010. 105. o.
- 16 Damis, 1983. 23. o. – A minisztériumot 1969-ben szüntették meg, amikor is Marokkó elismerte független államként Mauritániát.
- 17 Hodges, 1983. 112. o.
- 18 Lawles – Monahan, 1987. 41. o.
- 19 Hodges, 1983. 201-202. o.
- 20 Jensen, 2005. 26. o. és Pazzanita – Hodges, 1994. 300-303. o.
- 21 Damis, 1983. 118. o.
- 22 Mercer, 1976. 228. o.
- 23 Pazzanita – Hodges, 1994. 60. o.
- 24 Zunes – Mundy, 2010. 103-104. o.
- 25 San Martín, 2010. 94-95. o.
- 26 A francoista rezsim ideje alatt Spanyolországban – és annak gyarmatain – hivatalosan csak az állampárt, a Movimiento Nacional működhetett, így a PUNS létrehozásával egyfajta demokratikus képet próbáltak mutatni a spanyolok a külvilág felé. Mivel más pártok létrehozását nem engedélyezték, mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy a szaharái párt csak Madrid bábjaként működhetett.
- 27 Besenyő János, 2009. 67. o.
- 28 Joint Communiqué Issued by the Governments of Algeria, Mauritania and Morocco, 24 July 1973, at Agadir, in UN Document A/10023/Rev. 1, p. 126-127
- 29 Bank - Van Heur, 2007. 606. o.
- 30 Hodges, 1983. 167-181. o.
- 31 Rezette, 1975. 93. o.
- 32 Zartman, 1963. 42-43. o. és Laugel, 1986. 173. o.
- 33 Saxena, 1995. 38-41. o.
- 34 Lawles – Monahan, 1987. 25. o.
- 35 Zartman, 1963. 46. o.
- 36 Thompson – Adloff, 1980. 155. o.
- 37 Zunes – Mundy, 2010. 36. o.
- 38 Zartman, 1963. 51-57. o.
- 39 Zunes – Mundy, 2010. 33. o.
- 40 Algéria ekkor még Franciaország tengerentúli megyéje volt, és mint ilyet az ország szerves részének tekintették.
- 41 Anthony H. Cordesman (2002): A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb, Greenwood Publishing Group, 58. o.
- 42 Mercer, 1979. 7. o.
- 43 A szerződés ugyan elkészült, de annak aláírását II. Hasszán megtagadta, így a marokkói-algériai kapcsolatok ismét elhidegültek. Egyes szakértők szerint ez az esemény is hozzájárult, hogy Algéria a Polisariot támogassa Marokkó ellenében. A szerződés aláírásának lehetősége a következő évek során többször is felmerült, de Marokkó valahogy mindig kivonta magát a korábban tett kötelezettsége alól, de a szerződés aláírásának lebegtetésével még sokáig képes volt befolyásolni az algériai diplomácia lépéseit.
- 44 Leo Kamil (1987): Fueling the Fire, US policy and the Western Sahara conflict, Trenton, N.J., The Red Sea Press, 38. o.
- 45 Zunes – Mundy, 2010. 39. o.
- 46 Damis, 1983. 30-32. o.
- 47 Hodges, 1983. 100-101. o.

- 48 Dean, 1986. 37. o.
- 49 Sík Endre (1973): Fekete Afrika Története, IV. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 242-247
- 50 Lawles – Monahan, 1987. 43. o.
- 51 Mercer, 1979. 8. o.
- 52 Zunes – Mundy, 2010. 11.
- 53 Hodges, 1983. 184. o.
- 54 Az algériaiak korábban nem támogatták a Polisariot, sőt időről-időre egyes vezetőit deportálták is. A közeledés 1975 elején kezdődött, miután Algéria és Marokkó viszonya addig sosem látott mélységbe süllyedt.
- 55 Dean, 1986. 36. o.
- 56 Damis, 1983. 34-38. o.
- 57 Hodges, 1983. 114. o.
- 58 Zunes – Mundy, 2010. 42. o.

Az ENSZ KORAI TEVÉKENYSÉGE NYUGAT-SZAHARÁBAN

- 1 Andreu Solá-Martín (2006): Lessons from MINURSO: A Contribution to New Thinking, In: International Peacekeeping, Vol.13, No.3, September 2006,369. o.
- 2 Hodges, 1983. 134. o.
- 3 Pazzanita – Hodges, 1994. 88-89. o.
- 4 Zunes – Mundy, 2010. 170. o.
- 5 Mercer, 1979. 9. o.
- 6 1961-ben az akkor még csak trónörökös II. Hasszán Mauritánia katonai megszállását tervezte, amiről a mauritániaiak is tudomást szereztek, így érthető módon Nyugat-Szaharát ütköző államként szerették volna maguk és Marokkó között tudni.
- 7 RES/2072 (XX) sz. ENSZ dokumentum
- 8 RES/2072 (XX) sz. ENSZ dokumentum
- 9 Lawles – Monahan, 1987. 44. o.
- 10 Mercer, 1976. 235. o.
- 11 F. Ugboaja Ohaegbulam (2002): Ethnical Issues in U.S. Policy on the Western Sahara Conflict, In: Mediterranean Quarterly: Fall 2002, 89. o.
- 12 Neil Clough (2008): Western Saharan Conflict: Prolonged Conflict and Prospects for the Future, Air Command and Staff College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, 5. o.
- 13 RES/2983 (XXVII) sz. ENSZ dokumentum
- 14 John Damis, 1983. 49. o.
- 15 Lawles – Monahan, 1987. 129.o. és Rezette, 1975. 107-109. o.
- 16 Shelley, 2004. 19. o.
- 17 Charles Dunbar (2004): Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict, In: The Middle East Journal, 2000. Autumn. No. 4. 528. o.
- 18 Mullen, 1998. 238. o.
- 19 Pazzanita – Hodges, 1994. 356. o.
- 20 David J. Dean (1986): The Air Force Role in Low-intensity Conflict, Air University, Air University Press, Maxwell, Air Force Base, Alabama, 34. o.
- 21 Lawles – Monahan, 1987. 37-38. o.
- 22 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – S Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27.)
- 23 Zunes – Mundy, 2010. 191-192. o.

- 24 San Martín, 2010. 63. o.
- 25 Zunes – Mundy, 2010. 192
- 26 Besenyő, 2009. 79. o.
- 27 Hodges, 1983. 167-171. o.
- 28 RES/3292 (XXIX) sz. ENSZ dokumentum
- 29 Mercer, 1976. 242-243. o.
- 30 Price, 1979. 17. o.
- 31 Hodges, 1983. 199. o.
- 32 San Martín, 2010. 95. o.
- 33 Mercer, 1976. 242-243. o.
- 34 Hodges, 1983. 200. o.
- 35 A kubai diplomata Martha Jimenez, az iráni társa pedig Manoucher Pishva volt.
- 36 Shelley, 2004. 171. o.
- 37 Price, 1979. 18. o.
- 38 Bowen – Alvarez – Payne, 2007. 133. o.
- 39 Thompson – Adloff, 1980. 131. o.
- 40 Zunes – Mundy, 2010. 105. o.
- 41 Pazzanita – Hodges, 1994. 457-458. o.
- 42 Hodges, 1983. 200. o.

A HÁGAI NEMZETKÖZI BÍRÓSÁG DÖNTÉSE ÉS A „ZÖLD MENET”

- 1 Rezette, 1975. 149-155. o.
- 2 Hodges, 1983. 201-205. o.
- 3 Zunes – Mundy, 2010. 5. o.
- 4 San Martín, 2010. 99. o.
- 5 United Nations Visiting Mission to Spanish Sahara, 1975, General Assembly, 30th Session, Supplement 23, UN Document A/10023/Rev. p. 74
- 6 Hodges, 1983. 203. o.
- 7 Zunes – Mundy, 2010. 5. o.
- 8 Shelley, 2004. 132. o.
- 9 San Martín, 2010. 98. o.
- 10 Bowen – Alvarez – Payne, 2007, 134. o. és Pazzanita – Hodges, 1994. 49. o.
- 11 Hodges, 1983. 201-207. o.
- 12 Shelley, 2004. 43. o.
- 13 Rezette, 1975. 153. o.
- 14 Mundy, Jacob. A (2007): Neutrality or Complicity? The United States and the 1975 Moroccan Takeover of the Spanish Sahara. In: *Journal of North African Studies* 11 (3) 292-294. o.
- 15 Lawles – Monahan, 1987. 56. o.
- 16 Rezette, 1975. 151. o.
- 17 Mercer, 1979. 9. o.
- 18 Lawles – Monahan, 1987. 11-12. o.
- 19 Laugel, 1986. 173-175. o.
- 20 Jerome B. Weiner (1979): The Green March in Historical Perspective, Washington D.C., In: *The Middle East Journal*, Vol. 33, No. 1. 23. o.
- 21 <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=323&code=sa&p1=3&p2=4&case=61&k=69&p3=5> (a Hágai Nemzetközi Bíróság honlapján található határozat, letöltés ideje: 2010. 09.03)

- 22 Dean, 1986. 33. o. és San Martín, 2010. 103. o.
- 23 Zunes – Mundy, 2010. 172. o.
- 24 Uo. 5. o.
- 25 Norrie Macqueen (2002): United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960, Pearson Education Limited, 236
- 26 Mundy, 2007. 294. o.
- 27 Zunes – Mundy, 2010. 172. o.
- 28 RES/377 (1975) sz. ENSZ dokumentum
- 29 Egyes források szerint Franco és II. Hasszán az 1960-as évek elején egy titkos megállapodást kötöttek, amelyben a caudillo vállalta, hogy Ifni és Nyugat-Szahara dekolonizációját a spanyolok úgy fogják végrehajtani, hogy az Marokkónak kedvezzen. Mivel a spanyolok képtelenek voltak a Dzsemmán és a Szaharai Nemzeti Egységpárton keresztül kontroll alatt tartani a területet, illetve mint független erő megjelent a Polisario, amely nem volt hajlandó elfogadni a Marokkóhoz való csatlakozást, megromlott a marokkóiakkal való jó kapcsolatuk és ez vezetett az október-novemberben kialakult krízishelyzethez.
- 30 Mercer, 1979. 9. o.
- 31 Weiner, 1979. 27. o.
- 32 Jensen, 2005. 169. o.
- 33 Hodges, 1983. 211. o.
- 34 Damis, 1983. 65. o. és Leo Kamil: Fueling the Fire, US policy and the Western Sahara conflict, Trenton, N.J, The Red Sea Press. 13. o.
- 35 RES/379 ENSZ dokumentum
- 36 Zunes – Mundy, 2010. 62. o.
- 37 Az új spanyol király ekkor már tudta, hogy október 30-án több marokkói katonai egység is behatolt Spanyol-Szahara területére és küszöbön állt egy katonai konfliktus kirobbanásának lehetősége.
- 38 Zunes – Mundy, 2010. 173. o.
- 39 Hodges, 1983. 222. o.
- 40 Weiner, 1979. 29. o.
- 41 RES/380 sz. ENSZ dokumentum
- 42 Mundy, 2007. 300. o.
- 43 Saxena, 1995. 91. o.
- 44 Hodges, 1983. 213. o.
- 45 Price, 1979. 22. o.
- 46 Lawles – Monahan, 1987. 68. o.
- 47 Zunes – Mundy, 2010. 40. o.
- 48 Peter Duigan, L.H. Gann (1983): The Middle East and North Africa, The Challenge to Western Security, Hoover Institution Press. 52-54. o.
- 49 Weiner, 1979. 27. o.
- 50 Hodges, 1983. 214. o.
- 51 Weiner, 1979. 32. o.
- 52 Mercer, 1979. 9. o.
- 53 Zunes – Mundy, 2010. 172. o.
- 54 Igaz, 2006. 88. o.
- 55 Damis, 1983. 65. o.
- 56 Később az algériaiak beleegyeztek, hogy ezekről a szervezetekről bizonyos információkat átadjanak a spanyoloknak, amiért cserében ők pedig az Algériából származó ellenzékiekéről szolgáltattak információkat.

- 57 Hodges, 1983. 215. o. és Pazzanita – Hodges, 1994. 184-186. o.
- 58 Saxena, 1995. 84. o.
- 59 A spanyol katonák egy része annyira nem értett egyet Nyugat-Szahara átadásával, hogy merényletet készítettek elő azok ellen a magas rangú marokkói katonák és politikusok ellen, akik a közigazgatás átvételére érkeztek és El-Aaiunban a Hotel Paradorban szálltak meg. A „Voladura” műveletben résztvevők bombát helyeztek el a szállodában - ami ha felrobban – valószínűleg megváltoztatta volna az eseményeket. A merényletet 1975. november 20-án néhány perccel a kitűzött időpont előtt függesztették fel, miután a résztvevők tudomására jutott Franco halálhíre.
- 60 Pazzanita – Hodges, 1994. 119-121. o.
- 61 Price, 1979. 22. o.
- 62 http://saharamonitor.net/the_madrid_accords.html (letöltés ideje: 2011. 04. 07)
- 63 Damis, 1983. 65-68. o.
- 64 Zunes – Mundy, 2010. 6. o.
- 65 Hodges, 1983. 217-218. o.
- 66 Saxena, 1995. 85. o.
- 67 Jensen, 2005. 29. o.
- 68 A Spanyol Akadémia álláspontja szerint, mivel a Madridi Egyezményt sosem közzölte le a „Boletín Oficial del Estado”, amely az összes spanyol törvényt kötelező jelleggel hivatalosan leközöli, – megfelel a Magyar Közlönynek – és csak azok után lép életbe. Éppen ezért a Madridi Egyezmény csak egy szándéknyilatkozatként értelmezhető a spanyol jogrend alapján.
- 69 San Martín, 2010. 106. o.
- 70 Dean, 1986. 41. o.
- 71 San Martín, 2010. 157. o.
- 72 Zunes – Mundy, 2010. 6-7. o.
- 73 Lawles – Monahan, 1987. 114. o.
- 74 San Martín, 2010. 106-107. o.
- 75 Jogilag sem Marokkó, sem pedig a SADR nem jogosult a nyugat-szaharai közigazgatás irányítására, mivel az ENSZ egyik felet sem ismerte el a terület adminisztratív vezetőjeként. A Világszervezet csak tudomásul vette azt a tényt, hogy a két állam a birtokában lévő területek adminisztrációját irányítja. Jogilag még mindig Spanyolország az a hatalom, aki Nyugat-Szahara adminisztratív vezetését elláthatná. Másfelől a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot elismerte több mint 80 ország és az Afrikai Egységszervezet felvette a tagállamok közé, a Polisariot pedig az ENSZ határozatilag is elismerte az őslakosok képviselőjének. Ilyenformán több joga van a területhez, mint Marokkónak.
- 76 Hodges, 1983. 234-237. o.
- 77 1977.-ben amikor Adolfo Suarez (1976-81) spanyol miniszterelnökként találkozott a Polisario vezetőjével Mohammed Abdelazizzal, a marokkói kormányzat ismét tárgyalásokat kezdeményezett Ceuta és Melilla visszaadásával kapcsolatban, majd visszavonta a már aláírásra váró spanyol-marokkói halászáti szerződést.
- 78 Naylor Philip Chiviges (1992): *Spain, France and the Western Sahara: A Historical Narrative and Study of National Transformation*, In: *International Dimensions of the Western Sahara conflict*, edited by Yahia Zoubir and Daniel Volman, Westport, Praeger, 28-29. o.
- 79 A korábbi Spanyol-Szaharában, illetve Afrikában szolgált tisztek és tiszthelyettesek országos lefedettségű szervezetet hoztak létre, amely gyakran kritizálja a kormányzat óvatos semlegességét, és követelik Nyugat-Szahara számára az önrendelkezés

megadását. Igen kritikus az álláspontjuk a „civil” politikusokkal kapcsolatosan, akik szerintük nemcsak a szaharáviakat, de az igaz spanyolokat is elárulták, amikor Marokkónak és Mauritániának átjátszották Nyugat-Szaharát. Részben az ő akciójuknak köszönhető, hogy a spanyol hadseregben szolgálatot teljesítő szaharáviak nyugdíjra és egészségügyi ellátásra jogosultak a mindenkori spanyol kormánytól.

- 80 Saxena, 1995. 98-100. o.
- 81 UN General Assembly Resolution 3458A, in Yearbook of the United Nations, Vol. 28, 1975, p. 188-189, illetve RES/3458 (XXX) sz. ENSZ dokumentum
- 82 UN General Assembly Resolution 3458B, in Yearbook of the United Nations, Vol. 28, 1975, p. 189-190, illetve RES/3458 (XXX) sz. ENSZ dokumentum

A SAHARAI TERÜLETEK MEGSZÁLLÁSA ÉS A SAHARAI ARAB DEMOKRATIKUS

KÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSA

- 1 Dean, 1986. 33. o.
- 2 Lawles – Monahan, 1987. 99. o.
- 3 Zunes – Mundy, 2010. 113.
- 4 Hodges, 1983. 229-230. o.
- 5 Damis, 1983. 70-7. o. és Thompson – Adloff, 1980. 252. o.
- 6 William J. Durch (1993): The Evolution of UN Peacekeeping, Case Studies, and Comparative Analysis, New York: St. Martin's Press. 407. o.
- 7 A szaharáviak igen pontos információkkal rendelkeztek a mauritániai helyzetről, mivel több szaharávi származású vezetőjük – Ibrahim Hakim, Ahmed Baba Miske, aki korábban mauritániai diplomataként szolgált – Mauritániából származott, illetve az ott élő szaharáviak segítségére is számíthattak.
- 8 Hodges, 1983. 230-231. o.
- 9 Mercer, 1979. 10. o.
- 10 Hodges, 1983. 231. o.
- 11 Damis, 1983. 42. o.
- 12 Macqueen, 2002. 237. o.
- 13 Hodges, 1983. 231. o.
- 14 Az algériaiak főként a szaharávi menekültek szállítását végezték, de emellett logisztikai támogatást is nyújtottak a Polisario fegyvereseinek.
- 15 Shelley, 2004. 26-27. o.
- 16 Lawles – Monahan, 1987. 100. o.
- 17 Dean, 1986. 35-36. o.
- 18 Thompson – Adloff, 1980. 270. o.
- 19 Cordesman, 2002. 59. o.
- 20 Jensen, 2005. 29. o.
- 21 Mercer, 1979. 10-11. o.
- 22 San Martín, 2010. 2. o.
- 23 Lawles – Monahan, 1987. 50-151. o.
- 24 Zunes – Mundy, 2010. 114. o.
- 25 San Martín, 2010. 109. o.
- 26 Damis, 1983. 40-41. o.
- 27 http://www.each-for.eu/documents/CSR_West_Sahara_090204.pdf (letöltés ideje: 2011. 08.08)
- 28 Zunes – Mundy, 2010. 113-114. o.
- 29 Lawles – Monahan, 1987. 100. o.

- 30 San Martín, 2010. 110. o.
- 31 Hodges, 1983. 235- 237. o.
- 32 RES/31/45 sz. ENSZ dokumentum
- 33 RES/32/356 sz. ENSZ dokumentum
- 34 RES/33/31 sz. ENSZ dokumentum
- 35 RES/34/37 sz. ENSZ dokumentum
- 36 Lawles – Monahan, 1987. 114. o. és San Martín, 2010. 107. o.
- 37 Hodges, 1983. 234 - 235. o.
- 38 Damis, 1983. 43-44. o.
- 39 <http://www.arso.org/03-2.htm> (letöltés ideje: 2010.09.03.)
- 40 Ugyan a Polisario több európai államban is nyithatott irodát, egészen eddig csak Jugoszlávia és Albánia ismerték el. A SADR leginkább az öt független államként elismerő afrikai, illetve latin-amerikai és néhány ázsiai állammal alakított ki kétoldalú kapcsolatokat. A szaharáviak azonban sosem tudták megszerezni az arab világ országainak elismerését, mivel azok Marokkót támogatták a konfliktus során. Egyedül Irán, Afganisztán és Szíria ismerte el a SADR létrejöttét.
- 41 Martin Ira Glassner (1998): *The United Nations at Work*, Greenwood Publishing Group. 268. o.
- 42 Cordesman, 2002. 60. o.
- 43 Dean, 1986. 36. o.
- 44 Igaz, 2006. 91. o.
- 45 Lawles – Monahan, 1987. 109. o.
- 46 Dean, 1986. 42. o.
- 47 Damis, 1983. 84. o.
- 48 Zunes – Mundy, 2010. 11. o.
- 49 Price, 1979. 33. o.
- 50 Neil Clough (2008): *Western Saharan Conflict: Prolonged Conflict and Prospects for the Future*, Air Command and Staff College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, 7. o.
- 51 Hodges, 1983. 241. o.
- 52 Thompson – Adloff, 1980. 269-272. o.
- 53 Pazzanita – Hodges, 1994. 29. o.
- 54 Hodges, 1983. 242. o.
- 55 Dean, 1986. 42. o. és Thompson – Adloff, 1980. 253. o.
- 56 Hodges, 1983. 243-244. o.
- 57 Shelley, 2004. 43-44. o.
- 58 Hodges, 1983. 246.o.
- 59 Egyes információk szerint az akkor még szinte teljesen ismeretlen Abdelaziz megválasztásához az algériaiak ragaszkodtak, mivel a saját emberüket szerették volna a Polisario vezetőjeként látni. Bár többen is El Váli testvérét, Bashir Musztafa Szajedet támogatták, meghajoltak az algériai nyomás előtt. Mások szerint Abdelazist azért választották Bashir helyett, hogy elkerüljék a „családi vezetésű” forradalmat, illetve inkább képes volt a különböző platformokat közös nevezőre hozni, mint El-Váli öccse.
- 60 Hodges, 1983. 307-308. o.
- 61 Zunes – Mundy, 2010. 123. o.
- 62 Price, 1979. 34. o.
- 63 Mercer, 1979. 13. o.
- 64 Lawles – Monahan, 1987.101. o.

- 65 Damis, 1983. 85. o.
- 66 Pazzanita – Hodges, 1994. 151-152. o.
- 67 Saxena, 1995. 137-139. o.
- 68 Mercer, 1979. 13. o.
- 69 Zunes – Mundy, 2010. 12. o.
- 70 Price, 1979. 45. o.
- 71 Hodges, 1983. 251-253. o.
- 72 Price, 1979. 62. o.
- 73 Mercer, 1979. 13. o.
- 74 Hodges, 1983. 254-255. o.
- 75 Dean, 1986. 43. o.
- 76 Damis, 1983. 87-88. o.

BÉKEKÖTÉS MAURITÁNIA ÉS A POLISARIO KÖZÖTT

- 1 Hodges, 1983. 257. o.
- 2 Mercer, 1979. 15-16. o. és Price, 1979. 44. o.
- 3 Hodges, 1983. 259. o.
- 4 Tony Hodges könyvében mauritániai ouguiyaban került megadásra az összeg, amelyet – a könnyebb érthetőség miatt – USA dollárban adok meg.
- 5 Damis, 1983. 85. o.
- 6 Thompson – Adloff, 1980. 272-274. o.
- 7 Hodges, 1983. 263. o.
- 8 Lawles – Monahan, 1987. 101. o.
- 9 Shelley, 2004. 19. o.
- 10 Hodges, 1983. 261. o.
- 11 Cordesman, 2000. 60. o.
- 12 Hodges, 1983. 263
- 13 Mercer, 1979. 20. o.
- 14 Thompson – Adloff, 1980. 274-276. o.
- 15 Zunes – Mundy, 2010. 13. o.
- 16 Saxena, 1995. 143. o.
- 17 Kamil, 1987. 36. o.
- 18 Hodges, 1983. 268. o.
- 19 Price, 1979. 43. o.
- 20 Hodges, 1983. 269-271. o.
- 21 Damis, 1983. 138-139. o.
- 22 Erre azért lett volna szükség, mert Marokkó 1978. augusztus 20-án világosan az értésére adta a mauritániai kormányzatnak, csak úgy hajlandó tárgyalásokat kezdeni, ha meg se próbálnak egy független szaharávi mini államot létrehozni a korábban Mauritánia által megszállt területeken, illetve beleegyeznek abba, hogy Marokkónak és Mauritániának továbbra is közös határa lesz. A franciák úgy gondolták, hogy de jure létrehozzák a szaharáviak önálló államát, amivel kielégítik Algéria és a Polisario kívánságát, majd pedig az új állam de facto azonnal föderációra lép Mauritániával, így Marokkó követelései is teljesülnek. Ez a terv azonban soha sem valósult meg.
- 23 http://www.au.int/en/sites/default/files/ASSEMBLY_EN_18_22_JULY_1978_ASSEMBLY_HEADS_STATE_GOVERNMENT_FIFTEENTH_ORDINARY_SESSION.pdf (letöltés ideje: 2011.08.19.)
- 24 Zunes – Mundy, 2010. 175. o.

- 25 Dean, 1986. 44. o.
- 26 Hodges, 1983. 285. o.
- 27 Damis, 1983. 87-88. o.
- 28 Hodges, 1983. 272-73. o.
- 29 Thompson – Adloff, 1980. 285. o.
- 30 Zunes – Mundy, 2010. 13. o.
- 31 Hodges, 1983. 275. o.
- 32 http://www.au.int/en/sites/default/files/ASSEMBLY_EN_18_22_JULY_1978_ASSEMBLY_HEADS_STATE_GOVERNMENT_FIFTEENTH_ORDINARY_SESSION.pdf (letöltés ideje: 2011. 08. 19)
- 33 Dean, 1986. 42. o.
- 34 Hodges, 1983. 275. o.
- 35 Shelley, 2004. 44. o.
- 36 Hodges, 1983. 276. o.
- 37 A mauritániaiak által megszállt város és a Cape Blanc félsziget túl közel volt Mauritánia fővárosához, így nem kockáztatták meg, hogy azt a marokkóiak foglalják el és onnan veszélyeztessék Nouadhibout.
- 38 Mercer, 1979. 20. o.
- 39 Damis, 1983. 118. o.
- 40 Thompson – Adloff, 1980. 292. o. és Zunes – Mundy, 2010. 13. o.
- 41 Zunes – Mundy, 2010. 14. o.

A MAROKKÓI MEGSZÁLLÁS ÉS AZT KÖVETŐ ESEMÉNYEK

- 1 Cordesman, 2002. 61. o.
- 2 Macqueen, 2002. 238-39. o.
- 3 Saxena, 1995. 161-162. o.
- 4 Hodges, 1983. 337. o. és 283. o.
- 5 Lawles – Monahan, 1987. 103. o.
- 6 Shelley, 2004. 191. o.
- 7 Dean, 1986. 44-45. o.
- 8 Tony Hodges a könyvében marokkói dirhamban adta meg az összeget, ez azonban nálam – a könnyebb érthetőség miatt – USA dollárban jelenik meg.
- 9 Thompson – Adloff, 1980. 291. o.
- 10 Hodges, 1983. 285. o.
- 11 Clough, 2008. 8. o.
- 12 Zunes – Mundy, 2010. 64-65. o.
- 13 <http://richardknight.homestead.com/files/westernsahara.htm> (letöltés ideje: 2010.09.20)
- 14 F. Ugboaja Ohaegbulam (2002.): Ethnical Issues in U.S. Policy on the Western Sahara Conflict, In: Mediterranean Quarterly: Fall 2002. 102-107. o.
- 15 Dean, 1986. 45. o.
- 16 <http://richardknight.homestead.com/files/wsletters.htm> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
- 17 <http://richardknight.homestead.com/files/moroccosaarms.htm> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
- 18 Kamil, 1987. 32-34. o.
- 19 Damis, 1983. 116. o.
- 20 1975-1988 között a franciák 24 db F-1CH, 15 db. F-1EH Mirage harci repülőgépet, 24 db. SA-341 Gazelle harci helikoptert, 24 db. Alpha-Jet gépet, 30 db. AMX könnyű páncélost, 400 db. VAB páncélozott szállító harcjárművet, és több mint 100 db.

- AMX-F-3 155 mm önjáró löveget. – Yahija H. Zoubir/Daniel Volman (1999.): *Foreign Arms Sales and the Military Balance in the Maghreb, North Africa in Transition*, Gainesville, FA: University of Florida Press. 218. o.
- 21 Zunes – Mundy, 2010. 17. o.
- 22 A különböző támogatások és segélyek mellett Szaúd-Arábia 1991-ben nagylelkűen elengedte Marokkó összes adóságát, mivel az egy 2000 fős katonai kontingenssel részt vett az első öbölháborúban, amit az USA és szövetségesei folytattak a Kuvaitot megszállt Irak ellen.
- 23 Líbia korábban támogatta a Polisario gerilláit, fegyvert, logisztikai támogatást és kiképzést biztosítván számukra, de 1984-ben Kadhafi megkötötte az Oujda-i egyességet II. Hasszánnal, amelyben elismerte Marokkó jogát Nyugat-Szaharára, és vállalta, hogy fenntartja a nem sokkal korábban a saharáviakkal szemben életbe léptetett embargót. Később Líbia és Marokkó között megromlott a kapcsolat, és Líbia ismét támogatta a Polisariot, de már szerényebb mértékben.
- 24 A spanyolok emellett katonai és rendőri kiképzést is szerveztek a gyors létszámnövekedésen átment marokkói fegyveres erők tagjainak.
- 25 Zunes – Mundy, 2010. 87. o.
- 26 Tony Hodges a könyvében marokkói dirhamban adta meg az összeget, ez azonban nálam – a könnyebb érthetőség miatt – USA dollárban jelenik meg.
- 27 Figyelembe véve, hogy a nyugati országok Marokkót támogatták a konfliktus során, Algéria pedig a Polisario szövetségese volt, logikus lett volna, ha a Szovjetunió támogatja a saharáviak függetlenségi harcát. Ez azonban sosem történt meg mivel a szovjetek mind Algériával, mind pedig Marokkóval kiváló kapcsolatokat ápoltak, amit nem kívántak feláldozni egy kis nép szabadságáért. Szovjetunió nem csak az algériai hadsereg fegyverzetét biztosította jó áron, hanem használhatta Algéria földközi-tengeri kikötőit, ami lehetővé tette a kelet-európai országokat fenyegető NATO erők elleni műveleteket. Az oroszok sohasem ismerték el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot, és a Polisario volt az egyik ritka kivétel az afrikai felszabadítási szervezetek közül, aki sosem kapott direkt támogatást (fegyver, segély) a Varsói országoktól. Így már érthető hogy a Polisario fegyveresei mért támadtak meg alkalmanként szovjet halászhajókat is. Marokkó volt az egyik legfontosabb afrikai kereskedelmi partnere a szovjeteknek, és nem kommunista országgént jelentős anyagi (fegyverzetet nem!) segítséget is kapott. A Madridi Szerződés idején Marokkó a kőolaj importjának 60%-át a Szovjetunióból szerezte meg, illetve a két ország között halászati és mezőgazdasági együttműködés is volt. Érthető módon a Szovjetunió, majd Oroszország is az ENSZ BT állandó tagjaként a nyugat-szaharai konfliktus kérdésében semleges álláspontot képvisel.
- 28 Hodges, 1983. 286-287. o.
- 29 Kamil, 1987. 39-40. o.
- 30 Saxena, 1995. 164. o.
- 31 Pazzanita – Hodges, 1994. 250-252. o.
- 32 Thompson – Adloff, 1980. 253. o.
- 33 Dean, 1986. 44. o.
- 34 Hodges, 1983. 287. o.
- 35 Zunes – Mundy, 2010. 15-16. o.
- 36 http://www.acig.org/artman/publish/article_352.shtml (letöltés ideje: 2010. 09.20.)
- 37 Dean, 1986. 44-45. o.
- 38 Saxena, 1995. 163. o.

- 39 James Stuart Olson (1996.): *The Peoples of Africa, An Ethnohistorical Dictionary*, Greenwood Publishing Group, London. 16. o. és Pazzanita – Hodges, 1983. 34-36. o.
- 40 Cordesman, 2002. 63. o.
- 41 Kamil, 1987. 69-70. o.
- 42 Pazzanita – Hodges, 1994. 312-313. o.
- 43 Hodges, 1983. 292. o.
- 44 Damis, 1983. 127-131. o.
- 45 Ezek az országok Szenegál, Elefántcsontpart, Guinea, Kamerun, Zaire, Egyiptom, Szudán, Szomália és Tunézia voltak.
- 46 Lawles – Monahan, 1987. 105. o.
- 47 Zunes – Mundy, 2010. 16. o.
- 48 Uo. p.17
- 49 Ezt jelzi az is hogy az USA tárgyalást kezdeményezett a Polisarioval. Először Carleton Coon, a külügyminisztérium észak-afrikai osztályának vezetője találkozott Washingtonban a szervezet vezetőivel 1980-ban, majd Paul Simon vezetésével egy kisebb amerikai csoport még ez év végén Nyugat-Szaharában tárgyalt a szaharáviakkal. – Kamil, 1987. 59-60. o.
- 50 Damis, 1983. 91. o.
- 51 Cordesman, 2002. 68. o.
- 52 Száraz, 2006. 58. o.
- 53 Raymond W. Copson (1994.): *Africa's Wars and Prospects for Peace*, Armonk, N.Y.:M.E. Sharpe, New York. 61. o.
- 54 J. Nagy László (2010.): *Az Algériai háború 1954-1962*, UNIV kiadó, Szeged. 138. o.
- 55 Macqueen, 2002. 239. o.
- 56 Zunes – Mundy, 2010. 20. o.
- 57 Dean, 1986. 46. o.
- 58 Cordesman, 2002. 62. o. és Száraz, 2006. 63. o.
- 59 Lawles – Monahan, 1987. 3. o.
- 60 Kamil, 1987. 43. o. illetve 70-71. o.
- 61 Közlés a szerző által 2004.-ben készített interjúból, a Mehaires táborban szolgáló Salek ben Mohamedtől.
- 62 John Damis (2000.): *King Hasszan and the Western Sahara*, In: *Maghreb Review* 25. 23. o.
- 63 http://au.int/en/sites/default/files/ASSEMBLY_EN_24_27_JUNE_1981_ASSEMBLY_HEADS_STATE_GOVERNMENT_EIGHTEENTH_ORDINARY_SESSION.pdf (letöltés ideje: 2011. 08.27)
- 64 Ez azt jelentette volna, hogy Marokkó de facto elismeri a Polisariot a nyugat-szaharai lakosság törvényes képviselőjeként. Ebbe természetesen a marokkói uralkodó a tekintélyének csorbulása nélkül nem egyeztetett bele, így a közvetlen tárgyalás a szembenálló felek között nem jöhetett létre.
- 65 Ugyan az Afrikai Egység Szervezete sosem volt képes a tervben megfogalmazottakat megvalósítani, de az alapja lett az ENSZ által később elkészített rendezési tervnek, amely a rendezés alapját képezte az 1990-es évek elején.
- 66 Pazzanita – Hodges, 1994. 320. o.
- 67 Zunes – Mundy, 2010. 118. o.
- 68 Kamil, 1987. 83. o.
- 69 Pazzanita – Hodges, 1994. 68. o.
- 70 <http://saharadoc.files.wordpress.com/2010/12/oau-1983.pdf> (letöltés ideje: 2011.08.21.)

- 71 A bizottságot úgy válogatták össze, hogy abban mindenféle irányultság megjelenhes-
sen és az egyik fél támogatói se kerülhessenek túlsúlyba. Ezek az országok: Szudán,
Guinea, Szenegál, Tanzánia, Mali és Sierra Leone.
- 72 Jensen, 2005. 33. o.
- 73 Zunes – Mundy, 2010. 125. o.
- 74 Anne Lipert (1991.): Western Sahara: Efforts Continue to Resolve the Conflict in
Western Sahara, In: Association of concerned African Scholars Bulletin, no. 32
(winter), 13. o.
- 75 Javier Pérez de Cuellar (1997.): Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir,
St. Martin's Press, New York. 334. o.
- 76 Zunes – Mundy, 2010. 24. o.
- 77 Pazzanita – Hodges, 1994. 313-315. o.
- 78 Zunes – Mundy, 2010. 118. o.
- 79 Ebben az évben történt meg a Polisario egyik utolsó nagyobb rajtaütése, amelynek
során több mint 200 marokkói katona veszítette az életét Mahbas mellett. Ezután már
csak néhány kisebb támadásra futotta a lázadók erejére, amiket Oum Dreiga, Guelta
Zemmour és Amgala településeknél található erődök ellen vezettek.
- 80 <http://www.flickr.com/photos/sahara/323720321> (letöltés ideje: 2010.09.20.) és Zunes
- Mundy, 2010. 21. o.
- 81 Cordesman, 2002. 61. o.
- 82 Ilyen problémának tekinthető a nevezett országok lakosságának nagyarányú létszám-
növekedése, a munkanélküliség magas aránya, az államadóságok magas szintje, a
muzulmán szélsőséges csoportok térnyerése, és a politikai pluralizmus iránti igények
megerősödése.
- 83 Az Arab Maghreb Uniót létrehozó 5 állam közül 3 (Algéria, Mauritánia és Líbia)
elismerte Nyugat-Szaharát független államként, ezért is tekinthette diplomáciai
győzelemnek II. Hasszán, hogy rávehette őket a SADR mellőzésére. Persze ez nem
befejezett kérdés, hisz az AMU alapító okirata lehetővé teszi más országoknak is akár
a megfigyelő státusz (Egyiptom és Szudán) vagy a tagság megszerzését.
- 84 Ohaegbulam, 2002. 110. o.
- 85 Khalid Nezzar, akkor még az algériai hadsereg vezérkari főnökeként 1992 januárjában
puccsot szervezett az akkori algériai elnök, Bendjedid ellen, aki egy évvel korábban
engedélyezte Algériában a több pártrendszer létrejöttét és az Iszlám Megmentési Front
(Front Islamique du Salut - FIS) és más muzulmán szervezetek indulását a válasz-
tásokon. Amikor a választásokat a FIS nyerte, a hadsereg akcióba lépett, eltörölte a
választások eredményét és megfosztotta hatalmától az elnököt, majd a nekik tetsző
Liamine Zeroualt juttatták az elnöki székbe. habár Khalidot nyugállományba helyez-
ték, továbbra is nagy befolyással bírt a hadseregben szolgáló tábornokok és főtisztek
irányába, ilyen formán magánemberként nem igazán tehette meg a nyilatkozatát.
- 86 Shelley, 2004. 40. o. és <http://www.arso.org/01-e03-11.htm> (letöltés ideje: 2011.08.17.)
- 87 Zunes – Mundy, 2010. 120. o.
- 88 Uo, p. 40-43.

AZ ENSZ ISMÉLT BEKAPCSOLÓDÁSA A TERÜLET SORSÁNAK RENDEZÉSÉBE

- 1 RES/35/19 sz. ENSZ dokumentum
- 2 Zunes – Mundy, 2010. 179. o. és Pazzanita – Hodges, 1994. 454-456
- 3 Valószínűleg problémát okozott az is, hogy az ENSZ sohasem ismerte el a Szaharai
Arab Demokratikus Köztársaságot, de elismerte a Polisariot, mint a szaharávi nép

- törvényes képviselőjét. Javier Pérez de Cuéllar önéletrajzi könyvében maga is kinyilvánította, hogy a Polisario képviselőivel mindig is úgy tárgyalt, mint egy politikai szervezet képviselőivel és nem, mint egy független állam delegáltjaival. – Cuéllar, 1997. 334. o.
- 4 Jensen, 2005. 34. o.
 - 5 RES/42/78 sz. ENSZ dokumentum
 - 6 Cuéllar, 1997. 339. o.
 - 7 Uo, 347. o.
 - 8 Marrack Goulding (1993.): The Evolution of United Nations Peacekeeping, International Affairs 69, 200. o.
 - 9 Jensen, 2005. 35. o.
 - 10 Cuéllar, 1997. 341-42. o.
 - 11 Pazzanita – Hodges, 1994. 197-198. o.
 - 12 Cuéllar, 1997. 338-343. o.
 - 13 Jensen, 1995. 42. o.
 - 14 RES/43/33 ENSZ dokumentum
 - 15 A szaharáviakkal való tárgyaláson csak a király vett részt, a kormánytagok kinn maradtak, így senki sem tudta, hogy valójában mi zajlott le bent a tanácsteremben. A szaharáviak állítása szerint a király szó szerint ezt mondta: „Annak ellenére, hogy milyen sok pénzt fektettem a szaharai területekbe, még sem tudtam elnyerni a hűségeteket. Túl sok vérontás történt, be kell fejeznünk végre ezt a konfliktust.” A király azt is kijelentette, hogy nem akar a majdani utódjára időzített bombát hagyni, és bár nem egyeztek meg az általa ajánlott autonómiában, újabb tárgyalásról egyeztettek. – Jensen, 2005. 36. o.
 - 16 Yahia Zoubir (1996.): The Western Sahara Conflict: A case study in Failure of Pre-negotiation and Prolongation of Conflict, In: California Western International Law Journal 26. 200-201. o.
 - 17 Zunes – Mundy, 2010. 183. o.
 - 18 Jensen, 2005. 39. o.
 - 19 S/21360 sz. ENSZ dokumentum
 - 20 Yahia H. Zoubir, Karima Benabdallah-Gambier (2005.): The United States and the North African Imbroglío: Balancing Interests in Algeria, Morocco, and the Western Sahara, Mediterranean Politics, Vol.10, No.2. 185. o.
 - 21 Jensen, 2005. 46. o.
 - 22 Cuéllar, 1997. 344. o.
 - 23 S/21360 sz. ENSZ dokumentum
 - 24 Cuéllar, 1997. 345. o.
 - 25 S/22464 sz. ENSZ dokumentum
 - 26 Cuéllar, 1997. 347. o.
 - 27 Jensen, 2005. 39-40. o.
 - 28 Cuéllar, 1997. 352. o.
 - 29 Miután Cuéllar megbízatása lejárt, egy marokkói tulajdonban lévő cégnél (Omnium Nord Africa) vállalt munkát, amiért többen is igen élesen kritizálták. – Jensen, 2005. 56. o.
 - 30 A BT tagjai sokallták az ENSZ békefenntartásai költségeit, így az eredetileg 36 hetes műveletre tervezett misszió 260 millió USD keretét lecsökkentették 177 millió USD-ra.
 - 31 Andreu Solá-Martín: Lessons from MINURSO: A Contribution to New Thinking, In: International Peacekeeping, Vol.13, No.3, September 2006, 370-71. o.
 - 32 S/22464 sz. ENSZ dokumentum

- 33 William J. Durch: *The Evolution of UN Peacekeeping, Case Studies, and Comparative Analysis*, New York: St. Martin's Press. 415. o.
- 34 Az Azonosítási Iroda állományát olyan szakemberekből válogatták, akik jól ismerték a szaharái társadalmat, a térség történelmét és problémáit, illetve ismerték azoknak az országoknak demográfiai mutatóit, ahol nagy számban éltek nomádok, így képesek voltak az 1974-ben készített spanyol népszámlálási adatok kiértékelésére, majd frissítésére. Ezek a szakemberek kiszámították a szaharái népesség növekedésének arányát a spanyol census és a referendum tervezett időszaka között, figyelembe véve a születési és halálozási adatokat, illetve a nomád életmódot élők időszakos vándorlását. Az Iroda alkalmazta az 1974-es népszavazást szervező és irányító Emilio Cuevas ezredesét is, akinek a szaharáikkal kapcsolatos széleskörű tudása később szinte nélkülözhetetlenné vált az azonosítási folyamat során.
- 35 Cuéllar, 1997. 347. o.
- 36 S/21360 sz. ENSZ dokumentum
- 37 A tervezet szerint 550 katonai megfigyelő, egy 700 főből álló gépesített lövész zászlóalj, egy 110 főből álló légi támogató egység (4 merevszárnyú szállítógéppel és 8 helikopterrel), egy 45 fős híradó alegység, egy 50 fős egészségügyi alegység, egy 40 fős katonai rendész egység és egy 200 fős logisztikai zászlóalj.
- 38 Jocelyn Coulon, Phyllis Aronoff, Howard Scott, *Soldiers of Diplomacy: The United Nations, Peacekeeping, and the New World Order*, University of Toronto Press. 61. o. és Száraz, 2006. 64. o.
- 39 S/23662
- 40 Zunes – Mundy, 2010. 187. o.
- 41 Jensen, 2005. 43. o.
- 42 RES/45/266 sz. ENSZ dokumentum
- 43 Az ENSZ-főtitkár a S/23299 számú jelentésének 11. pontjában felhívja az ENSZ BT tagjainak figyelmét, hogy a meg nem nevezett helyről (ez lehetett a menekülttáborok, Mauritánia, de éppenséggel akár Marokkó is) magukat szaharáinak nevező egyének érkeztek a megszállt területekre, hogy részt vegyenek az azonosítási folyamatban.
- 44 Pazzanita – Hodges, 1994. 617-18. o.
- 45 Raymond W. Copson (1994.): *Africa's Wars and Prospects for Peace*, Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, New York. 63. o. és Jarat Chopra (1999.): *Peace - maintenance, The Evolution of International Political Authority*, Routledge, London. 165. o.
- 46 S/23299 sz. ENSZ dokumentum
- 47 Zunes – Mundy, 2010. 120. o.
- 48 S/23299 sz. ENSZ dokumentum
- 49 Jensen, 2005. 46-48. o.
- 50 RES 725 (1991) sz. ENSZ dokumentum

MINURSO

- 1 <http://minurso.unmissions.org/Default.aspx?tabid=3952> (letöltés ideje: 2011. 08. 19)
- 2 S/22464 sz. ENSZ dokumentum
- 3 S/23662 sz. ENSZ dokumentum
- 4 Besenyő János: Magyar Logisztikusként az ENSZ nyugat-szaharai missziójában, p. 210
- 5 S/23662 sz. ENSZ dokumentum
- 6 Durch, 1993. 427-29. o.
- 7 S/23662 sz. ENSZ dokumentum

- 8 Az első időkben sokat panaszkodtak a békefenntartók az élet- és lakókörülményeikre, nem volt elegendő víz, étel és gyógyszer, sőt az aknamezők pontos elhelyezkedését sem ismerték, így mindennap az életüket kockáztatták, ha járőrbe kellett kimenniük.
- 9 A MINURSO parancsnokhelyetteseként szolgáló – egyben a térségben legmagasabb ranggal bíró amerikai tiszt – Albert Zapata ezredest, az amerikai kongresszus meg kívánta hallgatni a misszió működésével kapcsolatosan, illetve arról, hogy Marokkó hogyan blokkolta a békeműveletet. Az ezredes részvételét azonban a kormányzat megtiltotta.
- 10 Zunes – Mundy, 2010. 69. o.
- 11 Shelley, 2004. 85-86. o.
- 12 Jensen, 2005. 59-60. o.
- 13 Mundy, Jacob A. (2004): Siezed of the Matter: The UN and the Western Sahara Dispute, *Mediterranean Quarterly*, Summer 2004. 131-132. o.
- 14 Több esetben megtörtént, hogy a marokkói jelentkezők szaharávinak adták ki magukat, de a területtel kapcsolatos kérdésekre nem tudtak válaszolni. Volt olyan, aki azt állította, hogy Nyugat-Szahara déli részén lévő Dakhla városából származik. Megkérdezték tőle a sejkék, hogy az óceán a város melyik oldalán található, a keleti vagy a nyugati oldalán? Erre az egyszerű kérdésre ő semmit sem tudott válaszolni.
- 15 Dunbar, 2004. 25. o.
- 16 Christopher A. Mullen(2006.): *Unrepresented Nations and Peoples Organization Yearbook 1996*, Martinus Nijhoff Publishers, 237. o.
- 17 Jensen, 2005. 74. o.
- 18 Cuéllar, 1997. 349. o.
- 19 Solá-Martin, 2006. 372. o.
- 20 Coulon – Aronoff – Scott, 1998. 62-64. o.
- 21 Ohaegbulam, 2002. 97-98. o.
- 22 Jarat Chopra (1994.): *Breaking the Stalemate in Western Sahara*, In: *International Peacekeeping Vol.1, No. 3.* 310-311. o.
- 23 S/22464 sz. ENSZ dokumentum
- 24 S/23299 sz. ENSZ dokumentum
- 25 Kamil, 1987. 11 és 31. o.
- 26 S/25170 sz. ENSZ dokumentum
- 27 S/24040 sz. ENSZ dokumentum
- 28 S/25170 sz. ENSZ dokumentum
- 29 S/RES/809 sz. ENSZ dokumentum
- 30 Barbara g. b. Ferguson and Tim Kennedy (1992): *North Africa at Risk as Western Sahara Peace Plan Stalls*, *The Washington Report on Middle East Affairs*, Vol. XI, No.3, August/September 1992. 50. o.
- 31 S/25170 sz. ENSZ dokumentum
- 32 Jarat Chopra (1997.): *A Chance for Peace in Western Sahara*, In: *Survival* 39, 57. o.
- 33 S/1994/819 sz. ENSZ dokumentum
- 34 Durch, 1993. 433. o.
- 35 Yahia Zoubir and Anthony G. Pazzanita (1995.): *The United Nations Failure in Resolving the Western Sahara Conflict*. In: *Middle East Journal* 49. 614-28, 625. o.
- 36 Anna Theofilopoulou: *The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair* / <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
- 37 Dunbar, 2004. 529. o.
- 38 Chopra, 1994. 307-311. o.
- 39 S/1994/283 sz. ENSZ dokumentum

- 40 S/1994/1420 sz. ENSZ dokumentum
- 41 Mullen, 2006. 238-239. o.
- 42 Shelley, 2004. 140. o.
- 43 Dunbar, 2004. 523-545. o.
- 44 S/1996/343 sz. ENSZ dokumentum
- 45 S/RES/1056 (1996) sz. ENSZ dokumentum
- 46 S/1996/913 sz. ENSZ dokumentum
- 47 Jensen, 2005. 87-89. o.
- 48 Zunes – Mundy, 2010. 156. o.
- 49 S/1997/166
- 50 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
- 51 Zartman, I William: Time for a solution in the Western Sahara Conflict, Middle East Policy, Number 4. 179. o.
- 52 S/1997/742 sz. ENSZ dokumentum
- 53 Jensen, 2005. 16. o.
- 54 Baker megbízatását a Polisario kitörő örömmel fogadta, mivel úgy gondolták, hogy a konfliktusban az 1991-es tűzszünet óta ténylegesen is semleges álláspontot képviselő USA által támogatott mediátort a marokkóiak nem lesznek képesek megfélemlíteni. Marokkó tényleg nem örült Bakernek, de a kinevezése ellen nem tudott mit tenni. Baker nem cáfolta a várakozásokat, 1997 áprilisában meglátogatta a szembenálló feleket, akikkel közösen további egyeztetéseket tartottak Londonban (június 10-11.), Lisszabonban (június 23.), újra Londonban (július 19-20.), majd ismét Lisszabonban (augusztus 29-30.). Mire megkötötték a Houstoni Egyezményt már az összes vitás kérdést lerendezték. Ez a szerződés azért is számít mérföldkönek a konfliktus történetében, mert mind a két fél aláírta azt.
- 55 Dunbar, 2004. 523. o.
- 56 Shelley, 2004. 143. o.
- 57 Dunbar, 2004. 531. o.
- 58 S/1999/483 sz. ENSZ dokumentum és S/1999/483/Add.1 sz. ENSZ dokumentum
- 59 Jensen, 2005. 98-99. o.
- 60 Dunbar, 2004. 528-30. o.
- 61 S/2000/131 sz. ENSZ dokumentum
- 62 Mundy, 2004. 133. o.
- 63 Cordesman, 2002. 66. o.
- 64 Zunes – Mundy, 2010. 152-153. o.
- 65 S/1999/1219 sz. ENSZ dokumentum
- 66 S/2000/131 sz. ENSZ dokumentum
- 67 Chopra, 1999. 183. o.
- 68 Dunbar, 2004. 528. o.
- 69 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
- 70 S/2000/1029 sz. ENSZ dokumentum
- 71 Clough, 2008. 15. o.
- 72 Ez már csak azért sem volt túl jó választás, mert ezt a tervezetet a kelet-timoriak egysegesen elutasították, mivel függetlenséget, nem pedig Indonézián belüli autonómiát akartak.
- 73 S/2001/613 sz. ENSZ dokumentum

- 74 Ez érthető, mivel így a referendum kiírása előtti egy év alatt annyi marokkói lakost telepíthettek volna át Nyugat-Szaharába, amennyi képes lett volna Marokkó javára befolyásolni a végső szavazást.
- 75 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/srl66.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
- 76 Cordesman, 2002. 66. o.
- 77 Mundy Jacob: Stalemate in the Desert, Western Sahara: Against Autonomy/ <http://www.counterpunch.org/mundy04272007.htm> (letöltés ideje: 2010.09.27.)
- 78 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/srl66.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
- 79 Marokkót nem hívták meg a tárgyalásokra, mivel az korábban már elfogadta a Framework Agreementet, illetve Baker el akarta kerülni, hogy a marokkóiak provokálhassák a Polisariot, és az erre hivatkozva megszakíthassa a tárgyalásokat.
- 80 S/2002/41 sz. ENSZ dokumentum
- 81 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/srl66.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
- 82 Hakim Darbouche, Zoubir, Yahia (2008.): Conflicting International Policies and the Western Sahara Stalemate, In: The International Spectator, Vol. 43, No. 1, March 2008. 93. o.
- 83 Dunbar, 2004. 524. o. és Zunes – Mundy, 2010. 54. o.
- 84 <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT33/001/1994/en/4ae38b08-ec14-11dd-85b9-0939011eabc9/act330011994en.pdf> (letöltés ideje: 2011. 05.23)
- 85 Cordesman, 2002. 73-74. o.
- 86 Más felszabadító szervezetekkel ellentétben a Polisario sosem támadott direkt civil célpontokat és nem próbálta a háborút a marokkói civilekre is kiterjeszteni. Előfordult azonban, hogy véletlenül polgári gépeket lőttek le rakétával, –1985-ben egy nyugat-német gépet, amely egy, az Antarktiszra induló expedíciót szállított, és 1988-ban az US Agency for International Development két gépét, amelyek Szenegálból tartottak visszafelé, ahol a sáskairtó kampányban vettek részt – de azok után elismerték a felelősségüket és elnézést kértek.
- 87 Zunes – Mundy, 2010. 164. o.
- 88 Shelley, 2004. 54-55. o.
- 89 Marokkó az első államként 1777-ben ismerte el az Amerikai Egyesült Államokat, majd 10 év múlva barátsági szerződést kötöttek egymással, ami az egyik legrégebbi megállapodás az USA történelmében. Marokkó a II. világháború során is hasznos szövetségese volt az amerikaiaknak, akik Dwight D. Eisenhower vezetésével az észak-afrikai műveleteiket Casablancában kezdték meg. Ez egy újabb fejezetet nyitott az amerikai-marokkói kapcsolatok történetében, ezért is tekinti magát az Alavita dinasztia magát az USA legmegbízhatóbb szövetségésének, aki nem csak kulcsszereplője az amerikai politikának Afrikában és Közel-keleten, hanem sokszor formálója is. Marokkó stratégiai elhelyezkedésénél fogva, Spanyolországgal és Nagy-Britanniával közösen ellenőrzi a Gibraltári-szorost, ezért is fontos szerepet tölt be, mint a nyugati államok szövetségese.
- 90 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/srl66.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
- 91 Zoubir - Benabdallah-Gambier, 2005. 188-89. o.
- 92 Cordesman, 2002. 79-84. o.
- 93 Dean, 1986. 55. o.
- 94 Zunes – Mundy, 2010. 71. o.

- 95 Kamil, 1987. 5-10. o.
- 96 Zoubir – Volman, 1999. 213-214. o.
- 97 Tette úgy ezt a kijelentést, hogy támogatta a két korábbi francia gyarmat, függetlenné válását, a Komoro Szigeteket 1975-ben, Dzsubutiét pedig 1977-ben. A két ország lakosságának létszáma hasonló volt, mint Nyugat-Szaharáé.
- 98 Zunes – Mundy, 2010. 79. o.
- 99 San Martín, 2010. 105. o.
- 100 A hidegháború ideje alatt Marokkó tagja volt egy „elitklubnak”, amelyet nyugatbarát közel-keleti államok hoztak létre, amit „Szafari Klubnak” neveztek. Miután Dél-Afrika sikertelenül próbálta Angolát megszállni (1975-76), a francia titkosszolgálat az akkori amerikai külügyminiszter, Henry Kissinger jóváhagyásával egy titkos szövetséget hozott létre 1976 szeptemberében, amelynek a tagjai az USA, Franciaország, Szaúd-Arábia, Irán, Egyiptom és Marokkó voltak. A szövetség célja a szovjet befolyás ellensúlyozása volt az afrikai kontinensen. Marokkó egyébként több esetben is az USA kinyújtott karjaként működött, pl. az USA rajta keresztül juttatott fegyvereket a dél-angolai felkelőknek, de Kadhafi líbiai elnök ellenzékét is rajta keresztül támogatták pénzzel és fegyverekkel az amerikaiak.
- 101 Kamil, 1987. 10. o.
- 102 http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PCAAB627.pdf (letöltés ideje: 2011. 08.17.)
- 103 Zunes – Mundy, 2010. 74. o.
- 104 <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=230> (letöltés ideje: 2011. 08.11)
- 105 <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?id=484> (letöltés ideje: 2011. 08.11)
- 106 A fő migrációs „útvonallal” a sivatagon keresztül a Marokkó területén található spanyol enklávék (Ceuta és Melilla) felé tartott, majd onnan kisebb halászhajókkal és egyéb más lélekvesztőkkel próbáltak Európába átjutni. A spanyol kormányzat együttműködve a marokkói hatóságokkal és más afrikai országokkal próbálta megállítani a menekültáradatot, sokszor igen kemény módszerekkel (hatalmas radar és kerítésrendszer kiépítése, különböző kényszerintézkedések használata, közös járőrözés a marokkói hatóságokkal, a tengeri járőrözése megerősítése a Gibraltári-szorosban, menekültek bebörtönzése, stb.)
- 107 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6228236.stm> (letöltés ideje: 2011. 08. 11)
- 108 http://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1575&context=isp_collection (letöltés ideje: 2011. 08. 13)
- 109 <http://www.afrol.com/articles/15408> (letöltés ideje: 2011. 08. 11)
- 110 http://mmo.gr/pdf/news/Migration_in_the_Middle_East_and_Mediterranean.pdf (letöltés ideje: 2011. 08. 11)
- 111 2005 októberében több száz szubszaharai menekült átverekedte magát a spanyol hatóságok által épített kerítésrendszeren. A határt őrző spanyol katonák közt pánik tört ki, és a megszokottnál erőteljesebben léptek fel a migránsokkal szemben, akik közül többen az életüket veszítették. Ezzel egy időben a marokkói hatóságot, több mint 1500 elfogott migránst kivitte a sivatag egy elhagyott pontjára és otthagyták őket boldoguljanak, ahogy tudnak.
- 112 Erre jó példa az elmúlt hetekben történt gyűjtogatások, rongálások és rablások, amelyeket főként muzulmán bevándorlók kezdtek, majd később csatlakoztak hozzájuk a különböző háttérű bűnöző csoportok is, először Londonban, majd Nagy-Britannia több nagy városában is.

- 113 A felszabadított területek Nyugat-Szaharának azon részei (25%), amit a SADR tart az ellenőrzése alatt, oda az 1991-ben megkötött tűzszüneti megállapodás értelmében a marokkóiak nem léphetnek be. A terület nagysága 70000 km², amely megfelel Írország vagy Dánia méretének.
- 114 European Strategic Intelligence and Security Center (ESISC), The Polisario Front – Credible Negotiations Partner or After-Effect of the Cold War and Obstacle to a Political Solution in Western Sahara? / <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf> (letöltés ideje: 2010. 09. 23.)
- 115 Besenyő János (2004): Magyar Logisztikusként az ENSZ nyugat-szaharai missziójában, Katonai Logisztika, 12. évfolyam, 2004.1. szám. 211. o.
- 116 Zoubir - Benabdallah-Gambier, 2005. 194-95. o.
- 117 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
- 118 Jensen, 2005. 110. o.
- 119 S/2003/565 sz. ENSZ dokumentum
- 120 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
- 121 S/2003/565 sz. ENSZ dokumentum
- 122 Shelley, 2004. 53-54. o.
- 123 Darbouche – Zoubir, 2008. 93. o. illetve Shelley, 2004. 161-162. o.
- 124 Zunes – Mundy, 2010. 121. o.
- 125 Mundy, Jacob A.: Stalemate in the Desert, Western Sahara: Against Autonomy/ <http://www.counterpunch.org/mundy04272007.htm> (letöltés ideje: 2010.09.27.)
- 126 A Polisario képviselői – tévesen – úgy gondolták, ha elfogadják a Baker-tervet, akkor az USA támogatását megszerezhetik, amivel képesek lennének egyensúlyozni a Marokkó számára nyújtott feltétel nélküli francia támogatást.
- 127 Marokkó ugyan betérjesztette saját autonómia tervezetét, de az még a Framework Agreement által ajánlottnál is kevesebbet tartalmazott, így az tárgyalóasztalra sem kerülhetett, hisz Baker nem tudta volna elfogadtatni sem a Polisarioval, sem Algériával. A tervet Hannum professzor segítségével próbálták valamelyest átalakítani a marokkóiak, de 2004. április 2-án szinte az előzővel megegyező tervet raktak Baker elé, aki nem fogadta el és új tervezet elkészítésére kérte fel a marokkóiakat., akik két hét múlva ismét ugyanazt a tervezetet adták át.
- 128 Baker nemcsak azért mondott le 2004 júniusában, mert nem bírta egyességre rávenni a szembenálló feleket, hanem mert az USA és az ENSZ BT is kifarolt mögüle, és egyfajta légüres térbe került. Az amerikai és francia kormányzatok képviselői világosan Baker tudomására hozták, hogy nem hajlandóak Marokkót arra kényszeríteni, hogy egy a szaharáviak által megnyert szavazás után függetlenséget adjon Nyugat-Szahara számára.
- 129 Zunes – Mundy, 2010. 239. o.
- 130 Száraz, 2006. 74. o.
- 131 Zunes – Mundy, 2010. 154-161. o.
- 132 Haidart azzal vádolták a marokkói hatóságok, hogy az útlevelében a nemzetisége rovatot nem töltötte ki, illetve címének azt írta, hogy Nyugat-Szahara. Ez a marokkóiak szemében áruslásnak számít, mivel Haidar „megtagadta” a marokkói nemzetiségét. A hivatalnokok erre elkobozták az útlevelét, majd visszakényszerítették a spanyol Lanzarote szigetére. Haidar kíséretében tartózkodó két spanyol újságíró szintén bebörtönözték, majd kiutasították El-Aaiunból. November 14-én Haidar éhségstrájkot kezdett Lanzarote repterén, követelve, hogy engedjék vissza Nyugat-Szaharába,

majd pedig megvádolta a spanyol hatóságokat, hogy akarata ellen kényszerítették – elrabolták – a szigeten maradásra. Haidar sztrájkja majdnem egy hónapig tartott, amit Marokkó nemzetközi reputációja igencsak megsínylett. Az események miatt egyre több sajtóorgánium tudósított a marokkóiak elnyomó politikájáról Nyugat-Szaharában, aminek következtében nemcsak emberjogi szervezetek, hanem több állam is elítélte Marokkót. Végül a marokkóiak meghátráltak és december 18-án Haidart visszaengedték El-Aaiunba. Bár megpróbálták rávenni, Haidar nem volt hajlandó V. Mohamed bocsánatát kérni, sőt megérkezésekor számon kérte Marokkón a saharávi eltűnteket, a kínzásokat és a marokkói elnyomást, és kijelentette, a királynak kell bocsánatot kérnie a saharáviaktól.

- 133 San Martín, 2010. 8. o.
- 134 <http://allafrica.com/stories/201010290106.html> (letöltés ideje: 2011. 08. 19)
- 135 <http://af.reuters.com/article/mauritaniaNews/idAFN1513669920101115?pageNumber=1&virtualBrandChannel=0&sp=true> (letöltés ideje: 2011. 08. 19)
- 136 <http://www.english.rfi.fr/africa/20110226-protests-western-sahara-against-moroccan-violence> (letöltés ideje: 2011. 08. 20)
- 137 S/RES/1754 (2007)
- 138 <http://www.autonomy-plan.org/the-autonomy-plan-for-sahara> (letöltés ideje: 2011.08.24.)
- 139 http://med-atlantic.blogspot.com/2008_05_01_archive.html (letöltés ideje: 2011.08.24.)
- 140 http://translate.google.com/translate?hl=en&sl=es&u=http://www.elpais.com/articulo/internacional/Sahara/independiente/inalcanzable/elpepiint/20080808elpepiint_1/Tes&ei=hUhiTqcmxJQ6rry4_Ak&sa=X&oi=translate&ct=result&resnum=8&sqi=2&ved=0CFYQ7gEwBw&prev=/search%3Fq%3DDE%2Bpais%2B2008%2Baug%2B8%2BWalsum%26hl%3Den%26biw%3D1280%26bih%3D900%26prmd%3Ddivns (letöltés ideje: 2011. 08. 24)
- 141 S/RES/1813 (2008) sz. ENSZ dokumentum
- 142 Ross kinevezésével kapcsolatosan a marokkóiak „komoly” aggályokat fogalmaztak meg, mivel szerintük Ross közismerten Algéria-párti, illetve olyan kijelentést tett, hogy a konfliktust végre le kell zárni a szembenálló felek érdekeit egységesen figyelembe véve, ezért nem vehető semlegesnek. 2009 júniusában Ross látogatást tett a régió országaiban, de Rabatban VI. Mohamed nem volt hajlandó fogadni, ezzel is kifejezván, hogy nem ért egyet sem a jelölésével, sem pedig a lehetséges irányvonallal. Ugyan az Obama kormányzat Marokkót továbbra is a közeli szövetségesei között tartja számon, de a Bush kormányzat által többször hangoztatott „autonómia Marokkón belül” szlogen valahogy feledésbe merült, így sokan úgy gondolják, az USA inkább semleges álláspontot képvisel az elkövetkezendő időszakban Nyugat-Szahara kérdésében. - San Martín, 2010. 7-8. o.
- 143 S/RES/1871 (2009) sz. ENSZ dokumentum
- 144 S/RES/1920 (2010) sz. ENSZ dokumentum
- 145 S/RES/1979 (2011) sz. ENSZ dokumentum
- 146 Zunes – Mundy, 2010. 250. o.
- 147 Dunbar, 2004. 537. o. és Solá-Martín, 2006. 377. o.

A MINURSO FELÉPÍTÉSE

- 1 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/leadership.shtml> (letöltés ideje: 2011. 08. 30)
- 2 <http://www.minurso.unlb.org/monitoring.html> (letöltés ideje: 2010. 09.28.)
- 3 <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minurso/facts.html> (letöltés ideje: 2010.09.28.)

- 4 S/2005/648 sz. ENSZ dokumentum
- 5 Száraz, 2006. 73. o.
- 6 A részlegek munkáját a személyes tapasztalataim alapján mutatom be, mivel 2003-2004 folyamán magam is a MINURSO-ban szolgáltam. Először a Mehaires táborban, mint étellemezési főnök, majd táborparancsnok helyettes később, pedig a misszió parancsnokságán Layounneban, mint étellemezési főnök és logisztikai főnök helyettes tevékenykedtem.
- 7 S/1998/35 sz. ENSZ dokumentum
- 8 S/1999/307 sz. ENSZ dokumentum
- 9 Száraz, 2006. 71-72. o.
- 10 A következőkben taglalt beosztások, és az azt ellátók feladatát a misszió érvényben lévő szabályzata tartalmazza.
- 11 S/1994/283 sz. ENSZ dokumentum
- 12 S/24040 sz. ENSZ dokumentum
- 13 S/25170 sz. ENSZ dokumentum
- 14 S/26797 sz. ENSZ dokumentum
- 15 S/1994/283 sz. ENSZ dokumentum
- 16 S/1994/819 sz. ENSZ dokumentum
- 17 S/1994/1257 sz. ENSZ dokumentum
- 18 S/2006/817 sz. ENSZ dokumentum
- 19 S/2011/249 sz. ENSZ dokumentum
- 20 Nassrine Azimi (1996.): The Role and Functions of the Civilian Police in the United Nations Peace-keeping Operations, Debriefing and Lessons: Report and Recommendations of the International Conference, Singapore, December 1995, Martinus Nijhoff Publishers. 107-111. o.
- 21 Roxane D. V. Sismanidis (1997.): Police Functions in Peace Operation, Report from Workshop organised by the United States Institute of Peace, Peaceworks No. 14. 3. o.
- 22 S/26797 sz. ENSZ dokumentum
- 23 S/1994/283 sz. ENSZ dokumentum
- 24 S/1994/1257 sz. ENSZ dokumentum
- 25 Martin Ira Glassner (1998.): The United Nations at Work, Greenwood Publishing Group. 270. o.
- 26 S/1995/240 sz. ENSZ dokumentum
- 27 S/1995/404 sz. ENSZ dokumentum
- 28 S/1995/779 sz. ENSZ dokumentum
- 29 S/1996/43 sz. ENSZ dokumentum
- 30 S/1996/343 sz. ENSZ dokumentum
- 31 Azimi, 1996. 108-110. o.
- 32 S/1996/674 sz. ENSZ dokumentum
- 33 S/1997/166 sz. ENSZ dokumentum
- 34 S/1997/358 sz. ENSZ dokumentum
- 35 S/1997/742 sz. ENSZ dokumentum
- 36 S/1998/35 sz. ENSZ dokumentum
- 37 S/1998/775 sz. ENSZ dokumentum
- 38 S/1999/307 sz. ENSZ dokumentum
- 39 S/1999/1219 sz. ENSZ dokumentum
- 40 S/2000/131 sz. ENSZ dokumentum
- 41 S/2000/1029 sz. ENSZ dokumentum
- 42 S/2003/1016 sz. ENSZ dokumentum

- 43 S/2004/39 sz. ENSZ dokumentum
- 44 S/2005/254 sz. ENSZ dokumentum
- 45 Besenyő, 2009. 159. o.
- 46 S/21360 sz. ENSZ dokumentum
- 47 Statement of Frank Rudy before the Subcommittee on the Departments of Commerce, Justice, State and the Judiciary and Related Agencies / <http://www.arso.org/06-3-1.htm> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
- 48 S/24464 sz. ENSZ dokumentum
- 49 S/25818 sz. ENSZ dokumentum
- 50 S/26185 sz. ENSZ dokumentum
- 51 Száraz, 2006. 65-66. o.
- 52 S/26797 sz. ENSZ dokumentum
- 53 S/1994/283 sz. ENSZ dokumentum
- 54 Dunbar, 2004. 528. o.
- 55 Macqueen, 2002. 241. o.
- 56 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27.)
- 57 S/1994/283 sz. ENSZ dokumentum
- 58 S/1994/819 sz. ENSZ dokumentum
- 59 Chopra, 1999. 173. o.
- 60 Ekkorra az iroda tizenkilenc azonosítási központot hozott létre Marokkó, Mauritánia és Algéria területén, ebből négyet Nyugat-Szaharában, négyet a menekülttáborokban, kettőt Mauritánia kilencet, pedig Marokkó területén.
- 61 S/1998/997 sz. ENSZ dokumentum
- 62 S/1995/240 sz. ENSZ dokumentum
- 63 S/1995/404 sz. ENSZ dokumentum
- 64 S/1995/498 sz. ENSZ dokumentum
- 65 S/1996/43 sz. ENSZ dokumentum
- 66 S/1996/343 sz. ENSZ dokumentum
- 67 S/1996/674 sz. ENSZ dokumentum
- 68 S/1996/913 sz. ENSZ dokumentum
- 69 S/1997/882 sz. ENSZ dokumentum
- 70 S/1998/316 sz. ENSZ dokumentum
- 71 Solá-Martín, 2006. 373. o. és S/1999/1219 sz. ENSZ dokumentum
- 72 S/2000/131 sz. ENSZ dokumentum
- 73 S/2000/461 sz. ENSZ dokumentum
- 74 S/2001/148 sz. ENSZ dokumentum
- 75 S/2001/613 sz. ENSZ dokumentum
- 76 S/2002/178 sz. ENSZ dokumentum
- 77 S/2004/39 sz. ENSZ dokumentum
- 78 Shelley, 2004. 144. o.
- 79 Reinoud Leenders: Western Sahara: Africa's last colony, Searching for Peace in Africa, 2000, <http://www.conflict-prevention.net/page.php?id=40&formid=73&action=show&surveyid=16> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
- 80 S/2003/1016 sz. ENSZ dokumentum
- 81 S/2005/49 sz. ENSZ dokumentum
- 82 S/2006/249 sz. ENSZ dokumentum
- 83 S/2006/817 sz. ENSZ dokumentum
- 84 S/2007/202 sz. ENSZ dokumentum

- 85 S/2009/200 sz. ENSZ dokumentum
- 86 Dunbar, 2004. 540-542. o.
- 87 Darbouche – Zoubir, 2008. 94. o. és S/2003/59 sz. ENSZ dokumentum
- 88 S/2003/1016 sz. ENSZ dokumentum
- 89 S/2003/565 sz. ENSZ dokumentum
- 90 S/2004/39 sz. ENSZ dokumentum
- 91 <http://www.unhcr.org/home/PUBL/4666d2520.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.28.)
- 92 S/2009/200 sz. ENSZ dokumentum
- 93 S/2010/175 sz. ENSZ dokumentum
- 94 San Martin, 2010. 194-195. o.
- 95 Shelley, 2004. 117. o.
- 96 S/2003/59 sz. ENSZ dokumentum
- 97 S/2004/325 sz. ENSZ dokumentum
- 98 A/2004/827 sz. ENSZ dokumentum
- 99 S/2005/49 sz. ENSZ dokumentum
- 100 S/2009/200 sz. ENSZ dokumentum
- 101 S/2011/249 sz. ENSZ dokumentum
- 102 Száraz, 2006. 66. o.
- 103 S/2008/251 sz. ENSZ dokumentum

A TÁBOROK SZERVEZETÉNEK FELÉPÍTÉSE

- 1 Száraz, 2006. 73. o.
- 2 S/1996/674 sz. ENSZ dokumentum
- 3 <http://www.intelpage.info/forum/viewtopic.php?t=132> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
- 4 Cordesman, 2002. 613. o.
- 5 A marokkói fegyveres erőkkel és a Polisarioval kapcsolatos információk jelentős része a misszióban töltött idő alatt szerzett információimból, illetve a később ott szolgáló magyar és külföldi megfigyelőkkel készült interjúkból, a kanadai kormányzat által kiadott Recognition Handbook, Western Sahara Region kiadványból és a <http://www.intelpage.info/forum/viewtopic.php?t=132> és a <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=442085> weboldalakról származnak.
- 6 S/1996/913 sz. ENSZ dokumentum
- 7 Zunes – Mundy, 2010. 27. o.
- 8 <http://www.arso.org/akhbar2.htm> (letöltés ideje: 2010. 09.20.)
- 9 <http://abcnews.go.com/International/story?id=81746&page=1> (letöltés ideje: 2010. 09.20.)
- 10 http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_009_Issue31_01.pdf (letöltés ideje: 2011. 08. 08.)
- 11 S/1994/819 sz. ENSZ dokumentum
- 12 S/24464 sz. ENSZ dokumentum
- 13 Anthony H. Cordesman, Aram Nerguizian (2009.): The North African military balance: force development in the Maghreb, Center for Strategic and International Studies Whashington D.C. 28-31. o.
- 14 S/23662 sz. ENSZ dokumentum
- 15 S/26797 sz. ENSZ dokumentum
- 16 S/2010/175 sz. ENSZ dokumentum
- 17 Száraz, 2006. 69. o.

ÉLET A MENEKÜLTÁBOROKBAN

- 1 Damis, 1983. 73. o.
- 2 André Bank, Bas Van Heur: Transnational Conflicts and the Politics of Scalar Networks: evidence from Northern Africa, Third World Quarterly, Vol.28, No.3. 607. o.
- 3 Zunes – Mundy, 2010. 126-127. o.
- 4 European Strategic Intelligence and Security Center (ESISC), The Polisario Front – Credible Negotiations Partner or After-Effect of the Cold War and Obstacle to a Political Solution in Western Sahara? / <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf> (letöltés ideje: 2010. 09. 23)
- 5 Dakhla és Smara jelenleg 7-7 kerületből, míg al-Ayoun és Awsard 6-6 kerületből áll. Jelenleg Smara a legnagyobb tábor, ahol 22000 ember él.
- 6 Shelley, 2004. 183. o.
- 7 Lawles – Monahan, 1987. 154. o.
- 8 Hodges, 1983. 342-343. o.
- 9 Mercer, 1979. 19. o. és Price, 1979. 35. o.
- 10 Zunes – Mundy, 2010. 130-137. o.
- 11 San Martin, 2010. 131-132. o.
- 12 Több szaharávi folytat csempésztevékenységet, sokszor úgy, hogy az árukat – főként cigarettát – a marokkói erőrendszeren keresztül szállítják, mivel az alulfizetett marokkói katonákat könnyen megvesztegethetik. –San Martin, 2010. 201. o.
- 13 Shelley, 2004. 175. o.
- 14 San Martin, 2010. 158-159. o.
- 15 Éves szinten kb. 2-3000 spanyol család látogatja meg a téli időszakban a menekült-táborban élő „gyermekeiket”.
- 16 Refugee Studies Center (RSC). The Transnationalisation of Care: Sahrawi Refugee Children in a Spanish Host Program. <http://www.childmigration.net/files/llreport3.pdf> (letöltés ideje: 2011. 03. 27)
- 17 Danielle Van Brunt Smith (2004.): FMO Country Guide: Western Sahara, 2004. augusztus / <http://www.forcedmigration.org/guides/fmo035/fmo035-4.htm> (letöltés ideje: 2010.09.29.)
- 18 The United Nations Failure in Southern Morocco: Subject Area-History, CSC 1997, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1997/Said.htm> (letöltés ideje: 2010.09.24)
- 19 A kertekben termelt zöldségeket főként a kórházakban ápolt betegek, illetve a kisgyermekek táplálására használják.
- 20 A homoktéglákból épített házak csak részben nyújtanak nagyobb védelmet, mint a sátrak, ez látható volt 2006-ban amikor 2006 elején nagy esőzések voltak Tinduf környékén, a felgyűlő víz órák alatt több ezer szaharávi menekült házát mosta el, akik így fedél nélkül maradtak.
- 21 Shelley, 2004. 175. o.
- 22 European Strategic Intelligence and Security Center (ESISC), The Polisario Front – Credible Negotiations Partner or After-Effect of the Cold War and Obstacle to a Political Solution in Western Sahara? / <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf> (letöltés ideje: 2010. 09. 23)
- 23 http://www.each-for.eu/documents/CSR_West_Sahara_090204.pdf (letöltés ideje: 2011. 08.08)
- 24 Zunes – Mundy, 2010. 136-137. o.
- 25 Damis, 1983. 40-41. o.

- 26 Lawles – Monahan, 1987. 153-157. o.
- 27 Zunes – Mundy, 2010. 130. o.
- 28 Igaz, 2006. 94. o.
- 29 San Martin, 2010. 111. o.
- 30 A SADR számára szinte teljesen mindegy milyen diplomát szereznek a szaharáviak, mert a vezetők szerint az új állam létrehozásakor mindenféle végzettségű embernek tudnak hasznos munkát biztosítani.
- 31 San Martin, 2010. 136-140. o.
- 32 Danielle Van Brunt Smith: FMO Country Guide: Western Sahara, 2004. augusztus / <http://www.forcedmigration.org/guides/fmo035/fmo035-4.htm> (letöltés ideje: 2010.09.29.)
- 33 <http://www.arso.org/NUSW-1.htm> (letöltés ideje: 2010.09.20)
- 34 Elég sok helyen, de főként a muzulmán társadalmakban nem nézik jó szemmel az emberek, ha a nők „férfias” tevékenységet – lásd: harc – kívánnak folytatni. Nyugat-Szahara és Eritrea azon ritka afrikai országok közé tartozik, ahol engedték a nők számára is a fegyveres küzdelemben való részvételt. A spanyolok elleni küzdelemben a nők még csak kémekként és futárként szolgáltak, eladták az ékszereiket, hogy azok árából fegyvert vehessen a Polisario, illetve a spanyolok ellen harcoló aktivisták számára rejtékhelyeket és ellátást biztosítottak. Többségük a férjét vagy a fiát vette rá a felkelőkhöz való csatlakozásra. Amikor a marokkói és mauritániai csapatok megtámadták Nyugat-Szaharát, a jelentős létszámihiánnyal küszködő ELPS nőket alkalmazott rádiósként, gépjárművezetőként és egészségügyesként. Ugyan a nők jelentős része harci kiképzést is kapott, de az első időkben nem szívesen engedték őket harcolni, bár később erre is akadt példa.
- 35 Clough, 2008. 17. o.
- 36 Lawles – Monahan, 1987. 117. o.
- 37 Az újság honlapjának elérhetősége: <http://www.spsrasd.info/fr/main3.php> (letöltés ideje: 2010.08.29.)
- 38 http://www.birdhso.org/EI%20karama_PDF/elkarama27en.pdf (letöltés ideje: 2010.08.29)
- 39 http://www.upes.org/index_eng.asp (letöltés ideje: 2011. 09. 11)
- 40 www.arso.org (letöltés ideje: 2010.09.19.)
- 41 Dunbar, 2004. 528-535. o. és Zunes – Mundy, 2010. 127-128. o.
- 42 San Martin, 2010. 4. o.
- 43 Cordesman, 2002. 68. o.
- 44 Száraz, 2006. 60. o.
- 45 European Strategic Intelligence and Security Center (ESISC), The Polisario Front – Credible Negotiations Partner or After-Effect of the Cold War and Obstacle to a Political Solution in Western Sahara? / <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf> (letöltés ideje: 2010. 09. 23)
- 46 Besenyő, 2009. 171. o.
- 47 <http://www.afapredesa.org> / letöltés ideje: 2010.08.29.)
- 48 Zunes – Mundy, 2010. 145. o.
- 49 Hogy az eltűntek kérdése mennyire időszerű, még mindig jelzi az az eset, ami Száraz György vezérőrnaggyal történt meg, aki 2003 és 2005 között a MINURSO parancsnoka volt. Az egyik nap jelentették neki, hogy Dakhlában az ENSZ szektorparancsnokságon két halálra rémült szaharávi kért menedékjogot, mivel az apjuk két napja nyomtalanul eltűnt. A testvérpár úgy gondolta, mivel apjuk több esetben is támogatónak nyilatkozott az önálló Nyugat-Szahara létrehozásáról, a marokkói hatóságok lefoghatták. Attól tartottak, hogy rájuk is ez a sors vár, amit úgy akartak megelőzni, hogy menedékjogot kértek a Világszervezet békefenntartóitól. Kérésük

- komoly dilemma elé állította a misszió vezetőit, ami hamarosan magától is megoldódott, mivel az apa előkerült. Kiderült, hogy az elkóborolt tevői után indult a sivatagba, majd miután megtalálta őket, hazatért, ahol senkit sem talált. A sors iróniája, hogy ő is azt gondolta, esetleg a marokkóiak vihették el a fiait...
- 50 Lawles – Monahan, 1987.139-148. o.
- 51 Cordesman, 2002. 68-69. o.
- 52 Darbouche – Zoubir, 2008. 102. o.
- 53 Amnesty International report (1991): Morocco: Political Imprisonment, „Disappearances” Torture. AI Index: MDE 29/01/91, New York: AI Mar. <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE29/001/1991/en/1739f009-ee50-11dd-9381-bdd29f83d3a8/mde290011991en.pdf> (letöltés ideje: 2011. 06.26)
- 54 Zunes – Mundy, 2010. 147. o.
- 55 Dunbar, 2004. 539. o.
- 56 Shelley, 2004. 195-196. o.
- 57 Anna Theofilopoulou: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
- 58 European Strategic Intelligence and Security Center (ESISC), The Polisario Front – Credible Negotiations Partner or After-Effect of the Cold War and Obstacle to a Political Solution in Western Sahara? / <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf> (letöltés ideje: 2010. 09. 23)
- 59 Cordesman, 2002. 69. o.
- 60 European Strategic Intelligence and Security Center (ESISC), The Polisario Front – Credible Negotiations Partner or After-Effect of the Cold War and Obstacle to a Political Solution in Western Sahara? / <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf> (letöltés ideje: 2010. 09. 23)
- 61 S/2005/648
- 62 Shelley, 2004. 105. o.
- 63 San Martin, 2010. 113. o.
- 64 <http://www.waronwant.org/> (letöltés ideje: 2010.08.29.)
- 65 <http://www.npaid.org/> letöltés ideje: 2010.08.29.)
- 66 Justin Brady: Norwegian People’s Aid in Western Sahara: Mine Awareness in a Refugee Setting http://maic.jmu.edu/Journal/3.1/africa/w_sahara/wsahara_brady.htm (letöltés ideje: 2010.08.29.)
- 67 Land Mine Report 2008 / http://www.icbl.org/lm/2008/countries/western_sahara.php (letöltve: 2010.08.29.)
- 68 <http://www.fogadjorokbe.hu/foto.php?mid=4> (letöltés időpontja: 2010.08.29.)
- 69 <http://www.szahara.com/> letöltés ideje: 2010.08.29.)
- 70 Besenyő, 2009. 174. o.
- 71 Zunes – Mundy, 2010. 128. o.
- 72 A szaharávi menekültek egy bizonyos értelmezési „hibának” köszönhetik, hogy nem jutnak elegendő mennyiségű és minőségű élelmiszerhez. A UNHCR rendszerében két fajta menekült típus létezik: a rövidtávú kényszerhelyzet vagy szükségállapot, illetve a hosszú távú konfliktusokban érintettek, akiket újra le kell majd telepíteni (elsősorban visszatelepíteni a korábbi lakóhelyükre, ha erre van mód és lehetőség). A szaharáviakat úgy kezelik – már több mint 30 éve! – mint ideiglenes menekülteket, éppen ezért hosszú távú programokat nem készítettek elő velük kapcsolatosan, sőt mivel a nyugat-szaharai konfliktust folyamatosan zajlónak tekintik, a rövidtávú ellátásra szükséges kalóriamennyiséggel kalkulálnak a segélyszervezet munkatársai. Főleg liszt, rizs, olaj, cukor, só, bab és lencse alkotja a szaharáviaknak adott élelmiszersegélyt.

73 http://www.each-for.eu/documents/CSR_West_Sahara_090204.pdf (letöltés ideje: 2011. 08. 08.)

74 Shelley, 2004. 179. o.

Felhasznált források

1. Amnesty International report (1991): Morocco: Political Imprisonment, „Disappearances” Torture. AI Index: MDE 29/01/91, New York: AI Mar. <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE29/001/1991/en/1739f009-ee50-11dd-9381-bdd29f83d3a8/mde290011991en.pdf> (letöltés ideje: 2011. 06.26)
2. Amnesty International report (1994): „Disappearances” and Political Killings: Human Rights Crisis of the 1990s, a Manual for Action. ACT 33/01/94, Amsterdam: AI Dutch Section, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT33/001/1994/en/4ae38b08-ec14-11dd-85b9-0939011eabc9/act330011994en.pdf> (letöltés ideje: 2011. 05. 23)
3. Algeria-Western Sahara (Spanish Sahara) Boundary (1968): International Boundary Study-No. 84.-July 30, - The Geographer Office of the Geographer Bureau of Intelligence and Research, <http://www.law.fsu.edu/library/collection/limitsinseas/IBS084.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27.)
4. André Bank, Bas Van Heur (2007): Transnational Conflicts and the Politics of Scalar Networks:evidence from Northern Africa, Third World Quarterly, Vol.28, No.3,
5. Andreu Solá-Martín (2006): Lessons from MINURSO: A Contribution to New Thinking, In: International Peacekeeping, Vol.13, No.3, September 2006,.
6. Anna Theofilopoulou (2006): The United Nations and Western Sahara–S Never-ending Affair / <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)
7. Anne Lipert (1991): Western Sahara: Efforts Continue to Resolve the Conflict in Western Sahara, In: Association of concerned African Scholars Bulletin, no. 32 (winter),
8. Anthony H. Cordesman (2002): A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb, Greenwood Publishing Group
9. Anthony H. Cordesman, Aram Nerguizian (2009): The North African military balance: force developments in the Maghreb, Center for Strategic and International Studies Whashington D.C.,
10. Anthony G. Pazzanita and Tony Hodges (1994): Historical Dictionary of Western Sahara, 2. kiadás, Metuchen, N.J., Scarecrow Press
11. Baddy, M. (1993): Introduction of pots as new fishing technique for Octopus vulgaris in Agadir, Morocco. International Foundation of Science, Sweden,
12. Barbara g. b. Ferguson and Tim Kennedy (1992): North Africa at Risk as Western Sahara Peace Plan Stalls, The Washington Report on Middle East Affairs, Vol. XI, No.3, August/September 1992,
13. Besenyő János (2004): Magyar logisztikusként az ENSZ nyugat-szaharai missziójában, Katonai Logisztika, 12. évfolyam, 2004.1. szám

14. Besenyő János (2009): Western Sahara, Publikon Publishers, Pécs,
15. Charles Dunbar (2004): Saharan Stasis: Status and Prospects in the Western Sahara, *The Middle East Journal*, 2000. Ősz. 4. szám
16. Christopher A. Mullen (1998): Unrepresented Nations and Peoples Organization Yearbook 1996, Martinus Nijhoff Publishers,
17. Claes Olsson (2006): The Western Sahara Conflict, The Role of Natural Resources in Decolonization, *Current African Issues* No.33, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala,
18. D.P. Mallon és S.C. Kingwood (2001): Antelopes Global Survey and Regional Plans, Part IV. North Africa, The Middle East and Asia, IUCN Species Survival Commission, Switzerland
19. Danielle Van Brunt Smith (2004): FMO Country Guide: Western Sahara, <http://www.forcedmigration.org/guides/fmo035/fmo035-4.htm> (letöltés ideje: 2010.09.29.)
20. David Hatcher Childress (1996): Lost Cities of Atlantis, Ancient Europe & the Mediterranean, Adventures Unlimited Press,
21. David J. Dean (1986): The Air Force Role in Low-intensity Conflict, Air University, Air University Press, Maxwell, Air Force Base, Alabama
22. David Lynn Price (1977): Morocco and the Sahara: Conflict and Development, *Conflict Studies*, no. 88
23. David Lynn Price (1979): The Western Sahara, The Washington Papers,
24. Donald L. Wiedener (1962): A History of Africa South of The Sahara, Random House, New York
25. Erik Jensen (2005): Western Sahara, Anatomy of a Stalemate, International Peace Academy, Lynne Rienner Publishers
26. Erik L. Wolf (1995): Európa és a történelem nélküli népek, Akadémia Kiadó, Osiris-Századvég, Budapest,
27. European Strategic Intelligence and Security Center (2005): The Polisario Front – Credible Negotiations Partner or After-Effect of the Cold War and Obstacle to a Political Solution in Western Sahara? / <http://www.esisc.org/documents/pdf/en/the-polisario-front.pdf> (letöltés ideje: 2010. 09. 23)
28. F. Ugboaja Ohaegbulam (2002): Ethnical Issues in U.S. Policy on the Western Sahara Conflict, *Mediterranean Quarterly*: Fall 2002
29. Futó József (1965): Afrika, II. kiadás, Gondolat Kiadó, Budapest
30. Hakim Darbouche, Zoubir, Yahia H (2008): Conflicting International Policies and the Western Sahara Stalemate, In: *The International Spectator*, Vol. 43, No. 1, March 2008,
31. Harry Thirlwall Norris (1986): The Arab Conquest of the Western sahara, Librairie du Liban Publishers,
32. Harry Thirlwall Norris (1964): The Wind of Change in the Western Sahara, In: *Geographical Journal* 130, 2-14
33. Hilton-Taylor (2000): 2000. IUCN Red List of Threatened Species, IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK,

34. Igaz Levente (2006): Egy elfelejtett válság politikai háttere: Nyugat-Szahara, In: Kül-Világ, a nemzetközi kapcsolatok folyóirata, III. évfolyam, 2006/1, <http://epa.oszk.hu/00000/00039/00008/pdf/igaz.pdf> (letöltés ideje: 2010.08.27)
35. International Crisis Group (2007): Western Sahara, Out of the Impasse, Middle East/ North Africa, report No. 66., http://www.acfid.asn.au/what-we-do/docs_what-we-do/docs_countries-regions/docs_africa/icgwesternsaharaoutoftheimpasse.pdf (letöltés ideje: 2010.08.27.)
36. J.D. Fage - W. Tordoff (2004): Afrika története, Osiris Kiadó, Budapest
37. James J. Cooke (1973): New French Imperialism 1880-1910: The Third Republic and Colonial Expansion, David & Charles
38. J. Nagy László (2010): Az algériai háború 1954-1962, UNIV kiadó, Szeged
39. James Stuart Olson (1996): The Peoples of Africa, An Ethnohistorical Dictionary, Greenwood Publishing Group, London
40. Jarat Chopra (1994): Breaking the Stalemate in Western Sahara, In: International Peacekeeping Vol.1, No. 3,
41. Jarat Chopra (1999): Peace-maintenance: The Evolution of International Political Authority, Routledge, London
42. Jarat Chopra (1997): A Chance for Peace in Western Sahara, In: Survival 39
43. Javier Pérez de Cuéllar (1997): Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir, St. Martin's Press, New York
44. Jerome B. Weiner (1979): The Green March in Historical Perspective, Washington D.C., In: The Middle East Journal, Vol. 33, No. 1
45. Jocelyn Coulon, Phyllis Aronoff, Howard Scott (1998): Soldiers of Diplomacy: The United Nations, Peacekeeping, and the New World Order, University of Toronto Press
46. John Damis (1983): Conflict in Northwest Africa-The Western Sahara Dispute, California, Hoover Institution Press, Stanford University
47. John Damis (2000): King Hasszan and the Western Sahara, In: Maghreb Review 25
48. John Mercer (1976): Spanish Sahara, London, George & Unwin Ltd
49. John Mercer (1979): The Sahrawis of Western Sahara, Minority Rights Group, Report No. 40, London
50. Jose Maria Magone (2004): Contemporary Spanish Politics, Routledge, Taylor & Francis Group
51. Justin Brady (1998): Norwegian People's Aid in Western Sahara: Mine Awareness in a Refugee Setting / http://maic.jmu.edu/Journal/3.1/africa/w_sahara/wsahara_brady.htm (letöltés ideje: 2010.08.29.)
52. Kamil, Leo (1987): Fueling the Fire: U.S. Policy and the Western Sahara Conflict, Trenton, N.J., The Red Sea Press
53. Land Mine Report 2008: http://www.icbl.org/lm/2008/countries/western_sahara.php (letöltés ideje: 2010.08.29.)
54. Lloyd Cabot Briggs (1960): Tribes of the Sahara, Harvard University Press-Cambridge

55. Marrack Goulding (1993): The Evolution of United Nations Peacekeeping, In: International Affairs 69
56. Marcel G. Laugel (1986): Sons of the Clouds, Philosophical Library, New York
57. Mark Hart (1962): The social structure of the Rgibat Bedouins of the Western Sahara, Washington D.C., Middle East Journal, XVI. évfolyam, 4. szám
58. Martin Ira Glassner (1998): The United Nations at Work, Greenwood Publishing Group
59. Mohammed Baddyr, Sylvie Guenette: The Fisheries off the Atlantic Coast of Morocco 1950-1997 http://www.seaaroundus.org/report/datasets/Morocco_Baddyr1.pdf (letöltés ideje: 2010.09.20.)
60. Mundy, Jacob A. (2004): Siezed of the Matter: The UN and the Western Sahara Dispute, Mediterranean Quarterly, Summer 2004
61. Mundy, Jacob A. (2007): Stalemate in the Desert, Western Sahara: Against Autonomy/ <http://www.counterpunch.org/2007/04/27/western-sahara-against-autonomy/> (letöltés ideje: 2010.09.27.)
62. Mundy, Jacob. A. (2006): Neutrality or Complicity? The United States and the 1975 Moroccan Takeover of the Spanish Sahara. In: Journal of North African Studies 11 (3)
63. Nassrine Azimi (1996): The Role and Functions of the Civilian Police in the United Nations Peace-keeping Operations: Debriefing and Lessons: Report and Recommendations of the International Conference, Singapore, December 1995, Martinus Nijhoff Publishers
64. Naylor Philip Chiviges (1992): Spain, France and the Western Sahara: A Historical Narrative and Study of National Transformation, In: International Dimensions of the Western sahara conflict, edited by Yahia Zoubir and Daniel Volman, Westport, Praeger
65. Neil Clough (2008): Western Saharan Conflict: Prolonged Conflict and Prospects for the Future, Air Command and Staff College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, / https://www.afresearch.org/skins/rims/q_mod_be0e99f3-fc56-4ccb-8dfe-670c0822a153/q_act_downloadpaper/q_obj_0d62ffaa-7cb0-45c9-ba27-b9de2df7fb46/display.aspx?rs=enginespage (letöltés ideje: 2010.09.20)
66. Norrie Macqueen (2002): United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960, Pearson Education Limited
67. Pablo San Martin (2010): Western Sahara, The refugee nation, University of Wales Press, Cardiff
68. Peter Abott (2006): Colonial Armies in Africa 1850-1918: Organisation, Warfare, Dress and Weapons, Foundry Books
69. Peter Duigan, L.H. Gann (1983): The Middle East and North Africa, The Challenge to Western Security, Hoover Institution Press
70. Peter Garlake (1988): Afrikai királyságok, Helikon Kiadó
71. Peter van Walsum (2008): Sahara's Long and Troubled Conflict, El Pais, 2008. augusztus 28. <http://www.globalpolicy.org/security/issues/wsahara/2008/0828walsum.htm> (letöltés ideje: 2010.09.21.)

72. Philip A. Szczesniak (2001): The mineral industries of Morocco and Western Sahara (U.S. Geological Survey Minerals Yearbooks-2001/ <http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2001/momyb01.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.20)
73. Porch Douglas (1984): The Conquest of the Sahara, Knopf, New York,
74. Raymond W. Copson (1994): Africa's Wars and Prospects for Peace, Armonk, N.Y.:M.E. Sharpe, New York
75. Rákóczi István (2006): Tengerek Tengelye, Ibér terjeszkedés az Atlantikumban a 15-16. században, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest
76. Recognition Handbook, Western Sahara Region (1991) – CIS 2600.0000W7-F/WI/01/91/16353, Chief Intelligence and Security, NDHQ-Ottawa
77. Refugee Studies Center (2005): The Transnationalisation of Care: Sahrawi Refugee Children in a Spanish Host Program. <http://www.childmigration.net/files/llreport3.pdf> (letöltés ideje: 2011. 03. 27)
78. Reinoud Leenders (2000): Western Sahara: Africa's last colony, Searching for Peace in Africa, <http://www.conflict-prevention.net/page.php?id=40&formid=73&action=show&surveyid=16> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
79. Richard Adloff (1964): West Africa: The French-Speaking Nations, Yesterday and Today, Holt, Rinehardt and Winston
80. Richard East (1999): African Antelope Database 1998, IUCN/SSC Antelope Specialist Group. IUCN, Island Press
81. Richard Lawles and Laila Monahan (1987): War and Refugess, The Western Sahara Conflict, Pinter Publishers, London and New York
82. Robert Mephram, R.H. Hughes (1992): A Directory of African Wetlands, IUCN-UNEP-WCMC
83. Robert Rezette (1975): The Western Sahara and the frontiers of morocco, Nouvelles Editions Latines, Paris
84. Roxane D. V. Sismanidis (1997): Police Functions in Peace Operation, Report from Workshop organised by the United States Institute of Peace, Peaceworks No. 14. <http://www.usip.org/files/resources/pwks14.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.24)
85. S.C. Saxena (1995): Western Sahara, No alternative to armed struggle, Kalinga Publications, Delhi,
86. Scurr J. (1985): The Spanish Foreign Legion, Osprey Publishing, Oxford
87. Sík Endre (1964a): Fekete-Afrika története, I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest
88. Sík Endre (1964b): Fekete-Afrika története, II. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest
89. Sík Endre (1972): Fekete-Afrika története, III. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest
90. Sík Endre (1973): Fekete-Afrika története, IV. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest
91. Frank Rudy (1995) Statement before the Subcommittee on the Departments of Commerce, Justice, State an the Judiciary and Related Agencies / <http://www.arso.org/06-3-1.htm> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
92. Stephen Zunes and Jacob Mundy (2010): Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, Syracuse University Press

93. Száraz György (2006): UN mission in Western Sahara (MINURSO), in: The future of development policies and changing priorities: Africa, United Nations Association of Hungary, HUNIDA kht
94. Tarrósy István (2006): Az el nem kötelezettek mozgalma (1955-2005). In: S. Szabó Péter (szerk.): Pécsi Politikai Tanulmányok III., PTE BTK Politikai Tanulmányok Tan-szék, Pécs
95. The United Nations Failure in Southern Morocco (1997): Subject Area-History, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1997/Said.htm> (letöltés ideje: 2010.09.24.)
96. Toby Shelley (2004): Endgame in the Western Sahara, What Future for Africa's Last Colony? Zed Books, London&New York
97. Tony Hodges (1983): The Roots of a Desert War, Lawrance Hill & Company
98. UN Monthly Chronicle (1996): Vol 32-33 (1995-1996), United Nations. Office of Public Information
99. Virginia McLean Thompson, Richard Adloff (1980): The Western Saharans, Background to Conflict, Taylor & Francis, London
100. Wayne H. Bowen (2000): Spaniards and Nazi Germany: Collaboration in the New Order, University of Missouri Press, Columbia
101. William J. Durch (1993): The Evolution of UN Peacekeeping, Case Studies, and Comparative Analysis, New York: St. Martin's Press
102. Wyne H. Bowen, Jose E. Alvarez, Stanley G. Payne (2007): A Military History of Modern Spain, Greenwood Publishing Group
103. Yahia H. Zoubir, Karima Benabdallah-Gambier (2005): The United States and the North African Imbroglia: Balancing Interests in Algeria, Morocco, and the Western Sahara, Mediterranean Politics, Vol.10, No.2
104. Yahia Zoubir (1996): The Western Sahara Conflict: A case study in Failure of Prenegotiation and Prolongation of Conflict In: California Western International Law Journal 26.
105. Yahia Zoubir and Anthony G. Pazzanita (1995): The United Nations Failure in Resolving the Western Sahara Conflict. In: Middle East Journal 49.
106. Yahija H. Zoubir/Daniel Volman (1999): Foreign Arms Sales and the Military Balance in the Maghreb, North Africa in Transition, Gainesville, FA: University of Florida Press
107. Zartman, I William (2007): Time for a solution in the Western Sahara Conflict, Middle East Policy, Number 4.
108. Zartman, I William (1963): the Sahara-bridge or barrier? International Conciliation, New York, Carnegie Endowment For International Peace

ENSZ DOKUMENTUMOK:

Főtitkári jelentések:

S/21360
 S/22464
 S/23299
 S/23662
 S/24040
 S/24464
 S/25170
 S/25818
 S/26185
 S/26797
 S/1994/283
 S/1994/819
 S/1994/1257
 S/1994/1420
 S/1995/240
 S/1995/404
 S/1995/498
 S/1995/779
 S/1996/43
 S/1996/343
 S/1996/674
 S/1996/913
 S/1997/166
 S/1997/358
 S/1997/742
 S/1997/882
 S/1998/35
 S/1998/316
 S/1998/775
 S/1998/997
 S/1999/307
 S/1999/483
 S/1999/1219
 S/2000/131
 S/2001/461
 S/2000/1029
 S/2001/148
 S/2001/613
 S/2002/41
 S/2002/178

S/2003/59
 S/2003/565
 S/2003/1016
 S/2004/39
 S/2004/325
 S/2004/824
 S/2005/49
 S/2005/254
 S/2005/648
 S/2006/249
 S/2006/817
 S/2007/202
 S/2008/251
 S/2009/200
 S/2010/175
 S/2011/249

Határozatok:

RES/1514 (XV)
 RES 2072 (XX)
 RES 2229 (XXI)
 RES 31/45
 RES 3458 (XXX)
 RES/377 (1975)
 RES 379
 RES 380
 RES/ 2983 (XXVII)
 RES/32/356
 RES/3292 (XXIX)
 RES/33/31
 RES/34/37
 RES/35/19
 RES/42/78
 RES/43/33
 S/RES/809
 S/RES/1056 (1996)
 S/RES/1754 (2007)
 S/RES/1813 (2008)
 S/RES/1871 (2009)
 S/RES/1920 (2010)
 S/RES/1979 (2011)

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

1. <http://www.arso.org/KMGBackgr.htm> (letöltés ideje: 2010. 09.20.)
2. http://www.saharawind.com/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1 (letöltés ideje: 2010.09.21.)
3. <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=323&code=sa&p1=3&p2=4&case=61&k=69&p3=5> (letöltés ideje:2010.09.03.)
4. www.arso.org (letöltés ideje: 2010.09.19.)
5. <http://www.arso.org/03-2.htm> (letöltés ideje: 2010. 09.03.)
6. <http://www.arso.org/NUSW-1.htm> (letöltés ideje: 2010.09.20)
7. <http://www.arso.org/akhbar2.htm> (letöltés ideje: 2010. 09.20.)
8. <http://richardknight.homestead.com/files/westernsahara.htm> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
9. <http://richardknight.homestead.com/files/wsletters.htm> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
10. <http://richardknight.homestead.com/files/moroccosaarms.htm> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
11. <http://www.flickr.com/photos/sahara/323720321> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
12. <http://www.spsrasd.info/fr/main3.php> (letöltés ideje: 2010.08.29.)
13. http://www.birdhso.org/EI%20karama_PDF/elkarama27en.pdf (letöltés ideje: 2010.08.29.)
14. <http://www.afapredesa.org> (letöltés ideje: 2010.08.29.)
15. <http://www.waronwant.org> (letöltés ideje: 2010.08.29.)
16. <http://www.npaid.org/> (letöltés ideje: 2010.08.29.)
17. <http://www.fogadjorokbe.hu/foto.php?mid=4> (letöltés időpontja: 2010.08.29.)
18. <http://www.szahara.com> (letöltés ideje: 2010.08.29.)
19. <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minurso/facts.html> (letöltés ideje: 2010.09.28.)
20. <http://www.minurso.unlb.org/monitoring.html> (letöltés ideje: 2010. 09.28.)
21. <http://www.unhcr.org/home/PUBL/4666d2520.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.28.)
22. http://www.acig.org/artman/publish/article_352.shtml (letöltés ideje: 2010. 09. 20.)
23. <http://www.intelpage.info/forum/viewtopic.php?t=132> (letöltés ideje: 2010.09.20.)
24. <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=442085> (letöltés ideje: 2010. 09. 20.)
25. <http://abcnews.go.com/International/story?id=81746&page=1> (letöltés ideje: 2010. 09.20.)
26. http://de.academic.ru/pictures/dewiki/87/Western_sahara_walls_moroccan.gif (letöltés ideje: 2010.09.20.)
27. <http://www.honvedelem.hu/cikk/7/21326/papp-istvannal-beszegeltes.html> (letöltés ideje: 2010. 09. 22)
28. <http://www.btk.pte.hu/hirek/634> (letöltés ideje: 2010. 09. 22.)
29. http://www.each-for.eu/documents/CSR_West_Sahara_090204.pdf (letöltés ideje: 2011. 08. 08.)
30. http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_009_Issue31_01.pdf (letöltés ideje: 2011. 08. 08.)

31. http://www.pesa.com.au/publications/pesa_news/april_03/sahara.htm
(letöltés ideje: 2011. 08. 01.)
32. <http://www.rsc.ox.ac.uk/publications/policy-briefings/ProtractedSahrawiDisplacement.pdf> (letöltés ideje: 2011.08.11)
33. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PCAAAB627.pdf (letöltés ideje: 2011. 08.17.)
34. <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=230>
(letöltés ideje: 2011.08.11)
35. <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?id=484> (letöltés ideje: 2011. 08. 11)
36. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6228236.stm> (letöltés ideje: 2011. 08. 11)
37. http://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1575&context=isp_collection (letöltés ideje: 2011. 08. 13)
38. <http://www.afrol.com/articles/15408> (letöltés ideje: 2011. 08. 11)
39. http://mmo.gr/pdf/news/Migration_in_the_Middle_East_and_Mediterranean.pdf
(letöltés ideje: 2011. 08. 11)
40. <http://af.reuters.com/article/mauritaniaNews/idAFN1513669920101115?pageNumber=1&virtualBrandChannel=0&sp=true> (letöltés ideje: 2011. 08. 19)
41. <http://allafrica.com/stories/201010290106.html> (letöltés ideje: 2011. 08. 19)
42. <http://www.english.rfi.fr/africa/20110226-protests-western-sahara-against-moroccan-violence> (letöltés ideje: 2011. 08. 20)
43. http://www.au.int/en/sites/default/files/ASSEMBLY_EN_18_22_JULY_1978_ASSEMBLY_HEADS_STATE_GOVERNMENT_FIFTEENTH_ORDINARY_SESSION.pdf (letöltés ideje: 2011. 08. 19)
44. http://au.int/en/sites/default/files/ASSEMBLY_EN_24_27_JUNE_1981_ASSEMBLY_HEADS_STATE_GOVERNMENT_EIGHTEENTH_ORDINARY_SESSION.pdf (letöltés ideje: 2011. 08.27)
45. <http://saharadoc.files.wordpress.com/2010/12/oau-1983.pdf> (letöltés ideje: 2011. 08. 21)
46. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/leadership.shtml>
(letöltés ideje: 2011. 08. 30)
47. <http://www.havc.se/res/SelectedMaterial/20081205pretoriawesternsahara1.pdf>
(letöltés ideje: 2011. 12. 17)
48. http://med-atlantic.blogspot.com/2008_05_01_archive.html (letöltés ideje: 2011.08.24)
49. <http://www.arso.org/01-e03-11.htm> (letöltés ideje: 2011. 08. 17)
50. <http://groups.yahoo.com/group/Sahara-Update/message/1087> (letöltés ideje: 2010. 10. 07)
51. http://www.gees.org/articulos/eu_morocco_fisheries_agreement_the_unforeseen_consequences_of_a_very_dangerous_turn_2601 (letöltés ideje: 2011. 05. 27)
52. http://saharamonitor.net/the_madrid_accords.html (letöltés ideje: 2011. 04. 07)
53. <http://minurso.unmissions.org/Default.aspx?tabid=3952> (letöltés ideje: 2011. 08. 19)
54. <http://www.autonomy-plan.org/the-autonomy-plan-for-sahara> (letöltés ideje: 2011. 08. 24)
55. http://www.upes.org/index_eng.asp (letöltés ideje: 2011. 09.11)

Fontosabb évszámok

ie. 5000-ie. 2500 közötti időszak negroid és berber törzseknek

ie. 3. évezredben – a terület elsivatagosodása, negroid törzsek elvándorlása, helyükre a sanhaja törzsszövetség csoportjai érkeztek

Kr.e. 1000 föníciai és karthágói telepések gyarmatosítják a mai Marokkó atlanti-óceáni partvidékét, a sanhaja berbertörzsek vándorlása a mai Nyugat-Szahara területére

Kr.e. III. század föníciaiak eljutottak Cap Jubyig, kereskedelem fellendülése

Kr.e. 603 - II. Néko egyiptomi fáraó Afrika körüli expedíciója, amely Nyugat-Szaharát is érinti

Kr.e. VI. században Hanno expedíciója, Kerne megalapítása

Kr.e. II. század Római Birodalom térnyerése, Polybaeus expedíciója Nyugat-Szaharában és Mauritániában

647- az arab törzsek Okba ben Nafi vezetésével elérik a Maghreb térséget

681-az arabok megjelenése a Draa folyó völgyében

755 – a zenata berber törzsszövetség legnagyobb csoportja, a miknassa törzs csatlakozott az iszlám kharijite ágazatához

990 - sanhaják megostromolták és elfoglalták Aoudaghost városát

1218. – az első makuil csoportok megérkezése Nyugat-Szaharába

1636 - Abdallah ben Yasin tevékenysége a gudula törzsnél, az Iszlám felvétele

1039 – Abdallah Ibn Yassin háborúja a zenata törzs ellen, Aoudaghost és Sijilmassa megszállása

1041-42. – Almoravidák létrejötte

1054. – az Almoravidák elfoglalják Aoudaghost városát a Soninke Birodalomtól

1062 és 1076 - a sanhaják háborút viseltek a Soninke (ghánai) Birodalom ellen

1082- az Almoravidák elfoglalják Algírt

1110.- az Almoravidák megszállják Spanyolország egy részét

1125-Almohádok által vezetett lázadás, az Almoravida birodalom széthullása

1218.- a Beni Hasszán által vezetett törzsek elérik a Draa-folyót

1270 - első összecsapások a banu hilál, szoleim törzsek és a nyugat-szaharai törzsek közt

1674.-ben Tin Yifdad, a Shurbubba háború, az arabok végső győzelme a sanhaják felett

1346-ban Jaime Ferrer expedíciója elhagyja Boujdourt

1401 – Kanári-szigetek gyarmatosítása

1405 – a spanyol rabszolgavadász portyák kezdete, Jean de Bethencourt partraszállása Boujdournál

1433-1434 - a Gil Eanes és Alfonso Goncalves Baldaya vezette expedíció eljutott a mai Nyugat-Szahara tengerparti vidékére, Cap Bojadorig.

1440 - Alfonso Goncalves Baldaya és Nuno Tristao expedíciója Nyugat-Szaharába

1445 – a portugálok elfoglalják D'Arguin szigetét, a rabszolga kereskedelem, João Fernandes expedíciója Nyugat-Szaharában

1476 - Santa Cruz de Mar Pequena (Ifni) megépítése

1479 – Alcacovas Szerződés Portugália és Spanyolország között, nyugat-szahara partvidékének egy része portugál fennhatóság alá kerül

1480 - Toledói szerződés, a pápa a spanyoloknak juttatja a Kanári-szigeteket és a nyugat-szaharai partvidék egy részét

1494 – Tordesillasi Szerződés, a spanyoloké a teljes nyugat-szaharai partvidék

1499 – Alonso Fernandez de Lugo kinevezése Afrikába

1550 - Taghaost, San Miguel de Saca és Cape Bojador erődök megépítése a nyugat-szaharai partokon

1572 – a spanyol uralkodó megtiltja a nyugat-szaharai partokon történő rabszolgavadász portyákat

1727- a spanyolok és a marokkói szultán, Sidi Mohamed ben Abdallah aláírták a Marrakeshi Szerződést

1764 - skót George Glas felállítja, a Hilsborough kereskedelmi állomást Nyugat-Szahara partjainál (Puerto Cansado), Fuerteventura szigetével átellenben

1767. május 28.- közös spanyol-marokkói halászati szerződés

1810. – Alexander Scott expedíciója Nyugat-Szaharában

1845 – az első marokkói-algériai határszerződés (Lalla Marnia megállapodás)

1850. - Leopold Panet és Faidherbe ezredes expedíciója Nyugat-Szaharában

1852 – a Tadjakent törzs megalapítja Tinduf városát

1864 – Joaquin Gatell expedíciója Boujdour és Oued Noun területén

- 1874 – Donald Mackenzie megalapítja a Észak-Nyugat Afrika Társaságot
- 1876 - Francisco Coello ezredes vezetésével létrehozták a Madridi Földrajzi Társaságot (Sociedad Geografika de Madrid)
- 1877 - „Asociación Espanola para la Exploracion del Africa” társaság létrehozása
- 1881 - „Compania de las Pesqueras Canario-Africanas” társaság létrehozása
1884. március 30. - Spanyol-Afrikai Kereskedelmi Társaság (Compania Comercial Hispano-Africana) létrehozása
1884. november - 1885. november – Berliini Konferencia
1884. február - Emilio Bonelli Hernandó kapitány által vezetett spanyol egység elfoglalta Villa Cisnerost
1885. március - az ouled delim törzs megtámadja Villa Crisnerost, ahonnan a spanyolok elmenekülnek, de később visszafoglalják a kereskedelmi állomást
- 1886 - Cervera Szerződés megkötése a spanyolok, az adrari emír és több szaharávi törzs között
1887. - Camille Douls expedíciója, I. Hasszán kinevezi Ma El-Ajnin sejket kalifának a Szaharába
- 1898 – Smara megalapítása
- 1899 – Daora-i csata a marokkói csapatok és az izarguien törzs harcosai között
1900. június 27.- az első francia és spanyol határszerződés ratifikálása
- 1902 - Blanchet expedíció, Ma El-Ajnin befejezi Smara építését
- 1903 – A franciák elfoglalják Brakna városát
1904. január – Francisco Bens Argandona kinevezése Spanyol-Szahara kormányzójának
1904. október 3. - a második francia és spanyol határszerződés ratifikálása
1905. május 12. - Xavier Coppolani meggyilkolása
- 1905 –Ma El-Ajnin a marokkói szultán segítségét kérte a francia gyarmatosítók ellen
- 1909 augusztusa – A franciák elfoglalják az Adrar emirátust, Ma El-Ajnin elhagyja Smarát és Tiznitbe költözik
- 1909-1910 – Ma El-Ajnin dzsihádot indít a francia gyarmati hadsereg ellen
1910. június 23. – Ma El-Ajnin szaharávi csapatai vereséget szenvednek a franciáktól Fez előtt (Tadla-fennsík)
1910. október 28. – Ma El-Ajnin halála Tiznitben
1912. november 27. - a harmadik francia és spanyol határszerződés ratifikálása

- 1913 márciusa – Mouret elfoglalja és lerombolja Smara városát
1916. június 29. – A spanyolok megalapítják Cabo Juby (Tarfaya) városát
1916. október 15. - A németek UC20 tengeralattjáró fegyverszállítmánya a francia ellenes szaharávi törzsek részére
1919. november 27. – a spanyolok megszállják La Guerra városát
1925. november 07. - Francisco Bens Argandona elhagyja Nyugat-Szaharát
1925. - treyfiyai csata
1926. július 27.- a spanyolok felállítják az első szaharáviakból álló tevés alakulatokat, a „Cabo Juby” egységet
- 1929 – határszerződés megkötése Marokkó és Algéria között
- 1932 augusztusa – sikertelen puccskísérlet a spanyol kormány ellen (Sanjurjada), majd az abban résztvevők száműzése Villa Crisnerosba
1934. március – a franciák elfoglalják Tinduf városát
1934. május 1. - Galo Bullon kapitány és Carlos de la Gandara hadnagy vezetésével a szaharávi nomád katonák elfoglalják Daora települést
- 1936 - Spanyol-Szahara végleges pacifikálása, a Spanyol Polgárháború
- 1938 – a szaharávi törzsek lázadása a spanyol uralom ellen
- 1938 - Antonio del Oro százados vezetésével a spanyolok megalapították El-Aaiun városát.
1940. – El-Aaiun lesz Nyugat-Szahara központja
- 1946 - Ifni és a Spanyol-Szahara egyesítése Spanyol Nyugat-Afrika néven
- 1946-50. – évekig tartó szárazság Nyugat-Szaharában
- 1947- Manuel Alia Medina felfedezte az El-Aaiuntól kb. 100 kilométerre lévő Uad Bou Craa környékén az első foszfátmezőt
1949. – Tarfaya városát Bens emlékére átnevezik, a település új neve: „Villa Bens”
- 1950 – A spanyol államfő, Franco látogatása Spanyol-Szaharában
1955. április 19. – a Bandungi konferencia
- 1956 - a Felszabadítási Hadsereg gerillaháborút indít a spanyolok ellen Észak-Marokkóban
1956. április – Marokkó független állammá vált, El-Fassi Marokkónak követeli Nyugat-Szahara teljes területét
- 1957-58. – Ifni háború

1958. január 10. – Spanyol-Szahara hivatalosan is Spanyolország tengerentúli megyéje lesz

1958. január 12-13. – A Felszabadítási Hadsereg egységei sikertelen támadást hajtottak végre El-Aaiun városa ellen

1958. február 10-24. – közös francia-spanyol hadművelet (Ecouvillon) a szaharái lázadók ellen

1958. február 25. – V. Mohamed a M'hamid oázisban megtartott beszédében kijelenti Marokkó igényét Nyugat-Szaharával kapcsolatosan

1958. április 1. – a Cintrai Egyezmény keretében a spanyolok átadják a Tarfayai-körzetet Marokkó részére, a marokkói csapatok lefegyverzik a szaharái gerillákat

1959-63. – Újabb nagy szárazság Nyugat-Szaharában, az állatállomány közel 60%-a elpusztul, a nomádok nagy része a városokba költözik

1960 – Ifni városát a spanyolok átadják Marokkó számára

1960. december 14. – az ENSZ elfogadja a 1514. számú határozatot, „Gyarmati Deklaráció” néven

1961. március – szaharái felkelők elrabolják az Union Oil and Company amerikai, kanadai, francia és spanyol nemzetiségű kutatóit

1961 áprilisa – elfogadják a Spanyol-Szahara adminisztratív irányításáról szóló törvényt

1961. április 19. – a spanyolok létrehozzák a Gyarmati Tanácsot Nyugat-Szaharában

1961 – az ENSZ létrehozta a dekolonizációs bizottságot

1962. július – Algéria elnyerte a függetlenségét

1963. szeptember – a marokkói csapatok elfoglalják Tinduf városát

1964 - Marokkó létrehozta a Saharai és Mauritániai Ügyek Minisztériumát

1965 – marokkói segítséggel létrejön a Spanyol Megszállás alatt lévő Saharai Felszabadítási Front

1965. december 17. – az ENSZ elfogadja a 2072 (XX) határozatot, amelyben felszólítja a spanyolokat a dekolonizáció megkezdésére

1966. december 20. – Az ENSZ elfogadja a 2229 (XXI) határozatot, melyben felszólítja a spanyolokat az őslakosok függetlenségének biztosítására

1967- a Saharai Felszabadítási Mozgalom megalakulása

1967. május 11. – a spanyolok támogatásával létrejön a Dzsemma

1969 januárja - szolidaritási és együttműködési szerződés megkötése Marokkó és Algéria között Ifrane városában

1970. június 17. – a „zemlai mérszárlás”, a Szaharai Felszabadítási Mozgalom felszámolása a spanyolok által

1970 szeptembere - II. Hasszán, Boumedienne algériai elnök és Ould Daddah mauritániai elnök háromoldalú megbeszélése Nouadhibou városában

1971 júliusa – sikertelen merényletet követtek el a marokkói király, II. Hasszán ellen

1972. július – a MOREHOB mozgalom megalakítása

1973. május 10. – a Polisario létrehozása

1973. május 20. – a Polisario első támadása El-Khanga ellen

1973. július 23-24. - Algéria, Mauritánia és Marokkó részvételével hármasszúcsúcsalkozót tartottak Agadírbán

1973. szeptember 21.- Franco tábornok bejelentette, hogy területi autonómiát, majd fokozatosan önrendelkezési jogot is ad a szaharáviak részére

1974. március – a spanyolok megindítják a „Barrido” műveletet a Polisario aktivisták ellen

1974. május 31. – Gomez de Salazar tábornokot nevezik ki Spanyol-Szahara kormányzójának, helyettese Luis Rodriguez de Viguri ezredes

1974. július 4. - a spanyolok nyilvánosságra hozták tervüket a Nyugat-Szaharának adandó autonómiáról, II: Hasszán tiltakozik

1974. augusztus 21. - a spanyol kormány jegyzéket küldött az ENSZ főtitkárnak, amelyben kijelentik az önrendelkezésről szóló népszavazás lebonyolítása iránti készséget.

1974. augusztus 25-31. – a Polisario II. kongresszusa

1974. szeptember 17. – II. Hasszán keresetet nyújtott be a Hágai Nemzetközi Bírósághoz Nyugat-Szahara jogállásával kapcsolatosan

1974. október - a Szaharai Nemzeti Egységpárt létrejött

1974. október 26-29. – Rabati találkozó, Marokkó és Mauritánia titkos megegyezést kötött Nyugat-Szahara felosztásáról

1974. december – spanyol népszámlálás végrehajtása, amely egyben a népszavazásra jogosultak felmérése is egyben

1974. december 13. - az ENSZ meghozta a 3292.(XXIX.) határozatát a népszavazás elhalasztásáról, egy vizsgálóbizottság kiküldéséről Nyugat-Szaharába, valamint a Hágai Nemzetközi Bíróság véleményének kikéréséről

1975. január 16. – a spanyolok bejelentik a népszavazás felfüggesztését

1975 februárja – a „Szabad Egyesülésért Mozgalom” létrejött, majd terrorakcióinak megkezdése Nyugat-Szaharában

1975. május 8.-június 9. - az ENSZ által küldött vizsgálóbizottság útja Nyugat-Szaharában és a környező államokban

1975. május 10-11. – szaharái katonák lázadása a spanyol tisztjeik ellen

1975. május 13. – a szaharáviak szimpátia tüntetése a Polisario mellett

1975. május 27. – a Polisario fegyveresei rajtaütöttek az Ain Ben Tili rendőrőrsön

1975. június 14. – egy Polisario egység elfoglalja a Guelta Zemmour-i rendőrség épületét

1975 júniusa - Emilio Cassinello közvetítésével titkos tárgyalások kezdődnek Spanyolország és a Polisario között, El-Váli felajánlja a mauritániai elnöknek Nyugat-Szahara és Mauritánia egyesülését, amit az elutasít.

1975. szeptember 09. – a spanyol külügyminiszter, Pedro Cortina y Mauri találkozik a Polisario vezetőivel és Nyugat-Szahara jövőjéről, illetve a spanyol befolyás megtartásáról egyeztetnek

1975. október 01. – a spanyol kormány bejelenti, hogy 1976 első felében kívánják megtartani a szavazást Nyugat-Szahara jövőjével kapcsolatosan, fokozatosan kiürítik a sivatagban található kisebb spanyol katonai állomásokat

1975. október 10. – a Polisario és a Szaharai Nemzeti Egységpárt egyesülése

1975. október 16. – a Hágai Nemzetközi Bíróság döntése Nyugat-Szaharával kapcsolatosan, II. Hasszán bejelenti az „Zöld Menet” szervezését

1975. október 18. – Spanyolország az ENSZ BT azonnali összehívását kezdeményezi

1975. október 22. – ENSZ BT 377. sz. határozata Nyugat-Szaharával kapcsolatosan, a spanyolok és a Polisario megegyeznek a hatalom megosztásában

1975. október 29. – titkos tárgyalások kezdődnek Marokkó és Spanyolország között Nyugat-Szaharáról

1975. október 31. – a marokkói csapatok átlépik Nyugat-Szahara határát és összecsapnak a Polisario egységekkel

1975. november 01-08. – a Golondrina-terv keretén belül megtörténik a spanyol lakosság evakuálása Nyugat-Szaharából

1975. november 02.– János Károly trónörökös látogatása El-Aaiunban

1975. november 05. – II. Hasszán agadíri beszéde a „Zöld Menet” megindításáról

1975. november 06. – a Zöld Menetben résztvevők átlépik Nyugat-Szahara határát, az ENSZ BT 380. sz. határozata

1975. november 09. – II. Hasszán utasítására a menetben részt vevők elhagyják Nyugat-Szahara területét

1975. november 14. – a Madridi Egyezmény megkötése Spanyolország, Marokkó és Mauritánia között

1975. november 15. – A Polisario nem fogadja el a Madridi Egyezményt és megkezdik a fegyveres ellenállási küzdelmet a megszálló hatalmak katonái ellen

1975. november 20. – Franco halála

1975. november 25. – II. Hasszán kinevezi Ahmed Bensoudát a Marokkó által megszállt nyugat-szaharai területek kormányzójának

1975. november 28. – a Dzsemma feloszlatja magát Guelta Zemmourban, a Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács létrehozása, a marokkói csapatok elfoglalják Smara városát

1975. december 06. – a Polisario algíri sajtótájékoztatója a Dzsemma megszűnéséről

1975. december 10. – az ENSZ elfogadja a 3458/A és a 3458/B határozatokat Nyugat-Szaharával kapcsolatosan

1975. december – a Szaharai Felszabadítási Hadsereg létrehozása

1975. december 10-11. – a marokkói hadsereg egységei elfoglalják El-Aaiunt

1975. december 19-20. – a mauritániaiak elfoglalják La Guerra és Tichla városát

1975. december 29. – a Polisario fegyveresei megtámadják a mauritániai Zuerat városát

1976. január 11. – a mauritániai csapatok elfoglalják Argoub települést

1976. január 15. – Tirisz el-Gharbia létrehozása a mauritániaiak által megszállt területeken

1976. január 12. – az utolsó spanyol egység is elhagyja Nyugat-Szaharát (Dakhla)

1976. január 27-29. – az első „amgalai csata”

1976. február 07-12. – az ENSZ főtitkára képviselőjében Olaf Rydbeck látogatást tesz Nyugat-Szaharában és a környező országokban

1976. február 08. – a mauritániai hadsereg egységei elfoglalják Awsard városát

1976. február 13-15. – a második „amgalai csata”

1976. február 16. – a marokkói uralkodó összehívja a Dzsemma képviselőinek egy részét, akik hűséget esküsznek neki.

1976. február 22. – a menekülttáborok bombázásának kezdete

1976. február 26. – Spanyolország hivatalosan is kivonul Nyugat-Szaharából

1976. február 27. – a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság kikiáltása

1976. március 05. – a szaharái kormány összetételének ismertetése

1976. március 21. – az ENSZ főtitkára képviselőjében Olaf Rydbeck látogatást tesz a tindufi menekülttáborokban

1976. április 14. – Marokkó és Mauritánia hivatalosan is felosztják egymás között Nyugat-Szahara területét

1976. május 11. – a Polisario megindítja a „májusi offenzívát” a marokkói és mauritániai csapatok ellen

1976. június 08. – a szaharáviak megtámadják a mauritániai fővárost

1976. június 08. – a Polisario vezetője, El-Váli életét veszíti a mauritániai katonákkal történő összecsapásban

1976. augusztus 26-30. – a Polisario harmadik kongresszusa Algírban, elfogadják a Szaharai Demokratikus Arab Köztársaság alkotmányát, és létrehozzák a Szaharai Nemzeti Tanácsot, majd megválasztják Mohammed Abdelazizt a Polisario főtitkárának

1976. szeptember 02. – katonai megállapodás létrejötte Mauritánia és Franciaország közt

1976. decembere – az ENSZ elfogadja a 31/45 sz. határozatot, amellyel átadja a nyugat-szaharai kérdés megoldását az Afrikai Egység Szervezetének

1977. május 09. – a Polisario ismét megtámadja Zuerat városát

1977. május 13. – katonai együttműködési megállapodás megkötése Marokkó és Mauritánia között, 9000 marokkói katona érkezik Mauritániába

1977. október-november – „Lamantine” hadművelet

1978. július 10. – Mustafa Ould Mohamed Salek vezetésével katonai puccs Mauritániában, a korábbi elnök Mokhtar Ould Daddah eltávolítása

1978. július 12. – tűzszünet Mauritánia és a Polisario között

1978. augusztus 27. – Sidi Amara-i csata

1978. szeptember 25-28. – a Polisario negyedik kongresszusa

1978. szeptember 30. – a Polisario fegyveresei elfoglalják a marokkói Guelb Ben Rzouk határállomást

1978. október 20-21. – az Afrikai Egység Szervezete által kezdeményezett titkos tárgyalások Marokkó és a Polisario között Bamakóban.

1979. január 04. – „Bumedien” offenzíva megindítása

1979. január 12-13. – tárgyalások Marokkó és Mauritánia között

1979. január 16-17. – Lemseid-i csata

1979. január 28. – a szaharáviak megtámadják Tan-tan városát

1979. április 06. – új kormány Mauritániában Ahmed Ould Buceif vezetésével

1979. május 27. – Buceif halála, utóda: Mohamed Khuna Ould Haidalla

1979. július 12. – a Polisario elfoglalja a mauritániai Tisla városát
1979. július 17-20. – Afrikai Egység Szervezete monroviai ülése, ahol a szervezet felszólítja a szembenálló feleket a tűzszünet megkezdésére, majd a referendum megtartására. A javaslatot Marokkó visszautasítja
1979. augusztus 01. – a Polisario egységei Lahbib Ayoub vezetésével megtámadják Nouakchott városát
1979. augusztus 05. – Algíri Békeszertződés Mauritánia és a Polisario között
1979. augusztus 10. – Marokkó által támogatott sikertelen puccskísérlet Haidalla mauritániai elnök ellen
1979. augusztus 12. – a marokkói csapatok elfoglalják Dakhla városát a mauritániaiaktól, majd az általuk korábban megszállt nyugat-szaharai területeket is
1979. augusztus 20. – mauritániai jegyzék az ENSZ főtitkárának Nyugat-Szaharával kapcsolatosan
1979. augusztus 24. – Leiburat helyőrséget elfoglalják a Polisario fegyveresei
1979. október 05. – szaharavi támadás Zag városa ellen
1979. október 06. – a felkelők elfoglalják Smara városát
1979. október 14. – Mahbas elfoglalása
1979. november 05. – a marokkóiak megindítják az „Uhud” hadműveletet
1979. november 21. - az ENSZ közgyűlése felszólítja Marokkót csapatainak kivonására Nyugat-Szaharából, és hogy kezdjenek közvetlen tárgyalást a Polisario képviselőivel
1980. március 3. - II. Hasszán először látogat el a megszállt nyugat-szaharai területekre, az „Iman” művelet megindítása a szaharáviak ellen
1980. májusa - II. Hasszán Dlimi tábornok segítségével kidolgozza a „falak” stratégiáját
1980. július 16. – A Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság kéri az Afrikai Egység Szervezetébe történő felvételét
1980. augusztus – a „Larak” művelet megindítása a Polisario ellen
1981. januárja – marokkói diplomáciai kampány a Polisario ellen, közben a szaharáviak megtámadják Tarfaya városát
1981. február 13. – a szaharáviak támadást hajtanak végre Boujdaor ellen
1981. március 01-11. harc a marokkói és szaharávi egységek között a Tizert-fennsíkon
1981. március 16. – újabb sikertelen puccskísérlet Haidalla mauritániai elnök ellen
1981. június 24-27. - Afrikai Egység Szervezete Nairobiban tartott ülése, ahol a marokkói uralkodó kijelenti hajlandóságát a népszavazás megtartására Nyugat-Szahara jövőjével kapcsolatosan.

1981. október 13. – Polisario győzelem a marokkói csapatok felett Guelta Zemmour helyiségnél
1982. február 25. – az Afrikai Egység szervezete teljes jogú tagjaként ismeri el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot
1982. október 12-16. – a Polisario ötödik kongresszusa
1983. január 25. – Ahmed Dlimi tábornok halála
- 1983 – folyamatos harcok Marokkó és a Polisario fegyveresei között (Smara, Amgala, Lemseid, stb.)
1984. február 27. - a mauritániai elnök hivatalosan is elismeri a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot
1984. június 15. – összecsapás a marokkói és az algériai katonák között Bechar közelében
1984. augusztus 13. – Oujda Szerződés Líbia és Marokkó között, Líbia a továbbiakban nem támogatja a Polisariot
1984. november 12. – az Afrikai Egység Szervezete elfogadja a 104. számú határozatot, amely a szaharávi nép önrendelkezéséről szól, Marokkó ezért kilép a szervezetből
1985. március 13-18. – II. Hasszán látogatása Laayounban
1985. szeptember 20. – a Polisario fegyveresei elfoglalnak egy spanyol halászhajót, amelynek a legénységét később szabadon engedik
1985. október 23. – a marokkói miniszterelnök, Karim Lamrani felajánlja az ENSZ főtitkárának a tűzszünet megkötését, majd a népszavazás megtartását, de az ajánlatot rövidesen visszavonja
1985. december 7.-10. - a Polisario hatodik kongresszusa
1987. április 16. – a marokkói erődítmény rendszer befejezése, amit a szaharáviak folyamatosan támadnak
1987. november 21.-december 09. - az ENSZ egy technikai missziót küld Nyugat-Szaharába
1988. május 16. – Marokkó és Algéria 12 év szünet után felújítják az egymás közötti diplomáciai kapcsolatokat
1988. július 12. – Marokkó és a Polisario titkos megbeszéléseket folytat Szaúd-Arábiában (Taif)
1988. október 19. – Hector Gross Espiellt jelöli az ENSZ főtitkára különleges képviselőjének Nyugat-Szaharába
1989. január – titkos tárgyalások a marokkóiak és a Polisario között Marakeshben
1989. február – az Arab Maghreb Unió létrehozása

1989. június 17-24.- Perez de Cuéllar körútja Észak-Afrikában
1989. október 07. – a Polisario egységek támadást indítanak a marokkói csapatok ellen Guelta Zemmour és Amgala térségében
1990. január 19. – Hector Gross Espiell mandátuma lejár, utóda Johannes Manz
1990. márciusa – az ENSZ-főtitkár körútja a Maghreb-régió országaiban és a tindufi menekülttáborokban
1990. június 18. - Perez de Cuéllar hivatalosan az ENSZ BT elé terjeszti a nyugat-szaharai rendezéssel kapcsolatos terveket
1990. július 5-9. – az ENSZ-főtitkár közvetítésével Marokkó és a Polisario tárgyalásokat folytatnak Genovában
1991. április 29. – az ENSZ 690. számú határozat elfogadásával létrehozta a MINURSO (Mission des Nations Unies pour l' Organisation d' un Referendum au Sahara Occidental) missziót
1991. május 25. – tűzszüneti tárgyalások
1991. június 18-20. - a Polisario a nyolcadik kongresszusa, új alkotmány elfogadása
1991. június 25. – a kanadai Armand Roy tábornokot nevezik ki a MINURSO parancsnokának
1991. augusztus 04-05. – a tűzszünet megkezdése előtt marokkói csapatok támadják a Polisario állásait a „Felszabadított Területen”.
1991. szeptember 01. – megérkezik a MINURSO első 100 fős katonai egysége
1991. szeptember 06. – a tűzszünet kezdete
1992. január 01. - Johannes Manz lemond a posztjáról, utódja Sahabzada Yaqub Khan.
1993. május - Boutros-Ghali meglátogatja a konfliktusban érintett országokat
1993. június 20. – az Azonosítási Iroda felállítása
1993. július – tárgyalások Marokkó és a Polisario részvételével Laayounban
1993. július – megkezdí munkáját a MINURSO rendőri egysége Jürgen Friedrich Reinman rendőr ezredes vezetésével
1993. november 3. – az Azonosítási Iroda tényleges tevékenységének megkezdése
1993. november 22. - az ENSZ hivatalosan közzéteszi a munkatársai által megvizsgált és kijavított spanyol népszavazási adatokat
1994. augusztus 28. – az Azonosítási Iroda megkezdí a szavazásra jelentkezők adatainak rögzítését Laayounban és Tindufban
1994. február – az Azonosítási Iroda munkatársai megkezdí a munkát Mauritániában

1994. május 16. – a szembenálló felek visszaadják a nekik előzetesen eljuttatott regisztrációs dokumentumokat és javaslataikat az ENSZ alkalmazottainak
1994. december 22. – Marokkó tiltakozása miatt felfüggesztik az Azonosítási Iroda tevékenységét
1995. december 23. – az azonosítási folyamat első szakaszának befejezése
- 1996 – a szembenálló felek bojkottálják a MINURSO munkáját
1996. május - A MINURSO vezetője Erik Jensen, algériai támogatással titkos megbeszéléseket kezdeményez Marokkó és a Polisario között
1997. március 17. – James Baker kinevezése az ENSZ-főtitkár különleges megbízottjának
1997. június 23. tárgyalások Lisszabonban a Polisario és Marokkó között
1997. szeptember 14-16. – tárgyalások kezdete Houstonban a szembenálló felek között, majd a megállapodás megkötése
1997. december – katonai megállapodás megkötése a MINURSO és a Polisario között
1998. január - katonai megállapodás megkötése a MINURSO és Marokkó között
1998. február - Erik Jensen helyére a korábban amerikai külügyi szolgálatban tevékenykedő Charles Dunbar került
1998. november – Kofi Annan látogatása a Maghreb-országokban
1999. március – Charles Dunbar lemondása
1999. március - katonai megállapodás megkötése a MINURSO és Marokkó között, az általuk ellenőrzött területek aknamentesítésével kapcsolatosan
1999. április - katonai megállapodás megkötése a MINURSO és a Polisario között, az általuk ellenőrzött területek aknamentesítésével kapcsolatosan
1999. június 15. - William Eagleton kinevezése Dunbar helyére
1999. június 15. - a MINURSO munkatársai elkezdik a H41, a H61 és a J51/52 törzsek nyilvántartásba vételét
1999. július 15. - az azonosítási folyamat első szakaszában résztvevőkről készített szavazólista nyilvánosságra hozatala
1999. július. 23. – II. Hasszán halála
2000. január 15. - az azonosítási folyamat második szakaszában résztvevőkről készített szavazólista nyilvánosságra hozatala
2000. február – Marokkó elleni tüntetések a megszállt területeken, a feszültség növekedése miatt az Azonosítási Iroda munkatársai felfüggesztik a tevékenységüket

2000. április - James Baker, John Bolton és William Eagleton társaságában látogatást tesz Algériában, Marokkóban és a Polisario által felügyelt területeken
2000. szeptember 28. – tárgyalások a szemben álló felek közt Berlinben
2001. június 20. – Baker-terv (S/2001/613)
2001. augusztus 27-29. – Pinedale-i tárgyalások
2001. – marokkói cégek megkezdik a kőolaj és földgáz mezők kutatását Nyugat-Szahara területén
2002. január 15. – az ENSZ jelentősen csökkenti az Azonosítási Irodában dolgozók létszámát
2002. február 5. - Hans Corell az ENSZ jogi képviselője közzéteszi jelentését Nyugat-Szahara ásványkincseinek kitermelésével kapcsolatosan
2002. február 19. – az ENSZ-főtitkár S/2002/178 jelentése az ENSZ BT számára
2003. április 15. – a UNHCR képviselője bejelenti, hogy a menekülttáborok és a megszállt területek között, bár korlátozottan, de üzemel postajárat, és hozzáférhetőekké váltak a személyes telefonhívások
2003. május 16. – öngyilkos merényletek Casablancában
2003. október 31. - a népszavazással kapcsolatos tevékenységet folytató iroda és a rendőri részleg „ideiglenesen” megszűnik
2003. május 23. – Béke Terv (Baker II. terv)
2004. március 30. – az Azonosítási Iroda befejezi a tevékenységét
2004. április 23. – Marokkó elutasítja a Béke Tervet
2004. június 01. – Baker lemond, utóda John Bolton
2005. július 29. – Peter van Walsum kinevezése az ENSZ-főtitkár különleges megbízottjának
2005. május – a „szaharávi intifáda” kirobbanása
2005. augusztus 18. – a Polisario elengedi az utolsó marokkói hadifoglyait
2005. november 06. – a „zöld Menet” 30. évfordulója alkalmából a marokkói uralkodó, V. Mohamed autonómia tervet ajánl a szaharáviak számára
2005. – a MINURSO struktúrájának átalakítása
2006. – Marokkó és az EU megkötö az azóta többször is bírált halászáti szerződést
2006. április 19. – az ENSZ-főtitkár felszólítja a szembenálló feleket a tárgyalások ismételt megkezdésére (S/2006/249)
2007. április 10. – a Polisario javaslatai megérkeznek az ENSZ főtitkárhoz

2007. április 11. – Marokkó javaslatai megérkeznek az ENSZ főtítkárhoz
2007. április 30. – az ENSZ felszólítja a szembenálló feleket a tárgyalások feltétel nélküli megkezdésére
2007. június 18-19.– a szembenálló felek tárgyalásokat kezdenek Manhassetben (New York)
2007. augusztus 10-11. – a szembenálló felek második találkozója Manhassetben
2008. január 7-9. - a szembenálló felek harmadik találkozója Manhassetben
2008. március 16-18. - a szembenálló felek negyedik találkozója Manhassetben
2009. január 07.– Christopher Rosst nevezik ki Peter van Walsum utódjának
2009. február 25-27. - Christopher Ross látogatása a régió országaiban, illetve Spanyolországban és Franciaországban
2009. június 24-30. - Christopher Ross ismételt látogatása a régió országaiban, illetve Spanyolországban és Franciaországban
2009. november - Aminetu Haidar tüntetése a marokkói hatóságok ellen
2010. október 09.-november 08. – tüntetések Marokkó ellen, a Gdeim Izik tábor létrehozása, majd erőszakos felszámolása
2011. február – tüntetések Dakhlában, majd Nyugat-Szahara több városában is a marokkói megszállás ellen

Idegen szavak, kifejezések

Abid: fekete rabszolga

AFAPREDESA – Asociación de Familiares de Presos y Desaparecidos Saharauis:
Eltűnt és fogoly szaharáviak családtagjainak egyesülete

Ahel el-Sahel: Száhel emberei (kifejezés a szaharai nomádokra)

ahel lectub: a könyv emberei (kifejezés a zuaias törzsek tagjaira)

Ahel mdafoo: fegyverek emberei, kifejezés a harcos törzsekre Nyugat-Szaharában

Ahel: család

Ait arbain: a negyvenek tanácsa,

Al-Masszírah: Zöld Menet

Amir al-muminin: szent háború meghirdetője és vezetője

AOSARIO – Association des originaires du Sahara anciennement sous domination
espagnole: Spanyol megszállás alatt élő szaharaiak Egyesülete

Asociación Espanola para la Exploracion del Africa: Spanyol Afrika Társaság

Ayoun: kút

Ayuntamientos: városi tanács

Bandera: zászlóalj

Bayaa: szövetség

Bilad el-makhzen: a marokkói vezetés által uralt terület

Bilad es-siba: a Marokkóból menekültek, disszidensek földje, amely felett a marokkói
uralkodó semmilyen hatalommal nem rendelkezett

Cabila: törzs

Cabildo Provincial: 1961-ben a spanyolok által létrehozott Gyarmati Tanács

Cabrerizas: spanyol büntető zászlóalj Nyugat-Szaharában

CEAS-SAHARA – Spanish Coordinadora Estatal de Asociaciones Solidarias con el
Sahara: a Nyugat-szaharaiakat támogató spanyol szervezetek állami kordinátora

CEDEAO – Centre Economique du Developpement de l’Afrique de l’Ouest: Nyugat-afri-
kai Gazdasági Fejlesztési Központ

CEPSA – Compania Espanola de Petroleos SA: Spanyol Olajipari Vállalat

Chorfa: Mohamedtől származókra használt kifejezés

Chott: sós tavak, ahonnan a szaharai nomádok a sót szerzik

CIIM – Canary Islands Independence Movement: Kanári-szigetek Függetlenségéért Mozgalom

COMINOR – Comptoir Minier du Nord: Északi Bányavállalat

Compagnie Generale Aeropostate: francia polgári légiposta szolgálat Casablanca és Dakar között

Compania Comercial Hispano-Africana: Spanyol-Afrikai Kereskedelmi Társaság

Compania de las Pesqueras Canario-Africanas: Kanári-szigeteki és Afrikai Halászati Vállalat

Compania Transatlantica: Transatlantikai Vállalat

Cortes: spanyol parlament

Dahir: a marokkói uralkodó által kiállított kinevezési okmány

Daira: kerület

Debiha: egyfajta adó a fegyveres védelemért cserébe

Direction des affaires sahariennes et frontalières: Szaharai és Határügyi Igazgatóság

Dories: kisméretű halászhajó

Dzsemma: 1967-ben az őslakosokból felállított tanácsadó testület Nyugat-Szaharában

Ejercito de Liberacion Popular Saharaui: Szaharai Felszabadítási Hadsereg

ENMINSA – Empresa Nacional Minera del Sahara: Szaharai Nemzeti Bányászati Társaság

Entradas: rabszolgavadász portya

ETA – Euzkadi Ta Askatasuna: Baszkföld függetlenségéért küzdő szervezet

Fahed: törzsi frakció, csoport

Fakhd: törzs

FAR – Forces Armées Royales: Marokkói Királyi Hadsereg

FIBA – Foundation for the Banc D'Arguin: Banc D'Arguin Alapítvány, amely a hagyományos törzsi életmód és a halászat fenntartását támogatja az imraguen törzs tagjai között

FLN – Front de liberation national: Nemzeti Felszabadítási Front

FLS – Frente de Liberacion del Sahara bajo Dominacion Espanola: Szaharai Felszabadítási Front

FLU – Frente de Liberacion y de la Unidad: A Felszabadítás és Egység Frontja
 FOCBUCRAA – Fosfatos de Bu Craá: Bucraa-i Fosztátbányászati Vállalat
 Framework Agreement: James Baker által javasolt autonómia tervezet
 Gallabija: Nyugat-Szaharában viselt felsőruházat
 Gendarmerie Royale: Marokkói Királyi Csendőrség (félkatonai szervezet)
 Ghazzi: rajtaütés, gerilla akció
 Hamada: sziklás, köves sivatag
 Harakat Tahrir saguia el-Hamra wa Oued ed-Dahab: Szaharai Felszabadítási Mozgalom
 Haratin: felszabadított rabszolga
 Hay: szomszédság
 Horma: egyfajta adó a fegyveres védelemért cserébe, főként állatokkal vagy kényszer-munkával fizették
 Iggaven: zenész
 Imazighen: berber
 INI – Instituto Nacional de Industria: Nemzeti Ipari Intézet
 Irifi (sirokkó): igen kellemetlen homokvihár
 Jaich at-Tahrir: Felszabadító Hadsereg
 Kafir: nagykövet
 Kaid: a marokkói szultán helyi képviselője a szaharai törzsek között
 Kataeb/ katib: a Polisario katonai egységeinek neve
 Khaliyah: részleg, csoport
 Khat al-Shahid: Mártírok sora, a Polisario vezetőségének belső, főként fiatalokból álló ellenzéke
 Korb: 8-10 méter hosszúságú, motor nélküli halászhajó
 Lahma: alávetett vagy adófizetésre kényszerített törzs
 Lajnah: helyi tanács a menekülttáborokban
 Maallim/mealmin: kovács
 Majlis: választott tanács a menekülttáborokban
 Makhzen: marokkói kormányzat, vezetés
 Médecins sans Frontiers: Orvosok Határok Nélkül
 Mehariste: tevék katonai egység

MINURSO – Mission des Nations Unies pour l' Organisation d' un Referendum au Sahara Occidental: Az ENSZ nyugat-szaharai missziója a népszavazásért

MOREHOB – Mouvement de Resistance les Hommes Bleus: Szaharávi Ellenállási Mozgalom

Mouvement du 21 aout: Augusztus 21 Mozgalom

Mudzsaheddin: isteni harcos

Nama: rabszolga szülőtől, de már a törzsben születet rabszolga

North West African Trading Co.: Észak-Nyugat Afrikai Kereskedelmi Társaság

OPC – Office Cherifien des Phosphates: Királyi Foszfát Hivatal

Policia Territorial: helyi rendőrség Nyugat-Szaharában

POLISARIO – Frente Popular para la Liberacion de Saguia El-Hamra y Rio de Oro: Népi Front Saguia el Hamra és Rio de Oro Felszabadításáért

Procurador: parlamenti képviselő

PUNS – Partido Nacional de Union Saharawi: Szaharai Nemzeti Egységpárt

SADR – Saharawi Arab Democratic Republic: Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság

Sejk: törzsi vezető

SGM – Sociedad Geografika de Madrid: Madridi Földrajzi Társaság

SLA – Saharawi Liberation Army: Szaharai Felszabadítási Hadsereg

SNIM – Société Nationale Industrielle et Minière: Nemzeti Ipari és bányászati Társaság

SNP – Saharawi National Police: Szaharávi Nemzeti Rendőrség

Terbia: vásárolt, vagy különböző portyákon foglyul ejtett rabszolga

Tercio: ezred

Trab el Beidan: fehérek földje

Trans-saharan Counter Terrorism Initiative/Partnership: Szaharai Terrorizmus Elleni Együttműködés

Tropas de Nomadas: „nomád” csapatok néven ismert, szaharáviakból álló egység a spanyol hadseregben

UCD – Unión del Centro Democratico: Demokratikus Szövetség

UMA – Union du Maghreb arabe: Arab Maghreb Unió

UNHCR – United Nation High Commissioner for Refugees – ENSZ Menekültügyi Főigazgató

Union Nacional de Mujeres Saharauis: Szaharávi Nők Nemzeti Szövetsége

WFP - World Food Programme: Élelmezési Világprogram

Wilaya: tábor, tartomány, régió

WSA – Western Sahara Authority: Nyugat-Szaharai hatóság

WWF- Worls Wildlife Fund: Természetvédelmi Világalap

Znaga: alávetett vagy adófizetésre kényszerített törzs, korábban a berber törzsek vezető tagjaira használták a kifejezést

Zuaias: olyan törzsek, amelynek tagjai egész életükben a Koránt tanulmányozzák, oktatják

Index

0-9

104. számú határozat 154, 329

1974-es népszámlálás 42, 94, 95, 178, 210

A, Á

Abdelaziz, Mohammed 124, 154, 155, 156, 163, 177, 178, 190, 191, 223, 286

Abdelaziz, Moulay 57

abid 41, 335

Accra 187

ADARO 68

addax 16

Addisz-Abeba 153, 159

Adrar 48, 54, 57, 58, 132, 321

AFAPREDESA 251, 252, 335, 345

Afrikai Egység Szervezete 85, 292, 327, 328, 329

aft Baamrane 180

aft en-Nos 180

aft yarra 180

Agadir 27, 28, 49, 55, 72, 73, 81, 106, 144, 148, 173, 220, 223, 253, 275, 279, 282

Aguirre, Diego 97, 281

ahel berical 38, 91

ahel el-Sahel 37, 335

ahel lectub 38, 335

ahel sejk ma el ajnin 91

Ahmed ould Mohamed ould El Aidda 54

Ain Ben Tili 99, 116, 122, 325

ait Ahmed 39

ait arbain 41, 70, 335

ait atzman 39

Ait Baamaran 180

ait bella 39

ait bou tata 50

ait iasin 39

ait Ibrahim 39

ait lahsen 37, 39, 40, 52, 91, 92

ait moussa 35, 96

ait musa oulad Ali 37

ait oussa 40, 148

ait usa 37, 39

ait yemel 39

Aké, Simon 96

Akid Lotfi 159

aknamentesítés 230, 236, 238, 331

Alavita 57, 83, 298

Al Baggary 233, 236

Albánia 288

Alfonz, XII. 53, 64, 321, 342

Algéria 15, 39, 40, 53, 57, 61, 72, 76, 81, 83, 84, 86, 87, 93, 99, 102, 104, 109, 111, 112, 118, 124, 125, 133-135, 138, 139, 146, 147, 150, 151, 153-157, 159, 161-164, 176, 182, 183, 185-190, 205, 210, 215, 218, 223, 231, 238, 240, 249, 255, 278, 282, 283, 285, 289, 291-294, 300, 301, 303

algériai háború 84, 151, 292

Allabouche, Benbrahim 184

Almohád 48, 319

almoravida 47, 48, 82, 319

Amgala 79, 117, 219, 220, 293

AML-90 64, 145, 233

Amnesty International 188, 252, 307, 309

AMX-30 64

anarchista 65, 66

Angola 9, 124, 187, 299

Angra de Cintra 54

Annan, Kofi 179, 180, 182, 190, 223
Aoudaghost 46, 47, 319
arab-izraeli háború 111
Arab Maghreb Unió 157, 293, 329, 338
Arbaa el-Mesti 71
Argandona, Francisco Bens 60, 321, 322
Argentína 173, 196
Argoub 117, 122, 153
arousien 35, 36, 92
Arso 251, 274, 285, 288, 291, 293, 303, 304, 306, 313, 316, 317
Asociación Espanola para la Exploracion del Africa 53, 321, 335
Assa 137, 192, 205
Astray, Millan 64, 342
Atar 40, 59, 60, 82, 124, 125, 126, 133
Atlanti-óceán 15, 26, 28, 45, 46, 48, 68, 87, 91, 187, 319
Atlasz-hegység 15, 48, 52, 144, 252, 279, 342
Augusztus 21 Mozgalom 80
Ausztria 173, 194, 196, 204
autonómia 34, 35, 78, 81, 82, 87, 141, 161, 162, 182, 183, 187, 189-191, 193, 194, 206, 230, 231, 255, 294, 297, 300, 301
Awsard 72, 74, 122, 153, 171, 203, 233, 235, 236, 244, 248, 305
Azmi, Mohammed 184
azoafit 180
Azonosítási Iroda 163, 165, 166, 167, 175, 177, 180, 196, 203, 204, 205, 207, 208, 209, 211, 212, 213, 214, 215, 295

B

bafur 45
Baker, James 179, 180, 182, 183, 189-191, 297, 298, 300
Baker-terv 30, 182, 183, 189, 190, 191, 193, 300, 332
Baldaya, Alfonso Goncalves 49, 320
Bamako 137, 187, 327

bandungi konferencia 76, 281
Banglades 173, 188, 195, 196, 204
Bani-hegység 148
banu hilál 48, 320
Baroja, Julio Caro 67
Barrbulo, Tomas 65
Basri, Driss 139, 175, 184, 212
Bassiri, Ibrahim 77, 78, 79, 281
bayaa 52, 98, 335
Bechar 84
beduin 16, 42, 50, 60, 70, 163, 189, 225, 226, 227, 232, 236, 237, 238, 254, 258
Beiba, Mahfoud Ali 134, 156, 162
béketárgyalás 133, 134, 137, 138, 191
Belgium 146
beni buvahl 180
beni hassan 36
beni zerual 180
ben Khaldun 48
Bennani, Abdelaziz 154
Bentili 232
Ben Ali, Zinedine 178
Benin 124
berber 34, 36-39, 45, 46, 48, 49, 52, 69, 148
berghwata 48
Berlin 182
Berlini Konferencia 53, 321
Berm 24, 144, 151, 156, 162, 168, 171, 183, 223, 224, 226, 227, 229, 230, 233, 234, 236, 237, 254
bilad el-makhzen 51, 335
bilad es-siba 52, 335
Bioko sziget 52
Bir Aznaran 72
Bir Gandouz 233, 235, 345
Bir Lahlou 21, 45, 120, 168, 172, 219, 229, 230, 231, 232, 259
Bir-Moghrein 17, 135, 139, 157
Bissau-Guinea 124, 154
Blanchet expedíció 58, 321
Bolton, James 173

Bou-Craa 34
Boujdour 48, 151, 205, 217, 234
Bourgund 72
Bouteflika 134, 157, 158, 183
Brakna 57, 321
Brazília 11, 146
Breguet-Atlantic 126, 127
Bulgária 249
Bullon, Galo 62, 322
Burkina Faso 155
Burundi 124
Bush, George W. 187, 191, 193, 301

C, Cs

cabila 35, 335
Cabildo 75, 89, 335
Cabrerizas 65, 335
Calobozo 253
Cap Bojador 320
Cape Blanc 21, 49, 52-54, 61, 290
Cap Juby 319
Carcel Negra 253
Carlos de la Gandara 62, 322
Carter, Jimmy (kormányzat) 145, 176
Casablanca 66, 77, 83, 98, 184, 185, 199, 205, 252, 298, 332, 336
Castilo, Antonio Canovas del 53
CEAS-SAHARA 246, 335
CEDEAO 138
CEPSA 68, 336
Cervera, Julio 54
Cervera Szerződés 54, 321
Ceuta 49, 52, 64, 69, 80, 109, 112
Corell, Hans 25
Chahid El Hafed támaszpont 253
cheilk 237
chenacla 180
chenagla 38
cheraga 180
Chirac, Jacques 186
chorfa 38, 90, 91, 93, 336

chott 21

Chrudinák Alajos 147
Cintraí Egyezmény 72, 82, 86, 281
Cleven, Jan 206
Clinton, Bill 177
Coello, Francisco 53, 32
Compagnie Generale Aeropostate 66, 336
Compania Comercial Hispano-Africana 53, 321, 336
Compania de las Pesqueras Canario-Africanas 53, 321, 336
Compania Transatlantica 53, 336
Coppolani, Xavier 57, 321
Cortes 75, 102, 112
Cuéllar, Javier Perez de 159, 293, 311
Csád 155, 187

D, Dz, Dzs

D-nap 165, 167, 173
dahir 52, 336
daira 244, 336, 339
Dakar 28, 31, 66, 125, 182, 221
Dakhla 16, 20-22, 34, 49, 54, 58, 60, 67, 69, 90, 97, 120, 122, 139, 148, 153, 173, 181, 192, 193, 203, 205, 217, 219, 232, 234, 236, 244, 248, 296, 305, 306
d'Almonte, Enrique 56
Daora 22, 55, 62, 321, 322
daouad 237
D'Arguin 40, 49, 320, 336
datolyapálma 17
daya 17
debiha 37, 336
dekolonizációs bizottság 89, 162, 323
Dél-Afrika 145, 155, 224, 299
Déli szektor 169, 171, 232, 233
Dél-Korea 196
Dél-Marokkó 38, 39, 53, 86, 94, 95, 104, 122, 137, 147, 148, 175, 180, 191, 192
de Soto 183, 193
Diallo, Issa 160, 162, 164

- diplomáciai offenzíva** 81, 124, 150
- Dlimi, Ahmed** 82, 85, 110, 117, 118, 139, 144, 148, 151, 154, 234
- dories** 25, 336
- Douls, Camille** 35
- Draa folyó** 39, 46, 48, 55, 56, 57, 82, 91, 104, 137, 144, 149, 276, 319
- Dunbar, Charles** 180, 283
- Dürnstein** 194
- Dzsemma** 40, 58, 75, 80, 90, 95, 102, 106, 110, 112, 120, 124, 285, 323, 326, 336
- dzsihad** 50, 58, 184, 321
- E, É**
- Eagleton, William** 180, 182, 183, 309
- Ecouvillon** 72, 181, 323
- Egyenlítői Guinea** 52, 54
- Egyesült Arab Emírátságok** 125
- Egyiptom** 17, 45, 48, 85, 146, 151, 154, 155, 173, 176, 185, 195, 196, 206, 292, 293, 299, 319
- El-Aaiun** 22, 27, 64, 65, 67, 68, 71, 74, 75, 78-80, 95, 96, 98, 106, 110, 111, 116, 120, 121, 143, 177, 210, 244, 286, 300, 301
- Elefántcsontpart** 40, 96, 188, 292
- Elgarhi, Nayem** 192
- El Hafira** 227
- El-Hiba** 58, 60, 61, 279
- El Karama** 251
- Elkelaa** 205
- El-Váli Musztafa Szajed** 78, 99, 122
- Elysée** 126
- ENMINSA** 68, 336
- ENSZ béketerv (1991)** 179
- ENSZ BT (Biztonsági Tanács)** 105-107, 161, 162, 164, 165, 169, 170, 173, 175, 177, 179, 186, 189, 193-195, 204, 216, 291, 295, 300
- ENSZ-főtitkár** 106, 120, 121, 159, 160-166, 168-170, 173, 175-180, 189, 193, 195, 204, 205, 207, 208, 210, 218, 223, 253, 295
- entradas** 49, 320
- erődrendszer** 24, 151, 153, 164, 168, 224, 305
- escarna** 38, 91
- Espielle, Hector Gros** 163
- Északi szektor** 171, 172, 231, 232, 239
- Etiópia** 155
- Európai Parlament** 30
- Európai Unió** 10, 29, 30, 32, 216, 275
- ezüstművesség** 33
- F**
- Fadel, Mohammed Musztafa Ould Seikh Mohammed** 57
- fahed** 37, 336
- Faidherbe** 35
- fakhd** 35, 336
- falaqa** 252
- Fallman, Walter** 205
- Farsia** 116, 224, 231
- Fatimida kalifa** 48
- fegyverszállítás** 145, 146
- fekete kisebbség** 124, 132, 137
- Fernandes, Joao** 49
- Ferrer, Jaume** 48, 320
- Fez** 58, 60, 253, 321
- filala** 38, 91, 96
- FLU** 79, 101, 102
- FOCBUCRAA** 68, 337
- foszfát** 23, 24, 66, 68, 74, 77, 79, 102, 110, 116, 121, 123, 143, 144, 274
- foicat** 38, 91
- földgáz** 11, 24, 84, 87
- Földközi-tenger** 26, 45, 187, 291
- föníciai** 45, 319
- foszfátbánya** 23, 74, 77, 79, 102, 110, 116, 121, 123, 143, 144
- Foundation France Liberte** 253
- Framework Agreement** 182, 183, 190, 298, 300, 337
- Franciaország** 15, 30, 35, 61, 81, 105, 107, 123, 125, 126, 145, 153, 164, 173, 182, 185, 186, 189, 193, 196, 223, 282, 299

Franco 322, 324, 326

Franco, Hassi 16

Fuerteventura 50, 320

Fusion Oil&Gas 25

függetlenség 48, 56, 68, 77, 78, 84, 85, 89, 90, 96-98, 105, 109, 110, 120, 121, 124, 135, 138, 156, 160, 162, 163, 165, 167, 169, 179, 183, 185, 190, 191, 193, 194, 230, 255, 274, 291, 297, 300

G, Gy

Gambia 188

Gaden 62

Garcia, Alejandro 248

Gatelle, Joachim 35

Gazelle 146, 290

Gdeim Izik 192, 333

Genova 160, 179, 182, 189, 205, 212, 214

gerilla 220, 222, 224, 228, 230, 234, 279, 291, 322, 323, 337

Ghali, Boutros Boutros 176, 177, 179

Ghána 188, 195, 196, 197, 199, 204, 206, 269, 319

ghomara 180

Ghozali, Sid Ahmed 164

Gibraltár 45, 52, 112, 298, 299

Gil Eanes 49, 320

Giscard d'Estaing 125, 134, 186

Glas, George 50, 320

Golondrina-terv 110

Görögország 173, 196

Goulimine 205

Gourellia hegység 98, 143

gudula 45, 47, 319

Guedira, Ahmed Reda 134

Guelb Char 227

Guelta Zemmour 79, 98, 117, 122, 150, 153, 233, 236, 293, 325, 329, 330

Guerguerat 33

Guinea 15, 45, 52, 54, 67, 93, 124, 153, 154, 160, 173, 196, 292

Guringaud, Louis de 125, 126, 131

H

H41 180, 212

H61 180, 212

Hadrami, Omar 156, 344

Hágai Nemzetközi Bíróság 5, 96, 99, 101, 102, 103, 104, 113, 139, 284, 324, 325

Hágai Szerződés 49

Haidar, Aminatou 192, 253

Hailé Szelasszié 85

Hakim, Ibrahim 132, 169, 287

halász 20, 21, 25-31, 33, 34, 40, 112, 275, 278

halászat 11, 25-31, 33, 34, 38, 40, 50, 51, 53, 54, 62, 65, 66, 91, 102, 110, 121, 133, 194, 286, 291

hamada 16, 337

Hannón 45, 46

haratin 41, 337

harmattan 22

Hárs Tamás 225

Hasi Locar 227

Hasszán, II. 24, 69, 82, 84, 85, 96, 98, 102-105, 107, 111, 120, 133, 137, 139, 150, 151, 153, 159, 161, 162, 163, 175, 176, 178, 183, 274, 282, 283, 285, 291, 293

hasszanija 44, 61, 86, 218, 277

hay 244, 337

Heinkel-111 64

Hercules C-130 139

Hernando, Emilio Bonelli 54, 321

Hérodotosz 45

Herrera, Diego Garcia de 49

Hilsborough 50, 320

HIV 225

Honduras 196, 198

Hodh 57

horma 38, 337

Horvátország 196

Houphouet-Boigny, Félix 134

Houstoni Egyezmény 179, 180, 182, 183, 212, 297

Human Rights Watch 188

I

Idegob y otras del sur 180, 344
Idyil 54, 58
Ifni 49, 51, 53, 58, 64, 67, 69, 70, 71, 79, 89, 90, 245, 280, 281, 285, 320, 322, 323
Ifni lövészek 64, 342
imeraguen 38, 91
imraguen 35, 40, 96
International Federation of Human Rights 118, 252
Iradier, Manuel 54
Irán 146, 288, 299
irifi 22, 337
Írország 173, 196, 300
ista 22
Istiqialia 79, 82
izarguien 22, 35, 37, 39, 91, 92, 156

J

J51/52 180, 212, 331
Jaen, Antonio 56
Jaguár típusú harci repülőgép 125, 127
Jaich at-Tahrir 67, 337
Jalloud, Abdal-Salam 134
János Károly 106
járvány 119, 215, 247, 254
Jdiriya 101, 116
Jemen 36, 48
Jensen, Erik 165, 178, 179, 180, 209, 210, 212, 273, 277, 278, 280, 282, 285, 286, 287, 293, 294, 295, 296, 297, 300
Jil Jilala 108
Jimenes, Bernabe 54
Jouinot-Gambetta 58
Jugoszlávia 288

K

kabil 52
Kadirija 57
kafir 42, 337
kaid 11, 52, 104, 337

Kalmanovitz, Roger 223
Kamerun 188, 292
Kanári-szigetek 33, 38, 48-50, 52-54, 60, 65, 66, 72-74, 78, 102, 109, 110, 187, 188, 278, 281
Kanári-szigetek Függetlenségéért Mozgalom 109
karthágói 45, 319
Kartúm 136
Katalónia 66
katonai tanácsadó 125, 145, 195
Kelet-Timor 183, 189, 297
kenta 38
Kenya 17, 153, 173, 196
Kerne 46
Kerr-McGee 24, 25
Khali Hena Ould Rashid 80, 98
khaliyah 244, 337, 345
kharijite 46
Khatabi, Abdelkarim 184
Khatt al-Shahid 191, 337
Khourigba 23
Kína 11, 19, 33, 53, 155, 162, 173, 193, 196, 225, 241, 255
Kinloch, Robin 213
Kissinger, Henry 103, 105, 106, 107, 187, 299
Kodjó, Edem 153
kommunista 65, 98, 186, 291
Kongó 111
Kongói Demokratikus Köztársaság 11, 155, 188
korb 26, 27, 337
kőolaj 11, 24, 84, 291
kounta 40, 59
Krampe, Wolf-Dieter 205
Kuba 60, 98, 119, 231, 248, 249, 284
különleges megbízott 195, 208, 210, 218, 331, 332
Kuvait 125, 291

L, Ly

Laayoune 17, 21, 26, 27, 29, 32, 33, 67, 181, 195, 202, 205-207, 210, 212, 217, 219, 250, 264, 341, 345

La Factoria 54

lafoulkai 96

Laghdaif, El-Abadila Ould Sheikh Mohammed 58, 59, 60, 79

La Guerra 20, 58, 61, 116, 117

lahma 37, 337

Lalla Marnia megállapodás 83

Lamantin-hadművelet 125, 126, 129

Lamari, Mohamed 223

lamiar 38, 180

Lanzarote 50, 300

Ahmed Laraki 109, 110, 121

Las Marias 54

Las Palmas 28, 199, 223

lajnah 244, 337

Leandro, José Eduardo Garcia 220

Leburat 59

Lehbib, Abdalahi 231

lekhrif 22

Lembarki, Hamdi 192

le menasir 38, 91

lemtula 38, 39

lemtuna 45, 47

Lengyelország 173, 196

lesaif 22

Libéria 9, 188

Líbia 48, 124, 135, 146, 151, 154, 157, 186, 188, 231, 249, 291, 293

Lisszabon 180, 297

London 179, 182, 273, 274, 276, 280, 291, 295, 297, 299

M

Madagaszkár 121, 124, 155

Madridi Egyezmény 110, 111, 117, 132, 145, 176, 286

Madridi Földrajzi Társaság 53, 55, 321, 338

Ma El-Ajnin 57, 58, 59, 79, 104, 321

Maghreb 11, 46, 87, 157, 160, 187, 188, 275, 282, 291, 292, 293, 304, 309, 311, 314, 319, 329, 330, 331, 338

Magyar Baptista Szeretetszolgálat 254

Magyarország 7, 8, 11, 33, 196, 204, 206, 249, 255, 273

Magyar Televízió 147

Mahbas 79, 101, 147, 153, 172, 224, 225, 226, 231, 293

majlis 244, 337, 345

makhzen 51, 234, 334, 337

makuil 36, 38, 39, 48

Malajzia 173, 196, 197, 198, 199, 204, 206

Mali 82, 85, 93, 136, 153, 154, 158, 187, 188, 245, 246, 277, 292

Manhasset 193, 333

Manz, Johannes 163, 175

Marabu 38, 57

Marakesh 48, 51, 57, 58, 78, 104, 105, 162, 205, 329

Marakesh Terv 145

Marokkó 15, 19, 23, 24, 26, 28, 30-34, 40, 45, 48, 49, 51, 54-58, 61, 64, 65, 67, 68, 70, 71, 73, 76-87, 89, 93-95, 97-99, 102-110, 112, 113, 117, 120, 121, 124-126, 131-141, 144-146, 148, 150, 151, 153-171, 173, 174, 176-196, 199, 204, 205, 211, 212, 214, 218, 220, 234, 247, 251, 252, 274, 281-283, 285-289, 291, 292, 295-301, 303

marokkói felszabadító hadsereg 67

Marokkói Királyság 51, 102, 104, 133, 145, 186, 190

Marokkói Légierő 107, 118, 126, 137, 147, 234

massufa 45

masul 244

Mauritánia 15-17, 20, 21, 24, 31, 40-42, 46, 48, 49, 54, 58, 60, 61, 71, 72, 76, 81-83, 85, 86, 89, 91, 93, 95, 97, 99, 102-104, 110, 117, 120-122, 125-127, 129-133, 135, 137-141,

154, 157, 159, 162-164, 178, 181, 183, 185,
187, 188, 190, 205, 210, 211, 218, 227, 229,
231, 245, 246, 277, 282, 283, 287, 289, 290,
293, 295, 303

mechdouf 35

Medicos del Mundo 216

Medina, Manuel Alia 68, 322

Mediterránium 54

Mehaires 16, 18, 98, 172, 221, 226, 227, 229,
235, 254, 258, 292, 302

Mehariste 64, 337

mejjet 35, 41, 91, 96

Mekka 47, 57, 108

Meknes 205

Melilla 52, 80, 109, 112, 286, 299

**Mendevil, M. Fernando de Santiago y
Diaz de** 95

Méry, Guy 125, 126

Mesfioui, Ben Hamou 69, 70

Mesti 70, 71

meyat 38

M'hamid oázis 82, 148

MI-8 201, 221, 225, 226, 232

migráció 11, 113, 157, 187, 189, 256, 299

Mijek 172, 231, 234, 237, 238, 261

Miliev, Gabriel 93

Miller, Peter 206

MINURSO 9, 15, 92, 93, 94, 165, 166, 167,
168, 169, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 178,
179, 180, 182, 187, 189, 191, 193, 194, 195,
196, 197, 200, 203, 204, 206, 207, 212, 213,
214, 215, 216, 217, 218, 221, 222, 225, 229,
232, 233, 235, 238, 239, 240, 248, 251, 256,
273, 283, 294, 295, 296, 301, 302, 306

Mirage-4 126

Miske, Ahmed Baba 121, 132, 287

Mitterand, Danielle 253

Mitterand, Francois 186

Moinier 58

Mongólia 196

Mohamed Khuna Ould Haidalla 138, 139,
140

Mohamed, V. 70, 71, 301

Mohamed, VI. 31, 193, 230, 301

Monroviai Csúcs 136

Motlani 227

moussa 35, 96, 136, 237, 341

Mozambik 124

mudzsahedin 108

műveleti terület 9, 148, 166, 196, 205, 207,
226

N, Ny

Nagy-Britannia 173, 182, 298, 299

Nagy Marokkó 82

nama 41

napalm 72, 118

Nasszer, Gamal Abdul 85

Natasha-akció 223

negyvenek tanácsa 41, 52, 58, 335

Néko, II. 45, 319

Németország 32, 204, 249

Nemzeti Felszabadítási Front 84

Nemzeti Kórház 245

Nemzeti Nőszövetség 248

New York 132, 280

Nezzar, Khalid 157, 293

Niger 45, 46, 57, 91, 136, 157, 173, 187, 188,
196, 204, 206, 245, 246

Niger-folyó 46

Nimeri, Dzsaifar 134, 136, 137

nomád 17, 19, 21, 22, 33, 35, 37, 39, 42, 45,
46, 49-51, 55, 57, 58, 61, 62, 64, 65, 67, 74,
75, 77-79, 90, 94, 95, 99, 101, 104, 111, 131,
210, 232, 247, 265, 295

Northrop F-5 116, 127

North West African Trading Co. 53, 338

Norwegian People's Aid 254, 307, 311

**Norwegian Support Committee for Wes-
tern Sahara (NSCWS)** 25

Nouadhibou 70, 85, 126, 127, 129, 132, 178, 205, 290, 324

Nuno Tristao 49, 320

Nyugat-Afrika 46, 53, 54, 58, 67, 138, 185, 322, 335

Nyugat-Szahara 12, 15, 20, 21, 24, 26, 27, 30, 32, 34, 37, 39, 40, 45, 48, 49, 52, 56, 58, 61, 68, 70, 77, 78, 80, 81, 85, 87, 89, 90, 96, 102-105, 107, 109, 110, 112, 117, 118, 120, 131, 133, 138, 141, 144-146, 151, 153, 157, 159, 161, 164, 166, 159, 176, 181-184, 186, 187, 190, 192, 193, 206, 210, 215, 217, 218, 274, 275, 277, 285, 286, 296, 300, 301, 306, 311

O, Ó

Okba ben Nafi 46

Olaszország 146, 173, 196

Oroszország 173, 196, 291

Orvosok Határok Nélkül 119

Ouadana 49

Oued Noun 39, 320

oulad abdeluahed 38

oulad bou aita 38

ouled bou sba 35, 36, 40, 41, 52, 60, 96

ouled delim 35-38, 41, 55, 57, 60, 95, 132

oulad gailan 38

oulad ghailan 59

oulad lab 38

Ould Daddah 85, 86, 102, 116, 122, 132, 133, 135

Ould Laroussi 55

ouled sidi Mohamed 35

ouled tidrarin 35, 38, 95

Ossorio, Amado 54

P

Pacheco, Francisco Hernandez 68

Pakisztán 173, 176, 188, 196, 206

Panet, Leopold 35, 41

Párizs 31, 134, 186, 252

Párizs-Dakar Rally 182, 221

PC-6 203, 235

Peace Plan 189, 296, 309

Pegazo 65

Perez, Alvarez 54

Petrezselyem-sziget 113

Pinedale 183, 332

Policia Territorial 64, 79, 281, 338

polip 26, 27, 29, 275

poliphalászat 26

Polisario 16, 18, 19, 24, 25, 30-33, 41, 44, 78-81, 84, 87, 90, 95-99, 101, 102, 106, 109, 111, 112, 116-118, 120-127, 129, 131-135, 137-140, 143-145, 147, 148, 150-160, 162-166, 168-184, 186-191, 193, 194, 196, 197, 209, 211-214, 216-223, 226-232, 234-240, 244-251, 253-256, 260, 261, 281-283, 285-289, 291-293, 297, 298, 300, 304-308, 310, 324-333

Politikai Bizottság 124, 169

Polybaeus 319

Poo, Fernando 52

Portendick 49

Port Etienne 61

Portugália 90, 206, 218, 320

Probster, Edgar 60

puccskísérlet 66, 85

PUNS 80, 96, 97, 98, 102, 106, 124, 282, 338

Q

Quarkziz 144, 145

Qul'at M'gouna 184

R

Rabat 70, 78, 80, 103, 104, 106, 116, 119, 121, 139, 144, 163, 164, 179, 185, 205, 253, 301, 324

Rabouni 232, 238, 239, 248

rabszolga 36, 37, 40-42, 45, 46, 48-50, 52, 67, 132

radar 145, 152, 229, 299

- Rashid, Khali Henna Ould** 98
Rathor, Om Prakash 207
Reagan, Ronald 185
Rebbu, Merebbi 58, 62
referendum 103, 139, 150, 153, 156, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 178, 179, 182, 183, 190, 211, 212, 245, 253, 295, 297
reguibat 35-38, 41, 52, 57, 59, 69, 71, 77, 91, 92, 95, 104, 132, 148, 156, 244, 276
reguibat sahel 37, 38
reguibat sarg 37, 38, 59, 91, 92, 276
Reinman, Jürgen Friedrich 204, 330
Rendezési Terv (1991) 182, 183, 253, 292
r'hamna 180
Rice, Condoleeza 194
Rif-hegység 52
Rif Köztársaság 184
Rio de Oro 19, 54, 62, 67, 78, 82, 132, 135
Rio Muni 52
Ross, Christopher 194, 333
Roy, Sunil 206
Ruanda 9, 124
Rupérez, Javier 30
- S, Sz**
SA9 Gaskin 230
Saca, San Miguel de 50, 320
SADR 32, 121, 124, 127, 132, 144, 150, 154, 155, 156, 157, 164, 169, 178, 180, 186, 187, 190, 192, 211, 221, 223, 230, 231, 234, 245, 248, 249, 250, 251, 286, 288, 293, 299, 306
Saguiat el-Hamra 17
Sahabzda Yaqub Khan 176
Sahara Libre 251
Sahara Press Service 251
Saint-Exupéry, Antoine de 66
Saint-Louis 40
Salazar, Gomez de 96, 106, 109, 324
Salek, Jiddou Ould 137
Salek, Mustafa Ould Mohamed 132, 133, 134, 137, 138
Salvador 170, 196, 198
Sanchez, José Guillermo 56
sanhaja 36, 45-48
Sanjurjada 65, 66, 322
Santa Cruz de Mar Pequena 49, 53, 320
Sarkozy, Nicolas 186
Sayed, Bashir Musztafa 154, 179
Sebjet Tah 15
sebkhas 21
seraghna 180
Scott, Alexander 35, 41
Scowroft, Brent 105
Serfaty, Abraham 184
Shelley, Toby 25, 246, 274, 314
Sidi, Ahmed Salem Ould 122, 134
Sidi Inno 70
Sidi Kacem 205
Sidi Mohamed, VI. 184
Sidi Mohamed ben Abdallah 51, 320
Sidi Seghir Ould Moulay Zein 57
Sidi Slimane bázis 185
Sierra Leone 150, 153, 188, 292
siíta 44
Sijilmassa 46, 47, 319
Sixtus pápa, VI. 49
Skagen Vest 25
skarna 35, 96
Skhirat palota 85
skorpió 18, 19, 241, 270
Smara 17, 18, 22, 39, 45, 57, 58-60, 62, 64, 67, 72, 74, 75, 77, 97, 116, 120, 121, 147, 149, 151, 152, 171-173, 176, 184, 192, 203, 205, 217, 219-221, 225, 226, 228, 229, 232, 236, 244, 248, 305
Solidaridad Internacional Andalucia 216
soninke 131
Soninke Birodalom 319
Spanyol-Afrikai Kereskedelmi Társaság 53, 336

- Spanyol-Guinea** 67
Spanyol Királyság 53, 90, 99, 116
spanyol légio 63, 64, 71, 77, 78, 101, 106, 111, 232, 342
spanyol népszámlálás (vagy censzus) 38, 74, 92, 160, 166, 174, 175, 177, 180, 208, 212, 295
Spanyol Nyugat-Afrika 67, 322
Spanyolország 15, 30, 48, 49, 52, 61, 69, 78, 79, 89, 90, 96, 103-106, 109, 112, 113, 249, 280, 286
spanyol polgárháború 64, 65, 72, 322
Spanyol-Szahara 28, 37, 41, 56, 60-63, 65, 67, 68, 70, 71, 73-76, 78, 79, 85, 86, 89, 90, 93-95, 101, 103, 105-108, 110, 111, 116, 210, 245, 281, 286
Srí Lanka 196
Steila 227
Swing, William Lacy 183
Száhel 37, 187
Szahara Alapítvány 255
Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság 90, 115, 120, 121, 124, 136, 137, 140, 153, 211, 245, 286, 291, 293, 326, 328, 329, 338
Szaharai Felszabadítási Hadsereg 71, 73, 116, 326, 336, 338
Szaharai Felszabadítási Mozgalom 77
Szaharai és Határügyi Igazgatóság 82, 83
Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács 112, 120, 124
Szaharai Katonai Szektor 74, 281
Szaharai Nemzeti Egységpárt 80, 81, 124, 285
Szaharai Terrorizmus Elleni Együttműködés 187, 338
Szaharávi Emberi Jogok Szervezete 192
Szaharai Felszabadítási Front 79
szaharávi intifáda 191, 247, 332
Szaharai Nemzeti Bányászati Társaság 68, 336
Szaharávi Nemzeti Rendőrség 245, 338
Szaharai Nemzeti Tanács 124
Szaharávi Vörös Félhold 248
szalafista 184, 223
szarakollé 45
Százaz György 9, 223, 251, 262, 273, 276, 306, 314
Szaúd-Arábia 125, 130, 146, 153, 291, 299
szarvasvipera 18, 270
Szenegál 31, 40, 45, 54, 57, 93, 132, 138, 154, 188, 292, 298
Szenczi Sándor 254
szélerergia 32
Szíría 111, 249, 288
Szlimán, Ahmed 255
Szocialista Internacionálé 124
szoleim 48, 320
szolidaritási adó 131
Szovjetunió 147, 150, 291

T, Ty
T-54 105, 146, 147
T-55 146
T-72 harckocsi 220, 345
tadzsakant 35
Ta'ef 160
Tafilalet 57
tagant 40
Taghaost 50, 320
Tagliat 59
Tah 101
Tamanrasset 187
Tamási, Béla 228
Tamucha 70
Tan-Tan 22, 27, 28, 39, 64, 72, 77, 78, 122, 137, 143, 148, 192, 205, 221, 222, 253
Tanger 27, 144
Tangir 185
Tanzánia 17, 136, 153, 292
taoubalt 35

Tarfaya 21, 32, 33, 55, 58, 60, 61, 66, 71-73, 77, 82, 87, 105, 107, 108, 143, 150, 180, 271, 277, 281

Taroudant 205

Tata 205

Tazmamart 184, 252

tekna 35, 38-40, 69, 71, 86, 90, 148

tendega 38, 91

„tenger és sivatag” zenei fesztivál 193

terbia 338

Tersel 232

terquez 38

TGS-NOPEC 25

Tichla 233, 235, 326

Tidjikda 57

Tifariti 16, 79, 117, 168, 172, 188, 219, 229, 231

tifiski 22

Tigzert-fennsík 150

Tiliuin 70

Tinduf 9, 44, 57, 59, 61, 70, 80, 84, 85, 87, 121, 135, 163, 164, 168, 169, 172, 173, 197, 205, 206, 207, 210, 211, 213, 217, 223, 224, 238, 243, 244, 245, 248, 251, 255, 277, 279, 305, 320, 322, 323, 326, 330

Tin Yifdad 320

Tiradores 64, 70

Tiris 48, 122, 126, 131, 133, 135, 139, 140, 326

Tiris el-Gharbia 122, 126, 131, 135, 139, 140

titán 24

Togo 124, 204

Toledói szerződés 49, 320

Török Birodalom 40

Torres 59

TotalFinaElf 24

toubalt 38, 52, 91

toucouteuts 131

Trab el Beidan 37, 338

Tres de Mayo 54

treyfiyai csata 61, 322

tribus costeras y del Sur 91

Tribus del Norte 61

Trinquet 61, 72

Tripoli 134, 154

Tropas de Nomadas 64, 338

Tunézia 48, 57, 181, 157, 173, 178, 187, 188, 249, 292

tűzszüneti zóna 192

T'zelata de Sbuia 70

U, Ú

Uad Bou Craa 68, 322

UC20 tengeralattjáró 60, 322

ulad settout 180

UNHCR 119, 160, 166, 188, 206, 207, 215, 216, 217, 218, 251, 255, 307

Unión del Centro Democrático 30

UPES magazin 251

uránium 24

Uruguay 196, 198, 204, 225

USA (Egyesült Államok) 11, 23, 103, 105, 107, 144, 145, 153, 157, 164, 170, 173, 177-180, 182, 183, 185-187, 189, 193, 194, 197, 223, 289-292, 297-301

Ü, Ű

V, W

Vacaciones en Paz 246

vanádium 24

Varias del norte 180

vasérc 24, 66, 84, 87, 121, 123, 126, 129, 130, 137

Védelmi Törvény 65

Végrehajtó Bizottság 124, 154, 156, 169

Viguri, Louis Rodriguez de 80, 109

világháború, II. 298

Villa Bens 72, 279

Villa Crisneros 22, 60, 64-66, 74, 75, 244

Villa Neurosos 22

vizsgálóbizottság 79, 81, 96, 98, 101, 198
volof 131
Vöröskereszt 119, 163, 171, 216, 227, 251, 253, 255
Wade, Abdoulaye 31
Wadi Selouan 22
Waldheim, Kurt 106, 119, 127
Walfougi Front 138
Walman, Jan 205
Walsum, Peter Van 193, 312
Walters, Vernon 176
War on Want 254
Washington 104, 145, 178, 275, 280, 284, 292, 296
Westchester 194
Western Sahara Authority 190, 339
WFP 215, 216, 339
wilaya 244, 339
Woerman 58, 59

X, Y

Yasin, Abdallah ben 319
Yousoufi, Abderrahmane 182

Z, Zs

Zagora 205
zant 180
Zemmour-hegység 16, 143
zenata 46, 47, 48, 319
Zimbabwe 154
znaga 37, 38, 90, 339
Zöld Menet 24, 101, 103, 105-107, 110, 175, 189, 284
ZPU-1 228, 231, 237
ZPU-2 228, 231, 237
zuaias 38, 90, 335, 339
Zug 16, 62, 67, 171, 219
ZSU-23 146, 231

